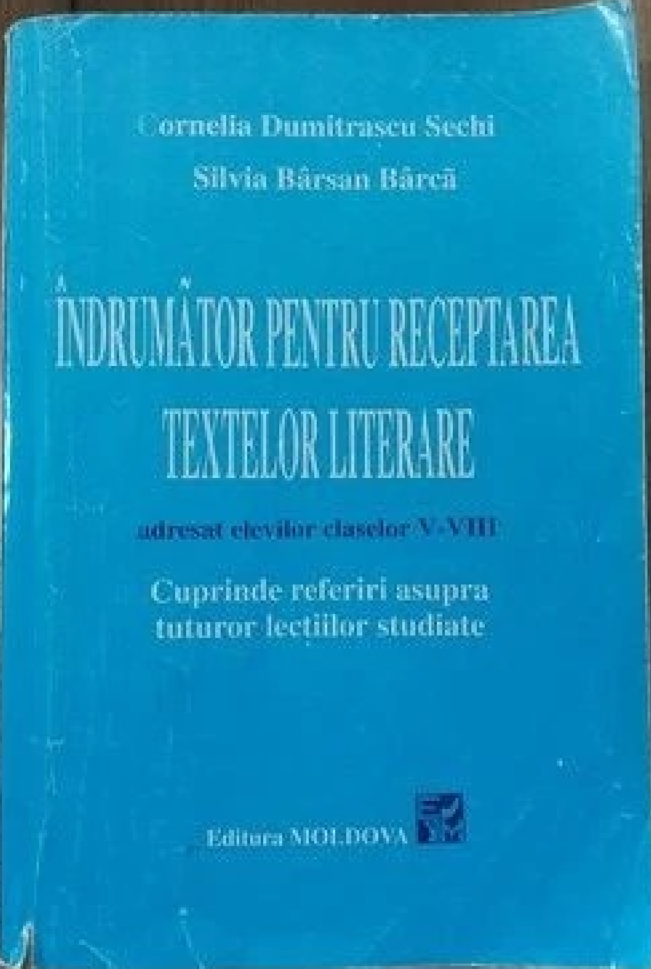

Cornelia Dumitrascu Sechi

Silvia Bârsan Bârcă

ÎNDRUMĂTOR PENTRU RECEPTAREA TEXTELOR LITERARE

adresat elevilor claselor V-VIII

Cuprinde referiri asupra
tuturor lecţiilor studiate

Editura MOLDOVA

Cornelia Dumitrașcu Sechi

Silvia Bârsan Bârcă

ÎNDRUMĂTOR PENTRU RECEPTAREA TEXTELOR LITERARE

adresat elevilor claselor V-VIII

Cuprinde referiri asupra
tuturor lecțiilor studiate

CORNELIA DUMITRAŞCU SECHI

SILVIA BÂRSAN BÂRCĂ

Îndrumător pentru receptarea textelor literare adresat elevilor claselor V-VIII

Domnului director,
cu deosebită stimă
Cornelia Dumitrașcu Sechi

Iași 10 IV-1996

CORNELIA DUMITRAŞCU SECHI

SILVIA BÂRSAN BÂRCĂ

135060
175

ÎNDRUMĂTOR

PENTRU RECEPTAREA TEXTELOR LITERARE

adresat elevilor claselor V-VIII

Argument

Lucrarea se adresează profesorilor cu mai puţină experienţă didactică, elevilor din clasele V-VIII, candidaţilor la examenul de admitere în licee şi şcoli profesionale şi viitorilor elevi de liceu.

Pentru a evita carenţele ce decurg din practica frecventă a memorării mecanice, urmărim să deprindem pe elevi cum să comenteze o operă literară. Problemele şi modalităţile propuse privind receptarea textului literar contribuie la educarea gândirii reproductive şi creative, inteligenţei, imaginaţiei, inventivităţii, sensibilităţii în vederea receptării operei beletristice, în aşa fel încât cine parcurge etapele propuse să-şi însuşească noţiunile lexicale şi principalele categorii semantice; să răspundă concis sau într-o formă dezvoltată, prin enunţuri, la întrebările generate de textele studiate, să interpreteze valorile expresive în mesaje individuale.

Gradul de dificultate şi ordinea îndrumărilor privind receptarea textului literar au avut în vedere respectarea principiului concentric şi cerinţele programei şcolare. De aceea, la clasa a V-a s-au formulat întrebări paralel cu textul, paralel cu răspunsurile — răspunsurile sugerate constituind soluția unui posibil comentariu literar la nivelul de înţelegere al unor şcolari care au început un nou ciclu de studiu. Deşi simple, nu se confundă cu rezumatul sau povestirea şi au în vedere valenţele estetice ale textului, problemele de lexic, contribuția elementelor de morfologie şi sintaxă în transmiterea mesajului poetic.

Aceste probleme — doar schiţate — se conturează la clasa a VI-a şi se detaliază la clasele a VII-a şi a VIII-a, unde intervin elemente de teorie literară cu aplicaţii pe text.

Operele literare din programa pentru examenul de admitere — indiferent în ce clasă au fost studiate — sunt tratate la nivelul clasei a VIII-a, care presupune stăpânirea unui bagaj superior de cunoştinţe dobândit de-a lungul anilor.

Lucrarea cuprinde o apreciere critică, schiţele biografice ale scriitorilor, textul literar, întrebări şi exerciţii pregătitoare, sugestii de comentarii literare, exerciţii de fixare, exerciţii de completare a cunoştinţelor, noţiuni de vocabular şi stilistică.

Citatele din critica literară şi schiţa biografică introduc în universul operei scriitorului, constituind o etapă pregătitoare pentru abordarea fenomenului literar din punct de vedere istoriografic.

Întrebările şi exerciţiile pregătitoare sunt veritabile puncte de sprijin în procesul receptării deoarece îndreaptă atenţia asupra elementelor relevante ale textului literar; aceste exerciţii şi întrebări — la unele opere — sunt date paralel cu textul în scopul angajării permanente în descoperirea mesajului şi valenţelor artistice, alteori paralel cu textul literar sau cu soluţia de comentariu sunt precizate noţiunile de teorie literară.

Sugestiile de comentarii literare sunt o concretizare a modului de rezolvare sistematică a exerciţiilor şi întrebărilor pregătitoare prin: fixarea personalităţii autorului, elemente de geneză, de compoziţie, semnificaţia titlului, încadrarea în gen şi specie, tema, momentele subiectului (în cazul operelor epice şi dramatice), modalităţi de expunere, mijloace de caracterizare a personajelor, elemente de limbaj artistic, noţiuni de oralitate a stilului, stilul direct, indirect, indirect liber, vocea autorului, elemente de lexic şi consolidarea noţiunilor de ortografie şi punctuaţie. Comentariile nu au urmărit etalarea informaţiilor despre scriitor şi operă, ci au selectat informaţii accesibile vârstei candidaţilor lăsând perspectiva adâncirii cunoştinţelor. În cadrul comentariilor s-a realizat caracterizarea personajelor evidenţiindu-se modalităţile şi procedeele folosite (autocaracterizarea, caracterizarea de către autor, caracterizarea făcută de alt personaj, caracterizarea prin fapte şi atitudini, caracterizarea prin descrierea mediului).

Exerciţiile finale fixează elementele de bază ale operei contribuind la descoperirea timbrului unic al fiecărui scriitor, oferind elevilor posibilitatea să-şi afirme personalitatea în aprecierea fenomenului literar şi să rămână cu o imagine concisă (o concluzie clară despre opera receptată).

Exerciţiile pentru completarea cunoştinţelor se adresează elevilor care depăşesc sensibil nivelul clasei şi au preocupări deosebite pentru creaţie şi studiu, solicitând lectura suplimentară, interdisciplinaritatea, capacitatea de sinteză şi analiză, o viziune largă asupra fenomenului literar românesc, încadrarea în universalitate.

Noţiunile de stilistică şi vocabular împreună cu testele grilă sunt menite să fixeze cunoştinţele referitoare la stilul beletristic: s-a dat cea mai simplă definiţie a figurii de stil, s-au reprodus exemple din textele comentate — testele urmăresc fixarea noţiunilor teoretice şi descoperirea specificităţii stilului unor scriitori de valoare.

Aşezarea în fruntea lucrării a poeziei „Deşteaptă-te, române!" — imnul nostru naţional, aflat la începutul manualului fiecărei clase, — are ca scop înţelegerea conţinutului şi sădirea în sufletele elevilor a sentimentului sfânt al dragostei de neam şi de ţară.

În concluzie, menţionăm că în elaborarea lucrării s-a pornit de la premiza că tot ce se obţine prin efort personal, prin căutări şi încercări, printr-un şir de raţionamente, este întărit de satisfacţii, se păstrează temeinic, se reproduce uşor şi ajută la găsirea unor soluţii originale.

Finalitatea eforturilor noastre este ca lucrarea să constituie un auxiliar al manualelor şcolare.

Îndrumătorul se referă la operele studiate în clasele V-VIII, care sunt bucăţi antologice, modele pentru abordarea oricărui text literar, asigurând contactul viitorului cititor cu „opera deschisă".

AUTOARELE

„Cântărețul anului 1848 în Ardeal este Andrei Mureșanu."

(George Călinescu)

Andrei Mureșanu

(1816 - 1863)

Poetul s-a născut la 16.XI.1816 în orășelul Bistrița-Năsăud, fiind al treilea fiu al unui morar.

A făcut studiile liceale și teologice la Blaj, oraș cu vechi tradiții culturale.

În anul 1838 a fost numit institutor la școlile românești din Brașov.

A desfășurat o bogată activitate publicistică; articolele sale apărute în presa vremii exprimă idei avansate.

A participat activ la revoluția de la 1848 din Transilvania.

Opera literară a lui Andrei Mureșanu este restrânsă — cuprinde versuri de evocare a trecutului istoric, străbătute de puternică dragoste de neam.

•

Scrisă în atmosfera înflăcărată a revoluției de la 1848, poezia *Un răsunet* a fost răspândită pe foi volante sub titlul *Deșteaptă-te, române!*, cântată pe o melodie compusă de Anton Pann și a devenit marșul revoluționarilor români.
Păstrându-și prospețimea datorită tonului grav, sincer și caracterului mobilizator, imnul *Deșteaptă-te, române!* este cântat astăzi cu venerație de toți românii.

Deșteaptă-te române!

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Îndrumări pentru înțelegerea conținutului de idei și sentimente

Puternica legătură sufletească dintre poet și poporul român se exprimă prin folosirea substantivului „române" — la cazul vocativ —, prin adjective posesive provenite din pronume la persoana a II-a (strofa I: „dușmanii tăi", strofa a II-a: „a ta frunte", strofa a IV-a: „cu focu-vostru-n vine"), prin pronume personale și reflexive („deșteaptă-te", „croiește-ți", „înalță-ți", „de tine", „pre voi, „vă

„Cântărețul anului 1848 în Ardeal este Andrei Mureşanu.”

(George Călinescu)

Andrei Mureşanu

(1816 - 1863)

Poetul s-a născut la 16.XI.1816 în orăşelul Bistrița-Năsăud, fiind al treilea fiu al unui morar.

A făcut studiile liceale şi teologice la Blaj, oraş cu vechi tradiții culturale.

În anul 1838 a fost numit institutor la şcolile româneşti din Braşov.

A desfăşurat o bogată activitate publicistică; articolele sale apărute în presa vremii exprimă idei avansate.

A participat activ la revoluția de la 1848 din Transilvania.

Opera literară a lui Andrei Mureşanu este restrânsă — cuprinde versuri de evocare a trecutului istoric, străbătute de puternică dragoste de neam.

Scrisă în atmosfera înflăcărată a revoluției de la 1848, poezia *Un răsunet* a fost răspândită pe foi volante sub titlul *Deşteaptă-te, române!*, cântată pe o melodie compusă de Anton Pann şi a devenit marşul revoluționarilor români.
Păstrându-şi prospețimea datorită tonului grav, sincer şi caracterului mobilizator, imnul *Deşteaptă-te, române!* este cântat astăzi cu venerație de toți românii.

Deşteaptă-te române!

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croieşte-ți altă soartă,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Îndrumări pentru înțelegerea conținutului de idei şi sentimente

Puternica legătură sufletească dintre poet şi poporul român se exprimă prin folosirea substantivului „române” — la cazul vocativ —, prin adjective posesive provenite din pronume la persoana a II-a (strofa I: „duşmanii tăi”, strofa a II-a: „a ta frunte”, strofa a IV-a: „cu focu-vostru-n vine”), prin pronume personale şi reflexive („deşteaptă-te”, „croieşte-ți”, „înalță-ți”, „de tine”, „pre voi, „vă

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâini mai curge un sânge de roman
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu falã-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înalță-ți a ta frunte și cată-n giur de tine
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbați, juni, tineri din munți și din câmpii!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna națiune, ai voştri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viața-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate
Şi oarba neunire la Milcov şi Carpați!
Dar noi, pătrunşi la suflet de sfânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea frați!

O mamă văduvită, de la Mihai cel Mare,
Pretinde de la fiii-şi azi mână d-ajutori,
Şi blastămă cu lacrămi în ochi pe orişicare,
În astfel de pericul s-ar face vânzători!

nimiciră, „uniți-vă”).
Caracterul mobilizator este realizat şi de prezența verbelor la modul imperativ („deşteaptă-ți”, „croieşte-ți”, „înalță-ți”, „priviți”, „uniți-vă”, „strigați”). Verbele la modul conjunctiv întăresc ideea posibilității înfăptuirii visului secular („să se închine”, „să dăm dovezi”, „să fim pururea frați”, „să trecem prin sabie şi foc”).

Poporul este îndemnat să se trezească din robie — numită metaforic „somnul cel de moarte” — dovedindu-se în fața întregii lumi demn şi mândru de originea sa romanică.

Comparația „ca brazi în munte”, numeralul „sute de mii”, enumerația „Bătrâni, bărbați, juni, tineri”, cu precizarea „din munți și din câmpii” evidențiază faptul că poporul de pe întregul cuprins românesc aşteaptă chemarea la luptă.

Evocând eroi care au devenit simboluri în istoria națională — Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Matei Corvin — Andrei Mureşanu preamăreşte legământul urmaşilor de a fi la înălțimea străbunilor.

Românii, despărțiți de veacuri prin hotare impuse, fac jurământul sfânt de a se uni şi a lupta pentru libertate națională ca nişte frați adevărați.

Identitatea între noțiunile „mama” „țară” dezvăluie devotamentul românilor care sunt gata să-şi dea viața pentru libertate.

De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă,
Oricare s-a retrage din gloriosul loc.
Când patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie şi foc!

N-ajunse iataganul barbarei Semilune,
A cărui plăgi fatale şi azi le mai simţim;
Acum se vâră cnuta în vetrele străbune,
Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie,
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morţi numai o dăm!

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniţi-vă în cuget, uniţi-vă-n simţiri!
Strigaţi în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă şi silă, viclene uneltiri!

Preoţi, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertate şi scopul ei preasânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pământ!

Laşii şi trădătorii sunt blestemaţi să fie nimiciţi de pe suprafaţa Pământului de forţele naturii dezlănţuite.

Poporul român este hotărât să nu mai suporte nici asuprirea otomană, nici despotismul, nici împlinirea tendinţelor de deznaţionalizare care urmăresc să răpească limba strămoşească, chiar dacă plăteşte cu viaţa preţul libertăţii („Să ne răpească limba, dar morţi numai o dăm").

Numai prin unire deplină românii de pretutindeni pot demasca asuprirea şi nedreptatea la care au fost supuşi.

Poporul apără numele de român, gloria strămoşească, credinţa, limba, unitatea şi libertatea naţională.

„În 1903, autorul „Patriarhalelor", „Sonetelor", „Baladelor" şi al dulcelui poem „A fost odată" era un poet tânăr şi fără îndoială sărac. O pală castanie de păr rebel, nesupus de pieptene, îi atârna ca o aripă peste frunte. Ochii mari, căprii şi limpezi. Mijlociu şi slăbuţ, domol şi sfios în mişcări, Iosif era un om rar şi un prieten nepreţuit, ceea ce nu li se întâmplă totdeauna artiştilor.

Era bun, modest şi câteodată, vesel, ca un copil."

(M. Sadoveanu)

Ştefan O. Iosif

(1875 — 1913)

Unul din poeţii ardeleni de mare sensibilitate, s-a născut în anul 1875 la Braşov, în familia profesorului Ştefan Iosif, om de vastă cultură.

A făcut studiile primare şi liceale la Braşov, Sibiu şi Bucureşti; în capitală a frecventat cursurile Facultăţii de litere şi filozofie.

A debutat[1] în anul 1897 cu volumul *Versuri*, ***urmat de volumele*** *Patriarhale* ***(1901),*** *Poezii* ***(1902),*** *Credinţe* ***şi volumul*** *Caleidoscopul lui A. Mirea*, ***scris în colaborare cu prietenul său, poetul ieşean Dimitrie Anghel.***

Şt. O. Iosif a creat şi opere în proză şi s-a remarcat prin traduceri valoroase din literatura germană, franceză, maghiară şi engleză.

A murit într-un spital din Bucureşti la 22 iunie 1913, bolnav, sărac, copleşit de o dramă familială.

Cântec sfânt

Cântecul ce-ades ţi-l cânt
Când te-adorm în fapt de sară,
Puiule, e-un cântec sfânt,
Vechi şi simplu de la ţară.

---

[1] **debutul** — începutul într-o activitate.

Mama mi-l cânta şi ea,
Şi la viersul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Şi-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri — el m-adormea pe mine,
Şi-adormi pe tatăl meu
Când era copil ca tine...

Mâne, când voi fi pământ,
Nu uita nici tu — şi zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile!

Întrebări şi exerciţii	**Răspunsuri posibile**
1. Explicaţi semnificaţia titlului urmărind de câte ori este folosit cuvântul *cântec,* atributele care îl determină şi descoperiţi legătura dintre cuvintele *doina* şi *cântec?*	1. Titlul poeziei reflectă dragostea şi preţuirea pentru cântecul doinei. Cuvântul *cântec,* având în poezie sensul de *doină,* este folosit de patru ori. Atributul *sfânt* (*cântec sfânt*) scoate în evidenţă respectul sacru faţă de această creaţie populară. Atri-butele *vechi, simplu, de la ţară* subliniază contopirea dintotdeauna dintre cântecul firesc, armonios al doinei şi fiinţa neamului.
2. Căutaţi pronumele care înlocuiesc substantivul *cântec* şi raportaţi-le la conţinutul poeziei.	2. Pronumele *ce ţi-l* (cânt), *mi-l* (cânta), (viersul) *lui, el* (m-adormea) înlocuiesc substantivul *cântec* şi întăresc ideea de permanenţă a doinei în viaţa poporului.
3. Cum contribuie adverbele *ades, ieri, mâne,* la sublinierea rolului doinei în viaţa sufletească a românului?	3. Adverbul *ades* se referă la faptul că doina este nelipsită din existenţa românului, ea îi alină sufletul din copilărie până în clipa stingerii. Adverbele *azi, ieri, mâne* semnifică veşnicia acestei comori spirituale în curgerea neîntreruptă a timpului, doina încântând generaţiile trecute, prezente şi viitoare.
4. Urmăriţi repetiţia verbelor *a cânta* şi *a adormi*, observaţi timpul la care sunt folosite şi explicaţi scopul utilizării lor în reliefarea sentimentelor faţă de doină.	4. Verbele *a cânta* (*ţi-l cânt, mi-l cânta*) şi *a adormi* (*te-adorm, m-adormea, adormi*) sunt folosite la trecut şi prezent întărind ideea că doina este nelipsită din viaţa poporului nostru.

23,50
973-30-0494-4

5. De cine este cântată doina şi cui se adresează?	**5.** Doina este cântată de mamă în ceas de taină pruncului ca un cântec de leagăn a cărui armonie şi dulceaţă aduce linişte, mamei i s-a cântat acest cântec în copilărie, după cum şi bunicul a fost legănat de *viersul lui cel dulce*.
6. Selectaţi cuvintele prin care se creează atmosfera de linişte şi seninătate. Grupaţi-le morfologic în substantive, adjective, verbe.	**6.** Atmosfera de linişte şi de seninătate este evidenţiată de substantive însoţite de adjective *cântecul, puiule, mama, viersul (lui cel dulce), tatăl (meu), copil ca tine, doina* şi verbele *cânt, adormi, se potolea, să culce.* Prin aceste părţi de vorbire se schiţează cadrul familiei legată prin doină - cântec al întregului neam, element spiritual de unitate naţională al românilor din toate timpurile.
7. Ce se transmite urmaşilor în finalul poeziei?	**7.** În finalul poeziei Ştefan O. Iosif adresează un îndemn emoţionant şi înălţător generaţiilor prezente de a transmite urmaşilor această comoară de simţire românească; cât de scumpă îi este poetului această dorinţă se deduce din folosirea verbului *nu uita* şi din repetarea verbului *zi-(le)*.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Semnificaţia titlului.
2. Ideea de permanenţă a doinei.
3. Cine cântă doina şi cui se adresează.
4. Atmosfera de linişte şi seninătate creată de doină.
5. Îndemnul adresat generaţiilor viitoare de a păstra doina.

„... un număr de narațiuni de mică întindere sunt scrieri menite să dureze. Pe temeiul lor, Ion Agârbiceanu se clasează printre prozatorii realişti de deosebit merit.”
(Dumitru Micu)

Ion Agârbiceanu

(1882 - 1963)

Prozatorul ardelean Ion Agârbiceanu s-a născut în anul 1882 în satul Cenade aflat în apropiere de Blaj.

În tinerețe a fost preot în Munții Apuseni, s-a apropiat cu dragoste şi înțelegere de moți, a zugrăvit viața grea a acestora.

Opera lui este alcătuită din culegeri de povestiri: De la țară (1906), Două iubiri (1910) - din romane: Arhanghelii (1914), Sectanii (1938) şi amintiri grupate în volumele Licean... odinioară (1939) şi Amintirile (1940).

Ion Agârbiceanu reflectă în mod realist în scrierile sale societatea românească din Transilvania dinaintea primului război mondial şi dintre cele două războaie condamnând setea de avere şi nedreptatea şi exprimă adâncă înțelegere față de cei săraci, aflați în suferință. Povestirea Fefeleaga - publicată în anul 1908 - se impune ca o pagină antologică[1]*.*

A colaborat la reviste literare importante: Luceafărul, Viața Românească. S-a bucurat de aprecierea criticii literare, încununarea meritelor sale concretizându-se prin alegerea ca membru al Academiei. A murit în anul 1963 la Cluj.

---

[1] **antologie** (vine de la cuvintele greceşti anthos = floare şi legein = a culege) - culegere de scrieri reprezentative din opera unui scriitor sau a mai multor autori.
antologic - reprezentativ pentru opera unui scriitor.

23,50
973-30-0494-4

Darul lui Moş Miron

Era în vara anului 1916. Războiul bântuia de-atâta amar de vreme prin fundul Galiţiei, prin Polonia, în Italia. Din vreme-n vreme, îşi trimitea răniţii şi bolnavii până în satele noastre. Aduceau cu ei uniformele spălăcite şi murdare, iar pe feţele supte şi înnegrite de vânturile lui Dumnezeu şi de uraganele maşinilor iscodite de oameni, mirosul, aerul războiului depărtat.

Cât de schimbaţi erau oamenii care se întorceau din faţa morţii!

Moş Miron, în satul lui de la poalele munţilor, intra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deşi i-ar fi putut fi, cei mai mulţi, nepoţi. I se părea lui că-s vrednici de-o cinste deosebită, că ştiu lucruri pe care nimeni altul în lume nu le poate şti. Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. De la o vreme era nelipsit de la gară, şi cel dintâi sătean care-i dădea bineţe soldatului ce se cobora era moş Miron.

Cei pe care-i întâmpina nu-l prea înţelegeau, nu prea ştiau ce vrea să afle moşul de la ei. Şi, oricât ar fi vrut să-şi ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era silit, în urmă, să mărturisească ce vrea şi să vorbească desluşit.

— Uite ce-i, nepoate. Noi pe-aici nu mai ştim ce să credem. Toţi minţesc, numa sufletul din noi nu. Voi, pe-acolo, trăbă c-aflaţi mai iute veştile: Au intrat ai noştri în război sau n-au intrat?

— Pân-acum nu, moşule. Da nădăjduim de la Dumnezeu...

Nădăjduia şi bătrânul „de la Dumnezeu", dar prea-i era lui greu să mai aştepte. Din felul cum i se lungea faţa bătrână, din felul cum îi sclipeau ochii în cap, se vedea limpede că vorbele spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu nu-l mulţumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moşul a-nceput s-o ducă greu de tot. Îşi isprăvise tot ce strânsese peste vară, şi bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămâni şi-a dat şi cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit dintr-un cotlon al şerparului.

A văzut el că oameni bătrâni, femei bătrâne se tot duc pe la primărie şi se-ntorc cu bani acasă. Locuia departe, în capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece ori în viaţa lui; dar lipsa îi dete brânci şi, într-o zi, iacătă-l în faţa primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi, pesămne, vrun ajutor pentru oamenii bătrâni şi săraci ca mine, în vremea asta de scumpete crâncenă. Până-acum am mai avut câte ceva, de-acum!... şi făcu el un semn cu degetul lui gros şi noduros că „s-a tăiat aţa".

— Dumneata nu poţi căpăta, moş Miroane, îi răspunse primarul. N-ai pe nime în război.

— Dar nici acasă!

— Adevărat că vei duce-o greu. Da stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vândut otava?

Moşul îşi încruntă sprâncenele şi privi în pământ.

— N-am vândut-o!

— Apoi vezi, rău faci că n-o vinzi. Se plăteşte foarte bine. Poate aştepţi să mai crească preţurile.

— Nu aştept!

— Atunci mi-o poţi vinde chiar şi mie.

Bătrânul îl privi cu duşmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea! Şi s-a ridicat de pe scaun, şi-a oblit trupul îngârbovit şi-a ieşit din primărie păşind apăsat. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa - tot mai grea.

Avea doi fraţi mai tineri, avea şi alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul, până când i s-a tăiat apa şi de la moara asta.

Rudeniile aduseră şi ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde şi ar lua bani frumoşi pe ea.

— N-o vând! răspunse moşul mânios.

— Doar nu-i vrea s-o rumegi dumneata! Noi ştim că ai în pod şi otava din anul trecut.

— O am!

— Se vede că aştepţi s-o vinzi pe-un car de bani. Până când ai s-o tot aduni?

Când auzise aşa, s-a dus ca din puşcă, şi mai mult n-a călcat pragul neamurilor. Ce s-adune? Abia era o căruţă de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe subt prunii din grădinuţa lui.

Lipsa era acum şi mai mare, dar moşul o mai putea strânge de grumaji: începuse prăşitul cucuruzului şi de-aici încolo se ţineau lanţ prilejurile de câştig. Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a pălmaşilor.

De la Sfânta Maria-Mare, de când intrase România în război, moşul nu s-a mai dus nicăieri la lucru. Nu şi-a mai părăsit casa, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte şi nu-i scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o săptămână, trecură două...

În săptămâna a treia, noaptea, luni spre marţi, moşul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite. Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei. „De bună samă e un roşior”, îşi zise el, adulmecând depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot:

— Cine-i acolo?

— Om bun, răspunse moşul.

— Dacă eşti bun, vino aici!

Moş Miron, sprinten ca un flăcăiandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrânul nu-şi putu ascunde mirarea cum de-au venit atâţia, aşa, pe nesimţite. Ştiriciră tot ce se putea afla de la bătrân şi voiră să-şi continue drumul.

— O mică rugăminte am, nepoţilor: să vă dau o mână de otavă la cai.

Sergentul zâmbi şi zise:

— Nu-i vreme pentru asta, moşule.

— Da când vă-ntoarceţi? Am nişte otavă ca strămătură!

Sergentul zâmbi din nou.

— Atunci, nu zicem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

50
73-30-0494-4

Şi, peste două ceasuri, în puterea nopţii, călăreţii s-au întors cu bine. Moş Miron făcuse şapte legături de otavă şi le scosese la poartă:

— Să vedeţi numa ce otavă! Strămătură, nu alta!

Călăreţii luară-n şa sarcinile făcute de bătrân, îi mulţumiră şi dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dinaintea casei lui moş Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învălmăşeală mare, şi o căldură...

Carăle - unele treceau, altele odihneau. Şi prin învălmăşeala aceea de oameni şi de vite se vedea un bătrânuţ în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe o portiţă cu câte-o sarcină de otavă şi cum o împrăştie înaintea boilor sau a cailor. În spate ducea otava, în mână ţinea o pâine albă căpătată de la soldaţi, pe pânea albă când muşca din ea erau picuri mari - lacrimi ce izvorau în neştire din ochii bătrânului. Pălăria îi căzuse prin pod, în otavă, dar nici prin gând nu-i trecea s-o mai caute. Şi, tot astfel, nu băgă de seamă că pe pânea albă, când muşca din ea, erau picuri mari - lacrămi ce izvorau în neştire din ochii lui bătrâni.

Întrebări şi exerciţii	***Răspunsuri posibile***
1. Când se petrece acţiunea povestirii? Ce substantive proprii indică momentul prezentat?	**1.** Acţiunea povestirii se petrece în timpul primului război mondial; substantivele Galiţia, Polonia, Italia arată cât de mult s-a extins războiul în Europa.
2. Prin ce cuvinte schiţează prozatorul imaginea pustiitoare a războiului?	**2.** Imaginea întunecată a războiului este schiţată prin substantive şi adjective: *uniforme spălăcite şi murdare, feţele supte şi înnegrite de vânturile lui Dumnezeu*, semnificative pentru asprimea naturii, şi *uraganele maşinilor iscodite de oameni* - îmbinare măiestrită de cuvinte prin care este condamnat războiul.
3. Cine este moş Miron?	**3.** Moş Miron este un bătrân ţăran dintr-un sat de la poalele muntelui stăpânit de sfială faţă de luptătorii care se întorceau din faţa morţii.
4. Ce menţiuni se referă la respectul nemăsurat al bătrânului faţă de ostaşi?	**4.** Respectul nemăsurat al lui moş Miron faţă de ostaşi este subliniat de menţiunile *că-s vrednici de o cinste deosebită, că ştiu lucruri pe care nimeni altul nu le poate şti.*
5. Ce dorinţă şi nădejde stăpânesc sufletul bătrânului?	**5.** Sufletul bătrânului este mistuit de dorinţa ca românii să intre în război, nădăjduind că ziua libertăţii nu este departe. Cuvintele care exprimă starea lui sufletească sunt: *i se lungea faţa bătrână, îi sclipeau ochii în cap.*

6. Cum trăia moş Miron în timpul războiului?	**6.** În timpul războiului, Moş Miron o ducea greu deoarece terminase hrana şi banii.
7. Cum a crezut că poate ieşi din greutăţi?	**7.** Bătrânul şi-a pus speranţa într-un ajutor din partea primăriei, dar nu l-a primit.
8. Ce înfăţişează dialogul dintre primar şi bătrân?	**8.** Primarul îi spune că nu are dreptul la nici un ajutor deoarece nimeni din familia sa nu este în război. El se oferă să-l ajute cumpărându-i la un preţ bun otava strânsă din anul trecut.
9. Cum este reflectată valoarea morală a singurului bun rămas şi cum este evidenţiată starea sa sufletească?	**9.** Valoarea morală a singurului bun rămas se reflectă prin răspunsul dat primarului şi starea lui sufletească este surprinsă prin consemnarea de către scriitor a gesturilor şi prin descrierea înfăţişării bătrânului.
10. Ce atitudine au rudele apropiate când moş Miron caută sprijin la acestea?	**10.** Fraţii săi şi rudele apropiate îl ajută pentru foarte scurt timp, apoi îl sfătuiesc să vândă otava şi când le răspunde *mânios* că nu vrea să vândă, îl bănuiesc de lăcomie. Ei îşi închipuie că bătrânul aşteaptă momentul când va putea primi un preţ foarte mare: *Se vede că aştepţi s-o vinzi pe-un car cu bani.*
11. Ce înţelege bătrânul din cele două situaţii?	**11.** Moş Miron înţelege că salvarea se află în propriile forţe. Demn şi harnic, nu mai cere nimic nimănui, munceşte cu ziua la prăşitul cucuruzului câştigându-şi astfel existenţa.
12. Prin ce cuvinte se exprimă înfrigurarea şi nerăbdarea lui moş Miron când află despre intrarea României în război?	**12.** Aflând că ziua mult aşteptată a sosit, moş Miron este cuprins de nelinişte, bucurie şi nerăbdare: *trăgea cu urechea în depărtări să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte să nu-i scape cel mai mic zgomot.*
13. Ce dezvăluie discuţia bătrânului cu patrula?	**13.** Bucuria de a-i întâlni pe ostaşi îi dă puteri bătrânului care se apropie de ei *sprinten ca un flăcău,* le vorbeşte cu *căldură* numindu-i nepoţi şi-i roagă să primească din partea lui otavă pentru cai.
14. Cum reacţionează bătrânul când trec pe dinaintea	**14.** Bucuria şi mulţumirea îl copleşesc atunci când trec prin faţa casei

3,50
973-30-0494-4

casei sale coloanele armatei române?	lui coloanele armatei române. Îmbrăcat în haine de sărbătoare, fără să țină seama de căldură sau de oboseală, iese mereu pe portiță aducând din șură câte o sarcină de otavă pe care o împrăștie înaintea cailor și boilor de la căruțele cu militari.
15. Ce cuvinte scot în evidență recunoștința ostașilor față de bătrân și bucuria copleșitoare a dorinței sale împlinite; încredințarea darului acelor car îl merită.	**15.** În spate ducea otava, în mână ținea o pâine albă căpătată de la soldați *...pe pânea albă, când mușca din ea, erau picuri mari - lacrimi ce izvorau în neștire din ochii lui bătrâni...* e
16. Ce legătură este între sfârșitul povestirii și titlu?	**16.** Încheierea povestirii explică titlul: darul lui moș Miron reprezintă puterea de jertfă, dorința și bucuria de a contribui la victoria războiului cu ce are el mai de preț: otava adunată cu greutate, păstrată cu grijă, chiar și atunci când ar fi însemnat singura cale de a-și duce zilele.

În concluzie și moș Miron este un erou din primul război mondial.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Când se petrece acțiunea.
2. Imaginea întunecată a războiului.
3. Cine este moș Miron.
4. Respectul bătrânului față de oastași.
5. Dorința lui moș Miron.
6. Răspunsul primarului, al fraților și al rudelor.
7. Atitudinea lui moș Miron față de intrarea României în război.
8. Semnificația darului lui moș Miron.

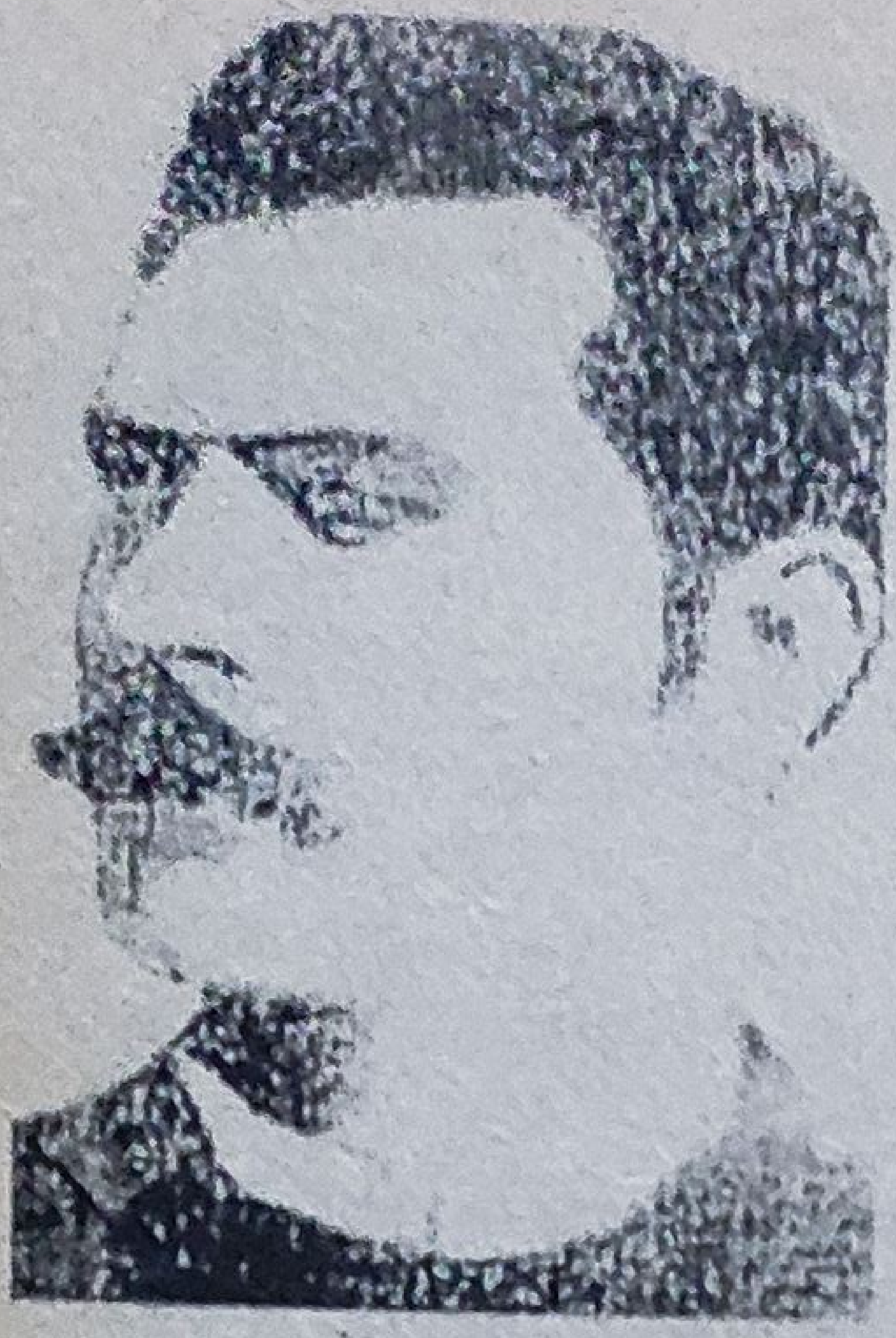

„Ioan S. Nenițescu a avut o notorietate extraordinară prin «Pui de lei», «Poesii eroice și naționale»."

(George Călinescu)

Ioan Nenițescu

(1854 - 1901)

Poetul moldovean s-a născut la Galați în anul 1854 în familia unor oameni de condiție socială modestă, Ștefan Vasiliu și Elisabeta.

A absolvit școala comercială „Alexandru Ioan I", apoi s-a înscris la Facultatea de Litere din Iași.

A fost un om stăpânit de dragoste fierbinte pentru țară, un entuziast preocupat de jertfele poporului nostru în luptele duse pentru apărarea libertății naționale.

Revista cea mai importantă la care a colaborat a fost Convorbiri literare.

A scris volumele de versuri Flori de primăvară (1874), Pui de lei, Poezii eroice și naționale (1891) - prin cel de al doilea s-a făcut cunoscut în epocă. Ioan S. Nenițescu este și autorul dramei istorice Radu de la Afumați (jucată pe scena Teatrului Național din București în stagiunea 1896-1897).

În poeziile sale se fac simțite influențe din Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu.

Țara mea

de Ion Nenițescu

Întrebări și exerciții

1. Ce sentimente exprimă poetul prin titlul poeziei? (observați de câte ori se repetă substantivul *țara* și adjectivul *mea*).

23,50
973-30-0494-4

„Ioan S. Nenițescu a avut o notorietate extraordinară prin «Pui de lei», «Poesii eroice și naționale»."

(George Călinescu)

Ioan Nenițescu

(1854 - 1901)

Poetul moldovean s-a născut la Galați în anul 1854 în familia unor oameni de condiție socială modestă, Ștefan Vasiliu și Elisabeta.

A absolvit școala comercială „Alexandru Ioan I", apoi s-a înscris la Facultatea de Litere din Iași.

A fost un om stăpânit de dragoste fierbinte pentru țară, un entuziast preocupat de jertfele poporului nostru în luptele duse pentru apărarea libertății naționale.

Revista cea mai importantă la care a colaborat a fost Convorbiri literare.

A scris volumele de versuri Flori de primăvară (1874), Pui de lei, Poezii eroice și naționale (1891) - prin cel de al doilea s-a făcut cunoscut în epocă. Ioan S. Nenițescu este și autorul dramei istorice Radu de la Afumați (jucată pe scena Teatrului Național din București în stagiunea 1896-1897).

În poeziile sale se fac simțite influențe din Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu.

Țara mea

de Ion Nenițescu

Întrebări și exerciții

1. Ce sentimente exprimă poetul prin titlul poeziei? (observați de câte ori se repetă substantivul *țara* și adjectivul *mea*).

Acolo unde-s nalţi stejari
Şi cât stejarii nalţi îmi cresc
Flăcăi cu piepturile tari
Ce moartea-n faţă o privesc

Acolo unde-s stânci şi munţi
Şi ca şi munţii nu clintesc
Voinicii cei cu peri cărunţi
În dor de ţară strămoşesc,

Acolo unde-i cer senin
Şi ca seninul cer zâmbesc
Femei ce poartă l-al lor sân
Copii ce pentru luptă cresc,

Acolo este ţara mea
Şi neamul meu cel românesc,
Acolo eu să mor aş vrea,
Acolo vreau eu să trăiesc!

Acolo unde întâlneşti
Cât ţine ţara-n lung şi-n lat
Bătrâne urme vitejeşti

Şi osul celor ce-au luptat,
Şi unde vezi mii de mormane
Sub care-adânc s-au îngropat
Mulţime de oştiri duşmane
Ce cu robia ne-au cercat,

Şi unde dorul de moşie
Întotdeauna drept a stat
Şi bărbătească vitejie
A-mpodobit orice bărbat.

Acolo este ţara mea
Şi neamul meu cel românesc,
Acolo eu să mor aş vrea,
Acolo vreau eu să trăiesc!

2. Grupaţi cuvintele, expresiile şi determinantele referitoare la natură şi cele care definesc oamenii acestui pământ. Descoperiţi asemănările dintre natură şi universul uman.

3. Raportaţi toate propoziţiile introduse prin adverbul *unde* din primele trei strofe la primul vers din strofa a IV-a.

4. Ce realitate se prezintă în partea a II-a a poeziei? Prin ce cuvinte se fac referiri la trecutul eroic?

5. Ce exprimă penultima strofă?

6. Cu ce scop se repetă strofa a IV-a în finalul poeziei?

Răspunsuri posibile

1. Titlul „Ţara mea” exprimă dragostea poetului faţă de vatra strămoşească, sentiment sfânt relevat prin repetarea celor două cuvinte de trei ori. Adjectivul *mea* accentuează mândria lui Ioan Neniţescu de a avea o ţară minunată.

2. Repetiția *nalți stejari* din prima strofă subliniază măreția naturii, la dimensiunea căreia se ridică tineri puternici și curajoși, capabili să înfrunte moartea. În strofa a II-a, oamenii maturi *Voinicii cei cu peri cărunți* sunt asemănați cu munții - simbol al semeției și veșniciei naturii patriei, idee întărită de verbul *nu clintesc* (*Şi ca şi munții nu clintesc*). Seninătatea femeilor, ca și aceea a cerului, izvorâtă din dragoste de neam și de țară, este înfățișată în versul *Acolo unde-i cer senin/ Şi ca seninul cer zâmbesc/ Femei...* Căldura și lumina sufletească vor fi transmise pruncilor crescuți cu dăruire pentru țară *Copii ce pentru luptă cresc*.

Oamenii acestei țări *Flăcăi cu piepturile tari, Voinicii cei cu peri cărunți, Femei ce poartă l-al lor sân/ Copii...* formează poporul român înzestrat cu alese însușiri.

3. Adverbele *acolo* și *unde* introduc în universul fermecător al naturii exprimând mândria poetului față de oameni și glie. Țara este pentru poet - ca și pentru întregul neam român - leagăn, vatră și mormânt. Strofa a IV-a este o concluzie pentru prima parte a poeziei.

4. În partea a II-a este evocat trecutul glorios al neamului pe care nu l-au clintit furtunile istoriei deoarece dragostea și spiritul de jertfă l-au legat de-a pururi de pământul strămoșesc. Urmele trecutului eroic se află pretutindeni, realitate înălțătoare exprimată prin versurile: *...întâlnești/ Cât ține țara-n lung și-n lat/ Bătrâne urme vitejești, Şi unde vezi mii de mormane.*

5. Penultima strofă exprimă concluzia că dragostea de patrie, trăsătură a poporului nostru, a asigurat permanența și libertatea vetrei străbune.

6. În final se repetă strofa a IV-a pentru a scoate în evidență dragostea poetului față de țară și de neamul românesc. Adverbul *acolo*, verbul *a vrea* - folosit de două ori (*aş vrea, vreau*), pronumele *eu* exprimă dorința poetului de a se contopi cu întregul neam, de a lua parte la viața țării și de a se sfârși pe pământul ei.

Poezia *Țara mea* este un imn închinat vetrei strămoșești și neamului și este concepută ca o paralelă între natura patriei și trăsăturile nobile ale poporului român.

„Arta domnului Brătescu-Voinești e din acelea pe care nu se pune rugina, fiindcă natura în care a lucrat e autentică.”

(M. Ralea)

I.A. Brătescu-Voinești

(1868 - 1946)

I. Alexandru Brătescu-Voinești - acest fin observator al existenței umane și mare prieten al universului mărunt - a văzut lumina zilei la 1 ianuarie 1868 în orașul Târgoviște într-o veche familie boierească. În povestirea autobiografică intitulată* Sâmbăta *scriitorul evocă anii fericiți ai copilăriei și vorbește despre prețuirea de care se bucurau preocupările literare și cele muzicale în casa părintească.

Studiază școala primară cu dascăli particulari, frecventează apoi cursurile liceului „Sf. Sava”, iar după absolvire urmează Facultatea de Drept din București.

Devine un colaborator activ al revistei* Convorbiri literare *și participă cu regularitate la ședințele societății literare Junimea.

După ce își ia licența în drept, funcționează câțiva ani ca magistrat în orașele București, Ploiești, Craiova, iar în 1896 se stabilește în Târgoviște.

I. Al. Brătescu-Voinești își desfășoară activitatea literară timp de aproape cinci decenii (începând cu deceniul al optulea al secolului trecut, până după al doilea război mondial).

***Scrierile sale au fost adunate în volumele:* Întuneric și lumină, Rătăciri, Firimituri, Din pragul apusului.**

Apariția volumului* În lumea dreptății *în anul 1906 - premiat de Academia Română - îi aduce consacrarea.

„Arta domnului Brătescu-Voinești e din acelea pe care nu se pune rugina, fiindcă natura în care a lucrat e autentică.”

(M. Ralea)

I.A. Brătescu-Voinești

(1868 - 1946)

I. Alexandru Brătescu-Voinești - acest fin observator al existenței umane și mare prieten al universului mărunt - a văzut lumina zilei la 1 ianuarie 1868 în orașul Târgoviște într-o veche familie boierească. În povestirea autobiografică intitulată *Sâmbăta* scriitorul evocă anii fericiți ai copilăriei și vorbește despre prețuirea de care se bucurau preocupările literare și cele muzicale în casa părintească.

Studiază școala primară cu dascăli particulari, frecventează apoi cursurile liceului „Sf. Sava”, iar după absolvire urmează Facultatea de Drept din București.

Devine un colaborator activ al revistei *Convorbiri literare* și participă cu regularitate la ședințele societății literare Junimea.

După ce își ia licența în drept, funcționează câțiva ani ca magistrat în orașele București, Ploiești, Craiova, iar în 1896 se stabilește în Târgoviște.

I. Al. Brătescu-Voinești își desfășoară activitatea literară timp de aproape cinci decenii (începând cu deceniul al optulea al secolului trecut, până după al doilea război mondial).

Scrierile sale au fost adunate în volumele: *Întuneric și lumină*, *Rătăciri*, *Firimituri*, *Din pragul apusului*.

Apariția volumului *În lumea dreptății* în anul 1906 - premiat de Academia Română - îi aduce consacrarea.

Puiul

Sandi, să asculţi pe mămica!

Într-o primăvară, o prepeliţă aproape moartă de oboseală - că venea de departe, tocmai din Africa - s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune beţişoare, foi uscate, paie şi fire de fân şi şi-a făcut un cuib pe un muşuroi de pământ, mai sus, ca să nu i-l înece ploile; pe urmă, şapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot şapte ouă mici ca nişte cofeturi şi a început să le clocească. Ai văzut cum stă găina pe ouă? Aşa sta şi ea, doar că ea, în loc să stea în coteţ, sta afară în grâu; şi ploua, ploua de vărsa şi ea nu se mişca, ca nu cumva să pătrunză o picătură de ploaie la ouă. După trei săptămâni i-au ieşit nişte pui drăguţi, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcaţi cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau şapte gogoşi de mătase, şi au început să umble prin grâu după mâncare. Prepeliţa prindea câte o furnică ori câte o lăcustă, le-o firimiţea în bucăţele mici, şi ei, pic! pic! pic! cu cioculeţele lor, o mâncau numaidecât. Şi erau frumoşi, cuminţi şi ascultători: se plimbau primprejurul mamei lor şi când îi striga: „Pitpalac!" repede veneau lângă ea.

Odată, prin iunie, când au venit ţăranii să secere grâul, cel mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mă-sii şi, cum nu ştia să zboare, haţ! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a păţit când s-a simţit strâns în palma flăcăului, numai el a ştiut; îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un ţăran bătrân, care s-a rugat pentru el:

— Lasă-l jos, mă Marine, că e păcat de el, moare. Nu vezi că de-abia e cât luleaua?!

Când s-a văzut scăpat, fuga, speriat, la prepeliţă să-i spuie ce-a păţit. Ea l-a luat, l-a mângâiat şi i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă asculţi? Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că eşti mic, să nu ieşi niciodată din vorba mea, că poţi să păţeşti şi mai rău.

Şi aşa trăiau acolo, liniştiţi şi fericiţi. Din seceratul grâului şi din ridicarea snopilor se scuturaseră pe mirişte o groază de boabe cu care se hrăneau şi, măcar că nu era vreo apă prin apropiere, nu sufereau de sete, şi beau dimineaţa picături de rouă de pe firele de iarbă. Ziua, când era căldură mare, stau la umbră în lăstar; după-amiaza, când se potolea vipia, ieşeau cu toţii pe miriştc; iar în nopţile răcoroase se adunau grămadă, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeliţei. Încet-încet, puful de pe ei s-a schimbat în fulgi şi în pene, şi, cu ajutorul mamei lor, au început să zboare. Lecţiile de zbor se făceau dimineaţa spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea, şi seara în amurg, căci ziua era primejdios, din pricina hereţilor, care dădeau târcoale pe deasupra miriştii.

Mama lor îi aşeza pe rând şi îi întreba: „Gata?" „Da, răspundeau ei." „Una, două, trei!" Şi când zicea „trei", frrr!, zburau cu toţii de la marginea lăstarului tocmai colo, lângă cantonul de pe şosea şi tot aşa îndărăt. Şi mama lor le spunea că-i învaţă să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuie s-o facă în curând, când o trece vara. „Şi o să zburăm pe sus de tot, zile şi nopţi, şi o să vedem dedesubtul nostru oraşe mari şi râuri şi marea.”

Într-o după-amiază, pe la sfârşitul lui august, pe când puii se jucau frumos în mirişte împrejurul prepeliţei, aud o căruţă venind şi oprindu-se, în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au ridicat toţi în sus capetele cu ochişorii ca nişte mărgele negre şi ascultau.

„Nero! înapoi” s-a auzit un glas strigând. Puii n-au priceput; dar mama lor, care înţelesese că era un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar tocmai dintr-acolo venea vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiţi cu pământul, şi cu nici un preţ să nu se mişte.

— Eu o să zbor; voi să rămâneţi nemişcaţi; care zboară e pierdut. Aţi înţeles?

Puii au clipit din ochi c-au înţeles şi au rămas aşteptând în tăcere.

Se auzea fâşâitul unui câine care alerga prin mirişte şi din când în când glasul omului:

— Unde fugi? înapoi, Nero!

Fâşâitul se apropie - uite câinele: a rămas împietrit cu laba în sus, cu ochii ţintă spre ei.

— Nu vă mişcaţi, le şopteşte prepeliţa şi se strecoară binişor mai departe. Câinele păşeşte încet după ea. Se apropie grăbit şi vânătorul. Uite-l: piciorul lui e acuma aşa de aproape de ei, încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei. Vai! cum le bate inima. După câteva clipe, prepeliţa zboară ras cu pământul, la doi paşi de la botul câinelui, care o urmăreşte; vânătorul se depărtează strigând: „Înapoi! înapoi!” Nu poate trage, de frică să nu împuşte câinele; dar prepeliţa se preface aşa de bine că e rănită, încât câinele vrea cu orice preţ s-o prindă; iar când socoteşte ea că e în afară de bătaia puştii, zboară repede spre lăstar.

În vremea asta, puiul ăl mare, în loc să stea nemişcat ca fraţii lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară; vânătorul îi aude pârâitul zborului, se întoarce şi trage. Era cam departe. O singură alică l-a ajuns la aripă. N-a picat, a putut zbura până la lăstar; dar acolo, de mişcarea aripii, osul - la început numai plesnit - s-a crăpat de tot, şi puiul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul, cunoscând desimea lăstarului şi văzând că trăsese într-un pui, nu s-a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.

Ăilalţi pui nu s-au mişcat din locul unde-i lăsase prepeliţa.

Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de puşcă şi glasul vânătorului strigând: „Apporte!” Mai târziu, căruţa s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului: încet-încet pocnetele şi strigătele s-au pierdut, s-au stins şi, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor; iar când s-a înnoptat şi răsărea luna dinspre Cornăţel, au auzit desluşit glasul mamei lor chemându-i din capul miriştii: „Pitpalac! pitpalac!”.

Repede au zburat înspre ea şi au găsit-o. Ea i-a numărat: lipsea unul.

— Unde e nenea?

— Nu ştiu, a zburat.

Atunci prepeliţa, desperată, a început să-l strige tare, mai tare, ascultând din toate părţile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „Piu! Piu!”...

Când l-au găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înţeles că era pierdut; dar şi-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el...

D-atunci au început zile triste pentru bietul pui; se uita cu ochii plânşi cum fraţii lui se învăţau la zbor dimineaţa şi seara; iar noaptea, când ăilalţi dormeau sub aripa mamei, el o întreba cu spaimă:

— Mamă, nu e aşa că o să mă fac bine? Nu e aşa c-o să merg şi eu să-mi arăţi cetăţi mari şi râuri şi marea?

— Da, mamă, răspundea prepeliţa, silindu-se să nu plângă.

Şi a trecut vara. Au venit ţăranii cu plugurile de au arat miriştea, prepeliţa s-a mutat cu puii într-un lan de porumb de alături; dar peste câtăva vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii şi au întors locul; atunci s-au mutat în nişte pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari şi frumoase au venit zile mici şi posomorâte, a început să cadă brumă şi să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate se vedeau rândunici întârziate zburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare, iar în tăcerea nopţilor friguroase se auzeau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeaşi parte, către miazăzi.

În inima bietei prepeliţe era o luptă sfâşietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăţa de ea cu desperare. Suflarea duşmănoasă a crivăţului, pornită fără veste într-o zi, a hotărât-o. Decât să-i moară toţi puii, mai bine numai unul - şi fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărârea, a zburat cu puii zdraveni, pe când ăl rănit striga cu deznădejde:

— Nu mă lăsaţi! Nu mă lăsaţi!

A încercat să se târască după ei, dar n-a putut, şi a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea dinspre miazăzi.

Peste trei zile, toată preajma era îmbrăcată în haina albă şi rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

La marginea lăstarului, un pui de prepeliţă, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.

După durerile grozave de până adineauri, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâmpeie de vedenii... mirişte... un carâmb de cizmă pe care se urcase o furnică... aripa caldă a mamei. Se clătină într-o parte şi într-alta, şi pică mort, cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune.

Întrebări şi exerciţii

1. Raportaţi semnificaţia titlului la îndemnul *„Sandi, să asculţi pe mămica!”*.

2. Urmăriţi imaginile prin care se prezintă timpul, locul şi personajele naraţiunii.

3. Selectaţi episoadele ilustrative pentru grija mamei faţă de pui.

4. Ce urmăreşte prepeliţa când le înfăţişează puilor perspectiva mirajului[1] călătoriei?

5. Care este intriga operei?

---

[1] **miraj** - farmec, atracţie

6. Urmăriți elemente ale gradației ce reflectă dramatismul trăirilor prepeliței cauzate de nefericirea puiului.
7. Descoperiți multitudinea aspectelor evidențiate cu ajutorul motivului comuniunii cu natura.

Comentariu literar

Activitatea literară a scriitorului I. Alexandru Brătescu-Voinești s-a desfășurat atât în secolul trecut, cât și în secolul nostru. În existența sa de aproape 79 de ani s-a dovedit un observator atent al universului uman și al naturii în toată diversitatea farmecului și profunzimii ei. S-a impus în literatura română ca un admirabil nuvelist și autor de schițe. Prin cele mai multe dintre acestea, a intenționat să scoată în evidență probleme grave privind relațiile dintre oameni, să dea la iveală drame izvorâte din nedreptățile sau lipsa de înțelegere din partea semenilor noștri.

Prozatorul a scris povestiri străbătute de o mare duioșie, inspirându-se „din lumea celor care nu cuvântă”, înzestrându-și personajele cu o profunzime sufletească ce o depășește uneori pe cea umană.

Despre virtuțile schițelor sale, criticul literar Garabet Ibrăileanu nota: „Sunt convins că în dosul acestui stil, aș zice banal de simplu și de natural, se ascunde o muncă infinită de compoziție și de concentrare.”

Puiul aparține genului epic, este o narațiune în proză și face parte din volumul *În lumea dreptății*, apărut în 1906.

Povestirea înfățișează urmările dramatice ale nerespectării sfaturilor părintești.

Tilul își dezvăluie pe deplin semnificația numai raportat la îndemnul din dedicație - *„Sandi, să asculți pe mămica!”* - sugestivă pentru faptul că întreaga povestire poate fi înțeleasă ca o alegorie; drama din lumea păsărilor fiind în realitate o pagină inspirată din durerile oamenilor.

În expozițiune se prezintă timpul și locul acțiunii: o primăvară, „un lan verde de grâu la marginea unui lăstar” - elemente care fixează începutul povestirii. Întâmplările relatate se petrec de primăvara, când se întorc păsările călătoare, până toamna târziu, când acestea pleacă spre țărmurile scăldate în soare. Prepelița - primul personaj înfățișat în expozițiune - este simbolul mamei care acționează întotdeauna după o îndelungată chibzuință pentru binele puilor. Ea a străbătut un drum lung, „venea tocmai din Africa” și de aceea a avut nevoie de un răgaz de câteva zile pentru odihnă. Apoi și-a construit cuibul cu pricepere, adunând bețișoare, foi uscate și fire de fân, alegând cu grijă locul cel mai potrivit: „un mușuroi de pământ mai sus ca să nu i-l înece ploile.”

Spiritul ei de sacrificiu este evidenţiat de grija cu care cloceşte cele şapte ouă, „să nu pătrunză o picătură de ploaie la ele." Preocuparea prepeliţei pentru viaţa puilor este subliniată prin repetiţia verbului la imperfect - timp al duratei, *ploua, ploua* - şi de propoziţia consecutivă *de vărsa.*

Lumea miniaturalului este zugrăvită cu sensibilitate prin comparaţii şi epitete revelatoare pentru frumuseţea ouălor - „ouă mici ca nişte cofeturi" - şi pentru gingăşia puilor. După trei săptămâni de clocit au ieşit „nişte pui drăguţi... îmbrăcaţi cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau nişte gogoşi de mătase."

Imaginile vizuale şi auditive introduc în universul vieţii zilnice a prepeliţei şi a puilor. Repetarea interjecţiei onomatopeice *pic! pic! pic!* surprinde plastic felul cum se hrăneau puişorii cu insectele aduse de mama lor. Armonia vieţii de familie se datora faptului că puii erau „frumoşi, cuminţi şi ascultători", aşa cum se cuvine să fie toţi copiii pentru a face bucurie mamei lor care se străduieşte să nu le lipsească nimic.

Puiul cel mare s-a abătut de la conduita corectă. Într-o zi, în timpul secerişului, nu s-a grăbit la chemarea prepeliţei şi a fost prins de un flăcău. Scena este ilustrată printr-o imagine auditivă realizată cu ajutorul interjecţiei - şi printr-o imagine vizuală: „...haţ! l-a prins un flăcău sub căciulă." Spaima puiului se relevă prin comparaţia „ îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar". Salvarea puiului neascultător s-a datorat intervenţiei unui ţăran bătrân ale cărui cuvinte dezvăluie sensibilitatea omului din popor faţă de vieţuitoarele gingaşe, precum şi înţelepciunea lui: „— Lasă-l jos, măi Marine, că e păcat de el, moare. Nu-l vezi că de-abia e cât luleaua?" Întâmplarea dă prepeliţei prilejul să-i atragă atenţia asupra primejdiilor încălcării sfaturilor părinteşti. Ea îi spune că atât timp cât este mic nu poate să-şi dea singur seama de ceea ce este bine şi ce este rău, de aceea are nevoie de îndrumarea şi de ocrotirea ei: „Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că eşti mic, să nu ieşi niciodată din vorba mea, că poţi să păţeşti şi mai rău".

După acest incident, liniştea şi fericirea învăluie din nou existenţa prepeliţei şi a puilor. Aveau mâncare din belşug; se hrăneau cu boabele rămase pe mirişte de la seceratul grâului, îşi potoleau setea cu picături de rouă şi se adăposteau de căldură la umbra lăstarului. Grija şi dragostea mamei pentru pui rezultă din felul cum îi ocrotea în nopţile răcoroase, când se adunau grămadă ca sub un cort sub aripile ei.

Când aceştia au crescut, prepeliţa a început să-i înveţe să zboare. Lecţiile de zbor dovedesc priceperea prepeliţei de a pregăti puii pentru viaţă, de a-i face să învingă greutăţile trezindu-le dorinţa de a cunoaşte o lume fascinantă. Ca o mamă grijulie, ea alegea timpul cel mai potrivit pentru

N 973-30-0494-4

lecțiile de zbor, „dimineața, spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea și seara în amurg, căci ziua era primejdios din pricina hereților care dădeau târcoale pe deasupra miriștii. Puii se străduiau să învețe cât mai bine și cât mai repede să zboare pentru călătoria cea lungă pe care trebuiau să o facă la sfârșitul verii deasupra unor locuri minunate și îndepărtate. Curiozitatea lor crește și imaginația li se aprindea când mama le spunea: „Și o să zburăm sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea." La plasticitatea imaginii contribuie vorbirea directă, interjecțiile onomatopeice, adverbele predicative și numeralul: „Mama lor îi așeza la rând și îi întreba: „Gata?", „Da" răspundeau ei, „Una, două, trei!" Și când zicea „trei", frrr! zburau cu toții tocmai lângă cantonul de pe șosea."

Existența lor liniștită este tulburată de apariția unui vânător însoțit de câinele său Nero. Ritmul povestirii devine alert. În derularea rapidă a faptelor nu se insistă asupra momentelor întâmplării, cât mai ales asupra stărilor sufletești ale personajelor. Lipsiți de experiența vieții, pentru că au venit întâmplător în contact cu oamenii - o singură dată în vremea secerișului - puii nu au înțeles primejdia: „Au ridicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau..." Puii n-au priceput, dar mama lor, care își dăduse seama că e un vânător, a rămas încremenită." Participiul *încremenită* subliniază spaima prepeliței pricinuită de prezența vânătorului, cât și de faptul că lăstarul nu mai putea fi în momentul acela locul de adăpost salvator, fiindcă de acolo veneau omul și câinele. După o clipă de gândire, alege calea cea mai sigură pentru salvarea puilor, dându-le sfaturi scurte și clare, precizând că trebuie să-i respecte întocmai fiecare cuvânt, deoarece altfel vor plăti cu viața:

„— Eu o să zbor; voi rămâneți nemișcați; care zboară e pierdut. Ați înțeles?"

Puii, care doar s-au mirat - când au auzit căruța apropiindu-se de lăstar - au înțeles din vorbele mamei gravitatea situației și nevoia îndeplinirii cu străşnicie a poruncii date. Ca pe o peliculă cinematografică, secvențele se derulează cu rapiditate subliniind într-o gradație ascendentă emoția puilor și a prepeliței. Câinele a rămas împietrit văzând puii, dar prepelița l-a îndepărtat de ei cu pricepere șoptindu-le să nu se miște și strecurându-se mai departe, ademenind câinele să pășească încet după ea, „făcându-l să creadă că o va prinde cu ușurință." Scena de mare încordare percepută vizual și auditiv se întipărește atât de adânc în mintea puilor, încât secvențele acestui moment reapar în agonia celui rănit.

Verbele la modul indicativ, timpul prezent aduc în prim-plan întâmplarea: „Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape, încât văd cum se urcă o furnică pe carâmbul cizmei", iar interjecția relevă frica puilor: „Vai! cum le bate inima". Prepelița își pune în joc tot curajul și toată priceperea.

reuşind să păcălească pe Nero, prefăcându-se cu mare iscusinţă că este rănită şi punându-l pe vânător în imposibilitatea de a trage, ca să nu-şi împuşte câinele, deoarece ea „zboară ras cu pământul, la doi paşi de botul câinelui, care o urmăreşte."

Faptul că prepeliţa nu acţionează niciodată la întâmplare şi că o caracterizează o profundă chibzuinţă, este evidenţiat prin revenirea - de două ori - asupra acestei însuşiri: „după o clipă de socoteală, dă poruncile necesare puilor, iar când socoteşte că e în afară de bătaia puştii, zboară."

Puiul cel mare şi-a părăsit fraţii neputând să-şi învingă teama, plătind scump neascultarea. Auzindu-i zborul, vânătorul a tras şi l-a rănit într-o aripă: „N-a picat, a putut zbura până la lăstar; dar acolo, de mişcare, osul - la început numai plesnit - s-a crăpat de tot şi puiul a căzut cu aripa moartă." Venirea vânătorului şi rănirea puiului reprezintă intriga naraţiunii.

Auzind căruţa îndepărtându-se, prepeliţa cheamă puii şi văzând că lipseşte cel mare, „întreabă îngrijorată unde este nenea". Starea de tensiune este surprinsă cu fineţe, marcând începutul dramei care se va defăşura până la sfârşitul naraţiunii. Prepeliţa desperată „îl strigă tare, mai tare şi îi răspunde cu glas stins puiul rănit." Văzându-i aripa, înţelege sfârşitul tragic, dar îşi ascunde durerea „ca să nu-l deznădăjduiască".

Pentru puiul rănit au început zile triste. Se uita cu mâhnire cum fraţii săi continuau lecţiile de zbor la care el nu mai putea lua parte. Întrebările puse prepeliţei şi reluarea lor cu insistenţă trădează dorinţa fierbinte de a se face sănătos şi de a pleca împreună cu ei: „— Mamă, nu e aşa că o să mă fac bine? Nu e aşa c-o să merg şi eu să-mi arăţi cetăţi mari şi râuri şi marea?"

— Da, mamă, răspundea prepeliţa, silindu-se să nu plângă."

Natura este în concordanţă cu sufletul prepeliţei: nu mai păstrează nimic din frumuseţea şi seninătatea din timpul verii: „În locul zilelor mari şi frumoase au venit zile mici şi posomorâte, a început să cadă brumă şi să se rărească frunza lăstarului." Sosind toamna, prepeliţa fu nevoită să se mute întâi într-un lan de porumb, apoi, „în nişte pârloage de la marginea lăstarului" amânând mereu clipa despărţirii dureroase, deşi rândunelele, cocorii şi alte păsări călătoare se îndreptau spre miazăzi şi era timpul să plece şi ea. În inima sa se dădea o luptă sfâşietoare între dorinţa de a rămâne să îngrijească puiul rănit şi datoria de a pleca cu ceilalţi: „Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăţa de ea cu desperare."

Suflarea crivăţului o obligă să se hotărască - „Decât să-i moară toţi puii, mai bine numai unul. Cu inima frântă de durere, zboară fără să se uite înapoi ca să nu-i slăbească hotărârea, pe când ăl rănit striga cu deznădejde: Nu mă lăsaţi! Nu mă lăsaţi!" Acest moment este punctul culminant al povestirii impresionând prin marea durere a prepeliței silită să-și părăsească puiul și prin desperarea acestuia când vede că rămâne singur: „A încercat să se târască după ei, dar n-a putut și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi".

Sfârșitul puiului constituie deznodământul operei. Într-un decor înghețat și pustiu, ca și sufletul său, puiul - lipsit de orice apărare,- este cuprins de o scurtă agonie părându-i-se că „simte aripa caldă a mamei", că se află în lanul de grâu, apoi moare „cu degetele împreunate ca pentru închinăciune".

În derularea subiectului, prozatorul a folosit cele trei modalități de expunere: *narațiunea, descrierea, dialogul*, înfățișând cu emoție și duioșie strădania, bucuriile și încercările prin care trece prepelița ca să-și vadă puii fericiți și pregătiți pentru viață.

Această operă literară este o narațiune deoarece povestește, într-o anumită ordine, întâmplări din viața prepeliței și a puilor desfășurate într-un anumit interval de timp: de primăvara până la sosirea iernii.

Puiul este o povestire reprezentativă pentru arta narativă a prozatorului. Din desfășurarea subiectului se distinge faptul că povestirile lui I. Alexandru Brătescu-Voinești sunt constituite astfel: au un sens principal evidențiat la prima lectură de acțiune și un sens adânc - întâmplările relatate privind probleme morale, sufletești și de comportare asupra cărora cititorul este invitat să mediteze.

Din scrierile lui I. Al. Brătescu-Voinești cu sfârșit dramatic mai amintim: *Niculăiță Minciună, Moartea lui Castor* și *Privighetoarea.*

În încheierea considerațiilor pe care le face criticul literar G. Călinescu despre scriitor în *Istoria literaturii române* - Compedium - notează: *„Fără a fi poet ca Sadoveanu, Brătescu-Voinești ocupă în literatură un loc remarcabil prin originalitatea indiscutabilă a duioșiei lui."*

Exerciții de fixare

1. Căutați sinonimele cuvintelor *groază, împietrit, piroteală, aprig, posomorât* și alcătuiți un scurt text despre sfârșitul narațiunii.
2. Alcătuiți planul simplu de idei.
3. Selectați pasaje în care este folosit dialogul și explicați utilizarea lui.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

Caracterizați prepelița, demonstrând că este simbolul[1] mamei adevărate urmărind planul:

1. Locul personajului în operă; semnificaţia motto-ului.

2. Întruchiparea mamei care acţionează totdeauna pentru binele puilor, după o îndelungată chibzuinţă dovedind grijă şi dragoste profundă:

- alegerea locului şi construirea cuibului;
- clocirea ouălor;
- procurarea hranei;
- sfaturile date puilor privind pregătirea pentru viaţă.

3. Curajul, inteligenţa şi spiritul de sacrificiu:

- stăpânirea de sine şi alegerea soluţiilor celor mai potrivite pentru salvarea puilor.

4. Desperarea:

- durerea prepeliţei când vede puiul rănit;
- zbuciumul ei în nopţile de veghe;
- lupta între dorinţa de a rămâne să ocrotească puiul rănit şi datoria de a zbura cu puii sănătoşi.

5. Concluzii referitoare la suma trăsăturilor care fac din prepeliţă un personaj simbol[1].

---

[1] **simbol** - imagine sau semn concret prin care sunt sugerate însuşirile caracteristice ale unor fenomene sau noţiuni abstracte.

„Copilul se găsește sub ocrotirea blândă și atentă a pădurii care îi spune , în dragoste și joacă, toate tainele și frumusețile ei, dând acestei copilării bucuria și armonia vârstei de aur."

(Zoe Dumitrescu Bușulenga)

Fiind băiet păduri cutreieram...

(fragment)

de Mihai Eminescu

Fiind băiet păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor,
Iar brațul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetișor;
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Și un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopți întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

Răsare lună, - mi bate drept în față:
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe câmpi un văl de argintie ceață,
Sclipiri pe cer, văpaie preste ape,
Un bucium cântă tainic cu dulceață,
Sunând din ce în ce tot mai aproape...
Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii

Întrebări și exerciții

1. Lectura integrală a poeziei.

2. Explicați semnificația titlului ținând seama de numărul și persoana verbului prin care se exprimă predicatul.

3. Care sunt sentimentele poetului față de natură?

4. Fragmentul este alcătuit din două tablouri.

Distingeți-le și precizați versurile pentru fiecare.

5. Gândul poetului zboară nostalgic la anii copilăriei. Ce elemente l-au vrăjit la minunata vârstă a nevinovăției?

Selectați substantivele prin care se schițează primul tablou.

6. Precizați părțile de vorbire cu ajutorul cărora se descrie tabloul feeric al cadrului din strofa a doua. Menționați cuvintele care exprimă vraja sunetelor și fascinația mișcării.

> *„Copilul se găsește sub ocrotirea blândă și atentă a pădurii care îi spune , în dragoste și joacă, toate tainele și frumusețile ei, dând acestei copilării bucuria și armonia vârstei de aur."*
>
> *(Zoe Dumitrescu Bușulenga)*

Fiind băiet păduri cutreieram...

(fragment)

de Mihai Eminescu

Fiind băiet păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor,
Iar brațul drept sub cap eu mi-l puneam
S-aud cum apa sună-ncetișor;
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Și un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopți întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

Răsare luna, - mi bate drept în față:
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe câmpi un văl de argintie ceață,
Sclipiri pe cer, văpaie preste ape,
Un bucium cântă tainic cu dulceață,
Sunând din ce în ce tot mai aproape...
Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii

Întrebări și exerciții

1. Lectura integrală a poeziei.
2. Explicați semnificația titlului ținând seama de numărul și persoana verbului prin care se exprimă predicatul.
3. Care sunt sentimentele poetului față de natură?
4. Fragmentul este alcătuit din două tablouri.
Distingeți-le și precizați versurile pentru fiecare.

5. Gândul poetului zboară nostalgic la anii copilăriei. Ce elemente l-au vrăjit la minunata vârstă a nevinovăției?
Selectați substantivele prin care se schițează primul tablou.

6. Precizați părțile de vorbire cu ajutorul cărora se descrie tabloul feeric al cadrului din strofa a doua. Menționați cuvintele care exprimă vraja sunetelor și fascinația mișcării.

Părea c-aud venind în cete cerbii.

7. Cu ce scop s-au folosit notaţiile „încetişor", „lin", „din ram în ram", „adormitor", „blând".

8. Arătaţi că în sufletul copilului copleşit de farmecul naturii hotarul dintre real şi imaginar dispare.

Răspunsuri posibile

1. Această poezie se integrează în postume şi a fost creată între anii 1877 şi 1879.
2. Titlul este o mărturisire simplă şi sinceră (făcută prin verbul „cutreieram" la persoana I, singular) privind legătura strânsă stabilită în anii copilăriei între poet şi pădure.
3. Poetul priveşte natura cu dragoste adâncă, emoţie şi încântare.
4. Primele opt versuri formează tabloul cadru — pădurea — leagăn de vis şi poezie. Următoarele opt versuri schițează imaginea de basm a naturii luminată de razele lunii.
5. Substantivele care alcătuiesc tabloul cadru sunt: păduri, izvoare, apă, ram. Farmecul şi seninătatea codrului l-au vrăjit într-atât, încât poetul se contopeşte cu viaţa naturii. Înţelege murmurul izvorului, glasul codrului şi este copleşit de mireasma şi misterul pădurii.
6. Feeria tabloului scăldat de lună se descrie prin substantivul „luna", verbele „răsare", „bate" şi adjectivul „argintie". În tabloul al doilea cuvintele ce realizează muzicalitatea sunt: substantivele „un bucium", „cerbii în cete", verbele „cântă", „sunând", „păreau", „aud", „venind" şi adverbele „tainic", „cu dulceaţă", „din ce în ce tot mai aproape".
7. Cuvintele „încetişor", „lin", „din ram în ram", „adormitor", „blând" determină verbe şi surprind armonia dintre natură şi trăirea poetului care este o stare de visare.
8. Razele lunii dezvăluie o lume cu câmp învăluit „în argintie ceaţă" şi „cu cer" plin de lumină scânteietoare, reflectat în ape. Substantivele care conturează cele trei aspecte (pământ, cer, apă) sunt: „luna", „sclipiri", „văpăi", „cer", „câmpi", „pe cer", „peste ape".
9. Farmecul luminii se îmbină cu acela al muzicii şi mişcării creând un adevărat miraj al lumii cereşti şi pământeşti.

Poetul a purtat veşnic în suflet imaginea acestui tărâm de basm în împărăţia căruia a pătruns în anii frumoşi ai copilăriei. Nostalgia

evocării aduce o rază de lumină în zbuciumata sa existenţă şi constituie pentru fiecare din noi un mijloc de întoarcere la vârsta de aur.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Integrarea în volum.
2. Semnificaţia titlului.
3. Sentimentele poetului faţă de natură.
4. Compoziţia — cele două tablouri.
5. Primul tablou.
6. Tabloul feeric realizat în strofa a II-a.
7. Părți de vorbire ce exprimă sunete şi mişcare.
8. Îmbinarea planului real cu cel imaginar.

Exerciții de fixare

1. Căutați două versuri din creația eminesciană în care să apară substantivele „bucium”, „cerb”. Rețineți titlurile poeziilor.
2. Realizați familia de cuvinte a substantivelor „vis”, „glas”, „argintat” și a verbelor „a cânta”, „a veni” şi construiți propoziții cu patru din derivatele obținute.
3. Ce idee subliniază cuvântul „ades” în versul „Şi mă culcam ades lângă izvor”? În ce vers mai apare acest cuvânt? Utilizați-l în încă trei construcții în care să determine substantive şi verbe.
4. Realizați o scurtă descriere a unui colț de pădure, în anotimpul iarna, folosind următoarele părți de vorbire:

substantivele	verbele	adjectivele	adverbele
pădure	*răsare*	*argintie*	*tainic*
pământ	*cântă*	*misterioasă*	*lin*
apă	*bate*	*blândă*	*încetișor*
lumină	*sună*	*drag*	*pretutindeni*
bucium	*vine*		*totdeauna*
cerbi	*străbate*		

5. Căutați sinonimele (cuvinte cu forme diferite și cu înțeles identic sau asemănător) cuvintelor: „a cutreiera”, „ades”, „încetișor”, „astfel”, „blând”, „îngânat”, „rai” și construiți enunțuri în care să le includeți.

Traian Coșovei

Născut la 24-III-1921 la Somova - Tulcea, fiul unui pescar din Delta Dunării, a studiat la București obținând licența în filologie și filozofie. A debutat în 1945 la revista *Lumea.* ***A realizat culegeri de reportaje:*** *Prietenie* ***1951,*** *Împărăția vânturilor* ***1954,*** *Farmecul genezei* ***1956,*** *Sub cerul liber* ***1960,*** *Odă zilnică* ***1971,*** *Mai fericiți decât Ulise* ***1974. Din creația autorului mai amintim povestirile și nuvelele*** *Firul de iarbă* ***1965,*** *Prietenă cu focul și apa* ***1969,*** *Fata cu părul lung* ***1972 și romanul*** *Tânărul meu Ulise* ***1966.***

Pădurea Letea

De o parte, spre mare, erau stufării, nisipuri; de cealaltă parte, se întindeau bălți, păpurișuri, câmpuri de nisip. În mijlocul întinderilor, în mijlocul nisipurilor potopite de soare, pădurea Letea se ridică stăpânind depărtările, tăcută, neclintită ca un sfinx. Părea o pădure fantastică, o nălucire uriașă, plutind pe imensitatea de nisipuri și stufării.

Jur-împrejur, stăruia liniștea adâncă a pădurii; de jur-împrejur, pe mari depărtări, cerul bătea în verde, oglindind în el pădurea. Nisipurile păreau și ele acoperite cu un abur verde, reflectând zidurile înalte ale pădurii. De undeva, de pe uscat, pădurea aceasta se putea zări ca un țărm îndepărtat, împădurit, de cealaltă parte a mării; putea fi asemuită cu crestele înalte verzi, ale valurilor mării.

Stejari înalți, uriași, frasini și plopi uriași, cărora nu li se putea zări vârful din pricina altor stejari, arțari, carpeni și frasini, la fel de uriași. Liane uriașe, carpeni de tot felul, viță de vie se cățărau, se împleteau pe arbori, se aruncau dintr-unul într-altul și urcau până se pierdeau în bolțile de deasupra, unde ochiul nu mai putea pătrunde...

Întrebări și exerciții

1. Ce denumește titlul?

2. Cum începe descrierea și ce sentiment izvorăște din contemplarea pădurii?

3. De câte ori și cu ce scop este folosit cuvântul "verde"? Prin ce cuvinte se accentuează ideea că pădurea domină peisajul?

Fiecare copac, pădurea întreagă avea o înfățișare neobișnuit de întortocheată, de răsucită. Trecuse, parcă, pe acolo, un năzdrăvan Strâmbă-Lemne și, în joacă, răsucise fiecare copac, fiecare creangă, cu de-amănuntul, încât nu-i scăpase nici o crenguță. Stejari, frasini cu o înălțime amețitoare — pierduți în cer — înfățișau adevărate spirale, încolăciri uriașe în văzduh.

Mă opream lângă un stejar din marginea Hajmacului — așa se numește o parte a pădurii —, îl priveam mult, îi pipăiam coaja crăpată, pietrificată parcă, îi cercetam crengile. Stejarul avea trunchiul mult îngropat în nisip; restul tulpinii, câtă rămânea în aer, era strâmbată în toate părțile. Voise parcă să crească aplecat spre miazăzi: cineva venise și-l răsucise cu vârful spre răsărit. Crescuse îndoit astfel către asfințit, pentru ca să nu-l lase nici așa și să vie să-l întoarcă spre miazănoapte, apoi, din nou, spre miazăzi și pe rând să-l închine tuturor punctelor din roza vânturilor...

Pădurea îmi apăru deodată ca un uriaș cu mii de brațe răsucite în văzduh, căutând să se sprijine de ceva și, negăsind, persevera să se susțină prin puterile ei.

4. Descoperiți substantivele și determinantele acestora, subliniind cum contribuie la crearea impresiei de măreție și de vegetație luxuriantă.

5. Selectați cuvintele prin care autorul imprimă peisajului o notă fantastică.

6. Din ce detalii reiese valoarea de simbol a stejarului din marginea Hajmacului?

7. Selectați cuvintele prin care se revine la imaginea de ansamblu a tabloului și stabiliți asemănările între pădure și existența umană.

8. Ce elemente conferă calitate de descriere acestei lecturi?

Răspunsuri posibile

1. Titlul alcătuit din substantivul comun „pădurea” și substantivul propriu „Letea” denumește un colț din Dobrogea.

2. Descrierea începe cu menționarea locului unde se află un minunat monument al naturii. Pădurea Letea se înalță în mijlocul nisipurilor, bălților, păpurișului și stufărișului Deltei. Ea este învăluită în mister, impresie creată de comparația „ca un sfinx”, de epitetele „tăcută, neclintită”, „fantastică”, de substantivul „o nălucire” și de verbul „plutind”.

3. Utilizarea cuvântului „verde” de trei ori în formulările „cerul bătea în verde”, „Nisipurile păreau și ele acoperite cu un abur verde”, „crestele înalte, verzi ale valurilor mării” subliniază faptul că pădurea domină cerul, pământul și marea. Ideea este accentuată și de sensul cuvintelor

„jur-împrejur" (folosit de două ori), „pe mari depărtări", „stăruia", „liniştea adâncă a pădurii", „cerul oglindind în el pădurea".

4. Măreţia peisajului şi vegetaţia luxuriantă sunt scoase în evidenţă prin următoarele substantive şi adjective: „stejari înalţi şi uriaşi", „frasini şi plopi uriaşi", „arţari, carpeni şi frasini la fel de uriaşi", „liane uriaşe", „carpeni de tot felul".

5. Cuvintele prin care autorul imprimă peisajului o notă de fabulos sunt: „înfăţişare neobişnuit de întortocheată, de răsucită", „un năzdrăvan Strâmbă-Lemne răsucise fiecare copac, fiecare creangă". Viziunea fantastică este desăvârşită de următoarele construcţii: „stejarii, frasinii cu o înălţime ameţitoare,- pierduţi în cer - adevărate spirale, încolăciri uriaşe în văzduh".

6. Stejarul de la marginea Hajmacului este caracterizat prin detaliile „coajă crăpată, pietrificată, trunchiul cel îngropat în nisip, tulpina strâmbată în toate părţile", ce scot în evidenţă faptul că arborele a răsărit din vremi străvechi şi prin întraga sa înfăţişare poartă pecetea timpurilor al căror martor a fost.

7. Traian Coşovei revine la imaginea naturii atotstăpânitoare folosind substantivele „pădurea", „uriaş" („mii de braţe", „puterile") şi verbele „apăru", „să se sprijine", „să se susţină", „negăsind", „persevera".

8. În locul substantivului „stejarul" apare substantivul colectiv „pădurea" comparată „cu un uriaş cu mii de braţe răsucite în văzduh". Aşa cum uriaşul copac negăsind sprijin în nimic s-a susţinut prin propriile puteri, poporul nostru a căutat în sine forţa cu care să străbată furtunile istoriei şi să rămână mândru şi neînvins ca şi stejarii din pădurea Letea.

9. Pădurea Letea este o descriere deoarece prezintă aspecte caracteristice ale acestui monument al naturii: mister, farmec neobişnuit şi măreţie, trăsături care dau naştere sentimentelor de uimire şi admiraţie.

Descriind imaginea feerică a Pădurii Letea, prozatorul sădeşte în sufletele noastre sentimentul de mândrie că trăim într-o ţară frumoasă ca un colţ de rai şi că suntem un neam de oameni puternici şi falnici.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Semnificaţia titlului.
2. Începutul descrierii şi sentimentele exprimate.
3. Scopul repetiţiei adjectivului „verde".

4. Impresia de măreţie şi de vegetaţie luxuriantă.
5. Nota de fantastic a peisajului.
6. Valoarea de simbol a stejarului din marginea Hăjmacului.
7. Asemănări între pădure şi existenţa umană.
8. Calitatea de descriere a lecturii.

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi enunţuri în care adjectivele „tăcută", „adâncă", „neclintită", „fantastică" să fie epitete pentru substantivele „marea", „câmpia", „noaptea", „luna".
2. Realizaţi o scurtă descriere a unui crâng văzut în timpul verii, folosind următoarele cuvinte: „tainic", „sfios", "şoptit", „aurie", „străvezie", „de smarald", „fremătând", „tremurând", „licărind".
3. Alegeţi pentru substantivele „nisipuri", „pădure", „ape", „stea", „ocean", „floare", „cer", „gând" — câte două din determinantele „întinse", „scânteietoare", „înmieresmată", „de cleştar", „pribeag", „cristaline", „fermecată", „de basm", „tainic", „înalt".
4. Căutaţi câte trei epitete pentru substantivele „stâncă", „doină", „dor", „glie".

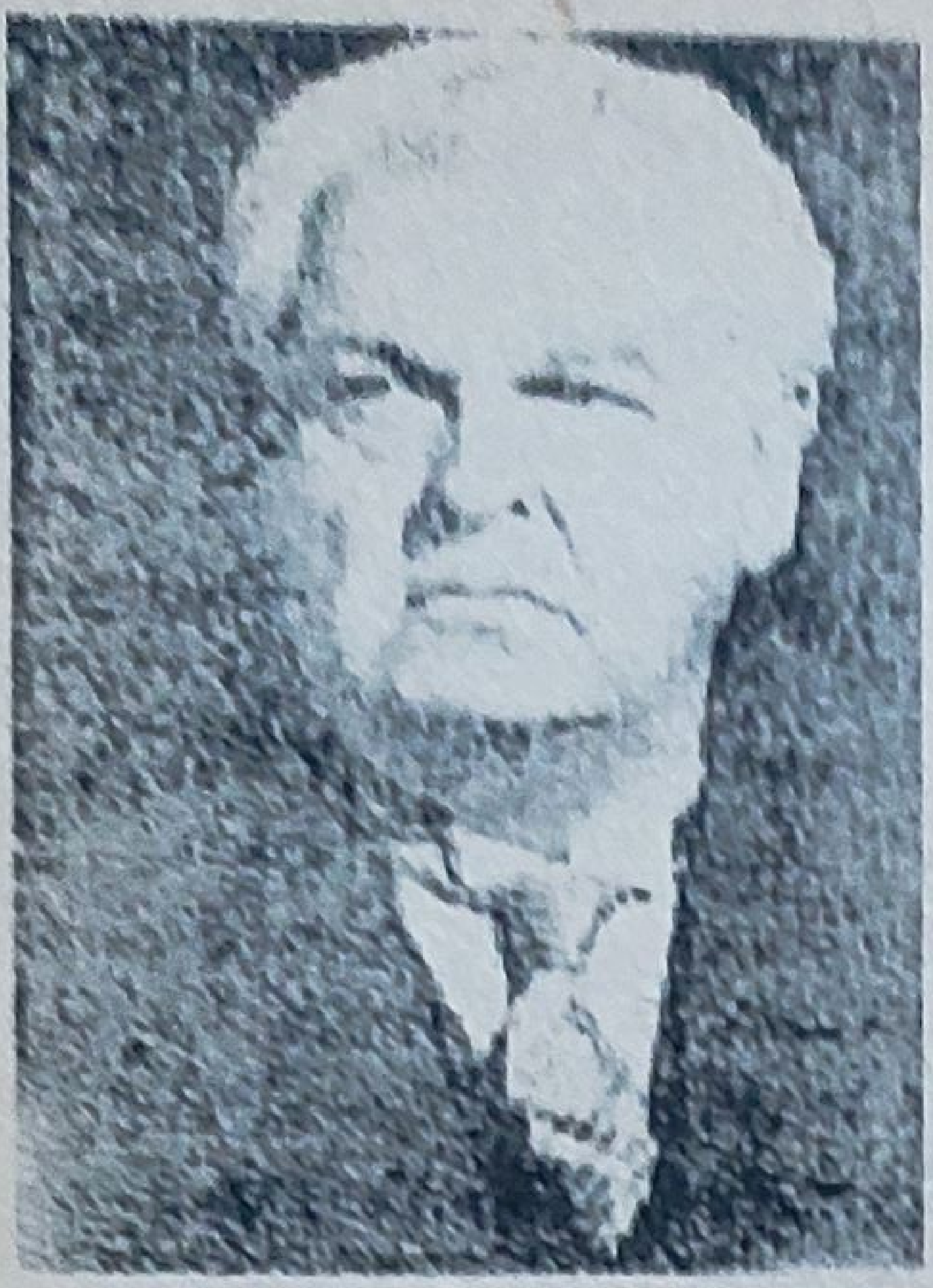

> *„M-am născut în Paşcani şi copilăria mi-i plină de povestiri şi icoane de-ale trecutului acestei aşezări. Cu ceea ce am auzit de la bătrânii din partea locului m-am putut întoarce în anii duşi până acolo unde amintirile se întunecă şi întâmplările rămase iau întorsătura de legendă.”*
>
> *(Mihail Sadoveanu)*

Mihail Sadoveanu

(schiţă bigrafică)
(1880-1961)

Mihail Sadoveanu s-a născut la 5 noiembrie 1880 în târgul Paşcani. Tatăl său, avocatul Alexandru Sadoveanu, descindea dintr-o familie de olteni originari din Gorj, stabilită la Iaşi după răscoala lui Tudor Vladimirescu. Mama, Profira Ursaki, provenea din ţărani răzeşi deposedaţi de pământuri de către domnitorul Mihail Sturza.

După aprecierea criticului literar Mihail Ralea, prin filiera oltenească, Mihail Sadoveanu a moştenit „pasiunea epopeei; spiritul pandur”, iar sentimentul solidarităţii cu poporul l-a moştenit de la mama sa.

Şcoala primară o face în Vatra Paşcanilor, unde are ca învăţător pe Mihail Busuioc, evocat în volumul *La noi în Viişoara* ***sub numele de domnul Trandafir.***

A studiat la gimnaziul „Alecu Donici” din Fălticeni, apoi la Liceul Naţional din Iaşi.

A colaborat la revista *Semănătorul* ***din Bucureşti,*** *Viaţa Românească* ***din Iaşi, a îndeplinit funcţia de director la Teatrul Naţional din Iaşi.***

Debutul literar din anul 1904 cu volumele *Şoimii, Dureri înăbuşite, Povestiri, Crâşma lui Moş Precu* ***este salutat elogios de Nicolae Iorga care numeşte anul 1904 „anul Sadoveanu”.***

A dominat literatura română peste o jumătate de veac, intrând, prin opera sa, în rândul clasicilor încă din timpul vieţii. Proza sadovenieană a fost tradusă în zeci de limbi.

La 19 octombrie 1961, inima marelui scriitor a încetat să mai bată. Îşi doarme somnul veşnic la cimitiru Bellu din Bucureşti.

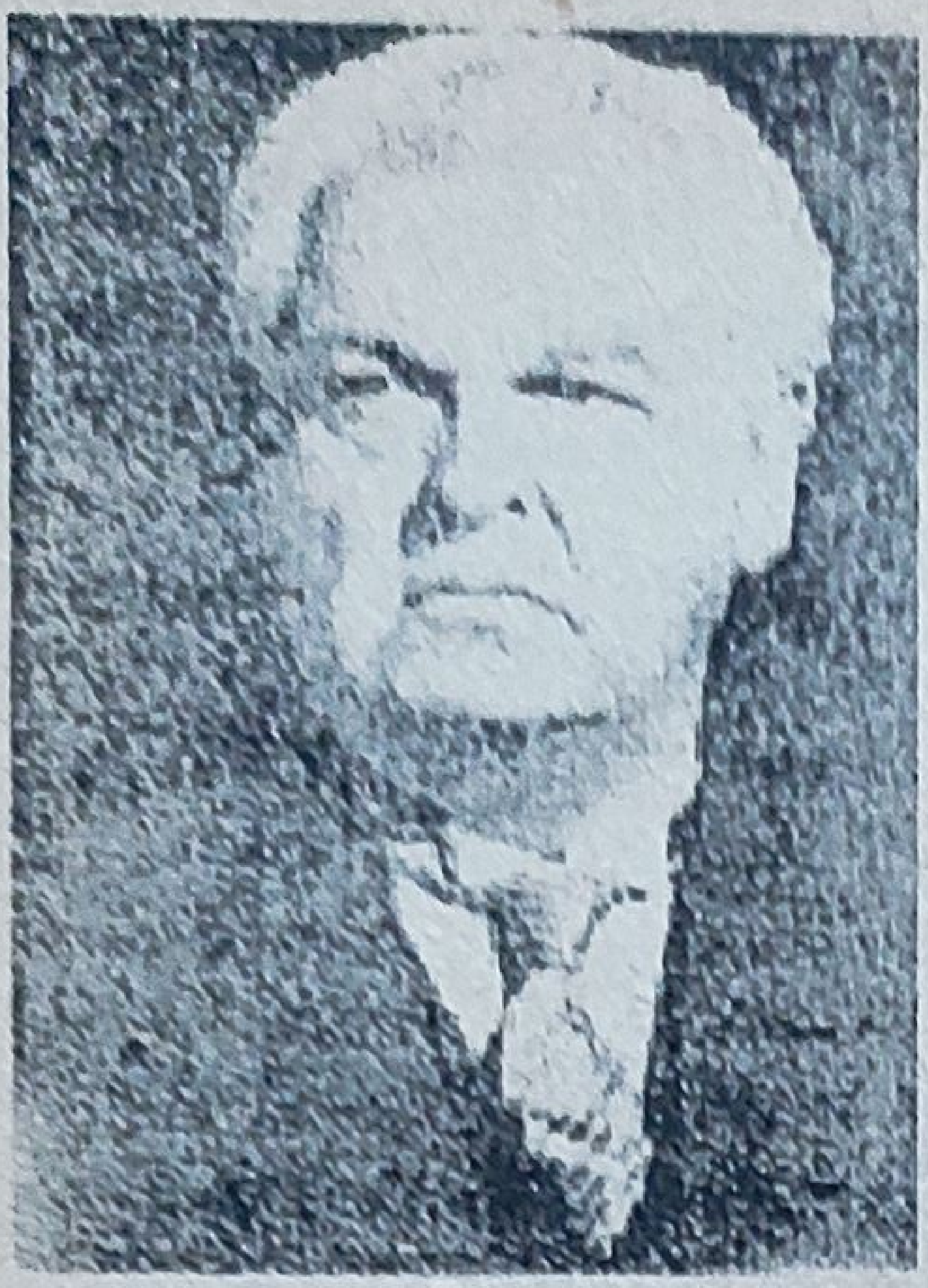

„M-am născut în Paşcani şi copilăria mi-i plină de povestiri şi icoane de-ale trecutului acestei aşezări. Cu ceea ce am auzit de la bătrânii din partea locului m-am putut întoarce în anii duşi până acolo unde amintirile se întunecă şi întâmplările rămase iau întorsătura de legendă.”

(Mihail Sadoveanu)

Mihail Sadoveanu

(schiță bigrafică)
(1880-1961)

Mihail Sadoveanu s-a născut la 5 noiembrie 1880 în târgul Paşcani. Tatăl său, avocatul Alexandru Sadoveanu, descindea dintr-o familie de olteni originari din Gorj, stabilită la Iaşi după răscoala lui Tudor Vladimirescu. Mama, Profira Ursaki, provenea din țărani răzeşi deposedați de pământuri de către domnitorul Mihail Sturza.

După aprecierea criticului literar Mihail Ralea, prin filiera oltenească, Mihail Sadoveanu a moştenit „pasiunea epopeei; spiritul pandur”, iar sentimentul solidarității cu poporul l-a moştenit de la mama sa.

Şcoala primară o face în Vatra Paşcanilor, unde are ca învățător pe Mihail Busuioc, evocat în volumul *La noi în Viişoara* sub numele de domnul Trandafir.

A studiat la gimnaziul „Alecu Donici” din Fălticeni, apoi la Liceul Național din Iaşi.

A colaborat la revista *Semănătorul* din Bucureşti, *Viața Românească* din Iaşi, a îndeplinit funcția de director la Teatrul Național din Iaşi.

Debutul literar din anul 1904 cu volumele *Şoimii*, *Dureri înăbuşite*, *Povestiri*. *Crâşma lui Moş Precu* este salutat elogios de Nicolae Iorga care numeşte anul 1904 „anul Sadoveanu”.

A dominat literatura română peste o jumătate de veac, intrând, prin opera sa, în rândul clasicilor încă din timpul vieții. Proza sadovenieană a fost tradusă în zeci de limbi.

La 19 octombrie 1961, inima marelui scriitor a încetat să mai bată. Îşi doarme somnul veşnic la cimitiru Bellu din Bucureşti.

Domnu Trandafir

(fragment)

Din ziua când m-am întors aici, în târguşorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung şi în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările copilăriei - întâmplările luminoase ale copilăriei aşa de îndepărtate.

Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea. Ne bălăceam în valuri, ieşeam la mal şi ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare; lăsăm să ne pârlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote şi cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toţii în apă, cu bufneli asurzitoare şi în curcubeie de stropi.

Am văzut iarăşi întinsele zăvoaie cu sălcii cenuşii în care intram cu grozavă frică de bursuci. Frica ţinea până ce dădeam de desişurile cu mure, când ne puneam pe ospăţ şi la taifas. Pe urmă, prin poieni, chiote şi goană, parcă venise pe acele meleaguri o oştire de sălbatici...

Ş-am mai văzut, la marginea târgului, şurile dărăpănate, pline de poloboace, unde ne jucam de-a ascunsul, noaptea. Cu cât fior căutam prin colţuri negre, şi cotrobăiam prin poloboacele răsunătoare şi cercetam, prin podurile în care se furişau dungi albe de lumină, pe tovarăşii ascunşi! Şi-mi aduc aminte că totdeauna trebuia să mormăiesc singur, să spun câte-o ghiduşie ca să izbucnească în râs cineva... Numai aşa puteam să dau de o urmă în pustiul acela!

Şi câte şi câte lucruri care m-au înfiorat şi m-au bucurat! Pe toate le-am văzut. Totuşi nici unul nu m-a mişcat aşa de mult, frate dragă, ca locul - numai locul a rămas - unde odată era şcoala.

Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă şi cu bucurie în întâia dimineaţă, când m-a adus tata de mână; acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanţe; acolo era curtea unde înălţam iarna uriaşi de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură şi cărbuni în locul ochilor; acolo multe lucruri s-au petrecut, prietine, - şi, de acolo pornind, simt că iar mă cuprinde înduioşarea şi iar am să-ţi vorbesc şi în această scrisoare de domnu Trandafir.

Era un om bine făcut, puţin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustaţa tunsă scurt nişte dinţi lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăţa cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare şi înălţa în sus braţul drept; când cântam în cor lovea diapazonul de colţul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă şi, încruntând puţin din sprâncene, dădea uşor tonul: laaa! - iar băieţii răspundeau într-un murmur subţire, şi aşteptau cu ochii aţintiţi la mâna lui, care dintr-o dată se înălţa. Atunci izbucneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Când trebuia câteodată, sâmbăta după-amiază, să ne cetească din poveştile lui

Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniştit, ţinând cartea la piept, în dreptul inimii - şi în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.

Tu bagi de samă că nu-ţi vorbesc de gramatică şi de aritmetică. Şi nici nu-ţi voi vorbi. Acestea se făceau bine; băieţii învăţau după puterilor lor; dar sunt nişte lucruri aşa de neînsemnate când le pui faţă în faţă cu învăţătura cealaltă, sufletească, pe care ne-o da Domnu! Şi ne-o da această învăţătură nu pentru că trebuia şi pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el şi pentru că în acest suflet era ceva din credinţa şi din curăţenia unui apostol.

Acolo, în colţul acela de ţară, putea să fie cum voia învăţătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum merge şcoala lui. Bine, rău, - el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, şi atât.

De aceea, domnu Trandafir al nostru a rămas foarte mirat când, într-un rând, în cei din urmă ani ai dăscăliei, a primit vizita unuia din cei de sus.

Să vezi cum a fost.

Într-o bună zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini. Băieţii în clasă erau cu monitorii. Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fân. Era foarte gospodăros şi-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială.

Străinii se apropie.

— Bună ziua!

— Mulţămim domnilorvoastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriţi dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e, dacă eşti bun... Am vrea, să vedem şcoala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceţi! cafea! ia şedeţi, vă rog colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflaţi...

— Nu, că suntem cam grăbiţi...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme...

Şi iată-l că se scutură de fân, trece înainte şi pofteşte pe străini în clasă. Acolo întrebări: câţi copii vin la şcoală, câţi sunt înscrişi? şi Domnu răspunde că vin câţi sunt înscrişi, şi se cam miră de ce l-or fi întrebând orăşenii de lucruri de acestea. Revizori nu sunt; pe revizor îl cunoaşte el bine şi ştie că vine de două ori pe an. Vine rar că ştie cu cine are de-a face. În sfârşit, or fi fiind alţi slujbaşi mai mari, mai ştii?

Iar unul din ei:

— Mă rog, fii bun şi fă o lecţie, uite aşa, de curiozitate. Şi Domnu face o lecţie, uite aşa, cum o făcea el totdeauna. Întreabă pe băieţi, vorbeşte şi el: spune lucruri care şi pe el îl mişcă şi-l ajung la inimă. Şi iată că orăşenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziţi, întreabă şi ei pe copii, ascultă o poezie. Domnul îşi loveşte uşor diapazonul de colţul catedrei: laaa! Şi clasa răspundea într-o adiere uşoară de glasuri tinere, şi toţi cântă, cântă aşa, de-i place şi lui domnu Trandafir şi zice şi el la urmă: „Brava băieţi!"

Iar străinii îl întreabă iar, dar cu glasurile cu totul schimbate şi cu altă lumină în ochi, de unde-i şi la ce şcoală a învăţat, cum îşi petrece viaţa; şi Domnu răspunde şi nu prea, şi începe a se întreba de ce l-or fi iscodind oare orăşenii aceia.

Îi pofteşte la masă, ei îl roagă să-i ierte că nu pot, trebuie să plece; îi roagă să beie măcar un pahar cu apă; ei îi mulţumesc iar. Unul scoate ceasul; altul, cu un ton de respect, spune ceva. Şi cel care pare a fi mai mare porneşte înainte. Iar domnu Trandafir întreabă tainic pe cestălalt rămas mai în urmă:

— Mă rog, domnule, dacă eşti bun şi nu te superi... cu cine am onoarea?

— Eu?... Eu sunt inspectorul cutare...

— Hm! Şi domnu Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără şagă!... Dar celălalt domn?...

— Celălalt e domnul ministru!

Asta e prea-prea; şi Domnu începu a râde în hohot.

— Ei, ştii că ai haz! Nu, că asta-i chiar frumos!

— Cum, dumneata crezi că glumesc?

— Ei, asta-i! dar cum ai socoti dumneata că am să cred aşemenea lucru? Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?

Şi celălalt străin se întoarce, zâmbeşte, scutură mâna lui domnu Trandafir şi-l felicitează. Şi pleacă amândoi, iar pe urmă mult s-a minunat dascălul nostru când a aflat de la primărie că în adevăr ministrul şcoalelor a fost străinul cel drept, slab, cu mustaţă neagră.

Nu, Domnu nostru nu ne-a învăţat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne înveţe, şi parcă eram copiii lui, - asta am simţit-o totdeauna, cât am fost sub privegherea lui.

Se supăra rar şi nu spunea decât două vorbe. Asta-i era mânia cea mai mare: „Măi domnule!"

Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea: „Măi domnule!", şi se uita urât la noi.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost când, într-un rând, s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. Ne-am strâns sara toţi băieţii, am vorbit, unii plângeau, şi am luat o hotărâre mare, să ne ducem şi noi cu Domnu peste Siret.

Dar Domnu nu s-a dus nicăieri; a rămas acolo pe pământul nostru; şi în pământul nostru l-au şi îngropat (...)

Nici şcoala unde m-a învăţat el nu mai este. Acuma băieţii învaţă într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă şi frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara şi frig iarna... În locul acela odată a trăit un om...

Întrebări şi exerciţii

1. Ce elemente conferă calitatea de scrisoare literară operei *Domnu Trandafir?*

2. Ce încărcătură afectivă capătă în context adverbele *acum, atunci, acolo?*

3. Ce elemente conturează portretul fizic şi moral al învăţătorului?

4. Ce modalităţi de caracterizare a personajului sunt folosite?

5. Selectați verbele de acțiune din alineatul al II-lea, menționați timpul și explicați rolul acestora pentru realizarea evocării copilăriei.
6. De câte ori este folosit cuvântul *locul* și ce indică în fiecare context?
7. Prin ce observații se prezintă interesul copiilor față de lecția de lectură?
8. De câte ori apare pronumele negativ *nimeni* și cu ce scop?
9. Ce trăsături completează portretul domnului Trandafir în secvența relatării inspecției?
10. Cum interpretați mențiunea „Domnul face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna"?
11. Cum explicați ortografierea cu majusculă a substantivului *Domnu?*
12. Comentați concluzia scriitorului „În locul acela, odată, a trăit un om".
13. Descoperiți elementele de oralitate din această lectură.

Comentariu literar

Caracterizarea personajului și modalitățile folosite

M. Sadoveanu se impune în literatura română prin complexitatea operei, prin cunoașterea perfectă a limbii vechi și a celei contemporane, prin viziunea unitară asupra rolului jucat de popor, începând cu vremurile îndepărtate învăluite în negura anilor, până în contemporaneitate. Scriitorul a înfățișat viața poporului, a evocat istoria, a descris frumusețile naturii, a prezentat lumea monotonă a târgurilor de provincie, a realizat proză cu caracter memorialistic. Opera *Domnu Trandafir* este inclusă în volumul *La noi în Viișoara,* apărut în 1907, și se încadrează în proza cu caracter memorialistic.

- locul personajului în viața scriitorului

Titlul este numele dat de scriitor primului său dascăl, Mihai Busuioc, de la școala din Vatra-Pașcani; învățătorul devine personaj literar, al cărui nume, Trandafir, sugerează delicatețea și frumusețea morală.

Opera aparține genului epic și este o scrisoare în proză.

Tema este evocarea copilăriei și elogiul adus primului învățător, adevărat părinte spiritual.

Revenind în târguşorul Paşcani, retrăieşte cu emoţie farmecul vârstei candorii, al zburdălniciei şi al dorinţei de a cunoaşte misterele firii. Scriitorul se adresează direct unui interlocutor prin formulările *frate dragă, prietene, tu, nu-ţi voi vorbi, să vezi cum a fost* şi prin interjecţia *iată*, cu valoare predicativă, împărtăşindu-şi impresiile la vederea locurilor copilăriei. Evocarea contribuie la realizarea portretului domnului Trandafir; în relatare se îmbină planul prezentului cu cel al trecutului; întoarcerea în timp făcându-se prin retrăirea cu intensitate a clipelor apuse. Cele două planuri sunt indicate de adverbele *acum* şi *atunci*, ca şi cum s-ar citi o filă pe ale cărei feţe sunt consemnate elemente trecute şi prezente cu mare valoare afectivă. În mintea omului matur se derulează năvalnic secvenţe ale unor momente de neuitat pentru scriitor: „Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea. Ne bălăceam în valuri, ieşeam la mal şi ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare; lasăm să ne pârlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote şi cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toţii în apă, cu bufneli asurzitoare şi în curcubeie de stropi." Numărul mare al verbelor de acţiune sugerează neastâmpărul vârstei: *ne bălăceam, ieşeam, ne scăldam, ne alungam, săream*. Mirajul amintirii învăluie şi imaginea întinselor zăvoaie de sălcii cenuşii în care intrau, deşi se temeau de bursuci, dar frica dispărea când descopereau tufişurile cu mure. La fel de vie se încheagă imaginea „şurilor dărăpănate, pline de poloboace", unde se jucau noaptea de-a ascunsul.

- rolul evocării în realizarea portretului

Repetiţia *câte şi câte lucruri* sugerează lumea vastă a bucuriilor şi miracolelor copilăriei, dintre care unic este locul unde a fost şcoala: „Totuşi nici unul nu m-a mişcat aşa de mult, frate dragă, ca locul - numai locul a rămas - unde odată era şcoala." Cuvântul *locul* are rolul de determinare spaţială şi adverbul *acolo* - repetat de cinci ori - reconstituie spaţial şi temporal anii de şcoală.

- rolul evocării în realizarea portretului

Revenind în târguşorul Paşcani, retrăieşte cu emoţie farmecul vârstei candorii, al zburdălniciei şi al dorinţei de a cunoaşte misterele firii. Scriitorul se adresează direct unui interlocutor prin formulările *frate dragă, prietene, tu, nu-ţi voi vorbi, să vezi cum a fost* şi prin interjecţia *iată*, cu valoare predicativă, împărtăşindu-şi impresiile la vederea locurilor copilăriei. Evocarea contribuie la realizarea portretului domnului Trandafir; în relatare se îmbină planul prezentului cu cel al trecutului; întoarcerea în timp făcându-se prin retrăirea cu intensitate a clipelor apuse. Cele două planuri sunt indicate de adverbele *acum* şi *atunci*, ca şi cum s-ar citi o filă pe ale cărei feţe sunt consemnate elemente trecute şi prezente cu mare valoare afectivă. În mintea omului matur se derulează năvalnic secvenţe ale unor momente de neuitat pentru scriitor: „Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea. Ne bălăceam în valuri, ieşeam la mal şi ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare; lasăm să ne pârlească soarele prietin, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote şi cu răcnete, apoi dintr-o dată săream cu toţii în apă, cu bufneli asurzitoare şi în curcubeie de stropi." Numărul mare al verbelor de acţiune sugerează neastâmpărul vârstei: *ne bălăceam, ieşeam, ne scăldam, ne alungam, săream*. Mirajul amintirii învăluie şi imaginea întinselor zăvoaie de sălcii cenuşii în care intrau, deşi se temeau de bursuci, dar frica dispărea când descopereau tufişurile cu mure. La fel de vie se încheagă imaginea „şurilor dărăpănate, pline de poloboace", unde se jucau noaptea de-a ascunsul.

Repetiţia *câte şi câte lucruri* sugerează lumea vastă a bucuriilor şi miracolelor copilăriei, dintre care unic este locul unde a fost şcoala: „Totuşi nici unul nu m-a mişcat aşa de mult, frate dragă, ca locul - numai locul a rămas - unde odată era şcoala." Cuvântul *locul* are rolul de determinare spaţială şi adverbul *acolo* - repetat de cinci ori - reconstituie spaţial şi temporal anii de şcoală.

Acolo înseamnă locul unde l-a dus tatăl în prima zi de şcoală.

Acolo se afla un păr cu „pere aşa de bune" din care domnul le dăruia „de gustare câte două la începutul fiecărei vacanţe".

Acolo era curtea unde înălţau uriaşi de zăpadă.

caracterizarea făcută de autor; realizarea portretului fizic şi moral prin notarea: gesturilor, atitudinilor semnificative, limbajului, prin relatarea unei inspecţii

Fiecărui anotimp îi corespund anumite amintiri. Dintre toate icoanele trecutului se detaşează cele despre domnul Trandafir, al cărui portret se conturează prin gesturi şi atitudini semnificative, prin limbaj, prin relatarea unei inspecţii şi prin reflecţiile prozatorului despre dascălul său: „Era un om bine făcut, puţin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustaţa tunsă scurt nişte dinţi lungi, cu strungă mare la mijloc." Portretul fizic şi moral se conturează printr-un stil concis. Epitetul *foarte blajini*, exprimat prin adjectiv la gradul superlativ absolut, şi verbul *zâmbea* subliniază bunătatea, una din trăsăturile sufleteşti fundamentale ale dascălului. Scurte secvenţe ale unor lecţii de muzică şi de literatură surprind gesturi semnificative pentru înflăcărarea învăţătorului, pentru preţuirea literaturii şi evidenţiază cultul său faţă de marele povestitor Ion Creangă. În mintea copilului s-au întipărit detalii privind comunicarea sufletească dintre dascăl şi elevii săi. La lecţiile de muzică, după ce dădea tonul lovind uşor diapazonul, „băieţii răspundeau într-un murmur subţire şi rămâneau cu ochii aţintiţi la mâna lui care se înălţa." Impresiile de la lecţiile de lectură scot în evidenţă priceperea cu care dascălul crea atmosfera potrivită unei ore prin blândeţe, calm şi relevă receptivitatea copiilor: „Ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniştit, ţinând cartea la piept, în dreptul inimii. Şi în bănci se făcea o tăcere adâncă ca într-o biserică." Domnul Trandafir imprima o atmosferă sacră lecţiilor de lectură, el însuşi având ceva sfânt în fiinţa sa: „avea un prisos de bunătate în el şi pentru că în acest suflet era ceva din credinţa şi din curăţenia unui apostol". Învăţătorul nu este apreciat atât pentru

Trăsăturile personajului: pasiune pentru meserie cunoştinţele pe care le transmitea, cât „pentru învăţătura cealaltă, sufletească”. Conduita sa de dascăl exemplar era determinată de pasiunea pentru meserie „şi ne-o da această învăţătură, nu pentru că trebuia şi pentru că i se plătea...”

Repetarea pronumelui negativ *nimeni* scoate în evidenţă totala libertate de acţiune a învăţătorului într-un colţ de ţară, relevând şi pe această cale dăruirea pedagogică şi corectitudinea domnului Trandafir: „Acolo, în colţul acela de ţară, putea să fie cum voia învăţătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum merge şcoala lui. Bine, rău, - el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, şi atât.”

dăruire pedagogică, corectitudine

Interjecţia *iată* cu valoare predicativă aduce în prim-plan vizita celor doi străini: un inspector şi ministrul. Din povestirea întâmplării se completează portretul învăţătorului. El era bun gospodar, fapt dedus din notaţia „îi plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială”. Prin felul cum se comportă şi vorbeşte cu vizitatorii - „ia şedeţi, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă de mai răsuflaţi” - dovedeşte ospitalitatea. Limbajul popular folosit îi dezvăluie politeţea, calmul şi meticulozitatea:

Caracterizarea care rezultă din comportare: ospitalitate, politețe, calm, meticulozitate

„— Bună ziua!

— Mulţămim domniilorvoastre!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriţi dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e, dacă eşti bun... Am vre, să vedem şcoala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceţi! cafea! ia şedeţi, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflaţi...

— Nu, că suntem cam grăbiţi...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme...

Şi iată-l că se scutură de fân, trece înainte şi pofteşte pe străini în clasă.”

Caracterizarea prin prezentare directă: competență, conștiința înaltă a învățătorului.

Precizarea „revizorul vine rar că ştie cu cine are de-a face”este alt element care subliniază competenţa şi conştiinciozitatea învăţătorului.

cunoştinţele pe care le transmitea, cât „pentru învăţătura cealaltă, sufletească”. Conduita sa de dascăl exemplar era determinată de pasiunea pentru meserie „şi ne-o da această învăţătură, nu pentru că trebuia şi pentru că i se plătea...”

Repetarea pronumelui negativ *nimeni* scoate în evidenţă totala libertate de acţiune a învăţătorului într-un colţ de ţară, relevând şi pe această cale dăruirea pedagogică şi corectitudinea domnului Trandafir: „Acolo, în colţul acela de ţară, putea să fie cum voia învăţătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum merge şcoala lui. Bine, rău, - el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă, şi atât.”

dăruire pedagogică,
corectitudine

Interjecţia *iată* cu valoare predicativă aduce în prim-plan vizita celor doi străini: un inspector şi ministrul. Din povestirea întâmplării se completează portretul învăţătorului. El era bun gospodar, fapt dedus din notaţia „îi plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială”. Prin felul cum se comportă şi vorbeşte cu vizitatorii - „ia şedeţi, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă de mai răsuflaţi” - dovedeşte ospitalitatea. Limbajul popular folosit îi dezvăluie politeţea, calmul şi meticulozitatea:

Caracterizarea care rezultă
din comportare: ospitalitate,
politeţe, calm, meticulozitate

„— Bună ziua!

— Mulţămim domniilorvoastre!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriţi dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e, dacă eşti bun... Am vre, să vedem şcoala...

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceţi! cafea! ia şedeţi, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflaţi...

— Nu, că suntem cam grăbiţi...

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme...

Şi iată-l că se scutură de fân, trece înainte şi pofteşte pe străini în clasă.”

Caracterizarea prin
prezentare directă:
competenţă, conştiinţa înaltă
a învăţătorului.

Precizarea „revizorul vine rar că ştie cu cine are de-a face”este alt element care subliniază competenţa şi conştiinciozitatea învăţătorului.

La cererea „străinilor", „Domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna." Construcția *uite așa* exprimă ideea de superlativ absolut și mențiunea *cum o făcea el totdeauna* sintetizează întreaga măiestrie didactică a domnului Trandafir: „Îi întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă." Străinii încetează să mai fie reținuți pentru că felul cum decurge lecția le trezește interesul: „îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie." Entuziasmul domnului Trandafir pentru felul cum răspunde clasa „într-o adiere de glasuri tinere" se exprimă prin cuvinte de apreciere spuse din toată inima:

Caracterizarea prin felul în care acționează în timpul lecției: măiestria didactică, modestia

„— Brava, băieți!"

Plăcut impresionați de măiestria didactică a domnului Trandafir, vizitatorii îl întreabă de unde este, „la ce școală a învățat și cum își petrece viața", ceea ce îl miră făcându-l să se gândească „de ce l-or fi iscodind oare orășenii aceia." Străinii nu sunt individualizați; prezența lor este consemnată de substantivele *străinii, orășenii* și de pronumele nehotărâte *unul, altul.* Domnul Trandafir, dascăl de mare modestie, se miră când află de la unul din străini că acela este inspectorul, iar celălalt ministrul:

„— Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?" Ministrul îl felicită cu căldură manifestându-și astfel prețuirea față de un învățător foarte bun și un om deosebit: „...Zâmbește, scutură mâna d-lui Trandafir și-l felicitează."

Caracterizarea prin reacția celor din jur: prețuirea desăvârșirii didactice de către ministru

Mărturisirea scriitorului - „Îi era drag să ne învețe și parcă eram copiii lui - asta am simțit-o întotdeauna, cât am fost sub privegherea lui" - subliniază profunzimea legăturii sufletești dintre învățător și școlari; relația clasă-învățător are trăinicia unei relații de familie. Domnul Trandafir era apropiat de copii, dar totodată se impunea prin autoritate și când se supăra: „Asta-i era mânia cea mai mare: Măi domnule!"

Caracterizarea prin mărturisirea autorului, fost elev: căldura sufletească și autoritatea față de școlari

„Nouă ne venea să intrăm în pământ, când zicea: Măi domnule! și se uita urât la noi", ceea ce dovedește că nu era nevoie de asprime sau de brutalitate ca să fie ascultat.

Caracterizarea prin atitudinea copiilor: dragostea emoționantă a copiilor față de învățător, pe care-l consideră un adevărat părinte

Scriitorului îi vine în minte timpul când s-a zvonit că învățătorul va fi mutat într-o altă comună peste Siret. Reacția copiilor copleșește prin căldura dragostei față de domnul Trandafir, prin candoarea și spontaneitatea lor: „Îmi aduc aminte ce zarvă a fost... Ne-am strâns seara toți băieții, am vorbit, unii plângeau, și am luat o hotărâre mare, să ne ducem și noi cu Domnu peste Siret." Dar învățătorul - notează Sadoveanu - „a rămas acolo pe pământul nostru și în pământul nostru l-au și îngropat." Pentru scriitor școala cea nouă nu prezintă interes pentru că el este legat cu toată ființa lui de amintirea școlii de odinioară: „Eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara și frig iarna."

Propoziția finală „În locul acela odată a trăit un om"închide ca într-un filigran figura d-lui Trandafir, subliniind pe omul de excepție. Întreaga povestire se constituie ca un omagiu fierbinte închinat învățătorului iubit de școlarii săi, ca dascăl și părinte. Ortografierea substantivului *Domnu* cu majusculă - indiferent de locul ocupat în propoziție - este un semn de venerație față de învățător, precizând unicitatea acestuia în viața scriitorului și a fiecărui om pentru care amintirea primului dascăl este de neuitat.

Concluziile scriitorului despre unicitatea personajului

Adresarea directă (către un interlocutor) - element de oralitate - contribuie la implicarea afectivă a cititorului, care vibrează la unison cu scriitorul. Oralitatea se realizează și prin folosirea vocativelor (*frate, dragă, prietene, tu*), a verbelor și locuțiunii verbale folosite la persoana a II-a singular (*uite așa, tu bagi de seamă*) și a interjecției cu valoare predicativă (*uite*).

Lirismul evocării, sinceritatea, simplitatea și căldura sufletească fac pe cititor să trăiască la fel de intens sentimentele prozatorului. Lecția *Domnu Trandafir* este un cântec al amintirii care cuprinde în vraja lui deopotrivă pe scriitor și pe cititor.

Exerciții de fixare

1. Selectaţi fragmente ilustrative pentru fiecare modalitate de expunere (descriere, naraţiune, dialog) şi observaţi în ce scop sunt folosite.
2. Ce valoare stilistică are cuvântul „luminoase”? Treceţi adjectivul prin cele trei grade de comparaţie, construind propoziţii. Indicaţi căile de realizare a superlativului absolut.
3. Precizaţi funcţiile sintactice ale pronumelui relativ din următorul text: „...acolo era un păr care făcea pere aşa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanţe; acolo era curtea unde înălţam iarna uriaşi de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură şi cărbuni în locul ochilor”.
4. Imaginaţi-vă un dialog cu primul vostru învăţător după absolvirea clasei a VIII-a.
5. Caracterizaţi pe învăţătorul care a luminat primii ani de şcoală ai scriitorului, aşa cum se desprinde din lecţia *Domnu Trandafir*.

„Pluguşorul a fost altădată un obicei agrar, o urare de An Nou...

Formele mai vechi ale Pluguşorului sunt preţioase documente despre felul cum se făceau muncile agricole în obştile săteşti de alădată. Aceste forme mai vechi ne arată însă că Pluguşorul n-a fost numai o simplă urare şi că probabil prima formă s-a născut din practica muncii şi a fost un tratat de veche zootehnică...

De la aceste forme străvechi, urarea Pluguşorului a evoluat treptat spre un adevărat poem al muncii în care aratul, semănatul şi seceratul harnic şi opulent[1] al gospodarului sunt prezentate... prin hiperbolizarea realităţii şi se îmbină necontenit cu momente de haz menite să înveselească pe ascultători. De la străvechiul tratat de agrotehnică primitivă, se ajunge la realizări artistice valoroase.”

(Istoria literaturii române, vol. I, ediţia Academiei)

Literatura populară

Pluguşorul

Aho, aho, copii argaţi,
Staţi puţin şi nu mânaţi,
Lângă boi v-alăturaţi
Şi cuvântul mi-ascultaţi:
S-a sculat mai an
Bădica Troian
Şi-a încălicat
Pe-un cal învăţat,
Cu nume de Graur,
Cu şaua de aur,
Cu frâu de mătasă,
Cât viţa de groasă.
Şi-n scări el s-a rădicat,
peste câmpuri s-a uitat,

Întrebări şi exerciţii

1. Care este semnificaţia titlului?

2. Din câte părţi este alcătuită poezia şi ce cuprinde fiecare?

3. Urmăriţi conţinutul celor patru părţi şi distingeţi elementele cu valoare documentară referitoare la agricultură, ocupaţie străveche a poporului nostru şi cele cu privire la originea poporului român.

---

[1] opulent = îmbelşugat, bogat, abundent, voluminos

Ca s-aleagă-un loc curat
De arat şi semănat.
Şi curând s-a apucat
Câmpul neted de arat,
În lungiş
Şi-n curmeziş.
S-a apucat într-o gioi,
C-un plug cu doisprezece boi,
Boi bourei,
În coadă cudălbei,
În frunte ţintănţei,

Mânaţi, copii, hăi, hăi!
Ziua toată a lucrat,
Brazdă neagră-a răsturnat,
Şi prin brazde-a semănat
Grâu mărunt şi grâu de vară,
Deie Domnul să răsară!
Mânaţi măi, hăi, hăi!

Şi cât lucrul a sfârşit,
Iată, mări, s-a stârnit
Un vânt mare pe pământ
Şi ploi multe după vânt,
Pământul de-a răcorit
Şi sămânţa-a încolţit.
Mânaţi, copii, hăi, hăi!

La luna, la săptămâna,
Îşi împlea cu apă mâna
Şi se duse ca să vadă
De i-a dat Dumnezeu roadă,
Şi de-i grâul răsărit,
Şi de-i spicul aurit.
Era-n spic ca vrabia,
Era-n pai ca trestia!
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

Troian iute s-a întors
Şi din grajd pe loc a scos
Un alt cal, mai năzdrăvan,
Cum îi place lui Troian:
Negru ca corbul,
Iute ca focul,
De nu-l prinde locul,
Cu potcoave de argint,

4. Selectaţi versurile în care se vorbeşte de rodnicia pământului.

Ca s-aleagă-un loc curat
De arat şi semănat.
Şi curând s-a apucat
Câmpul neted de arat,
În lungiş
Şi-n curmeziş.
S-a apucat într-o gioi,
C-un plug cu doisprezece boi,
Boi bourei,
În coadă cudălbei,
În frunte ţintănţei,

Mânaţi, copii, hăi, hăi!
Ziua toată a lucrat,
Brazdă neagră-a răsturnat,
Şi prin brazde-a semănat
Grâu mărunt şi grâu de vară,
Deie Domnul să răsară!
Mânaţi măi, hăi, hăi!

Şi cât lucrul a sfârşit,
Iată, mări, s-a stârnit
Un vânt mare pe pământ
Şi ploi multe după vânt,
Pământul de-a răcorit
Şi sămânţa-a încolţit.
Mânaţi, copii, hăi, hăi!

La luna, la săptămâna,
Îşi împlea cu apă mâna
Şi se duse ca să vadă
De i-a dat Dumnezeu roadă,
Şi de-i grâul răsărit,
Şi de-i spicul aurit.
Era-n spic ca vrabia,
Era-n pai ca trestia!
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

Troian iute s-a întors
Şi din grajd pe loc a scos
Un alt cal, mai năzdrăvan,
Cum îi place lui Troian:
Negru ca corbul,
Iute ca focul,
De nu-l prinde locul,
Cu potcoave de argint,

4. Selectaţi versurile în care se vorbeşte de rodnicia pământului.

Ce sunt spornici la fugit.
Mânați, copii, hăi, hăi!

……………………………………

S-a strâns fine
Și vecine,
Și toți finii
Și vecinii,
Și vreo trei babe bătrâne
Care știu rândul la pâne,
Și pe câmp i-a dus,
Și pe toți i-a pus
La lucrul pământului,
În răcoarea vântului.
Mânați, copii, hăi, hăi!

Ei cu stânga apuca
Și cu dreapta săcera,
Și pin lan înainta
De părea că înota.
Alții-n urma lor lega,
Snopuri nalte aduna
Și clăi mândre rădica,
Ce la soare se usca.
Mânați, măi, hăi, hăi!

Apoi carele-ncărca
Și pe toate le căra,
Și girezi nalte dura
În capul pământului,
În sterița vântului.
Apoi arìa-și făcea
Și din grajdi mai aducea
Zece iepe
Tot sirepe,
Și de par că le lega,
Și pe toate le mâna
Împregiuriul parului,
Deasupra fățariului,
Mânați, măi, hăi, hăi!

Iepele mereu fugea,
Funia se tot strângea,
De par iute agiungea!
Și grâul se triera,
Și flăcăi îl vântura,

5. Din enumerarea căror substantive rezultă că munca unește și însuflețește pe țărani?

Dimirlia scutura,
Harabale încărca
Şi la moară le pleca.
Mânaţi, copii, hăi, hăi!

Iară hoaţa cea de moară,
Când văzu atâte cară
Încărcate cu povară,
Puse coada pe spinare
Şi plecă în fuga mare
La cea luncă de scăpare:

Lunca mare
Frunză n-are,
Lunca mică
Frunza-i pică.
Iar morariul, meşter bun,
Zărea moara pin cătun.
Şi-şi luă cojoc miţos
Şi mi-l îmbrăcă pe dos,
Şi-şi luă ciocanu-n brâu,
Şi mai luă şi un frâu,
Apoi iute alerga,
Moara cu frâu-o lega
Ş-o apuca de călcâi
De-o punea pe căpătâi
Şi-i da cu ciocanu-n şele,
De-o aşeza pe măsele.
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

El o lua de lăptoc
Ş-o da iar în vad, la loc.
Şi turna deasupra-n coş
Grâu mărunţel de cel roş.
Grâul s-aşeza pe vatră
Şi din coş cădea sub peatră,
De sub peatră în covată
Curgea făină curată.
Mânaţi, copii, hăi, hăi!

Troian mult se bucura,
Zeciuială morii da,
Pe morariu îl dăruia,
Apoi călare suia
Şi voios se înturna

6. Ce scop se urmăreşte prin tabloul umoristic al prinderii morii şi al aşezării ei pe căpătâi?

Cu flăcăii ce mâna,
Iar boii se opintea
Şi roţile scârţâia.
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

Iată mândra giupânească,
Dochiana cea frumoasă,
C-auzea tocmai din casă
Chiotul flăcăilor,
Scârţâitul carelor:
Şi-n cămară că mergea,
Şi din cui îşi alegea
Sită mare şi cam deasă
Tot cu pânză de mătasă.
Sufleca ea mânici albe
Ş-arăta braţele dalbe,
Şi cernea, mări, cernea,
Ninsoarea se aşternea.
Pe sus tobele bătea,
Negurile gios cădea.
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

Apoi mama plămădea
Ş-o lăsa până dospea;
Apoi colaci învârtea,
Pe lopată mi-i culca
Şi-n cuptor îi arunca!
Apoi iară cu lopata
Rumeni îi scotea şi gata.
Atunci ea-mpărţea vro cinci
La flăcăii cei voinici.
Şi-mpărţea trei colăcei
La copiii mititei,
Iară mândrului bărbat
Îi dădea un sărutat.
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

Cum a dat Dumnezeu, an,
Holde mândre lui Troian,
Astfel să dea şi la voi,
Ca s-avem parte şi noi.
Să vă fie casa-casă,
Să vă fie masa-masă!
Tot cu mesele întinse
Şi cu feţele aprinse,

7. Scena pregătirilor pentru făcutul şi coptul pâinii are solemnitatea şi emoţia unei ceremonii sacre şi străvechi. Ce substantive, verbe şi determinante surprind acest ritual?

8. Ce urează colindătorii gazdelor?

Tot cu casele grijite,
Cu buni oaspeţi locuite.
Şi la anul să trăiţi,
Să vă găsim înfloriţi
    Ca merii,
    Ca perii
În mijlocul verii.
Mânaţi, măi, hăi, hăi!

Răspunsuri posibile

Această poezie populară a fost culeasă, apoi publicată în volumul „Poezii populare ale românilor adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri" în anul 1852.

Titlul este un diminutiv care numeşte creaţia populară rostită în ajunul Anului Nou.

Pluguşorul, legat de obiceiul străvechi de a ura pe la casele gospodarilor, exprimă dragostea, preţuirea şi dorinţa de prosperitate pentru cei uraţi.

Poezia este alcătuită din patru părţi care cuprind: formula de adresare menită să atragă atenţia asupra urării, o poveste care consemnează, în ordine cronologică, muncile agricole pentru obţinerea grâului, momentele pregătitoare pentru prepararea pâinii şi urarea propriu-zisă prin care se doreşte gazdelor belşug, voie bună, sănătate şi viaţă lungă.

Agricultura, ocupaţie străveche a poporului român, se bazează pe cunoaşterea profundă şi înfăptuirea temeinică a unor reguli şi munci într-o ordine strictă: alegerea locului potrivit, aratul, semănatul, supravegherea holdei, seceratul, adunatul în clăi şi treieratul.

Numele proprii, Troian şi Dochiana, duc cu gândul la evenimentul istoric privind originea poporului nostru: cucerirea Daciei de către romanii conduşi de împăratul Traian.

Belşugul este condiţionat de binecuvântarea lui Dumnezeu, de hărnicia cu care este lucrat pământul şi de elementele favorabile: ploaia şi căldura.

Versurile referitoare la rodnicia pământului sunt: „Era-n spic ca vrabia,/ Era-n pai ca trestia", Prin comparaţiile „Ca vrabia", „ca trestia" poetul anonim scoate în evidenţă bogăţia recoltei, încununare a strădaniilor plugarilor care au muncit un pământ fertil. În mod indirect aceste versuri preamăresc pământul românesc binecuvântat de hărnicia plugarilor: „Ei cu stânga apuca/ Şi pin lan înainta/ De părea că înota."

Substantivele „fine”, „vecine”, „finii”, „vecinii”, „babe”, „flăcăii” şi verbele „s-a strâns”, „a dus”, „a pus”, „apuca”, „săcera”, „înainta”, „lega”, „aduna”, „rădica”, „încărca”, „cosa”, „dura”, „treiera” (cu formă de singular, dar cu înţeles de plural) subliniază faptul că dragostea de muncă însufleţeşte şi uneşte pe ţărani.

Tabloul prinderii morii şi al aşezării ei pe căpătâi sporeşte bucuria muncii răsplătite cu belşug şi prezintă pregătirea pentru măcinat.

Scena pregătirilor pentru făcutul şi coptul pâinii are solemnitatea şi emoţia unei ceremonii străvechi şi sacre. Ritualul este surprins cu ajutorul substantivelor, verbelor şi determinantelor acestora: „sita”, „mâneci”, „ninsoarea”, „colaci”, „în cuptor”, „cu lopata”, „alegea”, „sufleca”, „cernea”, „arunca”, „scotea”, „împărţea” şi determinantele „mare”, „cam deasă”, „de mătase”, „albe”, „rumeni”: „Iată mândra giupânească,/ Dochiana cea frumoasă,/...Şi din cui îşi alegea/ Sită mare şi cam deasă/ ...Apoi mama plămădea/ Ş-o lăsa până dospea;/ Apoi colaci învârtea,/ Pe lopată mi-i culca/ Şi-n cuptor îi arunca!/ Apoi iară cu lopata/ Rumeni îi scotea şi gata./ Atunci ea-mpărţea vro cinci/ La flăcăii cei voinici.”

Urătorii doresc gazdelor voie bună, belşug, sănătate şi viaţă lungă şi să-i primească bucuroşi, cu dărnicie şi-n anii care vin.

Această creaţie populară are anumite trăsături caracteristice: începe cu adresarea directă către ceata de urători („Aho, aho, copii argaţi,”). Cel care rosteşte pluguşorul este purtătorul de cuvânt al însoţitorilor săi - urarea sa este ca o poveste în care dincolo de elementul imaginar se recunosc realităţi etnice legate de viaţa materială şi spirituală a poporului. În urare se disting elemente de umor şi repetarea îndemnului „Mânaţi, copii, hăi, hăi!” - Atât umorul, cât şi aceste cuvinte mobilizatoare sunt expresia vitalităţii poporului nostru care participă la sărbători şi se bucură din toată inima de farmecul lor.

„Pluguşorul” dezvăluie însuşirile alese ale poporului român: hărnicia, firea deschisă, veselia, ospitalitatea şi unitatea.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Încadrarea în volum
2. Semnificaţia titlului
3. Conţinutul celor patru părţi
4. Versurile care se referă la rodnicia pământului
5. Rolul muncii în existenţa ţăranilor
6. Prinderea morii şi aşezarea ei pe căpătâi

7. Descrierea ritualului făcutului şi coptului pâinii
8. Urarea adresată gazdelor

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi propoziţii în care să folosiţi cuvintele „colindat”, „colindători”, „urat”, „urători”, „a asculta”, „a colinda”, urmărind unitatea care se stabileşte între oameni prin acest obicei străvechi raportat la sărbătorile de iarnă.
2. Descoperiţi cuvintele vechi şi cuvintele populare prin intermediul cărora se evidenţiază faptul că agricultura este ocupaţia străveche a neamului nostru.
3. Motivaţi frecvenţa folosirii semnului exclamării în poezie.
4. Alcătuiţi enunţuri în care cuvântul „iute” să aibă sensuri diferite.

> ***„... lupta eroică de rezistenţă în faţa lăcomiei cotropitorilor rămâne conţinutul istoric principal şi izvorul tematic determinant al dezvoltării eposului nostru începând din secolul al XIV-lea. Lupta noastră izbucneşte fulgerător, cu o ardoare neîncetată, în acţiuni pilduitoare de ceată sau numai încleştări vitejeşti de dor, dar pline de interes şi farmec epic şi slujind din plin pentru alimentarea necontenită a spiritului eroic. Ciclul plin de însufleţire şi de un larg răsunet tradiţional al vitejilor neamului novăcesc domină acest capitol al literaturii populare.“***
>
> ***(Istoria literaturii române, vol. I, Ediţia Academiei)***

Literatura populară

Novac şi corbul

Fost-au, cică, un Novac,
Un Novac, Baba-Novac,

Un viteaz de-ai lui Mihai
Ce sărea pe şapte cai
De striga Craiova vai!
El un fecioraş avea
Şi tot astfel îi zicea:

„Fecioraş, Gruiuţul meu!
Ascultă de ce-ţi zic eu,
Să nu cazi la vreun loc rău,
La loc rău şi mult departe,
În neagra străinătate.
Dacă sorţii te-or purta
Ţările de-a vântura
Şi-n Stambul de a intra,
Tu de asta nu uita:
Vamă dreaptă să plăteşti,
Armele să-ţi oţeleşti,
Hainele să-ţi primeneşti,

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi titlul poeziei.

2. Din câte tablouri este alcătuită poezia?

3. Ce rol au primele cinci versuri?

4. Ce sentimente rezultă din cuvintele adresate de Novac fiului său, Gruia?

Ca să pari un biet sărac,
Să nu semeni a Novac,
Că nu-i turcilor pe plac."

Gruie-n Țarigrad intra,
Vamă dreaptă el nu da,
De haine nu se schimba,
Ci pe ulițí se plimba
Tot în haine novăcești
Cum e drag ca să-l privești!
Turcii toți cât îl zărea,
Între dânșii se grăia:

„Ista-i Gruia lui Novac,
Lui Novac Cara-Iflac!"
Și pe loc ei s-aduna,

Și de Gruie s-anina,
Și cu Gruie se lupta,
Și pe Gruie mi-l lega
Cu trei funii de mătasă,
Din ele să nu mai iasă!
Dar când Gruie se-ntindea,
Două funii se rupea,
Numai una rămânea,
Una lungă, noduroasă,
Cât un braț voinic de groasă!
Turcii iute-l cuprindea,
Și-ntr-un beci îl închidea,
Lumea să n-o mai privească,
Soare să nu mai zărească!

II

Gruie zace la-nchisoare
De trei ani lipsiți de soare
Și prin gratii lung privește
Ceriul care strălucește

Și de dânsul nu-ngrijește!
Dor cumplit inima-i seacă,
Plâns de jale mi-l îneacă,
Când zărește despre soare
Cârduri, cârduri de cucoare,
Călătoare, zburătoare,
Și de el nepăsătoare.
Iată, măriî, cum plângea
Că-n departe, sus, zărea
Un corb negru, corbișor,

5. Cum reacționează Gruia ajungând la Țarigrad?

6. Ce urmări au cutezanța și mândria tânărului?

7. Cum se definește Gruia în confruntarea cu turcii?

8. Ce prezintă tabloul al II-lea?

9. Ce sentiment stăpânește sufletul lui Gruia?

10. Prin ce cuvinte se scoate în evidență durerea lui?

11. Ce-l smulge pe Gruia din zbuciumul său?

Ce zbura încetişor
Şi din aripi tot bătea,
Şi cu jale cronconea.
Iară Gruie se amărea
Şi din gură-amar zicea:
„Căci n-am durdă, pui de corb,
Zilele să ţi le sorb!
Ce tot ţipi şi croncăneşti
Ori de mine te găteşti?“
Corbul se apropia,
Pe fereastră se punea
Şi din pliscu-i răspundea:
„Gruişor, drăguţul meu!
Ce mă blăstemi aşa rău,
Când îmblu de rândul tău?“
„Alei! corbi, corbişor,
De vrei tu să-mi faci pe dor,
Ţine ineluşul meu
Şi du-l unde voiesc eu,
În Munţii Catrinului,
În Pădurea Pinului,
La conacul lui Novac,
Lui Novac, Baba-Novac.
Şi mă giur că de-oi scăpa,
Pe tine te-oi adăpa
Nu cu sânge păsăresc,
Dar cu sânge păgânesc!“
Corbul vesel croncănea,
Inelu-n plisc îl punea,
Aripile-şi întindea,
Şi pe cer el se zărea,
Întâi ca un porumbaş,
Apoi ca un lăstunaş,
Apoi ca un bondăraş
Şi-n zare dacă-agiungea,
El din zare se ştergea.

12. Care sunt modalităţile de expunere impuse de personificare?

III

În Munţii Catrinului,
În Pădurea Pinului,

Odihnea Baba-Novac
La umbra unui copac,
Şi pin vis el tot videa
Pe ficiorul său Gruia.

13. Ce înfăţişează tabloul al III-lea?

14. Cum acţionează haiducul?

Iată-un corb că se ivea
Și pe-o creangă se punea,

Chiar deasupra capului,
Capului Novacului.
Corbulețul ușurel
Avea-n pliscu-i un inel
Care gios cădea din el

Chiar în barba lui Novac,
Lui Novac, Baba-Novac.
Adormitul se trezea
Și inelul cât videa,
Scotea haine novăcești,
De punea călugărești,

Scotea cuca de Novac
Și punea un comănac,
Și-ncălica voinicește,
Și purcedea vulturește,
Cu desagi, cu buzdugele
Pline de mahmudele.
El mergea și iar mergea,
În Țarigrad agiungea,
La divan că se ducea

Și din gură-așa zicea:
„Auzit-am, auzit
De-un voinic ce mi-ați robit,
Iată-mă-s că am sosit
Să vi-l plătesc îndoit.“
El desagii deșerta,
Turcii toți năvală da
Și pe gios se tăvălea,
Unul pe-altul împingea.
Iar Novac că alerga,
Pe Gruie mi-l dezlega,
Un paloș în mînă-i da
Și din gură cuvânta:
„Bate tu marginile,
Eu să bat mijloacele,
Că le știu soroacele.“
El tăia la turci, tăia,
Pîn'ce bine ostenea,

Apoi iute purcedea
Amândoi de se ducea

În Codrii Catrinului,

15. Ce rol are repetiția?

16. Ce fapte demonstrează înțelepciunea lui Gruia?

17. Ce dovedește îndemnul dat de Novac fiului său în desfășurarea luptei?

18. Cum se încheie poezia?

În Pădurea Pinului,
Unde corbii locuiesc
Şi ca frunza se-nmulţesc
Şi bine hălăduiesc!

Răspunsuri posibile

„Novac şi corbul“ este o creaţie populară, inclusă de Vasile Alecsandri în culegerea sa de folclor „Poezii populare ale românilor“ apărută în anul 1852, în care sunt cuprinse şi alte comori de spiritualitate românească.

Poezia este inspirată din viaţa haiducului Novac şi a feciorului său Gruia care au trăit în timpul domniei lui Mihai Viteazul.

Asocierea substantivului propriu „Novac“ - numele unuia din personajele principale - cu substantivul comun „corbul“ sugerează comuniunea om-natură.

Balada este alcătuită din trei tablouri. Primele cinci versuri transpun un fapt istoric în plan fabulos. Împletirea realului cu fantasticul se realizează prin formulări „Fost-au“, „cică“, „Ce sărea pe şapte cai/ De striga Craiova vai!“.

Diminutivele „fecioraş“, „Gruiuţul (meu)“ scot în evidenţă dragostea şi grija părintească faţă de fiul său, căruia îi dă poveţe menite să-l ferească de primejdii. Îl îndeamnă să plătească „vamă dreaptă“ dacă sorţii îl vor îndrepta spre Stambul, să-şi oţelească armele şi să-şi schimbe hainele pentru a nu fi recunoscut. Nesocotind sfaturile tatălui, Gruia este recunoscut de turci, înconjurat, prins şi întemniţat. El se comportă ca un erou legendar: deşi este legat „cu trei funii de mătasă/ Din ele să nu mai iasă!“ reuşeşte să rupă două din acestea rămânând numai cu o funie lungă, noduroasă „Cât un braţ voinic de groasă“.

Tabloul al II-lea prezintă viaţa lui Gruia în închisoare. Sufletul tânărului este copleşit de suferinţa izvorâtă din lipsa de libertate. Durerea sa este exprimată prin cuvintele şi determinantele: „zace la închisoare“, „De trei ani lipsit de soare“, „... lung priveşte cerul care străluceşte“, „Dor cumplit“, „inima-i seacă“. Sentimentul său de jale se adânceşte când se gândeşte la contrastul dintre lipsa lui de libertate şi cârdurile de cocoare care zboară slobode în lumina soarelui.

Gruia este smuls din plâns de un corb care se apropie de el şi-i vorbeşte cu dragoste. Dialogul dintre corb şi Gruia este impus de procedeul personificării. Corbul se adresează prin diminutivele „Gruişor, drăguţul (meu)“ ca să-i spulbere teama de moarte şi să-l încredinţeze că-i poartă de grijă. În răspunsul său Gruia îl roagă să-i ducă lui Novac inelul pentru a-l înştiinţa că este în viaţă.

În partea introductivă a secvenţei a III-a este descris Baba Novac dormind „În Munţii Catrinului/ În Pădurea Pinului“ visându-şi feciorul de a cărui soartă era îngrijorat.

Poetul anonim înfăţişează îndeplinirea făgăduinţei făcută de corb lui Gruia: pasărea zboară în Pădurea Pinului şi lasă inelul să cadă în barba haiducului. Fiind un om înţelept, cu bogată experienţă de viaţă, înţelege că feciorul său se află în primejdie şi se pregăteşte cu grijă să-şi salveze fiul: se îmbracă cu haine călugăreşti şi ia cu sine desagi plini cu bani. Repetiţia din versul „El mergea şi iar mergea“ relevă drumul lung străbătut de Novac pentru a ajunge la Ţarigrad. Cunoscând lăcomia turcilor se preface că a venit să-şi răscumpere fiul „deşartă desagii“ cu „mahmudele“, iar când duşmanii dau năvală asupra banilor, aleargă şi-l dezleagă pe Gruia.

Îndemnul adresat de tată fiului dovedeşte că este un bun cunoscător al luptei cu turcii, el acţionează cu înţelepciune şi curaj şi-i răpune pe duşmani. Această realitate este subliniată prin afirmaţia „Eu să bat mijloacele,/ că le ştiu soroacele“. Iureşul luptei rezultă din repetiţia verbului „tăia“ şi din folosirea cuvântului „la“, cu sensul de neîchipuit de mulţi, „el tăia la turci, tăia“.

Poezia se încheie prin schiţarea colţului de pământ românesc „În Munţii Pinului“ unde se întorc cei doi viteji şi trăiesc în comuniune cu natura ocrotitoare.

Îmbinând elemente reale şi fabuloase, folosind un limbaj artistic bogat şi expresiv, poetul popular a făcut din cele două personaje, Novac şi Gruia, simboluri ale vitejiei, dragostei de libertate şi de ţară.

Exerciţii de fixare

1. Demonstraţi că poezia „Novac şi corbul“ este o baladă.

2. Enumeraţi trăsăturile prin care Gruia şi Novac devin simboluri ale dragostei de ţară.

3. Întocmiţi un scurt text despre patriotism personificând elementele: „pământ străbun“, „apele“, „brazii“, „stâncile“, „dealurile“, „munţii“, „soarele“, „luna“, „luceferii“, „buciumul“, „suferinţă“, „nădejde“.

4. Menţionaţi diminutivele pentru cuvintele: „dragă“, „creangă“, „gură“, „voinic“, „frunză“, „inel“.

5. Căutaţi sinonime pentru cuvintele: „plisc“, „a tăia“, „a ajunge“, „vesel“, „haine“.

„Marele dramaturg atacă o formă literară nouă: schița dialogată, de o mare concentrație, adevărate scenete, care mai târziu au fost puse direct în scenă. În aceste giuvaere... arta lui atinge acea densitate esențială, în caracterizarea oamenilor și moravurilor timpului..."

(Şerban Cioculescu)

Ion Luca Caragiale

(1852 - 1912)

I.L. Caragiale s-a născut la 30 ianuarie 1852 în satul Haimanale, județul Prahova, sat care astăzi îi poartă numele.

Învață școala primară la Ploiești, cu învățătorul Bazil Drăgoșescu, pe care îl caracterizează în schița autobiografică Peste cincizeci de ani. Urmează cursurile gimnaziului din Ploiești, citind cu pasiune operele scriitorilor români și capodoperele literaturii universale.

După moartea tatălui, se stabilește în București, unde muncește din greu pentru a-și întreține familia. Duce o viață de funcționar modest (sufleor, copist și corector). Se afirmă în publicistică editând Claponul și Calendarul claponului.

În 1878, Mihai Eminescu îl determină să colaboreze la ziarul Timpul și îl introduce în cercul societății literare Junimea unde citește prima sa piesă, comedia O noapte furtunoasă.

S-a impus ca dramaturg prin comediile: O noapte furtunoasă (1879), Conul Leonida față cu reacțiunea (1880), O scrisoare pierdută (1880), D-ale carnavalului (1885) și prin drama Năpasta (1890).

După 1890 scrie nuvele, schițe și povestiri. Ultimii ani de viață îi petrece la Berlin de unde urmărește cu viu interes evenimentele din țară. Urmările tragice ale răscoalei din 1907 apar în pamfletul 1907 din primăvară până-n toamnă.

În noaptea de 8 spre 9 iunie 1912 trece în neființă, este adus în țară și înmormântat la cimitirul Bellu alături de Eminescu.

> *„Marele dramaturg atacă o formă literară nouă: schița dialogată, de o mare concentrație, adevărate scenete, care mai târziu au fost puse direct în scenă. În aceste giuvaere... arta lui atinge acea densitate esențială, în caracterizarea oamenilor și moravurilor timpului..."*
>
> *(Șerban Cioculescu)*

Ion Luca Caragiale

(1852 - 1912)

I.L. Caragiale s-a născut la 30 ianuarie 1852 în satul Haimanale, județul Prahova, sat care astăzi îi poartă numele.

Învață școala primară la Ploiești, cu învățătorul Bazil Drăgoșescu, pe care îl caracterizează în schița autobiografică Peste cincizeci de ani. Urmează cursurile gimnaziului din Ploiești, citind cu pasiune operele scriitorilor români și capodoperele literaturii universale.

După moartea tatălui, se stabilește în București, unde muncește din greu pentru a-și întreține familia. Duce o viață de funcționar modest (sufleor, copist și corector). Se afirmă în publicistică editând Claponul și Calendarul claponului.

În 1878, Mihai Eminescu îl determină să colaboreze la ziarul *Timpul* și îl introduce în cercul societății literare Junimea unde citește prima sa piesă, comedia O noapte furtunoasă.

S-a impus ca dramaturg prin comediile: *O noapte furtunoasă* (1879), *Conul Leonida față cu reacțiunea* (1880), *O scrisoare pierdută* (1880), *D-ale carnavalului* (1885) și prin drama *Năpasta* (1890).

După 1890 scrie nuvele, schițe și povestiri. Ultimii ani de viață îi petrece la Berlin de unde urmărește cu viu interes evenimentele din țară. Urmările tragice ale răscoalei din 1907 apar în pamfletul 1907 din primăvară până-n toamnă.

În noaptea de 8 spre 9 iunie 1912 trece în neființă, este adus în țară și înmormântat la cimitirul Bellu alături de Eminescu.

> *„Marele dramaturg atacă o formă literară nouă: schița dialogată, de o mare concentrație, adevărate scenete, care mai târziu au fost puse direct în scenă. În aceste giuvaere... arta lui atinge acea densitate esențială, în caracterizarea oamenilor și moravurilor timpului..."*
>
> *(Șerban Cioculescu)*

Ion Luca Caragiale

(1852 - 1912)

I.L. Caragiale s-a născut la 30 ianuarie 1852 în satul Haimanale, județul Prahova, sat care astăzi îi poartă numele.

Învață școala primară la Ploiești, cu învățătorul Bazil Drăgoșescu, pe care îl caracterizează în schița autobiografică Peste cincizeci de ani. Urmează cursurile gimnaziului din Ploiești, citind cu pasiune operele scriitorilor români și capodoperele literaturii universale.

După moartea tatălui, se stabilește în București, unde muncește din greu pentru a-și întreține familia. Duce o viață de funcționar modest (sufleor, copist și corector). Se afirmă în publicistică editând Claponul și Calendarul claponului.

În 1878, Mihai Eminescu îl determină să colaboreze la ziarul Timpul și îl introduce în cercul societății literare Junimea unde citește prima sa piesă, comedia O noapte furtunoasă.

S-a impus ca dramaturg prin comediile: O noapte furtunoasă (1879), Conul Leonida față cu reacțiunea (1880), O scrisoare pierdută (1880), D-ale carnavalului (1885) și prin drama Năpasta (1890).

După 1890 scrie nuvele, schițe și povestiri. Ultimii ani de viață îi petrece la Berlin de unde urmărește cu viu interes evenimentele din țară. Urmările tragice ale răscoalei din 1907 apar în pamfletul 1907 din primăvară până-n toamnă.

În noaptea de 8 spre 9 iunie 1912 trece în neființă, este adus în țară și înmormântat la cimitirul Bellu alături de Eminescu.

Vizită...

M-am dus de Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaş foarte drăguţ, de vreo opt anişori. N-am voit să merg cu mâna goală şi i-am dus băieţelului o minge foarte mare de cauciuc şi foarte elastică. Atenţiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele şi mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roşiori în uniformă de mare ţinută. După formalităţile de rigoare, am început să convorbim despre sorţii agriculturii - d. Popescu, tatăl, este mare agricultor - despre criză ş. cl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri... Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urăşte chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

— Să-ţi spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educaţie. Şi nu ştiţi dv. bărbaţii cât timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educaţie!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privinţa educaţiei copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răguşită de femeie bătrână:

— Uite, coniţă, Ionel nu s-astâmpără!

— Ionel, strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, către mine încet:

— Nu ştii ce ştrengar se face... şi deştept...

Dar vocea de dincolo adaogă:

— Coniţă! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!... Astâmpără-te, că te arzi!

— Ionel, strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

— Sări, coniţă! varsă spirtul! s-aprinde!

— Ionel! strigă iar mama, şi se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe uşe, apare micul maior de roşiori cu sabia scoasă şi-i opreşte trecerea, luând o poză foarte marţială. Mama ia pe maiorul în braţe şi-l sărută...

— Nu ţi-am spus să nu te mai apropii de maşină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

— Dar - întrerup eu - pentru cine aţi poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da de ce vă mai supăraţi?

— Da ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maioraşul, îl scuipă, să nu-l deoache, şi-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte şi merge într-un colţ al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri şi pe jos, stau grămadă fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiţă şi o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură şi, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână şi să sufle-n trâmbiţă. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuşi că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru: ea n-aude nimica.

— Ionel! Ionel!! Ionel!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbiţa şi toba tac, adaug:

— Şi pe urmă, d-ta eşti roşior, în cavalerie.

— Maior! strigă mândrul militar.

— Tocmai, zic eu. La cavalerie nu e tobă; şi maiorul nu cântă cu trâmbiţa; cu trâmbiţa cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă şi merge-n fruntea soldaţilor cu sabia scoasă.

Explicaţia mea prinde bine. Maiorul descalecă, scoate de după gât toba, pe care o trânteşte cât colo; asemenea şi trâmbiţa. Apoi începe să comande:

— Înainte! marş!

Şi cu sabia scoasă, începe să atace straşnic tot ce-ntâlneşte-n cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răguşită intră cu tava aducând dulceaţă şi cafele. Cum o vede, maiorul se opreşte o clipă, ca şi cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă; şi maiorul, dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un ţipăt de desperare.

— Ţine-l, coniţă, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudenţa să iasă din neutralitate şi să intervie în război, primeşte în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

— Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoţi ochiul... Ţi-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă şi te iert!

Maiorul sare de gâtul mamei şi o sărută... Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceaţa, mă pregătesc să sorb din cafea...

— Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

— Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează... şi... dumnealui... mi se pare că-i cam place.

Şi zicând „dumnealui", mama mi-arată râzând pe domnul maior.

— A! zic eu, şi dumnealui?

— Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, să te prăpădeşti de râs... ca un om mare...

— A! asta nu e bine, domnule maior,zic eu; tutunul este o otravă...

— Da tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul, lucrând cu lingura în cheseaua de dulceaţă...

— Ajunge, Ionel! destulă dulceaţă, mamă! iar te-apucă stomacul...

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vreo trei-patru linguriţe; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

— Unde te duci? întrebă mama.

— Vin acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu ţigarete regale, scoate una, o pune în gură şi mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui ţivil să-i împrumute foc. Eu nu ştiu ce trebuie să fac. Mama, râzând, îmi face cu ochiul şi mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind ţigareta mea, militarul o aprinde pe a lui şi, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache, şi îmi zice:

— Scuipă-l să nu mi-l deochi!

Maiorul şi-a fumat ţigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu şi începe s-o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde tulbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.

— Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână: o trânteşte cu mult necaz de parchet. Eu duc spre gură ceaşca, dar, vorba francezului „entre la coupe et les lèvres...” mingea îmi zboară din mână ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de raţă.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ţi-am spus să te astâmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... al'dată n-o să-ţi mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu niţică apă caldă!...

Dar n-apucă să termine, şi deodată o văd schimbându-se la faţă ca de o adâncă groază. Apoi dă un ţipăt şi, ridicându-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! ţipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât şi la piept.

— Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc, pe când mama pierdută îşi smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-şi mai revine în fire. Nu ţi-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Altădată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniştită cu scumpul ei maior afară de orice stare alarmantă, şi am ieşit. Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat. Când am ajuns acasă, am înţeles de ce maiorul ieşise un moment cu cheseaua în vestibul - ca să-mi mai toarne dulceaţă în şoşoni.

Întrebări şi exerciţii

1. La ce persoană se realizează redactarea schiţei?
2. Ce se înfăţişează în expoziţiune?
3. Prezentaţi pe scurt subiectul operei.
4. Menţionaţi modalităţile de expunere folosite şi observaţi scopul utilizării dialogului.
5. Ce atitudine a scriitorului se exprimă prin intermediul cuvintelor: *un copilaş, (unicul său fiu) Ionel, (micul maior) de roşiori, maioraşul, maior de roşiori de cavalerie, (scumpul) maior?*
6. Cum se manifestă necuviinţa faţă de maturi?

militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache, şi îmi zice:

— Scuipă-l să nu mi-l deochi!

Maiorul şi-a fumat ţigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu şi începe s-o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde tulbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.

— Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva... Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână: o trânteşte cu mult necaz de parchet. Eu duc spre gură ceaşca, dar, vorba francezului „entre la coupe et les lèvres...” mingea îmi zboară din mână ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, culoarea oului de raţă.

— Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ţi-am spus să te astâmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!... al'dată n-o să-ţi mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

— Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu niţică apă caldă!...

Dar n-apucă să termine, şi deodată o văd schimbându-se la faţă ca de o adâncă groază. Apoi dă un ţipăt şi, ridicându-se de pe scaun:

— Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

— Vai de mine! ţipă mama. E rău copilului!... Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât şi la piept.

— Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc, pe când mama pierdută îşi smulge părul.

— Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-şi mai revine în fire. Nu ţi-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Altădată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniştită cu scumpul ei maior afară de orice stare alarmantă, şi am ieşit. Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat. Când am ajuns acasă, am înţeles de ce maiorul ieşise un moment cu cheseaua în vestibul - ca să-mi mai toarne dulceaţă în şoşoni.

Întrebări şi exerciţii

1. La ce persoană se realizează redactarea schiţei?

2. Ce se înfăţişează în expoziţiune?

3. Prezentaţi pe scurt subiectul operei.

4. Menţionaţi modalităţile de expunere folosite şi observaţi scopul utilizării dialogului.

5. Ce atitudine a scriitorului se exprimă prin intermediul cuvintelor: *un copilaş, (unicul său fiu) Ionel, (micul maior) de roşiori, maioraşul, maior de roşiori de cavalerie, (scumpul) maior?*

6. Cum se manifestă necuviinţa faţă de maturi?

Comentariu literar

Continuând drumul deschis de V. Alecsandri, I.L. Caragiale ridică literatura dramatică românească pe cele mai înalte culmi, excelând cu deosebire în comedie. Ilustrând aspecte variate de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, schiţele lui Caragiale reconstituie o vastă frescă a societăţii româneşti de la această răscruce de veacuri.

Prima impresie pe care o comunică lectura schiţelor lui Caragiale este aceea a unui univers de infinită varietate, guvernat însă de o lege unică. *„Pentru că fiecare bucată în parte are farmecul unei miniaturi finisate desăvârşit, iar toate împreună capătă valoarea ansamblului pitoresc şi coerent..."* (Şt. Cazimir, *Caragiale. Universul comic*).

Opera literară *Vizită...* se încadrează în volumul *Momente*, la a cărui apariţie - în anul 1901 - George Ranetti afirma: *„Nu momente, ci monumente trebuie să botezi admirabilul volum."*

Aparţine genului epic şi este o schiţă pentru că are o acţiune scurtă, reprezintă un singur moment din existenţa unei familii, acţiune la care participă un număr restrâns de personaje: naratorul în postură de musafir, Ionel - personajul principal -, madam Popescu - mama acestuia - şi jupâneasa - personaj secundar.

Povestirea la persoana I se îmbină cu dialogul şi cu descrierea - conversaţia imprimând schiţei un caracter scenic.

Expoziţiunea prezintă timpul, locul şi personajele: „M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietenă, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori".

Desfăşurarea subiectului se remarcă prin concentrarea acţiunii, trăsătură specifică oricărei schiţe. Vizita respectivă este un bun prilej de a trage anumite concluzii privind educaţia lui Ionel. Vestimentaţia, comportamentul şi limbajul constituie elemente ilustrative pentru lipsa de educaţie a lui Ionel. Mama aduce în centrul conversaţiei problema educaţiei, insistând asupra răspunderii şi a dificultăţilor modelării copilului. Opiniile sale sunt accentuate prin precizările: „De când s-a făcut băiat mare trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educaţie. Şi nu ştiţi dv. bărbaţii cât timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educaţie!" Ironia fină a scriitorului faţă de părerile sănătoase ale doamnei Popescu în legătură cu educaţia copiilor prefigurează esenţa conflictului care constă în contrastul dintre ceea ce crede mama că a realizat în privinţa educaţiei lui Ionel şi realitatea care demonstrează că este un copil prost crescut, lipsit de cea mai elementară bună-cuviinţă. Prozatorul precizează despre Ionel că „este un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori."

Îmbrăcămintea pretenţioasă, comportamentul şi limbajul trădează proasta educaţie. Băiatul este încurajat de mamă să creadă că îşi poate permite să imite comportamentul maturilor, în ciuda faptului că nu este decât un copil. Faţă de slujnică este neastâmpărat şi necuviincios.

Din glasul speriat al acesteia se deduce obrăznicia băiatului: „— Uite coniţă, Ionel nu s-astâmpără!" Intervenţia mamei este pur formală. Slujnica se înspăimântă când Ionel nu ţine seama de nici o observaţie ameninţând să răstoarne maşina cu spirt şi să se aprindă. Verbele la imperativ, propoziţiile eliptice accentuează desperarea femeii: „Sări coniţă, varsă spirtul, s-aprinde!" Ionel ignoră regulile de bună purtare, continuând să producă neplăceri celor din jur. Opreşte trecerea slujnicei, „luând o poză marţială", „alege toba şi trâmbiţa din mulţimea jucăriilor, bate toba cu o mână", suflă în trâmbiţă aşa de tare încât conversaţia doamnei Popescu şi a musafirului devine imposibilă.

Profitând de un moment când trâmbiţa şi toba tac, vizitatorul intervine cu diplomaţie pentru a-l convinge să renunţe la jucăriile zgomotoase. Sugestia este acceptată din orgoliu când i se spune că „maiorul comandă, merge în fruntea soldaţilor cu sabia scoasă", iar de tobă şi trâmbiţă se folosesc gradele inferioare. Lucrurile se complică deoarece în postura de „maior de roşiori de cavalerie", Ionel crede că trebuie să-şi arate destoinicia de conducător militar atacând cu sabia tot ce întâlneşte în cale şi de aceea se repede asupra jupânesei care intră cu tava cu cafele, ca şi când s-ar năpusti asupra unui teribil inamic. În furia atacului nimic nu-l poate opri. Madam Popescu „primeşte în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă" când intervine în ajutorul slujnicei.

Ionel consideră că este normal să ia o ţigară din tabachera musafirului şi să salute „ca orice militar când cere unui ţivil să-i împrumute un foc." Această observaţie, împreună cu detaliile care urmează, subliniază atitudinea critică a prozatorului faţă de copilul răsfăţat care imită pe maturi şi este necuviincios, fără să-şi dea seama că nu se poartă cum trebuie: „Întind ţigareta mea, militarul o aprinde pe a lui şi, fumând ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo". Mingea primită în dar devine „ghiuleaua săltătoare" - cum observă scriitorul - „tulburând liniştea ciucurilor de cristal", răsturnând ceaşca şi opărindu-l pe oaspete. Doamna Popescu trece cu vederea actele de nepoliteţe faţă de musafir ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic, liniştindu-l, spunându-i că petele ies „cu niţică apă caldă".

Consecinţele ţigării fumate „până la carton" nu întârzie să se arate: „Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Doamna Popescu este alarmată de situaţia gravă a copilului."

O altă obrăznicie, de care oaspetele își dă seama abia când ajunge acasă, este aceea că Ionel i-a turnat dulceață în șoșonii lăsați în vestibul.

Caracterizarea lui Ionel se realizează și prin intermediul limbii. Felul de a vorbi exprimă impertinența, lipsa de respect și aroganța în spiritul căreia a fost crescut. Ionel adoptă limbajul militarilor de grad superior care au dreptul să comande și sunt mândri de condiția lor, de aceea se recomandă cu îngâmfare: „Maior! strigă mândrul militar.” Oaspetelui îi reproșează într-un limbaj familiar și obraznic că fumează: „— Da tu de ce tragi?”, când acesta îl atenționează că nu este bine să fumeze. Deși intervențiile verbale sunt foarte scurte, profunzimea acestora este edificatoare pentru a evidenția carențele de educație. Este obraznic nu numai cu slujnica sau cu mama sa, care nu are nici o autoritate asupra lui, dar se poartă necuviincios și cu oaspetele venit într-o vizită deosebită: onomastica lui.

Ionel este un caz tipic pentru copiii răsfățați, obraznici, impertinenți, aroganți și lipsiți de respect față de maturi. Nu are nici un fel de măsură în atitudinea față de cei din jur.

Comportarea copilului reprezintă consecința firească a felului greșit în care mama înțelege să-i facă educație. Îngăduința contrastează cu pretențiile ei privind seriozitatea educației. La strigătele desperate ale slujnicei acționează formal chemându-l la ea, spunând musafirului cu mândrie: „— Nu știi ce ștrengar se face... și deștept!” Când Ionel vrea să verse spirtul, nu-i face observație că încalcă o regulă strictă - un copil n-are voie să se apropie de foc pentru că este foarte primejdios - ci intervine cu argumentul că dacă se aprinde „moare mama”, argument repetat și în alte împrejurări, când ar fi fost necesar să dovedească fermitate ca să-l ajute să înțeleagă ce îi este permis și ce nu. Greșelile săvârșite de mamă sunt subliniate prin intervenția ironică a scriitorului care folosește diminutivul „maiorașul”, dezaprobă gestul mamei de a-l scuipa să nu se deoache și de a-l săruta când era normal să se poarte cu o anumită asprime. Tonul cu care madam Popescu îl strigă pe Ionel este unul de implorare, nu de dojană, cum s-ar fi cuvenit.

Ea nu-l ceartă nici când necăjește slujnica, nici când o lovește în obraz, nici când opărește musafirul cu cafea, ci, dimpotrivă, intervine cu blândețe spunându-i s-o sărute ca să-l ierte și să-i treacă durerea pricinuită de lovitura de sabie. Îl sărută dulce, deși ar fi trebuit să-i arate ce greșise. Madam Popescu este încântată de înfățișarea nostimă a lui Ionel când fumează: „Să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs... e ca un om mare.” Încântată îl îndeamnă să-l servească pe maior cu foc în timp ce musafirul este foarte încurcat. Notația gestului întărește caracterul scenic și trădează complicitatea mamei cu actele de necuviință ale copilului.

O altă obrăznicie, de care oaspetele își dă seama abia când ajunge acasă, este aceea că Ionel i-a turnat dulceață în șoșonii lăsați în vestibul.

Caracterizarea lui Ionel se realizează și prin intermediul limbii. Felul de a vorbi exprimă impertinența, lipsa de respect și aroganța în spiritul căreia a fost crescut. Ionel adoptă limbajul militarilor de grad superior care au dreptul să comande și sunt mândri de condiția lor, de aceea se recomandă cu îngâmfare: „Maior! strigă mândrul militar.” Oaspetelui îi reproșează într-un limbaj familiar și obraznic că fumează: „— Da tu de ce tragi?”, când acesta îl atenționează că nu este bine să fumeze. Deși intervențiile verbale sunt foarte scurte, profunzimea acestora este edificatoare pentru a evidenția carențele de educație. Este obraznic nu numai cu slujnica sau cu mama sa, care nu are nici o autoritate asupra lui, dar se poartă necuviincios și cu oaspetele venit într-o vizită deosebită: onomastica lui.

Ionel este un caz tipic pentru copiii răsfățați, obraznici, impertinenți, aroganți și lipsiți de respect față de maturi. Nu are nici un fel de măsură în atitudinea față de cei din jur.

Comportarea copilului reprezintă consecința firească a felului greșit în care mama înțelege să-i facă educație. Îngăduința contrastează cu pretențiile ei privind seriozitatea educației. La strigătele desperate ale slujnicei acționează formal chemându-l la ea, spunând musafirului cu mândrie: „— Nu știi ce ștrengar se face... și deștept!” Când Ionel vrea să verse spirtul, nu-i face observație că încalcă o regulă strictă - un copil n-are voie să se apropie de foc pentru că este foarte primejdios - ci intervine cu argumentul că dacă se aprinde „moare mama”, argument repetat și în alte împrejurări, când ar fi fost necesar să dovedească fermitate ca să-l ajute să înțeleagă ce îi este permis și ce nu. Greșelile săvârșite de mamă sunt subliniate prin intervenția ironică a scriitorului care folosește diminutivul „maiorașul”, dezaprobă gestul mamei de a-l scuipa să nu se deoache și de a-l săruta când era normal să se poarte cu o anumită asprime. Tonul cu care madam Popescu îl strigă pe Ionel este unul de implorare, nu de dojană, cum s-ar fi cuvenit.

Ea nu-l ceartă nici când necăjește slujnica, nici când o lovește în obraz, nici când opărește musafirul cu cafea, ci, dimpotrivă, intervine cu blândețe spunându-i s-o sărute ca să-l ierte și să-i treacă durerea pricinuită de lovitura de sabie. Îl sărută dulce, deși ar fi trebuit să-i arate ce greșise. Madam Popescu este încântată de înfățișarea nostimă a lui Ionel când fumează: „Să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs... e ca un om mare.” Încântată îl îndeamnă să-l servească pe maior cu foc în timp ce musafirul este foarte încurcat. Notația gestului întărește caracterul scenic și trădează complicitatea mamei cu actele de necuviință ale copilului.

Geniul de dramaturg al lui I.L. Caragiale se simte și în opera sa epică. Schița *Vizită* creează impresia unei comedii în care personajele își joacă rolul conform statutului atribuit de scriitor. Partitura prozatorului, în sensul atitudinii față de eroii săi, este vizibilă în notațiile ironice și în tonul adesea malițios.

Exerciții de fixare

1. Demonstrați că această operă este o schiță.
2. Alcătuiți o compunere în care să vi-l imaginați pe Ionel după 25 de ani.

Într-o vreme când existenţa scriitorului era din ce în ce mai grea, din ce în ce mai tristă, Creangă scrie „Amintirile" cu un sentiment de profundă melancolie după timpurile minunate ale copilăriei, dar şi cu plăcerea neasemuită de a se cufunda în primele impresii luminoase şi trainice, şi de a le zugrăvi, aşa cum îi vedea cu ochii maturităţii, oamenii primului său univers.

Cartea „Amintirilor" lui Creangă n-a fost pentru autorul ei decât o modalitate de a trăi încă o dată în mediul cel mai prielnic vieţii lui. (Zoe Dumitrescu-Buşulenga)

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

Mă trezeşte mama într-o dimineaţă din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi: „Scoală, duglişule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu-ţi meargă bine toată ziua?..." Căci aşa ne amăgea mama cu o pupăză care-şi făcea cuib, de mulţi ani, într-un tei foarte bătrân şi scorburos, pe coasta dealului, la moş Andrei, fratele tatei cel mai mic. Şi numai ce-o auzeai vara: „Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!" des-dimineaţă, în toate zilele, de vuia satul. Şi cum mă scol, îndată mă şi trimite mama cu demâncare în ţarină, la nişte lingurari ce-i aveam tocmiţi prăşitori, tocmai în Valea Sacă, aproape de Topliţă. Şi pornind eu cu demâncarea, numai ce şi aud pupăza cântând:

— Pu-pu-pup! Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!

Eu, atunci, să nu-mi caut de drum înainte? Mă abat pe la tei, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe

Întrebări şi exerciţii

1. Care este semnificaţia titlului?

2. Ce înfăţişează fragmentul? La ce număr şi persoană sunt verbele din fragment?

3. Ce consemnează primul alineat?

dânsa; nu numai decât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei. Şi cum ajung în dreptul teiului, pun demâncarea jos în cărare pe muchea dealului, mă sui încetişor în tei, care te adormea de mirosul... floarei, bag mâna în scorbură, unde ştiam, şi norocul meu!... găbuiesc pupăza pe ouă şi zic plin de mulţămire: „Taci, leliţă, că te-am căptuşit eu; îi mai pupa tu şi pe dracul de-acum!" Şi când aproape să scot pupăza afară, nu mai ştiu cum se face, că mă spariu de creasta ei cea rotată de pene, căci nu mai văzusem pupăză până atunci, şi-i dau iar drumul în scorbură. Şi cum stam eu acum şi mă chiteam în capul meu că şerpe cu pene nu poate să fie, după cum auzisem, din oameni, că se află prin scorburi câteodată şi şerpi, unde nu mă îmbărbătez în sine-mi şi iar bag mâna să scot pupăza... pe ce-a fi...; dar ea, sărmana, se vede că se mistuise de frica mea prin cotloanele scorburei, undeva, căci n-am mai dat de dânsa nicăiri; parcă intrase în pământ. Măi! anapăda lucru ş-aista, zic eu înciudat, scoţând căciula din cap şi tuflind-o în gura scorburei. Apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă sui cu dânsa iar în tei, îmi ieu căciula şi în locul ei pun lespedea, cu gândul c-a ieşi ea pupăza de undeva până m-oi întoarce eu din ţarină. După aceea mă dau iar jos şi pornesc repede cu demâncarea la lingurari...

....

Şi scăpând eu cu obraz curat, îmi ieu traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la tei, mă sui într-însul, pun urechea la gura scorburei şi aud ceva zbătându-se înăuntru. Atunci ieu lespedea cu îngrijire, bag mâna şi scot pupăza, vlăguită de atâta zbucium; iar ouăle, când am vrut să le ieu, erau toate numai o chisăliţă. După asta vin acasă, leg pupăza de picior c-o aţă ş-o îndosesc de mama vro două zile în pod

4. Prozatorul reconstituie cu fidelitate gesturile, gândurile şi sentimentele lui Nică în momentul când prinde pupăza. Selectaţi cuvintele şi expresiile care sunt consemnate secvenţele acestui moment.

5. Căutaţi verbele care arată ce face Nică după ce duce mâncarea la lingurari.

prin cele putini hârbuite; şi una-două, la pupăză, de nu ştiau cei din casă ce tot caut prin pod aşa des. Însă a doua zi după asta, iaca şi mătuşa Măriuca lui moş Andrei vine la noi, c-o falcă-n ceriu şi cu una-n pământ, şi se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care, zicea mătuşa cu jale, ne trezeşte des-dimineaţă la lucru de atâţia ani?

Grozav era de tulburată, şi numa nu-i venea să lăcrămeze, când spunea aceste. Şi acum văd eu că avea mare dreptate mătuşa, căci pupăza era ceasornicul satului. Însă mama, nu ştia de asta nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată? Da că l-aş ucide în bătaie, când aş afla că el a prins pupăza, s-o chinuiască. De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine, că ţi-l ieu eu la depănat.

— Nici te mai îndoi despre asta, cumnată Smarandă, zise mătuşa, căci de zbânţuitul ista al dumitale nimica nu scapă!

Ce mai atâta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gâtul îmi pun la mijloc!

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sai cu dânsa pe sub streşina casei şi mă duc de-a dreptul în târgul vitelor, s-o vând, căci era tocmai lunea, într-o zi de târg. Şi cum ajung în iarmaroc, încep a mă purta ţanţoş pintre oameni, de colo până colo, cu pupăza-n mână; că doar şi eu eram oleacă de fecior de negustor. Un moşneag nebun, c-o viţică de funie, n-are ce lucra?

— De vânzare-ţi e găinuşa ceea..., măi băiete?

— De vânzare, moşule!

— Şi cât cei pe dânsa?

— Cât crezi şi dumneata că face!

— Ia ad-o-ncoace la moşul, s-o drămăluiască!

Şi cum i-o dau în mână, javra dracului

6. Cum se prezintă urmările prinderii pupezei?

7. Care este reacţia mamei când aude bănuielile cumnatei?

8. Ce-i vine în gând lui Nică auzind ce-l aşteaptă?

se face a o căuta de ou şi-i dezleagă atunci frumuşel aşa de la picior; apoi mi-o aruncă-n sus, zicând: „Iaca poznă, c-am scăpat-o!” Pupăza zbrr! pe-o dugheană şi, după ce se mai odihneşte puţin, îşi ie apoi drumul în zbor spre Humuleşti şi mă lasă mare şi devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dânsa! Eu, atunci, haţ! de sumanul moşneagului, să-mi plătească paserea...

— Ce gândeşti dumneata, moşule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ţi-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu giunca asta de mine! Înţeles-ai? Nu-ţi paie lucru de şagă!

Şi mă băgam în ochii moşneagului, şi făceam un tărăboi, de se strânsese lumea ca la comedie împrejurul nostru; dă, iarmaroc nu era?!

— Dar ştii că eşti amarnic la viaţă, măi băiete?! zise moşneagul de la o vreme, râzând. În ce te bizui de te îndârjeşti aşa, nepoate? Dec! nu cumva ai pofti să-mi iei viţica pentr-un cuc arminesc? Pesemne te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi ţică, şi ia acuş te scarpin, dacă vrei, ba ş-un topor îţi fac, dacă mă crezi, de-i zice „aman, puiule!” când îi scăpa din mâna mea!

— Dă pace băietului, moşule, zise un humuleştean de-ai noştri, că-i feciorul lui Ştefan a Petrei, gospodar de la noi din sat, şi ţi-i găsi beleaue cu dânsul pentru asta...

— He, he! să fie sănătos dumnealui, om bun; d-apoi chiteşti dumneata că nu ne cunoaştem noi cu Ştefan a Petrei? zise moşneagul; chiar mai dinioarea l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria, şi trebuie să fie pe-aici undeva, ori în vro dugheană la băut adălmaşul. Apoi bine că ştiu a cui eşti, măi ţică! Ian stăi oleacă, să te duc eu la tată-tău şi să văd, el te-a trimes cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul?

Toate ca toatele, dar când am auzit eu

9. Cum este prezentată întâmplarea din iarmaroc?

10. Ce atitudine ia moşul faţă de îndârjirea băiatului?

de tata, pe loc mi s-a muiet gura. Apoi încet-încet m-am furişat pintre oameni, şi unde-am croit-o la fugă spre Humuleşti, uitându-mă înapoi să văd nu mă ajunge moşneagul? Căci îmi era acum a scăpare de dânsul, drept să vă spun. Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aş lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!” Tocmai aşa păţisem şi eu; ba eram încă bucuros că am scăpat numai cu-atâta. Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar aşa, cu mama şi cu mătuşa Măriuca, gândeam eu, bătându-mi-se inima, ca-ntr-un iepure, de frică şi de osteneală.

Şi când ajung acasă. aflu că tata şi mama erau duşi în târg; şi fraţii îmi spun, cu spaimă, că-i poznă cu mătuşa lui moş Andrei: a sculat mai tot satul în picioare din pricina pupăzăi din tei; zice că i-am fi laut-o noi, şi pe mama a pus-o în mare supărare cu asta. Ştii că şi mătuşa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om; nu-i o femeie de înţeles, ca mătuşa Anghiliţa lui moş Chiriac, s-a mântuit vorba. Şi cum îmi spuneau ei îngrijiţi, numai ce şi auzim cântând în tei:

„Pu-pu-pup! Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!”

Soră-mea Catrina zice atunci cu mierare:

— I-auzi, bădiţă! Doamne, cum sunt uniia de năpăstuiesc omul chiar pe sfânta dreptate!

— Mai aşa, sorioară!... Dar în gândul meu: „Când aţi şti voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, şi eu din pricina ei, i-aţi plânge de milă!”

Zahei însă ne lăsase vorbind şi se camai dusese în târg, după mama, să-i spuie bucurie despre pupăză...

Şi a doua zi, marţi..., făcând mama un cuptior zdravăn de alivenci şi plăcinte cu poalele-n brâu, şi pârpălind nişte pui tineri la frigare, şi apoi tăvălindu-i prin unt, pe la prânzul cel mic, cheamă pe mătuşa Măriuca lui moş Andrei la noi şi-i zice cu

11. Ce dorinţă îl stăpâneşte pe băiat când aude că s-ar putea să dea ochii cu tatăl său?

12. Prin ce stări sufleteşti trece Nică după ce se întoarce acasă?

13. Din ce observaţii reiese că nu-i de glumit cu mătuşa Măriuca?

14. Cum se destinde atmosfera?

dragă inimă:

— Doamne, cumnăţică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele rele! Ia poftim, soro, mai bine să mâncăm ceva din ce-a dat Dumnezeu, să cinstim câte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noştri şi:

„Cele rele să se spele, Cele bune să s-adune; Vrajba dintre noi să piară, şi neghina din ogoară."

Căci, dac-ai sta să faci voie rea la toate, zău, ar trebui de la o vreme s-apuci câmpii!

— Aşa, cumnată dragă, zise mătuşa Măriuca, strângând cu nedumerire din umere, când se punea la masă. Văzut-ai dumneta? Să mai pui altă dată temei pe vorbele oamenilor!

Apoi începem cu toţii a mânca. Şi alţii ca alţii, dar eu ştiu că mi-am pus bine gura la cale, să-mi fie pe toată ziua.

15. Ce dezvăluie episodul împăcării cu mătuşa Măriuca?

Răspunsuri posibile

Titlul, alcătuit din „Amintiri" - substantiv comun, plural, nearticulat şi determinantul „din copilărie" - substantiv comun, singular, cazul acuzativ, nearticulat, cu prepoziţie - sugerează faptul că scriitorul a selectat doar o parte din întâmplările copilăriei sale, care au caracter de generalitate.

Opera este formată din patru părţi: primele trei au apărut în revista „Convorbiri literare" între anii 1881 şi 1882 şi partea a patra a apărut postum, în anul 1892.

Fragmentul aparţine părţii a doua, povesteşte o întâmplare hazlie despre furtul unei pupeze de către Nică şi înfăţişează încercările sale de a o vinde în iarmaroc.

Majoritatea verbelor din fragment sunt la persoana I, numărul singular, deoarece scriitorul apare în rolul povestitorului narând întâmplări al căror erou sau martor este el însuşi.

Evocarea începe prin explicarea cauzei pentru care Nică se hotărăşte să fure pupăza. Mama îi scula pe el şi pe fraţii săi înainte de răsăritul soarelui, motivând că începea să cânte pupăza, ceasornicul satului. Din vorbele mamei reiese dorinţa ei de a-şi creşte copiii în spiritul hărniciei; ea considera că este o ruşine să-i prindă răsăritul soarelui, dormind.

Prozatorul consemnează cu fidelitate gesturile, gândurile şi sentimentele lui Nică în momentul prinderii pupezei prin următoarele cuvinte şi expresii: „Mă abat pe la tei, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa;... pun demâncarea jos în cărare", „mă sui încetişor în tei", „bag mâna în scorbură, norocul meu!..., găbuiesc pupăza pe ouă". Nică se sperie de creasta rotată a păsării, gândindu-se că s-ar putea să fie un şarpe în scorbură, dar după o clipă de gândire înţelege că spaima este fără temei. Zbuciumul lui este subliniat printr-un mare număr de verbe în notaţiile: „mă chiteam", scoate căciula şi o tufleşte (în gura scorburei), „bag mâna", „mă dau jos", „caut (o lespede)", „mă sui (cu dânsa iar în tei)", „îmi iau (căciula)", „pun (lespedea)", „mă dau jos", „pornesc (repede cu demâncare la lingurari)".

După ce duce lingurarilor mâncarea, grija lui Nică este să afle ce s-a întâmplat cu pupăza şi să o prindă. Preocuparea sa este subliniată de verbele „mă abat (iar pe la tei)", „pun urechea (la gura scorburei)", „ieu (lespedea)", „bag mâna scot (pupăza)", „vin (acasă)", „leg (pupăza de picior)", „(o) îndosesc (în pod)".

Dialogul dintre mătuşa Măriuca şi Smaranda Creangă scoate în evidenţă indignarea cumnatei că Nică a îndrăznit să fure pupăza - starea sufletească a mamei este subliniată prin observaţiile „grozav era de tulburată" şi „numa nu-i venea să lăcrămeze".

Mama este uluită de posibilitatea că fiul ei ar fi putut să aibă asemenea îndrăzneală şi în acelaşi timp este hotărâtă să-l pedepsească aspru, măsturisind, plină de amărăciune şi de mânie: „Da că l-aş ucide în bătaie, când aş afla că el a prins pupăza, s-o chinuiască." „De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine, că ţi-l ieu eu la depănat".

Auzind ce-l aşteaptă, lui Nică îi vine în gând să vândă pupăza, de aceea o scoate „din pod din cele putine hârbuite" şi se duce cu ea la târg.

Întâmplarea din iarmaroc este prezentată cu mult haz.

Nică se poartă ţanţoş printre oameni pentru că se considera „oleacă de fecior de negustor". Un moşneag hâtru c-o viţică de funie, spune că vrea să cumpere pupăza, i-o cere s-o drămăluiască şi îi dă drumul prefăcându-se că a scăpat-o. Purtarea moşului dezlănţuie furia lui Nică, exprimată prin cuvinte populare, propoziţii interogative şi exclamative: „javra dracului", „—Ce gândeşti dumneata, moşule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ţi-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu giunca asta de mine? Înţeles-ai? Nu-ţi paie lucru de şagă!" Gesturile băiatului scot în evidenţă comicul situaţiei şi înverşunarea cu care urmăreşte să-şi dovedească priceperea şi seriozitatea de negustor: „Eu atunci, haţ! de sumanul moşneagului", „Să-mi plătească paserea", „Şi băgam în ochii moşnegului, să-mi plătească paserea", „şi băgam în ochii moşnegului şi făceam un tărăboi, de se strânsese lumea ca la comedie împrejurul nostru".

Bătrânul râde de îndârjirea lui Nică, încearcă să-l facă să înţeleagă că pretenţia lui de a-i lua viţica pentru un cuc armenesc este plină de tot hazul, apoi îl ameninţă cu bătaia prin cuvinte care stârnesc râsul „te mănâncă spinarea", „ia acuş te scarpin, dacă vrei ba ş-un topor îţi fac, dacă mă crezi, de-i zice «aman, puiule!», când îi scăpa din mâna mea!" Când află că este feciorul lui Ştefan a Petrei îl înspăimântă că-l va duce la dânsul să-l întrebe dacă el l-a trimis cu pupăza de vânzare.

Dacă la început Nică se purta mândru prin iarmaroc şi-şi apăra cu străşnicie condiţia de negustor, cerând cu îndrăzneală plata pentru marfa lui, când aude de tatăl său se furişează printre oameni şi o croieşte la fugă spre Humuleşti, singurul gând fiind să scape şi de pedeapsa tatălui şi de bănuielile mătuşii Măriuca.

Întorcându-se acasă află cu mare spaimă de la fraţii şi surorile lui că părinţii sunt duşi la târg, iar mătuşa a umplut satul cu învinuirea că el a furat pupăza.

Auzind cântecul neaşteptat al pupezei, fraţii lui Nică rămân uimiţi, Catrina se miră cum poate să cadă năpasta asupra omului „chiar pe sfânta dreptate", iar Zahei dă fuga în târg să ducă mamei vestea cea bună. Nică se preface că împărtăşeşte părerea Catrinei despre nevinovăţia lui, dar în gândul său cugetă la chinurile prin care au trecut el şi sărmana pupăză.

Împăcarea cu mătuşa Măriuca scoate în evidenţă firea deschisă a românilor şi dorinţa de înţelegere cu semenii lor. Cadrul întâlnirii în care se restabileşte pacea surprinde realităţi specifice vieţii ţăranului: mama face „un cuptior zdravăn de alivenci şi plăcinte cu poalele-n brâu, şi pârpălind nişte pui tineri la frigare, tăvălindu-i prin unt", o pofteşte pe mătuşa Măriuca pe la prânzul cel mic să ospăteze şi să cinstească după datină. Urările de bună înţelegere se fac prin cuvinte populare pline de înţelepciune: „Cele rele să se spele, cele bune să s-adune; Vrajba dintre noi să piară şi neghina din ogoară."

Vorbele frumoase şi bucatele gustoase aduc liniştea şi voia bună în familie.

Cunoscând viaţa ţăranului sub toate aspectele, folosind resursele nebănuite ale limbii populare, prozatorul evocă fidel atmosfera satului, zburdălnicia copilului, relaţiile de familie, încât devenim părtaşii întâmplărilor pline de haz care i-au luminat copilăria şi retrăim farmecul vârstei candorii.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Semnificaţia titlului.
2. Încadrarea în volum.
3. Întâmplările înfăţişate în fragment.
4. Cum începe evocarea.
5. Cuvintele şi expresiile prin care se surprinde momentul prinderii pupezei.
6. Rolul verbelor în prezentarea faptelor lui Nică.
7. Urmările prinderii pupezei.
8. Reacţia mamei.
9. Episodul din iarmaroc.
10. Întoarcerea lui Nică acasă.
11. Împăcarea cu mătuşa Măriuca.

Exerciții de fixare

1. Treceți din vorbirea directă în vorbirea indirectă dialogul dintre Nică şi moşul hâtru.
2. Observați ce loc ocupă dialogul în narațiune şi care sunt personajele angajate în dialog.
3. Căutați sinonime pentru cuvintele: „spaimă”, „poznă”, „pricină”, „a fura”, „supărare”.
4. Găsiți alte sensuri pentru cuvintele „a tăvăli”, „a umfla”, „a căptuşi”, „a lega”.
5. Căutați formulări corespunzătoare pentru expresia „c-o falcă-n ceriu şi cu una-n pământ”.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Semnificaţia titlului.
2. Încadrarea în volum.
3. Întâmplările înfăţişate în fragment.
4. Cum începe evocarea.
5. Cuvintele şi expresiile prin care se surprinde momentul prinderii pupezei.
6. Rolul verbelor în prezentarea faptelor lui Nică.
7. Urmările prinderii pupezei.
8. Reacţia mamei.
9. Episodul din iarmaroc.
10. Întoarcerea lui Nică acasă.
11. Împăcarea cu mătuşa Măriuca.

Exerciții de fixare

1. Treceți din vorbirea directă în vorbirea indirectă dialogul dintre Nică şi moşul hâtru.
2. Observaţi ce loc ocupă dialogul în naraţiune şi care sunt personajele angajate în dialog.
3. Căutaţi sinonime pentru cuvintele: „spaimă”, „poznă”, „pricină”, „a fura”, „supărare”.
4. Găsiți alțe sensuri pentru cuvintele „a tăvăli”, „a umfla”, „a căptuşi”, „a lega”.
5. Căutaţi formulări corespunzătoare pentru expresia „c-o falcă-n ceriu şi cu una-n pământ”.

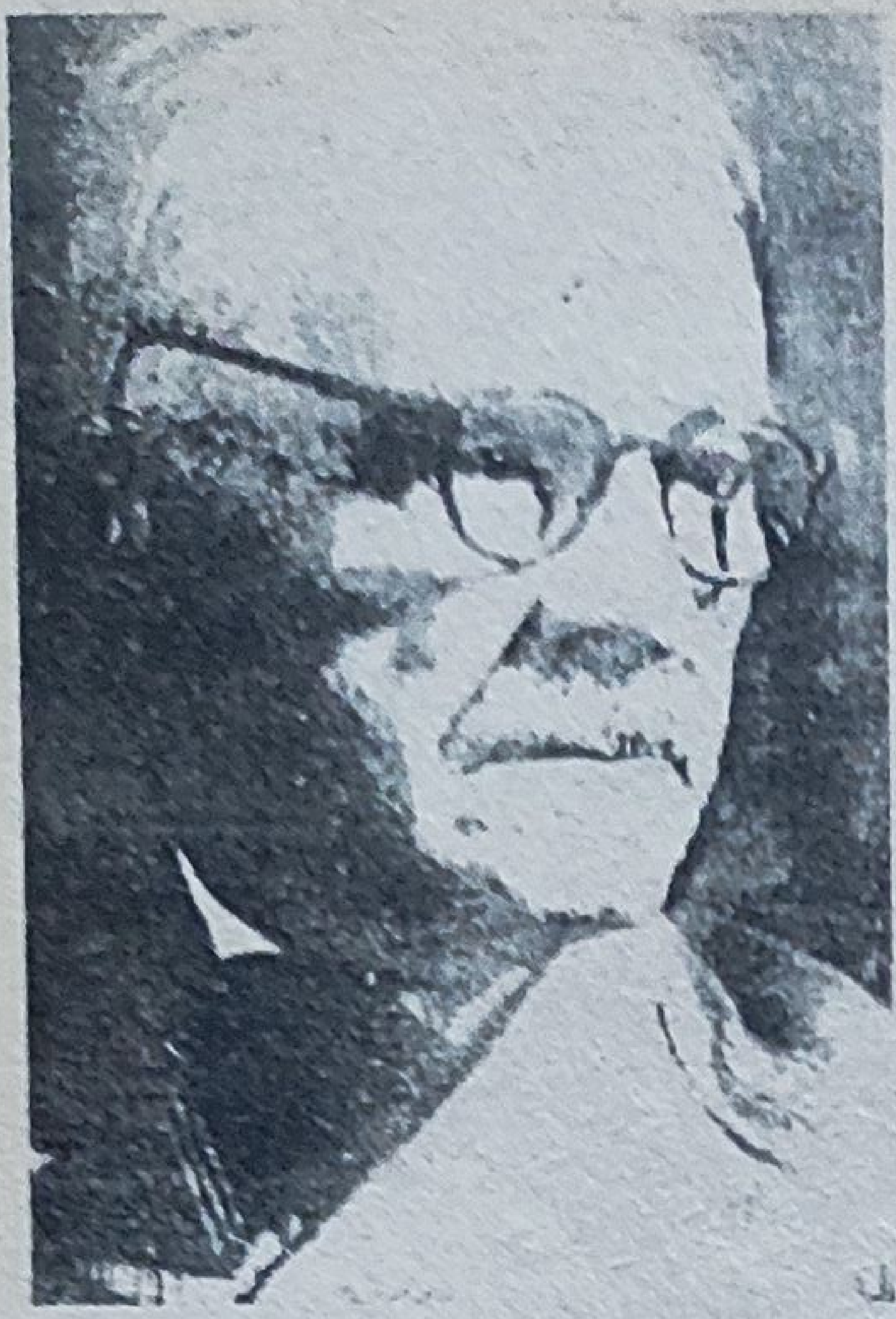

„Tudor Arghezi, cel mai mare poet contemporan al nostru, ne-a adus poezia monumentală și grea a zborului sufletesc către lumină”

(George Călinescu)

Tudor Arghezi

(1880 - 1967)

Tudor Arghezi (pseudonimul lui Ion Teodorescu) s-a născut la București într-o familie originară din Cărbunești.

Și-a făcut studiile primare și cele liceale în București, la Liceul „Sf. Sava”, întreținându-se singur în anii de liceu, dând meditații colegilor sau elevilor mai mici, iar în vacanțe îndeplinind diferite munci grele, printre care aceea de ajutor de pietrar.

Prima poezie o publică în anul 1896, la revista *Liga ortodoxă*, ***condusă de Alexandru Macedonski.***

Dezvoltarea personalității sale a cunoscut mari contradicții care s-au oglindit în creația sa literară.

Debutul editorial are loc în anul 1927 cu volumul de versuri *Cuvinte potrivite* ***prin care se impune în viața literară românească. Volumul se bucură de aprecierea unor critici de prestigiu ca George Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu.***

Alte volume de poezii publicate în timpul vieții sunt: *Flori de mucegai* ***(1931)***, *Cărticica de seară* ***(1935)***, *Hore* ***(1939)***, *1907* ***(1955)***, *Cântare omului* ***(1956)***, *Stihuri pestrițe* ***(1957)***, *Frunze* ***(1961)***, *Cadențe* ***(1964)***, *Răzlețe* ***(1966)***, *Ritmuri* ***(1966)***, *Noaptea* ***(1967).***

Opera în proză aduce aspecte noi în scrisul românesc prin volumele: *Tablete din Țara de Kuty, Tablete de cronicar, Poarta neagră, Icoane de lemn, Cimitirul Buna-Vestire, Ochii Maicii Domnului* ***și*** *Lina.*

Tudor Arghezi s-a impus și ca publicist în perioada interbelică și contemporană prin colaborarea la ziare și reviste de prestigiu și prin redactarea revistei *Bilete de papagal* ***(1929) care a avut mare importanță în epocă.***

Pentru activitatea literară, cât și pentru cea obștească, Arghezi a fost Laureat al Premiului de Stat. A fost membru al Academiei Române (1955) și sărbătorit la 85 de ani ca poet național, în același an acordându-i-se premiul Herder al Universității din Viena.

A murit în anul 1967 și a fost înmormântat în grădina casei sale de la Mărțișor, așa cum i-a fost dorința.

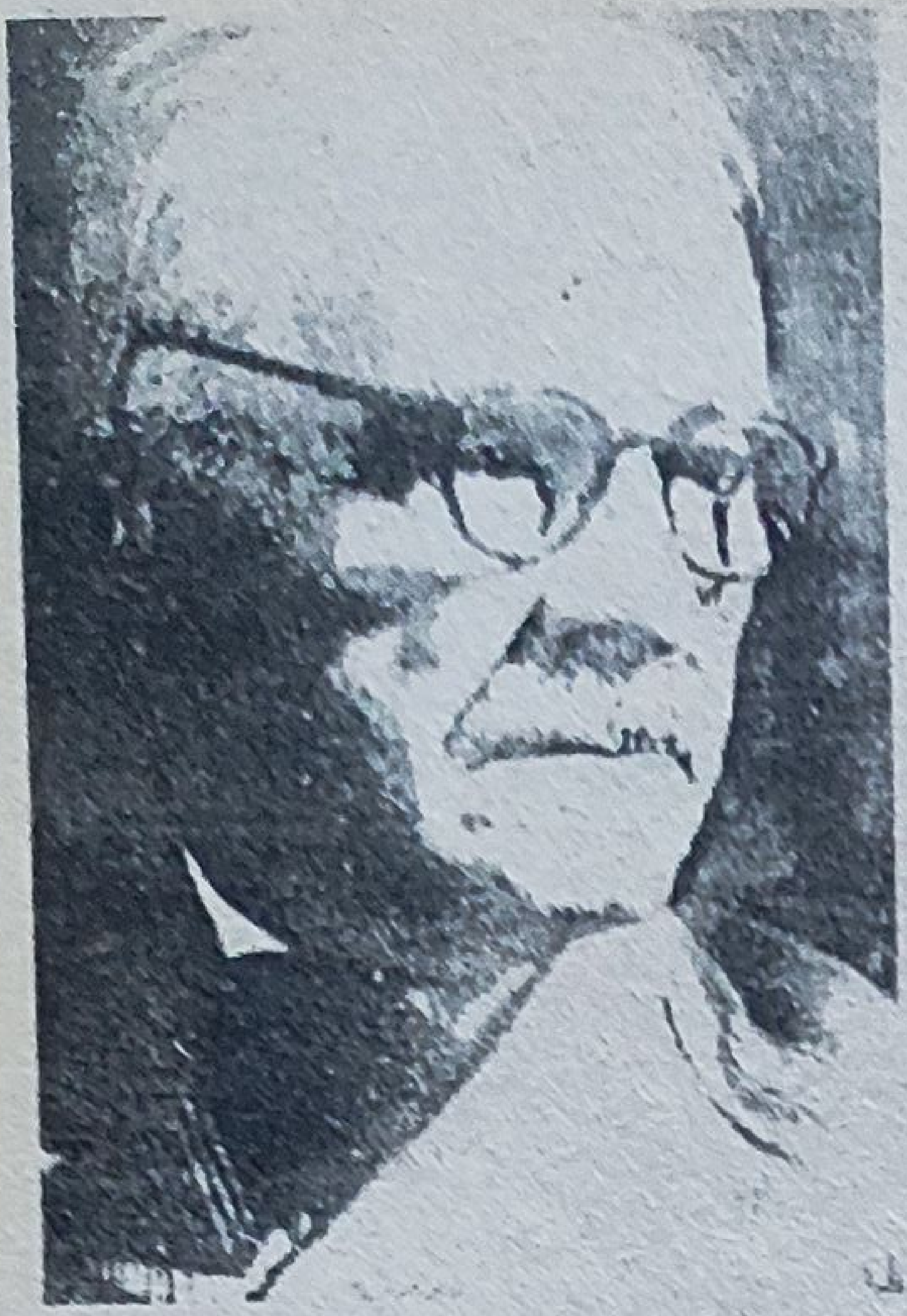

„Tudor Arghezi, cel mai mare poet contemporan al nostru, ne-a adus poezia monumentală şi grea a zborului sufletesc către lumină”

(George Călinescu)

Tudor Arghezi

(1880 - 1967)

Tudor Arghezi (pseudonimul lui Ion Teodorescu) s-a născut la Bucureşti într-o familie originară din Cărbuneşti.

Şi-a făcut studiile primare şi cele liceale în Bucureşti, la Liceul „Sf. Sava”, întreţinându-se singur în anii de liceu, dând meditaţii colegilor sau elevilor mai mici, iar în vacanţe îndeplinind diferite munci grele, printre care aceea de ajutor de pietrar.

Prima poezie o publică în anul 1896, la revista *Liga ortodoxă*, condusă de Alexandru Macedonski.

Dezvoltarea personalităţii sale a cunoscut mari contradicţii care s-au oglindit în creaţia sa literară.

Debutul editorial are loc în anul 1927 cu volumul de versuri *Cuvinte potrivite* prin care se impune în viaţa literară românească. Volumul se bucură de aprecierea unor critici de prestigiu ca George Călinescu, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu.

Alte volume de poezii publicate în timpul vieţii sunt: *Flori de mucegai* (1931), *Cărticica de seară* (1935), *Hore* (1939), *1907* (1955), *Cântare omului* (1956), *Stihuri pestriţe* (1957), *Frunze* (1961), *Cadenţe* (1964), *Răzleţe* (1966), *Ritmuri* (1966), *Noaptea* (1967).

Opera în proză aduce aspecte noi în scrisul românesc prin volumele: *Tablete din Ţara de Kuty, Tablete de cronicar, Poarta neagră, Icoane de lemn, Cimitirul Buna-Vestire, Ochii Maicii Domnului* şi *Lina*.

Tudor Arghezi s-a impus şi ca publicist în perioada interbelică şi contemporană prin colaborarea la ziare şi reviste de prestigiu şi prin redactarea revistei *Bilete de papagal* (1929) care a avut mare importanţă în epocă.

Pentru activitatea literară, cât şi pentru cea obştească, Arghezi a fost Laureat al Premiului de Stat. A fost membru al Academiei Române (1955) şi sărbătorit la 85 de ani ca poet naţional, în acelaşi an acordându-i-se premiul Herder al Universităţii din Viena.

A murit în anul 1967 şi a fost înmormântat în grădina casei sale de la Mărţişor, aşa cum i-a fost dorinţa.

Bade Ioane...

Bade Ioane, m-aş gândi să-ţi fac
Un cântec nou, de ţi-ar mai fi pe plac,
Dă-ţi de la buze buciumul deoparte,
Că sună prea departe.
Eu ţi-aş cânta muţeşte, cu slove ca de carte...

Cum ţi-ar plăcea ca ghiersul să mai fie?
De bărbăţie şi de vitejie?

Bărbat ai fost, o spune
Pământul tău, muncit şi-n rugăciune.

Că ţi-ai purtat prin veacuri, greu povara
Mărturisesc ogoarele şi ţara
Clădită-n suferinţă şi răbdare.
I-ai dat şi sânge şi sudoare.

Când ceasul dezrobirii ţi-a sunat,
Şi sânge şi sudori le-ai înviat
Ţi-ai deşteptat şi morţii, şi cu toţii
V-aţi dovedit măreţi şi strănepoţii.
Să-ţi fac un cântec? Vorbele-mi sunt goale
Şi nu au frumuseţea din cântecele tale.

Întrebări şi exerciţii

1. Cu ce scop s-au folosit cazul vocativ şi punctele de suspensie în titlu?

2. Căutaţi verbele la modul condiţional-optativ şi explicaţi rolul acestora în exprimarea conţinutului de idei.

3. Menţionaţi personificările din prima strofă şi indicaţi scopul folosirii lor.

4. Observaţi înţelesul metaforelor *sânge* şi *sudoare* din penultima strofă şi raportaţi-le la determinantele *de bărbăţie, de vitejie*.

5. Ce realitate exprimă substantivele *morţii, strănepoţii* şi pronumele *(cu) toţii?*

6. Explicaţi ultimele două versuri.

7. Scoateţi epitetele din text, precizaţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate şi arătaţi cum contribuie la comunicarea mesajului poeziei.

Comentariu literar

Tudor Arghezi, poet, publicist şi prozator interbelic, a desfăşurat o bogată activitate literară, timp de peste şaptezeci de ani.

Criticul literar Tudor Vianu l-a numit pe Tudor Arghezi „poet al plugului" pentru dragostea statornică manifestată în opera sa faţă de ţărănime.

Poezia *Bade Ioane* se integrează în tematica închinată vieţii ţărănimii. Se încadrează în volumul *Ritmuri*, aparţine genului liric şi îmbină elemente de odă şi de meditaţie.

Titlul este alcătuit din două substantive la cazul vocativ: *bade*, cu o evidentă nuanţă de familiaritate, şi *Ioane* - onomastic specific românesc, folosit ca simbol pentru truditorii gliei. Vocativul, nota de familiaritate a substantivului *bade* şi punctele de suspensie dezvăluie legătura afectivă dintre poet şi ţărănime.

Reluarea titlului în primul vers contribuie la realizarea unui ton ceremonios prin care Tudor Arghezi caută calea de a ajunge cu căldură, cu sinceritate, cu dragoste şi cu preţuire la sufletul poporului. Verbele la modul condiţional-optativ *m-aş gândi, ţi-ar mai fi pe plac, ţi-aş cânta, ţi-ar plăcea* exprimă dorinţa poetului ca sentimentele sale să găsească acelaşi ecou în sufletul ţăranului. Sintactic această idee este accentuată de propoziţia condiţională *de ţi-ar mai fi pe plac,* subordonată regentei *să-ţi fac un cântec*, metafora *un cântec nou* definind lirica argheziană închinată plugarilor. Acest „cântec nou" ar înlocui glasul buciumului, ecoul vieţii spirituale a unui întreg şir de generaţii - substituirea făcându-se *cu slove ca de carte*. Saltul de la creaţia populară la cea cultă se surprinde prin imagini de mare plasticitate:

Dă-ţi de la buze buciumul deoparte,
Că sună prea departe.
Eu ţi-aş cânta muţeşte, cu slove ca de carte...

Cuvântul popular cu nuanţă arhaică *ghiersul* sugerează necesitatea muzicalităţii versului nou creat sub influenţa folclorului. Determinantele *de bărbăţie* şi *de vitejie* condensează o întreagă istorie a muncii trudnice a ogorului şi a luptei eroice pentru apărarea vetrei străbune. Frazele interogative implică permanent ca interlocutor neamul de plugari pentru care scrie poetul:

Cum ţi-ar plăcea ca ghiersul să mai fie?
De bărbăţie şi de vitejie?

Natura personificată a fost un martor veşnic al muncii şi luptei vajnice a poporului. Elementele personificării sunt *suferinţă, răbdare, sânge, sudoare*. Printr-o concentrare maximă de imagini, Tudor Arghezi realizează o sinteză a existenţei neamului raportată la timp *prin veacuri* şi la spaţiu *ţara*. Lupta şi munca seculară a ţăranilor este relevată prin inversiunile topice din versurile:

Bărbat ai fost, o spune
Pământul tău, muncit și-n rugăciune.
Că ți-ai purtat prin veacuri, greu povara
Mărturisesc ogoarele și țara
Clădită-n suferință și răbdare.
I-ai dat și sânge și sudoare.

Metafora *ceasul dezrobirii* se referă la momentele cheie ale luptei pentru libertate națională, când țăranul a îmbinat tenacitatea cu care și-a lucrat ogorul (*sudori*) cu jertfa de sânge:

Când ceasul dezrobirii ți-a sunat,
Și sânge și sudori le-ai înviat...

Sufletul poetului vibrează de mândrie față de măreția poporului pentru care idealul de libertate este o permanență spirituală a tuturor generațiilor: trecută, desemnată de substantivul *morții*, prezentă, consemnată de pronumele *voi*, și viitoare, numită prin substantivul *strănepoții:*

Ți-ai deșteptat și morții, și cu toții
V-ați dovedit măreți și strănepoții.

Pronumele *(cu) toții* exprimă generațiile unite între ele prin dragostea de țară, manifestată prin dorința de a-i spori frumusețea și belșugul și de a-i apăra libertatea în vremurile de restriște.

Poezia exprimă două idei fundamentale: strădania poetului de a închina un cântec de slavă poporului prin virtuțile sale, ceea ce îi imprimă un caracter de odă și exigența creatorului cult față de opera lui, raportată la scara de valori folclorice:

Să-ți fac un cântec? Vorbele-mi sunt goale
Și nu au frumusețea din cântecele tale.

Din punct de vedere al versificației se remarcă versul de 10-15 silabe, dar există și versuri de 7 silabe, rima este împerecheată, strofele sunt alcătuite dintr-un număr inegal de versuri. Măsura versurilor și compoziția strofelor sunt elemente moderne de prozodie. Pentru expresivitate, Tudor Arghezi recurge la limbajul popular, adesea cu nuanță arhaică, *slovă, ghiers, povară, sudoare, ceasul ți-a sunat.*

După Mihai Eminescu, Tudor Arghezi este creatorul care a cultivat cu har virtuțile poetice ale rostirii românești folosind cuvinte din toate straturile limbii pentru forța lor expresivă - a creat asociații inedite și a revoluționat limbajul artistic.

Exerciţii de fixare

1. Memoraţi poezia.
2. Explicaţi semnele de punctuaţie folosite în text.
3. Alcătuiţi o scurtă compunere despre patrie folosind cuvintele:
buciumul - cu rol de subiect
ogor - cu rol de atribut substantival genitival
ţara - cu rol de complement direct
strănepoţii - cu rol de complement indirect
a cânta - la diateza activă
a munci - la diateza reflexivă
4. Folosiţi în propoziţii expresia *a suna ceasul* cu sensul propriu şi cu sensurile figurate.

„Neîndoios este că dimensiunile poeziei româneşti au sporit prin Coşbuc.

Autorul „Baladelor şi idilelor” a dezvăluit zone ale vieţii poporului, ale sufletului naţional.

Poezia lui Coşbuc ne oferă, în concentrări de mărgăritare, viaţa satului românesc. Vuiesc în ea codri, se desfăşoară în soare câmpii, râd lunci şi gârle, râuri şerpuiesc printre munţi, scânteiază lacuri, îşi unduiesc miresmele dumbrăvi. În mijlocul priveliştii: satul cu uliţele şi casele lui, cu biserica, moara, locul de horă.”

(D. Micu)

Mama

de George Coşbuc

În vaduri ape repezi curg
Şi vuiet dau în cale,
Iar plopi în umedul amurg
Doinesc eterna jale.
Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară-
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară.

Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte dintr-un gard,
Iar flacăra lor geme;
Clipeşte - abia din când în când
Cu stingerea-n bătaie,
Lumini cu umbre-amestecând
Prin colţuri de odaie.

Cu tine două fete stau
Şi torc în rând cu tine;
Sunt încă mici şi tată n-au

Întrebări şi exerciţii

1. Care este sentimentul fundamental exprimat în această poezie?
2. Citiţi cu atenţie poezia şi observaţi rolul primei şi ultimei strofe în evidenţierea sentimentelor.
3. Menţionaţi procedeele artistice prin care se realizează atmosfera apăsătoare a cadrului de natură.
4. Din ce cuvinte transpare căldura dragostei poetului faţă de mamă şi de leagănul copilăriei?
5. Ce rol au dialogul (mamă-fete) şi monologul?
6. Ce secvenţe pot fi distinse în strofa a II-a? Cum se subliniază sărăcia şi jalea?
7. Cum apar în închipuirea poetului mama şi surorile lui?
8. Din ce notaţii reiese viaţa grea

Şi George nu mai vine.
Un basm cu pajuri şi cu zmei
Începe-acum o fată,
Tu taci ş-asculţi povestea ei
Şi stai îngândurată.

Şi firul tău se rupe des,
Căci gânduri te frământă,
Spui şoapte fără de-nţeles,
Şi ochii tăi stau ţintă.
Scapi fusul jos; nimic nu zici
Când fusul se desfiră...
Te uiţi la el şi nu-l ridici,
Şi fetele se miră.

...O, nu! Nu-i drept să te-ndoieşti!
La geam tu sari deodată,
Prin noapte-afară lung priveşti -
„Ce vezi?" întreab-o fată.
„Nimic"... „Mi s-a părut aşa!"
Şi jalea te răpune,
Şi fiecare vorbă-a ta
E plâns de-ngropăciune.

Într-un târziu, nerădicând
De jos a ta privire:
„Eu simt că voi muri-n curând,
Că nu mai sunt în fire...
Mai ştiu şi eu la ce gândeam?
Aveţi şi voi un frate...
Mi s-a părut c-aud la geam
Cu degetul cum bate.

Dar n-a fost el!... Să-l văd venind,
Aş mai trăi o viaţă.
E dus, şi voi muri dorind
Să-l văd o dată-n faţă.
Aşa vrea poate Dumnezeu,
Aşa mi-e datul sorţii,
Să n-am eu pe băiatul meu
La cap, în ceasul morţii!"

Afară-i vânt şi e-nnorat,
Şi noaptea e târzie;
Copilele ţi s-au culcat -
Tu, inimă pustie,
Stai tot la vatră-ncet plângând:

a celor de acasă?

9. Cum încearcă fetele să aducă o rază de lumină în existenţa lor tristă şi cum reacţionează mama?

10. Selectaţi cuvintele şi expresiile care scot în evidenţă durerea adâncă a mamei şi deznădejdea că nu-şi va mai vedea feciorul nici chiar înaintea morţii.

11. Prin ce notaţii se exprimă legătura dintre gesturile, gândurile şi sentimentele mamei? (Urmăriţi planul trăirilor interioare - zbuciumul sufletesc - şi cel exterior - gesturi şi reflecţii.)

12. Extrageţi versurile în care sunt folosite punctele de suspensie, semnul întrebării, semnul exclamării şi motivaţi utilizarea lor.

13. Ultima strofă este o concluzie a întregii poezii. La ce realităţi se referă secvenţele strofei?

„E dus şi nu mai vine!”
S-adormi târziu cu mine-n gând,
Ca să visezi de mine!

Răspunsuri posibile

1. Poezia se include în „Fire de tort”, volum apărut în anul 1896, şi dă glas sentimentului de dor şi de durere adâncă a mamei pentru că fiul ei iubit se află departe.
2. În prima strofă se descrie cadrul în care se află casa părintească unde poetul îşi imaginează viaţa mamei şi a surorilor sale. În ultima strofă se insistă asupra legăturii dintre zbuciumul naturii şi deznădejdea mamei.
3. Cuvintele „vuiet”, „umedul amurg”, „doinesc”, „eterna jale” contribuie la realizarea personificării naturii şi la descrierea atmosferei apăsătoare. De mare efect stilistic este aşezarea epitetelor „umedul” şi „eterna” înaintea substantivelor pe care le determină.

Versul „Doinesc eterna jale” scoate în evidenţă arta poetului în asocierea unor cuvinte scrise într-o anumită ordine prin care surprinde creşterea gradată a suferinţei adânci.

În acest loc al durerii, jalea eternă a naturii se contopeşte cu jalea fără de sfârşit a mamei.
4. Căldura şi profunzimea dragostei poetului se desprind din folosirea substantivului „mamă” la cazul vocativ, al pronumelui de persoana a II-a - repetat de două ori - şi a diminutivului „(într-)o căscioară”. Verbul „zăresc”, în această situaţie, are sensul de „imaginez” - sugerând icoana mamei văzută în lumina dragostei şi dorului poetului aflat printre străini.
5. În partea de început a monologului se schiţează cadrul sărăcăcios al căscioarei unde trăieşte mama.
6. Strofa a II-a este alcătuită din următoarele secvenţe: imaginea mamei care toarce, vreascurile arzând pe vatră, flacăra gemând, lumina clipind din când în când amestecându-se cu umbrele. Construcţia „din vreme-n vreme” care determină verbul „pocnind” sugerează trecerea necontenită a timpului aflat sub semnul durerii - „flacăra geme”.
7. În închipuirea poetului se încheagă icoana scumpă a mamei ascultând îngândurată povestea celor două fiice aflate în preajma sa.
8. Deşi mici, fetele torc în rând cu ea pentru că sunt orfane, iar fratele, singurul sprijin, „nu mai vine.”

9. Prin vraja basmului fetele încearcă să lumineze viața lor tristă, dar mama nu poate fi smulsă din amărăciune nici chiar de farmecul poveștii cu personaje fabuloase (pajuri, zmei).
10. Cuvintele care scot în evidență durerea mamei și deznădejdea că nu-și va mai vedea feciorul înainte de a se stinge sunt: „te răpune", „plâns de-ngropăciune", „voi muri" (folosit de două ori),cu precizarea „curând" și „ceasul morții".
11. Concordanța dintre gesturile, gândurile și sentimentele mamei, zbuciumul sufletesc și exteriorizarea lui se surprinde prin următoarele notații: „Firul tău se rupe des" - „gânduri te frământă", „spui șoapte fără de-nțeles", „ochii tăi stau țintă" - „Scapi fusul jos" - „nimic nu zici", „fusul se desfiră", „Te uiți la el și nu-l ridici".
12. Semnele de punctuație - punctele de suspensie, semnul întrebării, semnul exclamării scot în evidență jalea mamei.

Punctele de suspensie („Scapi fusul jos; nimic nu zici/ Când fusul se desfiră...") subliniază faptul că mama este atât de adâncită în gândurile sale, încât nimic n-o poate smulge de sub stăpânirea lor. Punctele de suspensie de la începutul versului „ ... O, nu!/ Nu-i drept să te-ndoiești!" sugerează gândul de alinare al poetului îndreptat spre mama atât de deznădăjduită. Punctele se suspensie din versul „ ... Nimic... Mi s-a părut așa! Dar n-a fost el/", constituie răspunsul mamei în dialogul cu una din fete, exprimă dezamăgirea că întoarcerea fiului a fost doar o închipuire. Punctele de suspensie de la sfârșitul versurilor „Eu simt că voi muri-n curând/ Că nu-mi mai sunt în fire..." arată căt de sfâșietoare este durerea mamei la gândul că va muri înainte de întoarcerea fiului.
Semnul exclamării-utilizat de șase ori-și semnul întrebării scot în evidență dorul, nădejdea revederii feciorului, dezamăgirea și resemnarea că nu-l va mai vedea decât în vis.
13. Primele două versuri schițează cadrul unei naturi apăsătoare („Afară-i vânt și e-nnorat/ Și noaptea e târzie"), al treilea vers („Copilele ți s-au culcat - " se referă la liniștea pe care fetele o găsesc în somn. În ultimele versuri („Tu, inimă pustie,/ Stai tot la vatră-ncet plângând:/ E dus și nu mai vine!/ S-adormi târziu cu mine-n gând,/ Ca să visezi de mine!/") se insistă asupra singurătății, durerii și dorului mamei care nu pot fi alinate decât în vis.
Cuvintele "(Noaptea e) târzie", „(adormi) târziu" sunt parcă măsuri ale timpului, care se deapănă din amurg până în tăria nopții și mai departe și odată cu scurgerea vremii, clipă de clipă, dorul mamei nu se mai sfârșește.

Geeorge Coşbuc a surprins, ca nimeni altul, sentimentele materne şi filiale prin două cuvinte româneşti: „dor” şi „jale”. Fiul aflat departe de casa părintească este stăpânit de căldura dragostei faţă de mama şi de surorile sale, de îngrijorare pentru soarta lor şi de nostalgie faţă de ţinuturile natale.

Emoţia copleşitoare a poeziei rezultă şi din arta cu care poetul urmăreşte trăirile mamei: dor, dorinţa revederii, dominanta rămânând deznădejdea că nu-şi va avea lângă ea feciorul în ceasul morţii.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Încadrarea în volum.
2. Sentimentele exprimate.
3. Rolul primei şi ultimei strofe în evidenţierea stărilor sufleteşti.
4. Atmosfera apăsătoare a cadrului de natură.
5. Dragostea faţă de mamă şi faţă de leagănul copilăriei.
6. Rolul dialogului şi monologului.
7. Secvenţele strofei a doua.
8. Imaginea familiei reflectată în sufletul poetului.
9. Viaţa grea a mamei şi a surorilor.
10. Încercarea fetelor de a lumina existenţa tristă a familiei.
11. Deznădejdea mamei.
12. Legătura dintre planul trăirilor sufleteşti ale mamei şi gesturile sale.
13. Rolul semnelor de punctuaţie în comunicarea conţinutului de idei şi sentimente.
14. Valoarea de concluzie a ultimei strofe.

Exerciţii de fixare

1. Folosiţi într-un scurt text verbul „ a doini” ca element de personificare pentru a exprima o gamă de sentimente faţă de patrie.
2. Realizaţi un dialog între mamă şi fiu - ca simboluri a două generaţii.
3. Formaţi diminutive pentru substantivele: „mamă”, „cărare”, „gard”, „noapte”, „fir”, „băiat”, „ceas”, „gând”.
4. Căitaţi sinonime pentru cuvintele „a împleti”, „a repezi”, „vatră” şi construiţi enunţuri cu două din ele.
5. Care sunt sensurile verbului „a arde” şi a substantivului „stingere?”
6. Alcătuiţi familia de cuvinte a verbului „a stinge” şi a substantivului „colţ”.

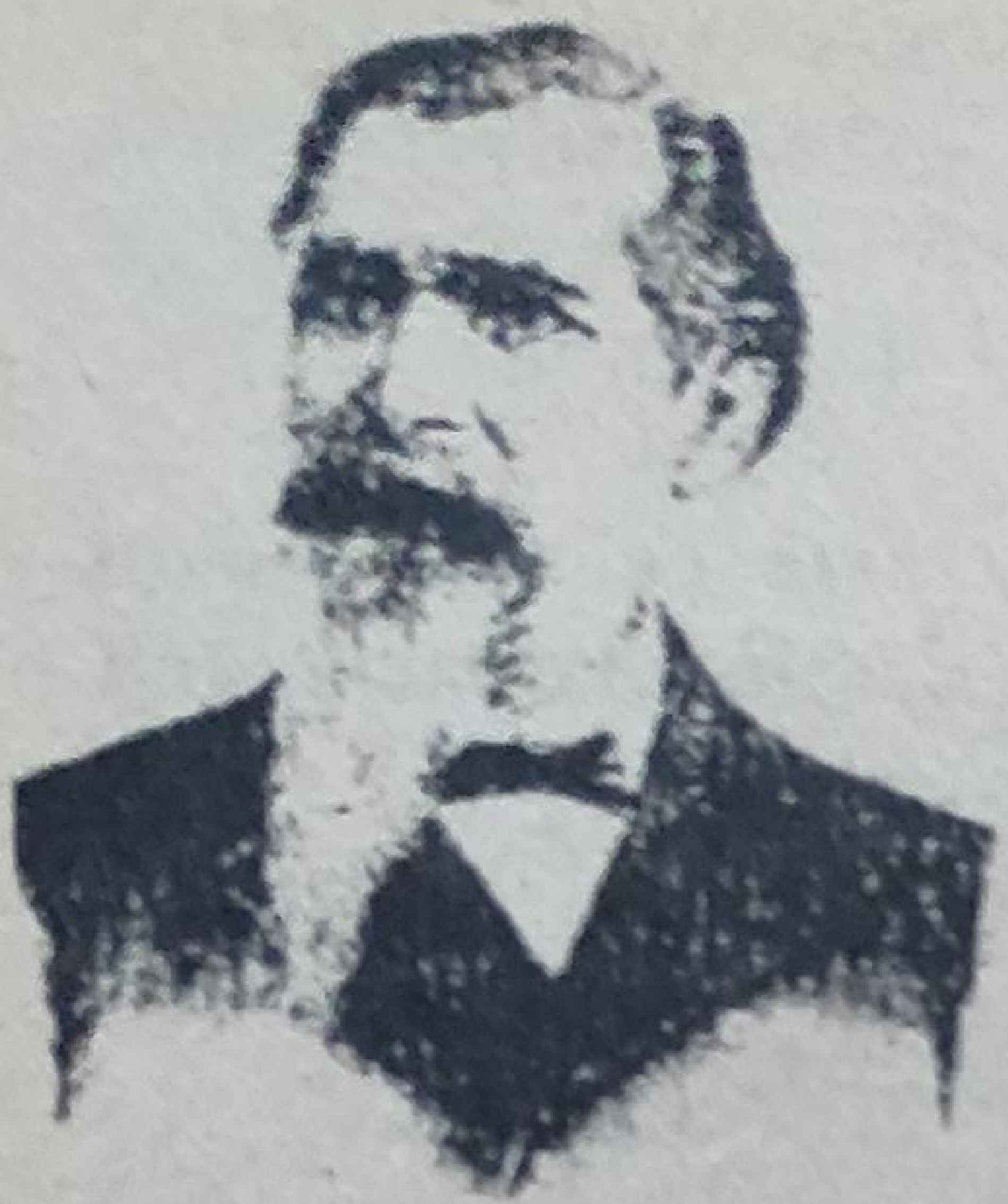

„Fără a avea calitățile lui Ion Creangă, Ispirescu este totuși cel mai vrednic culegător de povești din Muntenia.”

(Petre V. Haneș)

Petre Ispirescu

(1830 - 1887)

Autodidact, folclorist și scriitor român, tipograf, s-a născut la București din părinți modești. De la vârsta de 14 ani intră ucenic la o tipografie și, după mulți ani de conștiincioasă muncă, ajunge director al unei tipografii proprii.

Și-a consacrat o mare parte din viață culegerii și scrierii de basme, snoave, pilde, ghicitori, care au apărut în mai multe volume.

A debutat în publicația *Țăranul român* ***cu basme în anul 1862, apoi a colaborat la*** *Convorbiri literare* ***și*** *Revista literară*, ***ajungând foarte popular prin culegerea*** *Legende sau basmele românilor* ***în care a inclus texte folclorice, devenite clasice.***

Ca folclorist a fost adeptul concepției conform căreia basmele ar fi vechi legende mitologice.

Volumul *Legende sau basmele românilor* ***a încântat multe generații prin farmecul narațiunii, spontaneitatea vorbirii, capacitatea de a cuprinde profunzimea sensibilității colective.***

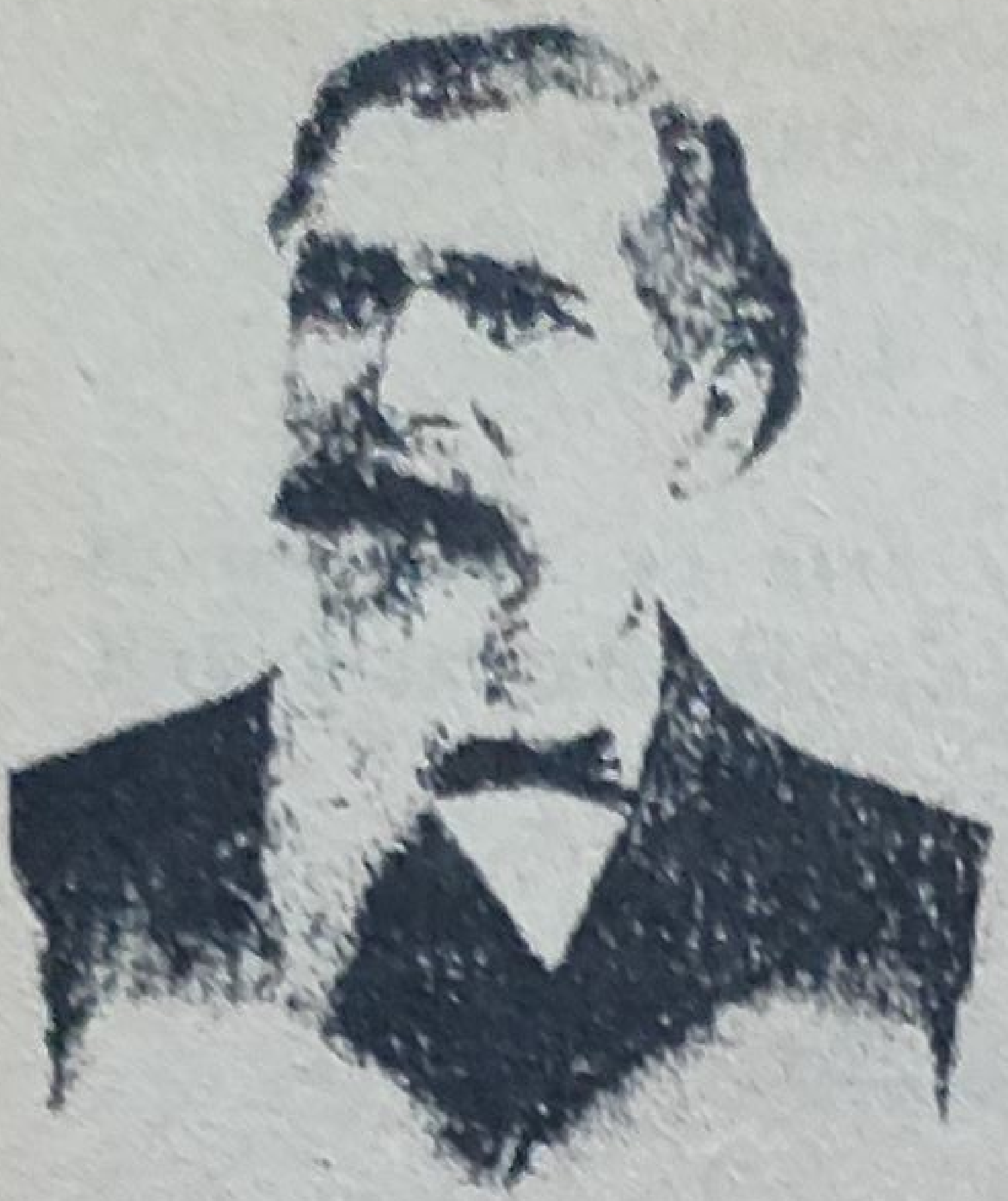

„Fără a avea calităţile lui Ion Creangă, Ispirescu este totuşi cel mai vrednic culegător de poveşti din Muntenia.”

(Petre V. Haneş)

Petre Ispirescu

(1830 - 1887)

Autodidact, folclorist şi scriitor român, tipograf, s-a născut la Bucureşti din părinţi modeşti. De la vârsta de 14 ani intră ucenic la o tipografie şi, după mulţi ani de conştiincioasă muncă, ajunge director al unei tipografii proprii.

Şi-a consacrat o mare parte din viaţă culegerii şi scrierii de basme, snoave, pilde, ghicitori, care au apărut în mai multe volume.

A debutat în publicaţia *Ţăranul român* ***cu basme în anul 1862, apoi a colaborat la*** *Convorbiri literare* ***şi*** *Revista literară****, ajungând foarte popular prin culegerea*** *Legende sau basmele românilor* ***în care a inclus texte folclorice, devenite clasice.***

Ca folclorist a fost adeptul concepţiei conform căreia basmele ar fi vechi legende mitologice.

Volumul *Legende sau basmele românilor* ***a încântat multe generaţii prin farmecul naraţiunii, spontaneitatea vorbirii, capacitatea de a cuprinde profunzimea sensibilităţii colective.***

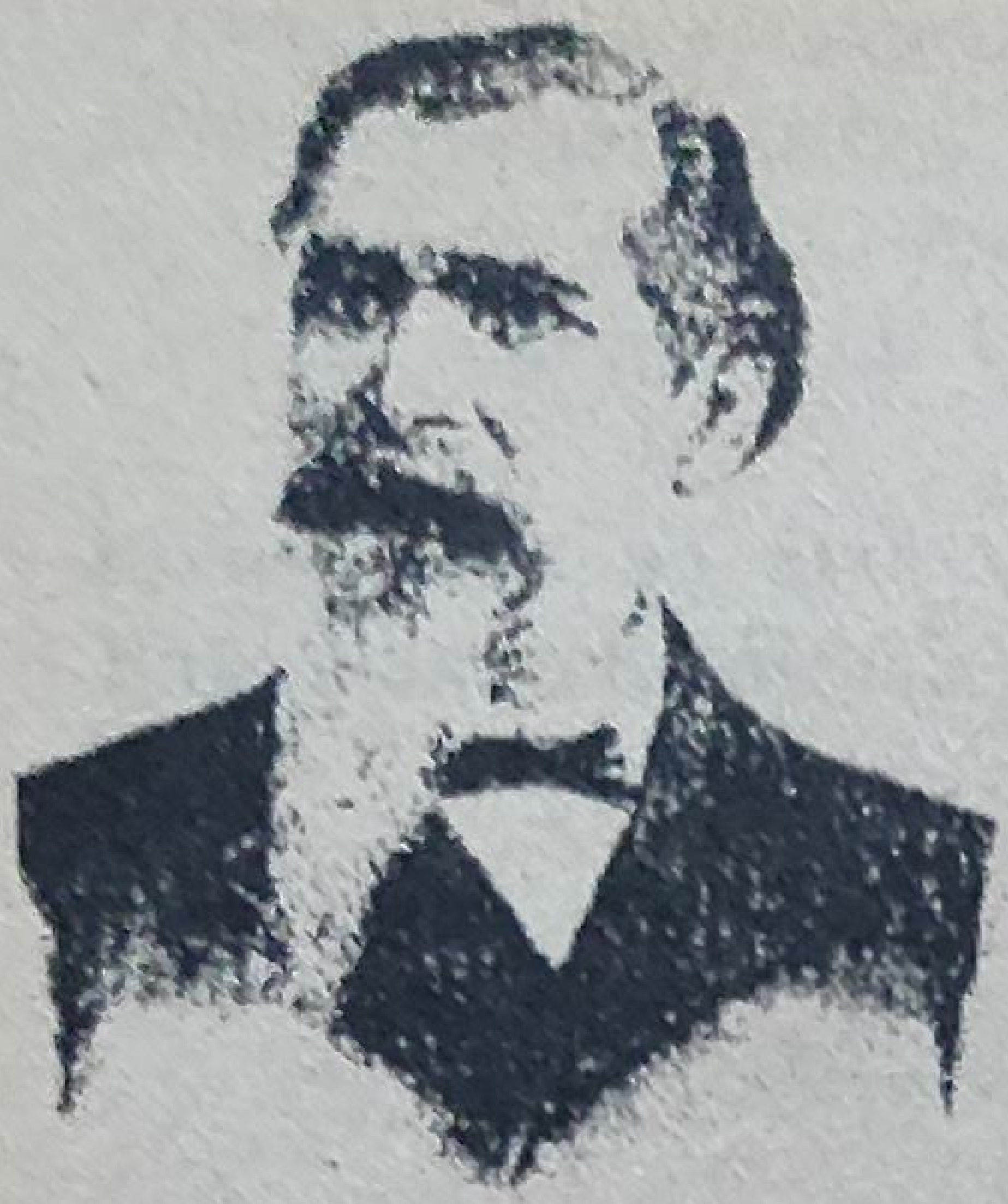

„Fără a avea calităţile lui Ion Creangă, Ispirescu este totuşi cel mai vrednic culegător de poveşti din Muntenia.”

(Petre V. Haneş)

Petre Ispirescu

(1830 - 1887)

Autodidact, folclorist şi scriitor român, tipograf, s-a născut la Bucureşti din părinţi modeşti. De la vârsta de 14 ani intră ucenic la o tipografie şi, după mulţi ani de conştiincioasă muncă, ajunge director al unei tipografii proprii.

Şi-a consacrat o mare parte din viaţă culegerii şi scrierii de basme, snoave, pilde, ghicitori, care au apărut în mai multe volume.

A debutat în publicaţia *Ţăranul român* ***cu basme în anul 1862, apoi a colaborat la*** *Convorbiri literare* ***şi*** *Revista literară****, ajungând foarte popular prin culegerea*** *Legende sau basmele românilor* ***în care a inclus texte folclorice, devenite clasice.***

Ca folclorist a fost adeptul concepţiei conform căreia basmele ar fi vechi legende mitologice.

Volumul *Legende sau basmele românilor* ***a încântat multe generaţii prin farmecul naraţiunii, spontaneitatea vorbirii, capacitatea de a cuprinde profunzimea sensibilităţii colective.***

Greuceanu

(fragmente)

A fost odată ca niciodată etc.

A fost un împărat şi se numea împăratul Roşu. El era foarte mâhnit că, în zilele lui, nişte zmei furaseră soarele şi luna de pe cer.

Trăsăturile basmului:
- formula introductivă
- personaje fantastice[1]

Trimise deci oameni prin toate ţările şi răvaşe prin oraşe, ca să dea de ştire tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele şi luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă şi jumătate din împărăţia lui, iar cine va umbla şi nu va izbândi nimic, acela să ştie că i se va tăia capul.

Mulţi voinici se poticniseră semeţindu-se cu uşurinţă că vor scoate la capăt o asemenea însărcinare; şi când la treabă, hâţ în sus, hâţ în jos, dau din colţ în colţ şi nu ştiau de unde s-o înceapă şi unde s-o sfârşească, vezi că nu toate muştele fac miere. Împăratul însă se ţinu de cuvânt.

Pe vremea aceea se afla un viteaz pe nume Greuceanu.

(Greuceanu se duce la împărat, reuşeşte să-l înduplece să lase viaţa celor ce au avut curajul să lupte cu zmeii şi se hotărăşte să-şi încerce norocul).

Greuceanu luă cu dânsul şi pe fratele său şi merse, merse cale lungă, depărtată, până ce ajunse la Faurul Pământului, cu care era frate de cruce. Acest faur, fiind cel mai meşter de pe Pământ era şi năzdrăvan. Aici se opriră şi poposiră. Trei zile şi trei nopţi au stat închişi într-o cămară Greuceanu şi Faurul Pământului şi se sfătuiră.

- repetiţia (formulă mediană sau de mijloc)
- cifra trei (ca unitate de timp)

Şi după ce se odihniră câteva zile şi mai plănuiră ceea ce era de făcut, Greuceanu şi frate-său o luară la drum.

Îndată după plecarea Greuceanului, Faurul Pământului se apucă şi făcu chipul Greuceanului numai şi numai din fier, apoi porunci să arză cuşniţa ziua şi noaptea şi să ţină chipul acesta fără curmare în foc.

Iară Greuceanu şi frate-său merseră cale lungă şi mai lungă, până ce li se făcu calea cruci; apoi se opriră, se aşezară pe iarbă şi făcu o gustărică din merindele ce mai aveau, şi apoi se despărţiră, după ce se îmbrăţişară, şi plânseră ca nişte copii.

Mai nainte de-a se despărţi, îşi împărţiră câte o

- element miraculos

Greuceanu

(fragmente)

A fost odată ca niciodată etc.

A fost un împărat şi se numea împăratul Roşu. El era foarte mâhnit că, în zilele lui, nişte zmei furaseră soarele şi luna de pe cer.

Trăsăturile basmului:

- formula introductivă
- personaje fantastice

Trimise deci oameni prin toate ţările şi răvaşe prin oraşe, ca să dea de ştire tuturor că oricine se va găsi să scoată soarele şi luna de la zmei, acela va lua pe fie-sa de nevastă şi jumătate din împărăţia lui, iar cine va umbla şi nu va izbândi nimic, acela să ştie că i se va tăia capul.

Mulţi voinici se poticniseră semeţindu-se cu uşurinţă că vor scoate la capăt o asemenea însărcinare; şi când la treabă, hâţ în sus, hâţ în jos, dau din colţ în colţ şi nu ştiau de unde s-o înceapă şi unde s-o sfârşească, vezi că nu toate muştele fac miere. Împăratul însă se ţinu de cuvânt.

Pe vremea aceea se afla un viteaz pe nume Greuceanu.

(Greuceanu se duce la împărat, reuşeşte să-l înduplece să lase viaţa celor ce au avut curajul să lupte cu zmeii şi se hotărăşte să-şi încerce norocul).

Greuceanu luă cu dânsul şi pe fratele său şi merse, merse cale lungă, depărtată, până ce ajunse la Faurul Pământului, cu care era frate de cruce. Acest faur, fiind cel mai meşter de pe Pământ era şi năzdrăvan. Aici se opriră şi poposiră. Trei zile şi trei nopţi au stat închişi într-o cămară Greuceanu şi Faurul Pământului şi se sfătuiră.

- repetiţia (formulă mediană sau de mijloc)
- cifra trei (ca unitate de timp)

Şi după ce se odihniră câteva zile şi mai plănuiră ceea ce era de făcut, Greuceanu şi frate-său o luară la drum.

Îndată după plecarea Greuceanului, Faurul Pământului se apucă şi făcu chipul Greuceanului numai şi numai din fier, apoi porunci să arză cuşniţa ziua şi noaptea şi să ţină chipul acesta fără curmare în foc.

Iară Greuceanu şi frate-său merseră cale lungă şi mai lungă, până ce li se făcu calea cruci; apoi se opriră, se aşezară pe iarbă şi făcu o gustărică din merindele ce mai aveau, şi apoi se despărţiră, după ce se îmbrăţişară, şi plânseră ca nişte copii.

- element miraculos

Mai nainte de-a se despărţi, îşi împărţiră câte o basma şi se înţeleseră zicând: „Atunci când basmalele vor fi rupte pe margini, să mai tragă nădejde unul de altul că se vor mai întâlni; iară când basmalele vor fi rupte în mijloc, să se ştie că unul din ei este pierit." Mai înfipse şi un cuţit în pământ şi ziseră: „Acela din noi care s-ar întoarce mai întâi şi va găsi cuţitul ruginit să nu mai aştepte pe celălalt, fiindcă aceasta înseamnă că a murit." Apoi Greuceanu apucă la dreapta şi frate-său la stânga.

Fratele Greuceanului, umblând mai multă vreme în sec, se întoarse la locul de despărţire şi, găsind cuţitul curat, se puse a-l aştepta acolo cu bucurie, că văzuse soarele şi luna la locul lor pe cer.

Iară Greuceanu se duse, se duse pe o potecă care-l scoase tocmai la casele zmeilor, aşezate unde-şi înţărcase dracul copiii. Dacă ajunse aici, Greuceanu se dete de trei ori peste cap şi se făcură un porumbel. Vezi că el ascultase năzdrăvăniile ce-l învăţase Faurul-Pământului. Făcându-se porumbel, Greuceanu zbură şi se puse pe un pom care era tocmai în faţa caselor.

- repetiţia (formulă mediană sau de mijloc)
- cifra trei (ca element de metamorfoză[2]

Atunci, ieşind fata de zmeu cea mare şi uitându-se, se întoarse repede şi chemă pe mumă-sa şi pe soră-sa cea mică, ca să vină să vază.

Fata cea mică zise:

— Măiculiţă şi surioară, pasărea asta gingaşă nu mi se pare ogurlie pentru casa noastră. Ochii ei nu seamănă a fi de pasăre, ci mai mult seamănă a fi ochii lui Greuceanu-de-Aur. Până acuma ne-a fost şi nouă! D-aici înainte numai Dumnezeu să-şi facă milă de noi şi de-ai noştri.

Pasămite, aveau zmeii cunoştinţă de vitejia lui Greuceanu.

Apoi intrară câteştrele zmeoaicele în casă şi se puseră la sfat.

Greuceanu numaidecât se dete iarăşi de trei ori peste cap şi se făcu o muscă şi intră în cămara zmeilor. Acolo se ascunse într-o crăpătură de grindă de la tavanul casei şi ascultă la sfatul lor. După ce luă în cap tot ce auzi, ieşi afară şi se duse pe drumul ce ducea la Codrul Verde şi acolo se ascunse sub un pod.

- cifra trei (element de metamorfoză)
- element fabulos
- cifra trei (indică personaje şi unitate de timp)

Cum se vede treaba, din cele ce auzise, ştia acum că zmeii se duseră la vânat în Codrul Verde şi aveau să se întoarcă unul decuseară, altul la miezul nopţii şi tartorul cel mare despre ziuă.

(Greuceanu se luptă cu zmeul cel mic și cu cel mare, îi omoară și le aruncă leșurile sub pod.)

Când despre zori unde venea, măre, venea tatăl zmeilor, ca un tartor, cătrănit ce era, și când ajunse în capul podului, sări calul lui de șaptezeci și șapte de pași înapoi. Se necăji zmeul de această întâmplare cât un lucru mare, și unde răcni:

- repetiția (formulă mediană sau de mijloc)

— Ah, mâncare-ar lupii carnea calului; că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu-de-Aur; și încă și pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata și îl voi culca la pământ.

Atunci, ieșind și Greuceanu de sub pod, îi zise:

— Deh, zmeule viteaz, vino să ne batem, în săbii să ne tăiem, în suliță să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm.

Sosi zmeul și se luară la bătaie: în săbii se bătură ce se bătură și se rupseră săbiile; în suliță se loviră ce se loviră și se rupseră sulițele; apoi se luară la luptă; se zguduiau unul pe altul, de se cutremura pământul; și strânse zmeul pe Greuceanu o dată, dară acesta, băgând de seamă ce are de gând zmeul, se umflă și se încordă în vine și nu păți nimic, apoi și Greuceanu strânse o dată pe zmeu, tocmai când el nu se aștepta, de-i pârâi oasele.

- miraculosul în descrierea luptei

Așa luptă nici că s-a mai văzut. Și se luptară, și se luptară, până ce ajunse vremea la nămezi, și osteniră. Atunci trecu pe deasupra lor un corb carele se legăna prin văzduh și căuta la lupta lor. Și văzându-l, zmeul îi zise:

- fabulosul realizat prin personificare

— Corbule, corbule, pasăre cernită, adu-mi tu mie un cioc de apă și-ți voi da de mâncare un voinic cu calul lui cu tot.

Zise și Greuceanu:

— Corbule, corbule, mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci eu ți-oi da de mâncare trei leșuri de zmeu și trei de cal.

Auzind corbul aceste cuvinte, aduse lui Greuceanu un cioc de apă dulce și îi astâmpără setea; căci însetoșaseră, nevoie mare. Atunci Greuceanu mai prinse la suflet și, împuternicindu-se, unde ridică, nene, o dată pe zmeu, și târându-mi-l îl băgă în pământ până la gât și-i puse piciorul pe cap, ținându-l așa. Apoi îi zise:

— Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna, căci azi nu mai ai scăpare din mâna

- miraculosul

mea.

Se codea zmeul, îngâna verzi şi uscate, dară Greuceanu îi zise:

- elemente simbolice

— Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, şi încă şi capul reteza-ţi-l-voi.

Atunci zmeul, tot mai nădăjduindu-se a scăpa cu viaţă dacă îi va spune zise:

— În Codrul Verde este o culă. Acolo înăuntru sunt închise. Cheia este degetul meu cel mic de la mâna dreaptă.

Cum auzi Greuceanu unele ca acestea, îi reteză capul, apoi îi tăie degetul şi-l luă cu sine.

Dete corbului, după făgăduială, toate stârvurile, şi, ducându-se Greuceanu la cula din Codrul Verde, deschise uşa cu degetul zmeului şi găsi acolo soarele şi luna. Luă în mâna dreaptă soarele şi în cea stângă luna, le aruncă pe cer şi se bucură cu bucurie mare.

Oamenii, când văzură iarăşi soarele şi luna pe cer, se veseliră şi lăudară pe Dumnezeu că a dat tărie lui Greuceanu de a izbândit împotriva împieliţaţilor vrăjmaşi ai omenirii.

Iară el, mulţumit că a scos la bun capăt slujba, o luă la drum, întorcându-se înapoi.

Găsind pe frate-său la semnul de întrolocare, se îmbrăţişară şi, cumpărând doi cai ce mergeau ca săgeata de iute, întinseră pasul la drum ca să se întoarcă la împăratul.

(În cale întâlnesc un păr cu roade, o grădină înflorită şi răcoroasă, dar Greuceanu, cunoscând vicleşugul, le loveşte cu paloşul şi omoară astfel pe zmeoaicele dornice de răzbunare.)

- elemente miraculoase

Şi, scăpând de-această pacoste, încălecară şi plecară la drum, repede ca vântul; când, ce să vezi dumneata? Unde se luase după dânşii scorpia de mumă a zmeoaicelor cu o falcă în cer şi cu alta în pământ ca să înghiţă pe Greuceanu şi mai multe nu; şi avea de ce să fie cătrănită şi amărâtă căci nu mai avea nici soţ, nici fete, nici gineri.

Greuceanu, simţind că s-a luat după dânşii zmeoaica cea bătrână, zise fraţâne-său:

— Ia te uită, frate, înapoi şi spune-mi ce vezi?

— Ce să văz, frate, îi răspunse el, iată un nor vine după noi ca un vârtej.

Atunci dete bice cailor cari mergeau repede ca vântul şi lin ca gândul; dară Greuceanu mai zise o dată fratelui său să se uite în urmă. Acesta îi spuse că se apropie norul ca o flăcăraie; apoi, mai făcând un vânt cailor, ajunseră la Faurul-Pământului.

Aici, cum descălecară, se închise în făurişte. Pe urma lor iaca şi zmeoaica. De-i ajungea, îi prăpădea! Nici oscior nu mai rămânea din ei. Acum însă n-avea ce le mai face.

O întoarse însă la şiretlic: rugă pe Greuceanu să facă o gaură în părete ca măcar să-l vază la faţă. Greuceanu se prefăcu că se înduplecă şi făcu o gaură în părete. Dară Faurul-Pământului se aţintea cu chipul lui Greuceanu cel din fier, ce arsese în foc de sărea scântei din el. Când zmeoaica puse gura la spărtură ca să soarbă pe Greuceanu, Faurul-Pământului îi băgă în gură chipul de fier roşu ca focul şi i-l vârî pe gât. Ea, înghiorţ! înghiţi şi pe loc şi crăpă. Nu trecu mult şi stârvul zmeoaicei se prefăcu într-un munte de fier şi astfel scăpară şi de dânsa.

- victoria binelui împotriva răului

Faurul-Pământului deschise uşa făuriştei, ieşi afară şi se veseliră trei zile şi trei nopţi de aşa mare izbândă. El mai cu seamă era nebun de bucurie pentru muntele de fier. Atunci porunci călfilor să facă lui Greuceanu o căruţă cu trei cai cu totul şi cu totul din fier. După ce fură gata, suflă asupra lor şi le dete duh de viaţă.

- cifra trei (unitate de timp)

Luându-şi ziua bună de la frate-său de cruce, Faurul-Pământului, Greuceanu se urcă în trăsură cu frate-său cel bun şi porni la Roşu-Împărat ca să-şi primească răsplata.

Merse, merse, până li se înfurci calea. Aici se opriră şi poposiră. Apoi, Greuceanu desprinse de la căruţă un cal şi-l dete fratelui său, ca să ducă împăratului Roşu vestea cea bună a sosirii lui Greuceanu cu izbânda săvârşită; iară el rămase mai în urmă. Înaintând el alene, răsturnat în căruţă, trecu pe lângă un diavol şchiop carele ţinea calea drumeţilor ca să le facă neajunsuri. Acestuia îi fu frică să dea piept cu Greuceanu, dară, ca să nu scape nici el neatins de răutatea lui drăcească, îi scoase cuiul din capul osiei de dindărăt şi-l aruncă departe în urmă.

- personaj fantastic

- personaj fabulos care simbolizează răul

Apoi tot el zise Greuceanului:

— Măi, vericule, ţi-ai pierdut cuiul, du-te de ţi-l caută.

Greuceanu, sărind din căruţă, îşi uită paloşul, din

- personaj care se

greşeală. Iară când îşi căută cuiul, diavolul îi fură paloşul, apoi, aşezându-se în marginea drumului, se dete de trei ori peste cap şi se schimbă într-o stană de piatră.

metamorfozează şi simbolizează răul

Puse Greuceanu cuiul la capul osiei, îl înţepeni bine, se urcă în căruţă, şi pe ici ţi-e drumul! Nu băgă însă de seamă că paloşul lipseşte.

- elemente miraculoase

Ascultaţi acum şi vă minunaţi, boieri d-voastră, de păţania bietului Greuceanu. Un mangosit de sfetnic d-ai împăratului Roşu se făgăduise diavolului, dacă îl va face să ia el pe fata împăratului. Ba încă şi rodul căsătoriei sale îl închinase acestui necurat. Împieliţatul ştia că Greuceanu, fără paloş, era şi el un om ca toţi oamenii. Puterea lui în paloş era; fără paloş era necunoscut. Îi fură paloşul şi-l dete becisnicului de sfetnic.

Acesta se înfăţişă la împărat şi îi ceru fata, zicând că el este cel cu izbânda cea mare.

Împăratul îl crezu, văzându-i şi paloşul, şi începuseră a pune la cale cele spre cununie. Pe când se pregătea la curte, pentru nuntirea fiicei împăratului cu voinicul cel mincinos ce a zis că a scos soarele şi luna de la zmei, vine şi fratele Greuceanului cu vestea că Greuceanu are să sosească curând.

Sfetnicul cel palavatic, cum auzi de una ca aceasta, merse la împăratul şi zise că acela este un amăgitor şi trebuie pus la închisoare. Împăratul îl ascultă. Iară sfetnicul umbla d-a-ncătelea, zorind să se facă mai curând nunta cu gând că, dacă se va cununa odată cu fata împăratului, apoi poate să vină o sută de Greuceni, că n-are ce-i mai face, lucrul fiind sfârşit.

Împăratului însă nu-i prea plăcu zorul ce da sfetnicul pentru nuntă, şi mai tărăgănă lucrurile.

Nu trecu mult şi iată că soseşte şi Greuceanu şi, înfăţişându-se la împăratul, acesta nu ştia între care să aleagă. Credea că acesta să fie Greuceanu, dară nu-şi putea da seama de cum paloşul lui Greuceanu se află în mâna sfetnicului. Atunci băgă de seamă şi Greuceanu că-i lipseşte paloşul şi tocmai acum îi veni în minte pentru ce nu văzuse el stana de piatră decât după ce-şi găsise cuiul de la osie şi se întorcea la căruţă cu dânsul. Pricepu el că nu e lucru curat.

— Împărate prealuminate, zise el, toată lumea zice că eşti om drept. Te rog să-mi faci şi mie dreptate. Mult ai aşteptat, mai aşteaptă, rogu-te, încă puţin şi vei vedea cu ochii adevărul.

Primi împăratul a mai aştepta până ce să se întoarcă Greuceanu. Acesta se puse iară în căruţa lui cu cai cu tot de fier şi într-un suflet merse, până ce ajunse la stana de piatră, acolo unde Necuratul îi scosese cuiul de la căruţă.

— Fiinţă netrebnică şi păgubitoare omenirii, zise el, dă-mi paloşul ce mi-ai furat, căci, de unde nu, praful se alege de tine.

Piatra nu se clinti din loc măcar.

Atunci Greuceanu se dete de trei ori peste cap, se făcu un buzdugan cu totul şi cu totul din oţel, şi unde începu, nene, a lovi în stană de se cutremură pământul. De câte ori da, de atâtea ori cădea o zburătură de piatră. Şi lovi ce lovi până se sfărâmă vârful. Apoi deodată începu stana de piatră a tremura şi a cere iertăciune. Iară buzduganul, de ce da, de-aia îşi înteţea loviturile, şi dete, şi dete, până ce o făcu pulbere. Când nu mai fu în picioare nimic din stana de piatră, cătă prin pulbere ce mai rămăsese şi-şi găsi Greuceanu paloşul ce-i furase Satana.

- cifra trei în metamorfozarea personajului
- binele învinge

Îl luă şi, fără nici o clipă de odihnă, veni şi se înfăţişă iarăşi la împăratul.

— Sunt gata, mărite împărate, zise el, s-arăt oricui ce poate osul lui Greuceanu. Să vină acel sfetnic neruşinat care a voit să te amăgească, spre a ne înţelege la cuvinte.

- victoria deplină a binelui asupra răului

Împăratul îl chemă.

Acesta, dacă veni şi văzu pe Greuceanu cu sprânceana încruntată, începu să tremure şi-şi ceru iertăciune, spunând cum căzuse în mâinile lui paloşul lui Greuceanu.

După rugăciunea lui Greuceanu, dobândi iertare de la împăratul, dar acesta îi porunci să piară din împărăţia lui. Apoi scoase pe fratele Greuceanului de la închisoare şi se făcu o nuntă d-alea împărăteştile, şi se încinse nişte veselii care ţinură trei săptămâni...

- formulă de încheiere

Şi eu încălecai pe-o şa, şi vă povestii d-voastră aşa.

---

fantastic - ciudat, neobişnuit, cu puteri supranaturale

metamorfoză - transformare

Întrebări și exerciții

1. Enumerați elementele de compoziție specifice basmului.
2. Ce elemente fantastice și reale se întâlnesc în acest basm?
3. Cum explicați izbânda lui Greuceanu? Ce piedici are de trecut eroul și care este gradul lor de dificultate?

Comentariu literar

Petre Ispirescu a publicat între anii 1872 - 1876 *Legende sau basmele românilor*. Din această culegere mai fac parte basmele *Prâslea cel Voinic și merele de aur*, *Greuceanu*, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

Greuceanu se integrează în genul epic și este un basm popular pentru că acțiunea urmărește lupta dintre bine și rău, încheiată cu victoria binelui și la acțiune iau parte personaje reale și fabuloase.

Ca orice basm, începe cu o formulă care deschide perspectiva unei lumi fabuloase: „A fost odată ca niciodată..."

Creatorul popular urmărește lupta lui Greuceanu, un viteaz din țara împăratului Roșu, împotriva zmeilor care furaseră soarele și luna de pe cer. Viteazul câștigă simpatia sa prin generozitate și prin cutezanța cu care își înfruntă dușmanii. El roagă pe împărat să lase viața celor care au avut curajul să lupte cu zmeii, chiar dacă nu au redat oamenilor aștrii răpiți și hotărăște să-și caute norocul.

Locul acțiunii este mitic: „Împărăția lui Roșu-împărat", cale lungă și îndepărtată, unde trăia Faurul-Pământului, locurile singuratice, „unde-și înțărcase dracul copiii" și își construiseră zmeii casele, cât și drumul care duce la „Codrul Verde".

Pentru a izbândi în încercarea temerară, Greuceanu pleacă împreună cu fratele său la Faurul-Pământului cu care se sfătuiește trei zile și trei nopți, iar după ce străbate „cale lungă și mai lungă", se desparte de fratele său schimbând câte o batistă și înfigând un cuțit în pământ. Aceste obiecte cu puteri miraculoase sunt menite să le dea de veste când va muri unul din ei. După un timp de căutări zadarnice, fratele lui Greuceanu se întoarce la locul despărțirii și, văzând că nu e ruginit cuțitul, își dă seama că acesta trăiește și îl așteaptă. Ajungând cu greutate la casele zmeilor, Greuceanu se dă de trei ori peste cap și se face un porumbel ca să poată asculta sfatul zmeoaicelor, iar când fata cea mai mare înțelege minunea văzând că pasărea are ochii lui Greuceanu, el se preface în muscă, se ascunde în grindă și află că zmeii erau duşi la vânătoare în Codrul Verde, de unde urmau să se întoarcă „unul de cu seară, altul la miezul nopţii şi tartorul cel mare despre ziuă”.

Metamorfozarea (puterea de a-şi schimba înfăţişarea) este un element specific basmelor - prezent de mai multe ori în *Greuceanu.*

Viteza cu care aleargă zmeul se subliniază prin formula populară frecventă în basme ...*venea mări, venea,* iar mânia lui clocotitoare se relevă prin comparaţia *ca un tartor cătrănit ce era.* El înţelege primejdia când „calul sări şaptezeci şi şapte de paşi înapoi”, dar este încredinţat că-şi poate răpune duşmanul: „...că pe lumea asta nu mi-e frică de nimenea, doară de Greuceanu-de-Aur; şi încă şi pe acesta numai să-l iau la ochi cu săgeata şi îl voi culca la pământ” - spunea zmeul. Este cutezător, răspunde chemării lui Greuceanu de a-şi măsura puterile bătându-se în săbii, lovindu-se în suliţi, luptându-se în luptă dreaptă „de se cutremura pământul” şi numai „ciocul de apă dulce” adus de corb face ca izbânda să fie de partea lui Greuceanu, căci zmeul era la fel de viteaz ca şi dânsul. Dialogul cu corbul întrerupe firul epic, dinamizează acţiunea, iar personificarea sporeşte numărul elementelor fabuloase:

„— Corbule, corbule, mie să-mi aduci un cioc de apă dulce, căci eu ţi-oi da de mâncare trei leşuri de zmei şi trei de cal.” După ce reteză capul zmeului, îi taie degetul mic cu care deschise cula unde se aflau soarele şi luna, luă în mână aştrii şi-i aruncă pe cer bucurând oamenii care „lăudară pe Dumnezeu că a dat atâta tărie lui Greuceanu de a izbândit împotriva împieliţaţilor vrăjmaşi ai omenirii.”

Greuceanu are de înfruntat trei piedici al căror grad de dificultate creşte treptat. Fiind perspicace, nu se lasă înşelat de zmeoaicele prefăcute în „păr cu roade şi grădină înflorită şi răcoroasă”, le loveşte cu paloşul şi le omoară, păcăleşte pe zmeoaica bătrână care, când vru să-l soarbă pe Greuceanu, înghiţi chipul lui de fier, apoi se transformă într-un munte de fier, de unde Faurul porunceşte calfelor să facă pentru Greuceanu o căruţă cu trei cai cărora le dă „duh de viaţă”.

Greuceanu se confruntă cu alt personaj fabulos, diavolul. Acesta printr-un şiretlic îi fură paloşul şi se transformă apoi într-o stană de piatră. Eroul este primit cu neîncredere la curtea împăratului pentru că „un mangosit de sfetnic” susţinea că el a eliberat soarele şi luna de la zmei. Prin intermediul acestui personaj autorul anonim condamnă lăcomia care-l împinge pe om chiar să-şi vândă sufletul dracului. Observând că-i lipseşte paloşul, Greuceanu îşi dă seama de viclenia diavolului şi cere îngăduinţa împăratului să aducă dovezi pentru a restabili adevărul. După ce sfarmă stana şi îşi găseşte paloşul, se întoarce la curte şi dezvăluie minciuna slujitorului. Sfetnicul îşi recunoaşte vina. Greuceanu roagă pe împărat să-l ierte pe acesta, dovedindu-şi încă o dată generozitatea.

Deznodământul basmului îl constituie nunta lui Greuceanu cu fata de împărat, petrecere care ține trei săptămâni. Cifra trei - element de basm - apare și în alte formulări: „trei zile și trei nopți de sfat între Greuceanu și Faurul-Pământului”, fratele său de cruce, „trei zmei”, „trei zmeoaice”, „trei cai din fier construiți de calfe și însuflețiți de Faur”.

Eliberarea soarelui și a lunii de către Greuceanu face din erou simbolul omului care își pune curajul, cinstea, setea de dreptate, inteligența și puterea în slujba vieții, deoarece cei doi aștri sunt elemente fără de care existența nu este posibilă. În sens figurat, soarele și luna semnifică lumina cunoașterii cu ajutorul căreia omul destramă întunericul neștiinței.

Formula de încheiere „Și eu încălecai pe-o șa, și vă povestii dumneavoastră așa” are rolul de a readuce în planul realității.

Exerciții de fixare

Realizați caracterizarea lui Greuceanu, după planul:

1. *Greuceanu, simbol al cutezanței:*

a) pleacă în căutarea aștrilor, deși toți care-și încercaseră puterile se întorseseră fără izbândă;

b) descrierea luptei cu zmeii;

c) recuperarea paloșului.

2. *Greuceanu este generos:*

a) se roagă împăratului să-i ierte pe voinicii care nu au putut scoate de la zmei soarele și luna, intervine chiar pentru sfetnicul mincinos;

b) își pune viața în primejdie pentru binele omenirii.

3. *Este înzestrat cu puteri reale și supranaturale.*

4. *Este un frate bun și iubitor* - „când se desparte de fratele său, plâng ca niște copii”. După ce dovedește josnicia sfetnicului, își scoate fratele din temniță.

5. *Destinul zmeilor și al diavolului în antiteză cu cel al lui Greuceanu.*

6. *Greuceanu, sinteză calităților alese ale omului din popor.*

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

1. Identificaţi pasajele din basmul „Greuceanu" în care apar următoarele motive narative:
Motivul călătoriei (Greuceanu pleacă în căutarea zmeilor).
Motivul luptei dintre întuneric şi lumină (triumful luminii).
Motivul fratelui de cruce.
Motivul focului.
Motivul probelor depăşite.
Motivul păsării năzdrăvane.

2. Completaţi cu exemple din basmul *Greuceanu* elemente de limbaj specific basmelor.
Definiţia oralităţii[1]

- adresare directă
- locuţiuni verbale
- cuvinte şi expresii populare
- dativul etic
- repetiţii
- interjecţii
- interjecţii cu valoare predicativă
- expresii intraductibile

---

[1] **oral** - care se transmite oral, din gură în gură; calitate a stilului de a părea vorbit

*Pastelurile **sunt un şir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însufleţite de o simţire aşa de curată şi de puternică a naturei, scrise într-o limbă aşa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobşte".***

(T. Maiorescu)

Oaspeţii primăverii

de Vasile Alecsandri

În fund, pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată!
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor.

El vine, se înalţă, în cercuri line zboară
Şi, răpide ca gândul, la cuibu-i se coboară;
Iar copilaşii veseli, cu peptul dezgolit,
Aleargă, sar în cale-i şi-i zic: „Bine-ai sosit!"

În aer ciocârlia, pe casă rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele
Cu-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc
Şi pe deasupra bălţii nagâţii se-nvârtesc.

Ah! iată primăvarea cu sânu-i de verdeaţă!
În lume-i veselie, amor, sperare, viaţă
Şi cerul şi pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite şi vesele cântări!

Întrebări şi exerciţii

1. Citiţi cu atenţie poezia şi precizaţi ce sugerează titlul?

2. Menţionaţi din câte tablouri este alcătuită poezia şi la care vestitori ai primăverii se referă poetul.

3. Selectaţi cuvintele din prima strofă prin care se schiţează planul vast şi luminos unde apare cocostârcul.

4. Prin ce imagini poetice este înfăţişat acest sol al primăverii?

5. Cum este descris farmecul zborului cocostârcului?

6. Cum este întâmpinat cocostârcul de către copii?

7. Ce alte păsări vestesc venirea primăverii?

8. Ce rol are strofa a IV-a în cadrul întregii poezii?

9. Căutaţi cuvintele care dau glas sentimentelor poetului.

10. Ce idee se desprinde din ultimele două versuri?

> *Pastelurile* ***sunt un şir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însufleţite de o simţire aşa de curată şi de puternică a naturei, scrise într-o limbă aşa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobşte”.***
>
> ***(T. Maiorescu)***

Oaspeții primăverii

de Vasile Alecsandri

În fund, pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată!
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line zboară
Şi, răpide ca gândul, la cuibu-i se coboară;
Iar copilaşii veseli, cu peptul dezgolit,
Aleargă, sar în cale-i şi-i zic: „Bine-ai sosit!”

În aer ciocârlia, pe casă rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele
Cu-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc
Şi pe deasupra bălții nagâții se-nvârtesc.

Ah! iată primăvarea cu sânu-i de verdeață!
În lume-i veselie, amor, sperare, viață
Şi cerul şi pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite şi vesele cântări!

Întrebări şi exerciţii

1. Citiţi cu atenţie poezia şi precizaţi ce sugerează titlul?

2. Menționați din câte tablouri este alcătuită poezia şi la care vestitori ai primăverii se referă poetul.

3. Selectaţi cuvintele din prima strofă prin care se schițează planul vast şi luminos unde apare cocostârcul.

4. Prin ce imagini poetice este înfățişat acest sol al primăverii?

5. Cum este descris farmecul zborului cocostârcului?

6. Cum este întâmpinat cocostârcul de către copii?

7. Ce alte păsări vestesc venirea primăverii?

8. Ce rol are strofa a IV-a în cadrul întregii poezii?

9. Căutaţi cuvintele care dau glas sentimentelor poetului.

10. Ce idee se desprinde din ultimele două versuri?

Răspunsuri posibile

„Oaspeții primăverii” se încadrează în volumul „Pasteluri”, apărut în 1875, în care sunt adunate poezii despre natură create și publicate între anii 1868 - 1869 la Iași în revista *Convorbiri literare*.

Titlul este alcătuit din substantivul „oaspeții” la cazul nominativ articulat, numind păsările ce vestesc sosirea noului anotimp, și din substantivul „primăverii” la cazul genitiv articulat care semnifică începutul reînvierii naturii.

Poezia se compune din trei tablouri care cuprind: descrierea întoarcerii cocostârcului, prezentarea celorlalți vestitori ai primăverii și bucuria poetului pricinuită de renașterea întregii firi.

Planul vast și luminos unde apare cocostârcul se schițează prin cuvintele „cer albastru”, „în zarea depărtată”, „la răsărit”, „sub soare”.

Solul misterios al primăverii este înfățișat prin epitetul „tainic” și prin construcțiile „în lume călător”, „Al primăverii dulce iubit prevestitor”.

Verbele „vine”, „se înalță”, „zboară”, „coboară” descriu frumusețea zborului păsării care se întoarce în locurile cunoscute. Epitetul „line” sugerează grația înălțării în văzduh, epitetul „rapide” și comparația „ca gândul” surprind bucuria regăsirii cuibului.

Copiii întâmpină cu dragoste și bucurie pe tainicul vestitor al primăverii. Căldura sufletească și voioșia sunt scoase în evidență de verbele „aleargă”, „sar”, de adjectivul „veseli” și de urarea „Bine-ai sosit!”

Văzduhul, pământul, bălțile, pădurea răsună de cântecul păsărilor. Enumerațiile „ciocârlia, rândunelele”, „roi de păsărele”, „nagâții” subliniază faptul că întreaga fire freamătă de veselie.

Strofa a IV-a dă glas entuziasmului poetului la venirea primăverii: „Ah! iată primăvara cu sânu-i de verdeață!/ În lume-i veselie, amor, sperare, viață,/ Și cerul și pământul preschimbă sărutări/ Prin raze aurite și vesele cântări”. Intensitatea trăirilor este comunicată prin interjecțiile „iată”, „Ah!” și cu ajutorul enumerației „veselie, amor, sperare, viață”. Ultimele două versuri surprind unirea cerului cu pământul într-o minunată și veșnică sărbătoare a renașterii naturii prin căldura soarelui, prin lumina blândă și prin cântecele vesele ale păsărilor.

Imaginea naturii care se trezește la viață prin întoarcerea păsărilor la cuiburilor lor, prin înverzirea câmpiei și a pădurii, învăluite de lumina strălucitoare a soarelui, este o chemare eternă la speranță, veselie și dragoste.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Încadrarea în volum.
2. Semnificaţia titlului.
3. Compoziţia poeziei.
4. Cadrul de natură.
5. Descrierea zborului cocostârcului şi întâmpinarea lui de către copii.
6. Entuziasmul pricinuit de venirea primăverii.

Exerciţii de fixare

1. Realizaţi o compunere despre primăvară folosind următoarele substantive şi epitete:„în zarea depărtată”, „cocostârcul tainic”, „iubit prevestitor”, „copilaşii veseli”, „un roi de păsărele”, „raze aurite”, „vesele cântări”. ,

2. Alcătuiţi trei propoziţii în care să folosiţi adjectivul „auriu” la numărul plural formă articulată.

3. Realizaţi un scurt text despre primăvară în care cuvintele „tainic”, „lin”, „vesel”, „repede” să determine substantive şi verbe.

4. Descoperiţi imaginile din care se desprinde ideea că zborul cocostârcului se conturează treptat din momentul când abia se zăreşte în depărtare şi până când coboară la cuibul său de unde este întâmpinat cu dragoste de către copii.

5. Pornind de la construcţia „un roi de păsărele” formulaţi enunţuri în care substantivul „un roi” să primească alţi determinanţi.

Creaţia populară în proză

Povestea Vrancei

Demult, pe timpul domniei lui Ştefan cel Mare, pe când Ţara Românească nu era unită încă şi ţinuturile Munteniei şi Moldovei aveau fiecare domnii lor, a fost o luptă mare între plăieşii lui Ştefăniţă şi armia turcească, care năpădise ca frunza şi iarba pe pământul Moldovei.

Bătălia a fost aprigă şi, din cauza numărului prea mare de duşmani, faţă cu oastea lui Ştefan, moldovenii au căzut biruiţi.

Voievodul, amărât în suflet de această pierdere, fugise din faţa puhoiului vrăjmaş, ca să nu fie prins, şi, rătăcind singur prin munţi, a ajuns pe Valea Putnei.

Pe atunci, în Vrancea nu erau sate cu lume multă, ca în vremea de astăzi, şi nici locuri goale de dealuri chelbeşe, cum se văd acum. Codrii stăpâneau mai peste tot şi abia unde şi unde câte un pâlc de case se găseau înşiruite şi ascunse pe la poalele pădurilor, lăturiş cu scurgerea apelor, iar oamenii erau mai toţi ciobani, care-şi păşunau oile prin golurile şi poienile munţilor.

După atâta umblătură prin codri, nimeri prin asfinţitul soarelui la o casă de pe Dumbrava Bîrseştilor.

Aici, o babă bătrână torcea dintr-un fuior de cînepă pe prispa casei.

— Bună ziua, bătrânico, zise voievodul descălecând şi legând calul de ţâţâna porţii.

— Bună să-ţi fie inima, voinice, răspunse

Întrebări

1. Care este semnificaţia titlului?
2. Ce prezintă această naraţiune?
3. Ce se menţionează în partea introductivă a povestirii?
4. În ce împrejurare a ajuns domnitorul în ţinutul Vrancei?
5. Ce cuvinte motivează biruinţa duşmanilor în această cumplită bătălie?
6. Care era înfăţişarea ţinutului Vrancei în acele vremuri?
7. Ce reflectă dialogul dintre Ştefan şi bătrână?

blând baba, care, uitând să mai tragă fir din caier, privea mirată pe viteaz, căci nu-l cunoștea cine este.

— Fă bine, mătușică, de-mi dă ceva de mâncare și lasă-mă să mă odihnesc puțin, că tare am ostenit de când umblu pe coclaurile astea.

Când se înapoie în casă, găsi pe străin culcat. Se așezase pe o laviță așa îmbrăcat cu sarica cum se afla și ațipise, căci, după cum se cunoștea pe trăsăturile feței, era tare obosit.

Îl privea acum nedumerită baba și nu înțelegea cine să fie străinul acesta cu părul bălai și cu fața rumenă și frumoasă, de a rătăcit tocmai prin inima codrilor aceștia, unde doar numai mocanii de aici sălășluiau în voie cu oile lor, fără să le tulbure cineva liniștea.

Tot uitându-se așa cu luare-aminte, bătrâna observă că voinicul purta haine ostășești de domn, cusute în fireturi și aur, pe sub sarica greoaie de lână de oaie, care se lăsase puțin la o parte, dezvelindu-i pieptul de viteaz.

8. Ce descoperea Vrâncioaia privind înfățișarea și îmbrăcămintea drumețului trudit?

Îndată își dădu cu ideea că nu poate fi altul decât Ștefan-Vodă, domnul Moldovei, despre care auzise că fusese învins de turci într-o bătălie, că oastea i-a fost risipită și alungată, iar el s-a retras în munți.

Fără să mai stea pe gânduri, porni la fugă până la stâna din vale, ca să-și vestească feciorii, lăsând pe Ștefan-Vodă singur, să se mângâie cu somnul.

Baba avea șapte feciori voinici, tot unul și unul, nalți, spătoși și vânjoși, cari nu se temeau de nimeni în calea lor. În ei își pusese acum nădejdea și, ajungând la stână, le povesti cele întâmplate cu voievodul, îndemnându-i ca să plece cât mai curând, și, răscolind ținutul Vrancei, să strângă pe toți voinicii plaiului acesta, cu care Ștefan să pornească la luptă și să alunge pe turci din țară.

9. Cum considera bătrâna că poate veni în ajutorul domnitorului?

10. Din ce observații reiese temeiul convingerilor ei?

De cuvânt, feciorii babei, toți șapte, se răspândiră în șapte părți a Vrancei, buciumând pe văi și dealuri, până a doua zi în zori, strângând fiecare câte o ceată de voinici, cu cari se lăsară pe dealul Dumbrăvii.

11. Selectați cuvintele din care rezultă felul cum răspund feciorii îndemnului mamei lor.

Dimineața, când baba își văzu feciorii venind, deschise larg ușa de la odaia în care se afla

Ştefan-Vodă şi voioasă îi zise:

— Măria ta, nu fi întristat. Scris este ca un aşa de bun viteaz să nu rămână învins de mâna duşmanului. Ia te uită cum îţi vin ostaşii cu care vei învinge lifta păgână.

Ştefan ieşi în prag şi rămase mirat când văzu curgând din toate părţile cete de voinici, înarmaţi cu lănci şi arcuri, coase şi topoare, ce străluceau în razele soarelui de-abia răsărit.

12. Cum este prezentat momentul emoţinonat al descoperirii cetelor de voinici de către domnitor?

— Dar de unde sunt aceşti voinici, bătrâno, şi cine i-a adunat aşa?

— Sînt plăieşii Vrancei, Măria ta, şi vin cu toţii ca să porneşti cu ei la luptă. Te-am văzut cât de amărât erai când ai venit aseară şi ştiam că oastea ţi-a fost nimicită în luptă cu turcii. De aceea am trimis pe cei şapte feciori ce-i am, şi uite, până dimineaţă ţi-au strâns oaste nouă în loc, toţi voinici şi dornici de luptă.

Apoi, chemându-şi feciorii lângă ea, urmă:

— Aista-i Bodea, aista Spirea, celălalt Negrilă, apoi Bîrsan, Spulber, Pavel şi cu Nistor. Toţi sînt feciorii mei şi acum ţi-i dau Măriei tale. Cu ei şi cu întreaga ceată ce au adunat, mergi fără teamă şi-i vei scoate pe duşmani din ţară.

Voievodul, înveselit acum, privea mândru la oştenii aceştia adunaţi în pripă în jurul său, cari i se părură vrednici de luptă, apoi, întorcându-se către babă, îi zise:

— Dar cum te numeşti, bătrâno?

— Tudora Vrăncioaia.

— Să trăieşti, mătuşă Tudora, şi Dumnezeu să-ţi dea sănătate pentru sprijinul şi dragostea de ţară ce arăţi.

13. Ce se desprinde din cuvintele voievodului rostite la despărţirea de Vrâncioaia?

Apoi, îmbărbătându-şi oastea adunată, plecară cu toţii peste dealuri şi, străbătând codrii la vale, izbi în coastă pe vrăjmaşi.

Toţi s-au luptat voiniceşte. Ştefan-Vodă era printre cei dintâi, înconjurat de flăcăii Vrăncioaei, cari se luptau ca nişte lei, lovind în dreapta şi în stânga ţigvele păgâne cari cădeau ca bostanii, înroşind pământul.

14. Selectaţi cuvintele care surprind eroismul moldovenilor.

Şi astfel [...] Ştefan a învins şi de dată asta pe turci, izgonindu-i din ţară afară.

Atunci de bucurie, voievodul se puse de

petrecu şi veseli cu ostaşii săi, iar în urmă chemă lângă ei pe cei şapte feciori ai Vrăncioaiei şi le zise:

— Flăcăi, cu voi am câştigat izbânda şi am alungat pe vrăjmaşi. Dacă nu nimeream la casa mamei voastre, multă vreme turcii ne secătuiau ţara. Sunteţi vrednici de răsplata domnească. Iată, voi sunteţi şapte fraţi, iar în Vrancea sunt şapte munţi. Ai voştri să fie în veci, cu văi, ponoare şi tot ce se află acolo. Întorceţi-vă dar înapoi în codrii voştri şi să-i stăpâniţi sănătoşi, din neam în neam; iar mamei voastre duceţi-i multă sănătate din partea voievodului Ştefan, care la vreme de strâmtoare a găsit la casa ei pat pentru odihnă şi braţe vitejeşti de luptă.

15. Cum a răsplătit voievodul vitejia şi dragostea de ţară a feciorilor Vrâncioaiei?

Le făcu ocolniţă pe piele de viţel, scrisă cu litere de aur, pentru dania domnească, document în puterea căruia fiii Vrăncioaiei ajunseseră stăpânii Munţilor Vrancei, de la Trotuş până în valea Bâsca a Buzăului.

Şi de atunci, fiecare din cei şapte fraţi, înapoindu-se pe plaiurile Vrancei, s-au aşezat la poalele munţilor, întemeindu-şi fiecare sate, după numele lor: Bodeşti, Spineşti, Negrileşti, Bîrseşti, Spulber, Păuleşti, Nistoreşti.

Răspunsuri posibile

Substantivul comun „povestea” din titlu sugerează prezenţa elementului fabulos în relatările despre ţinutul Vrancei.

În această creaţie populară se povesteşte o întâmplare din vremea lui Ştefan cel Mare, care explică felul cum au luat naştere satele din munţii Vrancei.

Partea introductivă menţionează timpul, locul şi personajele: domnia lui Ştefan cel Mare, meleagurile Vrancei, voievodul şi Tudora Vrâncioaia.

Ostaşii lui Ştefan au fost biruiţi într-o bătălie cu turcii, iar domnitorul a pribegit singur prin munţi şi a ajuns pe valea Putnei. Cuvintele care motivează biruinţa duşmanilor în încleştarea cumplită sunt: „armia turcească năpădise ca frunza şi iarba”, „bătălia a fost aprigă”.

Plaiurile Vrancei în acele vremuri erau acoperite de codri şi numai din loc în loc se găsea câte un pâlc de case tăinuite la poalele pădurilor. Voievodul poposeşte în Dumbrava Bârseştilor, la gospodăria Tudorei Vrâncioaia pe care o găseşte torcând pe prispă.

Dialogul cu bătrâna şi comportarea ei relevă ospitalitatea omului din popor şi simplitatea vieţii de la munte.

După ce îi dă bineţe, pribeagul îi cere de mâncare şi găzduire şi femeia cea cu inimă bună îl ospătează fără să-l întrebe cine este.

Privind înfăţişarea drumeţului răpus de somn, hainele sale „ostăşeşti de domn cusute cu fireturi de aur”, Tudora îşi dă seama că drumeţul este însuşi voievodul Moldovei, care se retrăsese în munţi după ce oastea îi fusese înfrântă. Fără a pierde vremea aleargă la stână, convinsă că feciorii săi, şapte „voinici tot unul şi unul, nalţi, spătoşi şi vânjoşi şi care nu se temeau de nimeni în calea lor”, puteau să fie un sprijin de nădejde pentru domn şi pentru ţară. Notaţiile „de cuvânt, toţi şapte se răspândiră în şapte părţi a Vrancei buciumând pe văi şi dealuri” surprind graba şi dăruirea cu care aceştia răspund chemării mamei, fiind şi ei însufleţiţi de aceeaşi dragoste fierbinte de ţară.

Momentul înălţător al revărsării valului de voinici sub privirile uimite ale domnitorului este înfăţişat prin verbul „curgând”, substantivele „cete de voinici” şi cu ajutorul enumeraţiilor „cu lănci şi arcuri, coase şi topoare”, armele falnicilor plăieşi coborâţi din munţi.

Din convorbirea cu Tudora Vrâncioaia voievodul află că voinicii din jurul lor sunt „oastea nouă” adunată de feciorii săi pentru a alunga vrăjmaşii de pe glia strămoşească.

Mătuşica spune domnului numele celor şapte fii, apoi i-i încredinţează asigurându-l că se poate bizui pe ei şi pe întreaga ceată de tineri vrednici să răpună lifta păgână.

Ştefan mulţumeşte bătrânei cu dragoste şi recunoştinţă şi o laudă pentru iubirea de ţară.

Izbind pe vrăjmaşi, „luptând ca nişte lei” flăcăii Vrâncioaiei şi oastea de viteji i-au învins şi i-au izgonit peste hotare.

După biruinţă domnitorul a petrecut cu toţi oştenii, apoi a răsplătit pentru vrednicia lor pe cei şapte fraţi, dând fiecăruia în stăpânire câte unul din cei 7 munţi din Vrancea „cu văi, ponoare şi tot ce se află acolo”, iar mamei lor i-a transmis mulţumiri şi urări de sănătate pentru că i-a venit în ajutor în ceas de cumpănă oferindu-i mâncare, adăpost şi „braţe vânjoase de luptă”.

Finalul demonstrează că naraţiunea este o legendă în care se explică împrejurarea în care au apărut satele din Vrancea şi numele lor - Bodeşti, Spineşti, Negrileşti, Bârseşti, Spulber, Păuleşti, Nistoreşti.

Zugrăvind o pagină din învolburatul trecut istoric, prozatorul anonim scoate în evidenţă faptul că libertatea ţării a fost totdeauna pentru români bunul cel mai de preţ. Astfel se explică miezul legendei:

dragostea cu care oamenii din popor s-au adunat în grabă sub steagul ridicat de marele Ştefan în lupta împotriva cotropitorilor.

Povestea conţine bogate elemente documentare prin referirile la îndeletnicirile oamenilor de la munte din ţinutul Vrancei şi reprezintă o înălţătoare pildă de patriotism.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Semnificaţia titlului.
2. Ce reprezintă naraţiunea.
3. Conţinutul părţii introductive.
4. Împrejurarea în care domnitorul a ajuns în ţinutul Vrancei.
5. Biruinţa asupra duşmanilor.
6. Înfăţişarea ţinutului Vrancei.
7. Dialogul dintre Ştefan şi bătrâna Vrâncioaia.
8. Constatările Vrâncioaiei referitoare la drumeţ.
9. Ajutorul dat domnitorului.
10. Momentul descoperirii cetelor de voinici de către voievod.
11. Eroismul moldovenilor în lupta cu turcii.
12. Răsplătirea vitejiei feciorilor Vrâncioaiei.

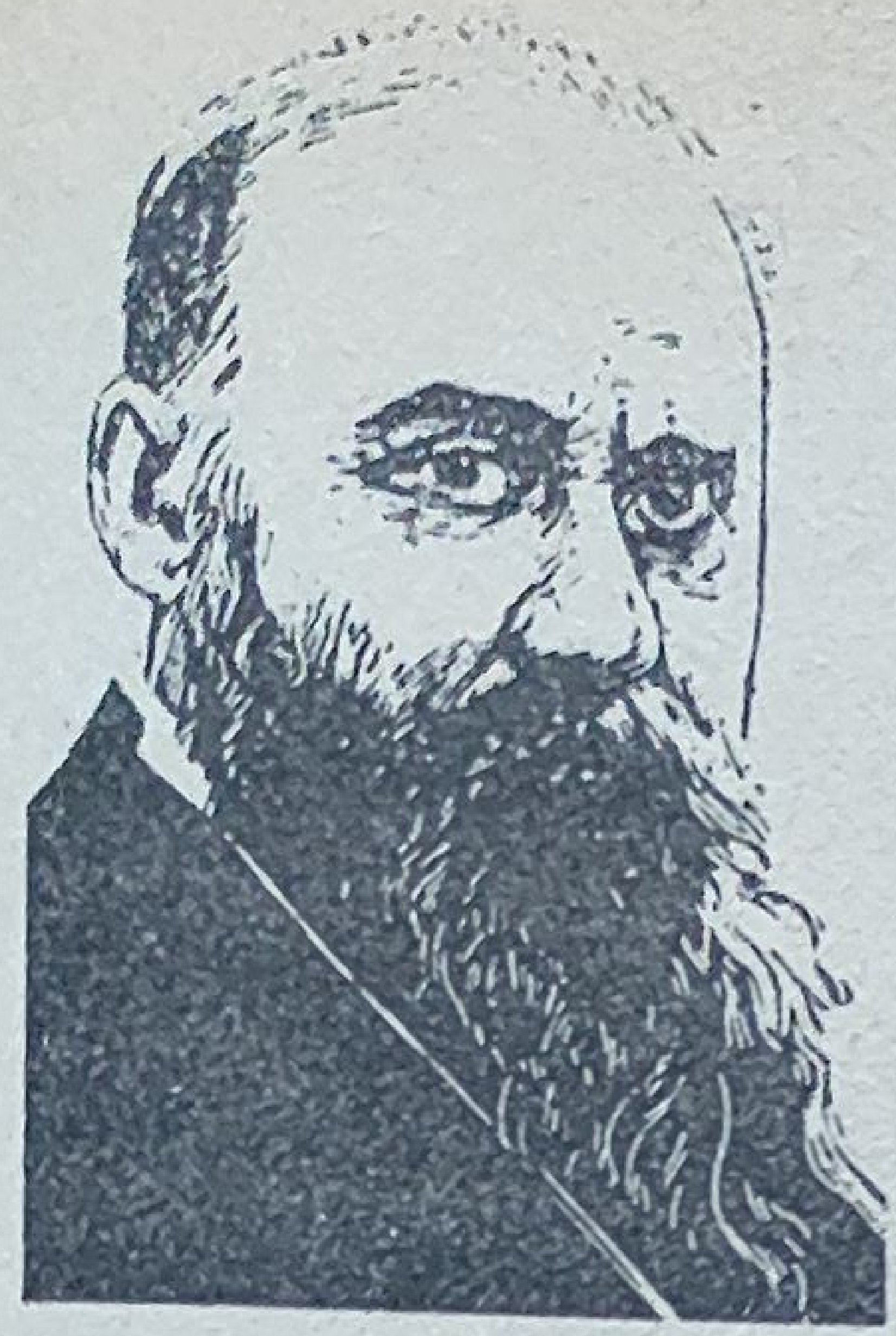

„... N. Iorga ştie atât de multe, a călcat cu mintea lui atâtea documente, încât memoria lui însăşi va avea tăria unui document.”

(George Călinescu)

Nicolae Iorga

(1871 - 1940)

A fost un mare istoric român, publicist, profesor universitar, om politic şi scriitor.

S-a născut la Botoşani - judeţul Suceava la 5 iunie 1871. Face şcoala primară la Botoşani, unde începe şi studiile liceale pe care le termină la Iaşi. Frecventează cursurile Facultăţii de Litere din Iaşi luându-şi licenţa la Paris. La Berlin şi Leipzig se specializează în istoria universală şi îşi ia doctoratul la această disciplină.

Călătoreşte în marile şi vechile oraşe europene pentru a cerceta documente despre istoria românilor. N. Iorga a întocmit numeroase volume de izvoare şi documente, monografii valoroase asupra istoriei economice, culturale, militare a României, studii şi lucrări de sinteză despre istoria României şi istoria universală, publicate în mai multe limbi. În discursuri, conferinţe publice, la cursurile ţinute la universitate, în articolele publicate în paginile ziarului **Neamul românesc,** ***a arătat pericolul politicii legionare.***

În 19 noiembrie 1940 a fost asasinat de legionari.

Din opera sa se pot menţiona:

Documente privitoare la istoria românilor ***(5 volume)***
Studii şi cercetări cu privire la istoria românilor ***(31 volume)***
Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea ***(3 volume)***
Istoria literaturii româneşti contemporane ***(2 volume)***
Istoria românilor ***(10 volume)***
Istoria armatei româneşti

Dintre piesele de teatru, cea mai importantă este *Doamna lui Ieremia.*

Operele cu caracter memorialistic sunt:

Orizonturile mele
O viaţă de om - Aşa cum a fost
Oameni care au fost ***(4 volume)***
Memorii ***(8 volume)***

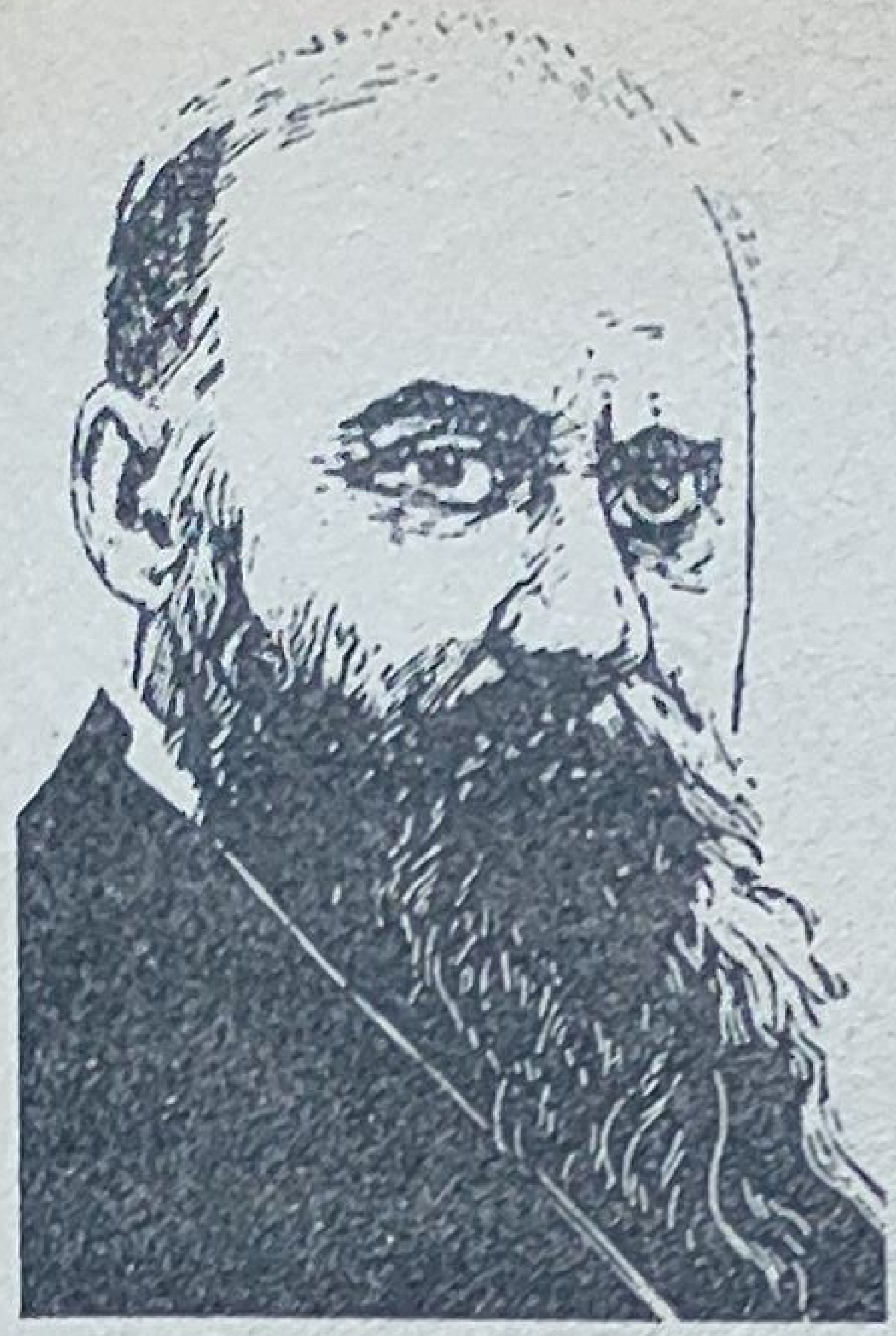

> ***„… N. Iorga ştie atât de multe, a călcat cu mintea lui atâtea documente, încât memoria lui însăşi va avea tăria unui document."***
>
> ***(George Călinescu)***

Nicolae Iorga

(1871 - 1940)

A fost un mare istoric român, publicist, profesor universitar, om politic şi scriitor.

S-a născut la Botoşani - judeţul Suceava la 5 iunie 1871. Face şcoala primară la Botoşani, unde începe şi studiile liceale pe care le termină la Iaşi. Frecventează cursurile Facultăţii de Litere din Iaşi luându-şi licenţa la Paris. La Berlin şi Leipzig se specializează în istoria universală şi îşi ia doctoratul la această disciplină.

Călătoreşte în marile şi vechile oraşe europene pentru a cerceta documente despre istoria românilor. N. Iorga a întocmit numeroase volume de izvoare şi documente, monografii valoroase asupra istoriei economice, culturale, militare a României, studii şi lucrări de sinteză despre istoria României şi istoria universală, publicate în mai multe limbi. În discursuri, conferinţe publice, la cursurile ţinute la universitate, în articolele publicate în paginile ziarului* Neamul românesc, *a arătat pericolul politicii legionare.

În 19 noiembrie 1940 a fost asasinat de legionari.

Din opera sa se pot menţiona:

Documente privitoare la istoria românilor ***(5 volume)***
Studii şi cercetări cu privire la istoria românilor ***(31 volume)***
Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea ***(3 volume)***
Istoria literaturii româneşti contemporane ***(2 volume)***
Istoria românilor ***(10 volume)***
Istoria armatei româneşti

Dintre piesele de teatru, cea mai importantă este *Doamna lui Ieremia.*

Operele cu caracter memorialistic sunt:

Orizonturile mele
O viaţă de om - Aşa cum a fost
Oameni care au fost ***(4 volume)***
Memorii ***(8 volume)***

Lupta de la Podul Înalt

(fragment)

de Nicolae Iorga

Căldura desfundase drumurile, înecase ogoarele, slăbise gheața întinsă de asprul decembrie asupra apelor. Sara și dimineața, zarea se pierdea în neguri, în care se năzăreau stafii de luptători pentru turcii obosiți, care aveau pe sufletul lor povara înfrângerii proaspete de la Scutari. După ce se trecu Siretul, râul de graniță, pustiul se deschise pretutindeni; înaintea lor, în dreapta, în stânga; satele erau o grămadă de dărâmături; focul pus, fără părere de rău, de țăranii plecați la oaste, ale căror familii erau adăpostite departe, în Țara de Sus sau spre munte, nimicise și bordeiele. Apă nu se găsea decât în bălțile otrăvitoare. Necontenit se așteptau care cù pâine de la munteni, căci Moldova nu voia să-și hrănească dușmanii.

Drumul fusese ales foarte rău, numai cu gândul de a găsi mai repede pe Ștefan, de a-l zdrobi, a-l „prinde de barbă”, cum era porunca, a supune Moldova și a o prăda apoi la răsăritul și la apusul ei. Pe malul drept al Siretului se urca larga cale a negustorilor, care ducea la capitala țării. Dincoace intrai curând în ținutul dealurilor îngrămădite, văilor înguste, râurilor cu maluri înalte, mlaștinilor făcute de ploi în adâncuri. Nenumărata mulțime frământa mocirle câteva zile, în umezeala rece a dezghețului, nutrită neîndestulător și fără rânduială, hărțuită de dușmanul veșnic ascuns, care ucidea fără greș pe cercetași, pe vânătorii de pradă și de hrană, pe bolnavii rămași în urmă și pe cei ce rătăceau.

Lui Ștefan, care vedea cum norocul vine spre dânsul, locurile acestea îi erau bine cunoscute. În Codrii Vasluiului, pe care vara îi curățise de smârcuri, văzuse el pe tatăl său, Bogdan-Vodă, strivind pe poloni, dându-li-se jos de pe cai căpitanii morți, silindu-i să părăsească pământul de pustiu și curse al Moldovei. Nu tocmai departe de Crasna, care văzuse biruința de la 1450, el își așeză oștile în calea turcilor.

Stătu pe drumul de negoț care ducea la Cetatea Albă, pornind tot din Suceava. Dușmanii veneau de la Bârlad, trecuseră de Vaslui și acum ei apucau spre Iași, unde erau curți domnești din timpuri mai noi. În locul unde pârâul Racovățului se varsă în Bârlad, făcând o mlaștină între păduri, trecerea era deosebit de primejdioasă. Un pod de lemn lega cele două râpi, pod bun pentru drumeții obișnuiți, chiar și pentru carele de marfă ale liovenilor, dar cu totul nepotrivit pentru a ține greutatea cămilelor, a tunurilor, a miilor de cai, a zecilor de mii de oameni, bulucul veșnic îngrămădit al turcimii. Din desişuri, guri de tun, ca nişte ochi de mort, pândeau podul deasupra prăpastiei umede. În marginea codrului așteptau secuii cu săbiile. Iar în fund ardeau în noaptea de ianuarie, a treia zi după Sfântul Ioan, nouăsprezece ale lunii, focurile la care se încălzeau țăranii în cojoace, cu arcele pe umeri și ghioagele rezemate de fagi și stejari. Ștafetele spusese că turcii se apropie, că sunt la cel din urmă popas și vor veni o dată cu ziua.

Se ridică atunci o dimineață care nu semăna cu dimineața roșie a înfrângerii polonilor. Acum era o dimineață oarbă, cu neguri groase lăsate pe lumina ei. În chiote de îndemnare și de îndreptare venea învălmășeala de călăreți a beglerbegului prin glia cleioasă, tăiată de mărăcini și de lanțurile buruienilor uscate. Cei ce apucară a răzbate se suiră pe scândurile podului, grăbiți spre moartea ce pândea în ceață.

Tunarii țintiră după zgomot din amândouă laturile drumului mare şi podul se prăbuşi în răcnetele de spaimă şi durere pe care le înăbuşi îndată chiotul ce cutremură pădurea. Ca o ploaie deasă şi iute ropotiră îndată săgețile: erau aşa de mulți duşmanii, aşa de învălmăşiți în strâmtoarea pieirii - Termopile al neamului nostru - , încât arcaşii nu puteau greşi. Ele veneau din toate părțile, mânate de un vârtej de ură. Fuga era cu neputință: gloatele nebune se împingeau tot înainte, şi cei din urmă, grăbiți să răsufle în larg, nu ştiau ce opreşte pe cei dintâi.

Groaza dădu aripi acestora. Un iureş puternic şi, poate, pădurea blestemată îşi va pierde farmecul ucigaş! Strivind trupuri care făcuseră a doua oară un „pod înalt” deasupra râpei în care curgeau acum valuri roşii deasupra tinei, spahii, în haine bogate, pe cai arăpeşti, se aruncară asupra izvorului săgeților. Secuii fură călcați în picioare şi se împrăştiară, lăsând multe trupuri în urmă. Ei erau străini şi fuga nu le descoperea căminurile. Țăranii ştiau însă ce-i aşteaptă pe dânşii şi pe toți ai lor din neam în neam dacă se vor clinti dintre copacii aceştia ai codrului, dacă o spărtură se va face în zidul lor de piepturi goale. Topoarele, securile, ciomegele, ghioagele bătură turbat asupra haitei lupilor; coasele începură să taie holda cruntă a picioarelor cailor turceşti. Cu cât ținea mai mult frământarea, cu atâta amestecul se făcea mai straşnic în desişul zăpăcit al duşmanilor. Ei nu mai ştiau nici pe cine au în față, nici pentru ce se luptă. Sultanul nu era în mijlocul lor ca să strângă pe toți în jurul lui şi să-i îndrepte, pe când dincolo domnul călăuzea toate mişcările. Ziua nu se limpezise încă pe deplin când toată puterea vrăjmaşă - pedestrime, călări, salahori, tunuri - lăsă lunca sângeroasă şi fugi, cete-cete, în toate părțile.

Şi în ziua aceea de marți a desăvârşitei biruințe - cea mai mare din viața lui Ştefan şi asupra celui mai puternic duşman - şi miercuri şi joi, pâlcuri de vânători se ţinură în urma duşmanilor. Mlaştinile îi înghiţeau, pădurile îi prindeau în braţele lor negre, dându-i în puterea românilor, gheaţa rîurilor se sfărâma, prăbuşindu-i în adâncimi. Secerişul de iarnă al trupurilor urma ziua şi noaptea. [...]

Din partea lui, Ştefan rămăsese în locul unde învinsese. El puse să i se aducă înainte prinşii, foarte mulţi la număr, care scăpaseră de moartea în luptă numai ca să găsească pe urmă una mai puţin cinstită şi mult mai dureroasă. Mulţi erau fii de oameni vestiţi şi bogaţi, aşa încât boierii lui Ştefan vorbeau de răscumpărarea lor. Dar domnul nu voi să audă de târguială pentru a da drumul acelor care-i călcaseră ţara în picioare şi întinseseră o mână îndrăzneaţă către cununa sa. „Dacă aveţi atâţia bani şi putere, ce-aţi căutat aici la mine?”, striga el nenorociţilor, care fură înfipţi în ţepile ce împodobiră sălbatec mlaştina cruntă. Singur fiul lui Isac-Beg, din marele neam al lui Vrenos-Beg, ce se luptase cu Mircea, domnul muntean, fu cruţat de această cumplită moarte. [...]

Apoi ţăranii se împrăştiară pe la statele unde în curând mâinile lor de viteji erau să trezească sămănăturile noi. Iar „Ştefan-Voievod, cu mila lui Dumnezeu” - şi a nici unui om de pe pământ! - „domn al Ţării Moldovei”, stând în scaunul său din Suceava, pe care nu-l putuseră răsturna duşmanii, scria la 25 ianuar întregii creştinătăţi cele ce se întâmplase, cu ajutorul celui ce sprijină dreptatea, în Lunca Bârladului. „Când am văzut noi aşa o oaste mare - spune el tuturor acelor oameni vestiţi care nu prea auziseră de dânsul până atunci - ne-am ridicat vitejeşte cu trupul nostru şi armele noastre şi le-am stătut împotrivă, şi cu ajutorul lui Dumnezeu cel atotputernic am învins straşnic pe acei duşmani ai noştri şi ai creştinătăţii întregi, şi i-am sfărâmat, şi i-am călcat în picioare.”

Mohamed al II-lea, care era acum un om bătrân şi, mai mult încă, un om îmbătrânit de gânduri prea mari şi de prea multe silinţe, fu lovit în inimă de vestea nenorocirii din Moldova. Mai multe zile în şir el nu primi pe nimeni; pregătirile sale pe apă, de care se temeau atâţia, fură deocamdată întrerupte; Ali-Beg fu aruncat la închisoare ca cel cunoscător al lucrurilor româneşti, asupra căruia apăsa mai greu răspunderea celor petrecute. Văduva lui Murad, mama vitregă a sultanului, Mara, fata despotului sârbesc Gheorghe, recunoscu faţă de trimesul veneţian că aşa o înfrângere n-au mai avut să îndure turcii.

Întrebări şi exerciţii	Răspunsuri posibile
	Fragmentul face parte din volumul al IV-lea al operei „Istoria Românilor”, capitolul „Cavalerii”.
1. Explicaţi semnificaţia titlului.	1. Titlul indică evenimentul consemnat istoric şi localitatea unde oastea condusă de Ştefan cel Mare a dobândit strălucita biruinţă împotriva turcilor.
2. Sesizaţi detaliile prin care se prezintă locurile călcate de duşmani.	2. Călcând pământul Moldovei în asprul decembrie 1475, turcii au fost nevoiţi să străbată drumurile desfundate, să se piardă în negura care acoperea zarea, să lupte cu foamea şi setea deoarece moldovenii pustiiseră satele şi otrăviseră apele fântânilor. Duşmanii aşteptau în zadar care cu pâine de la munteni.
3. Descoperiţi cuvintele care surprind pustietatea străbătută de turci.	3. Pustietatea prin care înaintează turcii se înfăţişează prin următoarele notaţii: „pustiul se deschise pretutindeni”, „înaintea lor, în dreapta, în stânga”, „satele erau o grămadă de dărmături”, „focul pus fără părere de rău de ţăranii plecaţi la oaste”, „focul nimicise căsuţele şi bordeiele”, „Apă nu se găsea decât în bălţi otrăvitoare”.
4. Cum înaintează oastea turcă?	4. Călăuziţi de gândul de a-l prinde grabnic şi de a-l zdrobi pe Ştefan, duşmanii au ales greşit drumul, de aceea vrăjmaşii erau obligaţi să treacă prin văi înguste, să străbată locuri mlăştinoase pe o vreme umedă şi rece, aflându-se veşnic sub ameninţarea morţii.
5. La ce eveniment petrecut pe aceste meleaguri a fost martor Ştefan?	5. Voievodul îşi aduce aminte cu mândrie că a fost martorul biruinţei tatălui său, Bogdan Vodă, aflat în fruntea moldovenilor în lupta împotriva leşilor, la Codrii Vasluiului.
6. În ce constă poziţia strategică a locului ales?	6. Locul ales de voievod se afla între păduri şi trecerea peste mlaştinile pârâului

	Racovăţ se făcea pe un pod îngust, nepotrivit pentru puhoiul armatei duşmane.
7. Prin ce cuvinte se subliniază primejdia trecerii podului de către turci peste Racovăţ?	**7.** Primejdia traversării pârâului de către turci se surprinde prin următoarele observaţii: „Un pod de lemn lega cele două râpi, pod bun pentru drumeţii obişnuiţi… dar cu totul nepotrivit pentru a ţine greutatea cămilelor, a tunurilor, a miilor de cai, a zecilor de mii de oameni, bulucul veşnic îngrămădit de tunuri.”
8. De ce erau ameninţaţi păgânii?	**8.** Păgânii erau ameninţaţi de mai multe primejdii: tunarii pândeau podul din desişuri necunoscute de turci, în marginea codrului secuii aştepatau începutul luptei cu săbiile pregătite şi ţăranii moldoveni erau înarmaţi de luptă.
9. Căutaţi substantivele şi determinantele folosite pentru descrierea dimineţii când a avut loc lupta de la Podul Înal?	**9.** Atmosfera ameninţătoare a dimineţii luptei de la Podul Înalt este descrisă cu ajutorul următoarelor substantive şi determinante: „o dimineaţă oarbă cu neguri groase”, sfârşitul dramatic al duşmanilor fiind menţionat prin personificarea „grăbiţi spre moartea ce pândea în ceaţă”.
10. Cum se descrie începutul luptei?	**10.** Numărul mare al verbelor de acţiune surprinde începutul luptei şi momentul când podul se prăbuşeşte în răcnetele de spaimă ale turcilor. Intrarea arcaşilor în bătălie este prezentată cu ajutorul comparaţiei şi al epitetului dublu: „Ca o ploaie deasă şi iute ropotiră îndată săgeţile”. Duşmanii erau atât de mulţi. încât fuga lor era imposibilă şi ţinta arcaşilor era fără greş.
11. La ce figuri de stil apelează prozatorul pentru a înfăţişa plastic încleştarea bătăliei?	**11.** Încleştarea bătăliei este înfăţişată sugestiv prin intermediul epitetelor „(iureş) puternic”, „(pădure) blestemată”. „(farmecul) ucigaş”, prin metafore (comparaţii din care s-a eliminat termenul comparat) „valuri roşii”, „pod înalt”, „izvorului săgeţilor”, „zidul lor de piepturi goale”. Enumeraţia „Topoarele, securile, ciomegile, ghioagele bătură turbat”

	subliniază înverşunarea cu care ţăranii moldoveni au luptat împotriva duşmanilor lacomi şi flămânzi „ca haita lupilor”. Încleştarea este atât de puternică încât domină confuzia totală parcă ar fi sfârşitul lumii.
12. Cum reacţionează conducătorii celor două armate pe câmpul de bătălie?	**12.** Sultanul nu se afla în mijlocul turcilor, care simţeau nevoia de îmbărbătare, în vreme ce marele Ştefan călăuzea toate „mişcările vitejilor săi” şi de aceea turcii rămaşi în viaţă („pedestrime, călăreţi, salahori”) fugiră care încotro.
13. Care a fost soarta fugarilor?	**13.** Prozatorul scoate în evidenţă, cu ajutorul personificării, faptul că natura este alături de moldoveni în lupta dreaptă pentru apărarea pământului străbun împotriva cotropitorilor pe care „mlaştinile îi înghiţeau, pădurile îi prindeau în bălţile lor negre, dându-i în puterea românilor, gheaţa râurilor se sfărâma prăbuşindu-i în adâncime”. Desăvârşirea biruinţei se subliniază prin formularea poetică „Secerişul de iarnă al trupurilor urma ziua şi noaptea”.
14. Cum pedepseşte Ştefan cel Mare pe duşmani, pentru că ne-au călcat pământul?	**14.** Ştefan cel Mare hotărăşte moartea cumplită a duşmanilor prin tragerea în ţeapă pentru că ne-au călcat pământul şi au încercat să-i pună în primejdie domnia. Voievodul respinge cu indignare posibilitatea răscumpărării prizonierilor „fii de oameni vestiţi şi bogaţi” fiind şi ei înfipţi în ţepele ce împodobeau sălbatec mlaştina cruntă. „Singur fiul lui Isac-Beg, din marele neam al lui Vrenos-Beg ce se luptase cu Mircea, domnul muntean, fu cruţat de acestă cumplită moarte”.
15. La ce rosturi se întorc ţăranii moldoveni după marea izbândă?	**15.** După marea izbândă ţăranii se întorc în satele lor, la vetrele lor, schimbând sabia şi arcul cu plugul, făcând să rodească pământul apărat cu vieţile multora dintre dânşii.
16. Ce idee se desprinde din scrisoarea adresată de Ştefan	**16.** Scrisoarea lui Ştefan adresată ţărilor creştine scoate în evidenţă

conducătorilor țărilor creștine?	identitatea dintre dorința de libertate a domnitorului și a întregului popor, expresie a dragostei de țară.
17. Cum este surprinsă identitatea dintre dorința de libertate a domnitorului și a întregului popor?	**17**. Această realitate este scoasă în evidență cu ajutorul cuvintelor folosite la plural (substantive proprii, pronume, adjective, verbe) dovadă a identificării lui Ștefan cu destinele neamului („am învins straşnic pe acei dușmani ai noștri", „i-am sfărâmat", „i-am călcat în picioare").
18. Prin ce notații se relevă descumpănirea lui Mohamed al II-lea în urma înfrângerii?	**18**. Descumpănirea lui Mohamed al II-lea în urma înfrângerii este subliniată prin notațiile: „fu lovit în inimă de vestea nenorocirii din Moldova. Mai multe zile în șir el nu primi pe nimeni".
19. Ce concluzie se poate trage din mărturisirea făcută de către mama vitregă a sultanului?	**19**. Mărturisirea făcută solului venețian de către Mira, mama vitregă a sultanului, este o recunoaștere de către dușmanul însuși a înfrângerii sale dezastruoase și a biruinței strălucite a moldovenilor.

Prin aceste memorabile pagini despre istoria neamului, marele cărturar Nicolae Iorga exprimă venerația pentru vitejia legendară a strămoșilor și aprinde în sufletele tuturor românilor sentimentul de mândrie națională, concretizată în dorința de a ne ridica la înălțimea străbunilor, luptând pentru libertatea și înflorirea țării.

Planul pentru răspunsurile posibile

1. Încadrarea în volum și semnificația titlului.
2. Prezentarea locurilor călcate de dușmani.
3. Înaintarea oastei turcești.
4. Evenimentul la care a fost martor Ștefan.
5. Poziția strategică a locului ales.
6. Primejdiile care amenințau pe păgâni.
7. Descrierea dimineții și prezentarea luptei.
8. Comportarea celor două armate pe câmpul de bătălie.
9. Pedepsirea dușmanilor de către marele Ștefan.
10. Întoarcerea țăranilor moldoveni la rosturile lor.
11. Conținutul scrisorii adresate țărilor creștine.

12. Recunoaşterea biruinţei moldovenilor de către duşmani.

Exerciţii de fixare

1. Realizaţi o scurtă compunere în care să-l prezentaţi pe Ştefan cel Mare, aşa cum vi-l imaginaţi în lupta de la Vaslui.
2. Selectaţi cuvintele vechi (care nu se mai folosesc astăzi) cu ajutorul cărora este înfăţişată bătălia.
3. Alcătuiţi familiile lexicale ale cuvintelor: „putere", „rânduială", „a vedea", „a pândi".
4. Găsiţi sinonime pentru cuvintele „biruinţă", „a cuteza", „vijelios" şi alcătuiţi scurte enunţuri despre vitejia moldovenilor.

> ***„Coşbuc cântă dorul de libertate ca trăsătură sufletească esenţială a poporului. Nota caracteristică în poeziile patriotice este încrederea nestrămutată în victorie.“***
>
> ***(Dumitru Micu)***

Patria română

de George Coşbuc

Patria ne-a fost pământul
Unde ne-au trăit strămoşii,
Cei ce te-au bătut pe tine,
Baiazide la Rovine,
Şi la Neajlov te făcură
Fără dinţi Sinane, -n gură,

Şi punând duşmanii-n juguri
Ei au sfărâmat sub pluguri
Sângele Dumbrăvii Roşii,
Asta-i patria română
Unde-au vitejit strămoşii!

Patria ne e pământul
Celor ce suntem în viaţă
Cei ce ne iubim frăţeşte,
Ne dăm mâna româneşte;
Numai noi cu-acelaşi nume,
Numai noi români pe lume,
Toţi cu-aceeaşi soartă dată
Suspinând cu toţi-odată

Şi-având toţi o bucurie;
Asta-i patria română
Şi ea sfântă să ne fie.

Patria ne-o fi pământul

Întrebări şi exerciţii

1. Din ce este alcătuit titlul poeziei?

2. La care momente din istoria naţională se referă poetul?

3. Justificaţi folosirea timpurilor verbale în funcţie de conţinutul fiecărei strofe?

4. Prin ce părţi de vorbire se evidenţiază necesitatea unităţii naţionale?

Unde ne-or trăi nepoții
Și-ntr-o mândră Românie
De-o vrea Cerul, în vecie,

S-or lupta să ne păzească
Limba, legea românească
Și vor face tot mai mare
Tot ce românismul are:
Asta-i patria cea dragă
Și-i dăm patriei române
Inima și viața-ntreagă.

5. Ce misiune sfântă revine generațiilor viitoare?

Răspunsuri posibile

Titlul este o sintagmă care exprimă dragostea poetului față de glia străbună individualizată prin adjectivul „română“.

În cele trei strofe se realizează o cuprinzătoare definiție poetică a noțiunii de patrie, raportată la trecut, prezent și viitor. Libertatea strămoșească înseamnă luptă, eroism și sacrificiu suprem.

Venerația față de vitejia și puterea de jertfă a românilor pentru neatârnare se subliniază prin enumerație. Din multitudinea faptelor strălucite sunt alese acelea care au devenit puncte de referință în istoria națională: înfrângerea lui Baiazid la Rovine de către Mircea cel Bătrân, victoria dobândită la Călugăreni de românii aflați sub conducerea lui Mihai Viteazul împotriva turcilor sub comanda lui Sinan Pașa. Deasemeni este menționată marea izbândă a lui Ștefan cel Mare de la Dumbrava Roșie (Codrii Cosminului) contra polonilor. Prin adresarea directă se dezvăluie ironia față de umilința îndurată de Sinan Pașa la Neajlov.

Mândria față de eroismul strămoșilor reiese din consemnarea realității istorice cu ajutorul verbelor la persoana I, plural („suntem“, „ne iubim“, „ne dăm mâna“). Cele trei planuri - prezent, trecut și viitor - sunt înfățișate prin folosirea diferită a timpurilor verbale. Mândria față de eroismul strămoșilor este exprimată și prin verbele la timpul trecut, persoana a III-a („a fost“, „au bătut“, „făcură“, „au sfărâmat“, „au vitejit“).

În strofa a II-a se definește noțiunea de patrie raportată la contemporaneitatea poetului prin verbele la prezent („e“, „suntem“, „ne dăm mâna“, „-i(patria)“, „să fie“).

Patria văzută în perspectiva timpului este prezentată prin verbe la viitor („ne-o fi“, „or trăi“, „or vrea“, „s-ar lupta“, „vor face“).

Poporul trebuie să trăiască unit în cuget și simțiri prin aceleași idealuri pentru a fi veșnic stăpân pe pământul românesc. Ideea de armonie este subliniată de verbele şi pronumele la persoana I plural „suntem (în viaţă)", „iubim", „ne dăm mâna", „noi" şi adverbele „frăţeşte", „româneşte". Verşurile „Numai noi cu-acelaşi nume,/ Numai noi români pe lume/" subliniază individualitatea neamului şi unitatea de destin a românilor.

Poetul vede în viitor România ca pe o ţară mândră unde noile generaţii „nepoţii" vor lupta să păstreze fiinţa naţională (limbă, datini) şi să-i sporească prestigiul.

Versurile „Asta-i patria română/ Unde au trăit strămoşii/" se referă la glia apărată cu eroism de străbuni. Finalul „Asta-i patria română/ Şi ea sfântă să ne fie/" consemnează jurământul tuturor românilor de iubire, de credinţă şi jertfă.

Această poezie este mărturie a dragostei înălţătoare de ţară şi un testament sacru pentru generaţiile următoare de a se ridica la înălţimea strămoşilor.

Exerciţii de fixare

1. Care sunt cuvintele derivate de la „patrie"?
2. Alcătuiţi familia de cuvinte pentru: „plug", „mândru", „drag".
3. Explicaţi cum s-au format cuvintele: „strămoşii", „româneşte", „sfărâmă", „frăţeşte".
4. Alcătuiţi un scurt text despre ţară folosind şi cuvintele:„glie", „străbun", „istorie", „luptă", „biruinţă", „jale", „bucurie", „izbândă", „suspin", „cer", „soare", „apă", „munţi", „dealuri", „rădăcini", „codri străvechi", „ceasul înfloririi".

„Deschizător de noi izvoare de inspirație, el este cel dintâi romancier român care face din opera sa un loc larg copilăriei, înfățișându-ne-o, nu înțepenită în vechea psihologie... ci vie, bogată și plină de taine.”

(Gh. Nedioglu)

Ionel Teodoreanu

(1897 - 1954)

Ionel Teodoreanu s-a născut la 7.I.1897 la Iași și a murit la 3.II.1954 la București.

A început studiile primare la o școală germană din capitală și le-a terminat la Iași, apoi a frecventat cursurile Liceului Internat și Liceului Național din Iași.

Între anii 1916 - 1917 a fost mobilizat la Botoșani.

În 1919, într-un singur an, își ia diploma în drept la Iași și practică avocatura.

Opera sa cuprinde volumele: *Ulița copilăriei* ***(1923),*** *La Medeleni* ***(1925 - 1927),*** *Turnul Milenei, Bal-mascat, Lorelei* ***(1936),*** *Prăvale-Baba* ***(1939).***

A făcut parte din cercul revistei „Viața Românească”, unde s-a bucurat de simpatia și aprecierile criticului literar Garabet Ibrăileanu.

În opera *Masa umbrelor* ***a evocat atmosfera „Vieții Românești” și personalități ale vechiului Iași.***

În creația lui Ionel Teodoreanu se disting două teme: copilăria cu farmecul ei, adolescența și dragostea.

PRĂVALE-BABA

(fragmente)

— Bagă de seamă, Fănuță, acuma intri în rândul oamenilor. S-a trecut cu joaca, i-a spus mama, uitându-se la el cu inima cam strânsă.

Niciodată nu i s-a părut Domnicăi mai nimica-toată-de-om decât în ceasul dimineții cu brumă, când l-a pregătit pentru cea dintâi zi de școală. Parcă-l luase la oaste. Tuns chilug - așa o învățase pe Domnica la școală, când l-a înscris - cu botfori potcoviți, surtuc croit dintr-unul al tatei și pălărie neagră de flăcău. Ghiozdanul prins în spinare cu două curelușe ca o raniță. În ghiozdan, abecedarul, placa, plumbul,

„Deschizător de noi izvoare de inspirație, el este cel dintâi romancier român care face din opera sa un loc larg copilăriei, înfățișându-ne-o, nu înțepenită în vechea psihologie... ci vie, bogată şi plină de taine.”

(Gh. Nedioglu)

Ionel Teodoreanu

(1897 - 1954)

Ionel Teodoreanu s-a născut la 7.I.1897 la Iaşi şi a murit la 3.II.1954 la Bucureşti.

A început studiile primare la o şcoală germană din capitală şi le-a terminat la Iaşi, apoi a frecventat cursurile Liceului Internat şi Liceului Național din Iaşi.

Între anii 1916 - 1917 a fost mobilizat la Botoşani.

În 1919, într-un singur an, îşi ia diploma în drept la Iaşi şi practică avocatura.

Opera sa cuprinde volumele: *Ulița copilăriei* ***(1923),*** *La Medeleni* ***(1925 - 1927),*** *Turnul Milenei, Bal-mascat, Lorelei* ***(1936),*** *Prăvale-Baba* ***(1939).***

A făcut parte din cercul revistei *„Viața Românească”*, ***unde s-a bucurat de simpatia şi aprecierile criticului literar Garabet Ibrăileanu.***

În opera *Masa umbrelor* ***a evocat atmosfera*** *„Vieții Românești”* ***şi personalități ale vechiului Iaşi.***

În creația lui Ionel Teodoreanu se disting două teme: copilăria cu farmecul ei, adolescența şi dragostea.

PRĂVALE-BABA

(fragmente)

— Bagă de seamă, Fănuță, acuma intri în rândul oamenilor. S-a trecut cu joaca, i-a spus mama, uitându-se la el cu inima cam strânsă.

Niciodată nu i s-a părut Domnicăi mai nimica-toată-de-om decât în ceasul dimineții cu brumă, când l-a pregătit pentru cea dintâi zi de şcoală. Parcă-l luase la oaste. Tuns chilug - aşa o învățase pe Domnica la şcoală, când l-a înscris - cu botfori potcoviți, surtuc croit dintr-unul al tatei şi pălărie neagră de flăcău. Ghiozdanul prins în spinare cu două cureluşe ca o raniță. În ghiozdan, abecedarul, placa, plumbul, buretele, o bucată de pâine şi nişte perje afumate. Batistă curată în buzunar; unghiile tăiate şi limba cusută.

— Ia mai spune o dată: cine eşti tu?

— Ştefan. Ştefan Damaschin.

— A cui eşti tu?

— A lui Ştefan şi a Domnicăi.

— Câţi ani ai?

— Şapti.

— Ce ştii de-acasă?

— A, bî, cî, dî, ie, fî, gî, hî, i, jî, lî, mî, nî, o, pî, rî, sî, şî, tî, ţî, u, vî, zî.

— Ce-s aiestea?

— Literele alfabetului. Buchile, adăugase el.

— Cine te-o-nvăţat vorba asta?

— Ştiu eu de la oameni.

....

Şi mama l-a îmbrăcat... şi l-a pornit la şcoală, privindu-l de la portiţă cum se ducea singur la vale. Mergea ca toaca: boca-boca, boca-boca. El de la Prăvale-Baba. Căzuse brumă deasă. Cerul era albastru-siniliu peste frunze galbene şi roşii. Cântau cocoşii. Felinarele erau stinse şi suflase cu brumă.

În ograda şcolii erau castanii lui septembrie şi două feluri de vrăbii: unele cu pene, altele cu ghiozdan. Şi unele şi altele erau săltăreţe şi făceau larmă subţire. Fănuţă intrase în ograda şcolii, aşezându-se pe un pietroi de lângă poartă, ca un drumeţ care s-a oprit la han să-şi răsucească o ţigară şi să răsufle. Privea la toate şi nu spunea nimic.

....

Şi alţi doi ochi au privit ca în fiecare an recreaţia noilor veniţi, dar ascunşi după o perdea, cercând de-acolo să-i cunoască în libertate.

Apoi a sunat clopoţelul peste larma glasurilor, abătând-o de la joacă. Şi vârstele, după ce-au trecut pe uşa şcolii, îmbulzindu-se, s-au despărţit, luându-şi locul în clasele lor.

Mirosea înţepător a doftorie şi alte cele. Ochii începeau să lăcrimeze. Pereţii erau acoperiţi cu hărţi în culori şi animale domestice în mărime: boul, vaca şi viţelul, capra, porcul, bivoliţa, câinele şi mâţa.

Clasele umplute răsunau de tropăituri pe podele şi de pocnetul bocancilor. Era cu veselie ca întâiul foc în sobă.

Numai cei din clasa întâia nu ştiau ce să facă în cazarma lor. Stăteau unii într-alţii, căutând parcă pe sus ochiul de-acasă al părinţilor, înecaţi între zidurile cu miros, pierduţi în mulţimea lor.

Fănuţă a venit cel din urmă, fiindcă şi-a spălat mâinile la robinetul din ogradă. Şi cum l-au văzut că intră, bocănind pe podele cu botforii lui potcoviţi, ochii celorlalţi la el s-au oprit. - Aista-i cel de la Prăvale-Baba - şi de la el au aşteptat drum.

— Ce staţi, măi? Hai să ne găsim locul nostru, le-a spus Fănuţă din treacăt; şi toţi s-au luat după el.

Fără să mai cerceteze, Fănuță a lăsat în plata lor încăperile cu huiet, s-a suit pe scară și descoperind un prag cu soare și tăcere - ca de pod - a intrat acolo, descoperindu-se.

— Tu ești repetent? l-a întrebat cu respect feciorul primarului, care avea haine de catifea albastră, cu guler scrobit peste celălalt, cravată cu puchiței, plete de fată cu tunsoare pe frunte și ciuboțele de glanț cu bumbi.

— De ce, măi domnișoară?

— Hă-ăăă! au făcut ceilalți.

Băiatul primarului a spus:

— Eu îs băiatul primarului...

Apoi s-a înroșit și-a înghițit de două ori - fără să aibă gâlci - clipind cu ceață. A izbutit totuși să spuie cu glas de porțelan:

— Tu ai mai fost la școală. De asta știi.

— N-am mai fost eu, da mă descurc și-n codru, a spus Fănuță, simțindu-se dulău de stână alături de pisicuța cu fiong la gâtul gulerat.

Așa i-a găsit Doamna care-a intrat ușurel, fără s-o simtă nimeni: pe Fănuță stând rezemat de banca întâia, cea de lângă ușă, ca o gazdă, iar pe ceilalți în jurul lui ca niște oaspeți.

— Eu sunt profesoara voastră. Să-mi spuneți Doamna.

Toți s-au uitat cu îngheț la ea.

Doamna s-a așezat pe catedră, a deschis catalogul și le-a spus:

— Bună dimineața, copii.

A strălucit soarele mai vesel, dar numai un glas i-a răspuns:

— Bună dimineața, Doamnă.

Doamna l-a privit pe Fănuță și i-a dat un zâmbet. Iar ceilalți s-au uitat cu încă și mai multă „i-ute-al-dracului” privire, la cel mic de la Prăvale-Baba.

Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obrajii gălbui, cu oase, ochi castanii și frunte mare-n sus.

Doamna a strigat catalogul și fiecare a auzit numele celorlalți, dar nu ca acasă.

Îi culegea cu numele întreg pe fiecare dintre toți, arătându-le locul în bancă.

Pe Ștefan Damaschin l-a ținut în banca întâia, chiar în fața catedrei.

I-a mai strigat încă o dată, cuprinzând pe fiecare cu privirea, închizându-l parcă într-o cutiuță, spunându-le să răspundă prezent fiecare pentru el și să se ridice. Așa au făcut...

Apoi Doamna s-a uitat lung la ei și i-a întrebat, vorbind cu toți cum ai vorbit cu unul.

— Știți voi ce-i crida? privind peste capul lui Damaschin.

S-au uitat unii la alții, prepuielnici, și s-a pornit o foșgăială în bănci.

— Nu știe nimeni ce-i crida? a stăruit Doamna.

— Știu eu, a ghicit băiatul domnului Căpitan de jandarmi, care era îmbrăcat în tunică de postav militărească, cusută cu bumbi galbeni.

— Spune, Decebal Cotruță.

Dar Decebal Cotruță a tăcut ostășește; iar mâna lui dreaptă a pornit glonț spre tablă, arătând crida de-acolo.

— Știm și noi, au spus alții și au făcut la fel.

Decebal s-a uitat cu „sst” la ei, dar toți trăgeau cu mâinile la țintă în cridă.

Fără să mai cerceteze, Fănuță a lăsat în plata lor încăperile cu huiet, s-a suit pe scară și descoperind un prag cu soare și tăcere - ca de pod - a intrat acolo, descoperindu-se.

— Tu ești repetent? l-a întrebat cu respect feciorul primarului, care avea haine de catifea albastră, cu guler scrobit peste celălalt, cravată cu puchițel, plete de fată cu tunsoare pe frunte și ciuboțele de glanț cu bumbi.

— De ce, măi domnișoară?

— Hă-ăăă! au făcut ceilalți.

Băiatul primarului a spus:

— Eu îs băiatul primarului...

Apoi s-a înroșit și-a înghițit de două ori - fără să aibă gâlci - clipind cu ceață. A izbutit totuși să spuie cu glas de porțelan:

— Tu ai mai fost la școală. De asta știi.

— N-am mai fost eu, da mă descurc și-n codru, a spus Fănuță, simțindu-se dulău de stână alături de pisicuța cu fiong la gâtul gulerat.

Așa i-a găsit Doamna care-a intrat ușurel, fără s-o simtă nimeni: pe Fănuță stând rezemat de banca întâia, cea de lângă ușă, ca o gazdă, iar pe ceilalți în jurul lui ca niște oaspeți.

— Eu sunt profesoara voastră. Să-mi spuneți Doamna.

Toți s-au uitat cu îngheț la ea.

Doamna s-a așezat pe catedră, a deschis catalogul și le-a spus:

— Bună dimineața, copii.

A strălucit soarele mai vesel, dar numai un glas i-a răspuns:

— Bună dimineața, Doamnă.

Doamna l-a privit pe Fănuță și i-a dat un zâmbet. Iar ceilalți s-au uitat cu încă și mai multă „i-ute-al-dracului" privire, la cel mic de la Prăvale-Baba.

Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obrajii gălbui, cu oase, ochi castanii și frunte mare-n sus.

Doamna a strigat catalogul și fiecare a auzit numele celorlalți, dar nu ca acasă.

Îi culegea cu numele întreg pe fiecare dintre toți, arătându-le locul în bancă.

Pe Ștefan Damaschin l-a ținut în banca întâia, chiar în fața catedrei.

I-a mai strigat încă o dată, cuprinzând pe fiecare cu privirea, închizându-l parcă într-o cutiuță, spunându-le să răspundă prezent fiecare pentru el și să se ridice. Așa au făcut...

Apoi Doamna s-a uitat lung la ei și i-a întrebat, vorbind cu toți cum ai vorbit cu unul.

— Știți voi ce-i crida? privind peste capul lui Damaschin.

S-au uitat unii la alții, prepuielnici, și s-a pornit o foșgăială în bănci.

— Nu știe nimeni ce-i crida? a stăruit Doamna.

— Știu eu, a ghicit băiatul domnului Căpitan de jandarmi, care era îmbrăcat în tunică de postav militărească, cusută cu bumbi galbeni.

— Spune, Decebal Cotruță.

Dar Decebal Cotruță a tăcut ostășește; iar mâna lui dreaptă a pornit glonț spre tablă, arătând crida de-acolo.

— Știm și noi, au spus alții și au făcut la fel.

Decebal s-a uitat cu „sst" la ei, dar toți trăgeau cu mâinile la țintă în cridă.

Doamna a dat din cap cu un zâmbet.

— Ia să văd dacă Ştefan Damaschin poate să-mi spuie ce-i crida?

— Crida e o piatră albă... şi moale, s-a grăbit el să adauge, care lasă semne.

— De unde ştii tu ce-i crida?

— Am văzut la mamía când mi-o croit surtucul... şi m-am gândit.

— Aşa-i, băieţi? cum a spus Damaschin? i-a întrebat Doamna pe ceilalţi.

— Aşa-i. Aşa-i.

Numai băiatul primarului a ridicat două degete în sus, cum l-a învăţat acasă mama, ca să fie de la început premiant.

— Ce vrei, Şerban Postelnicu?

— Doamnă, şi omătul e alb şi moale...

— Şi?

— Şi nu e cridă.

Băieţii au căzut pe gânduri, înnodaţi în îndoieli.

— Şerban Postelnicu, sunt multe lucruri albe şi moi care nu-s nici piatră, nici cridă. Aşa, de pildă: pânza, laptele, halviţa, lăcrămioara, mielul... Dar eu am întrebat ce-i crida. Stai jos, ascultă, gândeşte-te şi răspunde numai la ce întreb. De ce râzi, Ştefan Damaschin?

— Mă gândeam şi eu aşa...

— Spune tare: la ce te gândeai? Să ne veselim şi noi dacă-i de râs.

— Mă gândeam că şi Postelnicu e roş ca patlagica, da nu-i patlagică!

Doamna a zâmbit potolit, iar ceilalţi au râs într-un glas, cu ochii la Patlagică. Altă poreclă se născuse.

Doamna a ciocănit cu degetul în catedră şi s-a făcut linişte. Apoi a întrebat:

— Ştie vreunul dintre voi să scrie?

Mulţi au tăcut niznai; alţii s-au codit; alţii au dat din cap cu da şi ba; iar alţii au vestit cu toată gura că ei ştiu de-acasă.

Ştefan Damaschin a ascultat, dar n-a suflat.

— Cei care ştiu să scrie să vie aici, în băncile din faţă.

S-au zorit dând buzna, ca la pofteală cu dulceţi.

— Voi faceţi-le loc.

Cu Ştefan Damaschin în cap, cei din băncile din faţă au plecat; iar ceilalţi, cărturarii, s-au aşezat cu slavă în locurile din frunte. Şerban Postelnicu - primarul - s-a grăbit să ia tocmai locul lui Ştefan Damaschin. Iar de-acolo, a întors capul şi i-a aruncat o privire peste umăr, care spunea:

— Sâc!

— Bine, a spus Doamna. Vedem noi îndată. Eu, băieţi, a vorbit ea tuturora, am să încep o poveste pe care mulţi dintre voi o ştiţi de-acasă. Oricum, şi dacă aţi uitat-o, voi să mă ascultaţi cu luare-aminte şi să nu vă gândiţi la altăceva. Uite-aşa spune: Era o dată o babă...

— Şi un moşneag, a sărit unul.

— Da, şi un moşneag, a spus Doamna, privindu-l. Numai că acum eu spun povestea şi voi m-ascultaţi: Baba avea o găină şi moşneagul avea un cucoş. Găina se oua de câte două ori pe zi şi baba mânca o mulţime de ouă, iar moşneagului nu-i da nici unul. Aţi ascultat bine?

— Am ascultat.

— Care dintre voi, a vorbit Doamna către cei neştiutori de carte, poate să spuie cu vorbele lui ce-am istorisit eu?... Tu, Gheorghe Coşeru.

Gheorghe Coşeru a înghiţit şi a spus fuguţa:

— Era odată o babă şi-o găină, un moşneag ş-un cucoş. Găina babei făcea ouă multe, da`cucoşul moşneagului nu făcea ouă deloc. Şi numai baba mânca ouă.

Doamna a zâmbit şi a spus:

— Cam aşa.

Apoi Doamna s-a uitat la băncile cărturarilor.

— Acum să vedem care dintre voi poate să scrie cu cridă pe tablă ce-am spus eu...

Tăcere cu spaimă. Toţi şi-au încuiat mâinile sub bancă, uitându-se în jos.

— Şerban Postelnicu... l-a întrebat Doamna pe cel ajuns în banca întâia.

Dar Patlagică s-a făcut alb cum îi crida şi Doamna i-a dat bună pace lăsându-l să fie alb şi moale.

— Timotei Hanţu, a cercetat ea pe cel de lângă Postelnicu.

Dar băiatul domnului Procuror a dat din cap, cu degetul în gură, cum făcea şi la masă când bunica îl ruga să mănânce şi el nu spunea decât: 'm!

— Scoate degetul din gură, Timotei Hanţu.

Fără deget, gura lui Timotei a rămas ca a pruncului fără biberon.

Doamna a aşteptat. Se făcuse atât de mare tăcere încât parcă lumina soarelui a crescut, aducând zgomotele de-afară şi din piept - ale castanelor şi inimilor cu zvâc - drept la catedra Doamnei.

— Să vie la mine Ştefan Damaschin.

Din fundul clasei, unde ajunsese, cel de la Prăvale-Baba a pornit înspre catedră, bocănind ca o catană.

....

Apoi Doamna, după ce şi-a adâncit privirea în ochii lui, i-a spus tare:

— Du-te la tablă, Ştefan Damaschin.

S-a dus şi s-a oprit.

Toţi se bucurau că nu-s în pielea lui. Numai Ştefan Damaschin nici nu s-a bucurat, nici spăimântat, ci a stat, aşteptând, cu mintea stârnită ca zbârnâitoarea unui zmeu.

— Ştefan Damaschin, poţi tu să faci pe tablă ce-am istorisit eu?

Ceilalţi n-au înţeles cum trebuie, crezând că a scrie, sau a face, totuna era.

Dar Ştefan Damaschin a răspuns, după ce s-a măsurat din ochi cu tabla:

— Să fac oi putea.

— Ia încearcă.

... Dintâi s-a ivit casa: casă de ţară cu cocostârc în vârf, uşă, două ferestre şi prispă. Apoi s-a aşezat pe prispă, în stânga baba, cloanţă-cotoroanţă cu nas hapsân, ochi mici şi burtă cât o bute. Când a ajuns la mâinile ei, Fănuţă s-a oprit, s-a gândit, s-a răzgândit şi a lăsat mâinile babei ca nişte lână, încă netoarsă, fără degete. Apoi s-a aşezat pe prispă moşneagul... Pe umărul moşneagului, un cucoş îşi spunea vorba: Cucurigu!

Apoi Fănuţă s-a dus la mâinile babei şi le-a tors din caier, cu degete încârligate de talpa-Iadului. Într-una, baba ţinea un ou. Cu cealaltă baba ţinea o sforicică de care crida a legat o găină care scoate ou. Fănuţă nu s-a sfiit să puie oul unde trebuie şi băieții au râs de-așa ispravă glumeață. Dar râdea și Doamna, astfel că băieții s-au uitat mai departe.

— Ce mai venea?

A stat și s-a gândit Fănuță, cu fața boțită de gând, frământând crida în degete. Ș-apoi s-a hotărât și-a pus în burta babei, de la gâtiță în jos, ou lângă ou, cum stau cartofii într-un sac.

Băieții se uitau numai la tablă.

Doamna se uita numai la Ștefan Damaschin: parcă venea o rândunică dinspre el, vestind o primăvară.

Iar Ștefan Damaschin, mereu stârnit, a mai lăsat o ață din streașina casei. drept deasupra babei, de care-a atârnat - de la el - un păianjen.

— Ștefan Damaschin, șterge tot cu buretele și lasă numai găina... și oul.

— Damaschin, l-a întrebat Doamna; cu ce seamănă oul găinei?

— C-o buche, a spus el, și Doamna a râs.

— Cu care buche? Adică literă, a spus Doamna către ceilalți?

— Cu *o*.

— De unde-o știi tu?

— Din abecedar.

— Bine, Ștefan Damaschin. Acum șterge și găina.

A șters-o. Deci, din toată povestea n-a rămas decât un ou.

— Acuma, a poruncit Doamna, fiecare să treacă la locul lui.

Au suspinat cărturarii ș-au trecut la vechile locuri, cu Șerban Postelnicu la coadă. Iar Ștefan Damaschin a venit iar în capul băncilor, ștergându-și mâinile de cridă.

— Acuma, copii, scoateți tăblițele din ghiozdane și scrieți ce vedeți pe tablă.

Așa au făcut, cu forfotă mare și apoi cu scrâșnet de plumb apăsat pe placă.

— Să nu vă speriați, copii. Toate vin din poveste, cu încetul. Vouă vă plac poveștile?

— Ne plac!

— Cum nu!

— E-hei!

— Și le ascultați până când vine somnul. Ș-atuncea faceți cum? Cum?

— Aaa! a căscat unul în tăcerea celorlalți, fără să știe c-a răspuns.

— Așa faceți: aaa! a căscat și Doamna și toți au căscat dimpreună cu ea, mirați că nu-i bănat. Alfabetul, copii, începe cu ce se isprăvesc poveștile. Aaaa! Asta-i o literă, adică semnul unui sunet care iesă din gura noastră când ne vine somn. Ș-acuma să vedem cum îl facem noi pe a. Luăm oul de la găina babei și-l punem pe tablă. Și voi l-ați pus pe tăbliță.

— Pus.

— Bun. Acuma vă-ntreb: când îți vine somnul, caști, aaa; și dacă-ți vine somnul și mai tare și capul nu mai vrea să steie drept de bunăvoie, ce faci?

Doamna a dus mâna la tâmplă, lipindu-și capul de mână și mâna de cap.

— Îl sprijini cu mâna, a răspuns ea.

S-a dus la tablă, a luat crida și a tras un bețișor încârligat jos, lângă oul babei, lipindu-l de ou.

— Iaca asta e litera a, cea dintâi literă a alfabetului. Cu asta, copii, începe povestea literilor. Căci alfabetul nu-i altăceva decât o poveste în care vezi cum au venit pe lume literile. Una, o, a făcut-o găina babei când a cerut moşul să-i dea şi lui un ou. Dă-mi, babă, un ou, a spus moşul, că cucoşul meu nu face ouă. Dar baba, cu toate că era plină de ouă, a dat din cap ş-a spus: ba. Şi iaca a ieşit şi litera b din gura babei. Ba-ba, la un loc: baba. Dar cucoşul moşului ce făcea? Cânta. Cucurigu! Şi iaca a ieşit din pliscul lui o altă literă: c. Vra să zică baba, găina şi cucoşul moşneagului ne dau primele litere ale alfabetului: a, b, c. Cum se cheamă cartea voastră?

— Abecedar.

— Abecedar. Vrasăzică abecedarul e povestea literilor.

Clopoţelul venea într-un picior cu literile recreaţiei.

— Asta a fost, copii, cea dintâi oră de învăţătură. Şi-acuma, înainte de a vă duce la joacă, am să vă mai învăţ ceva. Cine-a făcut povestea de pe tablă?

— Damaschin, au răspuns ei în cor.

— Vra să zică oul e al lui?

— Daaa.

— Cum i-l dăm noi?

N-a ştiut nimeni să răspundă.

Doamna a şters cu buretele băţul încârligat, alăturat oului de pe tablă, şi l-a făcut, fără cârlig şi mai încolo, în stânga oului.

— Ştiţi voi ce înseamnă asta?

— 10, a răspuns Şerban Postelnicu.

— Şi ce e 10?

— Nota premianţilor, a răspuns Postelnicu.

— Da. Unul, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă, zece degete laolaltă au semnul acesta: 10. Câte mâini aveţi voi?

— Zece, a spus repede unul clipicios.

Ceilalţi au râs.

— Aveţi două mâini, că dacă aţi avea zece n-aţi mai fi oameni.

— Da, două avem.

— Şi zece degete.

— C-un deget ce poţi face? Mai nimica. Poţi culege un inel, o aţă de paianjen, poţi ciocăni la uşă, poţi lua o ulcică de toartă. Cu două degete poţi face mai mult. Cu o mână poţi ridica o cofă. Dar cu două mâini?

— Mă ieu la trântă, a spus unul.

— Mă spăl, a spus altul.

— Trag cu praştia.

— Mă sui în copac.

— Prind mâţa.

— Sigur, i-a oprit Doamna. În două mâini cu zece degete e toată puterea şi iscusinţa omului. Copiii care sunt cuminţi, care au minte ageră, şi care mai sunt şi silitori la învăţătură, merită nota zece. Atâta le poate da profesorul... Acuma eu am să iau nota zece de pe tablă şi am s-o scriu în catalog în dreptul lui?...

— Ştefan Damaschin, a izbucnit corul cu veselie şi dreptate.

Numai gura lui Şerban Postelnicu a rămas căscată la litera *o:* oul babei.

Exerciții și întrebări:

1. Se dau construcțiile: *bagă de seamă*
intri în rândul oamenilor
s-a trecut cu joaca.

Cerințe:
- precizați ce sunt din punct de vedere morfologic;
- cu ce cuvinte pot fi înlocuite;
- motivați utilizarea în text.

2. Care dintre cele trei modalități de expunere se folosește mai mult, motivați utilizarea raportată la prezentarea povestirii și la caracterizarea personajelor.

3. Căutați secvențele narațiunii unde apar trăsăturile personajului principal.

4. Ce modalități de caracterizare sunt folosite?

5. Definiți provincialismele, descoperiți-le în text și formulați 5 propoziții cu ajutorul acestora, utilizându-le cu funcții sintactice: subiect, atribut substantival genitival, atribut substantival apozițional și nume predicativ.

6. Găsiți pasajele în care prozatorul surprinde naivitatea și spontaneitatea.

7. Ce trăsături ale învățătoarei se relevă prin intermediul portretului fizic și moral?

Îndrumări

Prozatorul copilăriei și al adolescenței a debutat în anul 1919 în revista *Însemnări literare* cu notații lirice, reunite ulterior în volumul *Ulița copilăriei*. Și-a dobândit popularitatea cu romanul *La Medeleni*.

Narațiunea *Prăvale-Baba* ilustrează cu duioșie, umor și un fin spirit de observație psihologică întâmplări din viața unor școlari de clasa I în cea dintâi zi de școală și chipul de neuitat al primei învățătoare.

În centrul povestirii se află elevul Ștefan Damaschin de la Prăvale-Baba, cartier de oameni sărmani din vechiul Iași.

În partea introductivă se prezintă emoția mamei care își pregătește fiul pentru prima lui zi de școală. Domnica, mama copilului, îl privește cu inima cam strânsă și i se pare mic și neînsemnat mai nimica toată de om. Descrierea aspectului vestimentar reflectă condiția materială modestă a lui Ștefan Damaschin, sugerând totodată hărnicia Domnicăi și seriozitatea cu care respectă cerințele școlii în legătură cu felul cum i se spusese că trebuie să se prezinte Fănuță la școală. Îi croise un surtuc dintr-unul al soțului său, îl tunsese chilug așa cum o învățase la școală, când l-a înscris, îi cumpărase pălărie neagră de flăcău şi ghiozdan în care se aflau frumos rânduite toate obiectele necesare unui şcolar începător: abecedarul, placa, plumbul, buretele.

Amănunte semnificative: batistă curată în buzunar, unghiile tăiate şi limba cusută arată spiritul de ordine şi înţelepciunea, trăsături imprimate de mamă copilului: să fie ascultător şi tăcut, să nu se grăbească în a da răspunsuri negândite.

Din dialogul viu dintre mamă şi fiu, o adevărată repetiţie înaintea plecării, ies la iveală inteligenţa şi receptivitatea lui Fănuţă faţă de învăţăturile folositoare desprinse de la părinţi şi de la oamenii din jurul său, precum şi dorinţa Domnicăi de a-şi vedea băiatul om cu carte.

Scurtele elemente descriptive schiţează imaginea dimineţii de septembrie cu cer albastru-siniliu, cu frunze galbene şi roşii peste care suflase bruma deasă. Înfăţişând atmosfera din curtea şcolii, prozatorul precizează că în antiteză cu elevii gălăgioşi, numiţi metaforic vrăbii cu ghiozdane, Fănuţă apare ca un copil potolit şi înţelept. El se aşază pe un pietroi lângă poartă ca un drumeţ venit de departe, priveşte cu interes în jurul său cântărind totul, dar fără să spună nimic. Pare mai matur decât ceilalţi copii de vârsta lui, maturitatea datorându-se confruntărilor cu greutăţile vieţii. Personalitatea lui se conturează chiar înainte de intrarea în clasă. Colegii săi sunt sfioşi, lipsiţi de iniţiativă; neştiind care este clasa lor, aşteptau parcă ochiul şi braţul ocrotitor al părinţilor. Fănuţă îi conduce cu îndrăzneală şi siguranţă în clasă, bazându-se pe deducţie, intuind că locul lor este în încăperea cufundată în linişte. El stârneşte uimirea fiului primarului care îi vorbeşte cu respect. Siguranţa de sine a lui Fănuţă reiese din propriile cuvinte. La întrebarea colegului său dacă este repetent şi dacă a mai fost la şcoală, răspunde hotărât: „N-am mai fost eu, da' mă descurc şi-n codru".

Intervenţia scriitorului pune în lumină, prin intermediul antitezei, superioritatea lui Fănuţă faţă de fiul primarului „... a spus Fănuţă, simţindu-se dulău de stână, alături de pisicuţa cu fiong la gâtul gulerat".

Desfăşurarea primei ore de şcoală este alt prilej de caracterizare a copilului de la Prăvale-Baba.

Numai el răspunde salutului învăţătoarei, aşa cum învăţase acasă că se cuvine să salute, câştigându-i simpatia şi convingerea că va fi un şcolar deosebit.

Răspunsul lui Fănuţă, privind definiţia cretei, desenul sugestiv al unei secvenţe din povestea *Punguţa cu doi bani*, recunoaşterea literei *o* dezvăluie perspicacitatea, spiritul de observaţie în surprinderea esenţialului, fantezia şi totodată modestia lui Fănuţă. Desenul său evidenţiază cele două trăsături sufleteşti principale ale babei: lăcomia şi răutatea - Fănuţă a pus în burta babei, de la gâtiţă în jos, ou lângă ou, cum stau cartofii într-un sac; răutatea este sugerată prin degetele ca nişte gheare de Talpa-Iadului. Fantezia reiese din faptul că desenează din imaginaţie o pânză de păianjen drept deasupra babei.

Din povestire se conturează simpatia prozatorului pentru delicateţea, bunătatea şi tactul pedagogic al învăţătoarei, trăsături ale portretului moral care rezultă din desfăşurarea lecţiei. Doamna dă libertate şcolarilor să se manifeste fiecare în funcţie de personalitatea lui. Ea intervine cu pricepere când le îndreaptă greşelile ca să nu-i descurajeze. Doamna îi ajută să-şi înţeleagă valoarea şi să preţuiască meritele adevărate. Faptul că toţi recunosc, indiferent de situaţia socială a părinţilor, că lui Fănuţă i se cuvine nota premianţilor demonstrează prestanţa băiatului de la Prăvale-Baba.

Invitaţi să scrie „cu crida" ceea ce a spus învăţătoarea, adică povestea, nici unul dintre „cărturari" nu s-a încumetat. Singur Fănuţă a înţeles că a face înseamnă a desena şi a ilustrat pe tablă sugestiv povestea.

Învăţătoarea are simţul umorului, trăsătură care o apropie de şcolari. Ea încuviinţează gluma despre Postelnicu şi se amuză de naturaleţea desenului lui Fănuţă: Doamna a zâmbit potolit, iar ceilalţi au râs într-un glas cu ochii la Pătlăgică.

Ca modalităţi de expunere, Ionel Teodoreanu a îmbinat cu pricepere dialogul, naraţiunea şi descrierea. Dialogul şi aglomerările verbale dau viaţă scenelor prezentate. Naraţiunea şi descrierea realistă introduc în ambianţa vieţii de familie a elevilor şi în atmosfera şcolii. În cadrul descrierii se remarcă arta portretului. Copiii sunt surprinşi cu detalii semnificative, cu fină ironie privind diferenţele sociale şi cele intelectuale dintre ei. Prozatorul ajunge la concluzia că şcolarii rămân copii, chiar dacă sunt bogaţi - ei au sufletul curat şi ştiu să dea locul în faţă cui se cuvine. Portretul moral al învăţătoarei se completează prin elemente fizice care îi subliniază sensibilitatea şi delicateţea: „Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obraji gălbui, cu oase, ochi castanii pe frunte mare-n sus".

Ionel Teodoreanu în această operă literară prezintă cu duioşie, admiraţie şi umor chipul învăţătoarei ideale şi al şcolarului inteligent, modest, sensibil şi sigur pe sine.

Personajul literar Ştefan Damaschin din romanul „Prăvale-Baba" a trezit interesul criticii literare. Vladimir Streinu urmăreşte destinul copilului de oameni sărmani, ajuns pictor celebru la Paris prin muncă tenace şi jertfă pe altarul acestei minunate arte: „Fănuţă este un viitor mare pictor („meşterul Ştefan Damaschin") în care se urmăreşte, alături de ieşirea fiinţei omeneşti din copilărie, declararea vocaţiei artistice".

> *„Ca o stea fixă, opera eminesciană luminează acum întregul cer al nației dându-i glorioasele ei raze, arătând participarea ei la algoritmurile geniilor universale.”*
>
> *(Zoe Dumitrescu-Bușulenga)*

Mihai Eminescu

(1850 - 1889)

Poetul nepereche, Mihai Eminescu, s-a născut în Botoșani la 15 ianuarie 1850, fiind al șaptelea copil, din cei unsprezece, pe care i-au avut părinții săi, Gheorghe Eminovici și Raluca, născută Iurașcu. Și-a petrecut copilăria pe moșia părintească Ipotești, sat situat la 8 km depărtare de Botoșani. Aici a cunoscut farmecul pădurilor și al izvoarelor, vraja folclorului, sufletul curat și duios al românului, comoara amintirilor anilor luminoși de la Ipotești purtând-o cu sine întreaga viață.

La vârsta de nouă ani (1859) este elev în clasa a treia primară la Cernăuți și în clasa a patra este clasificat al cincilea din 82 de elevi.

În 1860 se înscrie la gimnaziul din Cernăuți frecventând doi ani, iar după o întrerupere de doi ani revine și își continuă studiile. Stă în gazdă la Aron Pumnul, profesor de limba română, mare patriot, autor al antologiei Lepturariu românesc, citită și apreciată de Eminescu.

Între anii 1869-1872, este student la Facultatea de Filosofie din Viena, unde se împrietenește cu scriitorul Ioan Slavici.

Din decembrie 1872 până în 1874 este student audient la Universitatea din Berlin și urmează cursuri de filosofie, istorie, economie politică.

În luna septembrie 1874, vine la Iași unde este numit director al Bibliotecii centrale, post pe care îl părăsește, în urma unor neînțelegeri, apoi devine revizor școlar în județele Iași și Vaslui; în această perioadă se încheagă prietenia trainică dintre poet și Ion Creangă, institutor la Iași.

Între anii 1877-1883, a lucrat în redacția ziarului Timpul din București alături de I. L. Caragiale și Ioan Slavici. După ani de muncă încordată, de nedreptate și de zbucium, la 28 iunie 1883, poetul intră în noaptea minții, din care nu va mai ieși decât puțin timp, în ciuda îngrijirilor primite în țară și la Viena.

„Ca o stea fixă, opera eminesciană luminează acum întregul cer al nației dându-i glorioasele ei raze, arătând participarea ei la algoritmurile geniilor universale.”
(Zoe Dumitrescu-Bușulenga)

Mihai Eminescu

(1850 - 1889)

Poetul nepereche, Mihai Eminescu, s-a născut în Botoșani la 15 ianuarie 1850, fiind al șaptelea copil, din cei unsprezece, pe care l-au avut părinții săi, Gheorghe Eminovici și Raluca, născută Iurașcu. Și-a petrecut copilăria pe moșia părintească Ipotești, sat situat la 8 km depărtare de Botoșani. Aici a cunoscut farmecul pădurilor și al izvoarelor, vraja folclorului, sufletul curat și duios al românului, comoara amintirilor anilor luminoși de la Ipotești purtând-o cu sine întreaga viață.

La vârsta de nouă ani (1859) este elev în clasa a treia primară la Cernăuți și în clasa a patra este clasificat al cincilea din 82 de elevi.

În 1860 se înscrie la gimnaziul din Cernăuți frecventând doi ani, iar după o întrerupere de doi ani revine și își continuă studiile. Stă în gazdă la Aron Pumnul, profesor de limba română, mare patriot, autor al antologiei Lepturariu românesc, *citită și apreciată de Eminescu.*

Între anii 1869-1872, este student la Facultatea de Filosofie din Viena, unde se împrietenește cu scriitorul Ioan Slavici.

Din decembrie 1872 până în 1874 este student audient la Universitatea din Berlin și urmează cursuri de filosofie, istorie, economie politică.

În luna septembrie 1874, vine la Iași unde este numit director al Bibliotecii centrale, post pe care îl părăsește, în urma unor neînțelegeri, apoi devine revizor școlar în județele Iași și Vaslui; în această perioadă se închegă prietenia trainică dintre poet și Ion Creangă, institutor la Iași.

Între anii 1877-1883, a lucrat în redacția ziarului Timpul *din București alături de I. L. Caragiale și Ioan Slavici. După ani de muncă încordată, de nedreptate și de zbucium, la 28 iunie 1883, poetul intră în noaptea minții, din care nu va mai ieși decât puțin timp, în ciuda îngrijirilor primite în țară și la Viena.*

Se stinge în sanatoriul doctorului Şuţu din Bucureşti la 15 iunie 1889 şi este înmormântat la cimitirul Bellu.

În ianuarie 1866, publică prima poezie, *La mormântul lui Aron Pumnul.* ***În acelaşi an, publică poezia*** *De-aş avea...* ***în revista*** *Familia* ***şi directorul revistei, Iosif Vulcan îi schimbă numele în Eminescu, adoptat de acum încolo şi de poet.***

În anul 1870, trimitè la revista *Convorbiri literare* ***din Iaşi poeziile:*** *Venere şi madonă, Epigonii* ***şi*** *Mortua est.*

Într-o perioadă de nici două decenii, Eminescu a creat o operă monumentală, în proză şi versuri, abordând genurile liric, epic şi dramatic.

Primul volum de versuri eminesciene este tipărit la sfârşitul anului 1883 *(pe copertă apare 1884)* ***din iniţiativa lui Titu Maiorescu.***

Scrisoarea III

La un semn, un ţărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Şi în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah şi spahii
Vin de 'ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri întind corturile mari...
Numa 'n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Iată vine-un sol de pace c'o năframă 'n vârf de băţ.
Baiazid privind la dânsul, îl întreabă cu dispreţ:
— Ce vrei tu?
— Noi? Bună pace! Şi de n'o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea şi s'apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
— Tu eşti Mircea?
— Da 'mpărate!
— Am venit să mi te 'nchini,
Să nu schimb a ta coroană într'o ramură de spini.
— Orice gând ai, împărate, şi oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îţi zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierţi;
Dar acu vei vrea cu oaste şi război ca să ne cerţi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn şi nouă de mila Măriei-Tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi,
Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război.

— Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândeşti că pot
Ca întreg Aliotmanul să se 'mpiedece de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s'au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s'adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S'a 'mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ şi mare.
N'au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Şi Apusul îşi împinse toate neamurile 'ncoace;
Pentru-a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca şi zidul neînvins.
Când văzui a lor mulţime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură nempăcată mi-am şoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
Şi de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Şi, purtat de biruinţă, să mă - împiedec de - un moşneag?
— De-un moşneag, da, împărate, căci moşneagul ce priveşti,
Nu e om de rând, el este Domnul Ţării Româneşti.
Eu nu ţi-aş dori vrodată să ajungi să ne cunoşti,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oşti.
După vremuri mulţi veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomeneşte, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulţi durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii şi mulţime de norod;
Împăraţi pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit şi-n ţara noastră de-au cerut pământ şi apă—
Şi nu voi ca să mă laud, nici nu voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toţi o apă ş-un pământ.
Te făleşti că înainte-ţi răsturnat-ai val-vârtej
Oştile leite-n zale de-mpăraţi şi de viteji?
....

Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliţi,
Printre cetele păgâne trec rupându-şi large uliţi;
Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi, gonind biruitoare, tot veneau a ţării steaguri,
Ca potop ce prăpădeşte, ca o mare turburată—
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oţelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Întrebări şi exerciţii

1. Realizaţi lectura integrală a poeziei urmărind din câte părţi e alcătuită.
2. Ce prezintă fragmentul?
3. Ce modalităţi de expunere sunt folosite?
4. Motivaţi utilizarea verbelor la modul indicativ, timpul prezent în primele cinci versuri.
5. Precizaţi scopul folosirii enumeraţiei în descrierea trecerii Dunării de către armatele lui Baiazid.
6. Ce elemente de limbaj artistic sugerează revărsarea turcilor ca un puhoi asupra pământului românesc?
7. Ce realităţi referitoare la poporul român subliniază versul „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari” ?
8. Menţionaţi rolul interjecţiei „iată” şi al dialogul în cadrul evocării trecutului istoric.
9. Ce observaţii se pot face asupra limbajului din discuţia dintre sultan şi sol (Ce trăsătură dominantă a lui Baiazid se evidenţiază? Ce rol au interogaţiile, exclamaţiile retorice şi pronumele posesiv „nostru” în prezentarea solului?)?
10. Comentaţi elementele de limbaj artistic în secvenţa dialogului Mircea-Baiazid, ilustrative pentru infatuarea sultanului (-interogaţia retorică, -exclamaţia retorică, -personificarea naturii, -construcţii eliptice, -limbaj popular).
11. Remarcaţi concepţiile opuse ale celor doi conducători despre istorie şi despre relaţiile dintre popoare.
12. Descoperiţi următoarele elemente de limbaj artistic în secvenţa în care Baiazid se laudă cu victoriile dobândite până la bătalia de la Rovine?
(-interogaţii şi exclamaţii;
-personificarea;
-construcţii eliptice;

-hiperbola;
-repetiţia;
-enumeraţia;
-comparaţia;
-metafore;
-sintagme metaforice;
-elemente de limbaj popular).

13. Remarcaţi simplitatea şi expresivitatea vorbelor lui Mircea despre statornicia neamului nostru de-a lungul zbuciumatei istorii (-elemente de lexic, -construcţii populare, - arhaisme, -cuvinte onomatopeice, -interogaţii retorice, -metafore, -comparaţii, -personificarea).

14. Comentaţi secvenţa descrierii luptei, urmărind timpurile verbale comparaţia, valoarea stilistică a substantivelor, adjectivelor, verbelor în realizarea imaginilor vizuale, auditive şi motorii.

15. Prin ce elemente de limbaj artistic se înfăţişează comportarea lui Mircea şi a lui Baiazid în timpul luptei de la Rovine?

16. Imaginea hiperbolică a luptei dintre cele două armate oferă o viziune apocaliptică. Ce figuri de stil se folosesc pentru realizarea acestei viziuni?

17. Comentaţi ultimele două versuri din fragment, raportându-le la înţelepciunea şi adevărul din răspunsurile date de Mircea lui Baiazid.

Comentariu literar

Opera lui Mihai Eminescu este o comoară unică, de înaltă simţire şi grai românesc. Marele poet s-a remarcat printr-o surprinzătoare forţă de sinteză a izvoarelor autohtone şi universale, prin profunzimea filozofică a gândirii, prin viziunea cosmică şi mitologică şi prin farmecul limbajului. Sufletul său a vibrat la marile idealuri ale poporului nostru: dorinţa de libertate şi de dreptate.

Poezia *Scrisoarea III* face parte din creaţia eminesciană de meditaţie socială. A apărut la 1 mai 1881 în revista *Convorbiri literare* şi a fost reprodusă de Eminescu în ziarul *Timpul* din 10 mai 1881. Unele versuri fuseseră

Planul comentariului literar

1. Complexitatea universului creaţiei eminesciene.

2. Geneza (procesul naşterii oprei literare)

compuse în anii 1872-1874, perioadă în care poetul își făcea studiile universitare, poezia având destinația să încheie marele poem sociogonic *Memento mori*. O variantă anterioară celei publicate se intitula sugestiv *Patria și patrioții*.

Prima parte a *Scrisorii III* este inspirată din opera cărturarului german Iosef von Hammer *Istoria Imperiului Otoman*.

3. Încadrarea în gen și specie.

Aparține genului liric, prima parte este odă[1], cea de a doua este satiră[2], cu elemente de pamflet[3].

Partea întâi este alcătuită din următoarele secvențe: visul de mărire al unui sultan și cuprinde referiri la extinderea Imperiului Otoman până la Dunăre, în timpul lui Baiazid, trecerea fluviului de către armatele sale, întâlnirea dintre sol și Baiazid, dintre Mircea și sultan și descrierea luptei de la Rovine din 10 octombrie 1394.

4. Aspectele prezentate în fragment.

Fragmentul analizat evocă trecutul istoric și elogiază patriotismul înflăcărat din timpul lui Mircea cel Bătrân.

5. Modalitățile de expunere folosite.

Modalitățile de expunere folosite sunt descrierea, narațiunea și dialogul.

6. Scopul utilizării verbelor la modul indicativ, timpul prezent (primele cinci versuri).

În primele cinci versuri verbele („se leagă", „trece", „vin", „întind", „sună") folosite la modul indicativ, timpul prezent contribuie la realizarea prezentului istoric conturat pe parcursul întregii poezii.

7. Rolul enumerației.

Prin intermediul enumerației, Eminescu descrie trecerea triumfală a armatelor lui Baiazid peste Dunăre pe un pod de vase:

8. Elementele de limbaj artistic sugestive pentru descrierea puhoiului turcesc.

La un semn un țărm de altul legând vas de vas se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă:
Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii.

Sub raport documentar se menționează

denumirea corpurilor turcești de armată din secolul al XIV-lea: ieniceri și spahii a căror forță numerică este sugerată printr-un șir de elemente: repetiția „vas de vas”, verbul „ntunecă” și construcția metaforică „în roiuri”. Numărul de versuri dedicat descrierii armatei turcești este mai mare (cinci) și numai un singur vers sintetic sugerează prezența armatei române subliniind patriotismul și înfrățirea cu natura, adevărate legi nescrise de la care nu s-a abătut poporul nostru niciodată:

Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Metafora „codrul de stejari” se referă la prezența armatei române. Așa cum stejarul înfruntă totdeauna furtunile, neamul românesc a ținut piept vitregiilor istoriei având o legătură eternă cu vatra străbună, subliniind astfel ideea de forță și permanență.

9. Prezența armatei române sugerată numai printr-un vers!

Următoarele secvențe ilustrează întâlnirea dintre sol și Baiazid, dintre Mircea și sultan... Verbelor la modul indicativ, timpul prezent se adaugă interjecția „iată” prin care istoria este adusă în prim plan. Dialogul reconstituie scenic cele două întâlniri și contribuie la caracterizarea personajelor. Baiazid se definește de la început prin infatuare. Întrebarea adresată solului este scurtă și tonul disprețuitor: „- Ce vrei tu?”

10. Rolul interjecției „iată” și al dialogului.

11. Trăsătura dominantă a lui Baiazid.

Limbajul solului este ceremonios, de mare distincție, dar și de o simplitate cuceritoare:

Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

12. Rolul elementelor de limbaj artistic:
- interogația retorică
- exclamația retorică
- personificarea

Interogația și exclamația retorică surprind mirarea omului din popor crescut în lumina unei etici sănătoase, care nu poate dori altceva decât pacea în fața unui agresor ca Baiazid. Pluralul pronumelui personal „noi” și adjectivul posesiv „nostru” întăresc ideea că solul vorbește în numele neamului.

Cuvintele populare „năframa“ și „de n-o fi cu bănat“ dau coloratură națională acestui moment. Substantivul „domnul“ și determinantul

„nostru“ scot în evidenţă căldura şi dragostea poporului faţă de cârmuitorul său, iar substantivul „împărat“ cu epitetul antepus „măritul“ dezvăluie respectul şi răceala faţă de un străin venit cu gânduri de cotropire.

Potrivit ceremonialului vremii, domnitorul român se înfăţişează adversarului numai după ce acesta porunceşte să i se dea cale liberă:

La un semn dechisă-i calea şi s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu după vorbă, după port!.

Substantivul „Un bătrân“ realizat prin schimbarea valorii morfologice a adjectivului sugerează înțelepciunea vârstei. Adjectivul „atât de simplu“ la superlativ absolut subliniază simplitatea şi modestia voievodului român, dovedite prin vorbă şi port. Pronumele de persoana a II-a singular „tu“, „(să-mi) te (închini)“ reflectă superioritatea pe care urmăreşte să şi-o impună Baiazid. El i se adresează lui Mircea cu siguranţa şi cu aroganța cuceritorului conştient de puterea sa şi stăpânit de convingerea că nimic nu-i poate sta în cale:

13. Convingerile opuse ale celor doi conducători.

Am venit să mi te-nchini
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

Mircea nu se sperie de perspectiva cuceririi a cărei umilinţă este conturată de metafora „ramură de spini“. Aşa cum cere ospitalitatea, îl primeşte pe Baiazid cu salutul străbun şi numai după aceea vorbeşte despre problemele politice sugerând posibilitatea unei înțelegeri referitoare la pace, dovedindu-se un bun diplomat, dar respingând demn şi hotărât ideea îngenuncherii:

Orice gând ai împărate, şi oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îţi zic: Bine-ai venit!

Prin limbajul popular se înfăţişează simplitatea domnitorului şi adânca lui înțelepciune care izvorăsc din experienţa de viaţă a poporului român, calităţi remarcate prin valoarea aforistică a expresiilor[4] „de-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris şi pentru noi/ Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război".

Trufaşul Baiazid este cuprins de mirare şi de indignare văzând că domnitorul unei ţărişoare îndrăzneşte să nu i se supună. Aceste sentimente sunt relevate de o dublă interogaţie şi de exclamaţie retorică:

Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândeşti că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus!

Sultanul vorbeşte cu mândrie despre victoriile sale strălucite obţinute împotriva cruciadelor organizate de papă, despre luptele de la Malta şi despre bătălia de la Nicopole.

14. Elementele de limbaj artistic ilustrative pentru izbânzile lui Baiazid

Metafore de mare plasticitate - „toată floarea ce vestită a întregului Apus", „fulgerele", „contra fulgerului" (Baiazid), „uraganul", „rârui-râuri", - repetiţia conjuncţiei „ori", comparaţia „ca păduri de lănci şi săbii" şi personificarea prezintă viziunea hiperbolică a lui Baiazid privind izbânzile sale:

Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ şi mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face
Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru a crucii biruinţă se mişcară râuri-râuri
Ori din codri răscolite, ori stârnite din

pustiuri,
Zguduind de pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!

Lupta de la Nicolpole din anul 1396 este menţionată de poet înainte celei de la Rovine din anul 1394 cu intenţia de a sublinia importanţa izbânzii românilor conduşi de Mircea Basarab împotriva unui duşman atât de puternic:

La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca şi zidul neînvins,
Când văzui a lor mulţime, câtă frunză, câtă iarbă
Cu o ură ne-mpăcată mi-am şoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz..."

Din sublinierea hotărârii lui Baiazid „Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz" se conturează faptul că luptele duse de Imperiul Otoman nu aveau numai un scop politic, ci şi unul religios: subjugarea ţărilor creştine.

Învingătorul de la Nicopole vorbeşte cu totală lipsă de respect voievodului român:

Şi de crunta-mi vitejie tu te aperi c-un toiag?
Şi purtat de biruinţă să mă-mpiedic de-un moşneag?

Replica lui Mircea este expresia demnităţii cu care respinge umilinţa şi relevă calmul şi mândria că este cârmuitorul unei provincii româneşti cu ale cărei idealuri se identifică:

De-un moşneag, da, împărate, căci moşneagul ce priveşti
Nu e om de rând, el este domnul Ţării

Românești.

Baiazid folosește în batjocură cuvântul „un moșneag“, dar pentru domnitor substantivul acesta simbolizează înțelepciunea și experiența de viață, elemente care dau omului forța morală. Vorbele voievodului parcă sunt desprinse din cronici. El reflectă concepția unui popor pașnic, trăinid în strânsă comuniune cu natura și fiind gata oricând să-și apere vatra străbună. Mircea este modest, el nu se laudă ca Baiazid, ci face o sinteză a istoriei respectând adevărul care amintește că mulțimea dușmanilor veniți cu gânduri de cucerire a fost nimicită de români. Cotropitorii numeroși - anonimi pentru popor - sunt indicați prin cuvântul „mulți“ - cu vădită nuanță ironică.

Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră și-au cerut pământ și apă —
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.

15. Simplitatea și expresivitatea cuvintelor lui Mircea.

Dintre aceștia este meționat regele Darius, întemeietor al imperiului persan (522-486) care a ajuns cu oștile pe pământul nostru și a suferit una din cele mai mari înfrângeri cunoscute în lumea antică. Construcția populară „nu putea să-i mai încapă” dă glas disprețului față de lăcomia dușmanilor neamului. Precizarea lui Mircea că acei care au venit să ne cotropească, cei care „au cerut pământ și apă", s-au făcut „toți o apă și-un pământ" are valoare de avertisment adresat oricui ar veni în țara noastră cu gânduri de cucerire. Din aceste cuvinte transpare mulțumirea voievodului că puhoiul cotropitorilor, care s-au dorit stăpâni peste pământul și apele noastre, a fost nimicit fulgerător, („mulți veniră") și-și dorm somnul veșnic sub brazda strămoșească atât de mult râvnită. Cuvintele domnitorului subliniază diferența dintre războaiele drepte, de apărare și cele de cucerire. El relevă faptul că Baiazid și-a învins adversarii, pentru că urmăreau puterea și mărirea ca și sultanul.

> *Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai vel-vârtej*
> *Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?*
> *Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?...*
> *Ce-i mâna pe ei, în luptă, ce-au voit acel Apus?*

Prin verbele sinonime „te fălești", „te lauzi", prin locuțiunea adverbială „val-vârtej", prin substantivul „oștile" și determinantul „leite-n zale de-mpărați și de viteji", Mircea subliniază trufia sultanului și stabilește adevărul istoric privind împrejurările obținerii victoriilor acestuia:

> *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier,*
> *A credinții biruință căta orice cavaler.*

Ideea că potrivnicii urmăreau mărirea este evidențiată de metafora „fruntea ta de fier", cu sensul de frunte încoronată ca simbol al forței.

În antiteză cu Apusul, Mircea duce un război de apărare, datorie sfântă formulată în cuvinte cu valoare de maxime privind dragostea de țară:

> *Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...*
> *Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,*
> *Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,*
> *Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;*

N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

Din vorbele lui Mircea se conturează misiunea grea pe care o impune responsabilitatea faţă de istorie. El nu apără bunuri materiale, ci este ocrotitorul unui popor sărac, apăsat de greutăţi, dar măreţ prin superioritatea etnică, pe care Mircea şi oastea sa o apără pentru a se păstra neştirbită peste veacuri. Substantivele „râul", „ramul" sunt simboluri ale naturii cu care neamul nostru s-a înfrăţit pentru a fi de-a pururi stăpân în ţara lui.

Substantivul *moşie* - cu sensul vechi de patrie - capătă o deosebită expresivitate în formularea *iubirea de moşie*, definită ca un zid de care se vor lovi şi se vor nimici duşmanii. Raportul sintactic adversativ relevă înfrăţirea cu natura care ne este pavăză în vremuri de restrişte.

Dialogului îi urmează descrierea încordării dinaintea luptei:

Şi-abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot şi de arme şi de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capte pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

Tensiunea care precede bătălia este subliniată prin exclamaţii retorice din construcţiile eliptice: „Ce mai freamăt, ce mai zbucium!" Prezenţa armatei române sugerată în versul „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari" este conturată de predicatul *clocoti* şi de complementele *de zgomot, de arme, de bucium*. Verbul *sună* şi substantivul în *zarea* schiţează un plan îndepărtat, iar verbele şi complementele amintite aduc imaginea pe planul prezentului însufleţind tabloul. Acelaşi rol au şi imaginile vizuale la realizarea cărora contribuie repetiţia numeralului *mii*.

Iar la poala lui cea verde mii de capete

pletoase
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

Lupta se descrie prin îmbinarea imaginilor vizuale, auditive şi motorii. În studiul *Note şi impresii* Garabet Ibrăileanu compara tabloul bătăliei cu o orchestraţie simfonică:

Călăreţii împlu câmpul şi roiesc după un semn
Şi în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă faţa negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Şi ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecându-l vin săgeţi de pretutindeni.
Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie.

16. Descrierea luptei.

Aglomerările verbale realizate cu ajutorul verbelor de mişcare „împlu" „roise", „bat", „iau", „scânteie", „vâjâind", „urlă", surprind dinamismul scenelor de luptă care se derulează cu rapiditate ca nişte secvenţe cinematografice. Cele trei comparaţii cu forţele naturii dezlănţuite creează impresia de sfârşit de lume: *ca nouri de aramă, ca ropotul de grindeni, ca plesnetul de ploaie*. Acelaşi tablou se realizează prin imaginile auditive „*vâjâind ca vijelia*", „*urlă câmpul şi de tropot şi de strigăt de bătaie*". La efectul sonor contribuie nu numai sensul cuvintelor, ci şi prezenţa unor consoane cu o duritate aparte - *p, r, t, b* - în cuvintele *tropot, ropot, grindeni, plesnet, bătaie.*

17. Comportarea lui Mircea şi Baiazid pe câmpul de luptă.

Secvenţele următoare accentuează antiteza dintre cei doi conducători înfăţişând comportarea lor diferită pe câmpul de luptă. Sultanul este deznădăjduit când vede cum oastea lui care a trecut triumfală Dunărea cade pradă morții, în vreme ce Mircea vine falnic în fruntea armatei române. Repetiția adverbului *în zadar* și a adjectivului *mai mare* anunță înfrângerea iminentă a armatei turcești, iar comparația *ca și leul în turbare* subliniază orgoliul înfrânt și desperarea sultanului a cărui intervenție nu mai este de nici un ajutor:

În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare
Îm zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste.
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie;
Cad arabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedeștrii, colo caii se răstoarnă.

Imaginea apocaliptică se amplifică printr-o dublă comparație: *ca și crivățul și gerul* și prin verbul *se năruie:*

Și lovind în fața-n spate, ca și crivățul și gerul...
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul.

Priceperea voievodului român de a-și îmbărbăta ostașii se relevă prin adjectivul pronominal de întărire *însuși*, iar iureșul luptei este evidențiat de metafora *vijelia,* de epitetul - *ngrozitoare* și de repetiția verbului *vine.*

Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.

18. Viziunea apocaliptică a bătăliei.

Românii fac dovada faptului că iubirea de moșie „e un zid” - călăreții înaintează uniți „ca un zid înalt de suliți”, croindu-și printre cetele păgâne „large uliți”. Descrierea tabloului apocaliptic se întregește prin tripla comparație: *ca potop, ca o mare turburată, ca pleava vânturată* prezentă în versurile cu valoare de concluzie:

Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată -
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.

În contrast cu dușmanii zdrobiți „steagurile" țării vin necontenit. Ideea de curgere năvalnică este susținută de verbul *a veni* la imperfect (*veneau*)- timp al duratei și de adverbul *tot:*

Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,
Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri.

Versul final demonstrează adevărul vorbelor lui Mircea privind dragostea de țară. Din epitetul *falnic* transpare mândria națională a poetului, mesager al întregului popor. Ultimul vers este o concluzie privind aureola de legendă a lui Mircea, simbol al luptătorului care se identifică cu idealurile de libertate ale românilor. Totodată subliniază vitejia și spiritul de jertfă, atribute care ne-au asigurat permanența în spațiul carpato-dunărean:

Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Ca elemente de versificație se remarcă versul lung, cerut de bogăția de idei și de sentimente, ritmul trohaic, rima împerecheată, gruparea numerică în strofe este făcută în funcție de conținutul de idei.

Criticul literar Titu Maiorescu aprecia că opera eminesciană este o sinteză a spiritualității românești și o amplă deschidere spre orizonturi nebănuite, o veritabilă stea polară pentru întreaga dezvoltare ulterioară a scrisului românesc:

„Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbei naționale, care și-a găsit în Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești."

Exerciții de fixare

1. Urmăriți în context sensul diferit al cuvântului *zid* folosit de trei ori (în descrierea bătăliei de la Nicopole de către Baiazid, de Mircea și de poet în descrierea luptei de la Rovine).
2. Alcătuiți propoziții în care cuvântul falnic să fie substantiv, adjectiv, adverb.
3. Căutați sinonimele cuvântului țară, alcătuiți patru propoziții în care cuvântul să aibă alt rol sintactic.
4. Utilizați în construcții diferite verbul *a mâna*.
5. Indicați adjectivele care se pot forma de la cuvintele „vijelie", „fulger", „a lăuda", „a potopi".
6. Caracterizați cele două personaje antitetice, Mircea și Baiazid, urmărind:
- limbajul folosit;
- atitudinile opuse;
- responsabilitatea fiecăruia față de popoarele pe care le conduc și față de istorie;
- concepțiile privind relațiile dintre popoare;
- comportarea diferită pe câmpul de luptă;
- înțelepciunea și adevărul vorbelor lui Mircea concretizate prin victoria finală.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. G. Ibrăileanu în studiul *Note și impresii* compara tabloul bătăliei cu o orchestrație simfonică. Demonstrați aprecierea urmărind imaginile vizuale, auditive și motorii cuprinse într-o gradație[1] ascendentă.

---

[1] **gradație** - figură de stil constând în trecerea treptată, ascendentă sau descendentă, de la o idee la alta.

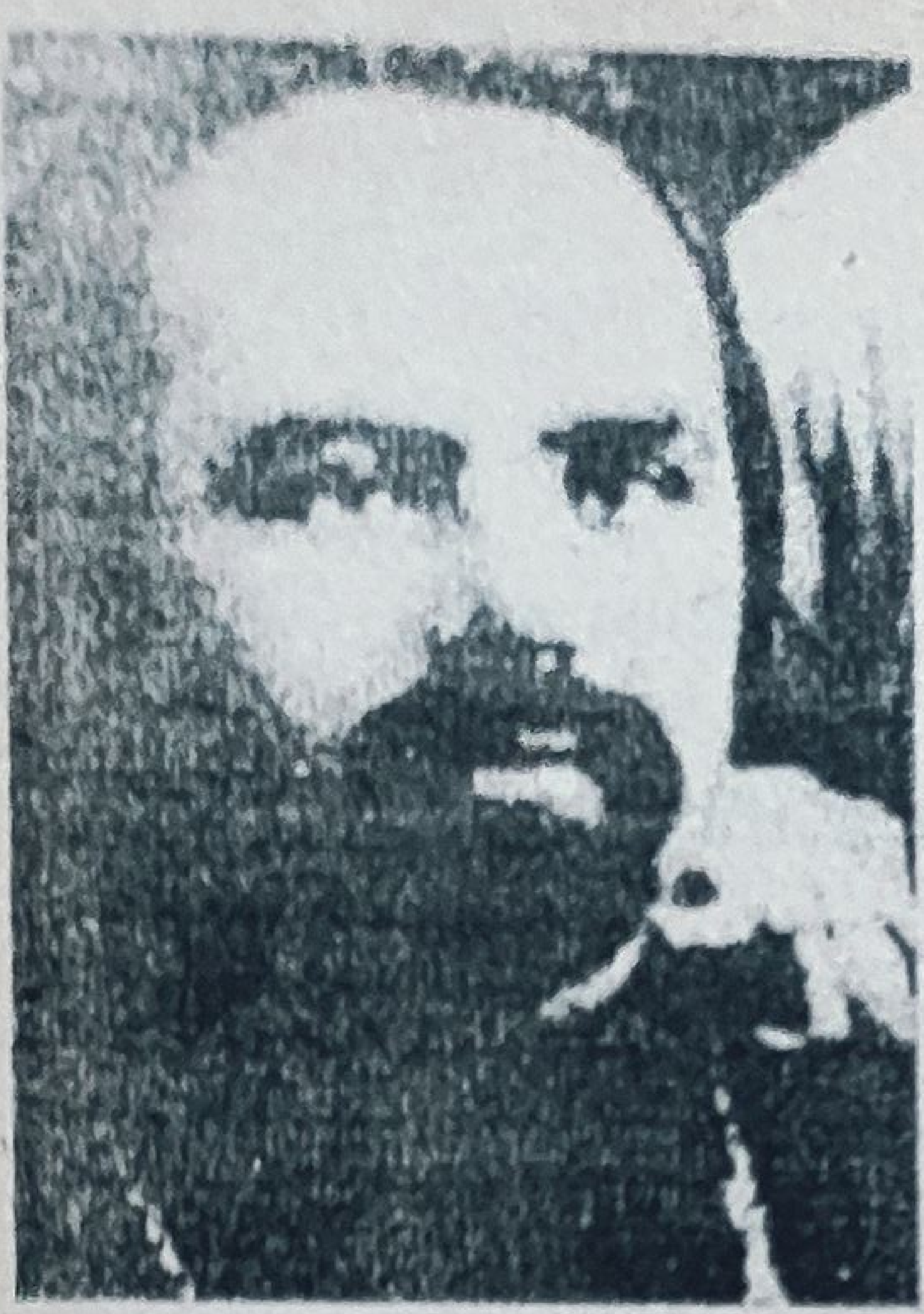

„Alexe Mateevici... ar fi fost un poet mare dacă trăia. Numai Eminescu a mai ştiut să scoată atâta mireasmă din ritmurile poporane.”

(George Călinescu)

Alexe Mateevici

(1888 - 1917)

Alexe Mateevici, poet basarabean, s-a născut la 16.III.1888 la Căinari (fostul judeţ Tighina).

Tatăl său, Mihai Mateevici, era preot la Căinari, mama, Nădejda, făcea parte dintr-o familie de cărturari.

După terminarea Seminarului din Chişinău, unde s-a distins la filosofie, literatură şi compoziţie, a fost bursier la Academia Teologică din Kiev.

În 1916 a cerut să fie mutat din Galiţia în România, ca preot militar, pe frontul Tecuci-Mărăşeşti. Nici în condiţiile războiului, Alexe Mateevici nu a încetat să scrie literatură.

Bolnav pe front de tifos n-a rezistat nici unei intervenţii şi moare la Chişinău, la 13 august 1917.

Începuturile literare datează din anii de liceu cu articole, traduceri şi creaţii originale, publicate în ziarul *Basarabia*.

Versurile i-au fost adunate postum în volumul *Poezii* editat şi prefaţat de P. V. Haneş.

Limba noastră

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Limba noastră-i foc, ce arde
Într-un neam ce, fără veste,
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.

Limba noastră-i numai cântec
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Limba noastră-i graiul pânii,
Când de vânt se mişcă vara;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfinţit-au ţara.

Limba noastră-i frunză verde,
Zbuciumul din codrii veşnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfeşnici.

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri;
Şi, cetindu-le-nşirate,
Te-nfiori adânc şi tremuri.

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului

2. Selectaţi versurile în care apar definiţii poetice ale limbii române; comentaţi fiecare definiţie.

3. Care sunt însuşirile fundamentale ale limbii noastre ilustrate de Alexe Mateevici în prima strofă şi prin ce elemente artistice sunt înfăţişate?

4. Ce trăsături ale limbii relevă metafora foc ce arde?

5. Descoperiţi antiteza din strofa a III-a şi precizaţi cu ce scop s-a folosit.

6. Comentaţi formulările graiul pâinii, vechi izvoare şi graiul ţării.

7. Ce sens are arhaismul izvoade? Descoperiţi alte arhaisme în poezie.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spuie-n hram şi-acasă
Veşnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii.

Înviaţi-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme
Ştergeţi slinul, mucegaiul
Al uitării-n care geme.

Strângeţi piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Şi-ţi avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

Nu veți plânge-atunci amarnic,
Că vi-i limba prea săracă,
Şi-ţi vedea cât e de darnic
Graiul ţării noastre dragă.

Răsări-va o comoară
În adâncuri înfundată.
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

8. Selectaţi verbele din ultimele strofe ale poeziei, precizaţi modul şi timpul, explicând valoarea lor artistică.

9. Cu ce cuvinte încep primele opt strofe şi care este rolul acestora în comunicarea mesajului poeziei?

10. Menţionaţi cele două idei de bază ale poeziei, reflectând asupra celor opt strofe din prima parte şi a celor trei din partea a doua.

Comentariu literar

Despre valoarea lui Alexe Mateevici, criticul literar George Călinescu spunea: „ar fi fost un mare poet, dacă trăia” şi îl situa alături de M. Eminescu pentru capacitatea de valorificare a folclorului, pentru expresivitatea şi muzicalitatea limbii.

Cea mai reprezentativă poezie a lui Alexe Mateevici este „Limba noastră”, scrisă la Chişinău, la 17 iunie 1917 şi citită la deschiderea cursurilor de învăţători moldoveni - după cum precizează poetul într-un caiet manuscris de la Mărăşeşti.

Poezia a circulat pe foi volante devenind foarte cunoscută, bucurându-se de aprecieri unanime, ceea ce justifică valoarea ei antologică. La popularitatea acesteia a contribuit şi faptul că a fost pusă pe muzică.

Poezia aparţine geniului liric, este o odă în care se preamăresc virtuţile limbii române şi se subliniază importanţa păstrării şi îmbogăţirii graiului străbun de către fiecare generaţie.

Titlul este o sintagmă din care se desprinde mândria naţională. sentiment copleşitor accentuat de prezenţa adjectivului posesiv „noastră” şi prin reluarea sintagmei „limba noastră” de nouă ori pe parcursul poeziei.

Oda este realizată ca o amplă definiţie poetică începând cu atributele fundamentale: bogăţia, frumuseţea, vechimea şi unitatea. Bogăţia este scoasă în evidenţă prin metafora o comoară, frumuseţea prin sintagma un şirag de piatră rară, iar faptul că limba română este aceeaşi pe tot cuprinsul vetrei străbune este relevat de construcţia „pe moşie revărsată”. Procesul de formare a limbii se identifică cu acel al naşterii poporului în vremuri străvechi, realitate ilustrată plastic printr-o imagine concretă „în adâncuri înfundată”:

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Rolul hotărâtor al limbii în formarea şi consolidarea conştiinţei naţionale reiese din metafora *foc ce arde* - foc ce întreţine existenţa unui popor, foc de care ard sufletele în momentele deşteptării unei naţiuni. Prin înlocuirea substantivului popor cu formularea poetică *viteazul din poveste* se învăluie în aureolă de legendă lupta neamului împotriva cotropitorilor:

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce, fără veste,
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.

Definiţia poetică *Limba noastră-i numai cântec* reflectă muzicalitatea limbii, idee completată de versul *Doina dorurilor noastre*, semnificativă pentru faptul că doina, creaţie literară specifică spiritualităţii româneşti, cântă dorurile noastre: dor de neam şi dor de ţară, dorul *viteazului din poveste, dor de viaţă,* dor de muncă şi dor de fiinţa iubită. Cuvântul românesc *dor* este intraductibil. Sintagma *roi de fulgere* și metaforele *nouri negri, zări albastre*, aflate în raport antitetic, subliniază forța cu care limba română a străbătut întreaga istorie contribuind la păstrarea ființei naționale în vremurile întunecate și împlinindu-și menirea creatoare în clipele de liniște, de speranță și de lumină:

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Izvorul limbii noastre se află în *rostirea* țăranilor care, prin munca lor au sfințit glia - plugarii fiind făuritori de comori materiale și spirituale. Metafora *graiul pânii* semnifică limba noastră, armonioasă ca și mlădierea holdei în adierea vântului de vară:

Limba noastră-i graiul pânii
Când de vânt se mișcă vara;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara.

Limba noastră este limba operelor în care se consemnează lupta pentru libertate socială, este limba tuturor românilor și a celor de pe Nistru - este limba în care se exprimă înaltele aspirații denumite metaforic *ai luceferilor sfeșnici:*

Limba noastră-i frunză verde
Zbuciumul din codrii veșnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfeșnici.

Începând cu strofa a VI-a, verbul existenței este folosit la plural:

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri;
Și, cetindu-le-nșirate
Te-nfiori adânc și tremuri.

În limba noastră s-au păstrat mărturii despre vremuri vechi caracterizate prin fapte strălucite, dar și prin încercări cumplite, la a căror lectură *te-nfiori* și *tremuri*. Din utilizarea celor două verbe determinate de adverbul *adânc* se deduce arta cu care Alexe Mateevici dezvăluie tensiunea emoțională de care ne simțim cuprinși prin cunoașterea trecutului.

În definițiile poetice din strofele a opta și a zecea se prezintă bogăția, frumusețea, unicitatea, vechimea, muzicalitatea și vigoarea limbii. Poetul ajunge la concluzia firească privind caracterul sacru al limbii vorbite și al celei scrise începând cu literatura religioasă, moment important pentru apariția literaturii culte românești:

Limba noastră-i limba sfântă
Limba vechilor cazanii,

Care-o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii.

Pronumele personal formă scurtă *o* înlocuieşte sintagma *limba noastră*, reluarea acestui cuvânt conferind relief ideii fundamentale: Limba noastră se remarcă prin însuşiri alese şi exprimă complexitatea de trăiri ale neamului.

Partea a doua a poeziei conţine îndemnuri adresate contemporanilor şi urmaşilor să păstreze şi să îmbogăţească limba. Pornind de la ideea formulată în prima definiţie poetică *Limba noastră-i o comoară* se adaugă metafora *piatră lucitoare* - piatră preţioasă ruptă din frumuseţşea şi incandescenţa soarelui - şi se face precizarea că limba trebuie să devină un potop nou de cuvinte.

Prin reluarea primei strofe în final se subliniază atributele fundamentale ale limbii române: frumuseţea, vechimea şi unicitatea. Singura modificare în ultima strofă constă în folosirea verbului *răsări-va* - în locul sintagmei: *limba noastră* - verb ce exprimă convingerea despre întinerirea veşnică a rostirii româneşti.

Vorbind în numele întregului popor, A. Mateevici exprimă dragostea şi preţuirea faţă de limba română subliniind ideea că este elementul fundamental de etnicitate care asigură unitatea de neam pentru că reflectă sensibilitatea şi înălţimea idealurilor noastre de-a lungul istoriei.

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi propoziţii cu sensul figurat al cuvântului *comoară*.
2. Formulaţi propoziţii în care construcţiile *foc ce arde, roi de fulgere* să fie folosite cu sens propriu şi cu sens figurat.
3. Indicaţi sinonimele substantivului *grai* şi construiţi propoziţii cu ajutorul lor.
4. Găsiţi omonime pentru cuvântul *limbă*.
5. Scrieţi sinonimele pentru substantivul *ţară* din poezia „Limba noastră" şi alcătuiţi propoziţii prin care să se reflecte legătura dintre limbă şi fiinţa naţională.
6. Argumentaţi că poezia *Limba noastră* este o odă.

Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țăranii.

Pronumele personal formă scurtă *o* înlocuiește sintagma *limba noastră*, reluarea acestui cuvânt conferind relief ideii fundamentale: Limba noastră se remarcă prin însușiri alese și exprimă complexitatea de trăiri ale neamului.

Partea a doua a poeziei conține îndemnuri adresate contemporanilor și urmașilor să păstreze și să îmbogățească limba. Pornind de la ideea formulată în prima definiție poetică *Limba noastră-i o comoară* se adaugă metafora *piatră lucitoare* - piatră prețioasă ruptă din frumusețșea și incandescența soarelui - și se face precizarea că limba trebuie să devină un potop nou de cuvinte.

Prin reluarea primei strofe în final se subliniază atributele fundamentale ale limbii române: frumusețea, vechimea și unicitatea. Singura modificare în ultima strofă constă în folosirea verbului *răsări-va* - în locul sintagmei: *limba noastră* - verb ce exprimă convingerea despre întinerirea veșnică a rostirii românești.

Vorbind în numele întregului popor, A. Mateevici exprimă dragostea și prețuirea față de limba română subliniind ideea că este elementul fundamental de etnicitate care asigură unitatea de neam pentru că reflectă sensibilitatea și înălțimea idealurilor noastre de-a lungul istoriei.

Exerciții de fixare

1. Alcătuiți propoziții cu sensul figurat al cuvântului *comoară*.
2. Formulați propoziții în care construcțiile *foc ce arde*, *roi de fulgere* să fie folosite cu sens propriu și cu sens figurat.
3. Indicați sinonimele substantivului *grai* și construiți propoziții cu ajutorul lor.
4. Găsiți omonime pentru cuvântul *limbă*.
5. Scrieți sinonimele pentru substantivul *țară* din poezia „Limba noastră” și alcătuiți propoziții prin care să se reflecte legătura dintre limbă și ființa națională.
6. Argumentați că poezia *Limba noastră* este o odă.

Care-o plâng şi care-o cântă
Pe la vatra lor ţăranii.

Pronumele personal formă scurtă *o* înlocuieşte sintagma *limba noastră*, reluarea acestui cuvânt conferind relief ideii fundamentale: Limba noastră se remarcă prin însuşiri alese şi exprimă complexitatea de trăiri ale neamului.

Partea a doua a poeziei conţine îndemnuri adresate contemporanilor şi urmaşilor să păstreze şi să îmbogăţească limba. Pornind de la ideea formulată în prima definiţie poetică *Limba noastră-i o comoară* se adaugă metafora *piatră lucitoare* - piatră preţioasă ruptă din frumuseţşea şi incandescenţa soarelui - şi se face precizarea că limba trebuie să devină un potop nou de cuvinte.

Prin reluarea primei strofe în final se subliniază atributele fundamentale ale limbii române: frumuseţea, vechimea şi unicitatea. Singura modificare în ultima strofă constă în folosirea verbului *răsări-va* - în locul sintagmei: *limba noastră* - verb ce exprimă convingerea despre întinerirea veşnică a rostirii româneşti.

Vorbind în numele întregului popor, A. Mateevici exprimă dragostea şi preţuirea faţă de limba română subliniind ideea că este elementul fundamental de etnicitate care asigură unitatea de neam pentru că reflectă sensibilitatea şi înălţimea idealurilor noastre de-a lungul istoriei.

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi propoziţii cu sensul figurat al cuvântului *comoară*.
2. Formulaţi propoziţii în care construcţiile *foc ce arde*, *roi de fulgere* să fie folosite cu sens propriu şi cu sens figurat.
3. Indicaţi sinonimele substantivului *grai* şi construiţi propoziţii cu ajutorul lor.
4. Găsiţi omonime pentru cuvântul *limbă*.
5. Scrieţi sinonimele pentru substantivul *ţară* din poezia „Limba noastră” şi alcătuiţi propoziţii prin care să se reflecte legătura dintre limbă şi fiinţa naţională.
6. Argumentaţi că poezia *Limba noastră* este o odă.

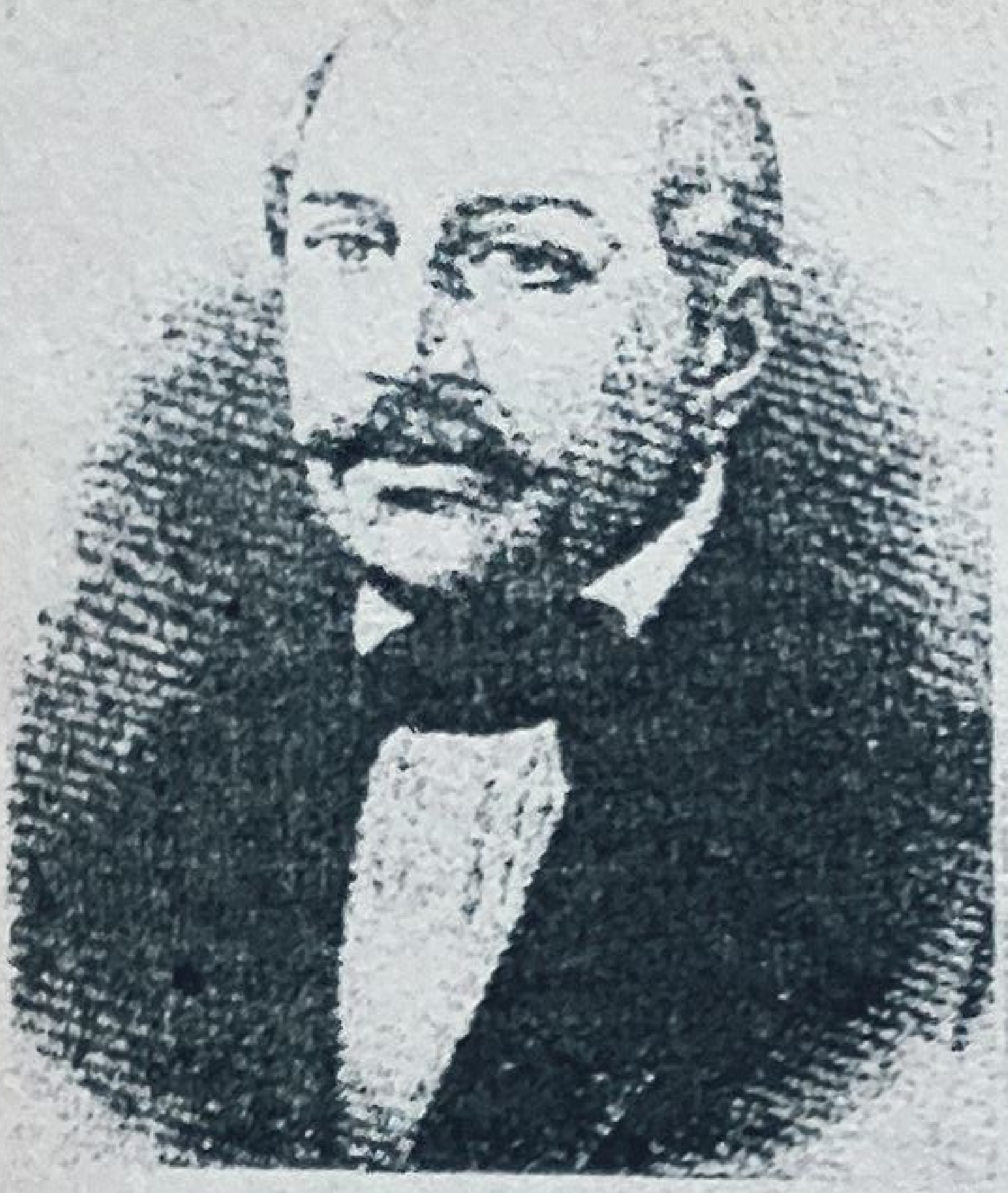

„Printr-o mare suprafață a operei sale, mai ales în proză, Negruzzi nu e numai un creator veritabil,... dar și un inovator, un mare scriitor român modern..."

(Alexandru Piru)

Costache Negruzzi

(1808 - 1868)

Costache Negruzzi s-a născut în anul 1808 la Trifeștii Vechi, județul Iași.

Tatăl său, paharnicul Dinu Negruț, iubitor de cultură , își alcătuise o bibliotecă bogată care cuprindea tipărituri și manuscrise rare.

Își însușește cunoștințe de limbă greacă și de limbă franceză în casa părintească sub supravegherea unor dascăli particulari, în limba română învață singur să citească, după cum mărturisește, cu mult umor, în schița *Cum am învățat românește.* ***Citește cu pasiune literatură română, franceză și greacă însușindu-și o cultură deosebită.***

Se încadrează în generația de la 1848 prin idealurile urmărite în creația sa artistică și prin activitatea culturală desfășurată.

În anul 1840, este director al Teatrului Național din Iași împreună cu Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. În scopul îmbogățirii repertoriului dramatic, face traduceri, adaptări, prelucrări și scrie piese inspirate din realitățile românești.

Unirea din 1859 găsește în Costache Negruzzi un susținător însemnat. După 1859 este sfetnicul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și membru al Societății academice.

Moare în anul 1868.

Sobieski și românii

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lăncieri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări

Momentele subiectului și modalități de expunere

1. Expoziția

-partea introductivă a operei literare, în care se prezintă cadrul acțiunii și unele personaje:

în fruntea cărora erau trei: unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, şi doi mai bătrâni. În sfârşit, venea duiumul oaştei: trăsuri, bagaje, pedestraşi, şleahtă pospolită, amestecaţi, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe faţă şi cu durerea în inimă. Nu se auzeau nici surlă, nici dobă, numai ropotul cailor şi pasul oamenilor, ce abia se mişcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, şi oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Şi însă această oaste, în stare aşa de ticăloasă, e aceea ce a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei fruntaşi ofiţeri sunt hatmanii Iablonovski şi Potoţki, şi cel din mjlocul lor însuşi Ioan Sobieski, regele Poloniei.

Şi cum să nu fie supărat şi necăjit vestitul rege? El, Sobieski, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor şi a moldovenilor; a-şi privi oastea ticăloşită de lipsa merindelor, horopsită de duşmanii carii îl urmează mişeleşte, fără a îndrăzni să-şi deie piept făţiş cu el, şi fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă: a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet şi gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcerea, respectând supărarea sa de care şi ei se împărtăşeau.

— Ce castel e acesta? întrebă Sobieski când, ridicând capul, zări pe sprânceana dealului, înălţându-se trufaşă dinaintea lui, cetăţuia Neamţu. Cu bună seamă, vrun cuib al tâlharilor acestor de moldoveni!

— La vreme de război, aici domnii Moldovei obicinuiesc a-şi trimite averile lor, răspunse Potoţki.

— Aşa! Să mergem dar să-l luăm...

— Eu aş zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, şi să ne urmărim drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba pre numele patronului meu! Nu va

-locul: Moldova,
Cetatea Neamţului;

-timpul: 1686;

-personaje:
armata polonă;
Ioan Sobieski;
hatmanii:
Iablonovski şi Potoţki

-descrierea;

-dialogul.

în fruntea cărora erau trei: unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, şi doi mai bătrâni. În sfârşit, venea duiumul oaştei: trăsuri, bagaje, pedestraşi, şleahtă pospolită, amestecaţi, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe faţă şi cu durerea în inimă. Nu se auzeau nici surlă, nici dobă, numai ropotul cailor şi pasul oamenilor, ce abia se mişcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, şi oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Şi însă această oaste, în stare aşa de ticăloasă, e aceea ce a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei fruntaşi ofiţeri sunt hatmanii Iablonovski şi Potoţki, şi cel din mjlocul lor însuşi Ioan Sobieski, regele Poloniei.

Şi cum să nu fie supărat şi necăjit vestitul rege? El, Sobieski, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor şi a moldovenilor; a-şi privi oastea ticăloşită de lipsa merindelor, horopsită de duşmanii carii îl urmează mişeleşte, fără a îndrăzni să-şi deie piept făţiş cu el, şi fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă: a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet şi gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcerea, respectând supărarea sa de care şi ei se împărtăşeau.

— Ce castel e acesta? întrebă Sobieski când, ridicând capul, zări pe sprânceana dealului, înălţându-se trufaşă dinaintea lui, cetăţuia Neamţu. Cu bună seamă, vrun cuib al tâlharilor acestor de moldoveni!

— La vreme de război, aici domnii Moldovei obicinuiesc a-şi trimite averile lor, răspunse Potoţki.

— Aşa! Să mergem dar să-l luăm...

— Eu aş zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, şi să ne urmărim drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba pre numele patronului meu! Nu va

-locul: Moldova,
Cetatea Neamţului;

-timpul: 1686;

-personaje:
armata polonă;
Ioan Sobieski;
hatmanii:
Iablonovski şi Potoţki

-descrierea;

-dialogul.

zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobieski fără a i se cuceri? N-avem tunuri? Vom lua-o dar cu mânile.

— Numele M(ăriei) tale e destul tun, zise Potoțki.

Trufia polonului măgulindu-se de această groasă lingușire, fața i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase și îndată dete poruncă să se înșire oastea către cetate.

În cetățuie se aflau optsprezece plăieși, trimiși de ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălcii pe lângă domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai nainte sosise încă un tânăr plăieș, al cărui cal asudat păștea înșeuat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

2. Intriga

-faptul care determină cursul acțiunii:hotărârea regelui de a cuceri cetatea Neamț;

- narațiunea:
- descrierea;
- dialogul.

— Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toți, și ne spune ce ai mai văzut la Iași?

— Eu - știți că m-ați trimis la Iași să văd ce mai este. După ce s-au dus leșii, m-am luat cât colea pe urma lor până la Cornar... ș-apoi, după ce am văzut că dușmanii și-au luat drumul spre țara lor, am apucat de-a dreptul piste codri... Dar oare ce buciumă străjerul?

3. Desfășurarea acțiunii

-faptele determinate de intrigă;

-dialog;

-pregătirea plăieșilor pentru rezistență;

-dialog;

-solia regelui polon;

-răspunsul bătrânului plăieș;

— Fă-i semn să se coboare de pe zid și să vie încoace.

Nu trecu mult și plăieșul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Îndată toți alergară pe ziduri.

— Leșii sunt! strigă tânărul ce venise de curând și pre care l-am auzit vorbind; și-au schimbat drumul și vin aici...

— La porți, flăcăi! zise bătrânul. Încuiețile și grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți pe la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o țarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă, observă unul; cum se...

— Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te temi că-i peri? Mare pagubă! Un mișel mai puțin.

Vânătorul astfel înfruntat se trase ruşinat şi se sui pe ziduri.

În vremea aceasta, oastea se apropiase. Regele trimise un ofiţer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce pofteşti de la noi?

— Măria sa regele Poloniei, mare duce de Lituania ş.c.l. (urmau titlurile), vă face cunoscut să vă închinaţi şi să-i cuceriţi cetatea împreună cu toate averile şi merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieşi cu arme şi bagaje, fără a i se face nimică, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, şi garnizoana se va trece supt ascuţişul sabiei.

— Du răspuns M(ăriei) sale, zise bătrânul, că laude şi îngroziri de astea am mai auzit noi, şi tot nu ne-am spăriet. Mai bine M(ăria) sa şi-ar căuta de drum şi ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică. Cetatea n-avem de gând să i-o dăm cu una , cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din puşte, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru.

— Plecaţi-vă, zise trimisul, şi nu vă puneţi capul în primejdie.

— Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiţi-vă mai bine la al vostru.

— Încă o dată vă întreb, vă închinaţi ori ba?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile aşezate pe scaune de lemn băteau necontenit cetatea. Plăieşii răspundeau cu gloanţe care nu făceau greş. Fieştecare împuşcătură obora câte unul din vrăjmaşi şi mai ales din ofiţeri, asupra cărora erau ţintite flintele lor. Leşii pereau fără a face spor.

În ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua zi şi a treia zi mai căzură cinci şi se răniră doi. A patra zi căzu împuşcat însuşi comandantul

-dialog;

-asediul cetăţii;

-naraţiune;

-lupta eroică a moldovenilor;

Se îmbină naraţiunea, dialogul şi descrierea.

artile-riei leşeşti, dar mai periră trei moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârşit şi muniţiile şi merindele.

— Ce este de făcut, tată? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care, rănit la picior, sta întins pe o laviţă.

— Câţi au perit d-ai noştri?

— Zece.

— Şi nu mai avem nici praf, nici merinde?

— Nu.

— Dacă-i aşa, apoi mâni dimineaţă urcă-te pe poartă şi leagă în vârful sâneţii un steag alb: spune că închinăm cetatea cu tocmală să ne lase slobozi să ieşim şi să ne ducem unde vom voi.

Aşa se urmă. Leşii primiră toate condiţiile cerute. Oastea se înşiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, şi poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieşind şase oameni, din care trei duceau pe umerele lor pe alţi trei ce erau răniţi.

— Ce este aceasta? strigă Sobieski repezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

— Cum! atâţia sunteţi?

— Zece din noi au pierit din mila M(ăriei) tale.

— Voi aţi cutezat în a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâţia viteji? zise regele. O, asta nu se va trece aşa! urmă turbat de mânie; trebuie o pildă pentru cei asemine vouă, şi pilda va fi groaznică şi vrednică de faptă. Nu meritaţi a muri de sabie, ci de ştreang. Spânzuraţi-i!

4. Punctul culminant -momentul de maximă intensitate în desfăşurarea acţiunii: hotărârea pripită a regelui.

Pe loc ostaşii încongiurară pre plăieşi, carii, depunând jos răniţii, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofiţerii priveau cu înduioşare această scenă.

— Fie-mi iertat, sire, zise atunci

Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care şedea posomorât şi mânios, a arăta M(ăriei) tale că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda, şi că au avut norocirea a câştiga făgăduinţa marelui Sobieski că vor fi slobozi şi nesupăraţi.

— Îţi mulţumesc, vrednice al meu tovarăş de arme - zise Sobieski ca deşteptat din somn, îţi mulţumesc că m-ai oprit a face o faptă defăimată. Ai cuvânt; oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte... Apoi, înturnându-se către români: Voinicilor, zise, sunteţi slobozi; mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.

Îndată se făcu loc moldovenilor, carii luându-şi răniţii, se îndreptară către munţi, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porţile deschise, purtând pe zidurile sale urmele bombelor duşmăneşti, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş.

5. Deznodământul
-sfârşitul acţiunii
-eliberarea plăieşilor;
- descrierea.

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi titlul, raportându-l la conţinutul operei.
2. Prezentaţi momentele subiectului urmărind împletirea celor trei modalităţi de expunere (descrierea, naraţiunea şi dialogul).
3. Definiţi arhaismele, selectaţi-le făcând aprecieri privind scopul folosirii lor în text.
4. Ce trăsătură a bătrânului plăieş se conturează prin dialogul cu solul regelui Sobieski?
5. Prin ce notaţii se realizează descrierea luptei?
6. Comentaţi punctul culminant al operei urmărind reacţia plăieşilor şi a regelui Sobieski.
7. Ce semnificaţie are deznodământul povestirii şi ce simboluri descoperiţi privind permanenţa neamului?

Comentariu literar

C. Negruzzi răspunde chemării adresate de M. Kogălniceanu în prefaţa revistei *Dacia literară* (editată în 1840) de a crea o literatură inspirată din realităţi româneşti.

Debutează în anul 1857 cu volumul intitulat *Păcatele tinereţilor* împărţit în patru cicluri. În ciclul al II-lea, numit *Fragmente istorice*, se găsesc scrieri inspirate din cronicile şi legendele Moldovei: *Aprodul Purice* - primul poem eroic din literatura română -, *Alexandru Lăpuşneanul* - prima nuvelă istorică românească - şi povestirile *Sobieski şi românii* şi *Regele Poloniei şi domnul Moldovei*.

Titlul povestirii indică cei doi factori ai acţiunii: un personaj individual - substantiv propriu, numele regelui polon - şi unul colectiv - românii, simbol al întregului popor. Asupra conflictului dintre cele două personaje se concentrează întreaga acţiune.

Costache Negruzzi a evocat cu îndreptăţită mândrie naţională un episod din lupta poporului nostru împotriva cotropitorilor poloni în secolul al XVII-lea.

Subiectul respectă în desfăşurarea sa momentele clasice. În expoziţiune se indică timpul acţiunii - sfârşitul lunii septembrie 1686, locul - cetatea Neamţului şi personajele colective şi individuale. Personajul colectiv este armata poloneză şi plăieşii din cetate, iar personajele individuale sunt regele Ioan Sobieski, hatmanii Iablonovski şi Potoţki şi bătrânul conducător al plăieşilor. Din expoziţiune aflăm că regele şi armata sa se întorceau în ţara lor într-o stare jalnică deoarece fuseseră puşi în situaţia umilitoare de a se retrage pentru a doua oară din faţa moldovenilor şi, neavând hrană, oamenii mâncaseră, timp de zece zile, numai *poame*, iar caii roseseră coaja copacilor.

Intriga o constituie hotărârea pripită pe care o ia orgoliosul rege de a cuceri cetatea Neamţ după ce solul trimis pentru a cere plăieşilor *să închine cetatea*, se întoarce fără izbândă.

În desfăşurarea acţiunii se înfăţişează asediul cetăţii de către armata polonă şi eroica îndârjire cu care plăieşii o apără.

Punctul culminant se află în episodul pregătirii pentru spânzurarea plăieşilor fiindcă au îndrăznit să-l înfurie pe marele Sobieski.

În deznodământ se arată că regele, ajutat de hatmanul Iablonovski, reuşeşte să preţuiască aşa cum se cuvine vitejia plăieşilor, lăsându-i să plece liberi.

De-a lungul povestirii, scriitorul îmbină cele trei modalităţi de expunere: *descrierea, naraţiunea şi dialogul.*

În expoziţiune descrierea imprimă valoare documentară prin consemnarea elementelor componente ale oştirii polone în secolul al

XVII-lea: *lăncieri, tunuri mari trase de boi, ofiţeri călări, hatmani, trăsuri, bagaje, pedeştri, şleahtă pospolită*. Descrierea surprinde starea de dezordine şi de descurajare a oştirii poloneze. Aceasta venea în neregulă, cu capul plecat, cu armele răsturnate. Fineţea observaţiei constă atât în notarea elementelor exterioare ale tristeţii, cât şi în reliefarea profunzimii sentimentelor: *veneau cu întristarea pe faţă şi cu durerea în inimă*. Repetiţia conjuncţiei *nici* subliniază atmosfera apăsătoare a retragerii polonilor şi faptul că trecerea armatei se făcea în linişte. Antiteza între *faima armatei poloneze care a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunei* şi starea *aşa de ticăloasă justifică întristarea oştenilor*, a celor doi hatmani şi a regelui. Ritmul lent al expunerii, evidenţiat de menţiunea *mergea încet şi gânditor*, este dinamizat de dialogul dintre rege şi cei doi demnitari militari în legătură cu Cetatea Neamţ şi cu hotărârea grabnică a regelui de a o cuceri. Aflând de la hatmanul Potoţki că domnii Moldovei îşi pun averile la adăpost în cetate la vreme de război, regele cel infatuat şi lacom decide - fără discernământ - atacul cetăţii. Prin intervenţia sa, hatmanul Iablonovski dovedeşte înţelepciune; el precizează: *Avem tunuri de câmp, nu de asalt*, subliniind astfel că nu sunt pregătiţi pentru cucerirea cetăţii. Sfatul său este ineficient în faţa trufiei regelui, trăsătură evidenţiată cu fină ironie de scriitor printr-o reluare gradată a atributelor prin care acesta se autodefinea: *El, Sobieski, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mântuitorul Vienii*. Potoţki intervine linguşitor, încurajându-i planul *— Numele Măriei tale e destul tun*. Atitudinea critică a prozatorului se remarcă prin observaţia ironică asupra reacţiei regelui: *Trufia polonului măgulîndu-se de această groasă linguşire, faţa i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioasă*. Dialogul imprimă caracter scenic povestirii şi aduce tabloul în faţa cititorului surprinzând trăsătura esenţială a fiecărui personaj şi poziţia faţă de hotărârea de a cuceri cetatea.

Printr-o informaţie succintă, prezentată cu ajutorul descrierii, prozatorul introduce în universul lumii din cetate unde se aflau 19 plăieşi trimişi de ispravnicul de Neamţ pentru pază. Un tânăr plăieş plecat să vadă ce mai este la Iaşi aduce vestea că leşii şi-au luat drumul spre ţara lor, dar semnalul străjerului curmă bucuria plăieşilor. Revenirea la dialog imprimă un ritm alert care se menţine până la sfârşitul povestirii:

— Dar ce buciumă străjerul?

— ... o oaste mare se apropie de cetate.

Aflând că polonii şi-au schimbat planurile, bătrânul conducător al plăieşilor dă poruncile necesare pentru pregătirile de apărare a cetăţii:

— Grămădiţi bolovani pe ziduri. Aşezaţi-vă toţi la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească ca într-o ţarină pustie.

Asprimea bătrânului faţă de plăieşul care vorbeşte despre raportul inegal de forţe dintre ei şi leşi prefigurează demnitatea, trăsătură care capătă contur în dialogul cu solul regelui. Trimisul polon face cunoscute alternativele condiţiilor puse de rege: închinând cetatea vor fi liberi, în caz contrar *cetatea se va cotropi şi garnizoana se va trece sub ascuţişul sabiei.*

Bătrânul - simbol al poporului român - prin replica sa pune în lumină însuşirile alese ale neamului nostru: curajul, înțelepciunea, caracterul paşnic, conştiinţa propriei valori. Limbajul popular, arhaic, fraza cronicărească, felul mucalit de exprimare dezvăluie atitudinea ironică a bătrânului şi îi conferă o notă de superioritate: *Tot ce-i putem da este plumbul din puşte pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru. Nu purta de grijă de capul nostru, domnule. Gândiţi mai bine la al vostru.*

În descrierea luptei, Costache Negruzzi foloseşte un stil concis şi precis, concretizat prin notaţii scurte ce vizează esenţialul: îndârjirea eroică şi abilitatea plăieşilor *fiecare împuşcătură dobora câte unul din vrăjmaşi, leşii pereau fără a face spor.* Cercetând urmările luptei pe parcursul a cinci zile, bătrânul constată că au rămas în viaţă numai nouă plăieşi, iar muniţiile şi merindele s-au sfârşit. În această situaţie limită, el hotărăşte să închine cetatea cu condiţia să li se dea libertatea: *Să ne lase slobozi să ieşim şi să ne ducem unde vom voi.* Este memorabilă scena descrierii celor şase plăieşi dintre care trei duceau pe umerele lor alţi trei răniţi trecând printre duşmanii înşiraţi pe două rânduri - leşii erau convinşi că în cetate se afla o armată numeroasă cu care s-au luptat cinci zile. Atenţia se opreşte asupra luptătorilor caracterizaţi prin adjectivul substantivizat *bravilor*, sinonim în acest text cu substantivele *plăieşi* şi *români.*

Dialogul surprinde creşterea tensiunii emoţionale conducând spre punctul culminant al povestirii şi accentuând trăsăturile de caracter ale personajelor:

— Ce este aceasta? strigă Sobieski răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteţi voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

— Cum! atâţia sunteţi?

— Zece din noi au pierit din mila Măriei tale.

— Voi aţi cutezat a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâţia viteji?

Din răspunsul calm şi sigur se deduce că bătrânul este demn şi curajos, că nu se înspăimântă de mânia şi brutalitatea regelui.

Personajele sunt caracterizate prin antiteză. Intervenţia hatmanului Iablonovski îi întregeşte portretul moral. Înţelepciunii - schiţată în partea introductivă a povestirii - când spune regelui că nu sunt pregătiţi să cucerească cetatea - i se adaugă judecata imparţială, un impresionant umanism şi simţul onoarei - concretizat aici prin respectarea cu sfinţenie a cuvântului dat. Cu toate că şi-ar fi putut atrage ura şi răzbunarea lui Sobieski, nimic nu-l opreşte să nu-i atragă atenţia asupra adevărului:

— Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care şedea posomorât şi mânios, a arăta Măriei tale că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda şi că au avut norocirea a câştiga făgăduinţa marelui Sobieski că vor fi slobozi şi nesupăraţi.

Epitetele *patriotică* şi *vrednică* şi substantivul *viteji* relevă superioritatea plăieşilor izvorâtă din dragostea de ţară.

Deznodământul nuvelei prezintă pe Sobieski într-o lumină favorabilă. El depăşeşte impulsivitatea, cruzimea, orgoliul nemăsurat şi acţionează ca un om drept: *Ai cuvânt: oamenii aceştia s-au purtat vitejeşte. Apoi se întoarce către români: Voinicilor, zise, sunteţi slobozi, mergeţi în pace şi spuneţi copiilor şi fraţilor voştri că aţi avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.* Eroismul plăieşilor este atât de impresionant, încât smulge admiraţia sinceră chiar şi duşmanului, copleşit de înălţimea morală a unui pumn de oamnei. Epitetul adverbial *vitejeşte*, substantivul *voinicilor* şi cuvintele de apreciere rostite de rege subliniază eroismul plăieşilor.

Ultima secvenţă a povestirii se desfăşoară într-o atmosferă solemnă. Moldovenii, luându-şi răniţii, se urcă spre munţi: *Îndată se făcu loc moldovenilor, carii, luându-şi răniţii se îndreptară către munţi în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porţile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor duşmăneşti, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş.* Această imagine sugerează ascensiunea poporului nostru în istorie, accentuată prin descrierea cetăţii ca un simbol al rezistenţei şi luptelor legendare.

Prezentând momentele subiectului în succesiunea lor clasică, îmbinând cu artă cele trei modalităţi de expunere, introducând arhaismul în limbajul obişnuit, scriitorul realizează prin povestirea *Sobieski şi românii* o pagină memorabilă despre vitejia strămoşilor şi oferă o lecţie de patriotism contemporanilor şi urmaşilor. Ca şi M. Eminescu în *Scrisoarea III*, ca şi M. Sadoveanu în volumul al III-lea din *Fraţii Jderi*, C. Negruzzi subliniază ideea că în ciuda superiorităţii numerice şi a pregătirii militare a duşmanilor, dragostea de ţară a românilor a constituit în toate timpurile chezăşia demnităţii şi a unităţii de idealuri asigurându-i izbânzile.

Costache Negruzzi, deschizător de drumuri în literatură, a cultivat diverse specii literare - poemul eroic, epistola literară, nuvela istorică recurgând în permanenţă la observaţia exactă a realităţii.

Exerciții de fixare

1. Caracterizați personajele subliniind complexitatea acestora raportând-o la conciziunea povestirii.
2. Alcătuiți o compunere despre eroismul românilor pornind de la cuvintele adresate de Sobieski plăieşilor: „Voinicilor, zise, sunteți slobozi: mergeți în pace şi spuneți copiilor şi fraților voştri că ați avut cinstea a vă împotrivi regelui de Polonia"; dați-i un titlu potrivit.

„O monografie nu numai a unui om, ci şi a unei epoci este Românii supt Mihai-Voievod Viteazul, o poemă istorică - aşa cum o numeşte scriitorul.”

(George Călinescu)

Nicolae Bălcescu

(1819 - 1852)

Nicolae Bălcescu, capul revoluţiei de la 1848, era fiul pitarului Barbu Bălcescu, originar din satul Bălceşti, judeţul Argeş, pe valea Teleajenului.

S-a născut în Bucureşti la 29 iunie 1819. Rămânând văduvă, Zinca Bălcescu s-a îngrijit să asigure fiului său o educaţie deosebită.

N. Bălcescu a învăţat limba greacă în casa părintească sub supravegherea unui slujitor al bisericii, apoi a fost dat la şcoala de la Sfântul Sava unde l-a avut profesor pe poetul Ioan Heliade Rădulescu.

În mărturisirile lui, scriitorul Ion Ghica vorbeşte despre cunoştinţele de limbă franceză şi despre informaţia istorică riguroasă prin care Bălcescu se distinge, faţă de colegii săi şi faţă de elevii din clasele superioare.

După absolvirea şcolii, la vârsta de 19 ani, intră în armată cu gradul de iuncăr.

În anul 1840, Bălcescu a luat parte la un complot organizat împotriva domniei (de revoluţionarul Mitică Filipescu). Acţiunea revoluţionară fiind descoperită, Bălcescu a fost arestat şi trimis în închisoare (la Gorgoni şi la Mărgineni): Eu mi-am început viaţa aruncat în închisoare pentru revoluţie şi închisoarea obligă ca şi nobleţea, a spus el.

A fost capul Revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească, dovedindu-şi ideile avansate mai ales prin insistenţa de a se introduce în Proclamaţia de la Islaz articolul 13 referitor la împroprietărirea ţăranilor.

După înăbuşirea revoluţiei, Bălcescu a fost arestat, dar a reuşit să evadeze şi să pribegească în Transilvania unde s-a întâlnit cu Avram Iancu şi cu revoluţionarii săi, apoi şi-a continuat activitatea la Paris scriind şi popularizând problemele fundamentale ale Ţărilor române: libertatea naţională şi emanciparea socială.

Sărac, mistuit de boală, chinuit de dorul de ţară, Bălcescu se stinge la Palermo (în Sicilia) în noiembrie 1852.

Spiritul luminat al lui Bălcescu s-a concretizat în studiile:

Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum, Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor şi Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române.

Ardealul

(Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)

Cartea a patra

Unitatea națională

(aprilie 1599 - iulie 1600)

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi binecuvântată între toate ţările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreţ şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munți ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară,şi dintr-însul, ici-colea, se disfac, întinzându-se până în centrul ei, ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri nalte şi frumoase, mărețe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci. Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu creştetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care, ca doi uriaşi, stau la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia. Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți.

Şi nu departe de aceste locuri, care îţi aduc aminte natura ţărilor de miazănoapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse şi văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, miazănoapte şi miazăzi trăiesc într-acest ţinut alături una de alta şi armonizând

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului operei *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* având în vedere prezenţa celor două substantive *românii* şi *Mihai-Voievod Viteazul.*

2. De câte ori apare în text substantivul *Europa* şi cu ce scop este folosit?

3. Ce forme de relief sunt descrise? La ce figuri de stil apelează prozatorul pentru a da plasticitate tablourilor înfăţişate?

4. Explicaţi sensul construcţiilor: „mărețe pedestaluri înverzite", „vecinică diademă de ninsoare", „câmpii arse şi văruite", „ca un întins curcubeu", „te afunzi într-o mare împreună.

Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu şi porumb, din care nu se mai vede calul şi călăreţul. Ori încotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu şi tabloul cel mai încântător farmecă vederea. Stânci prăpăstioase, munţi uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre acele ameninţătoare stânci de piatră, care plac vederii şi o spăimântează totdeodată. Apoi, în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pântecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul şi, în sfârşit, metalul cel mai îmbelşugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până şi în noroiul drumurilor.

Astfel este ţara Ardealului.

de grâu şi de porumb" şi „ursul se plimbă în voie ca un domn stăpânitor".

5. Reţineţi elementele de faună şi de floră care sporesc frumuseţea şi bogăţia Ardealului. La ce procedee artistice apelează prozatorul pentru a le înfăţişa?

6. Selectaţi cuvinte care sugerează fascinaţia diversităţii cromatice.

7. Ce înţelegeţi prin sublinierea „aurul, pe care îl vezi strălucind până şi în noroiul drumurilor"?

8. Comentaţi propoziţia finală: *Astfel este ţara Ardealului.*

Comentariu literar

Istoric, ideolog şi conducător politic al revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească, Nicolae Bălcescu a fost şi un talentat prozator.

Sinteză a concepţiei social-politice şi istorice, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* demonstrează legătura strânsă dintre creaţia artistică şi activitatea politică a lui Bălcescu.

Prozatorul foloseşte istoria pentru a trezi în sufletul contemporanilor dragostea de patrie, mândria naţională, dorinţa de libertate şi de unitate.

Compoziţional, opera trebuia să cuprindă şase părţi *(Libertatea naţională, Călugărenii, Servagiu, Unitatea naţională, Mirăslău, Gorăslău).* Scrierea se opreşte la capitolul al XXXIII-lea din cartea a V-a.

Titlul reflectă concepţia lui Bălcescu asupra poporului pe care îl consideră făuritorul istoriei naţionale.

Opera nu este gândită ca o biografie a marelui voievod, ci ca o evocare a luptei poporului pentru libertate şi unitate naţională.

Fragmentul studiat face parte din Cartea a IV-a *Unitatea naţională* şi este o descriere în proză. Titlul fragmentului indică provincia românească descrisă.

Scriitorul înfăţişează, cu un puternic sentiment de mândrie naţională, aşezarea geografică, formele de relief, vegetaţia, bogăţiile solului şi subsolului Transilvaniei.

Prezentarea începe prin sublinierea unicităţii Ardealului între celelalte provincii româneşti, dar şi între toate ţările lumii: *Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi binecuvântată între toate ţările semănate de Domnul pre pământ.*

N. Bălcescu nu vorbeşte de pe poziţia unui entuziast, nu este un simplu contemplativ al frumuseţilor naturii, ci reflectă în mod permanent asupra elementelor înfăţişate stabilind conexiuni neaşteptate între realităţi diferite: natură şi arhitectură, natură şi univers uman, peisaj românesc şi peisaj european. Această corelaţie este urmărită în întregul fragment printr-un şir de comparaţii, enumeraţii şi epitete revelatoare pentru ideea că ţinutul românesc este atât de bogat şi atât de frumos, încât între hotarele lui se găseşte o uimitoare diversitate de forme de relief - munte, deal, câmpie, bogăţii ale solului şi comori ale subsolului întâlnite în ţara noastră şi deopotrivă în ţările Apusului şi ale Răsăritului: *Astfel miazănoapte şi miazăzi trăiesc într-acest ţinut alături una de alta şi armonizând împreună.*

Măreţia şi unicitatea locurilor înfăţişate se subliniază prin asemănarea cu *...un măreţ şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei.* Frumuseţea arcului carpatic, hotarul natural al Ardealului, se relevă prin comparaţia cu zidul unei cetăţi: *Un brâu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară.* Din lanţul muntos se distinge silueta masivă a două piramide atât de înalte, încât piscurile lor sunt în permanenţă acoperite de zăpadă: *Mai presus de acel brâu muntos se* *înalță două piramide mari de munți, cu creștetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care ca doi uriași stau la ambele capete ale țării cătând unul în fața altuia.*

Comparația *ca doi uriaşi* şi precizarea că un masiv muntos se află într-o extremă şi celălalt în extrema opusă contribuie la realizarea impresiei de grandoare şi de armonie a naturii.

Peisajul zugrăvit este vast şi divers. Cadrul natural este văzut ca un imens amfiteatru construit din marile înălțimi ale munților coborând spre dealurile asemănate cu nişte piedestaluri înverzite apoi până la întinsul câmpiilor. Prin enumerarea substantivelor însoțite de diverse determinante se realizează o sinteză a peisajului insistându-se asupra pitorescului şi măreției: *Stânci prăpăstioase, munți uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii şi o spăimântează totdeodată.*

De la imaginea de ansamblu se trece la înfățişarea elementelor de faună şi de floră caracteristice fiecărui loc. Pădurile montane constituie cadrul natural specific pentru ursul care se plimbă ca un domn stăpânitor, iar în câmpiile văroase bivolul dormitează alene. Enumerația subliniază varietatea şi frumusețea pădurilor: *Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalță capul lor spre cer: alături te afunzi într-o mare de grâu şi porumb din care nu se mai vede calul şi călărețul*. Aceste însuşiri sunt puse în lumină de epitetul *trufaşi* şi de personificarea *înalță capul lor*. Bogăția holdelor țării Ardealului este evidențiată prin verbul *(te) afunzi* şi comparația *lanurilor* cu *o mare de grâu şi de porumb.*

Deşi scriitorul nu foloseşte o paletă coloristică bogată, sugerează fascinația diversității cromatice prin cuvinte cu mare forță expresivă: epitetele *felurite, cel mai încântător* şi comparația *ca un întins curcubeu.*

Frumusețea naturii este descrisă prin imagini vizuale, olfactive şi auditive, realizate cu ajutorul epitetelor ornante: *prăpăstioase, uriaşi, întunecoase, înverzite, mirositoare, înflorite,* râurile *a căror unde port aurul* şi sporesc farmecul şi bogăția Ardealului. De la mențiunea respectivă se trece la enumerarea avuțiilor subsolului. *În pântecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul.* Precizarea că aurul se vede strălucind şi în noroiul drumurilor scoate în evidență ideea că Țara Ardealului este provincia binecuvântată în care se găseşte din belşug acest metal prețios. De mare efect în realizarea imaginii vizuale este verbul la modul gerunziu *strălucind.*

Viziunea unitară asupra Țării Ardealului rezultă din simetria descrierii, care începe și se termină cu sublinierea privind locul său unic în Europa. Propoziția finală *Astfel este țara Ardealului* este o concluzie cu valoare de superlativ absolut; din ea transpare mândria națională a prozatorului.

N. Bălcescu a luat din vorbirea vie a poporului cuvinte de mare expresivitate cărora le-a adăugat arhaisme și neologisme și a creat o pagină de adevărată simțire românească (elemente populare - *binecuvântată, nalte, cătând;* cuvinte cu formă veche - *vecinică, nourii, spăimântată;* neologisme - *cap d'operă, arhitectură, naturale, centru, pedestaluri, urne, piramidă, diademă, cataracte, armonios, minerale).*

Autorul a integrat neologismele în țesătura limbii române contribuind la îmbogățirea ei în perioada de la 1848.

O dovadă a contribuției lui Bălcescu la dezvoltarea limbii literare românești este aprecierea făcută de poetul M. Eminescu într-un articol din ziarul *Timpul* (24.XI.1877): *Limba lui Bălcescu este culmea la care a ajuns românimea îndeobște până astăzi, este o limbă precum au scris-o Alecsandri, Costache Negruzzi, Donici...*

Exerciții de fixare

1. Care este figura de stil frecvent folosită?
2. Demonstrați că fragmentul *Ardealul* este o descriere.
3. Căutați cuvintele populare și neologismele din fragment.
4. Alcătuiți o descriere despre frumusețile țării folosind cuvinte populare, cuvinte vechi, neologisme și figuri de stil din fragmentul studiat.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

Completați următoarea schiță recapitulativă cu elemente de limbaj artistic folosite în descrierea Ardealului.

unicitatea Ardealului

varietatea formelor de relief
(munte, deal, câmpie)

elemente ale faunei și florei

epitet (simplu, dublu, triplu)
epitet cromatic
enumerație
comparație
personificare
metaforă
imagini vizuale,
imagini auditive
lexic (cuvinte populare, arhaisme, neologisme)

„...poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru nația română.
Toate aceste poezii, fără dată sigură, sunt ascunse de secole întregi, ca niște pietre scumpe, în sânul poporului. Ele sunt expuse a se pierde; prin urmare e o sfântă datorie de a le căuta și de a le feri de noianul timpului și al uitării.”
(V. Alecsandri)

POEZIA POPULARĂ

Toma Alimoș

Foicica fagului,
la poalele muntelui,
muntelui Pleşuvului,
în mijlocul
câmpului,
la puțul
porumbului;
pe câmpia verde-ntinsă
și de cetine, coprinsă,
șade Toma Alimoș,
haiduc din țara de jos
nalt la stat,
mare la sfat
și viteaz cum n-a mai stat.
Șade Toma tolănit
și cu murgul priponit
în pripoane de argint,
și mănâncă frumușel,
și bea vin din burdușel,
și grăiește în ăst fel:
„Închinar-aș și n-am cui!
Închinar-aș murgului,
murgului sireapului,
dar mie-e murgul vită mută,
mă privește și m-ascultă,
n-are gură să-mi răspundă.
Închinar-aș armelor,
armelor drăguțelor,
armelor surorilor,
dar și ele-s fiare reci,
puse-n teci
de lemne seci.
Închinar-oi codrilor,
ulmilor
și fagilor,
brazilor,
paltinilor,
că-mi sunt mie frățiori,
de poteri ascuzători;
d-oi muri
m-or tot umbri,
cu frunza m-or învăli,
cu freamătul m-or jeli.”

Și, cum sta
de închina,
codrul se cutremura,
ulmi și brazi
se cletina,
fagi și paltini

se pleca,
fruntea
de i-o răcorea,
mâna
de i-o săruta;
armele din teci ieşea,
murguleţu-i râncheza.

Până vorba-şi isprăvea,
burduşelul
ridica,
vinişorul
că gusta
şi-n picioare se scula.
Ochii-şi negri d-arunca,
peste câmpuri se uita
şi departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, măre, venea
stăpânul
moşiilor
şi domnul
câmpiilor,
Manea, slutul
şi urâtul,
Manea, grosul
ş-arţăgosul;
venea, măre, ca vântul,
ca vântul şi ca gândul,
cu părul lăsat în vânt,
cu măciuca de pământ.
Pân' la Toma când sosea,
din guriţă mi-i grăia:
— Bună ziua, verişcane!
— Mulţămescu-ţi, frate Mane!
— D-alei, Tomo Alimoş,
haiduc din Ţara de Jos
nalt la stat,
mare la sfat,
pe la mine ce-ai cătat?
Copile
mi-ai înşelat,
florile
mi le-ai călcat,
apele
mi-ai turburat,
livezi
verzi
mi-ai încurcat,
păduri
mari
mi-ai dărâmat.
Ia să-mi dai tu mie seamă,
ia să-mi dai pe murgul vamă!
Toma, măre, d-auzea,
din guriţă-i cuvânta:
— Ce-ai văzut
om mai vedea,
ce-am făcut
om judeca;
Pân-atuncea, măi fârtate,
dă-ţi mânia la o parte
şi bea ici pe jumătate
ca să ne facem dreptate!
Toma, pân' să isprăvească,
îi da plosca haiducească,
pe jumate s-o golească,
mânia să-şi potolească,
ca c-un frate să vorbească.

Manea stânga
şi-ntindea
să ia plosca
şi să bea,
iar cu dreapta
ce-mi făcea?
Paloş mic că răsucea,
pântecele
i-atingea,
maţele
i le vărsa
şi pe cal încălica,
şi fugea, nene, fugea:
vitejia
cu fuga!
Foicică de rogoz,
savai, Toma Alimoş,
haiduc din Ţera de Jos,
nalt la stat,
mare la sfat
şi viteaz cum n-a mai stat,

cumpătul că nu-şi pierdea,
mâna
la rană
punea
şi din gură cuvânta:
— D-alelei, fecior de lele
şi viteaz ca o muiere,
nu fugi, că n-am dat vamă,
nu fugi, c-o să-mi dai seamă!
Vreme multă nu pierdea,
maţele că-şi aduna,
cu brâu lat se încingea,
mijlocelul că-şi strângea
şi la murgul se ducea,
şi pe murg încălica,
iar din gură mi-i grăia:
— Murgule, murguţul meu,
datu-mi-te-a taică-tău
ca să-mi fii de ajutor
la nevoie şi la zor,
să te-ntreci cu şoimii-n zbor
până-o fi ca să nu mor.
Tinerel că m-ai slujit,
dar ş-acum, îmbătrânit,
să te-ncerci la bătrâneţe
cât puteai la tinereţe.
Azi te jur pe Dumnezeu
să mă porţi ca gândul meu
şi s-ajungi p-ăl câine rău,
că mi-a răpus zilele,
zilele ca câinele,
pentru tine, murgule!

Până Toma se găteşte,
murgul coama-şi netezeşte
şi din gură mi-i grăieşte:
— Lasă şaua, sai pe mine,
şi de coamă ţin-te bine,
ca s-arăt la bătrâneţe
ce-am plătit la tinereţe!

Până Toma se ţinea,
murgul, măre, şi zbura;
şi zbura tocmai ca vântul,
fără s-atingă pământul..
Cât o clipă de zbura,
mult pe Manea-l întrecea.
Iară Toma, de-l vedea,
îndărăt se întorcea
şi din fugă-i cuvânta:
— Maneo, Maneo, fiară rea,
vitejia ţi-e fuga,
că, de m-ai junghiat hoţeşte,
mi-ai fugit şi mişeleşte.
Ia mai stai ca să-ţi vorbesc,
pagubele să-ţi plătesc,
pagubele
cu tăişul,
faptele
cu ascuţişul!

Bine vorba nu sfârşea,
murguleţu-şi repezea
şi cu sete mi-l lovea;
capu-n pulbere-i cădea,
iar, cu trupul sus, pe şa,
calu-n lume se ducea.

Foicică micşunea,
vreme multă nu trecea
şi pe Toma-l ajungea
moartea neagră, moartea grea.
De pe cal descălica,
ochiul
se-mpăienjena,
capul
i se învârtea
şi-n des codru se pleca,
iar din gură ce-mi grăia?
— D-alelei, murguţule,
d-alelei, drăguţule,
ce-am gândit
am izbândit,
dar şi ceasul mi-a sosit.
Sapă-mi groapa din picior
şi-mi aşterne fânişor,
iar la cap şi la picioare
pune-mi, pune-mi câte-o floare:
la cap, floare ,
de bujor

să mi-o ia mândra cu dor;
la picioare,
busuioc
să mă plângă mai cu foc.
Apoi, măre, să te duci,
drumu-n codri să apuci,
pân' la paltinii trăsniți,
unde-s frații poposiți!
Nimeni frâul să nu-ți puie,
nici pe tine să nu suie,
făr' d-un tânăr sprâncenat
şi cu semne de vărsat,
cu păr lung şi gălbior,
care-mi este frățior,
frățior de vitejie,
tovarăş de haiducie.
Numai el frâul să-ți puie
şi pe tine să se suie;
tu să-l porți şi pe el bine,
cum m-ai purtat şi pe mine!
Bine vorba nu sfârşea,
sufletelul că-şi dedea
codrul se cutremura,
    ulmi şi brazi
    se cletina,
    fagi şi paltini
    se pleca,
    fruntea
    de i-o răcorea,
    mâna
    de i-o săruta
şi cu freamăt îl plângea.
Murgul jalnic râncheza,
cu copita că-mi săpa,
groapa mică că-i făcea,
fânişor îi aşternea,
floricele că-i sădea,
cu trei lacrămi le stropea,
drumu-n codri c-apuca
şi mergea, măre, mergea,
pân' la paltinii trăsniți,
la voinicii poposiți.

Întrebări şi exerciții

1. Căutați în dicționar sensul cuvântului *haiducie*.
2. Selectați versurile care indică locul unde se petrece acțiunea baladei.
3. Care sunt personajele, ce trăsături le definesc şi prin ce mijloace artistice sunt caracterizate?
4. Ce moment determină desfăşurarea acțiunii?
5. Ce dezvăluie dialogul dintre haiduc şi boier?
6. Cum răspunde Manea îndemnului adresat de haiduc de a-şi potoli mânia şi de a cinsti cu dânsul frățeşte?
7. Urmăriți elementele fantastice din momentul înjunghierii haiducului până în momentul morții sale.
8. Ce se desprinde din testamentul spiritual al haiducului?
9. Comentați versurile din care reiese felul cum calul îndeplineşte ultimele dorințe ale stăpânului.

Comentariu literar

Poezia *Toma Alimoş* a fost publicată de bardul de la Mirceşti în volumul intitulat *Poezii poporale, balade (cântece bătrâneşti) adunate şi îndreptate de Vasile Alecsandri*, în anul 1852.

Este o creaţie epică, o baladă, pentru că prezintă momente importante din viaţa unui personaj cu ajutorul elementelor reale şi fabuloase.

Titlul este numele personajului principal.

Poetul anonim evocă haiducia ca formă de luptă socială, alegând episoade semnificative din viaţa lui Toma Alimoş.

În expoziţiune se prezintă locul acţiunii - un peisaj de câmpie, aflat în apropierea muntelui: *Foicica fagului,/la poalele muntelui/... pe câmpia verde-ntinsă/şi de cetine coprinsă,* şi personajele - haiducul Toma Alimoş şi boierul Manea.

Intriga o constituie nemulţumirea boierului că i-au fost călcate moşiile şi pretenţiile lui de a fi despăgubit.

În desfăşurarea acţiunii sunt urmărite atitudinile şi reacţiile opuse ale celor două personaje şi înjunghierea mişelească a haiducului.

Punctul culminant al baladei este momentul încordării maxime a conflictului când Toma Alimoş îşi răpune vrăjmaşul.

În deznodământ poetul anonim înfăţişează moartea haiducului.

Modalităţile de expunere folosite în prezentarea subiectului baladei sunt: descrierea, naraţiunea şi dialogul.

Prin descrierea din cadrul expoziţiunii se realizează o sinteză a peisajului românesc: munte, deal, câmpie, pădure de brad.

Portretul fizic şi moral al lui Toma Alimoş este schiţat prin adjective care scot în evidenţă măreţia înfăţişării (*nalt la stat*), înţelepciunea şi firea deschisă (mare la sfat) şi vitejia fără seamăn (*şi viteaz cum n-a mai stat*). Haiducul este un însingurat: nici armele, nici murgul de care se simte legat puternic nu pot suplini tovărăşia omului. Gândurile şi sentimentele haiducului se îndreaptă asupra naturii (*ulmi, fagi, brazi, paltini*) cu care se simte înfrăţit în viaţă şi în moarte: *Închin-ar-oi codrilor/ulmilor/şi fagilor,/brazilor,/paltinilor,/că-mi sunt mie frăţiori,/de poteri ascunzători:/ d-oi muri/m-or tot umbri,/cu frunza m-or înveli,/ cu freamătul m-or jeli.* Codrul - personificat - simte apropierea primejdiei, se înfioară, murgul nechează, iar armele ies din teacă. Încordarea creşte când apare Manea. Boierul este caracterizat în antiteză (în contrast) cu Toma Alimoş: *Manea este stăpânul/ moşiilor/şi domnul/câmpiilor,/Manea, slutul/şi urâtul,/Manea, grosul/ş-arţăgosul;/* Este urât la chip şi la suflet - trăsăturile sale sunt evidenţiate prin patru cuvinte: *slutul, urâtul, grosul, arţăgosul.* Mânia boierului este înfăţişată printr-o scurtă descriere cu ajutorul comparaţiilor (*ca vântul şi ca gândul*) şi prin notarea unor amănunte semnificative privind înfăţişarea lui (*venea, măre, ca vântul,/ca vântul şi ca gândul,/cu părul lăsat în vânt,/cu măciuca de pământ*).

Dialogul dezvăluie motivele supărării: faptul că i-a înşelat copilele, i-a tulburat apele, i-a încurcat livezile şi i-a distrus pădurile şi-i pretinde despăgubire pe murgul vamă. Răspunsul haiducului dovedeşte că este un om cu simțul răspunderii. El va da seamă pentru faptele sale, care nu trebuie să fie un motiv de duşmănie între ei.

Urmărind desfăşurarea acţiunii, poetul anonim povesteşte cum haiducul, cu inima deschisă, întinde boierului plosca îndemnându-l să se cinstească, să lepede mânia şi să-i vorbească la fel ca unui frate. Viclean şi laş, Manea cu mâna stângă ia plosca,iar cu dreapta îl înjunghie mişeleşte, apoi fuge. Disprețul poetului anonim pentru lipsa de demnitate a boierului se exprimă prin repetiţia verbului *a fugi* şi prin notaţia *vitejia/cu fuga* (identitatea de înțelesuri ale celor două substantive subliniază disprețul).

Stăpânirea de sine a haiducului reiese din faptul că nu-şi pierde cumpătul într-un moment atât de greu pentru el şi nu se lasă învins de durere. Adept al cinstei şi al spiritului de dreptate îl atenționează pe boier că trebuie să răspundă pentru fărădelegea sa, apoi îşi adună ultimele puteri şi pleacă în urmărirea duşmanului. Începând cu acest episod balada capătă caracter dramatic şi fantastic. De domeniul fabulosului este şi felul în care haiducul, după ce este înjunghiat de moarte, îşi strânge mijlocelul cu brâul şi vorbeşte calului cu căldură, ca unui frate. El îi cere să-i fie de ajutor în acest ceas de cumpănă, cum i-a fost şi în tinerețe, ca să poată pedepsi laşitatea lui Manea. Personificarea calului, care-i ascultă dorința fierbinte şi zboară ca vântul ajungând duşmanul într-o clipă, constituie alt element fantastic: *Lasă şaua, sai pe mine,/şi de coamă ţin-te bine,/ca s-arăt la bătrânețe/ce-am plătit la tinerețe/... până Toma se ţinea,/murgul, măre, şi zbura;/ şi zbura tocmai ca vântul,/fără s-atingă pământul.*

Toma Alimoş îl judecă pe boier pentru fapta lui mişelească pentru care îl pedepseşte cu moartea: — *Maneo, Maneo, fiară rea,/ vitejia ți-e fuga./că, de m-ai junghiat hoțeşte,/mi-ai fugit şi mişeleşte./Ia mai stai ca să-ţi vorbesc,/pagubele să-ţi plătesc,/pagubele/cu tăişul,/faptele/cu ascuţişul.*

Printr-un pasaj narativ, poetul popular surprinde încordarea maximă a conflictului dintre cele două personaje care se sfârşeşte cu moartea duşmanului. Vorbele *repezea, lovea, se ducea* sugerează repeziciunea cu care haiducul l-a pedepsit pe duşmanul cel viclean şi lacom: *Bine vorba nu sfârşea,/murguleţu-şi repezea/ şi cu sete mi-l lovea:/capu-n pulbere-i cădea,/iar, cu trupul sus, pe şa,/calu-n lume se ducea.* Naraţiunea continuă cu prezentarea fiorilor morţii care-l cuprind pe haiduc: *Foicică micşunea,/vreme multă nu trecea/şi pe Toma-l ajungea/moartea neagră,* *moartea grea.* Monologul haiducului exprimă dragostea şi recunoştinţa pentru calul care i-a fost aproape şi l-a ajutat să câştige izbânda: — *D-alelei, murguţule,/d-alelei, drăguţule,/ce-am gândit/am izbândit.* Totodată din vorbele haiducului se desprinde părerea de rău că i se apropie ceasul cel din urmă.

Toma Alimoş îi încredinţează calului ultimele sale dorinţe - un adevărat testament spiritual: el cere murgului să fie îngropat în mijlocul naturii, să-i pună la cap floare de bujor, iar la picioare busuioc; haiducul consideră aceste flori ca un element de legătură între el şi iubita sa: *iar la cap şi la picioare pune-mi, pune-mi ,/câte-o floare;/la cap, floare/de bujor/să mi-o ia mândra cu dor;/la picioare/busuioc/să mă plângă mai cu foc.* Intensitatea acestei dorinţe reiese din repetiţia *pune-mi, pune-mi* şi locuţiunea adverbială *mai cu foc*. Haiducul este încredinţat că iubirea şi prietenia trainică vor face ca amintirea să-i fie veşnică după moarte. Acesta este sensul rugăminţii adresate calului de a merge în codru la fratele lui de vitejie pentru ca numai acesta să-i pună frâul: *Nimeni frâul să nu-ţi puie,/nici pe tine să nu suie,/făr' d-un tânăr sprâncenat/şi cu semne de vărsat,/cu păr lung şi gălbior,/care-mi este fraţior,/frăţior de vitejie,/tovarăş de haiducie./ Numai el frâul să-ţi puie/şi pe tine să se suie/tu să-l porţi şi pe el bine,/cum m-ai purtat şi pe mine!* Tânărul haiduc va continua lupta împotriva nedreptăţii, luptă dusă de Toma Alimoş.

Legătura frăţească dintre cei doi prieteni s-a născut din identitatea însuşirilor şi idealurilor: *frăţior de vitejie,/tovarăş de haiducie.*

Poetul anonim (popular - al cărui nume nu se cunoaşte) trăieşte intens mâhnirea pricinuită de moartea haiducului. Dragostea şi compasiunea pentru acest om viteaz, curajos, cinstit, sensibil se exprimă prin diminutivul *sufleţelul* şi prin versul *Bine vorba nu sfârşea*, din care transpare părerea de rău că viaţa haiducului a fost curmată atât de repede.

Legătura dintre haiduc şi codru este nepieritoare. Ulmii, brazii, paltinii care au fost martorii setei lui de viaţă, care l-au adăpostit de poteri, când ca haiduc - în numele dreptăţii poporului - judecă şi pedepseşte pe asupritori, sunt alături de el în clipa sfârşitului. Ei se înclină cu veneraţie, încearcă să-i aline suferinţa şi-l plâng amarnic atunci când haiducul trece în lumea umbrelor: *codrul se cutremura,/ulmi şi brazi/se cletina,/fagi şi paltini/se pleca/fruntea/de i-o răcorea,/mâna/de i-o săruta/şi cu freamăt îl plângea.*

Credincios stăpânului, calul îi sapă groapa în mijlocul naturii- în care a trăit bucuria vieţii şi a izbânzii împotriva răului - îi aşterne fânişor în mormânt, îi sădeşte flori, apoi pleacă în codru la noul său stăpân *frăţior de vitejie,/tovarăş de haiducie* al lui Toma Alimoş. În preajma acestuia calul va simţi prezenţa haiducului plecat pe drumul fără întoarcere. Durerea sfâşietoare a calului - izvorâtă din dragoste fierbinte - se deduce din următoarele cuvinte: *plângea, râncheza* şi *cu freamăt, jalnic, lacrimi* (echivalent pentru a plânge), *stropea: Murgul jalnic rânchezea,/cu copita că-mi săpa,/groapă mică că-i făcea.*

Delicateţea iubirii faţă de natură este sugerată de diminutivele *fânişor* şi *floricele*.

Exerciţii de fixare

1. Demonstraţi că *Toma Alimoş* este o baladă.
2. Arătaţi ce loc ocupă murgul în viaţa lui Toma Alimoş. Cu ajutorul căror figuri de stil este prezentată legătura dintre cal şi om?
3. Căutaţi elementele populare din baladă privind: lexicul, verbele la viitorul popular, inversiuni verbale, formule de adresare, interjecţii.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

Prezentaţi comuniunea om-natură urmărind:

- cadrul acţiunii
- loc al bucuriilor vieţii pentru haiduc
- natura protectoare
- natura-prieten la ceasul sfârşitului.

„Doinele cuprind toate cânticele de doruri, de iubire şi de jale”
(Vasile Alecsandri)

Literatura populară - doine

Unde-aud cucul cântând

Unde-aud cucul cântând
Şi mierlele şuierând,

Nu mă ştiu om pe pământ!
Eu zic cucului să tacă,

El se suie sus pe cracă
Şi tot cântă de mă seacă.

Iar mai jos pe-o rămurea
Cântă şi o turturea,
Tristă ca inima mea.

Cucul zice de pornire,
Turturica de jelire,
Ş-al meu suflet de pieire!

Întrebări şi exerciţii

1. Sub ce formă este concepută poezia?

2. Ce simte poetul popular când aude cucul cântând?

3. Ce versuri reflectă jalea adâncă?

4. Cum se exprimă legătura dintre om şi natură?

5. Ce sens are verbul „zice”, raportat la fiecare din cele trei versuri din finalul poeziei?

Răspunsuri posibile

1. Poezia este concepută sub forma unui monolog, prin care poetul anonim îşi exprimă jalea.
2. Auzind cântecul cucului şi şuieratul mierlelor poetul popular simte că îl răpune mâhnirea fără margini. Durerea este subliniată de cuvintele „seacă”, „tristă”, „de jale”, „de peire”.
3. Suferinţa copleşitoare este reflectată în versurile: „Nu mă ştiu om pe pământ!/ Eu zic cucului să tacă, El se suie sus pe cracă/ Şi tot cântă de mă seacă.”
4. Valorificând motivul comuniunii omului cu natura, poetul compară cântecul turturelei cu tristeţea sa.
5. Verbul „zice” cu sensul „cântă” exprimă cântecul vesel al cucului „de pornire”, cântecul de jale al turturelei şi durerea care-l răpune pe om.

Cântecul cucului constituie o chemare la viaţă, iar cântecul turturelei este un ecou al durerii morţii - antiteză sugerată prin menţiunile „El se suie sus pe cracă”, „Iar mai jos pe-o rămurea/ Cântă şi o turturea/” este o înălţare şi o prăbuşire.

Sentimentul de jale este accentuat de cuvintele „seacă”, „tristă”, „de jelire”, „de peire”.

Frunză verde lăcrămioare

Frunză verde lăcrămioare,
Câtă boală-i pe sub soare
Nu-i ca dorul arzătoare;
Căci dorul unde se pune
Face din inima tăciune;
Face inimioara jar
Şi trăieşte cu amar.

Frunză verde şi-o alună,
Câtă boală-i pe sub lună
Nu-i ca dorul de nebună;
Cîte boale-s pe sub soare
Nici una nu-i omorâtoare;
Numai dorul und'se lasă
Face lacrămilor casă.

De-amar ce-am suferit,
Inima mi s-a-mpietrit.
Şi de mult ce pătimesc,
Nu mai plâng, nu mai simțesc
Dar mereu mă prăpădesc!

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificația titlului.

2. Urmăriţi reflecțiile despre dor.

3. Care este concluzia poetului despre urmările dorului?

Răspunsuri posibile

1. Titlul este o formulă de adresare specifică poeziei populare, substantivul „lăcrămioare” sugerează sentimentul de durere care domină în această creație.
2. Poezia conţine o serie de reflecţii asupra dorului.
3. Prin intermediul comparaţiei şi al epitetului se exprimă convingerea că dorul este mai rău decât boala: „Câtă boală-i pe sub soare/ Nu-i ca dorul arzătoare;”.

4. Motivaţia acestei consideraţii ar fi că dorul pârjoleşte inima şi umple sufletul omului de amar: „Face inima tăciune;/ Face inimioara jar/ Şi trăieşte cu amar."

5. Dorul este nespus de apăsător pentru că distruge armonia interioară a omului, stare sufletească subliniată de adjectivul „nebună" (cu valoare de superlativ absolut): „Frunză verde şi-o alună,/ Câtă boală-i pe sub lună/ Nu-i ca dorul de nebună;"

6. Poetul ajunge la concluzia că dorul pricinuieşte chiar şi moartea. Această idee este scoasă în evidenţă prin comparaţia dintre dor şi toate bolile din lume, prin adjectivul „omorâtoare" şi prin construcţia metaforică „Face lăcrămilor casă.", „Câte boale-s pe sub soare/ Nici una nu-i omorâtoare; /Numai dorul und'se lasă/ Face lăcrămilor casă."

7. Verbele „am suferit", „s-a-mpietrit" - folosite la timpul perfect compus - surprind zbuciumul şi încremenirea sufletului chinuit, iar verbele „pătimesc", „nu simțesc", „mă prăpădesc", la indicativ, timpul prezent, dau glas suferinței, care este atât de puternică, încât omul constată clipă de clipă cum se stinge: „Şi de mult ce pătimesc,/ Nu mai plâng, nu mai simțesc/ Dar mereu mă prăpădesc!"

Poezia este o concluzie despre suferinţă a omului din popor, care se simte răpus de dor.

Voinicul

Cine-i tânăr şi voinic
Iese noaptea la colnic

Fără par, fără nimic,
Fără paloş, nici pistoale,
Numai cu palmele goale!

Cine-i tânăr şi viteaz
Bujor poartă pe obraz
Şi la potiră ş-arată
Pieptul gol, faţa curată,

Şi cât scoate un cuvânt
Cad neferii la pământ,
Cum se scutur perele,
Perele şi merele.

Întrebări şi exerciţii

1. Prin ce este exprimat titlul şi ce semnificație are?

2. Care sunt însuşirile haiducului?

3. Observați prin ce procedee artistice se evidențiază cutezanţa haiducului?

4. Cum se exprimă admiraţia neţărmurită faţă de haiducul care se înfruntă cu neferii?

Răspunsuri posibile

Titlul este adjectiv substantivizat şi are înţelesul de haiduc.

Însuşirile de bază ale haiducului sunt: tinereţe, voinicie şi vitejie.

Haiducul tânăr şi curajos nu se sfieşte să întâmpine pe poteraşi noaptea pe colnic fără să fie înarmat, bazându-se doar pe curajul şi puterea proprie.

Cutezanţa haiducului este surprinsă prin intermediul enumeraţiei şi a repetiţiei prepoziţiei „fără": „Fără par, fără nimic,/ Fără paloş, nici pistoale.".

Construcţia metaforică „bujor poartă pe obraz" şi epitetul „gol" evidenţiază robusteţea, şi „curat"subliniază curajul şi cinstea.

În final poetul anonim foloseşte două comparaţii cu elemente ale naturii, hiperbolizând - exagerând în mod conştient - pentru a sublinia că haiducul este de ajuns să rostească o vorbă, pentru ca să-i înspăimânte de moarte pe urmăritori: „Şi cât scoate un cuvânt/ Cad neferii la pământ", „Cum se scutur perele,/ Perele şi merele."

Doina „Voinicul" este un portret moral şi fizic prin care poetul anonim exprimă admiraţia întregului popor faţă de haiduc.

Maică, maică, draga mea

Maică, maică, draga mea,
Eu mă duc, maică, de-acasă,
Nu plânge, ci fii voioasă,
Că de-o fi ţara pe pace
Iar înapoi m-oi întoarce

Şi de-o fi o răutate
M-oi trage lâng-o cetate
Ş-oi scrie frumoasă carte,

Carte-n patru cornurele
Scrisă cu lacrimi de jele.

……………………………………

Hoi, săraci feciori cum pleacă,
Prinde-i ochiu-a lăcrăma

Întrebări şi exerciţii

1. Din câte părţi este alcătuită poezia şi ce exprimă fiecare?

2. Cum îşi încurajează fiul mama?

3. Ce cuvinte se referă la durerea pe care s-ar putea să o cunoască?

4. Cum îşi exprimă poetul popular compasiunea faţă de tinerii care pleacă la armată?

5. Din ce versuri se desprinde ideea că şi cei plecaţi la

Şi inim-a suspina

Vine-o carte ş-o poruncă
Elu-i musai să se ducă,
Lasă fraţi, lasă surori,
Lasă dorinţi părinciori…
Cu ochii plini de dor,
Las-o albă de nevastă
Tot plângând pe la fereastră.

cătănie şi cei dragi rămaşi acasă trăiesc aceeaşi durere?

Răspunsuri posibile

Titlul doinei „Maică, maică, draga mea” alcătuit din substantivul „maică” folosit la cazul vocativ de două ori şi determinantele „draga mea”, exprimă dragostea fierbinte pentru cea mai apropiată fiinţă din lume. Reluarea titlului în primul vers întăreşte ideea că mama este fiinţa cea mai dragă căreia omul i se destăinuie la durere şi la bucurie.

Poezia este alcătuită din două părţi: prima parte este un monolog care cuprinde cuvinte de îmbărbătare adresate mamei de feciorul luat la oaste şi a doua parte conţine referiri la starea sufletească a tinerilor plecaţi la cătănie.

Deşi el însuşi este mâhnit, fiul îşi încurajează mama cu duioşie şi căldură folosind cuvântul „maică”, îndemnând-o să nu plângă şi o asigură că în orice situaţie s-ar afla va fi cu gândul şi cu sufletul alături de ea. Dacă va fi pace se va înapoia, iar dacă vor veni vremuri de grele încercări pentru ţară, îi va scrie despre suferinţa lui de pe meleaguri străine.

Durerea pe care ar putea s-o cunoască departe de ţară reiese din precizarea „Carte…/ Scrisă cu lacrimi de jele.”

Compasiunea pentru feciorii obligaţi să meargă la armată se exprimă prin interogaţia „Hoi!”, epitetul „săracii (feciori)”, prin verbele „a lăcrima” („ochii-a lăcrima”), şi prin repetiţia de 4 ori a verbului „lasă”.

Enumeraţia „fraţi, surori, părinţi, părinciori”, „albă de nevastă” conturează universul familiei către care se vor îndrepta dorul şi dragostea cătanei. Adverbul „tot” exprimă durerea adâncă a nevestei pentru că a rămas singură.

Cuvintele de îmbărbătare adresate mamei izvorăsc din convingerea feciorului că trebuie să-şi facă datoria faţă de ţară, oricât de grea i-ar fi viaţa printre străini.

Inspirată dintr-un moment de încercare pentru orice tânăr - plecarea la armată printre străini - această doină dezvăluie frumuseţea

sufletului omului din popor luminat de sentimentul sfânt al dragostei față de părinți, de iubirea dintre soți, de dragostea pentru neam și țară.

Cîntecul străinătății

Jalnică străinătate,
Mult ești fără direptate:
Ocolii țările toate
Și de bine n-avui parte,

Că de mic am pribegit
Tot în străini am trăit
Și odihnă n-am avut…

Vine-mi dorul uneori
Să mă sui la munți cu flori,
Să mă jăluiesc în hori
Să-mi mai treacă de fiori;

Vine-mi dorul câteodată
Să mă sui la munți de piatră,
Să-mi fac ochii ca o roată,
Să mă uit la lumea toată
Pe unde-am îmblat odată,
Când eram la al meu tată.

……………………………………………
Vino, dragă turturea,
De-mi-arată calea mea
Să pot trece Dunărea
Să văz dragă țara mea -
De-ar trăi măicuța mea
Sau vro dragă sora mea.

Întrebări și exerciții

1. Explicați semnificația titlului.

2. Care sunt sentimentele dominante ale poeziei?

3. Prin ce notații se definește universul singurătății, izvor al suferințelor? Cu ce scop sunt folosite punctele de suspensie?

4. Ce exprimă cuvântul „dor”, de câte ori și cu ce scop este folosit?

5. Ce imagini ale pământului țării poartă în sufletul său pribeagul?

6. Selectați verbele la modul conjunctiv și explicați scopul folosirii lor.

Răspunsuri posibile

Titlul „Cântecul străinătății” precizează felul acestei creații populare - doina de înstrăinare.

Poetul anonim exprimă jalea și dorul, sentimente de care este stăpânit printre străini.

Universul singurătății, izvor al suferinței, se definește prin notațiile „jalnică", „fără direptate", „în străini", „odihnă n-am avut". Străinătate înseamnă suferință, nedreptate, lipsă de bucurie, pribegie, neodihnă: „Jalnică străinătate,/ Mult ești fără direptate:/ Ocolii țările toate/ Și de bine n-avui parte,/ Că de mic am pribegit/ Tot în străini am trăit/ Și odihnă n-am avut...". Punctele de suspensie sugerează faptul că mai există și alte suferințe pentru cel înstrăinat.

Cuvântul specific românesc „dor" care exprimă o bogăție de trăiri este folosit de două ori în poezie pentru a da glas dragostei de țară.

Pribeagul poartă în suflet imaginea munților cu flori, unde ar vrea să se afle ca să-și verse amarul în hori. În mintea lui sunt de neuitat munții cu piatră de pe înălțimile cărora ar putea cuprinde cu privirea locurile pe unde a umblat.

Nădejdea celui aflat printre străini se exprimă prin folosirea verbele la conjunctiv, mod ce arată o acțiune posibilă: „să mă sui", „să mă jăluiesc", „să-mi mai treacă de fiori".

Poetul anonim folosește personificarea, valorificând motivul comuniunii cu natura, pentru a exprima ideea că turturica este singura ființă care-l poate călăuzi spre cei dragi: „Vino, dragă turturea,/ De-mi arată calea mea".

Iubirea fierbinte și mistuitorul dor de țară se subliniază prin epitetul „dragă" și adjectivul pronominal posesiv „mea", determinante ale substantivului „țară". Articularea substantivului „țară" cu articol hotărât sugerează faptul că patria este unică în viața sufletească a fiecărui om.

Icoana scumpă a familiei se realizează prin cuvintele „al meu", „tată", „măicuța", și epitetul „dragă" reflectând profunzimea iubirii pentru ai săi.

Ideea fundamentală care se desprinde din această doină de înstrăinare este că iubirea de țară este sfântă ca și dragostea pentru familie.

> ***„După vârsta de 40 de ani, Alcesandri începu să dea în „Pasteluri" o poezie nouă, în care tehnica picturală predomină. Luate în total, pastelurile reprezintă o lirică a liniștii rurale… De fapt, pastelurile lui Alecsandri sunt un calendar al spațiului rural și al muncii câmpenești."***
>
> ***(George Călinescu)***

Iarna

de Vasile Alecsandri

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară;
Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare,
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum.

Dar ninsoarea încetează. norii fug, doritul soare
Strălucește și dismiardă oceanul de ninsoare.
Iat-o sanie ușoară care trece peste văi…
În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi.

Întrebări și exerciții

1. Ce sentimente sunt exprimate în această poezie?
2. Selectați figurile de stil care dau impresia că prima strofă este o poartă vrăjită deschisă spre lumea minunată a iernii.
3. Ce cuvinte se referă la nămeții care acoperă totul?
4. Selectați cuvintele prin care se descrie feeria zăpezii.
5. Prin ce se deosebesc versurile „Soarele rotund și palid se prevede pintre nori/ Ca un vis de tinerețe printre anii trecători"?
6. Ce rol au enumerațiile, comparația și epitetele în strofa a III-a?
7. Ce exprimă verbele din strofa alV-a?

Răspunsuri posibile

Poezia se încadrează în ciclul pastelurilor care cântă anotimpurile cu muncile şi farmecul fiecăreia din vârstele anului şi exprimă admiraţia faţă de pitorescul naturii în anotimpul iarna.

Epitetele „cumplita (iarnă)”, „(norii) de zăpadă”, „lungi (troiene) călătoare” - epitet dublu -, comparaţia „ca un roi de fluturi albi”şi personificarea „Răspândind fiori de gheaţă pe ai ţării umeri dalbi” dau impresia că prima strofă este o poartă vrăjită deschisă spre lumea minunată a iernii.

Verbele „cerne (norii)”, „(fulgii) zbor”, substantivele „troiene”, „grămadă”, „roi” sugerează nesfârşitul zăpezilor.

Repetiţia verbului „ninge”, enumeraţia „ziua”, „noaptea”, „dimineaţa”, metafora (comparaţia căreia îi lipseşte termenul comparat) „o zale argintie” şi personificarea „Se îmbracă mândra ţară” descriu feeria ninsorii care fascinează cu strălucirea ei diafana.

Versurile „Soarele rotund şi palid se prevede printre nori/ Ca un vis de tinereţe printre anii trecători/” sunt o cugetare asupra tinereţii şi a curgerii necontenite a timpului. Nostalgia[1] după vârsta minunată a tinereţii îl copleşeşte pe poet, stare evidenţiată prin epitetul „palid” şi prin comparaţia „ca un vis de tinereţe printre anii trecători”.

Enumeraţia „… pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare”, comparaţia „Ca fantasme albe plopii înşiraţi se pierd în zare”, epitetele „(pe-ntinderea) pustie”, „(satele) pierdute”, „(sub clăbucii) albi de fum” dau impresia că peisajul este fantastic şi lipsit de viaţă.

Verbele din strofa finală „încetează”, „străluceşte”, „desmiardă”, „trece”, „răsună”, exprimă încântarea şi bucuria poetului care contemplă strălucirea soarelui, nesfârşitul zăpezilor, numite metaforic „oceanul de ninsoare”.

Ultimele două versuri „Iat-o sanie uşoară care trece peste văi…/. În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi” evidenţiază triumful vieţii - indiferent de vreme şi de loc; sania uşoară sugerează prezenţa omului şi clinchetele de zurgălăi exprimă veselia.

Pastelul „Iarna” învăluie sufletul cititorului în lumina soarelui de iarnă şi în strălucirea purităţii zăpezilor.

---

[1] nostalgie = dor, părere de rău, regret

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Încadrarea în ciclul pasteluri și sentimente exprimate.
2. Lumea minunată a iernii oglindită în prima strofă.
3. Feeria ninsorii.
4. Cugetarea despre tinerețe.
5. Peisajul încremenit.
6. Prezența omului.

Exerciții de fixare

1. Faceți comparație între pastelul „Iarna” de Vasile Alecsandri și pastelul „Iarna pe uliță” de George Coșbuc urmărind:
    descrierea naturii iarna
    prezența omului
    sentimentele dominante ce se desprind din ambele poezii.
2. Alcătuiți o compunere intitulată „O plimbare cu sania”, imaginându-vă un peisaj asemănător celui descris de poetul Vasile Alecsandri în pastelul „Iarna”.
3. Căutați epitete duble și triple pentru substantivele „iarna”, „fulgii”, „sanie”, „zurgălăi” și alcătuiți un scurt text în care să folosiți construcțiile respective.

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă

Şi satul Broşteni fiind împrăştiat, mai ca toate satele de la munte, nu se ruşina lupul şi ursul a se arăta ziua meaza-mare prin el; o casă ici sub tihăraia asta, alta dincolo de Bistriţă, sub altă tihăraie, mă rog, unde i-a venit omului îndămână să şi-o facă. Şi Irinuca avea o cocioabă veche de bîrne, cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad şi aşezată chiar sub munte, pe malul stâng al Bistriţei, aproape de pod. Irinuca era o femeie nici tânără, nici tocmai bătrână; avea bărbat şi o fată balcâză şi lălâie, de-ţi era frică să înnoptezi cu dânsa în casă. Noroc numai că de luni dimineaţa şi până sâmbătă seara n-o mai vedeai; se ducea cu tată-său în munte, la făcut ferestrea, şi lucra toată săptămâna ca un bărbat pentru nimica toată: doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia îşi puteau scoate mămăliga. Ba la mulţi se întâmpla de veneau sâmbăta noaptea câte cu un picior frânt sau cu boii stâlciţi, şi aceasta le era câştig pe deasupra.

Cocioaba de pe malul stâng al Bistriţei, bărbatul, fata şi boii din pădure, un ţap şi două capre slabe şi râioase, ce dormeau pururea în tindă, era toată averea Irinucăi: Dar şi asta-i o avere, când e omul sănătos. Însă ce mă priveşte? Mai bine să ne căutăm de ale noastre.

Noi, cum a plecat bunicul, a doua zi ne-am dus la şcoală; şi văzând profesorul că purtăm plete, a poruncit unuia dintre şcolari să ne tundă. Când am auzit noi una ca asta, am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi şi a ne ruga de toţi dumnezeii să nu ne sluţească. Dar ţ-ai găsit! profesorul a stat lângă noi, până ce ne-a tuns chilug. Apoi ne-a pus în rând cu ceilalţi şcolari şi ne-a dat de învăţat, după puterea noastră, între una-alta, şi „Îngerul a strigat", pe dinafară.

Întrebări şi exerciţii

1. Ce înfăţişează fragmentul?

2. Ce consemnează descrierea în primul alinieat? Ce referiri se fac despre Irinuca şi familia ei?

3. Care este reacţia copiilor faţă de hotărârea profesorului de a-i tunde?

Şi unde nu ne trezim într-o bună dimineaţă plini ciucur de râie căprească de la caprele Irinucăi! Ei, ei! ce-i de făcut? Dascălul nu ne mai prindea în şcoală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicu n-ave cine-l înştiinţa, merindele erau pe sfârşite, rău de noi!

Nu ştiu cum se întâmplă, că, aproape de Bunavestire, unde nu dă o căldură ca aceea, şi se topeşte omătul, şi curg pâraiele, şi se umflă Bistriţa din mal în mal, de cât pe ce să ieie casa Irinucăi. Şi noi, pe căldurile cele, ne ungeam cu leşie tulbure, şedeam afară la soare cu pielea goală, până se usca cenuşa pe noi, şi apoi ne băgam în Bistriţa de ne scăldam. Aşa ne învăţase o babă să facem, ca să ne treacă de râie. Vă puteţi închipui ce vra să zică a te scălda în Bistriţa, la Broşteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare! Şi nici tu junghiu, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie n-am scăpat. Vorba ceea: „Se ţine ca râia de om”.

4. Cum încearcă Nică şi Dumitru să se lecuiască de râie?

Într-o zi, fiind Irinuca dusă în sat şi având obiceiu a şede uitată, ca fata vătămanului, noi n-avem ce lucra? Ne suim pe munte, la deal de casa ei, câte o bucată de răzlog în mână, şi cum curgeau pâraile grozav, mai ales unul alb cum îi laptele, ne pune dracul de urnim o stâncă din locul ei, care era numai înţânată, şi unde nu porneşte stânca la vale, săltând tot mai sus de un stat de om; şi trece prin gardul şi tinda Irinucăi, pe la capre, şi se duce drept în Bistriţă, de clocotea apa! Asta era în sâmbăta lui Lazăr, pe la amiazi. Ei, ei! ce-i de făcut? Gardul şi casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăţi, nu-i lucru de şagă. Uitasem acum şi de râie şi tot de spaimă.

5. Ce pozná fac cei doi?

6. Cum se realizează redactarea?

— Strânge răpede ce mai ai, până când nu vine baba, şi hai să fugim cu pluta ceea la frate-meu Vasile, în Borca, zise Dumitru, căci plutele începuse a umbla.

7. Cum încearcă să scape băieţii din încurcătura în care au intrat?

Înşfăcăm noi te mieri ce mai aveam, ne ducem degrabă la plută, şi plutaşii, de cuvânt, şi pornesc. Ce-a fi zis Irinuca, în urma noastră, ce n-a fi zis, nu ştiu; dar ştiu atâta că eram cu gheaţa-n spate, de frică, păn-am ajuns la Borca, unde ne-a fost şi masul.

Răspunsuri posibile

„Amintiri din copilărie“ - operă de maturitate a marelui povestitor humuleștean - reflectă primele sale experiențe sufletești, evocă icoane scumpe legate de vârsta inocenței, zugrăvește anii de școală, imortalizează oameni și locuri.

Fragmentul înfățișează un episod din viața scriitorului când a fost dus de bunicul său David Creangă din Pipirig, să învețe carte la Broșteni.

Descrierea începe cu imaginea de ansamblu a satului Broșteni, așezare de munte izolată, realitate subliniată prin mențiunea „nu se rușina lupul și ursul a se arăta ziua miaza-mare prin ele“, precum și prin repetarea substantivului „tihăraie“, sugestiv pentru locul abrupt și sălbatic.

Notațiile din care rezultă că Irinuca, gazda lui Nică, și familia sa trăiau în sărăcie sunt: „o cocioabă veche de bârne, cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte“. Soțul și fiica Irinucăi munceau în munte la făcut ferestrea. Fata „cea balcâză și lălâie“ lucra toată săptămâna ca un bărbat pe nimica toată: „doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla de veneau sâmbăta noaptea câte cu un picior frânt sau cu boii stâlciți, și aceasta le era câștig pe deasupra.“

Prozatorul vorbește cu amărăciune și duioșie despre sărăcia muntenilor și despre primejdiile care-i pândeau necontenit.

După plecarea bunicului, Nică și Dumitru se duc la școală unde, văzându-i învățătorul cu plete, poruncește unuia dintre elevi să-i tundă. Neputința și durerea celor doi băieți de a se împotrivi este evidențiată de expresiile „am început a plânge“, „cu zece rânduri de lacrimi“, „a ne ruga de toți dumnezeii să nu ne sluțească“.

Necazul cel mai mare al lui Nică și Dumitru este că se trezesc „plini ciucur de râie căprească” de la caprele Irinucăi. Aceasta nu poate să-i vindece, dascălul nu-i mai primește la școală ca nu cumva să-i molipsească pe ceilalți copii, iar pe bunicul n-avea cine să-l înștiințeze. Propoziția exclamativă - cu rol de concluzie - „rău de noi“ scoate în evidență faptul că băieții se aflau într-o situație fără ieșire. Ei încearcă să se lecuiască urmând sfatul unei babe și, profitând de căldura neobișnuită venită pe neașteptate, se ung cu leșie tulbure, stau la soare cu pielea goală, după ce se usucă cenușa se scaldă în Bistrița, dar fără nici un rezultat. Reflectând asupra acestei întâmplări, scriitorul face haz de necaz prin enumerațiile „nici tu junghiu, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie nu am scăpat,“ încheind cu reflecția sintetizată dee provebul „Se ține ca râia de om“.

Povestitorul istoriseşte cu umor cum într-o zi, când Irinuca era plecată în sat, ei s-au urcat în munte de unde, din joacă, au desprins o stâncă; aceasta s-a rostogolit cu repeziciune dărâmând casa gazdei, omorând o capră şi oprindu-se drept în Bistriţa. Văzând ce ispravă au făcut, băieţii uită şi de râie şi de şcoală, singurul lor gând fiind cum să ajungă mai repede cu pluta la Borca. Încordarea momentului se surprinde prin verbele „strânge“, „să fugim“, „înşfăcăm“, „ne ducem“, prin interjecţia „hai“ cu valoare predicativă, prin adverbele „repede“, „degrabă“ şi prin locuţiunea verbală „eram cu gheaţa în spate“.

Deşi redactarea este la persoana I singular, deoarece povestitorul evocă propriile întâmplări, el recurge frecvent şi la adresarea directă realizată prin verbele la persoana a II-a, angajând astfel participarea efectivă a ascultătorului: „În ce mă priveşte? Mai bine să ne căutăm de ale noastre.“, „Dar ţi-ai găsit?“, „Vă puteţi închipui ce va să zică a te scălda în Bistriţa de două ori pe zi?“. Interjecţiile, propoziţiile exclamative şi interogative scot în evidenţă intensitatea sentimentelor şi dau impresia că întâmplările se derulează sub ochii noştri: „Ei, ei! ce-i de făcut?“

Caracterul popular al limbajului naraţiunii este accentuat de expresiile intraductibile din povestirea care parcă îşi deapănă necontenit firul: „nu se ruşina lupul şi ursul a se arăta ziua meaza-mare (prin sat)“, „Irinuca avea o fată balcâză şi lălâie“, „abea-şi puteau scoate mămăliga“, „a plânge cu zece rânduri de lacrimi“, „a se ruga de toţi dumnezeii“, „ne-a tuns chilug“, „ne-a dat de învăţat după puterea noastră“, „plini ciucur cu râie căprească“.

Prozatorul a evocat pagini nemuritoare prin arta cu care a evocat frânturi despre zburdălniciile copilăriei îmbinându-le cu elementele documentare despre amarul vieţii oamenilor de la munte de odinioară, izolaţi şi săraci.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Ce înfăţişează fragmentul?
2. Descrierea satului Broşteni.
3. Reacţia celor doi şcolari faţă de hotărârea profesorului.
4. Încercarea lui Nică şi a lui Dumitru de a se lecui de râie.
5. Dărâmarea cocioabei Irinucăi.
6. Plecarea băieţilor la Borca.

Exerciţii de fixare

1. Explicaţi sensul construcţiilor „ne-a tuns chilug", „nu-i lucru de şagă", „abia îşi puteau scoate mămăliga".
2. Alcătuiţi o scurtă compunere în care să relataţi o întâmplare hazlie din copilăria voastră folosind adverbele „aici", „dincolo", „unde", „repede", „degrabă", „aproape", „pururea", „aşa", „altfel".
3. Căutaţi alte sensuri decât în fragment pentru cuvintele „casă", „gol", „capră", „a trezi", „dascăl" şi construiţi enunțuri cu ajutorul acestora.
b. Căutaţi sinonime pentru cuvintele „a câştiga", „a vindeca", „a sluți", „a sfârşi", „a se întâmpla", „a se petrece", „obicei", „glumă".

> ***„Alături de satiră şi epistolă, cultivate cu strălucire de Alexandrescu, opera acestuia trădează un interes foarte puternic pentru fabulă. Alexandrescu este incontestabil cel mai de seamă fabulist al nostru în secolul trecut şi, prin câteva creaţiuni ale sale în acest domeniu, el va rămâne una dintre marile figuri ale genului.“***
>
> ***(D. Popovici)***

Grigore Alexandrescu

(1810-1885)

Este un poet clasic român care s-a născut în oraşul Târgovişte.

A studiat la Bucureşti la institutul francez Vaillant şi la Liceul „Sf. Sava“ unde a fost coleg cu N. Bălcescu şi Ion Ghica. A lucrat la redacţia ziarului *Poporul suveran*, ***organul de presă al revoluţiei de la 1848. Şi-a adus contribuţia la Unirea Principatelor, în calitate de membru la Comisiei centrale de la Focşani.***

A debutat cu poezii în revista lui I. H. Rădulescu din Bucureşti, *Curierul românesc*.

A scris poezii patriotice, fabule, satire (poezii de critică socială), epistole (scrisori literare) şi volumul de proză intitulat *Memorial de călătorie*.

A făcut traduceri valoroase din poeţii francezi La Fontaine şi Lamartine.

Câinele şi căţelul

— Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,
Cum lupii, urşii, leii şi alte câteva,
Care cred despre sine că preţuiesc ceva!
    De se trag din neam mare,
    Asta e o-ntâmplare:
Şi eu poate sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place.
Oamenii spun adesea că în ţări civilizate
    Este egalitate.
Toate iau o schimbare şi lumea se ciopleşte,
Numai pe noi mândria nu ne mai părăseşte.
Cât pentru mine unul, fieştecine ştie
    C-o am de bucurie
Când toată lighioana măcar şi cea mai proastă,
Câine sadea îmi zice, iar nu Domnia voastră.

Aşa vorbea deunăzi cu un bou oarecare
Samson, dulău de curte ce lătra foarte tare.
Căţelul Samurache, ce şedea la o parte,
    Ca simplu privitor,
    Auzind vorba lor,
Şi că nu au mândrie, nici capriţii deşarte,
    S-apropie îndată
Să-şi arate iubirea ce-şi are pentru ei:

— Gândirea voastră, zise, îmi pare minunată
Şi sentimentul vostru îl cinstesc, fraţii mei.

— Noi, fraţii tăi, spuse Samson plin de mânie.
Noi, fraţii tăi, potaie!
O să-ţi dăm o bătaie
Care s-o pomeneşti.
Cunoşti tu cine suntem şi ţi se cade ţie,
Lichea neruşinată, astfel să ne vorbeşti?
— Dar ziceaţi... — Şi ce-ţi pasă? Te-ntreb eu ce ziceam?
    Adevărat vorbeam
Că nu iubesc mândria şi că urăsc pe lei,
Că voi egalitate, dar nu pentru căţei.

Aceasta între noi adesea o vedem
Şi numai cu cei mari egalitate vrem.

Întrebări şi exerciţii

1. Faceţi referiri la titlul poeziei.
2. Cum se exprimă legătura dintre câine şi căţel?
3. Citiţi cu atenţie textul poeziei şi delimitaţi versurile în care se recunoaşte intervenţia fiecărui personaj.
4. Care este concepţia lui Samson despre egalitatea dintre semeni?
5. Cum încearcă să demonstreze că împărtăşeşte această idee?
6. Ce rol are intervenţia autorului?
7. Ce efect au vorbele dulăului asupra lui Samurache?
8. Din ce precizări se desprinde pretinsa modestie a lui Samson şi dorinţa lui de comunicare cu cei care se conduc după principii democratice?

9. Cum își concretizează cățelul sentimentele?
10. Ce ton și atitudine adoptă Samson față de cățel?
11. Ce surprinde propoziția simplă „Dar ziceați...“ urmată de puncte de suspensie?
12. Care este concluzia formulată de poet în ultimele două versuri?

Răspunsuri posibile

Poezia a fost publicată în volumul „Poezii“ în 1842, ediție îngrijită de Al. Donici și M. Kogălniceanu.

Cele două substantive din titlu numesc două personaje din aceeași specie, dar aparținând unor categorii opuse ca importanță socială. Concepțiile și atitudinile lor se exprimă prin intermediul dialogului.

Convorbirea dintre câinele Samson și cățelul Samurache formează prima parte a poeziei, iar ultima - alcătuită din două versuri - constituie concluzia poetului.

Câinele dezaprobă animalele puternice (lupii, urșii, leii) care-și dau importanță bazându-se pe originea lor nobilă: „Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,/ Cum lupii, urșii, leii și alte câteva,/ Care cred despre sine că prețuiesc ceva!“. Dulăul, în contrast cu aceștia, afirmă că el este modest, deși descinde și dânsul din neam mare.

Samson consideră că egalitatea este expresia progresului în antiteză cu inechitatea socială ce frânează mersul înainte.

El afirmă că se bucură atunci când cel mai umil dintre câini i se adresează prin cuvinte simple: „Cât pentru mine unul, fieștecine știe/ C-o am de bucurie/ Când toată lighioana măcar și cea mai proastă,/ Câine sadea îmi zice, iar nu Domnia voastră.“

Intervenția autorului completează portretul câinelui evidențiind forța lui fizică și importanța pe care și-o dă prin declarații nesincere despre egalitate: „Așa vorbea deunăzi cu un bou oarecare/ Samson, dulău de curte ce lătra foarte tare.“ Ridicolul situației rezultă din precizarea ironică referitoare la faptul că ascultătorul lui Samson este „un bou oarecare“ - simbol al mulțimii inferioare lipsită de personalitate.

Cățelul își depășește timiditatea crezând că declarațiile auzite sunt spuse din toată inima, de aceea se grăbește să-și exprime iubirea și prețuirea față de bou și față de câinele Samson, socotindu-i adepții unor principii nobile.

Modestia cățelului se desprinde din precizarea că nu îndrăznește să se apropie de cei puternici, nici să se amestece în vorba lor, rămânând un simplu privitor, până în momentul când aude cu mirare și cu bucurie că aceștia au convingeri democratice. Adverbul „îndată“ evidențiază uimirea și graba lui Samurache de a-şi arăta simpatia: „S-apropie îndată/ Să-şi arate iubirea ce are pentru ei:"

Căţelul îşi exprimă sentimentele prin vorbe pline de căldură şi consideraţie faţă de bou şi de dulău. Veneraţia pentru ei se subliniază prin cuvintele „minunată", „cinstesc" şi prin adresarea familiară „fraţii mei".

Samson răspunde cu indignare („plin de mânie") şi-l ameninţă cu o bătaie de pomină pentru că a îndrăznit să se considere egal cu dânşii. Mânia dulăului creşte, gradarea sentimentului evidenţiindu-se prin propoziţii interogative în care se află substantivul „lichea" determinat de epitetul „neruşinată", apelative adresate căţelului: „Cunoşti tu cine suntem şi ţi se cade ţie,/ Lichea neruşinată, astfel să ne vorbeşti?"

Propoziţia simplă din dialogul cu dulăul („—Dar ziceaţi ... —Şi ce-ţi pasă? Te-ntreb eu ce ziceam?") surprinde marea nedumerire a căţelului faţă de brutalitatea cu care-l ameninţă şi-l umileşte Samson, atitudine care contrastează cu declaraţiile sale privind relaţiile dintre cei puternici şi cei slabi. Antiteza între ideile susţinute şi ceea ce crede în realitate Samson despre egalitate se subliniază prin afirmaţia că îi urăşte pe acei care se cred superiori lui, că vrea egalitatea cu ei, dar nu cu cei neînsemnaţi: „Adevărat vorbeam/ Că nu iubesc mândria şi că urăsc pe lei,/ Că voi egalitate. dar nu pentru căţei."

Ultimele două versuri sunt o concluzie a întregii poezii despre demagogii care afişează idei democratice faţă de naivi, urmărind să facă din aceştia susţinătorii lor în ascensiunea dorită.

Valoarea fabulei rezultă din arta cu care poetul alege personajele din lumea animalelor şi le personifică făcând din ele simboluri cu ajutorul limbajului, gesturilor, gândurilor şi compartamentului.

Omul umil este reprezentat de căţelul Samurachi - diminitivul având o importanţă deosebită în precizarea categoriei sale sociale.

Demagogul care urmăreşte să devină egal cu cei puternici este prezentat de dulăul Samson - numele propriu amintind de un personaj biblic. Menţiunea „ce lătră foarte tare" rezumă calea fundamentală folosită de demagogi: discursurile înflăcărate şi nesincere.

Categoria oamenilor insensibili, leneşi la gândire, incapabili de a se afirma prin ceva este simbolizată „de un bou oarecare".

Talentul poetului reiese din uşurinţa împletirii dialogului cu partitura autorului - fiecare contribuind la evidenţierea dispreţului faţă de demagogi şi a simpatiei pentru cei sinceri, simpli şi naivi.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Încadrarea în volum.
2. Replicile personajelor.
3. Concepţia lui Samson despre egalitate.
4. Intervenţia autorului.
5. Efectul vorbelor lui Samson asupra lui Samurache.
6. Concretizarea sentimentelor lui Samurache.
7. Atitudinea şi tonul lui Samson faţă de căţel.
8. Concluzia poetului.

Exerciții de fixare

1. Transformați textul poeziei într-o scenetă precizând elemente de decor, indicațiile scenice şi replicile personajelor.
2. Demonstrați că poezia „Câinele şi cățelul" este o fabulă.
3. Citiți altă fabulă de Gr. Alexandrescu și transformați textul într-o scenetă.
4. Citiți o fabulă, la alegere, explicați titlul, indicați părțile din care se compune şi comentați conținutul moralei.

Voința neamului

de Ioan Nenițescu

În țara noastră românească vrem înşine stăpâni să fim
Şi stăpânirea ţării noastre cu nimenea n-o împărţim.

Şi nu vrem noi românii fruntea-n veci la nimeni s-o plecăm
Şi din moşie nici o palmă, o unghie n-o să lăsăm.

Nu vrem să închinăm popoare sub mândru sceptru românesc,
Ci să trăim din viața noastră şi dreptul nostru strămoşesc.

Nici la răpiri ne zboară dorul, dar vai acelui ce-a-îndrăzni
Ştirbiri moşiei a ne face, el cu viața va plăti!

Căci pe moşia cea străbună vrem înşine stăpâni să fim
Şi stăpânirea ei cu nimeni nu cugetăm s-o împărţim!

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. Observaţi structura strofelor şi conţinutul lor.

3. Remarcaţi persoana şi numărul verbelor şi explicaţi scopul folosirii lor.

4. La ce se referă prima strofă?

5. Ce altă lege morală se formulează în strofa a II-a?

6. Din ce cuvinte reiese fermitatea hotărârii românilor de a-şi apăra ţara?

7. Prin ce este evidenţiată dragostea de ţară în această poezie?

8. Cum se concretizează dragostea de ţară în acestă strofă?

9. Ce constataţi comparând prima strofă cu ultima?

Răspunsuri posibile

Titlul exprimă hotărârea de neclintit a poporului de a trăi în libertate pe pământul străbun.

Poezia se compune din cinci strofe; fiecare strofă este alcătuită din două versuri (strofa formată din două versuri se numeşte distih). Fiecare distih conține o normă (o lege) etică privind viața românească în spațiul național și în relațiile cu alte neamuri.

Verbele sunt folosite la persoana I plural deoarece poetul vorbește în numele întregului popor. Această idee este întărită de prezența adjectivului posesiv„(țara) noastră", „(țării) noastre", „(dreptul) nostru" și a pronumelui „noi" (noi cu înțelesul de români).

Primul distih exprimă năzuința românilor de a fi stăpâni în vatra strămoșească.

Din strofa a II-a se deduce că demnitatea și datoria de a apăra fiecare palmă de pământ de cotropitori sunt legi sfinte.

Cuvintele „nici o palmă", „unghie", „n-o să lăsăm" (forma negativă, viitor popular) exprimă fermitatea hotărârii de a apăra patria.

Respectarea libertății altor națiuni sporește demnitatea neamului nostru „Nu vrem să închinăm popoare sub mândru sceptru românesc,/ Ci să trăim din viața noastră și dreptul nostru strămoșesc."

Dragostea de țară și dorința de neatârnare se concretizează prin amenințarea că vor plăti cu viața toți cei care vor îndrăzni să ne știrbească moșia.

Ultima strofă este o reluare a primei strofe cu puține modificări. Rolul ei este de a întări ideea hotărârii de nestrămutat a românilor de a fi stăpâni pe propriul destin în țara lor.

Această poezie subliniază măreția morală a românilor concretizată în normele sale etice (legi morale) privind apărarea vetrei străbune, prețul libertății fiind sfânt atât pentru sine cât și pentru popoarele lumii.

Exerciții de fixare

1. Alegeți trei din momentele istorice din care reies dragostea de țară și jertfele poporului în lupta pentru libeertate. Descrieți-le folosind metafore, comparații, enumerații și personificările. Folosiți și substantivele „țara", „dreptul", „viața", „popoare", „sceptrul" și verbele „a lupta", „a trăi", „a închina", „a asupri", „a stăpâni".

2. Construiți enunțuri cu sensurile multiple ale cuvântului „palmă".

3. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului „drept" și realizați un scurt text cu formele găsite.

„...Tudor Arghezi este cel mai mare poet român, în epoca de după Eminescu. El este şi un mare poet al literaturii contemporane a lumii întregi. Puţini alţi poeţi ai generaţiei lui, din alte literaturi naţionale, îi pot sta alături prin energia expresivă, prin fecunditatea fanteziei, prin caracterul atât de uman al mesajului poetic...”

(Tudor Vianu)

Mamă Țară

de *Tudor Arghezi*

Maică, mulţi te-au duşmănit
Că eşti neam blagoslovit.
Unde sapă sapa locul
Sare din pământ norocul.

Ai pământ şi ape multe,
Vântul stă să ţi le-asculte,
Şi izvoare
Călătoare.

Crapii-n ele-s cât berbecii,
În pomi piersici cât dovlecii,
Pepenii de zahăr roşu,
În grâu spicul cât cocoşu.

Pui un bob, din el răsare
Mia de mărgăritare:
Dulce binecuvântare.

Fiecare fir de vânt
Îl adie un descânt
Fiecare stea de sus
Îl mângâie cum l-ai pus.
Noaptea-l coace şi ea, luna,
Caldă lui întotdeauna
Şi pe câmp cu ceru-n faţă
Câmpul pletele-şi răsfaţă.

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. Ce se realizează prin adresarea directă din titlu şi din primele două versuri?

3. Prin ce elemente de limbaj se surprinde farmecul formelor de relief?

4. Ce procedee artistice subliniază ideea că plaiul românesc este un tărâm de basm prin frumuseţea şi bogăţia lui?

5. Ce versuri surprind hărnicia ţăranului şi rodnicia pământului?

6. Cum se prezintă miracolul germinaţiei?

7. Ce reflectă verbele „adie”, „mângâie”, „răsfaţă”?

În adâncul lui tresare
Altă vatră de izvoare
(Ţi-a făcut destinul semnul)
Untul negru, undelemnul.

8. La ce se referă ultimele patru versuri? Motivaţi utilizarea verbelor la modul indicativ, timpul prezent.

9. Ce observaţii se pot face stabilind legătura dintre versurile „Că eşti neam blagoslovit" şi „Ţi-a făcut destinul semnul"?

Răspunsuri posibile

Poezia a fost creată în 1964 şi publicată în volumul „Silabe", apărut în 1965. Este o poezie patriotică în care Tudor Arghezi îşi exprimă sentimentele de dragoste şi admiraţie pentru frumuseţile şi bogăţiile ţării.

Procedeul artistic fundamental, personificarea, apare şi în titlul - patria, ţara fiind considerată o mamă iubită.

Adresarea directă prezentă în titlu şi în primul vers, în care substantivul „maică" are o deosebită încărcătură emoţională, dă glas profunzimii şi delicateţei dragostei de ţară. Verbul „te-au duşmănit" sintetizează istoria zbuciumată a României, râvnită de nenumăraţi cotropitori atraşi de bogăţiile acestui pământ blagoslovit.

Varietatea şi farmecul reliefului sunt consemnate prin substantivele „pământ", „izvoare", „cîmpul": „Ai pământ şi ape multe,/ Vântul stă să le asculte, / Şi izvoare/ Călătoare/".

Imaginea plaiului românesc, adevărat tărâm de basm, se realizează prin enumeraţii, comparaţii, metafore, hiperbole.

Versurile care surprind hărnicia ţăranului şi rodnicia pământului nostru sunt: „Unde sapă sapa locul/ Sare din pământ norocul…/ Pui un bob, din el răsare/ Mia de mărgăritare: /Dulce binecuvântare/." Munca tenace a truditorului gliei sporeşte norocul ţării.

Miracolul germinaţiei este posibil pentru că pământul roditor este ocrotit de vântul care adie sămănăturile şi de elementele cereşti, stelele şi luna - fiecare stea veghează cu lumina sa holda şi coace pâinea ţării.

Verbele „adie", „mângâie", „răsfaţă" reflectă gingaşa înfrăţire dintre pământ, vânt, cer, stele şi lună.

Personificarea câmpului, văzut ca o fiinţă care-şi răsfiră pletele, sugerează mişcarea graţioasă a holdelor în adierea vântului.

Verbele sunt folosite la modul indicativ, timpul prezent cu excepţia a trei dintre ele („au duşmănit", „ai pus", „a făcut") pentru a sublinia permanenţa poporului român în minunata şi bogata vatră străbună.

Ultimele patru versuri prin metaforele „vetre de izvoare", „Untul negru". „untdelemnul" se referă la petrol, una dintre cele mai importante bogății ale subsolului.

Versurile „Că ești neam bagoslovit/... Ți-a făcut destinul semnul/" subliniază faptul că pământul și poporul nostru sunt ocrotite de Dumnezeu.

Întreaga poezie prezintă imagini concrete ale binecuvântării cerești. Reluarea ideii din al doilea vers în penultimul realizează simetria poeziei.

Prin termenii populari, prin adresarea directă, prin utilizarea cuvântului cu mare încărcătură afectivă „maică", poetul demonstrează că este purtătorul de cuvânt al dragostei și venerației neamului pentru pământul românesc.

Planul urmărit în răspunsurile posibile

1. Încadrarea în volum.
2. Semnificația titlului.
3. Sentimentele exprimate.
4. Varietatea și farmecul reliefului.
5. Hărnicia țăranului și rodnicia pământului.
6. Înfrățirea dintre pământ și cer.
7. Permanența neamului.
8. Petrolul - bogăție de preț a țării.

> ***„Reportajul este un mijloc vast şi generos de a nu te mai ocupa la paroxism de tine însuţi, ci de viaţa de dinafara ta. Reportajul înseamnă relatare de fapte, descriere a vieţii aşa cum e…"***
>
> ***(Geo Bogza)***

Rarăul

de *Geo Bogza*

Dacă veţi urca vreodată - şi eu vă sfătuiesc să urcaţi - prin umbra Carpaţilor Răsăriteni, pe la Piatra-Neamţ şi Târgu-Neamţ, spre locurile celei dintâi descălecări, de la un timp veţi băga de seamă că se vorbeşte tot mai puţin despre Ceahlău, muntele venerat al Moldovei, şi că pe măsură ce se apropie Ţara de Sus puterea lui scade, spre a face treptat loc, în vorbirea şi în conştiinţa oamenilor, unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont.

Iar atunci când veţi lăsa miazănoaptea, cotind spre apus, către ţinuturile păduroase ce se ridică în zare, către patria de demult a bourilor, atunci, pe măsură ce vă veţi afunda într-o lume de legende şi de miresme foarte tari ale trecutului, muntele acela se va ridica tot mai sus, iar numele lui îl veţi auzi tot mai des, ca pe al unei realităţi primordiale cu care toate celelalte intră în relaţie. Soarele răsare sau apune pe Rarău, norii se adună sau se împrăştie de pe Rarău, Moldova şi Bistriţa curg de o parte şi de cealaltă a Rarăului, turmele urcă sau coboară de pe Rarău.

O întreagă lume cu ceilalţi munţi ai ei şi cu apele care curg prin văi, fiind frumuseţii firii mereu schimbătoare oglinzi, gravitează în jurul Rarăului, în jurul masei lui enorme şi liniştite, încoronată cu piscuri albe de calcar.

De când aceste pământuri au un chip şi un nume, Rarăul ia parte la viaţa lor, şi ca o inimă puternică şi ca o frunte în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei. În pădurile lui oamenii pătrund ca într-un templu, spre păşunile lui îşi mână turmele, calcarul de pe poale i-l prefac în var, dar acela din piscuri străluceşte în viaţa lor, ca lumina unei stele polare.

În alte locuri pot fi munţi mult mai mari sau fluvii puternice, marea sau oceanul: aici Rarăul reprezintă dimensiunea fundamentală a lumii, latura cosmică a vieţii şi a istoriei. Plin de foşnete şi de murmure de tot felul, de ţipete de păsări şi de sălbăticiuni, se înalţă de pe fundul lumii spre cer, ca un enorm telescop în oglinzile căruia alunecă timpul şi infinitul. Cu el începe acolo, în partea de miazănoapte a ţării, realitatea sufletească din care a izvorât unduitoarea potrivire de cuvinte: Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai…

……

Apele curg la vale, munţii urcă spre cer, culorile lumii sunt vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor lumânări albe, în enorma catedrală a pădurilor. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în auz, fiind curgerii timpului cea mai dulce măsurătoare. O tinereţe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă, suie din văi spre cele mai înalte culmi.

Cât timp străbat Ţara de Sus, pe valea cea largă a Moldovei, călătorii nu-şi iau ochii de la fereastra trenului. Ore întregi, acesta parcurge o lume în faţa căreia nimeni nu poate rămâne indiferent. Prin gări, purtând pieptare tivite cu blană roşcată de vulpe, forfotesc flăcăiandri subţiri, cărora mai mult decât oricui li se potriveşte numele de feciori. Dar şi mai mult uimesc puii de om, băieţii şi fetele în cojoacele şi sub basmalele lor, serioşi, gingaşi, fermecători.

De câteva ori pe zi şi de câteva ori pe noapte trenurile străbat, cu şuiere lungi şi cu vuiet de poduri metalice, pădurile şi munţii Bucovinei. La Mestecăniş, unde e marea cumpănă a apelor, trec de pe valea Moldovei pe cea a Bistriţei - căreia acolo toată lumea îi spune Bistriţa aurie - şi atunci au tovarăşe de drum plutele care alunecă foşnind la vale.

Pretutindeni, uriaşe stive de scânduri, munţi întregi de scânduri şi de trunchiuri de brad răspândesc o puternică mireasmă de răşină, reamintind călătorilor că străbat vechea ţară a pădurilor. Dar numele locurilor? În ele dăinuie ceva din marea alternanţă a istoriei, cea care a adus părinţilor noştri, şi continuă să ne aducă şi nouă, când zile senine, când lacrimi amare. Sunt gări al căror nume adie familiar, Prisaca Dornei, Valea Putnei, Mestecăniş, Sadova, Molid, Frasin, Păltinoasa, Ilişeşti, Todireşti... Şi altele de pe frontonul cărora încearcă să dea năvală cine ştie ce spaime ale trecutului, Strigoaia, Părhăuţi, Soloneţ, Pojorâta. Pojorâta aceasta, din ce foc de demult şi-o fi trăgând numele?

Cât timp străbat Ţara de Sus, călătorii nu-şi iau ochii de pe fereastra trenului. Sub privirile lor, văi largi şi pline de lumină alternează cu acele culmi unice în blânda lor arcuire, iar pădurile de fag cu valuri din oceanul verde al coniferelor. Apoi, deodată, totul intră sub farmecul şi sub imensul prestigiu al Rarăului. Peste un şir de culmi împădurite, pe cea mai înaltă dintre ele, se zăresc câteva turnuri de catedrală: Pietrele Doamnei. Urcuşul domol al Rarăului ele îl încheie cu o mişcare neaşteptată, plină de avânt şi tulburătoare. O întreagă ţară de munţi împăduriţi, albaştri la culoare, este dominată de gestul cu care Pietrele Doamnei îşi leapădă de pe umeri cămaşa vegetaţiei şi ţâşnesc spre cer, goale, albe, lunatece.

Asemeni tuturor celor care străbat Ţara de Sus, le-am contemplat şi eu de multe ori - protagoniste de neuitat ale unui balet de calcar - mai ales în vremea când pădurile îngălbenesc, transformând munţii într-o vâlvătaie de aur.

Într-una din aceste toamne bogate şi sonore, am urcat până la picioarele lor, căţărându-mă apoi pe umerii celei mai blajine, privind înfiorat adânca prăpastie ce se deschide între pereţii verticali ai celorlalte două.

Jos, la stână, păstorii aprinseseră focul şi câinii lătrau. Am coborât printre ei - şi a început atunci o noapte de pomină. Ultima noapte pe Rarău a celor mai vechi forme ale vieţii de păstori. Era toamnă târziu, se vestea zăpadă, a doua zi urmau să coboare cu turma în vale, iar în primăvara următoare n-aveau să mai urce la vechea stână, ci la casa care îi aştepta, cu hornuri pe acoperiş. Şedeam la focul de vreascuri, în bordeiul de coji de copac, cu ochii plini de lacrimi şi usturime, ca mai demult în coliba plină cu fum a păstorilor de pe Hăşmaşul Mare. Atunci, un horn care să separe căldura de fum îmi apăruse ca o cucerire epocală. Acum, această cucerire mă dulce măsurătoare. O tinerețe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă, suie din văi spre cele mai înalte culmi.

Cât timp străbat Țara de Sus, pe valea cea largă a Moldovei, călătorii nu-și iau ochii de la fereastra trenului. Ore întregi, acesta parcurge o lume în fața căreia nimeni nu poate rămâne indiferent. Prin gări, purtând pieptare tivite cu blană roșcată de vulpe, forfotesc flăcăiandri subțiri, cărora mai mult decât oricui li se potrivește numele de feciori. Dar și mai mult uimesc puii de om, băieții și fetele în cojoacele și sub basmalele lor, serioși, gingași, fermecători.

De câteva ori pe zi și de câteva ori pe noapte trenurile străbat, cu șuiere lungi și cu vuiet de poduri metalice, pădurile și munții Bucovinei. La Mestecăniș, unde e marea cumpănă a apelor, trec de pe valea Moldovei pe cea a Bistriței - căreia acolo toată lumea îi spune Bistrița aurie - și atunci au tovarășe de drum plutele care alunecă foșnind la vale.

Pretutindeni, uriașe stive de scânduri, munți întregi de scânduri și de trunchiuri de brad răspândesc o puternică mireasmă de rășină, reamintind călătorilor că străbat vechea țară a pădurilor. Dar numele locurilor? În ele dăinuie ceva din marea alternanță a istoriei, cea care a adus părinților noștri, și continuă să ne aducă și nouă, când zile senine, când lacrimi amare. Sunt gări al căror nume adie familiar, Prisaca Dornei, Valea Putnei, Mestecăniș, Sadova, Molid, Frasin, Păltinoasa, Ilișești, Todirești... Și altele de pe frontonul cărora încearcă să dea năvală cine știe ce spaime ale trecutului, Strigoaia, Pârhăuți, Soloneț, Pojorâta. Pojorâta aceasta, din ce foc de demult și-o fi trăgând numele?

Cât timp străbat Țara de Sus, călătorii nu-și iau ochii de pe fereastra trenului. Sub privirile lor, văi largi și pline de lumină alternează cu acele culmi unice în blânda lor arcuire, iar pădurile de fag cu valuri din oceanul verde al coniferelor. Apoi, deodată, totul intră sub farmecul și sub imensul prestigiu al Rarăului. Peste un șir de culmi împădurite, pe cea mai înaltă dintre ele, se zăresc câteva turnuri de catedrală: Pietrele Doamnei. Urcușul domol al Rarăului ele îl încheie cu o mișcare neașteptată, plină de avânt și tulburătoare. O întreagă țară de munți împăduriți, albaștri la culoare, este dominată de gestul cu care Pietrele Doamnei își leapădă de pe umeri cămașa vegetației și țâșnesc spre cer, goale, albe, lunatece.

Asemeni tuturor celor care străbat Țara de Sus, le-am contemplat și eu de multe ori - protagoniste de neuitat ale unui balet de calcar - mai ales în vremea când pădurile îngălbenesc, transformând munții într-o vâlvătaie de aur.

Într-una din aceste toamne bogate și sonore, am urcat până la picioarele lor, cățărându-mă apoi pe umerii celei mai blajine, privind înfiorat adânca prăpastie ce se deschide între pereții verticali ai celorlalte două.

Jos, la stână, păstorii aprinseseră focul și câinii lătrau. Am coborât printre ei - și a început atunci o noapte de pomină. Ultima noapte pe Rarău a celor mai vechi forme ale vieții de păstori. Era toamnă târziu, se vestea zăpadă, a doua zi urmau să coboare cu turma în vale, iar în primăvara următoare n-aveau să mai urce la vechea stână, ci la casa care îi aștepta, cu hornuri pe acoperiș. Ședeam la focul de vreascuri, în bordeiul de coji de copac, cu ochii plini de lacrimi și usturime, ca mai demult în coliba plină cu fum a păstorilor de pe Hășmașul Mare. Atunci, un horn care să separe căldura de fum îmi apăruse ca o cucerire epocală. Acum, această cucerire mă ajungea din urmă, după douăzeci şi cinci de ani, în munţii Bucovinei. Focul pe care îl priveam fumegând era ultimul de felul acesta pe Rarău.

Noaptea era neagră şi rece, în văi se auzeau scurmând sălbăticiunile, se pregătea să vină zăpada. Era ultima noapte a unor vechi forme de viaţă, şi eu mă nimerisem acolo, în vreme de toamnă, când Lebăda coboară sub orizont, spre a-l lăsa pe Orion să domnească peste zăpezile iernii.

Tăcut, urmăream cum se schimba garda de onoare a cerului, o măreţie luând locul altei măreţii, peste enormele lespezi cu care Rarăul îşi încheie urcuşul spre infinit.

Atunci, între pânzele imense şi schimbătoare ale acelei nopţi, el mi-a apărut ca un pivot al veşniciei, în jurul căruia întreaga Moldovă îşi întorcea încet faţa de la un ev spre altul.

Întrebări şi exerciţii

1. Ce semnificaţie are titlul?
2. La ce persoană este realizată redactarea?
3. Ce prezintă acest reportaj?
4. Prin ce elemente de limbaj artistic este relevat rolul fundamental al Rarăului?
5. Ce îl determină pe prozator să considere Ceahlăul „o dimensiune fundamentală a lumii”?
6. Cum se realizează imaginea panoramică a peisajului?
7. Ce observaţii face reporterul în legătură cu oamenii acestui munte?
8. La ce ocupaţie străveche a locuitorilor de pe malul Bistriţei se referă prozatorul?
9. Ce consideraţii se fac despre numele locurilor?
10. Prin ce se detaşează „Pietrele Doamnei”?
11. Ce impresii sunt consemnate în finalul reportajului?

Răspunsuri posibile

Geo Bogza, întemeietorul reportajului[1] românesc modern, impune această specie prin volumele „Lumea petrolului“, „Tăbăcarii“, „Oameni şi cărbuni din Valea Jiului“, „Ţara de piatră“, „Tablou geografic“, „Privelişti şi sentimente“.

Substantivul propriu „Rarăul“ numeşte unul dintre munţii importanţi ai Moldovei.

---

[1] **reportajul** — scriere literară redactată cu scopul informării prin publicistică asupra unor evenimente, locuri, fapte diverse, neobişnuite.

Prin redactarea la persoana I prozatorul se adresează unor interlocutori imaginari realizând comunicarea şi dând impresie de autenticitate: „Dacă veţi urca vreodată - şi eu vă sfătuiesc să urcaţi“ „... de la un timp veţi băga de seamă“.

Reportajul „Rarăul“ înfăţişează frumuseţile şi bogăţiile acestui munte subliniind importanţa sa unică în viaţa materială şi spirituală a românilor din „Ţara de Sus“.

Rolul fundamental al Rarăului este relevat prin notaţia „o realitate primordială“, consideraţie susţinută de enumeraţiile „Soarele răsare sau apune pe Rarău, norii se adună sau se împrăştie de pe Rarău, Moldova şi Bistriţa curg deoparte şi de cealaltă a Rarăului, turmele urcă sau coboară de pe Rarău“. Repetiţia substantivului „Rarău“ (de 4 ori într-o frază) este alt element de limbaj artistic edificator pentru importanţa muntelui.

Comparaţiile „ca o inimă puternică şi ca o frunte în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei“ şi personificarea scot în evidenţă frumuseţea şi valoarea muntelui pentru care oamenii au un respect sacru datorită bogăţiilor şi pentru că le călăuzeşte viaţa ca lumina unei stele polare în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei.

Rarăul este considerat dimensiunea fundamentală a lumii deoarece simbolizează eternitatea pământului românesc: leagăn al legendelor, măsură a timpului şi expresie a legăturii dintre universul terestru şi cosmic: „Se înalţă de pe fundul lumii spre cer ca un enorm telescop în oglinzile căruia alunecă timpul şi infinitul.“

Farmecul tabloului panoramic al peisajului montan este surprins printr-o suită de imagini auditive, vizuale şi motorii, la baza cărora se află comparaţii şi metafore rare: „mestecenii ard asemenea unor lumânări albe în enorma catedrală a pădurilor“. Faptul că viaţa este în continuă mişcare se surprinde cu ajutorul verbelor de acţiune: „străbat“, „trec“, „alunecă“, „parcurge“. Glasul tălăncilor este ca o muzică melancolică. Toate elementele naturii întreţin tinereţea veşnică a acestui colţ de pământ românesc.

Aceeaşi frumuseţe şi prospeţime a muntelui o au şi oamenii. Călătorii privesc cu uimire şi admiraţie, din trenuri, prin gări, la feciorii îmbrăcaţi cu pieptare tivite cu blană roşcată de vulpe şi admiră pe copiii „serioşi, gingaşi, fermecători“, care poartă minunatele costume naţionale româneşti. Notaţiile etnografice sporesc valoarea documentară a reportajului.

Ocupaţia străveche a locuitorilor de pe malul împădurit al Bistriţei este plutăritul. Din vechea ţară a pădurilor, enorme cantităţi de trunchiuri de brad sunt duse pe firul apei răspândind departe în văi miresme de răşină.

Unele nume ale locurilor sunt familiare, din unde răzbate o întreagă istorie zbuciumată care impresionează, altele sugerează frumuseţea lumii vegetale specifică muntelui: Pojorâta, Pârhăuţi, Ilişeşti, Sadova, Valea Putnei, Prisaca Dornei, Mestecăniş, Molid, Frasin, Păltinoasa.

Pietrele Doamnei sunt văzute ca un simbol al aspiraţiei spre absolut. Frumuseţea lor unică este înfăţişată prin personificări, metafore, epitete simple, duble, triple: „Pietrele Doamnei îşi leapădă de pe umeri cămaşa vegetaţiei alpine şi ţâşnesc spre cer, goale, albe, lunatece". Verbul „ţâşnesc" întăreşte ideea de contopire cu infinitul. Fantezia scriitorului imaginează stâncile ca interprete ale unui balet de calcar într-o lume de piscuri care se pierd în nori şi totodată cu abisuri înspăimântătoare.

În finalul reportajului, Geo Bogza consemnează impresiile dintr-o noapte de neuitat într-un bordei construit din coajă de copac, unde se adăposteau păstorii. Prozatorul meditează asupra vieţii primitive a păstorilor şi asupra noului mod de existenţă în stânile cu case cu hornuri pe acoperiş. Ultima noapte a turmelor şi păstorilor pe Rarău „coincidea cu schimbarea gărzii de onoare a cerului" când Lebăda apune dând locul constelaţiei Orion să vegheze până în primăvară peste feeria ninsorilor.

Reportajul este conceput simetric: începe şi se încheie cu sublinierea rolului fundamental al Rarăului raportat la trecutul, la prezentul şi la eternitatea românească. „... mi-a apărut ca un pivot al veşniciei în jurul căruia întreaga Moldovă îşi întorcea încet faţa de la un ev spre altul."

Din reportaj se desprinde mândria prozatorului faţă de măreţia trecutului istoric, faţă de farmecul peisajului românesc şi faţă de frumuseţea fizică şi spirituală a oamenilor din Ţara de Sus.

> ***„... Pădurea constituie adesea o lume, cuprinzând ea însăşi toate elementele cosmosului, oglindit în apele din adâncul, din mijlocul ei, a locurilor acelea rotunde atât de strâns corelate cu luna, dar şi cu soarele şi stelele, din care sorb lumină şi eternitate şi putere.“***
>
> ***(Zoe Dumitrescu-Buşulenga)***

O, rămâi

de Mihai Eminescu

„O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu ştiu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asamăn unui prinţ,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri şi cuminţi;

Şi prin vuietul de valuri,
Prin mişcarea ’naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol

Şi privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri.“

Astfel zise lin pădurea,
Bolţi asupră-mi clătinând;
Şuieram l-a ei chemare,

Întrebări şi exerciţii

1. Care este semnificaţia titlului?

2. Din câte părţi este alcătuită poezia şi ce exprimă fiecare parte?

3. Cum este scoasă în evidenţă puternica legătură sufletească dintre poet şi pădure?

4. Ce rol are personificarea?

5. Prin ce elemente se înfăţişează atmosfera de vrajă în care pădurea îl cheamă pe copil?

6. Cu ce reflecţii se încheie prima parte a poeziei?

7. Ce exprimă partea a II-a?

8. Ce planuri pot sugera substantivele „bolţi“ şi „câmp“?

Ş-am ieşit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aş întoarce
A-nţelege n-o mai pot...
Unde eşti, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

9. Ultima strofă exprimă imposibilitatea întoarcerii în timp la lumea copilăriei şi în spaţiu la lumea pădurii. Ce elemente de limbaj artistic contribuie la evidenţierea acestei idei?

Răspunsuri posibile

Titlul, alcătuit din interjecţia „O“ şi verbul „rămâi“ la modul imperativ exprimă o caldă şi intensă rugăminte.

Poezia este compusă din două părţi: prima constituită din cinci strofe dă glas chemării duioase şi puternice adresate de pădure copilului şi a doua parte formată din două strofe conţine reflecţiile poetului asupra îndemnului de a se întoarce la mirajul copilăriei.

Prima parte este încadrată între semnele citării deoarece reproduce cuvinţele spuse de pădure odinioară poetului.

Ca şi în folclor, pădurea apare în viziunea eminesciană ca o fiinţă dragă, capabilă să-i înţeleagă complexitatea sentimentelor şi în preajma căreia poetul poate cunoaşte bucuria şi liniştea. Repetiţia realizată prin reluarea titlului („O, rămâi“) şi a verbului la imperativ („rămâi“), alternarea formelor pronumelui personal la persoana I „eu“ („eu ştiu“), „la mine“ şi de persoana a II-a „te“ („te iubesc“) la care se adaugă adjectivul pronominal posesiv provenit din pronume la persoana a II-a („ale tale doruri“) reflectă legătura dintre copil şi pădure, ca expresie a comuniunii dintre om şi natură.

Asocierea verbului „Te iubesc“ superlativului absolut al adverbului („atât de mult“) şi al adverbului „numai“ reflectă faptul că legătura dintre copil şi pădure este adâncă şi unică.

Personificarea, procedeu artistic folosit în toată partea întâi a poeziei, are rolul de a releva puterea magică a pădurii, capabilă să plăsmuiască o imagine de basm a realităţii şi să-l ajute pe copil să trăiască aievea sentimentul contopirii cu această lume de poveste.

Pădurea are darul de a-l vedea pe băiat ca pe un prinţ învăluit în mister şi înţelepciune, cufundat în contemplarea elementelor naturii: apă („în ape“, „vuietul de valuri“), iarbă („mişcarea 'naltei ierbi“), cerbi - fiinţe care întruchipează taina şi splendoarea pădurii. Adverbul „adânc“, locuţiunea adverbială „în taină“, adjectivele „negri şi cuminţi“ contribuie la realizarea atmosferei de mister şi de profunzime.

Determinantele „de farmec“, „(cu glas) domol“, „(a apei) strălucire“ şi verbul „întinzând“ surprind lumea vrăjită în care pădurea îl cheamă.

Prima parte a poeziei se încheie cu reflecţii asupra trecerii timpului. Vremea copilăriei poetului este raportată la veacuri care semnifică timpul universal. Prin vraja vârstei de aur şi prin misterul naturii poetul stăpâneşte cerul (universul cosmic), pământul (universul terestru) şi timpul, deoarece copilul nu ia în seamă curgerea vremii.

În partea a doua, printr-o maximă concentrare, se exprimă nostalgia faţă de copilărie şi de pădure - spaţiu mitic identificat cu vârsta nevinovăţiei.

Substantivul „bolţi” sugerează planul înaltului, aspiraţie posibilă numai datorită pădurii. Substantivul „în câmp” semnifică existenţa monotonă care urmează copilăriei. Verbul „clătinând” dă glas chemării pădurii către o lume de basm, iar verbele „şuieram”, „am ieşit”, „râzând” surprind nepăsarea cu care copilul se desprinde de lumea plină de farmec.

Imposibilitatea întoarcerii în timp - la universul copilăriei - şi în spaţiu - la lumea pădurii - se înfăţişează în ultima strofă prin adverbele „astăzi”, „chiar” şi „unde”, prin verbul „ m-aş întoarce” la modul condiţional-optativ, „nu pot” la indicativ forma negativă şi prin interogaţia retorică „unde eşti copilărie, / Cu pădurea ta cu tot?”

Pădurea şi copilul, cei doi factori între care se stabileşte o legătură adâncă şi unică, apar în prima strofă care conţine chemarea naturii şi în ultima unde se află meditaţia şi regretul imposibilităţii întoarcerii în trecut.

Planul pentru răspunsurile posibile

1. Semnificaţia titlului.
2. Compoziţia poeziei.
3. Legătura sufletească dintre poet şi pădure.
4. Atmosfera de vrajă.
5. Reflecţiile cu care se încheie partea întâi.
6. Nostalgia poetului faţă de copilărie şi faţă de pădure.
7. Imposibilitatea întoarcerii în trecut.

Exerciţii de fixare

1. Alcătuiţi o scurtă compunere despre copilărie folosind următoarele cuvinte şi construcţii: „în ape”, „vuietul de valuri”, „mişcarea naltei

ierbi”, „mersul cârdului de cerbi”, „luna plină”, „văpaia de pe lacuri”. „pădurea”, „bolți”, „în câmp.”

2. Căutați cuvintele cu sens opus pentru verbele „a rămâne”, „a iubi”, „a zice”, „a ieşi”, „a se întoarce”.

3. Căutați forme de superlativ pentru adjectivele „cuminte”, „înalt”, „plină”, „dulce” şi alcătuiți propoziții în care să le includeți.

4. Alcătuiți familia lexicală a cuvintelor „farmec”, „umbră”, „domol”, „a privi”, „a chema”.

ierbi", „mersul cârdului de cerbi", „luna plină", „văpaia de pe lacuri". „pădurea", „bolţi", „în câmp."
2. Căutaţi cuvintele cu sens opus pentru verbele „a rămâne", „a iubi", „a zice", „a ieşi", „a se întoarce".
3. Căutaţi forme de superlativ pentru adjectivele „cuminte", „înalt", „plină", „dulce" şi alcătuiţi propoziţii în care să le includeţi.
4. Alcătuiţi familia lexicală a cuvintelor „farmec", „umbră", „domol", „a privi", „a chema".

„A evocat mai ales natura, căci peisagiul domnului Sadoveanu este naţional. Şi toată natura noastră, câmpia, muntele, râul, balta: iarna şi vara, ziua şi noaptea.
E un cântec de la început până la sfârşit, un cântec când triumfal, când melancolic...
M. Sadoveanu este un pictor şi un poet al naturii. Şi amândouă în acelaşi timp. Dar ceea ce este mai impresionant - dacă se poate face disociaţie - e poetul.”

(Garabet Ibrăileanu)

Mihail Sadoveanu

Taine

Soarele scăpăta spre asfinţit, departe, peste trestii. Înainte de fiorul amurgului, balta tăcea, solemnă, oglindind în limpezimile ei un cer înalt, fără pată. Căldura scăzuse. Ne alăturasem cu barca de un ţărm umbrit de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătăţile unui braţ vechi al Dunării.

Tăceam şi eu şi tovarăşul meu; ascultam o înfiorare abia simţită în frunzişul cenuşiu de deasupra noastră. Pe luciul apei, pe care pluteau gâze felurite, săgetau din când în când rândunele, brăzdând un val fin, abia o părere. Cei doi pescari care ne aduseseră acolo cu luntrea încremeniseră la locurile lor, cu faţa spre noi, ca nişte stane. Lăsaseră lopeţile din mână, şi braţele lor vânjoase se odihneau; obrazurile, cucerite cu totul de bărbi sălbatice, erau arse de soare şi de vânturi; şi ochii luceau albaştri, micşoraţi, ca în apropierea somnului.

O zbatere de aripi, un ţipăt ascuţit,

Întrebări şi exerciţii

1. De cine este făcută descrierea? Argumentaţi răspunsul cu referiri privind adjectivele posesive, persoana pronumelor şi verbelor.

2. Prin intermediul căror elemente de limbaj artistic este descrisă înserarea în deltă?

3. De ce stare de spirit sunt

mirat parcă - țipătul lișiței - ne făcură să sărim din lenea ce ne amorțise. O fâșâire aspră de aripi se auzi în același timp deasupra noastră. O cioară cenușie făcu repede un ocol și se lăsă în tufișuri. Priveam de la locurile noastre, printre draperiile moi ale sălciilor. Strigătul paserei de baltă sfredeli mai puternic aerul: cioara cârâi scurt; aripi băteau în trestii și-n unde.

Unul din lipoveni își încreți obrazul într-un fel de zâmbet.

— Bătălie... zise el încet.

Era într-adevăr luptă în desiș, un episod din războiul necontenit al vieții.

Tremurând din aripi, într-un roi de stropi aurii, fugind pe luciul apei, ieși în soare lișița; apoi iar se întoarse și-și ocoli cuibul ascuns.

— Cioara năzuiește la cuib! șopti tovarășul.

Văzusem pasărea cenușie înălțându-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutându-și potrivnica. O zărise, se lăsă repede, și cu cângile întinse. Pricepurăm că paserile s-au încăierat după zgomote. N-am mai avut vreme să mai schimbăm o vorbă, ori să întrebăm pe pescari. În luciul luminat, ieșiră luptătoarele. Lișița izbutise să depărteze pe dușmancă de pui. Ș-acum, cu mișcări iuți, căta să se ferească de pliscul negru și tare ca fierul, de cângile încordate care o căutau. Deodată, într-o roată de scântei, cioara mâniată se năpusti asupra paserei de apă. Dar în aceeași clipă văzurăm un lucru minunat: lișița se întoarse, ca mișcată de un resort, pe spate, și primi pe cioară cu ghiarele. O cuprinse paserea cenușie și se pregătea să o amețească cu pliscul; dar și lișița se aninase de dânsa cu putere și, într-o bătaie iute de aripi, săpă undele și-și duse vrăjmașa de moarte la fund... - Nu ne puturăm stăpâni un strigăt de uimire.

Se întinse liniște apoi; totul se

stăpâniți oamenii în momentul înserării?

4. Comentați episodul luptei dintre lișiță și cioară și descoperiți semnificația acestei întâmplări raportând-o la legile aspre ale existenței în univers.

petrecuse repede, parcă fusese o părere; cele din urmă creţuri ale apei răscolite se stingeau lângă luntrea noastră.

— Asta, noi pescarii o vedem adeseori... grăi unul dintre bărboşi.

Venea amurgul cu uşoare unde de răcoare; ţânţarii începeau să ne necăjească, roiuri nesfârşite cu trompele însetate de sânge; părăsirăm adăpostul nostru. Lopeţile săpau acuma cărări lungi prin apa purpurie a fluviului. Zvonuri nouă tresăreau în cotloanele ascunse. Bâtlani de felurite mărimi treceau pe deasupra noastră bătând rar din aripi; o găinuşă pe un fir de trestie plecat de unde ne privi o vreme neclintită; raţele grăbeau stoluri spre marea înflăcărată a asfinţitului, şi zborul lor părea, când se apropiau, un freamăt scurt de vijelie. Şi ca dintr-un izvor veneau, de departe, şi se duceau în depărtări, prin apropierea noastră, mai departe şi din ce în ce mai departe, unde păreau numai nişte puncte negre, - şi se duceau convoiuri lungi, înşirate unele după altele, parcă era ceasul unor aeriene trenuri accelerate; treceau c-o grabă, cu o sârguinţă uimitoare, parcă spre un liman hotărât, foarte bine cunoscut.

Treceau şi alte soiuri de paseri cu zboruri mari, greoaie. Şi paseri mici, vânătoarele gâzelor mărunte, ieşeau la licăririle amurgului din noaptea hrubelor lor. Iată ş-un cârd de zburătoare uriaşe cu fâlfâit greoi; auzim un ţipăt nemelodios... - cântecul lebedei,..

— Au ele departe un ghiol al lor... zice unul dintre lipoveni.

Deodată, în răcoarea sfârşitului de zi, ne împresoară o adiere, o mireasmă plăcută.

Tovarăşul meu zice încet:

— Aici trebuie să fie o luncă de tamarix...

Ne alăturăm cu barca de tufişuri

5. La ce taină a naturii se referă afirmaţia pescarilor şi cu ce sentiment vorbesc ei despre aceasta?

6. Observaţi mulţimea şi farmecul păsărilor din deltă şi remarcaţi plasticitatea descrierii apreciind elementele de limbaj artistic folosite pentru realizarea imaginilor vizuale, auditive şi motorii.

7. Prin ce fel de imagini sunt descrise tufişurile de tamarix întunecate, cu frunza măruntă, în care atârnă struguri deşi de flori liliachii. În sara aceea aveau florile lor un parfum ameţitor.

Soarele asfinţise; deasupra răsăritului, undeva, mai stăpânea încă rumeneala lui... Aburii bălţii începură a pluti pretutindeni pe luciul undelor. Şi Delta cu profunzimi misterioase se întindea până departe în jurul nostru, din colţul acela de Dunăre veche. Umbra cucerea bolţile de sălcii şi cărările prin trestii. Apele acelea nesfârşite care domneau pretutindeni, într-un ţinut întreg, alcătuiau o stăpânire a necunoscutului şi a tainei. De la mistreţul care dormitează pe plăvii, de la lebedele şi pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, până la popoarele de păsărele, până la puzderia de peşti, - până la nesfârşitele miliarde de gângănii neştiute şi nebănuite, - toate trăiesc din apele acestea care au întins o bogată împărăţie, care aduc nomolul plin de hrană din munţii şi câmpiile depărtării. De mii şi mii de ani, s-a plămădit aici ca într-o înfrigurare viaţa; şi lupta s-a desfăşurat pentru o rază de lumină şi pentru un fir de hrană din seninul de sus până la fundul nomolului, jos. Şi nesfârşitele şiruri de vieţi au căzut, s-au prefăcut în tină şi au hrănit izvoarele vieţilor nouă. Un fir de lejnicioară se caţără cu florile-i albastre pe trestiile nalte, pe o plavie pe care adierea serii o mână încet de lângă un colţ al ţărmului. Lângă lejnicioară o gâscă sălbatică şi-a adăpostit cuibul şi bobocii. În capătul celălalt, pe această plută tainică, şi-a ales sălaş spăriosul mistreţ al bălţii. La rădăcina florii şi sub culcuşul paserii ş-al mistreţului, în împletiturile din care se înalţă generaţiile nouă de trestii se află căzute, amestecate, ţesute, pulberile pe care le-a adus vântul, nomolul pe care l-au dăruit revărsările Dunării, oasele vulturului şi ale prăzilor lui, scheletele mistreţilor, şi rândurile nesfârşite ale vietăţilor mărunte. A fost un fir

care sporesc vraja peisajului?

8. Explicaţi misterul naşterii deltei (în răspunsul vostru aveţi în vedere contribuţia elementelor faunei, florei şi a factorilor naturali).

întunecate, cu frunza măruntă, în care atârnă struguri deşi de flori liliachii. În sara aceea aveau florile lor un parfum ameţitor.

Soarele asfinţise; deasupra răsăritului, undeva, mai stăpânea încă rumeneala lui... Aburii bălţii începură a pluti pretutindeni pe luciul undelor. Şi Delta cu profunzimi misterioase se întindea până departe în jurul nostru, din colţul acela de Dunăre veche. Umbra cucerea bolţile de sălcii şi cărările prin trestii. Apele acelea nesfârşite care domneau pretutindeni, într-un ţinut întreg, alcătuiau o stăpânire a necunoscutului şi a tainei. De la mistreţul care dormitează pe plăvii, de la lebedele şi pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, până la popoarele de păsărele, până la puzderia de peşti, - până la nesfârşitele miliarde de gângănii neştiute şi nebănuite, - toate trăiesc din apele acestea care au întins o bogată împărăţie, care aduc nomolul plin de hrană din munţii şi câmpiile depărtării. De mii şi mii de ani, s-a plămădit aici ca într-o înfrigurare viaţa; şi lupta s-a desfăşurat pentru o rază de lumină şi pentru un fir de hrană din seninul de sus până la fundul nomolului, jos. Şi nesfârşitele şiruri de vieţi au căzut, s-au prefăcut în tină şi au hrănit izvoarele vieţilor nouă. Un fir de lejnicioară se caţără cu florile-i albastre pe trestiile nalte, pe o plavie pe care adierea serii o mână încet de lângă un colţ al ţărmului. Lângă lejnicioară o gâscă sălbatică şi-a adăpostit cuibul şi bobocii. În capătul celălalt, pe această plută tainică, şi-a ales sălaş spăriosul mistreţ al bălţii. La rădăcina florii şi sub culcuşul paserii ş-al mistreţului, în împletiturile din care se înalţă generaţiile nouă de trestii se află căzute, amestecate, ţesute, pulberile pe care le-a adus vântul, nomolul pe care l-au dăruit revărsările Dunării, oasele vulturului şi ale prăzilor lui, scheletele mistreţilor, şi rândurile nesfârşite ale vietăţilor mărunte. A fost un fir

care sporesc vraja peisajului?

8. Explicaţi misterul naşterii deltei (în răspunsul vostru aveţi în vedere contribuţia elementelor faunei, florei şi a factorilor naturali).

de nomol; astăzi e o insulă plutitoare. O mână încet vântul. Pe un fir de trestie s-a așezat o pasere noptatică de apă. Şi astfel se strecoară încet - ca o fantomă a trecutului şi a viitorului. E un fel de simbol al bălţii, o barcă a vieţii care a ridicat steagul morţii şi pluteşte lin spre necunoscut.

Pe drumurile acestea ale apelor de multă vreme şi omul rătăceşte. A fost o vreme când figura lui bărboasă şi sălbatică a pricinuit o mirare nesfârşită locuitoarelor străvechi ale bălţii, pe urmă şi-a aşezat şi el sălaşul primitiv între două sălcii, pe urmă a sporit şi el cu oasele lui adâncurile Deltei.

Au trecut pe rând pe aici oameni vechi ai Schiţiei, popoare rătăcitoare din Asia, romanii, bizantinii, slavii, turcii şi tătarii, şi românii poate au mai spintecat undele acestea şi odinioară cu faimosul pescar Petrea Majă... Misterioasa baltă ne împresura de pretutindeni şi tăcea acuma iarăşi.

Se ridica luna, în răsărit, ţesând scări de văpaie pe undele sfărâmate de rame. Undeva, în apropiere, se auzea un lătrat de câne; ne apropiam de o aşezare omenească.

Adieri dulce-mirositoare tot veneau dinspre luncile de tamarix; veni pe boarea serii şi preludiul unei privighetori. Şi prin văpaia lunii o barcă trecu încet într-acolo. Trecea prin umbra tufişurilor, prin cărarea de păcură de la celălalt ţărm; nu vedeam fiinţele din lăuntru, auzeam numai plescăitul dulce al lopeţilor, care sărutau valul. Poate erau doi amorezaţi care treceau spre poeticele lunci cu flori liliachii. Dragostea e aceeaşi pretutindeni; şi când ninge lumină argintie şi cântă o privighetoare într-un boschet negru de tamarix, se deşteaptă ceva supraomenesc şi în sufletele barbarilor acestora din bălţi....

9. Ce mărturii ale trecutului ascunde misterioasa baltă?

10. Selectaţi cuvintele care surprind armonia şi vraja ce învăluie cerul, apele, pământul şi oamenii.

11. Comentaţi ultimul alineat insistând asupra farmecului naturii şi iubirii, simbolurile permanenţei.

12. Explicaţi semnificaţia titlului raportând-o la întreaga descriere.

Titlul exprimat prin substantiv nearticulat la numărul plural sugerează infinitele mistere ale universului.

Taine este o descriere pentru că înfăţişează un colţ din natura deltei, singurătăţile *unui braţ vechi al Dunării.*

Copleşit de vraja peisajului, M. Sadoveanu dă glas emoţiei prin verbe, pronume la persoana I şi adjective posesive (*ne alăturasem, tăceam, ascultam, eu, văzurăm, pricepurăm, spre noi, (tovarăşul) meu, (de deasupra) noastră, spre noi, ne (făcurăm), să răsărim, priveam, (de la locurile) noastre, văzurăm, n-am avut vreme, să mai schimbăm, să întrebăm, nu ne puturăm stăpâni*), elemente care arată că redactarea este făcută la persoana I.

Înserarea este surprinsă cu ajutorul personificării - procedeu fundamental folosit în această descriere - (*ascultam o înfiorare abia simţită, fiorul amurgului, balta tăcea solemnă*), epitetului (*frunzişul cenuşiu, val fin, cer înalt, fără pată*) şi al comparaţiei (*val fin, abia o părere*, comparaţie incompletă, lipseşte cuvântul ca).

Scriitorul, prietenul său şi cei doi pescari sunt cuprinşi de emoţia ceasului de taină al asfinţitului şi contemplă nemişcaţi mirajul naturii: *tăceam şi eu şi tovarăşul meu; ascultam o înfiorare abia simţită... Cei doi pescari... încremeniseră la locurile lor, cu faţa spre noi, ca nişte stane.* Natura imprimă acestor oameni solemnitatea, taina şi frumuseţea ei: *un cer fără pată, pe luciul apei, ochii luceau albaştri.*

Cuvintele care descriu cele două planuri (om-natură) sunt asemănătoare: *un cer fără pată, pe luciul apei, ochii luceau albaştri* - oamenii fiind o frântură din această natură aparte. Ei au fost smulşi din împietrirea lor de un ţipăt scurt şi de un fâşâit aspru de aripi care anunţau bătălia dintre o lişiţă şi o cioară, realitate permanentă în lupta pentru viaţă. Încordarea momentului este surprinsă prin cuvinte cu mare putere de sugestie; în aceste notaţii un rol important îl au substantivele (*o bătaie, căngi, plisc, ghiare*), verbele (*se amestecă, se năpustiră*), adjectivele (căngi*) încordate, negru şi tare,* (pasăre) *cenuşie,* (mişcări) *iuţi*), comparaţiile (*ca mişcată de un resort, tare ca fierul*)şi metafora (comparaţie din care lipseşte termenul comparat - *într-o roată de scântei*).

Cu toate că lişiţa se confruntă cu un duşman de temut, dragostea de mamă şi setea de viaţă îi dau putere să învingă.

Lupta şi sfârşitul ei sunt urmărite cu admiraţie şi mirare de oameni: *O cuprinse paserea cenuşie şi se pregătea s-o ameţească cu pliscul: dar şi lişiţa se aninase de dânsa cu putere, şi într-o bătaie iute de aripi, săpă* *undele şi-şi duse vrăjmaşa de moarte la fund... Nu ne puturăm stăpâni un strigăt de uimire.*

Pescarii au fost în nenumărate rânduri martorii unor astfel de încleştări în care mama îşi apără pùii, cu pricepere şi forţe nebănuite îndepărtând vrăjmaşa de cuib, nimicind-o apoi. În deltă, ca oriunde în natură, există o permanentă luptă pentru supravieţuire.

Pulsaţia vieţii care domină delta în fapt de seară este înfăţişată prin imagini vizuale şi motorii: ţânţarii zburau în *roiuri nesfârşite*, necăjindu-i pe oameni, *bâtlanii, raţele, lebedele* tăiau văzduhul *ca un freamăt scurt de vijelie*. Mulţimea păsărilor este sugerată de comparaţiile *şi ca dintr-un izvor veneau de departe, parcă era ceasul unor aeriene trenuri accelerate*, iar viteza zborului reiese din folosirea verbelor *a trece, a se duce* şi a substantivelor *grabă* şi *sârguinţă* - ultimul însoţit de adjectivul *uimitoare: ... se duceau convoiuri lungi înşirate, unele după altele, parcă era ceasul unor trenuri accelerate; treceau c-o grabă, cu o sârguinţă uimitoare, parcă spre un liman hotărât, foarte bine cunoscut.*

Vraja nopţii este sporită de mireasma ameţitoare a florilor liliachii de tamarix.

Scriitorul pătrunde taina împărăţiei deltei urmărind cu gândul circuitul materiei în univers; timp de mii de ani s-a plămădit viaţa din nămolul adus de revărsările Dunării, din oasele păsărilor şi animalelor, din nesfârşitele miliarde de gângănii neştiute şi nebănuite şi din plantele putrezite. Misterul deltei constă în bogăţia şi diversitatea vieţuitoarelor - pentru fiecare sunt folosite determinante semnificative: *mistreţul care dormitează pe plăvii, lebedele şi pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, popoare de păsărele, puzderie de peşti.*

În această împărăţie a apelor deltei se adună *nomolul* din toată ţara, *nomolul plin de hrană din munţii şi câmpiile depărtării*. Legea vieţii şi a morţii se recunoaşte în lupta pentru o rază de lumină şi pentru un fir de hrană, bătălie dusă în văzduh, pe pământ şi în adâncuri.

Prozatorul face o scurtă incursiune în viaţa omului, urmărindu-l din stadiul când acesta era o apariţie sălbatecă, apoi a devenit o fiinţă socială care şi-a întocmit un adăpost primitiv; generaţie după generaţie, urmaşii lui au continuat viaţa sporind cu oasele lor adâncimile deltei. Cu ajutorul enumeraţiei, prozatorul surprinde mulţimea popoarelor care s-au perindat pe pământul deltei sugerând istoria zbuciumată a acestui colţ de lume. *Au trecut pe rând pe aici oameni vechi ai Schiţiei, popoare rătăcitoare din Asia, romanii, bizantinii, slavii şi tătarii...* Şi peste drumurile fără pulbere ale deltei şi-a căutat norocul la pescuit şi Petru Rareş, fiul marelui Ştefan.

Ca şi cum s-ar trage o draperie asupra acestei lumi miraculoase, se revine la atmosfera de linişte şi taină: *Misterioasa baltă ne împresura de pretutindeni şi tăcea acum iarăşi.* Cerul, apele, pământul şi oamenii sunt învăluite de vraja lunii, de parfumul luncilor de tamarix şi de cântecul unei privighetori. Printr-o genială construcţie metaforică, Mihail Sadoveanu surprinde oglindirea razelor lunii în undele apei, ca şi când cerul s-ar contopi cu apele Deltei: *Se ridica luna, în răsărit, ţesând scări de văpaie pe undele sfărâmate de rame.*

În finalul descrierii imaginea bărcii cu cei doi îndrăgostiţi semnifică triumful; dragostea este una din tainele existenţei, ea înnobilează sufletele şi asigură veşnicia omului.

Exerciţii de fixare

1. Căutaţi în această descriere elementele care demonstrează că M. Sadoveanu este un neîntrecut cunoscător al faunei şi florei din deltă.

2. Întocmiţi o scurtă descriere în care să folosiţi următoarele cuvinte:

apă - *cu funcţie de subiect*
tamarix - *cu funcţie de atribut*
miraj - *subiect*
freamăt - *complement direct*
lebădă - *nume predicativ*
pescari - *complement indirect*
argintii - *atribut*
sălbatec - *atribut*
nesfârşit - *atribut*
verbe: a învălui, a zugrăvi, a asfinţi (la modul indicativ)
a aşeza (mod indicativ, timp imperfect)
a împresura (conjunctiv prezent)

3. Selectaţi figuri de stil din text şi folosiţi-le în alcătuirea unei scurte descrieri despre frumuseţea locului în care trăiţi.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

Vraja naturii constituie pentru scriitor prilej de încântare şi de reflecţie (a reflecta - *a te gândi profund la o problemă*) asupra unor probleme fundamentale care contribuie la înţelegerea universului. Care sunt aceste probleme şi ce adevăruri dezvăluie? În răspunsurile voastre urmăriţi:

- legile aspre ale existenţei;
- dragostea de mamă, sentiment unic;
- scurtă retrospectivă asupra vieţii oamenilor deltei;
- condiţiile grele în care au supravieţuit oamenii deltei în faţa migraţiei popoarelor;
- dragostea (element care dă farmec vieţii şi-i asigură permanenţa.).

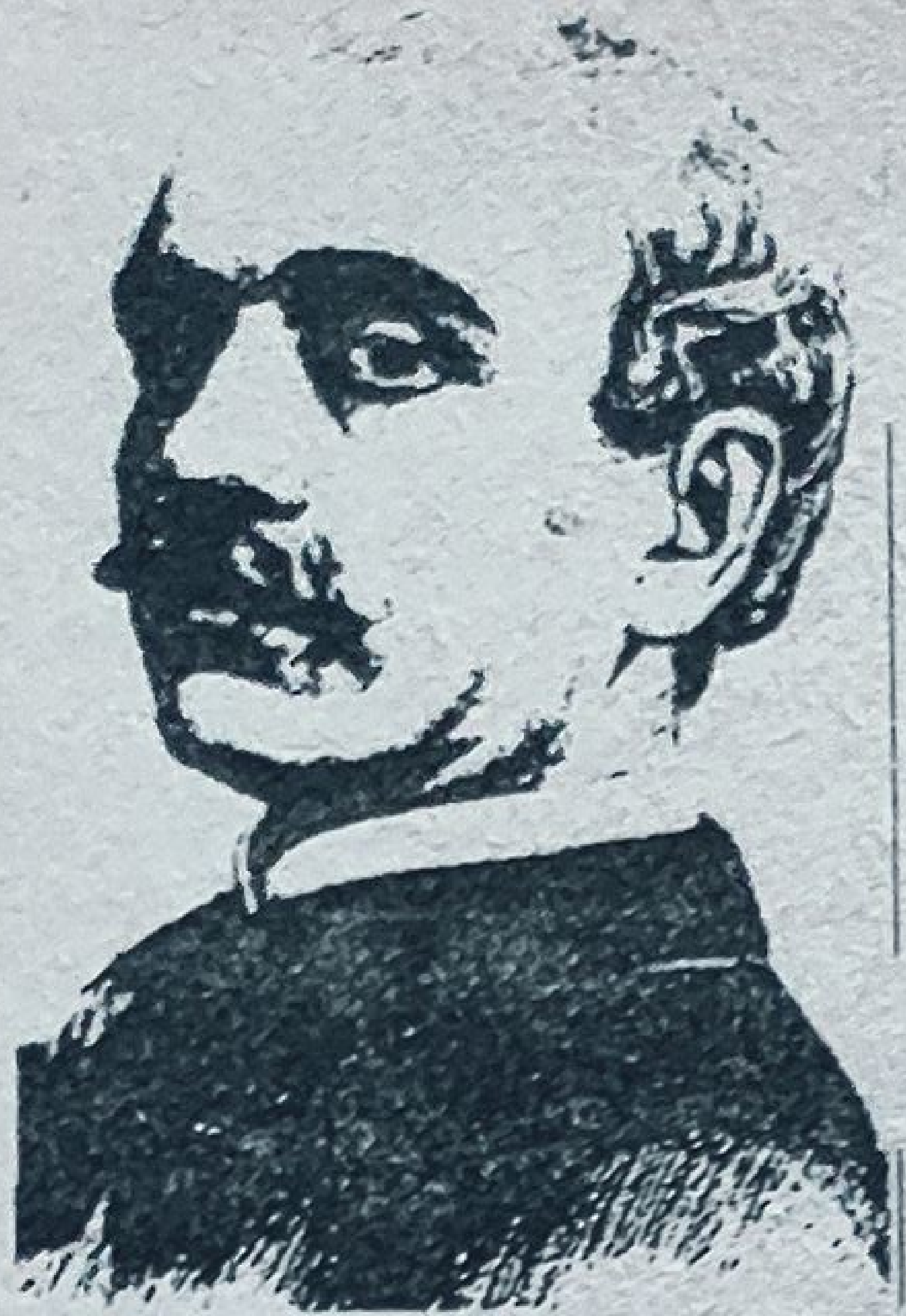

> *„Ca fragmente de epopee națională fantastică și realistă trebuie deci considerate Legendele, care depășesc tot ce se scrisese până atunci în acest gen.*
>
> *... Legendele înseamnă o etapă hotărâtoare în poezia românească.”*
>
> *(George Călinescu)*

Vasile Alecsandri

(1818 - 1890)

A fost cel mai important scriitor de la 1848, de aceea criticul literar Titu Maiorescu l-a numit cap al poeziei noastre literare în generația trecută (în studiul Direcția nouă în poezia și proza română - 1872).

S-a născut la Bacău în anul 1818, a avut o copilărie fericită pe moșia părintească de la Mircești.

A studiat acasă cu călugărul maramureșean Gherman Vida, bun cunoscător al istoriei naționale, apoi a fost trimis la Iași la Institutul francezului Cuénim și de acolo la Paris în anul 1834 unde s-a împrietenit cu Alexandru Cuza - viitorul domn și cu scriitorul Ion Ghica.

În anul 1840 s-a întors în țară și a luat parte la viața politică și culturală românească. În anul 1840 a fost numit director al Teatrului Național din Iași împreună cu Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu. A participat la pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848, a trăit momente grele de exil, a avut o contribuție remarcabilă în înfăptuirea Unirii Principatelor din 1859. După Unire a devenit ministru de externe sub Cuza și agent diplomatic în Occident, a salutat cu entuziasm Războiul de Independență din 1877.

Ultimii ani de viață i-a petrecut în izolare la Mircești, unde a murit în august 1890 și își doarme somnul veșnic în mausoleul de pe moșia din acest sat.

Opera este alcătuită din poezii, proză, teatru.

În anul 1852 a realizat prima culegere de folclor din literatura română Poezii populare, balade (cântece bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri.

În 1853, a scris - sub influența poeziei populare - volumul Doine cu ciclurile Suvenire și Lăcrimioare. Volumul Pasteluri a pus bazele unei noi specii literare în scrisul românesc. Cele mai cunoscute pasteluri sunt: Oaspeții primăverii, Serile la Mircești, Malul Siretului, Iarna.

Vasile Alecsandri a salutat eroismul poporului în Războiul de Independență în volumul *Ostașii noștri.*

Culegerea *Legende* ***conține poezii epice dintre care cele mai importante sunt poemele*** *Dumbrava Roșie* ***și poemul*** *Dan, căpitan de plai.*

Proza lui Alecsandri cuprinde *Istoria unui galbân, Balta Albă, O primblare la munți* ***și*** *O călătorie în Africa.* ***Alecsandri a îmbogățit repertoriul dramatic românesc prin comediile:*** *Rusaliile, Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă* ***și*** *Chirița în provinție.*

Dan, căpitan de plai

(XV secul.)

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus în rai?
Merge Dan, șoiman de plai
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tatarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!

(Fragment de cântic popular)

I

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare.
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune

Vechi pustnic rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,
Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă ce-n zare s-adâncește.
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți!
Ce fuge de răsuflu generoasei bătrâneți,
Și zice: Timpul rece apasă umărul meu
Și, cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
O! lege-a nimicirei!,o! lege nemiloasă!
Când, când s-a toci oare a vremei lungă coasă!

Caracterizarea personajelor subliniind mijloacele de caracterizare

1. locul personajului în poem (raportare la semnificația titlului și la conținutul mottoului);

2. caracterizarea prin descrierea mediului în care trăiește;

3. caracterizarea făcută de autor;

a) profunzimea gândirii care reiese din reflecțiile personajului asupra timpului

Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare.
Ai timpilor eroici imagină augustă,
Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău!

El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
Deci îl plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie,
Pe cei care prin lume purtau bici de urgie,

b) cutezanța;

Și mult iubea când țara striga: La luptă, Dane!
Să vânture ca pleava oștirile dușmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era.
În patru mari hotare tuna și fulgera.
Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.
Ades el pleca singur prin codri fioroși,
În carii luceau noaptea oțeluri și ochi roși,
Și dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind.
Viteazul cu blândețe îl desmierda grăind:
N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine.
Și murgu-și lua calea în liniște deplină
Prin codri fără drumuri și fără de lumină.
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
Făceau un cortegi falnici eroului drumeț.

c) vitejia legendară;

Încrederea-nflorește în inimile mari!

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.
O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste șoapte!
E sabie în țară! au năvălit tătarii
Ș-acum în bălți de sânge își joacă armăsarii!
Așa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!

d) înfrățirea cu natura;

Ard satele române! ard holdele-n câmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete și copii,
Și-n fumul ce se-nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase!
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
Atrași în orizonuri de-a morții rece pradă
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.

La luptă, Dane! țara-i în jac, țara-i în foc!
Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui!
Și paloșul lucește voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Și simte că tot bate o inimă română.
El zice cu mândrie, nălțând privirea-n sus:
Pe inimă și paloș rugina nu s-a pus.
O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân'ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu
Când inima-nceta-va să bată-n peptul meu,
Ș-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub țărână a dușmanilor cete!

III

... Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
Și astfel tot el pasă pe calea neîntreruptă
Pân' ce sosește-n seară în casa lui Ursan.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toți carii știu de dânsul spun multe, dar

4. caracterizarea prin limbaj;

5. caracterizare prin felul de a acționa;

6. autocaracterizare (dragoste fierbinte față de țară și putere de jertfă);

7. caracterizarea făcută de autor.

Caracterizarea lui Ursan prin:

1. prezentare directă - portretul fizic și portretul moral;

şoptind,
Şi cale de o zare îl ocolesc grăbind,
Deşi-i place să crească sirepe herghelii,
Răzleţe pe întinsul câmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ştefan, domn cel mare
Intrând în duşmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ştefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis: Ursane frate! să-ţi faci ochirea roată,
Şi cât îi vedea zare, a ta să fie toată!
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Şi nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.
Drumeţul intră, zice: Bine-am găsit, Ursane!...
Un aspru glas răspunde: Bine-ai venit, moş Dane!
Ce vânt te-aduse-aice?
Vânt rău şi de jălire!
Ne calc păgânii, frate, şi ţara-i la peire!

2. incursiune în istorie;

3. caracterizare prin felul de a acţiona fapte; pe planul trecutului şi prezentului

Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său,
Dan zice: De pe munte venit-am să te ieu.
Să mergem.
Dar! să mergem! adauge Ursan
Şi mult cu drag priveşte grozavu-i buzdugan.
Apoi un corn apucă şi buciumă în vânt.

4. caracterizarea prin felul de a acţiona.

[La chemarea din corn a lui Ursan se aude un tropot de copite. Fulga, fiica lui Ursan, aduce din urmă o herghelie de armăsari. La porunca tatălui său, fata alege un cal, neîncălecat până atunci, şi, după ce-l domoleşte, i-l încredinţează, exprimându-şi totodată regretul că nu este luată şi ea la luptă.
Dan şi Ursan pornesc ca vântul şi ca gândul spre locurile cotropite de duşmani. Din depărtare se vedea cum tătarii ardeau satele româneşti, cum alungau copiii, femeile şi bătrânii. În zarea îndepărtată luceau arme şi se mişcau braţe. Cei doi viteji se aruncă în luptă, unul dintr-o parte, altul din cealaltă.
Lui Ursan nu-i rezistă nimic, totu-i zboară-n cale. Dan face minuni de vitejie:]

VI

…………………………………………………………

El intră şi se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Şi paloşu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta, -n stânga, şi taie-n carne vie...
Fug toţi şi pier din cale-i!... El strigă: Steie faţă
Cui place vitejia, cui s-au urât de viaţă!

Dar Ursan este rănit. Dan nu-şi părăseşte prietenul în aceste clipe grele: el stă...

de pază la capul lui Ursan.
Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Ameninţând cu ochii tatarii, mi-i aşteaptă
Precum aşteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie pept cu el,
Căci paloşul năprasnic e vultur de oţel!

Ca o vijelie apare Fulga şi-şi răpeşte părintele. În acelaşi timp sosesc şi arcaşii din Orhei, care pun pe duşmani pe fugă.

VII

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său,
Luând pe Dan rănitul ca pradă şi trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i umilit,
Precum un lup din codri ce-au fost de câni gonit
Trei zile, trei nopţi hanul nu gustă-n suflet pace,
Întins ca un cadavru gios, pe covor, el zace,
Dar când revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.

Deşi cuprins de lanţuri, măreţ intră românul!

Ghiaur! zice tatarul cu inima haină,

Caracterizarea lui Dan

1. caracterizarea prin comportamentul în luptă;

- atitudinea pe câmpul de bătălie;

2. caracterizarea prin prezentare directă - înfăţişarea maiestoasă

- înţelepciunea desprinsă din răspunsul dat;

Ce simte firul ierbei când coasa e vecină?
Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!

Ghirai cade pe gânduri, lăsându-și capu-n pept,
Și, îmblânzindu-și glasul: O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulți tatari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!
Acum îți vine rândul și ție ca să mori.
Privește! lângă ușă călăul te pândește
Cu ștreangul și cu pala ce-n mână-i zângănește.
Un semn și capu-ți zboară la câni și la vulturi
Și sufletu-ți se pierde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,
Gândind la bătrânețea ce-apasă-al meu părinte,
Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!

Creștinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalță-a lui statură și zice maiestuos:
«Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi.
Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeața din obraz,
Cui place să roșească, roșească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc
Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc,
Ca dup-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormântul meu să fie curat și alb ca mine
Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărâna-i fie!
La trai fără mustrare și fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.

- caracterizarea de către alt personaj - admirația - faima de luptător;

3. caracterizarea prin limbaj;

- autocaracterizarea: măreția, cinstea, demnitatea, calitățile care evidențiază *mândria de a fi român*: puritate; venerație[1] față de Ștefan, simbolul domnitorului ideal; dragoste fierbinte față de țară;

Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget şi-ţi pasă de-l meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut o dată pământul ţării mele!»

Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui disface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Şi zice grabnic: Tată, ia calul meu şi du-te!

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Şi inima lui creşte, şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce
Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte
Pământul ce tresare şi care-l recunoaşte...
Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
Suspină, şovăieşte şi, palid, cade mort!

Iar hanul, lung privindu-l, rosteşte cu durere:
O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viaţă verde în timpul tinereţii!...
Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneţii!...

4. caracterizare care rezultă din gesturile şi vorbele altui personaj: admiraţia şi căldura sufletească a lui Ghirai faţă de integritatea morală a lui Dan;

5. caracterizarea din prezentarea directă a faptelor şi gesturilor subliniază legătura sufletească a lui Dan cu pământul ţării revăzut cu jale, dragoste şi smerenie;

- probitatea rezultă din respectarea cuvântului dat;

6. caracterizarea de către alt personaj: Ghirai sintetizează trăsăturile fundamentale ale lui Dan de-a lungul întregii sale vieţi: vitejie, putere de dăruire şi puritate.

---

[1] **veneraţie** - respect deosebit, stimă deosebită.

Întrebări şi exerciţii

1. Lectura integrală a poemului.
2. Comentarea *motto*-ului prin raportare la titlul poemului.
3. Indicaţi momentele subiectului.
4. Urmăriţi figurile de stil care înfăţişează comuniunea om - natură şi motivaţi utilizarea acestora.
5. Care este momentul de maximă tensiune emoţională din poem?
6. Descoperiţi pasajele unde apare monologul interior, comentaţi versurile precizând ce rol au în caracterizarea personajelor.

7. Apreciaţi contribuţia dialogului în prezentarea personajelor.
8. Ce trăsături nobile ale lui Dan sunt evidenţiate de Ghirai?

Comentariu literar

Mihai Eminescu l-a numit pe Vasile Alecsandri *rege al poeziei* deoarece a fost un deschizător de drumuri în cultura românească şi pentru că a creat o operă completă şi valoroasă dominând literatura naţională aproape jumătate de veac.

Vasile Alecsandri a valorificat creaţia populară orală, a descris natura, a militat pentru dreptate socială, e evocat eroismul poporului în lupta pentru libertate naţională de-a lungul istoriei, a pus bazele repertoriului dramatic românesc. Bardul de la Mirceşti a vibrat faţă de toate evenimentele istorice şi sociale ale timpului său: dezrobirea ţiganilor, Unirea Principatelor, Războiul de Independenţă şi răscoalele ţărăneşti.

Poemul *Dan, căpitan de plai* face parte din ciclul de *Legende* în care istoria se împleteşte cu folclorul, realitatea cu fantasticul, exprimând sentimentul nobil al dragostei de ţară.

Opera *Dan, căpitan de plai* aparţine genului epic şi este un poem în versuri pentru că evocă fapte legendare din trecutul poporului, punând în centrul atenţiei figura unor eroi excepţionali.

Poemul este inspirat din creaţia folclorică, element de geneză subliniat de motto-ul[1]:

Frunză verde de mălai,
Cine merge sus în rai?
Merge Dan, şoiman de plai
C-a ucis el mulţi duşmani,
Un vizir şi patru hani.
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tătarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!
(fragment de cântec popular)

Aceste versuri schiţează atmosfera de legendă a poemului şi dau glas admiraţiei poporului faţă de viteazul Dan care a ucis mulţi duşmani. Prin determinantul *mulţi* se insistă asupra satisfacţiei privind numărul mare al celor răpuşi. Finalul motto-ului exprimă mulţumirea poporului faţă de dreptatea divină care l-a răsplătit pe Dan trimiţându-l în rai, iar pe tătari i-a condamnat focului veşnic.

---

[1] **motto** (it. *motta* = cuvânt, vibrare) - citat luat de obicei dintr-o operă de larg răsunet sau semnat de un autor celebru şi pus la începutul unei lucrări, ori al unuia dintre capitolele ei, cu scopul de a releva ideea fundamentală a lucrării respective.

Titlul este numele eroului principal al cărui portret - de o rară frumusețe morală - se defineşte pe parcursul poemului.

Tema o constituie evocarea eroismului luptei românilor pentru libertate naţională din secolul al XVI-lea împotriva tătarilor.

În compoziţia poemului remarcăm şapte capitole în care momentele subiectului se înscriu în succesiunea lor obişnuită.

1 Expoziţiunea - aflată la începutul primului capitol - prezintă pe bătrânul Dan în singurătatea munților, meditând asupra tinereții şi a ireversibilității timpului.

2 Intriga o constituie dialogul dintre „... doi vechi stejari/ Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte/ Şi-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte”. Ei vorbesc despre năvălirile tătarilor, moment de cumpănă pentru ţară, care-l determină pe Dan să plece la luptă.

Desfăşurarea acțiunii urmăreşte:

- drumul străbătut de „mărețul om de munte” până la Ursan care trăia „pe întinsul câmpiilor pustii”;
- hotărârea lui Ursan de a pleca neîntârziat la luptă:
- sosirea Fulgăi, fiica lui Ursan;
- plecarea celor doi viteji;
- proporţiile legendare ale luptei cu tătarii;
- rănirea lui Ursan şi apărarea sa de către Dan până când Fulga îl salvează:
- sosirea arcaşilor din Orhei, înfrângerea şi alungarea tătarilor;
- căderea lui Dan în robie;
- încercarea lui Ghirai de a-l convinge să-şi lepede credința strămoşească.

3 Punctul culminant este episodul înfruntării lui Ghirai de către Dan. Bătrânul se defineşte prin demnitate, neacceptând să treacă la credința păgână respingând darurile hanului.

4 În deznodământ se înfăţişează moartea lui Dan, după ce şi-a îndeplinit dorința sfântă de a săruta pentru ultima oară „pământul țării”.

În poem se îmbină narațiunea, dialogul şi descrierea. În caracterizarea personajelor şi în prezentarea luptei se foloseşte un bogat limbaj artistic în care predomină epitetul, comparaţia şi metafora. Cadrul natural unde trăieşte Dan se caracterizează prin izolare, măreție şi permanenţă:

Bătrânul Dan trăieşte ca şoimul singuratic
În peşteră de stâncă, pe-un munte păduratic

Verbele *trăieşte, răsare, apune, priveşte* folosite la indicativul prezent sugerează ideea că Dan este un personaj simbolic, o întruchipare a idealului de luptător român pentru libertate naţională. Comparaţia *ca şoimul singuratic* relevă setea de libertate şi cutezanţa sa. Meditaţia asupra ireversibilităţii timpului aduce în prim-plan anii care s-au scurs punând în lumină măreţia eroului în vremea tinereţii, trăsătură care conferă unitate profilului acestui personaj.

Ca şi soarele când apune, Dan se îndepărtează tot mai mult de zilele „mari şi bune" ale tinereţii. Epitetul *rece,* determinant al substantivului timpul, accentuează sentimentul apăsării vremii: „...Timpul rece apasă umărul meu/ Şi, cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!"

Prin metafora *a vremei lungă coasă* se concretizează imaginea abstractă a timpului. Repetiţiile *O! lege-a nimicirei, o! lege nemiloasă!* şi a adverbului relativ *când* pun în lumină revolta şi neputinţa omului în faţa morţii. Comparaţia cu munţii *albi* reliefează puritatea şi măreţia lui Dan: „Iar munţii, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare". Munţii au fost martorii trecutului glorios când Dan era o pavăză pentru ţară atât în vremuri de pace, cât şi de urgie:

Şi mult iubea când ţara striga: „La luptă, Dane!"
Să vânture ca pleava oştirile duşmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era
În patru mari hotare tuna şi fulgera
Iar ţara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Când Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.

Vasile Alecsandri creează o imagine impresionantă a lui Dan, adevărat erou de baladă, care cutreieră *codrii fără drumuri şi fără de lumină*, înfruntând duşmanii şi fiarele pădurii:

Ades el pleca singur prin codrii fioroşi,
În carii luceau noaptea oţeluri şi ochi roşi,
Şi dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
Viteazul cu blândeţă îl dezmierda grăind:
N-aibi grijă, măi şoimane! eu am şi duc cu mine'
O vrajă rea de duşmani şi bună pentru tine.

Valorificând motivul popular al comuniunii om-natură, poetul subliniază măreţia eroului prin metafora *vulturii carpatici*, simbol al puterii, al dorinţei de libertate, aspiraţie raportată la spaţiul geografic românesc: *Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneţ/ Făceau un cortegi falnic eroului drumeţ.* Substantivul *eroului* este un element edificator în aprecierea vitejiei personajului. Versul *Încrederea-nfloreşte în inimile mari*! este o concluzie privind optimismul lui Dan - trăsătură definitorie a poporului român.

Desfăşurarea poemului în capitolele următoare concretizează - prin factori multipli.- măreţia poporului, izvorâtă din dragostea de ţară, curaj, vitejie, demnitate, însuşiri întruchipate în poem de Dan şi de Ursan.

Elementele succinte ale descrierii, dialogul şi naraţiunea din intriga poemului înfăţişează natura părtaşă la timpurile de înălţare şi la vremurile de restrişte.

Cei doi stejari sunt simboluri grăitoare ale permanenţei pământului românesc.

Discuţia stejarilor personificaţi prezintă o succesiune rapidă de secvenţe ilustrând fărădelegile săvârşite de duşmani:

E sabie în ţară: au năvălit tătarii!
Şi-acum în bălţi de sânge îşi joacă armăsarii!
— Aşa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române! ard holdele-n câmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete şi copii!

Dramatismul momentului este surprins de metonimia *sabie,* repetiţia verbului *ard,* enumeraţia (satele, câmpii, codri) şi prin hiperbola *bălţi de sânge*. Observaţia asupra tabloului se extinde cuprinzând întreaga zare unde oamenii cad victime cruzimii tătarilor:

Şi-n fumul ce se-nalţă cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase!

Scurte note descriptive înfăţişează reacţia eroului îndurerat de chinurile ţării: „aude, suspină şi nu crede" şi „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc" când înţelege că moartea ameninţă întreaga Moldovă. Ecoul gândurilor sale este exprimat prin formulări scurte, imperative:

La luptă, Dane! ţara-i în jac, ţara-i în foc!

Gândul devine grabnic faptă, cerută de starea critică a ţării:

Bătrânul Dan desprinde un paloş vechi din cui
Şi paloşul luceşte voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Şi simte că tot bate o inimă română.

Epitetele *vechi, voios*, metafora *inimă română* sugerează faptul că dragostea de neam este miracolul „tinereţii fără bătrâneţe".

Emoţionanta invocaţie adresată de Dan divinităţii exprimă dorinţa de a trăi până când va nimici pe toţi duşmanii ţării, numiţi metaforic *lupii, şerpii:*

O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai,
Pân' ce-oi strivi toţi lupii, toţi şerpii de pe plai!

Capitolul al III-lea, care începe cu adverbul de mod *aşa,* subliniază măreţia lui Dan - văzut ca un simbol al trecutului legendar - prin intermediul epitetelor *măreţul, om de munte, paşi gigantici, viteazul Dan.* Construcţia metaforică *călcând pe urme mai mărunte* şi personificarea naturii - care îl venerează - întregesc imaginea de legendă a eroului:

Aşa apare-n şesuri măreţul om de munte,
Călcând cu paşi gigantici pe urme mai mărunte!
Nu ştiu de el copacii tineri, crescuţi pe maluri,
Dar râul îl cunoaşte şi scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.

Caracterizarea lui Ursan se realizează prin intermediul descrierii:

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros şi lat,
Cu braţul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toţi carii ştiu de dânsul spun multe, dar şoptind,
Şi cale de o zare îl ocolesc grăbind.

Epitetele *(om) aspru*, *(braţul) de bărbat*, *(pumnul) apăsat*, *(la chip) întunecos*, *scurt (la grai)*, *năpraznic*, *pribeag*, *misterios* şi comparaţia *ca zimbrul* conturează portretul fizic şi moral. Expresia populară din versul „Şi cale de o zare îl ocolesc grăbind" atrage atenţia cât de mult se temeau potrivnicii lui Ursan de el. Incursiunea în istorie subliniază vitejia eroului, preţuirea şi generozitatea cu care Ştefan cel Mare răsplătea virtuţile luptătorilor săi:

Pe vremea lui, sub ochiul lui Ştefan, domn cel mare,
Intrând în duşmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ştefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul.
I-au zis: „Ursane frate! să-ţi faci ochirea roată,
Şi cât îi vedea zarea, a ta să fie toată!

La fel ca Dan, Ursan a rămas credincios voievodului apărând libertatea vetrei străbune:

De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Şi nimeni nu s-atinge de zmeii hergheliei.

Firul epic continuat de dialogul dintre Dan şi Ursan dezvăluie ceasul de cumpănă în care se află ţara şi consemnează hotărârea celor doi viteji de a porni neîntârziat la luptă. Propoziţiile scurte, exclamative, cu verbele la modul conjunctiv exprimă necesitatea plecării imediate:

Să mergem.
Dar! să mergem! adauge Ursan.

În partea a VI-a este descrisă bătălia cu tătarii printr-o derulare rapidă ca de secvenţe cinematografice. Dan apare în aureolă de legendă. Luptătorul seamănă atâta groază şi moarte în duşmani, încât nimeni nu îndrăzneşte să-i stea împotrivă. Epitetul *tremurândă* provenit din verb la gerunziu, comparaţiile *ca giunghiul cel de moarte, ca fulger de urgie*, verbele *cade, pier, taie, fug* şi pronumele nehotărât *toţi* subliniază vitejia eroului şi spaima tătarilor:

El intră şi se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpândă,
Şi paloşu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta-n stânga, şi taie-n carne vie...
Fug toţi şi pier din cale-i!... El strigă: Steie faţă
Cui place vitejia, cui s-au urât de viaţă!

Când Ursan este rănit, Dan rămâne cu el. Dativul etic exprimă admiraţia pentru Dan care îşi apără cu înverşunare prietenul. Adverbul comparativ *precum* imprimă o notă de arhaicitate şi sporeşte puterea de sugestie:

Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Ameninţând cu ochii tătarii mi-i aşteaptă
Precum aşteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie piept cu el
Căci paloşu-i năprasnic, e vultur de oţel.

Descrierea şi dialogul din partea a VII-a ilustrează apoteoza eroului demn şi neînfricat, a cărui raţiune de a fi este dragostea de ţară. Dan este privit în antiteză cu Ghirai, om *cu inimă haină*, care se străduieşte să-l convingă să săvârşească fărădelegea de a părăsi credinţa strămoşească. Ghirai este tipul cuceritorului convins că poate domni prin forţă şi prin încercarea de a-i determina pe învinşi să se lepede de legea străbună. La întrebarea *Ce simte firul ierbei când coasa e vecină*?, Dan răspunde cu înţelepciune şi cutezanţă: *Ea pleacă fruntea-n pace/ Căci are să răsară mai fragedă la anul*, fiind convins de puterea miraculoasă a renaşterii poporului român.

Dan respinge cu demnitate făgăduiala de a fi răsplătit *cu daruri multe* dacă se leapădă de legea creştinească. Răspunsul începe cu sugestiva metaforă a Ceahlăului, simbol al înălţimii reliefului Moldovei, ilustrând măreţia morală a eroului. Construcţia metaforică *nu scade muşunoi* reflectă imposibilitatea de a accepta fărădelegea părăsirii credinţei creştine:

Ceahlăul sub furtună nu scade muşunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi.

Ideea este subliniată printr-un şir de construcţii metaforice dispuse într-o gradaţie ascendentă care simbolizează demnitatea:

Deci nu-mi convine viaţa mişelnic câştigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Ruşinea-i o rugină pe-o armă de viteaz

Un verme ce mănâncă albeața în obraz.

Justificarea atitudinii sale se înscrie în normele morale ale poporului român, la respectarea cărora au vegheat oameni mari ai neamului în toate timpurile. Repetiția cuvântului *alb* - folosit cu sens metaforic - subliniază faptul că puritatea este o permanență a profilului său moral, verbul *am trăit* semnifică trecutul, construcția metaforică *cu fața albă senin să mă sfârșesc* se referă la prezent, iar metafora *mormântul meu să fie curat și alb ca mine* exprimă dorința ca numele său să fie neîntinat și după moarte: *Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc / Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc.*

Probitatea morală a eroului se evidențiază prin repetiția negației *nu-mi trebuie, nu voi* și prin metafora *o cupă mult plină de amaruri.*

Singura dorință a lui Dan este de a săruta pământul țării înainte de a se sfârși. Dragostea de țară este ilustrată de repetiția verbului *lasă* la imperativ și de adjectivul pronominal *mele* determinant al substantivului *țară.*

Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pământul țării mele!

Superioritatea morală a lui Dan stârnește uimire și admirație în sufletul hanului care desface *Unealta de robie sub care leul zace/ Cumplitul lanț ce-l leagă cu strânse noduri sute* și i se adresează cu afecțiune: *Tată, ia calul meu și du-te*. Metafora *leul* scoate în evidență măreția lui Dan chiar și atunci când se află în robie.

Legătura dintre erou și țară este înfățișată prin gesturi emoționante subliniate prin verbe și determinante cu mare încărcătură afectivă:

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Și-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce strălucе,
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...

Vasile Alecsandri a creat în acest episod cele mai tulburătoare versuri din literatura noastră cultă despre comuniunea om-natură bazată pe dragostea sfântă de țară.

Bătrânul, întors în cortul lui Ghirai, se stinge liniștit și fericit că a sărutat glia străbună în semn de rămas bun înaintea morții.

Apoteoza[1] eroului este întregită prin cuvintele lui Ghirai din finalul poemului:

O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții!

---

[1] **apoteoză** - preamărire, slăvire, glorificare.

Un verme ce mănâncă albeaţa în obraz.

Justificarea atitudinii sale se înscrie în normele morale ale poporului român, la respectarea cărora au vegheat oameni mari ai neamului în toate timpurile. Repetiţia cuvântului *alb* - folosit cu sens metaforic - subliniază faptul că puritatea este o permanenţă a profilului său moral, verbul *am trăit* semnifică trecutul, construcţia metaforică *cu faţa albă senin să mă sfârşesc* se referă la prezent, iar metafora *mormântul meu să fie curat şi alb ca mine* exprimă dorinţa ca numele său să fie neîntinat şi după moarte: *Alb am trăit un secul pe plaiul strămoşesc / Şi vreau cu faţa albă senin să mă sfârşesc.*

Probitatea morală a eroului se evidenţiază prin repetiţia negaţiei *nu-mi trebuie, nu voi* şi prin metafora *o cupă mult plină de amaruri*.

Singura dorinţă a lui Dan este de a săruta pământul ţării înainte de a se sfârşi. Dragostea de ţară este ilustrată de repetiţia verbului *lasă* la imperativ şi de adjectivul pronominal *mele* determinant al substantivului *ţară.*

Ghirai, mă lasă, lasă în ora morţii grele
Să mai sărut o dată pământul ţării mele!

Superioritatea morală a lui Dan stârneşte uimire şi admiraţie în sufletul hanului care desface *Unealta de robie sub care leul zace/ Cumplitul lanţ ce-l leagă cu strânse noduri sute* şi i se adresează cu afecţiune: *Tată, ia calul meu şi du-te*. Metafora *leul* scoate în evidenţă măreţia lui Dan chiar şi atunci când se află în robie.

Legătura dintre erou şi ţară este înfăţişată prin gesturi emoţionante subliniate prin verbe şi determinante cu mare încărcătură afectivă:

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Şi-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Şi inima lui creşte, şi ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba ţării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Îşi pleacă fruntea albă, smerit îşi face cruce
Şi pentru totdeauna sărută ca pe-o moaşte
Pământul ce tresare şi care-l recunoaşte...

Vasile Alecsandri a creat în acest episod cele mai tulburătoare versuri din literatura noastră cultă despre comuniunea om-natură bazată pe dragostea sfântă de ţară.

Bătrânul, întors în cortul lui Ghirai, se stinge liniştit şi fericit că a sărutat glia străbună în semn de rămas bun înaintea morţii.

Apoteoza[1] eroului este întregită prin cuvintele lui Ghirai din finalul poemului:

O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viaţă verde în timpul tinereţii1

---

[1] **apoteoză** - preamărire, slăvire, glorificare.

Şi albă ca zăpada în iarna bătrâneţii!...

Elementele de versificaţie din poezie sunt: versul lung (13-14 silabe), rimă împerecheată, ritm iambic.

Valoarea poemului *Dan, căpitan de plai* rezultă din arta cu care Vasile Alecsandri împleteşte folclorul cu realitatea şi cu fantasticul, exprimând sentimentul nobil al dragostei de ţară întruchipată de legendarul căpitan de plai, de prietenul său Ursan şi de amintirea lui Ştefan cel Mare, domn care simbolizează eternitatea istorică românească.

Criticul literar Titu Maiorescu conturează complexitatea personalităţii lui Vasile Alecsandri prin aprecierea: *„Farmecul limbei române în poezia populară - el ni l-a deschis; iubirea omenească şi dorul de patrie... el le-a întrupat, frumuseţea proprie a pământului nostru natal şi a aerului nostru - el a descris-o (...) ...când a fost chemat poporul să-şi jertfească viaţa în războiul din urmă - el singur a încălzit ostaşii noştri cu raza poeziei."*

Exerciţii de fixare

1. Selectaţi versurile în care se foloseşte vorbirea directă, urmăriţi cum contribuie la înviorarea acţiunii.

2. Care sunt elementele realiste şi fabuloase din poem?

3. Alcătuiţi enunţuri în care 3 verbe la gerunziu să fie folosite ca epitete.

4. Citaţi versuri din alte poezii unde apare motivul comuniunii om-natură.

5. Caracterizaţi personajele din poem, evidenţiind modalităţile folosite.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

I. Cum se evidenţiază titanismul[1] eroului Dan de-a lungul poemului?

1. *Comuniunea cu natura*

- unicitatea eroului rezultă din comparaţia dezvoltată cu soarele;
- permanenţa evidenţiată prin comparaţia „o stâncă solitară";
- măreţia subliniată de personificarea munţilor;
- capacitatea de a trăi sentimentele cu intensitatea stihiilor[2] (trăsnetul, tunetul, fulgerul);

---

[1] **titan** - om cu calităţi extraordinare, capabil de realizări excepţionale, nume dat în mitologia greacă fiecăruia dintre cei 12 fii ai lui Uranus, care au luptat împotriva lui Zeus pentru supremaţie.

[2] **stihie** - fenomen al naturii care se manifestă ca o forţă irezistibilă, forţă oarbă a naturii.

- idealul de libertate al eroului are înălţimea zborului îndrăzneţ al vulturilor carpatici;
- cunoscător al graiului stejarilor seculari, eroul legendar poate veni în ajutorul ţării pârjolite şi pustiite de tătari;
- natura însufleţită venerează pe Dan, apărătorul ei, neînfricat şi etern;
- demnitatea, puritatea şi tenacitatea în păstrarea fiinţei naţionale prin apărarea credinţei străbune se identifică numai cu grandoarea Ceahlăului;
- titanismul izvorât din iubirea de patrie întruchipată de legătura sa cu pământul gliei strămoşeşti, apărată cu dăruire până în clipa sfârşitului, vatră românească a cărei icoană îl însoţeşte în neființă.

2. *Dan, simbol al eroismului românesc*

- Dan coboară dintr-o „istorie augustă” ca un uriaş aducând pilda trecutului în prezent, urmând drumul lui Ştefan cel Mare.

3. *Vitejia legendară a lui Dan în luptă cu duşmanii țării în vremea tinereții, precum şi în iarna vieții*

4. *Dan, sinteză a trăsăturilor titanului în istoria națională*

II. Elemente de limbaj utilizate pentru evocarea plastică a măreției trecutului istoric românesc

Elemente de lexic:

- neologisme (*fantasmă, misterios, solitară*)
- arhaisme (*jac, pasă, han, arcan, pală, ghiauri*)
- forme verbale arhaice (*el pasă, au trecut Nistrul*)
- elemente populare (*dalbă, sărmanul*)

(La valoarea de simbol al lui Dan contribuie fapte din trecut şi prezent, limbaj arhaic, popular, neologisme - vorbeşte cu solul ca Mircea din „Scrisoarea III”, ca răzeşul din „Neamul Şoimăreştilor”)

- locuțiunile:
  - *taie-n carne vie*
  - *steie față*
  - *să-ți faci ochirea roată*
  - viitorul popular *s-a toci*
  - dativul etic *tătarii mi-i aşteaptă*
- fonetisme populare:
  - *vremei*
  - *secul*
  - *stuhul*
  - *încongiurat*
  - *câini*
  - *nu vreu*
  - *ferice*
  - *străluce*

- idealul de libertate al eroului are înălţimea zborului îndrăzneţ al vulturilor carpatici;

- cunoscător al graiului stejarilor seculari, eroul legendar poate veni în ajutorul ţării pârjolite şi pustiite de tătari;

- natura însufleţită venerează pe Dan, apărătorul ei, neînfricat şi etern;

- demnitatea, puritatea şi tenacitatea în păstrarea fiinţei naţionale prin apărarea credinţei străbune se identifică numai cu grandoarea Ceahlăului;

- titanismul izvorât din iubirea de patrie întruchipată de legătura sa cu pământul gliei strămoşeşti, apărată cu dăruire până în clipa sfârşitului, vatră românească a cărei icoană îl însoţeşte în nefiinţă.

2. *Dan, simbol al eroismului românesc*

- Dan coboară dintr-o „istorie augustă” ca un uriaş aducând pilda trecutului în prezent, urmând drumul lui Ştefan cel Mare.

3. *Vitejia legendară a lui Dan în luptă cu duşmanii ţării în vremea tinereţii, precum şi în iarna vieţii*

4. *Dan, sinteză a trăsăturilor titanului în istoria naţională*

II. Elemente de limbaj utilizate pentru evocarea plastică a măreţiei trecutului istoric românesc

Elemente de lexic:

— neologisme (*fantasmă, misterios, solitară*)

— arhaisme (*jac, pasă, han, arcan, pală, ghiauri*)

— forme verbale arhaice (*el pasă, au trecut Nistrul*)

— elemente populare (*dalbă, sărmanul*)

(La valoarea de simbol al lui Dan contribuie fapte din trecut şi prezent, limbaj arhaic, popular, neologisme - vorbeşte cu solul ca Mircea din „Scrisoarea III”, ca răzeşul din „Neamul Şoimăreştilor”)

— locuţiunile:
    — *taie-n carne vie*
    — *steie faţă*
    — *să-ţi faci ochirea roată*
    — viitorul popular *s-a toci*
    — dativul etic *tătarii mi-i aşteaptă*

— fonetisme populare:
    — *vremei*
    — *secul*
    — *stuhul*
    — *încongiurat*
    — *câini*
    — *nu vreu*
    — *ferice*
    — *străluce*

„Autorul baladelor şi idilelor a descins din lumea basmelor, dar a făcut popas în satul lui. Ne-a dat o luminoasă monografie a satului românesc."

(Octavian Goga)

George Coşbuc

(1866 - 1918)

George Coşbuc, fiul preotului Sebastian Coşbuc, s-a născut la 8 septembrie 1866 în satul Hordou în apropierea oraşului Năsăud. Mama sa, Maria, era înzestrată cu sensibilitate, cunoştea numeroase doine, hore, strigături satirice pe care le completa cu improvizaţii proprii.

A urmat şapte clase primare la Hordou şi Telciu, liceul la Năsăud şi Facultatea de Filozofie la Cluj, fiind silit să-şi întrerupă studiile din cauza lipsurilor materiale.

A început de timpuriu să compună cu uşurinţă versuri apropiate de spiritul poeziei populare.

În anul 1887, Ion Slavici îl cheamă la redacţia revistei *Tribuna*, ***perioada tribunistă fiind cea mai rodnică din creaţia lui Coşbuc.***

Împreună cu I. L. Caragiale şi Slavici editează revista *Vatra* ***în anul 1894.***

Poeziile sale au fost adunate în volumele: *Balade şi idile* ***(1893),*** *Fire de tort* ***(1893),*** *Ziarul unui pierde-vară* ***(1902),*** *Cântece de vitejie* ***(1904).***

Poetul năsăudean a realizat traduceri valoroase din capodopere ale literaturii universale: *Georgicele* ***şi*** *Eneida* ***de Vergiliu,*** *Divina Comedie* ***de Dante Alighieri,*** *Don Carlos* ***de Schiller,*** *Mazepa* ***de Byron.***

Paşa Hassan

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle oştirea păgână,
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă cu vuiet curgând
Oştirea română.

Întrebări şi exerciţii

1. Comentaţi prima strofă a poeziei.

2. Căutaţi verbele la gerunziu, remarcaţi poziţia lor în vers şi

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă;
În spatele-oştirii muntene s-aruncă
Urlând ianicerii, prin flinte şi fum,
Dar paşa rămâne alături de drum,
Departe de luncă.

Mihai îl zăreşte şi-alege vro doi,
Se-ntoarce şi pleacă spre gloată,
Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Şi-o frânge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vântură toată.

Hassan, de mirare, e negru-pământ;
Nu ştie de-i vis, ori aieve-i,
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede că Bogdan e suflet de vânt
Şi-n faţă-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.

Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Împrăştie singur pe câţi îi adună,
Cutreieră câmpul, tăind de pe cai -
El vine spre paşă: e groază şi vai,
Că vine furtună.

precizaţi ce fel de imagini se creează cu ajutorul lor.

3. Selectaţi cuvinte şi expresii care surprind starea jalnică a armatelor duşmane.

4. Prin ce cuvinte se înfăţişează iureşul luptei? Ce rol au adverbele *alături* şi *departe* în caracterizarea personajelor?

5. Căutaţi comparaţiile din strofa a IV-a şi apreciaţi puterea lor de sugestie.

6. Ce fel de imagini se realizează cu ajutorul verbelor în strofa a IV-a?

7. Prin ce elemente de limbaj se subliniază sentimentul de groază al paşei?

8. Raportaţi construcţiile *e negru-pământ, e suflet de vânt* la conţinutul de idei al strofei a V-a.

9. În ce scop sunt folosite acumulările verbale, interjecţia *iată* cu valoare predicativă, interjecţia *vai* cu valoare substantivală?

10. Interpretaţi ultimul vers al strofei a VI-a ţinând seama că în poezia lui Coşbuc versul scurt (final) constituie concluzia strofei respective.

- Stăi, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăirea -
Dar pașa-și pierduse și capul și firea!
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară și-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

Sălbatecul vodă e-n zale și-n fier,
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poartă-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.

Stăi pașă! Să piară azi unul din noi!
Dar pașa mai tare zorește;
Cu scările-n coapse fugaru-și lovește
Și gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi;
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi,
El zboară șoimește.

Turbanul îi cade și-l lasă căzut;
Își rupe cu mâna vestmântul,
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul
Și lui i se pare că-n loc e ținut;
Aleargă de groaza pieirii bătut,
Mănâncă pământul.

Și-i dârdâie dinții, și-i galben perit!
Dar Alah din ceruri e mare!
Și Alah scurtează grozava-i cărare.
Căci pașa-i de taberi aproape sosit,
Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit,
Să-i deie scăpare.

Și-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au și beii că fuga e bună

11. Cum reacționează pașa Hassan când Mihai îl cheamă la luptă dreaptă?

12. Care sunt elementele componente ale hiperbolei cu ajutorul căreia este zugrăvită figura lui Mihai?

13. Prin ce figură de stil sunt surprinse reacțiile pașei îngrozit de gândul confruntării cu Mihai?

14. Căutați epitetul adverbial prin care se exprimă dispreţul față de lașitatea pașei.

15. Selectați cuvinte și expresii prin care se încheagă imaginea ridicolă a pașei.

16. Ce locuțiune verbală din strofa a X-a contribuie la ilustrarea punctului culminant al spaimei lui Hasan?

17. Ce idee se subliniază prin asocierea imaginilor *Și-i dârdie dinții, și-i galben-perit!*, prin repetiția substantivului *Alah* și prin exclamațiile retorice din penultima strofă?

18. Ce sentimente ale poetului se desprind din strofa finală

Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

(deznodământ) faţă de paşa Hassan şi faţă de voievodul muntean?

Comentariu literar

George Coşbuc este un rapsod al istoriei naţionale, deoarece a ilustrat în poezia sa momente cheie din lupta poporului român pentru libertate. Evenimentele evocate încep cu îndepărtatele vremuri dacice şi sunt urmărite cronologic până în contemporaneitatea poetului. Demnitatea, dragostea de ţară a dacilor, concepţia lor despre viaţă şi moarte constituie tema poeziei *Decebal către popor.* Lupta românilor transilvăneni în secolul al X-lea împotriva ungurilor în timpul consolidării voievodatelor este prezentată emoţionant în balada *Moartea lui Gelu.* Lupta antiotomană este urmărită de-a lungul mai multor etape: în epoca voievozilor din secolul al XVI-lea, înfăţişată prin poezia *Paşa Hassan,* în timpul revoluţiei de la 1821 despre care scrie *Oltenii lui Tudor* şi Războiul de Independenţă, eveniment căruia îi închină volumul *Cântece de vitejie.*

Poezia *Paşa Hassan* aparţine genului epic şi este o baladă. A fost publicată în 1894, realizată sub influenţa Războiului de Independenţă, apoi inclusă în volumul *Cântece de vitejie.* Poetul a folosit ca sursă de documentare opera lui N. Bălcescu *Românii supt Mihai-voievod Viteazul,* capitolul *Călugărenii,* referindu-se doar la momentul în care Mihai se avântă pe câmpul de bătălie, provocându-l pe Hassan la luptă deschisă.

Este o baladă deoarece ilustrează faptele de eroism ale unui personaj istoric cu însuşiri excepţionale.

Balada evocă bătălia de la Călugăreni din anul 1595, elogiază eroismul ostaşilor români sub conducerea lui Mihai Viteazul şi satirizează laşitatea turcilor şi a conducătorilor acestora.

Titlul este numele unui conducător al armatei otomane; prin intermediul stărilor lui sufleteşti se încheagă tabloul bătăliei şi mai ales imaginea neînfricatului domn muntean.

La începutul poeziei se înfăţişează figura impunătoare a lui Mihai care pătrunde vijelios printre duşmani urmat de vitejii săi. Măreţia eroului este evidenţiată prin construcţia metaforică *cu fulgeru-n mână,* iar tumultul luptei se relevă prin imagini vizuale, auditive şi motorii. Un rol important în cadrul elementelor auditive îl au verbele la gerunziu *trecând, făcând, curgând* aşezate la sfârşitul versurilor, poziţie care impune accentuarea lor, sugerând o muzică gravă ca un glas de pierzanie. Această secvenţă emoţionează prin arta cu care Coşbuc dă viaţă tabloului bătăliei şi prin subtilitatea cu care imaginează perspectiva victoriei românilor:

Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle oştirea păgână,
Căci vodă o-mparte cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă cu vuiet curgând
Oştirea română.

Avântul eroic al românilor contrastează cu spaima şi dezordinea din oştirea turcilor. Aglomerările verbale, epitetul adverbial *deolaltă* şi repetiţia *un val după val* surprind starea jalnică a armatelor duşmane. Îmbulzindu-se să treacă podul de peste Neajlov, cea mai mare parte a turcilor şi-a găsit moartea în apele râului unde căzuse însuşi Sinan-paşa - salvat cu greu de un ostaş al său. Metafora *fulgerul Sinan* şi verbul *se-nchină* relevă situaţia ridicolă în care se află cunoscutul comandant al armatei otomane:

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frâiele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

Antiteza sugerează două planuri: al înălţării românilor în perspectiva istoriei şi al prăbuşirii păgânilor.

O altă secvenţă a încleştării dramatice de la Călugăreni o constituie intrarea în luptă a ienicerilor conduşi de Mihnea Turcitul[1] împotriva muntenilor pe care îi trădase. Prin intermediul acestui personaj, Coşbuc condamnă pe vânzătorii de ţară din toate timpurile.

Iureşul luptei este surprins prin verbele *urlând, s-aruncă* şi prin substantivele *flinte* şi *fum.* În această parte a baladei este înfăţişat Paşa Hassan caracterizat de la început prin laşitate, element negativ subliniat de verbul *rămâne* şi adverbele *departe* şi *alături:*

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă;
În spatele-oştirii muntene s-aruncă
Urlând ienicerii, prin flinte şi fum,
Dar paşa rămâne alături de drum,
Departe de luncă.

În contrast cu paşa care se mulţumeşte să dea porunci, rămânând departe de primejdii, domnitorul românilor se avântă asupra păgânilor, încurajându-şi ostaşii prin fapte. Comparaţiile ca *volbura toamnei*, *ca lupu-ntre oi*, verbele *frânge, bate, vântură*, adverbele *degrabă, înapoi* pun în lumină vitejia legendarului Mihai:

---

[1] **Mihnea Turcitul** - domn al Ţării Româneşti (1577-1583 şi 1585-1891); mazilit în 1591, a trecut la mahomedanism devenind guvernator al oraşului Nicopole.

Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Şi-o frânge degrabă şi-o bate-napoi
Şi-o vântură toată.

Antiteza se adânceşte în versurile *Hassan de mirare e negru-pământ, Bogdan e suflet de vânt*; metafora inedită - *suflet de vânt* scoate în evidenţă faptul că voievodul apare în bătălie înfricoşător ca şi stihiile care mătură totul în calea lor. Groaza paşei se subliniază prin acumulări verbale, prin imagini vizuale şi motorii, prin exclamaţii retorice, cu ajutorul epitetului *nebună*, determinant al substantivului *groază* şi prin interjecţia *vai:*

Dar iată-l! E vodă ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună,
Împrăştie singur pe câţi îi adună,
Cutreieră câmpul tăind de pe cai -
El vine spre paşă; e groază şi vai,
Că vine furtună.

Provocat la luptă deschisă de către domnitor, paşa aleargă îngrozit pierzându-şi demnitatea de conducător gândind că orice moarte este mai uşoară decât cea survenită în confruntarea cu *ghiaurul Mihai*:

— Stăi, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun,
Că nu te-am găsit nicăirea -
Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea!
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară şi-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea!

Hassan îl vede pe neînfricatul domn ca pe un uriaş, imagine halucinantă realizată printr-un şir de hiperbole care au la bază epitetele *crunte, gigantică* şi comparaţiile *-i un munte, e tunet, e ger:*

Sălbatecul vodă e-n zale şi-n fier,
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poartă-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte.

Gesturile şi stările sufleteşti ale paşei îl prezintă ca pe un om înnebunit de frică:

Cu scările-n coapse fugaru-şi loveşte
Şi gâtul i-l bate cu pumnii amândoi

Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară şoimeşte.

Adverbul *şoimeşte* dă glas dispreţului faţă de laşitatea lui Hassan - cuvântul *şoimeşte*, care exprimă cutezanţa, avântul şi setea de libertate având în context semnificaţii ironice.

Lipsit de orice control, paşa lasă turbanul să-i cadă şi nu-l ridică, îşi sfâşie veşmintele în fuga lui desperată spre tabăra turcească unde nădăjduieşte să găsească salvarea:

Aleargă de groaza pieirii, bătut,
Mănâncă pământul

Finalul accentuează dispreţul poetului atât faţă de paşă, cât şi faţă de bei, îngroziţi deopotrivă de către Mihai:

Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi beii că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

Versul lung de 11 silabe, versul scurt cu valoare de concluzie - aşezat la sfârşitul strofei, contribuie la crearea imaginii unui episod istoric grandios din istoria naţională: victoria de la Călugăreni din anul 1595.

George Coşbuc realizează tehnica basoreliefului prin alternarea prim-planului cu planurile secundare, prin utilizarea prezentului istoric, prin conturarea unor personaje şi schiţarea altora.

Poetul aşază pe Mihai în rândul domnitorilor care au devenit eroi populari încă din timpul vieţii deoarece au înţeles să se angajeze în lupta neîntreruptă pentru libertate naţională.

Frumuseţea sentimentelor exprimate şi valoarea artistică fac din această poezie un model de baladă istorică.

Poetul dovedeşte că este *„suflet în sufletul neamului său"* prin entuziasmul cu care evocă istoria, prin dragostea cu care înfăţişează lumea satului şi frumuseţea plaiului românesc.

Exerciţii de fixare

1. Realizaţi o descriere în care să înfăţişaţi imaginea de ansamblu a celor două armate, folosind figurile de stil din primele două strofe ale poeziei.
2. Caracterizaţi prin antiteză cele două personaje ale baladei.

> ***„Din satul de țărani și clăcași, apăsați de nevoi și de împilări, văzut ca o colectivitate solidară în fața aceluiași destin istoric, se desprind pe rând și se perindă ca pe o peliculă de film tablouri, figuri individuale și scene memorabile… Se profilează dascăli ideali, asemenea unor sfinți dintr-o icoană veche, zugrăvită de-un meșter de la țară…, dăscălițe mucenițe.”***
>
> ***(Ion Dodu Bălan)***

Dăscălița

de Octavian Goga

Când, tremurându-și jalea și sfiala,
Un cânt pribeag îmbrățișează firea,
Și-un trandafir crescut în umbră moare,
Și soare nu-i să-i plângă risipirea,
Eu plâng atunci, căci tu-mi răsai în zare,
A vremii noastre dreaptă muceniță,
Copil blajin, cuminte prea devreme,
Sfielnică, bălaie dăscăliță.

Ca strălucirea ochilor tăi limpezi,
Poveste nu-i mai jalnic povestită,
Tu ești din leagăn soră cu sfiala,
Pe buza ta n-a tremurat ispită.
Cununa ta de zile și de visuri
Au împletit-o rele ursitoare,
Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă,
Și mâna nu-i atâtea știutoare.

Moșnegi, ceteți ai cărților din strană,
Din graiul tău culeg învățătură,
E scrisă parcă-n zâmbetele tale
Seninătatea slovei din scriptură
În barba lor, căruntă ca amurgul,
Ei strâng prinosul lacrimilor sfinte,
Căci văd aievea întrupat ceaslovul
În vorba ta domoală și cuminte.

La tine vin nevestele să-și plângă
Feciorii duși în slujbă la-mpăratul,
Și tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,
În alte țări când le trimiți oftatul…

Întrebări și exerciții

1. Cum se realizează cadrul evocării?

2. Prin ce figuri de stil se schițează imaginea învățătoarei?

3. Ce elemente se subliniază în strofa a II-a?

4. În ce împrejurări este surprinsă identificarea vieții dăscăliței cu existența satului?

Şi fete vin, să le-nfloreşti altiţa,
La pragul tău e plină uliçioara,
Şi fetele îşi şopotesc în taină:
„Ce mâini frumoase are domnişoara!”

... Aşa grijind copiii altor mame,
Te stingi zâmbind în calea ta, fecioară,
Iar căpătâiul somnului tău vitreg
De-un vis deşert zadarnic se-nfioară.
Tu parc-auzi cum picură la geamuri
Un ciripit de pui de rândunică
Şi-un glas răzleţ îţi înfierbântă tâmpla,
Cu tine-adoarme-o dulce, sfântă frică.

5. Ce concluzie se exprimă în penultima strofă?

Sfios, amurgul toamnei mohorâte
Îşi mişcă-ncet podoaba lui bolnavă,
Ca din cădelniţi fumul din tămâie,
Prelung se zbate frunza din dumbravă.
Tu stai în prag, şi din frăgar o frunză
La sânul tău s-a coborât să moară,
Iar vântul spune crengilor plecate
Povestea ta, frumoasă domnişoară...

6. Ce corespondenţă se observă între prima şi ultima strofă?

7. Ce constatare se poate face privind sfârşitul versurilor 1, 2, 3 şi 6 din ultima strofă?

Răspunsuri posibile

Titlul indică personajul al cărui portret se realizează în întreaga poezie. Faptul că substantivul este articulat cu articolul hotărât „a” subliniază valoarea de simbol - tipul dăscăliţei.

Cadrul evocării durerii adânci pricinuite de stingerea timpurie a dăscăliţei este descris prin substantivele „jalea”, „în umbră”, „risipirea”, prin verbele „tremurându-şi”, „moare”, „să plângă”, „(eu) plâng” şi prin adjectivul „pribeag”.

Epitetele „dreaptă (muceniţă)”, „(copil) blajin”, „cuminte prea devreme”, „sfielnică, bălaie (dăscăliţă)” şi metafora „muceniţă” schiţează imaginea fiinţei blânde şi pure, evocată în poezie.

Strofa a II-a dă glas revoltei poetului faţă de soarta vitregă a fiinţei nevinovate şi atotştiutoare. Destinul potrivnic este condamnat prin epitetul adverbial „mai jalnic” (comparativ de superioritate), prin construcţia metaforică „cununa ta de zile şi de visuri” şi prin epitetul „rele(ursitoare)”. Curăţenia sufletească este scoasă în evidenţă prin comparaţiile „ca strălucirea ochilor tăi limpezi”, „Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă”, prin construcţia metaforică „Tu eşti din leagăn soră cu sfiala” şi prin notaţia „Pe buza ta n-a tremurat ispită.” Iscusinţa se reliefează prin versul „Şi mână nu-i atâtea ştiutoare". Viaţa dăscăliţei se contopeşte cu durerile, visurile, dorurile şi bucuriile satului. Deşi este doar copilă, bătrânii, cititorii în strană, oameni înţelepţi - împărtăşesc din învăţătura ei. Admiraţia moşnegilor izvorăşte din faptul că ei recunosc în vorba „domoală şi cuminte" cuvântul sfânt al ceaslovului. Dăscăliţa ascultă durerea mamelor şi dorul pentru feciorii trimişi departe în armată. Ea întocmeşte scrisorile pentru cei plecaţi pe drumul greu al străinătăţii şi fiecare cuvânt este o frântură din sufletul mâhnit al mamelor; verbul „să-şi plângă" şi substantivele „o lacrimă" şi „oftatul" scot în evidenţă jalea:

La tine vin nevestele să-şi plângă
Feciorii duşi în slujbă la-mpăratul,
Şi tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,
În alte ţări când le trimiţi oftatul...

Învăţătoarea sădeşte în sufletul fetelor dragostea pentru frumos, arătându-le cum să-şi împodobească portul străbun:

Şi fete vin, să le-nfloreşti altiţa,
La pragul tău e plină ulicioara,
Şi fetele îşi şopotesc în taină:
„Ce mâini frumoase are domnişoara!"

Exclamaţia „Ce mâini frumoase are domnişoara!" dă glas admiraţiei fetelor faţă de delicateţea mâinilor pricepute ale dăscăliţei.

Penultima strofă are valoare de concluzie în cadrul întregii poezii. Puterea de totală dăruire a dăscăliţei faţă de lumea satului se reflectă prin gerunziul „grijind", substantivul „copiii" şi adjectivul pronominal nehotărât „altor (mame)".

Octavian Goga este cuprins de adâncă tristeţe la gândul că unei fiinţe atât de generoase i-a fost hărăzită o soartă ce i-a împiedicat împlinirea propriei fericiri. Zădărnicia întruchipării viselor este evidenţiată de epitetele „deşert" şi „zadarnic (vis)". Verbul „adoarme", substantivul „frică", epitetul „dulce" şi „sfântă" schiţează ideea morţii.

În ultima strofă, ca şi în prima, se descrie un cadru de natură apăsătoare în care elementele firii se pregătesc pentru clipa stingerii frumoasei domnişoare. Durerea copleşitoare este accentuată de epitetele „mohorâtă", „bolnave", de comparaţiile „Ca din cădelniţi fumul de tămâie/ Prelung se zbate frunza din dumbravă" şi de verbul „să moară".

Cuvintele din finalul versurilor 1, 2, 3, 4 şi 6 realizează o gradaţie ascendentă privind melancolia şi jalea apropierii morţii: „mohorâtă", „bolnavă", „de tămâie", „să moară".

Sfârşitul dăscăliţei în singurătate se sugerează cu deosebită subtilitate prin imaginea frunzei desprinse din frăgar murind la sânul ei.

atâtea ştiutoare". Viaţa dăscăliţei se contopeşte cu durerile, visurile, dorurile şi bucuriile satului. Deşi este doar copilă, bătrânii, cititorii în strană, oameni înţelepţi - împărtăşesc din învăţătura ei. Admiraţia moşnegilor izvorăşte din faptul că ei recunosc în vorba „domoală şi cuminte" cuvântul sfânt al ceaslovului. Dăscăliţa ascultă durerea mamelor şi dorul pentru feciorii trimişi departe în armată. Ea întocmeşte scrisorile pentru cei plecaţi pe drumul greu al străinătăţii şi fiecare cuvânt este o frântură din sufletul mâhnit al mamelor; verbul „să-şi plângă" şi substantivele „o lacrimă" şi „oftatul" scot în evidenţă jalea:

La tine vin nevestele să-şi plângă
Feciorii duşi în slujbă la-mpăratul,
Şi tu ascunzi o lacrimă-ntre slove,
În alte ţări când le trimiţi oftatul...

Învăţătoarea sădeşte în sufletul fetelor dragostea pentru frumos, arătându-le cum să-şi împodobească portul străbun:

Şi fete vin, să le-nfloreşti altiţa,
La pragul tău e plină ulicioara,
Şi fetele îşi şopotesc în taină:
„Ce mâini frumoase are domnişoara!"

Exclamaţia „Ce mâini frumoase are domnişoara!" dă glas admiraţiei fetelor faţă de delicateţea mâinilor pricepute ale dăscăliţei.

Penultima strofă are valoare de concluzie în cadrul întregii poezii. Puterea de totală dăruire a dăscăliţei faţă de lumea satului se reflectă prin gerunziul „grijind", substantivul „copiii" şi adjectivul pronominal nehotărât „altor (mame)".

Octavian Goga este cuprins de adâncă tristeţe la gândul că unei fiinţe atât de generoase i-a fost hărăzită o soartă ce i-a împiedicat împlinirea propriei fericiri. Zădărnicia întruchipării viselor este evidenţiată de epitetele „deşert" şi „zadarnic (vis)". Verbul „adoarme", substantivul „frică", epitetul „dulce" şi „sfântă" schiţează ideea morţii.

În ultima strofă, ca şi în prima, se descrie un cadru de natură apăsătoare în care elementele firii se pregătesc pentru clipa stingerii frumoasei domnişoare. Durerea copleşitoare este accentuată de epitetele „mohorâtă", „bolnave", de comparaţiile „Ca din cădelniţi fumul de tămâie/ Prelung se zbate frunza din dumbravă" şi de verbul „să moară".

Cuvintele din finalul versurilor 1, 2, 3, 4 şi 6 realizează o gradaţie ascendentă privind melancolia şi jalea apropierii morţii: „mohorâtă", „bolnavă", „de tămâie", „să moară".

Sfârşitul dăscăliţei în singurătate se sugerează cu deosebită subtilitate prin imaginea frunzei desprinse din frăgar murind la sânul ei.

Vântul în zbuciumul său necontenit va spune în veci ca un prohod această poveste amară; punctele de suspensie sugerează ecoul amintirii peste timp.

Exerciţii de fixare

1. Explicaţi sensul următoarelor versuri: „A vremii noastre dreaptă muceniţă”, „Tu eşti din leagăn soră cu sfiala”, „Ca fruntea ta nu-i frunte de zăpadă”.
2. Realizaţi o descriere a unui colţ din natură în anotimpul toamnei folosind şi cuvintele: „în umbră”, „soarele palid”, „amurgul toamnei”, „podoaba lui”, „dumbravă”, „frăgar”, „o frunză”, „vântul”, „crengile”, „tremurând”, „a cuprinde”, „a risipi”, „a mişca”, „a adia”, „a se zbate”, „pribeag”, „melancolic”, „sfielnic”, „prelung”, „cândva”, „mereu”, „pretutindeni”, „în depărtare”.
3. Alcătuiţi familia lexicală a cuvintelor: „a povesti”, „a pleca”, „a luci”, „a ascunde”.

Ion Creangă

(1839 - 1889)

Ion Creangă s-a născut la 10 iunie 1839, în satul Humulești din județul Neamț, fiind fiul lui Ștefan a Petrei și al Smarandei, fiica lui David Creangă din satul Pipirig.

Între anii 1846-1855 urmează școala primară la Humulești, la Broșteni, școala domnească de la Târgu-Neamț și școala de la Fălticeni. Între anii 1855-1858 frecventează cursurile Seminarului de la Școala din Iași, apoi studiază la Școala normală din Iași, după absolvire fiind numit institutor în orașul respectiv.

În 1875 îl cunoaște pe Eminescu, poetul îl introduce la *Junimea* (societate literară de prestigiu care și-a desfășurat activitatea la Iași) și îl ajută să debuteze în *Convorbiri literare* (la 1 octombrie1875 cu *Soacra cu trei nurori*), unde își va publica și celelalte povestiri și povești.

După mai mulți ani de boală, se stinge la 31 decembrie 1889 și este înmormântat la Iași în cimitirul Eternitatea.

În 1890-1892 apar *Scrierile lui Ion Creangă* în două volume (cu o prefață de A. D. Xenopol).

Bojdeuca din Iași - devenită muzeu - este mărturia trecerii lui Creangă prin această veche așezare de cultură românească, unde el însuși a scris pagini nemuritoare și s-a pătruns de strălucirea geniului eminescian.

Creația literară a lui Ion Creangă se compune din povești, povestiri și Amintiri din copilărie. Cele mai cunoscute povești ale scriitorului sunt: *Povestea lui Harap-Alb, Povestea porcului, Dănilă Prepeleac, Povestea lui Stan Pățitul, Fata babei și fata moșneagului, Punguța cu doi bani, Capra cu trei iezi.* **Dintre povestiri amintim:** *Cinci pâini, Acul și barosul, Povestea unui om leneș, Soacra cu trei nurori. Un loc aparte ocupă în cadrul povestirilor Moș Ion Roată și Unirea, Moș Ion Roată și Vodă Cuza, Moș Nichifor Coțcariul și Popa Duhu* - povestea (basmul) cuprinde elementele fantastice, povestirea prezintă întâmplări reale din domeniul istoriei sau din viața de toate zilele.

Ion Creangă

(1839 - 1889)

Ion Creangă s-a născut la 10 iunie 1839, în satul Humuleşti din judeţul Neamţ, fiind fiul lui Ştefan a Petrei şi al Smarandei, fiica lui David Creangă din satul Pipirig.

Între anii 1846-1855 urmează şcoala primară la Humuleşti, la Broşteni, şcoala domnească de la Târgu-Neamţ şi şcoala de la Fălticeni. Între anii 1855-1858 frecventează cursurile Seminarului de la Şcoala din Iaşi, apoi studiază la Şcoala normală din Iaşi, după absolvire fiind numit institutor în oraşul respectiv.

În 1875 îl cunoaşte pe Eminescu, poetul îl introduce la *Junimea* (societate literară de prestigiu care şi-a desfăşurat activitatea la Iaşi) şi îl ajută să debuteze în *Convorbiri literare* (la 1 octombrie1875 cu *Soacra cu trei nurori*), unde îşi va publica şi celelalte povestiri şi poveşti.

După mai mulţi ani de boală, se stinge la 31 decembrie 1889 şi este înmormântat la Iaşi în cimitirul Eternitatea.

În 1890-1892 apar *Scrierile lui Ion Creangă* în două volume (cu o prefaţă de A. D. Xenopol).

Bojdeuca din Iaşi - devenită muzeu - este mărturia trecerii lui Creangă prin această veche aşezare de cultură românească, unde el însuşi a scris pagini nemuritoare şi s-a pătruns de strălucirea geniului eminescian.

Creaţia literară a lui Ion Creangă se compune din poveşti, povestiri şi Amintiri din copilărie. Cele mai cunoscute poveşti ale scriitorului sunt: *Povestea lui Harap-Alb, Povestea porcului, Dănilă Prepeleac, Povestea lui Stan Păţitul, Fata babei şi fata moşneagului, Punguţa cu doi bani, Capra cu trei iezi.* Dintre povestiri amintim: *Cinci pâini, Acul şi barosul, Povestea unui om leneş, Soacra cu trei nurori. Un loc aparte ocupă în cadrul povestirilor Moş Ion Roată şi Unirea, Moş Ion Roată şi Vodă Cuza, Moş Nichifor Coţcariul şi Popa Duhu* - povestea (basmul) cuprinde elementele fantastice, povestirea prezintă întâmplări reale din domeniul istoriei sau din viaţa de toate zilele.

Amintiri din copilărie
II

(fragment)

Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stâlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humulit de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie! Şi, Doamne, frumos era pe atunci căci şi părinţii şi fraţii, şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea! Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa.

Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele între nori după o ploaie îndelungată. „Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea”. Şi vremea se îndrepta după râsul meu...

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de pe

Întrebări şi exerciţii

1. Scriitorul este prezent în povestire în postura omului matur şi a personajului Nică. Descoperiţi cum se conturează cu ajutorul timpului verbelor şi al adverbului *acum* cele două ipostaze în care se află prozatorul

2. Apreciaţi scopul folosirii enumeraţiei.

3. Descoperiţi procedeele artistice utilizate în autocaracterizare.

4. Prin ce modalităţi este zugrăvită imaginea mamei?

5. Din ce motive îşi închipuie copilul că mama era înzestrată cu puteri neobişnuite?

deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul sau păretele sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior zicând: „Na, na!" şi îndată-mi trecea durerea...

Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt şi vremea rea, sau când ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul. Şi mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării; ori mai în grabă lua funingenă de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!" Şi-mi făcea apoi câte un benchi boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul!... Şi alte multe încă făcea.

Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte; şi-mi aduc bine aminte căci braţele ei m-au legănat, când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i gângurind şi uitându-mă în ochii ei cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat. Iar înţelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine şi ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgele, şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap, şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, şi dorul meu era acum nemărginit; căci sprinţar şi înşelător este gândul omului, pe

6. Arătaţi rolul propoziţiei subordonate consecutive în cadrul caracterizării Smarandei.

7. Selectaţi credinţele populare consemnate în text.

8. Ce sugerează adverbele *oleacă* şi *îndată* cu privire la dragostea Smarandei faţă de Nică?

profund sentimentale

9. În ce constă caracterul liric al evocării mamei?

10. La ce se referă meditaţiile din alineatul alăturat?

ale cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt!

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată. Şi, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire! Copilul, încălecat pe băţul său, gândeşte că se află călare pe un cal de cei mai straşnici, pe care aleargă, cu voie bună, şi-l bate cu biciul şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ţi ié auzul; şi de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe băţ îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinescă, noi, băieţii, tocmai atunci ridicam casa în slavă. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, îngheţat de frig şi plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric, şi el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la baba-oarbă, ne ridica în grindă zicând; „Tâta mare!” şi ne săruta mereu pe fiecare, iar după ce aprindea opaiţul şi tata se punea să mănânce, noi scoteam mâţele de prin ocniţe şi cotruţe şi le flocăiam şi le şmotream dinaintea lui, de le mergea colbul, şi nu puteau scăpa bietele mâţe din mânile noastre, până ce nu ne zgârâiau şi

11. Cum consideră prozatorul că poate fi depăşită întristarea?

12. Care sunt izvoarele fericirii copilului?

13. Ce consideraţii face I. Creangă despre vârsta copilăriei? (În răspunsul vostru aveţi în vederea opinia criticului literar George Călinescu).

14. Ce relaţii dintre părinţi şi copii sunt ilustrate prin descrierea serilor petrecute în familie?

ale cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt!

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată. Şi, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire! Copilul, încălecat pe bățul său, gândeşte că se află călare pe un cal de cei mai straşnici, pe care aleargă, cu voie bună, şi-l bate cu biciul şi-l struneşte cu tot dinadinsul, şi răcneşte la el din toată inima, de-ți ié auzul; şi de cade jos, crede că l-a trântit calul, şi pe băț îşi descarcă mânia în toată puterea cuvântului...

Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi, băieții, tocmai atunci ridicam casa în slavă. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig şi plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric, şi el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la baba-oarbă, ne ridica în grindă zicând; „Tâta mare!" şi ne săruta mereu pe fiecare, iar după ce aprindea opaițul şi tata se punea să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnițe şi cotruțe şi le flocăiam şi le şmotream dinaintea lui, de le mergea colbul, şi nu puteau scăpa bietele mâțe din mânile noastre, până ce nu ne zgârâiau şi

11. Cum consideră prozatorul că poate fi depăşită întristarea?

12. Care sunt izvoarele fericirii copilului?

13. Ce considerații face I. Creangă despre vârsta copilăriei? (În răspunsul vostru aveți în vedere opinia criticului literar George Călinescu).

14. Ce relații dintre părinți şi copii sunt ilustrate prin descrierea serilor petrecute în familie?

ne stupeau pe noi.

Încă te uiţi la ei, bărbate - zicea mama - şi le dai paiele! Aşa-i?... Ha, ha! bine v-au mai făcut pughibele spurcate ce sunteţi! Că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceţi otrocol prin cele mâţe şi daţi la om ca cânii prin băţ. Ăra! d-apoi aveţi la ştiinţă că vă prea întreceţi cu dediochiul. Acuş ieu varga din coardă şi vă croiesc de vă merg peticile!

— Ia lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură şi ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huţa. Ce le pasă? lemne la trunchi sunt; slănină şi făină în pod este deavoalna, brânză în putină, asemene; curechi în poloboc slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoşi să mănânce şi să se joace acum, cât sunt mititei; că le-a trece lor zburdăciunea când or fi mai mari şi i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Ş-apoi nu ştii că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă; dacă-i popă, să citească...

— Ţie, omule, - zice mama - aşa ţi-i a zice, că nu şezi cu dânşii în casă toată ziulica, să-ţi scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara, să se mai joace şi pe afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădureţe. Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga şi el afară şi începe a toca în stative, de pârâie păreţii casei şi duduie ferestile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătraiul, face o hodorogeală şi un tărăboi, de-ţi ie auzul. Apoi îşi pun câte-o ţoală în spate şi câte-un coif de hârtie în cap şi cântă „aliluiia" şi „Doamne miluieşte, popa prinde peşte", de te scot din casă. Şi asta în toate zilele de câte

15. Selectaţi elemente de limbaj popular din acest paragraf.

16. Prin ce consideraţii se înfăţişează mândria ţăranului că are casa îndestulată şi bucuria că îi sunt sănătoşi copiii?

17. Remarcaţi rolul dialogului în reînvierea unor icoane din trecut şi în realizarea dinamismului povestirii.

18. Descoperiţi elementele comicului de limbaj şi de situaţie din întregul fragment.

două-trei ori, de-ți vine câteodată să-i coseşti în bătaie, dac-ai sta să te potriveşti lor.

— ...„'Poi, dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ț-au făcut şi băieții biserică aici pe loc, după cheful tău...

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă miram eu, de ce-s aşa de cuminți, mititeii; că tu le dai nas şi le ții hangul. Ia priveşte-i cum stau toți treji şi se uită țintă în ochii noştri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ş-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc şi se sclifosesc, zice mama. Hai! la culcat, băieții, că trece noaptea; vouă ce vă pasă când aveți mâncare sub nas!

Şi după ce ne culcam cu toții, noi băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană şi nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un şurub-două prin cap, şi să ne deie câteva tapangele la spinare. Şi tata, săturându-se câteodată de atâta gălăgie, zicea mamei:

— Ei, taci, taci! ajungă-ți de-amu herghelie! Ştiu că doar nu-s babe, să chirotească în picioare!

Însă mama ne mai da atunci câteva pe deasupra şi mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteți! Nici noaptea nu mă pot hodini de incotele voastre?

Şi numai aşa se putea linişti biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate! Ş-apoi socotiți că se mântuia numai cu atâta? Ți-ai găsit! A doua zi desdimineață le începeam din capăt; şi iar lua mama nănaşa, din coardă, şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?... Vorba ceea:

„Pelea rea şi răpănoasă,
Ori o bate, ori o lasă."

19. La ce se referă ironia tatălui când vorbeşte despre neastâmpărul copiilor?

20. Ce exprimă interjecțiile şi propozițiile exclamative din vorbirea mamei?

21. Cum îşi manifestă Smaranda nemulțumirea pricinuită de obrăzniciile şi de lenea băieților?

22. Prin ce formulări se exprimă duioşia şi înțelegerea omului matur față de mamă?

Şi câte nu ne venea în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ţine minte toate cele şi acum aşa, dacă te slujeşte capul, bade Ioane!

23. Ce rol au în cadrul evocării pronumele *câte* şi adverbul *acum*?

Comentariu literar

Criticul literar Garabet Ibrăileanu a definit specificul clasicului român astfel : „*Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovenesc între români; al sufletului ţărănesc între moldoveni; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni*". (*Note şi impresii*).

În opera sa fundamentală *Amintiri din copilărie* se cristalizează imaginea vieţii materiale şi spirituale a satului românesc de la munte în a doua jumătate a secolului trecut.

Primele trei părţi din *Amintiri din copilărie* apar în revista *Convorbiri literare* (1881-1882), iar partea a IV-a este publicată postum de către prietenii scriitorului (1892).

În anii maturităţii, când norii tristeţilor şi ai grijilor se abat asupra existenţei sale: „*Creangă scrie «Amintirile din copilărie» cu un sentiment de profundă melancolie după timpurile minunate ale copilăriei, dar şi cu plăcerea neasemuită de a se cufunda în primele impresii luminoase şi trainice şi de a zugrăvi, aşa cum îi vede cu ochii maturităţii, oamenii primului său univers*". (Zoe Dumitrescu-Buşulenga).

Retrăind farmecul copilăriei, prozatorul se revede în mijlocul prietenilor şi al jocurilor vârstei fericite, într-un cadru natural îndrăgit, locuit de comunitatea rurală apropiată sufletului său. Astfel se explică faptul că fiecare din cele patru părţi începe cu evocarea satului.

Din partea întâi se desprinde mândria cu care vorbeşte despre *satul vechi răzăşesc* şi despre oamenii lui: *Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau prin părţile noastre, pe când începusem şi eu, drăgăliţă-Doamne, a mă rădica, băieţaş la casa părinţilor mei, din satul Humuleşti din târg, drept peste apa Neamţului, sat mare şi vesel...*

Imaginea satului natal reapare zugrăvită cu acelaşi sentiment la începutul părţii a doua, iar la începutul celei de a treia, Creangă îşi îndreaptă privirile asupra împrejurimilor, descriind *deschiderea satului spre lume* - după aprecierea criticului literar G. Călinescu: ... *satul Humuleşti, în care* *m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii ca alte sate*".

În fragmentul de la începutul părții a doua, scriitorul matur aduce în prim-plan icoane ale copilăriei.

Evocarea nostalgică, făcută la persoana I cu ajutorul verbelor *mă gândesc, nu știu, mă țineam, mă ascundeam,* imprimă un lirism emoționant operei.

Adverbul de timp *acum* din propoziția exclamativă *... parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!* subliniază faptul că în planul prezentului vorbește omul matur - scriitorul -, iar în planul trecutului scriitorul este personajul Nică. Remarcarea locurilor de care se leagă cele mai vechi amintiri ale copilăriei se face prin enumerație, sfera îngustându-se treptat de la *locul nașterii, casa părintească din Humulești, stâlpul hornului, cuptiorul,* la *prichiciul vetrei,* despre fiecare element dându-se câte un detaliu care evidențiază bucuria și farmecul copilăriei unui fiu de țărani: *Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o sfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humulit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie.*

Copilul simte că trăiește într-un timp al fericirii necurmate și într-un spațiu al belșugului rural, într-o familie de oameni sănătoși aflați în bună înțelegere cu vecinii, stare de spirit subliniată de numărul mare al verbelor la imperfect: *Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși și casa ni era îndestulată și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.* Repetiția conjuncției *și* sugerează mulțimea celor dragi scriitorului, iar intensitatea sentimentelor față de fiecare se deduce din ordinea în care sunt enumerate substantivele. Nică are convingerea că aparține unei lumi fericite care i se supune în întregime: *... și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea.*

Într-un astfel de univers lipsit de griji, este firească autocaracterizarea: *Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa.* Cele două trăsături, seninătatea și neastâmpărul devin reprezentări prin comparații cu elemente concrete din natură.

În acest fragment domină figura mamei a cărei imagine se închează prin prezentarea directă a unor trăsături, prin surprinderea unor gesturi, atitudini, sentimente, precum și prin intermediul limbajului. Pentru copilul care își iubea nespus mama, situând-o mai presus de oricine, chipul ei este învăluit de mister, deşi argumentele prin care Nică motivează viziunea miraculoasă sunt cunoştinţe, practici şi credinţe obişnuite în lumea satului, păstrate până astăzi: descântecul, alungarea norilor cu grindină, prepararea răciturilor. Subiectivismul se datorează fascinaţiei exercitate asupra copilului naiv: *... şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga norii cei negri de deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ afară..., închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare, ... buchisea focul cu cleştele să se mai potolească duşmanii... Şi altele multe încă făcea*, încheie admirativ privindu-şi mama cu ochii copilului copleşit de uimire.

Admiraţia atinge intensitatea maximă când Nică vede cum mama îşi foloseşte *puterile magice* ca să-l smulgă de sub influenţa deochiului, pentru ca să fie mereu sănătos şi vesel: admiraţie relevată de notaţia *Şi mai mult decât atâta*. Evocarea nostalgică emoţionează prin căldura şi duioşia cu care zugrăveşte icoana mamei ce i-a dat viaţă din fiinţa ei, l-a ocrotit şi l-a călăuzit până la vârsta înţelepciunii: *Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte: şi-mi aduc bine aminte căci braţele ei m-au legănat, când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i gângurind şi uitându-mă în ochii ei cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat...* Locuţiunea verbală *mi-aduc aminte* repetată şi însoţită de adverb *şi-mi aduc bine aminte* motivează faptul că amintirea este vie deoarece izvorăşte din dragoste şi recunoştinţă adâncă faţă de mamă.

Evocarea continuă printr-un şir de verbe la imperfect sugerând curgerea necontenită a timpului şi evoluţia lui Nică de la copilul cel *şturlubatic*, la tânărul în al cărui suflet încolţesc trăiri necunoscute: *Dar vremea trecea cu amăgele şi eu creşteam pe nesimţite, şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet, şi în loc de înţelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat şi dorul meu era acum nemărginit*. Prozatorul meditează asupra gândurilor negre care amărăsc pe om, şi asupra optimismului, expresie a vitalităţii poporului nostru, care ne ajută să alungăm întristarea prin întoarcerea la lumea copilăriei *... căci ea singură este veselă şi nevinovată*. Atât din reflecţia: *Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furiş apa la adânc, şi din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa întristare*, cât şi din îndemnul: *Hai mai bine despre copilărie să povestim*, scriitorul apare în postura unui prieten care îşi alungă şi ne alungă tristeţea.

Prin consideraţiile asupra copilăriei se precizează că fericirea acestei vârste se datorează lipsei de griji: *Ce-i pasă copilului, când tata şi mama se gândesc la neajunsurile vieţii*. Nică este fericit şi pentru că trăieşte într-o lume imaginară despre care crede că există aievea. Astfel băţul pe care încalecă devine - în închipuirea sa - unul din caii *cei mai straşnici*, jocul transformându-se în realitate trăită din tot sufletul: *...aleargă cu voie bună, şi-l bate cu biciul, şi-l struneşte cu tot dinadinsul şi răcneşte la el din toată inima de-ţi ie auzul* ... Aglomerările verbale relevă dinamismul jocului şi intensitatea bucuriei. De la aprecierea despre farmecul propriei copilării, Creangă ajunge la concluzii privind *copilăria copilului universal* (G. Călinescu): *Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice.*

Descrierea serilor petrecute în familie ilustrează relaţiile dintre părinţi şi copii şi completează portretul lor şi al lui Nică.

Tatăl, care lipsea toată ziua de acasă, era îngăduitor cu năzbâtiile copiilor. Deşi venea *noaptea de la pădure din Dumesnicu, îngheţat şi plin de promoroacă*, nu se supăra când îi săreau în spate, nici când şmotreau mâţele *de la mergea colbul*, ci îi ridica *în grindă*, îi săruta şi le lua apărarea împotriva asprimii mamei. Această atitudine este conturată prin repetiţia verbului la imperativ: *Ia, lasă-i şi tu, măi nevastă, lasă-i să se bucure de venirea mea.* Căldura sufletească a tatei izvorăşte din înţelegerea psihologiei copilului sănătos şi lipsit de griji: *Ce le pasă: lemne la trunchi sunt, slănină şi făină în pod este deavoalna, brânză în putină asemenea, curechi în poloboc slavă Domnului*. Din enumeraţiile cuprinse în textul citat transpare mândria ţăranului că are casa îndestulată şi copiii îşi pot trăi din plin vârsta de aur.

Severitatea Smarandei se justifică prin faptul că stătea ziua întreagă acasă cu băieţii şi că ea ducea toată grija gospodăriei. În asemenea condiţii sunt fireşti ameninţarea şi cuvintele de ocară: *pughibale spurcate*; *ghiavoli* şi chiar pedeapsa.

Scriitorul manifestă duioşie şi înţelegere faţă de mama sa care muncea din greu şi nu avea parte de linişte pentru odihnă: *Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi, băieţii, tocmai atunci ridicam casa în slavă.*

Dialogul reconstituie scenic momentul, iar ironia dă naştere comicului de limbaj şi de situaţie destinzând atmosfera: ... *Zahei al tău cel cuminte începe a toca din stative de pârâie păreţii casei şi duduie ferestile. Iar stropşitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleştele şi cu vătraiul, face o hodorogeală şi un tărăboi de-ţi ie auzul... „Ia priveşte-i cum stau treji şi se uită ţintă în ochii noştri parcă au de gând să ne zugrăvească...*

Verbele *se codesc, se drâmboiesc, se sclifosesc* exprimă nemulţumirea mamei că băieţii erau leneşi, nu se dădeau la treabă nici în ruptul capului. Nică şi fraţii lui o ţineau toată ziua într-un joc şi nu se potoleau nici după ce se culcau, de aceea Smaranda se vedea obligată să intervină cu severitate: *Şi după ce ne culcam cu toţii, noi băieţii, ca băieţii, ne luam la hârjoană şi nu* *puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un şurub prin cap,* dar a doua zi hârjoana reînceperea şi nu puteau fi cuminţi nici când femeia lua nănaşa din coardă.

Frecvenţa formelor de plural ale pronumelui personal se justifică prin faptul că Nică nu este un însingurat, el apare în permanenţă fie în sânul familiei, fie în comunitatea satului: *noi (socoteam), ne (săruta), nu v-(am săcelat), vi-i(voia), să-i (vezi), le-a(trece).*

Repetiţia pronumelui *câte* şi adverbului *acum* din finalul fragmentului evidenţiază nostalgia pentru paradisul pierdut al cărui farmec a rămas întreg în mintea omului matur: *Şi câte nu ne veneau în cap, şi câte nu făceam cu vârf şi îndesat, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întâmplă.*

În plan compoziţional se remarcă simetria fragmentului realizată prin repetiţia adverbului *acum* care arată că trecutul este viu în sufletul lui: *... parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie*; *...şi-mi aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă.*

Înfăţişând realităţile concrete ale satului moldovenesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea era firesc să se apeleze la un limbaj autentic popular cunoscut de prozator şi utilizat cu artă: *Creangă foloseşte cuvintele în mod firesc, fără efort, deoarece el evocă întâmplările copilăriei sale cu cuvinte pe care le folosea când era copil. Iată de ce se poate spune despre vocabularul folosit de scriitorul moldovean că este autentic popular.* (Nicolescu, *Observaţii asupra limbii scriitorilor români).*

Caracterul popular al lexicului *Amintirilor* este pus în evidenţă prin oralitate, principala trăsătură a limbii vii a poporului. Verbele la persoana a II-a sunt un element specific de oralitate: *Şi-apoi socotiţi că se mântuia numai cu atâta?*; *Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face*!; *Ţi-ai găsit*!

Intenţia scriitorului de a face din cititor nu numai un interlocutor, ci şi un martor alături de el se realizează prin verbul *a povesti* la persoana I plural: *Hai mai bine despre copilărie să povestim!*

Prozatorul ia din vorbirea populară locuţiunile verbale preferându-le verbelor corespunzătoare pentru caracterul lor concret şi expresiv: *îşi descarcă mânia* - se mânie, *îţi ie auzul* - asurzeşte, *frământă gânduri* - se gândeşte.

Locuţiunile adverbiale cu ajutorul cărora se determină - mai ales verbele - contribuie atât la oralitate, cât şi la sporirea puterii de sugestie a evocării: *drept vorbind* - de fapt, în realitate, *cu voie bună* - voios, *din toată inima* - din plin.

Interjecţiile: *Na, na!, Însă vai de omul..., Ha, Ha!, Ăra, Ia lasă-i, Ei, apoi, Ia priveşte-i, Hai!* (la culcat, băieţi), cuvintele şi expresiile populare. *Ce-i pasă? Ştia cu cine are de-a face (soarele), Îl mustra acolo în vatra* *focului şi-l buchisea,* precum şi adverbul *încaltea, încaltea ţi-au făcut şi băieţii biserică...* dau impresia comunicării directe.

Caracterul vorbit al limbii lui Creangă izvorăşte şi din proverbe şi zicători: *Pelea rea şi răpănoasă/ Ori o bate, ori o lasă, Ş-apoi nu ştii că este o vorbă: dacă-i copil să se joace; dacă-i cal să tragă; dacă-i popă să cetească...*

Din punct de vedere sintactic sunt specifice oralităţii propoziţiile temporale aşezate înaintea regentei. Acest procedeu sugerează desfăşurarea rapidă a firului epic: *Când mama nu mai putea de obosită şi se lăsa câte oleacă ziua să se hodinească, noi băieţii tocmai atunci rădicam casa în slavă, Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, îngheţat de frig şi plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric.*

Numărul mare de substantive şi de verbe este cerut de apartenenţa operei la genul epic, în ciuda bogatelor elemente lirice pe care le conţine.

După opinia lui George Călinescu, adevăratul autor al operei lui I. Creangă este poporul de la care a moştenit geniul de povestitor: *Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numeşte poporul român, sau, mai simplu, e poporul român însuşi, surprins într-un moment de genială expansiune*"

Exerciţii de fixare

1. Treceţi din vorbirea directă în vorbirea indirectă fragmentul: *Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa. Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată...*

2. De câte ori este folosit adverbul *acum* şi cu ce scop?

3. Alegeţi trei locuţiuni verbale din text, construiţi propoziţii cu ajutorul acestora şi indicaţi verbele corespunzătoare.

4. Selectaţi cinci interjecţii şi precizaţi rolul lor în context.

> ***„Farmecul poeziei populare îl găsesc în faptul că ea este expresia cea mai scurtă a simţământului şi a gândirii. Lăsând la o parte tot ce este nenatural, ea nu este decât limba simţământului... Şi să sperăm că se vor mai găsi suflete care să nu fie jignite de rima neîndemânatecă, sau de simplitatea unui cuvânt vechi, ci vor prefera a se adăpa mai bine, la izvorul curat ca lamura şi mai preţios ca aurul al poeziei noastre populare..."***
>
> ***(Mihai Eminescu)***

Călin

(file din poveste)
de Mihai Eminescu
(fragment)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ş-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet:
Pare-că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă.
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde şi suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpşanul prăvălatic,
Ele sar în bulgăr fluizi peste prundul din

Întrebări şi exerciţii

1. Realizaţi lectura integrală a poemului şi observaţi din câte părţi este alcătuit.

2. Ce aspecte cuprinde partea a VIII-a a poeziei?

3. Cum contribuie epitetul la realizarea cadrului de natură?

răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare
Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prealuminate
Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese!
Feţi-Frunoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jilţ cu spată.
El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată;
Ţapăn, drept, cu schiptru-n mână, şede-n perine de puf
Şi cu crengi îl apăr pagii de muscuţe şi zăduf...
Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,
Care ţine-n a lui mână mâna gingaşei mirese.
Îi foşnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i şi o stea în

4. Ce impresie se creează prin repetiţia verbului *vezi*?

5. Descoperiţi elementele reale şi cele fabuloase utilizate în descrierea peisajului, în caracterizarea personajelor şi în prezentarea nunţii.

6. Într-o operă literară se pot folosi imagini vizuale, auditive, motorii, olfactive; indicaţi versurile în care sunt prezente aceste imagini, subliniind scopul utilizării lor.

7. Prin ce procedee artistice se realizează portretul miresei? Dar al craiului?

frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, şi pe nună, mândra lună.
Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până văd păienjenişul între tufe ca un pod
Peste care trece-n zgomot o mulţime de norod.
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte, şi colaci;
Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur,
Iată vine nunta-ntreagă - vornicel e-un greierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel;
În veşmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec;
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur.
Cu musteaţa răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ.
Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi.
Vin ţânţarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa viorică i-aşteapta-ndărătul uşii.
Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând

8. Care sunt momentele nunţii micilor vieţuitoare şi ce corespondenţă au în planul realităţii?

din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de
şireturi:
— „Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim
şi noi alături”.

Comentariu literar

Nemuritorul Eminescu a preţuit poezia populară menţionând că marea artă nu se poate întemeia decât pe geniul popular, demonstrând prin propria creaţie acest adevăr incontestabil. Despre legătura dintre poezia sa şi folclor nota: „*Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarele soarbe un nour de aur din marea de amar*”.

În anul 1869, înaintea plecării la studii universitare la Viena, Eminescu devine membru al societăţii folclorice *Orientul* şi în această calitate are şi misiunea de a culege creaţii populare. Contactul său cu folclorul s-a concretizat prin culegeri de creaţii populare, prin prelucrări - exemple *Ce te legeni...* şi *Revedere* - şi prin valorificarea unor motive populare în poemele *Strigoii* şi *Călin (file din poveste)*.

Poemul a fost publicat în 1876 şi are la bază mitul[1] zburătorului, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale ale literaturii române, alături de mitul transhumanţei, al etnogenezei şi de cel al jertfei pentru creaţie.

Mitul zburătorului izvorăşte din credinţa că visarea, neliniştea şi suferinţa primei iubiri sunt pricinuite de o fiinţă supranaturală numită zburător.

Titlul alcătuit din substantivul propriu *Călin* - numele personajului principal care participă la acţiunea poemului - şi menţiunea *File din poveste* sugerează îmbinarea planului real cu cel fabulos.

Din punct de vedere al compoziţiei se remarcă alcătuirea din opt părţi - cea din manual fiind ultima.

Poemul îşi are originea în basmul popular *Călin Nebunul* din care reţine numai episodul iubirii dintre Călin şi fiica de împărat, prezintă bucuriile şi suferinţele dragostei lor şi deznodământul fericit: nunta celor doi tineri.

Partea a VIII-a fixează cadrul de natură, descrie nunta împărătească şi nunta gâzelor, îmbinând realul cu fabulosul. Pitorescul naturii este ilustrat printr-o măiestrită împletire de imagini vizuale, auditive, olfactive şi motorii. Figura de stil predominantă este epitetul. Epitetele cromatice de

---

[1] mit - povestire fabuloasă care cuprinde credinţele populare despre originea universului şi a fenomenelor naturii şi despre eroi legendari.

aramă, de argint proiectează în fantastic elemente reale - codri de stejar şi pădurea de mesteceni:

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Şi-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.

Conturul peisajului este dat de o suită de imagini vizuale la baza cărora se află epitetele cromatice (*flori*) *albastre, (mii de fluturi) mici albaştri, (râuri) sclipitoare, (iarba pare) de omăt.* Repetiţia verbului *vezi* - *vezi mândrul întuneric al pădurii de argint, vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind, vezi o masă mare-ntinsă* - are rolul de a transpune într-o lume feerică, plăsmuită de imaginaţia poetului, contribuind la sublinierea unei strânse legături afective între poet şi cititor. Impresia de fabulos este accentuată şi prin utilizarea majorităţii verbelor la prezent pe tot parcursul poemului. Anumite elemente de limbaj popular - fonetismul din substantivul *vioarele* - locuţiunea verbală din versul *ţară cobza ţine hangul* şi substantivele *vornicel, nunul mare, răstoace, omăt* demonstrează că factorul supranatural este folosit pentru a sublinia farmecul nunţii ţărăneşti şi pentru a accentua atmosfera de mister a poemului. Eminescu realizează un fascinant joc de umbre şi lumini cu ajutorul epitetului *mândru*, determinant al substantivului *întuneric*, şi al imaginii *izvoare zdrumicate peste pietre licurind*. Este o lumină difuză, misterioasă, firească pentru o noapte de vară în care astrul nopţii domină întreaga fire. Imaginile de mişcare, create de verbele *trec, coboară, sar, curg, se bate,* sporesc vraja peisajului nocturn. Sunetul şi mişcarea se armonizează cu feeria de umbre şi lumini accentuând farmecul nopţii. Totul pare a fi şoaptă tainică, impresie sugerată de verbul *suspină,* de epitetele *dulci, lin* şi de construcţia metaforică *sărbători murmuitoare*. Natura este părtaşă la solemnitatea şi la emoţia nunţii, fapt subliniat prin personificare:

Pare-că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

Cadrul de natură este alcătuit din elemente care simbolizează permanenţa, exemplu: epitetul *vecinici*, substantivele izvorul, prundul, luna, cărora li se adaugă simboluri ale perisabilităţii - fluturi, albine, flori - :

Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.

Verbele *curg, împlu* şi numeralul *mii* contribuie la impresia de mare prospeţime şi de însufleţire a peisajului. Lumea delicată a miniaturalului anticipează imaginea nunţii vieţuitoarelor din finalul poemului. În acest decor plin de poezie şi de vrajă se desfăşoară nunta împărătească în descrierea căreia se îmbină elemente reale şi fantastice. Lumea fabuloasă este alcătuită din *Feţi-Frumoşi cu păr de aur*, *zmei cu solzii de oţele*, *nunul mare*, *mândrul soare* şi *nuna, mândra lună*, invitaţii vin *din patru părţi ale lumii*. Construcţia conţine o notă hiperbolică prin nedeterminarea spaţiului, fapt care oferă libertate imaginaţiei să dilate oricât proporţiile lumilor din care vin oaspeţii:

Lângă lacul care-n tremur somnoros şi lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă, cu făclii prea luminate,
Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşiei mirese;
Feţi-Frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,
Cititorii cei de zodii şi şăgălnicul Pepele.

Personajele reale sunt: craiul, şagalnicul Pepele, împăraţi, împărătese şi cititorii de zodii. Portretul craiului este schiţat printr-o fină notă de ironie care rezultă din înfăţişarea plină de importanţă în contrast cu felul protector cum este apărat de paji:

Iată craiul, socru mare, rezemat în jilţ cu spată,
El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată;
Ţapăn, drept, cu schiptru-n mână, şade-n perine de puf
Şi cu crengi îl apăr pagii de musculeţe şi zăduf...

În planul realului se urmăresc momentele unei nunţi obişnuite: întâlnirea mirelui şi a miresei, invitaţia adresată de socru nunilor de a se aşeza *în capul mesei* - conform tradiţiei - ceilalţi ocupându-şi locurile după vârstă şi importanţă socială:

Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul

Prin versurile citate se subliniază faptul că M. Eminescu a descris o nuntă ţărănească şi că elementele fantastice îi servesc pentru a reliefa frumuseţea datinilor legate de acest mare eveniment din viaţa omului.

Un loc aparte în poem îl ocupă portretul miresei care se remarcă prin graţie, puritate şi frumuseţe, atribute relevate de epitetele *gingaşei* (*gingaşei mirese*), *albei* (*poala lung-a albii rochii*), *de aur* (*păr de aur moale*), *mlădioasă* (*Astfel vine mlădioasă*), *frumos* (*trupul ei frumos îl poartă*):

Acum iată că din codru şi Călin mirele iese,
Care ţine-n a lui mână, mâna gingaşei mirese
Îi foşnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Faţa-i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă.

Florile albastre pot simboliza puritatea iubirii, speranţa şi fericirea. Motivul florii albastre, aparţinând poeziei romantice universale, are multiple semnificaţii în opera lui M. Eminescu. Menţiunea *şi o stea în frunte poartă* sugerează concepţia populară despre unicitate (om cu stea în frunte), precum şi credinţa despre steaua norocului, sensul ultim dezvăluindu-se prin raportarea la precizarea *de noroc i-s umezi ochii*. Poetul schiţează un portret în mişcare prin verbele *iese, vine, poartă*, creând impresia unei apariţii de vis.

Ultimul tablou îl constituie nunta gâzelor. Anumite amănunte în prezentarea nunţii micilor vieţuitoare întăresc latura realistă a poemului, de exemplu secvenţa privind pregătirile pentru nuntă:

Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte şi colaci;
Şi-albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur.

Furnicile şi albinele - simbol al hărniciei - sunt în planul real gospodine preocupate să pregătească bunătăţi pentru ospăţ, iar cariul este bijutierul care face podoabe de aur pentru mireasă.

Potrivit datinei, în fruntea nuntaşilor se află vornicelul, *un greierel* şi preotul, un bondar ce *Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte-ncet un cântec*, apoi vine echipajul delicat al mirelui prezentat printr-o comparație şi un diminutiv:

Până văd păienjenişul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod
....
O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur.

Anumite trăsături din planul existenţei umane sunt surprinse cu ironie, nu cu intenţie critică, ci pentru a crea atmosfera de veselie specifică nunţii:

Cu musteața răsucită şede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț
Toți cu inime uşoare, toți săgalnici şi berbanți.

Deşi mireasa este prezentată printr-un singur vers: *Iar mireasa Viorică i-aştepta-ndărătul uşii*, este suficientă utilizarea substantivului *viorică*”- nume de floare de primăvară - şi precizarea *i-aştepta-ndărătul uşii* ca să-i sublinieze inocenţa şi prospeţimea.

Intervenţia greierului personificat în postura crainicului sprinten realizează unitatea celor două planuri - nunta împărătească şi nunta micilor vieţuitoare. Cuvintele greierului crainic *Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături*, echivalează cu formula de încheiere a basmului.

Dacă primele versuri introduc în fantastic, ultimul vers readuce în planul realităţii.

Ritmul trohaic este cerut de tonalitatea optimistă a poeziei, versurile sunt ample, alcătuite din 14-15 silabe, iar rima este complexă. Se remarcă prezența *rimelor de lux* (numite astfel de criticul Titu Maiorescu) realizate între un substantiv comun *oțele* și un substantiv propriu *Pepele*; între un substantiv comun *răstoace* și un verb *zace,* între un substantiv *albine* și un adjectiv *pline*.

Călin, file din poveste este cea mai înaltă expresie artistică a valorificării mitului zburătorului în literatura cultă românească datorită artei cu care poetul împletește elementele reale cu cele fabuloase pentru a sublinia frumusețea nunții țărănești, datorită măiestriei îmbinării imaginilor vizuale, auditive, olfactive și motorii în descrierile de natură și prin arta portretului.

Nimeni altul nu a văzut ca George Călinescu unicitatea lui M. Eminescu în cultura națională:

Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale.

Exerciții de fixare

1. Urmăriți în poem momentele nunții țărănești observând semnificația și frumusețea lor.
2. Construiți trei propoziții cu ajutorul sinonimelor adjectivului *mândru*. Menționați alte valori morfologice ale acestui cuvânt.
3. Realizați descrierea unui colț de natură feerică folosind imagini vizuale, auditive și motorii în care locul preponderent să-l aibă epitetul.

„Povestirile lui Ion Agârbiceanu se caracterizează printr-o sfântă iubire de ai săi, de cei umiliţi, de cei tăcuţi, cărora le dă glas ca să-şi spună necazul şi durerea.“

(Eugen Lovinescu)

Fefeleaga

de Ion Agârbiceanu

Dis-de-dimineaţă o vezi pe drum, târându-şi calul de căpăstru. Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricaţi de vărsat, arşi de soare şi de vânt. Păşeşte larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobâlţind din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc deşălată două coşărci desăgite. Sub coşărci, la fiecare legănare, se văd două petece mari, pământii. Calul e alb, dar, sub coşărci, i s-a ros părul tot, şi pielea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potângul. Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul, mare cât o solniţă, nu şi-l mişca nici la dreapta, nici la stânga. Nici femeia nu-i are grija, ci păşeşte mereu înainte; doar în răstimpuri zice aşa, ca pentru sine:

— Ghii, mă Bator!

Trec aşa, amândoi, pe uliţele satului, urcă apoi pe cărarea dinspre Dealul-Băilor şi se pierd în coborâşul repede de dincolo de deal. Pe acolo-i coastă pietroasă, şi cărarea-i strâmtă. şi femeia tot mereu ogoieşte calul:

— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii.

Bator se zdrobeşte rău de povârniş, şi ciolanele aşa de tare-i împung în piele, când ici, când colo, de parc-ar căuta un loc să iasă din

Întrebări şi exerciţii

1. Care este semnificaţia titlului?

2. Ce înfăţişează opera?

3. Cum începe nuvela?

4. Ce reflectă cuvintele Măriei Dinului?

trupul bătrân şi ostenit. Corfele, desăgite în spinare, bleoncăne în toate părţile dând să se desprindă de pe şaua de lemn, şi pleoapele se lasă şi se ridică mereu de pe cele două răni alburii ce-nchipuie ochii, ca şi când ar încerca să tragă-n sus o piele neagră ce-acoperă luminile stinse de mult.

Ajunşi în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunţită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuţă de lemn, o umple cu piatră şi începe să încarce coşărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coşărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se-ntâlnesc cu băieţandrii care vin chiuind, cucuiaţi deasupra coşărcilor desăgite pe căluţii mici, dar ţepeni. Vin şi ei după piatră. Băieţandrii-i dau bună ziua femeii şi trec mai departe.

5. În ce constă munca stăpânei şi a calului?

— Să creşteţi mari, să creşteţi mari, răspunde dânsa, şi trage-ntins de căpăstru.

6. Cum răspunde Fefeleaga salutului băieţilor?

Caii mai tineri nechează, cheamă de ici şi de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cizmelor stăpânei nu-l mai aude. Pipăie cu picioarle şi cunoaşte, ştie unde are să vie vreun pripor mai greu de urcat. Acolo se adună, se îniaptă, suflând, năduşit, pe nările largi, bătrâne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii.

Şi calul se opreşte bucuros, şi răsuflă ca din foi. Femeia tocmeşte coşărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, şi cată înainte: cât mai au până-n vârful dealului?

Şi tot aşa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai uşor. Ajunşi în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta. La câte unii duce şi săptămâni de-a rândul.

Pe muiere-o Cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefeleaga. Tineretul mai mărunt din sat aşa a pomenit-o: cu

Bator de căpăstru aducând piatră la unii şi la alţii. Cât aur vor fi scos unii şi alţii din piatra adusă în spinare de Bator, Măria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator abia urca pe spinarea dealului, îşi zicea aşa în gândul ei: „Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta”. Îi plăteau de-o povară zece cruceri. Şi când era drumul bun, putea duce cinci-şase poveri. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloţi. Şi-şi zicea în gând: „Tot putem trăi”.

Odată trăise şi mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Măria Dinului. Şi Măria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alăturea, ca şi acum, iar Dinu lucra în baie, sfredelea stânca şi puşca cu praf ori cu dinamită, ca toţi băieşii. Şi mai câştiga şi Dinu trei-patru zloţi la săptămână.

Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete. Slăbuţi copii: aveau ce mânca, şi tot erau jigăriţi. Dinu tuşea mult; de câte ori venea de la baie, ud şi plin de tină, tuşea şi suduia copiii, - nu-i putea suferii văzându-i aşa de prăpădiţi. Muierea le ţinea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjorii scorţoşi, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

— Lasă-i, măi rumâne, ce-aştepţi tu acuma de la ei? Când vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

— Până-i cucu! Dintr-ăştia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

3 Şi n-a văzut, că Dinu a murit mai degrabă ca toţi. Femeia l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelire, că, deodată cu înmormânatrea, s-a gătat şi cel din urmă bănuţ din casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodinit până l-au îngropat pe Dinu, era aproape să înţepenească. Acum femeia simţea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-i numeri toate oasele. Satul era tot aşa ca pân'trăia Dinu. Toţi oamenii îşi vedeau de lucru, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Şi când au văzut-o pe Măria, a doua zi după ce şi-a îngropat bărbatul, c-a şi plecat cu Bator

7. Ce exprimă împletirea dintre reflecţiile prozatorului şi monologul interior al Măriei Dinului?

de căpăstru, unul mai pestriţ la maţe a zis:

— Iată şi pe Fefeleaga!

Şi, de-atunci, Fefeleaga i-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când şi-a închis Dinu ochii, şi ea a ieşit în curte şi a strigat „Tulai!”, de-atunci a simţit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb şi ronţăia liniştit la ogrinji. Şi cât a stat mortul în casă, de câte ori ieşea Fefeleaga afară îi părea că Bator, cum ronţăia la ogrinji, dând din cap ar zice: „Da, da, da! Vom face ce vom putea.”

Şi aşa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întreagă pe uliţile satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu.
4 Nu doară aşa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înţelegea decât într-un chip viaţa: să se frământe săptămână de săptămână, ca, duminica, pe bănuţii căpătaţi, să cumpere bucate şi legume pentru casă. Şi, pentru asta, se simţea destul de tare, dacă avea pe Bator alăturea. Poate or fi muncit-o şi pe ea vreodată, - cândva, demult de tot, - gânduri mai luminoase şi inima, în tinereţe, poate să-i fi tresărit vreodată de-o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înhămat la munca din care vedea că toată viaţa n-are să mai scape, a înţeles că, pentru o femeie necăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine sunt, iac-aşa, prostii, care-ţi fac traiul şi mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar.

9. Cum reacţionează Fefeleaga la sfatul oamenilor?

— Ce să stai aşa? Îmbătrâneşti, ş-atunci nu te mai ia nime.

— Ieie pe muma-dracului! zicea Fefeleaga.

Şi privea cu duşmănie la oamenii aceia, care numai din bunăvoinţă o sfătuiseră aşa. Apoi îşi punea capul în piept, trăgea de căpăstru. — „Ghii, măi, Bator, ghii,măi sărace!“ — şi-şi vedea de drum, gândindu-se la ceva. Nu ştia ce-i, dar simţea că-i amar, şi nu ştia de ce-i mai vine în minte; că, adică, de ce mai trăieşte omul în lumea asta? N-a răspuns niciodată decât ridicând din umeri şi, deci, îi era ciudă că, din când în când, îi venea iar gândul acela. Câteodată, dimineaţa, când punea coşărcile pe cal, i se părea că şi Bator s-ar gândi la lucrul acesta şi că, dacă n-ar fi orb, ar privi-o întrebător.

5 În cinci ani de văduvie a rămas cu doi copii, un băiat şi-o fetiţă. Trei au murit. Au murit toţi când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca şi când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt, de care era sortit să se împiedice copii ei. Cădeau şi-şi rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai uşurează Dumnezeu, dar Fefeleaga nu se bucura deloc. Drept că băieții erau mari, dar, fiind tot bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ținut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are vârtute. Şi Fefeleaga tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaşte oamenii dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi, că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator sta legat de pociumb, ronțăind ogrinji, şi a doua că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieşea de multe ori şi se apropia de cal.

10. Ce durere trăieşte mama în cei cinci ani de văduvie?

— Ce mai faci tu, Batore sărace?

Şi calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniță, părând a zice: „De, ce să-i faci, aşa e lumea!“

Şi drept avea calul! Aşa e lumea! Fefeleaga a simțit bine că-i aşa, de câte ori îi murea vreun copil şi-şi vedea casa din ce în ce mai goală.

6 Mai mult venin i se strângea la inimă duminica. Da, atunci îşi scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei şi-a lui Bator. Şi

sărace!" — și-și vedea de drum, gândindu-se la ceva. Nu știa ce-i, dar simțea că-i amar, și nu știa de ce-i mai vine în minte; că, adică, de ce mai trăiește omul în lumea asta? N-a răspuns niciodată decât ridicând din umeri și, deci, îi era ciudă că, din când în când, îi venea iar gândul acela. Câteodată, dimineața, când punea coșărcile pe cal, i se părea că și Bator s-ar gândi la lucrul acesta și că, dacă n-ar fi orb, ar privi-o întrebător.

5 În cinci ani de văduvie a rămas cu doi copii, un băiat și-o fetiță. Trei au murit. Au murit toți când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca și când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt, de care era sortit să se împiedice copii ei. Cădeau și-și rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai ușurează Dumnezeu, dar Fefeleaga nu se bucura deloc. Drept că băieții erau mari, dar, fiind tot bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ținut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are vârtute. Și Fefeleaga tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaște oamenii dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi, că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator sta legat de pociumb, ronțăind ogrinji, și a doua că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieșea de multe ori și se apropia de cal.

10. Ce durere trăiește mama în cei cinci ani de văduvie?

— Ce mai faci tu, Batore sărace?

Și calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniță, părând a zice: „De, ce să-i faci, așa e lumea!"

Și drept avea calul! Așa e lumea! Fefeleaga a simțit bine că-i așa, de câte ori îi murea vreun copil și-și vedea casa din ce în ce mai goală.

6 Mai mult venin i se strângea la inimă duminica. Da, atunci își scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei și-a lui Bator. Și

bogătanii, știind-o fără ajutor, nu-i plăteau tot, așa că Fefeleaga avea rămășițe mari pe la toți. Se încredeau că va veni, totuși, și săptămâna viitoare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Și mai făceau socoata că, de la o săptămână până la alta, Fefeleaga, cap de muiere, va mai uita. De uitat nu uita dânsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creițărașul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se așeza pe față. Și era ceva curios de tot zâmbetul acesta pe obrajii pământii, mâncați de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie pe care au picat mulți picuri grei de ploaie, găurindu-le.

11. Ce atitudine are scriitorul față de bogații satului?

Așa, adunând-și plățile, rar putea să deie pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogătanii din sat. Aceștia stăteau la cârciumă și beau bere. Fefeleaga nu mergea la slujbă, și, totuși, văzând pe oamenii aceștia, care beau poate chiar bănuții pe care ar fi trebuit să-i deie ei, îi disprețuia, și, — ști-o amarul ei de ce, simțea că-i mai mult decât ei, că-i mai bună creștină decât dânșii. Și, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile și nu-i plătea, îi spunea verde în față:

12. Ce sentimente nutrește autorul față de Fefeleaga?

— Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă.

Și-acum, să-i fi dat bogătașul plata întreită, nu-i mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mână de fân sub botul calului și-i zicea:

— Da' tu ce mai spui, Batore sărace?

Și calul, pipăind cu buzele mari, groase, fânul, da din cap, ca și cum ar fi zis: „Da, da! Așa-s oamenii...".

Lucrând săptămâna întreagă, înțelegându-se cu Bator, ca și când în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu, Fefeleaga nu știa cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unui copil până când altul închidea ochii. Numărând așa, ajunse cu un singur copil, o fată, și socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrânise și muierea, și calul.

Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oilor seine. Pe obrajii ei mâncaţi de vărsat se formaseră pârâiaşe adânci, zbârcindu-i faţa. Bărbia i se ascuţise şi începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era şi mai ciolănos. Cele două petece pământii de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare i se rărise şi i se rărea mereu. Buza de jos îi spânzura, ca şi când i-ar fi atârnat cineva o povară nevăzută.

Femeile mai bătrâne din sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că aşa, că pe dincolo, c-ar fi bine să se facă nişte farmece, că nu-i lucru curat de-i tot mor copiii, şi tot la aceeaşi vârstă.

Dar Fefeleaga nu credea în dracu şi în puterile lui. Femeile îşi făceau cruce de necredinţa ei, dar Fefeleaga rămânea rece.

— Nu, soro, nu-i drac. Drac e omul cel rău şi nedrept. Ăla-i dracu!

Şi n-a umblat după farmece şi descântece. N-a umblat. Şi, la patru ani, două luni şi unsprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit şi fetiţa rămasă în viaţă. Cel din urmă copil. Şi tot când să treacă peste al cinsprezecelea an. Şi asta, ca şi vreo trei mai-nainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-i cădea de pe obraji, până a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decât vreo două săptămâni.

Şi când i-a murit copila aceasta din urmă, Fefeleaga n-a spus o zi nimănui nimic. Cât ce-a închis ochii, a pus luminiţa în sfeşnic, să ardă mai departe, a ieşit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în şopronul plin de fân şi l-a lăsat acolo slobod. Nu i-a zis nimic, ci, din întâmplare, şi-a ridicat ochii spre capul bălanului. Pleoapele-i stăteau deschise, fără să clipească. Nicicând nu-i părură cele două răni alburii aşa de grozave, aşa de adânci ca acum. Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviţă de brad şi a stat ziua-ntreagă, aşa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocit, nu şi-a sărutat copila, ci a stat aşa, cu capul în palmele aspre. Şi-i tot venea nodul acela amar, până-n gât, că adică

13. Care este cea mai grea încercare din viaţa acestei mame?

pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai ridica din umeri, dar nici nu-şi desluşea gândurile într-un răspuns. Ce vedea mai viu era viaţa pe care-o dusese, de căpăstru, întâi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealul-Băilor înalt, pieptiş, cu colţi de stâncă ieşiţi ca nişte măsele de uriaşi, vedea poteca de-atâtea ori bătută, şi pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra aşa ca-n vis de câte ori a urcat şi-a scoborât dealul acela, socotea cam câte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci şi cinci de ani. Apoi trecea cu gândul la duminicile de peste an; în câte a fost şi în câte n-a fost la biserică. Şi când n-a fost, de la care om câţi bani a luat? Cu care s-a sfădit pentru plată? Apoi auzea iar pe Bator cum păşeşte, pocnindu-şi oasele, în urma ei, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Îl vedea cum se smânceşte, cu greutatea în spate, pe Dealul-Băilor la deal, cum se propteşte pe picioarele de dinainte, pe Dealul-Băilor la vale. Îl vedea, şi se-auzea acolo, departe, pe sine, cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii!“ Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morţii săi, de la bărbat până la fetiţa aceasta din urmă. Lung şir de ani! Şi ce de drumuri bătute, maica mea. Doamne, că dacă le-ar pune în şir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!

Dar acum, s-a isprăvit cu strapaţul! Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până i-au murit pe rând, unul câte unul, copiii, n-a ştiut pentru ce se zoleşte atâta. Acum, când Păuniţa sta cu luminiţa de ceară la căpătâi, simţea Fefeleaga că toată viaţa pentru copiii aceştia s-a chinuit.Cum s-a chinuit, numai ea ştie! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, şi iarăşi, pentru doi, şi în urmă pentru unul. Şi două lacrimi micuţe, cât gămălia, îi umeziră ochii uscaţi.

Sara s-a dus la clopotar, la preot, „să se mai ostenească odată şi pentru cel din urmă suflet din casa ei“. Dimineaţa următoare a intrat în şopron l-a luat pe Bator de căpăstru şi a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde ştia că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefeleaga l-a oprit.

— Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porţi piatra în spinare!

Şi-l trăgea de căpăstru spre portiţă.

Calul, simţind că n-are coşărcile în spate, se priponi în prag.

— Ghii, măi Batore, ghii, mă dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefeleaga la târg, să te vândă, să cumpere mama cunună şi julj alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit şi Păuniţa, măi Batore!

Şi ochii ei uscaţi se umeziră a doua oară.

14. La cine găseşte Fefeleaga sprijin în ceasul greu al despărţirii de Păuniţa?

Şi, trăgându-l de căpăstru şi tot vorbindu-i, l-a dus la oraş şi l-a vândut pe un preţ ca vai de el. Calul simţi mâna străină ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân şi, întorcându-şi capul după Fefeleaga, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrimi, şi, ca într-o fulgerare, înţelese păcatul ce-l face, despărţindu-se de calul ce-a aju- tat-o o viaţă întreagă. Dar, zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut şi-ar fi adus aminte de lungul şir de morţi, - da, de morţi, căci vede ea că pentru ei a lucrat, - şi n-ar fi putut răbda. Simţea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o faţă de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos şi-a iubit copilaşii. Şi totuşi, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păuniţa n-ar avea nici sicriu văpsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieşi de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliţă strâmtă. Merse la el şi-l mângâie pe grumaji. Calul necheză iar.

15. Cum reacţionează Bator simţind că este dat pe mâini străine?

— Bator, mă, nu fi tu supărat. Ţie o să-ţi meargă mai bine. Dar iacă, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păuniţa.

Şi, tropotindu-şi pe trotuare cizmele

grele, umbla, frântă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-şi ducă acasă podoabele cumpărate pe preţul lui Bator.

Răspunsuri posibile

Titlul este numele dat de un om fără suflet Măriei Dinului, personajul principal al nuvelei.

În această operă I. Agârbiceanu înfăţişează povestea tristă a unei femei sărace, soţie de miner din Munţii Apuseni, mamă a cinci copii.

Nuvela începe prin prezentarea directă a personajului principal, Fefelega. Notaţiile succinte[1] „înaltă", „uscată", „cu obrajii stricaţi de vărsat", „arşi de soare şi de vânt", „păşeşte lung tropotind cu cizmele tari pline de umflături", imprimă o notă de generalitate, evidenţiind monotonia şi sărăcia existenţei acestei femei. Calul alb, orb şi bătrân o urmează ascultător, purtând pe spinare două coşărci sub care pielea este „o rană tăbăcită, tare ca potângul". Descrierea calului sugerează destinul comun al celor doi: munca trudnică şi lipsa oricărei bucurii. Zilnic stăpâna şi calul străbat uliţele satului, urcând şi coborând fără încetare.

Schiţată în linii dure, săpată parcă în piatră, imaginea lor apare ca un grup statuar al suferinţei şi muncii îndârjite pentru existenţă.

Prin folosirea vocativului („mă Bator!"); a interjecţiilor şi propoziţiilor eliptice, a îndemnului blând („Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii") se reflectă legătura aproape omenească dintre om şi cal. Grija permanentă cu care ocroteşte calul se subliniază prin verbul „ogoieşte" şi determinantul „tot mereu".

Atenţia prozatorului se concentrează asupra trudei lor. Verbul „se zdrobeşte", adverbele „împrejur", „rău", „aşa de tare" şi adjectivele „bătrân", „ostenit", contribuie la realizarea imaginii muncii istovitoare: „Bator se zdrobeşte rău de povârniş şi ciolanele aşa de tare-i împung în piele, când ici, când colo, de parc-ar căuta un loc să iasă din trupul lui bătrân şi ostenit". Bator îşi urmează stăpâna pe drumul abrupt în vale unde Fefeleaga umple coşărcile cu piatră, apoi urcă încet dealul împreună („pornesc amândoi") să ducă piatră la casele bogaţilor. Numeralul colectiv „amândoi" subliniază ideea că atât femeia, cât şi calul muncesc întocmai unor condamnaţi. În antiteză cu Măria Dinului, băieţandrii din sat cară piatră, dar ei vin chiuind veseli purtaţi de cai ţepeni şi tineri care nechează.

---

[1] succint = exprimare pe scurt, în puţine cuvinte; sumar, concis.

La salutul băieţilor Fefeleaga răspunde: „Să creşteţi mari”, urare repetată prin care poate că se reflectă speranţa că şi copiii ei vor fi sănătoşi şi voinici.

Înfrăţirea dintre Fefeleaga şi Bator, în viaţa lor lipsită de bucurii, se subliniază prin folosirea verbelor la plural „să hodinim”, „ajung (pe culme)”, „ajunşi (în sat)”.

Prozatorul îşi împleteşte reflecţiile cu monologul interior al Măriei Dinului pentru a scoate în evidenţă istovitoarea muncă de zeci şi zeci de ani cu preţul căreia mulţi s-au îmbogăţit: „Cât aur vor fi scos unii şi alţii din piatra adusă în spinare de Bator, Măria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator, abia urca pe spinarea dealului, îşi zicea aşa în gândul ei: Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta”. Cu toate că munca ei nu era plătită cum se cuvine, Fefeleaga se resemna la gândul că îşi poate asigura minimum existenţei „Tot putem trăi”.

Retrospectiva dezvăluie aspecte din viaţa de familie a Măriei. Bărbatul ei, Dinu, lucrase în mină în condiţii grele, sfredelea stânca şi „puşca” cu praf ori cu dinamită şi adesea venea ud şi plin de noroi. Condiţiile grele de viaţă au contribuit la îmbolnăvirea lui de plămâni, boală pe care a transmis-o celor cinci copii. Dinu se purta dur cu copiii fiind nemulţumit că erau firavi, deşi aveau ce mânca. Mama îi ocrotea împotriva asprimii nedrepte având nădejdea că se vor înzdrăveni. Gingăşia sentimentului matern este evidenţiată de verbele „le ţinea partea”, „mângâia”. „(îi) săruta” şi prin diminutivul „obrăjorii”. Dialogul surprinde atitudinea diferită a celor doi părinţi: speranţa mamei, durerea şi obida tatălui.

Moartea lui Dinu este primul moment de cumpănă când Fefeleaga înţelege că singurul sprijin al familiei rămâne Bator. Şi-a plâns bărbatul, dar a fost nevoită să-şi curme jelirea, deoarece bruma de agoniseală s-a terminat odată cu înmormântarea lui, iar dânsa era obligată să muncească alături de cal pentru a-şi creşte copiii.

Oamenii îşi vedeau de treburile lor, nepăsători la durerea Măriei. Văzând-o a doua zi după înmormântarea lui Dinu plecând la lucru, un om fără suflet a numit-o Fefeleaga şi de atunci aşa i-a spus toată lumea.

Femeia şi-a spus că singura lege după care trebuie să se conducă este munca istovitoare alături de Bator, de aceea şi-a alungat „toate acele gânduri mai luminoase din tinereţe, toate acele închipuiri de bine”, „iac-aşa nişte prostii care-ţi fac traiul şi mai greu”.

A respins sfatul celor care îi spuneau să se mărite, îi privea cu duşmănie, deşi îndemnul acelora izvora din bunăvoinţă. Ea se întorcea îndârjită la truda zilnică alături de cal, şi îşi continua drumul vieţii cugetând asupra existenţei sale pline de amar.

În primii ani de văduvie, Fefeleaga este copleşită de durerea morţii celor cinci copii care s-au sfârşit cînd au împlinit 15 ani. Odată cu fiecare lovitură a soartei se interiorizează tot mai mult, astfel încât nu vesteşte pe nimeni când i se sfârşeşte câte un copil: „De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaşte oamenii dacă are mort la casă decât pe la două lucruri: întâi, că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator sta legat de pociumb, ronţăind ogrinji, şi a doua că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe uliţele satului.” Cuvintele adresate lui Bator „da, ce să-i faci, aşa e lumea” rezumă împăcarea sa cu destinul.

Scriitorul priveşte cu dispreţ lipsa de omenie a celor bogaţi, care ştiind-o pe Fefeleaga fără nici un sprijin, se bucurau de munca ei neplătindu-i ce i se cuvinea, crezând că s-ar putea să uite de la o săptămână la alta.

Prozatorul este cuprins de mare admiraţie faţă de demnitatea femeii a cărei superioritate morală reiese din zâmbetul batjocoritor cu care îi privea pe datornici fără să le mai ceară ceva. Ea îşi manifestă dispreţul prin gânduri, sentimente, atitudini şi rar prin vorbe: „Da’ pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă”. Fefeleaga nu comunică sufleteşte cu astfel de oameni pentru că are sentimente şi concepţii de viaţă diferite. Dezgustată de lăcomia lor, caută sprijin în Bator, de care se legase atât încât parcă „... în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu...”.

În existenţa sumbră a mamei singura măsură a timpului este intervalul de la moartea unui copil până la pierderea altuia. Împovărată de dureri şi de greutatea muncii, femeia îmbătrâneşte odată cu calul. Vremea îşi pune pecetea asupra mamei albindu-i părul, săpând urme adânci pe obrajii ei mâncaţi de vărsat. Calul devine mai ciolănos, rănile de sub corfe se măresc, părul i se răreşte „Buza de jos îi spânzura, ca şi când i-ar fi atârnat cineva o povară nevăzută”.

Ea respinge credinţa în farmece, în descântece şi în puterea întunericului având o concepţie superioară despre relaţiile dintre oameni. Fefeleaga se conduce după legea hărniciei şi a cinstei afirmând că „Drac e omul cel rău şi nedrept”.

Cea mai grea încercare prin care trece Fefeleaga este moartea Păuniţei, cel din urmă copil al ei. Precizarea „la patru ani, două luni şi unsprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit fetiţa rămasă în viaţă”, reflectă teama cu care urmăreşte trecerea timpului şi nădejdea fierbinte că va avea parte măcar de ultimul copil. Sfârşitul fetiţei o zguduie cumplit, închiderea în sine atinge punctul maxim al durerii. Acest moment cutremurător este surprins cu ajutorul enumeraţiei în care ordinea verbelor consemnează treptat dramatismul „Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviţă de brad şi a stat ziua-ntreagă, aşa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocit, nu şi-a sărutat copila, ci a stat aşa, cu capul în palmele aspre".

Veghindu-şi fetiţa, împietrită în suferinţa sa, mama este ca o adevărată statuie a durerii. Prin minte i se deapănă frânturi din viaţa plină de amar şi de muncă îndârjită alături de Bator într-o natură aspră, şi înconjurată de oameni hapsâni care se bucurau de munca ei. Trecutul reînvie cu atâta putere, încât îşi aminteşte de câte ori a urcat dealul, câtă piatră a adus în patru zeci şi cinci de ani, şi parcă-l auzea pe Bator păşind în urma ei poticnindu-se în locurile primejdioase şi-şi asculta glasul, ogoindu-l.

Meditaţiile asupra zădărniciei vieţii şi muncii sunt sintetizate în două construcţii exclamative cutremurătoare: „Lung şir de ani! Şi de drumuri bătute, maica mea, Doamne, că dacă le-ar pune în şir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!" Pentru prima dată în viaţă sa obidită dă glas durerii prin plâns, apoi se duce să roage preotul „să se mai ostenească o dată şi pentru cel din urmă suflet din casa ei".

În ceasul greu al despărţirii de ultimul său copil, Fefeleaga găseşte sprijin în Bator pe care-l vinde la târg să cumpere cele trebuitoare înmormântării. Îi vorbeşte cu durere şi cu căldură motivându-şi nevoia despărţirii de el, străduindu-se să-i explice că hotărârea de a-l da unui străin nu înseamnă lipsă de recunoştinţă.

Fineţea analizei psihologice se realizează prin adresarea directă, prin interjecţii şi vocativ. Durerea la despărţirea de ultimul copil, singura raţiune a existenţei sale, se subliniază prin adverbul „şi", prin verbul „a murit" şi prin notaţia: „ochii ei se umezesc pentru a doua oară în viaţă".

Simţind că este dat pe mâini străine, calul îşi întoarce capul după Fefeleaga şi nechează pentru prima dată după ani de tăcere.

Măria Dinului plânge pentru a treia oară înţelegând că vinderea calului este un mare păcat, pe care-l săvârşeşte împotriva sentimentelor sale. Ieşind din târg, şi văzându-l pe o uliţă strâmtă, îl mângâie pe grumaji cu dragoste şi-i vorbeşte din suflet spunându-i cuvinte de iertare, de rămas bun şi de îmbărbătare. Doborâtă ea se întoarce acasă pentru a-şi îndeplini ultima îndatorire: să o gătească pe Păuniţa cu podoabele cumpărate cu preţul lui Bator, înainte de a o conduce pe ultimul drum.

Destinul Măriei Dinului rezumă drama lungului şir de femei care-şi pierdeau bărbaţii condamnaţi la munca istovitoare din mină, durerea mamelor care trudeau zadarnic pentru a-şi creşte copiii, seceraţi înainte de vreme.

Nuvela are puternice accente moralizatoare concretizate prin dezaprobarea prozatorului faţă de lipsa de omenie a bogaţilor care se bucurau de munca celor săraci şi năpăstuiţi de soartă.

O particularitate a limbajului o reprezintă numărul mare de cuvinte populare, multe din ele sunt regionalisme din Transilvania, deoarece acţiunea se petrece într-un sat ardelenesc.

Exerciţii de fixare

1. Menţionaţi cinci regionalisme, utilizaţi-le în alte construcţii decât cele din text.
2. Căutaţi polisemia cuvântului „baie".
3. Indicaţi omonimele cuvântului „vie".
4. Alcătuiţi enunţuri în care substantivul „sat" să îndeplinească funcţiile sintactice: subiect, atribut substantival genitival, atribut substantival prepoziţional, complement circumstanţial de loc, nume predicativ în cazurile nominativ, genitiv, acuzativ.

> ***„Rar s-ar putea găsi în cadrele literaturii noastre o vocaţie precisă exprimată chiar de la început, o activitate consecventă şi o operă mai realizată în limitele trase dinainte, ca vocaţia, activitatea şi opera bardului ardelean. La o vârstă la care scriitorii se caută încă, el s-a considerat, de la primul vers, ca o expresie a unei colectivităţi etnice şi şi-a fixat o misiune socială. Caracteristică şi impresionantă prin energia neşovăitoare a tonului, această convingere mesianică se identifică cu întreaga mişcare de redeşteptare a energiei naţionale de la începutul veacului nostru.”***
>
> ***(Eugen Lovinescu)***

În Vinerea Patimilor

de Octavian Goga

Vinerea Patimilor, pe înserate…

Din biserica satului, unde s-a săvârşit slujba îngropării lui Isus, ţăranii ies pâlcuri, amestecaţi bărbaţi şi femei, păstrând după vechiul obicei, toată rânduiala *ierarhică*. Dinspre pădurea de fagi unde s-a prăvălit soarele, coboară umbre cernind culmile şi prin sita lor, răzleţ, licurici tremurători se ivesc împrejur. Sunt lumânările care se aprind la morminte, când deodată ca un vaiet subteran începe pe la poalele crucilor *recitativul* monoton al bocetelor muiereşti. Bărbaţii tac duşi pe gânduri, cu buzele strânse, cu fruntea plecată, purtaţi parcă de valul *tânguirii*, copiii privesc speriaţi în lături, satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morţii…

La răspântia uliţei, coborând spre casă mă mai opresc o dată în drum şi cum privesc înapoi *ţintirimul* îmi răsare în amurgul târziu semănat cu limbi de flăcări gălbui-albastre, cuprinzând din toate părţile trupul bisericii într-o cunună de foc ca o aureolă…

Ajuns la casa mea din capul satului mă mai urmăresc încă de departe, aduse de vântul moale de

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. În ce împrejurări este făcută redactarea şi la ce persoană?

3. Care este primul moment consemnat în partea introductivă şi prin ce fel de imagini se surprind gravitatea şi misterul momentului?

4. Care este semnificaţia concluziei „…satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morţii?”

> ***„Rar s-ar putea găsi în cadrele literaturii noastre o vocaţie precisă exprimată chiar de la început, o activitate consecventă şi o operă mai realizată în limitele trase dinainte, ca vocaţia, activitatea şi opera bardului ardelean. La o vârstă la care scriitorii se caută încă, el s-a considerat, de la primul vers, ca o expresie a unei colectivităţi etnice şi şi-a fixat o misiune socială. Caracteristică şi impresionantă prin energia neşovăitoare a tonului, această convingere mesianică se identifică cu întreaga mişcare de redeşteptare a energiei naţionale de la începutul veacului nostru.”***
>
> ***(Eugen Lovinescu)***

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. În ce împrejurări este făcută redactarea şi la ce persoană?

3. Care este primul moment consemnat în partea introductivă şi prin ce fel de imagini se surprind gravitatea şi misterul momentului?

4. Care este semnificaţia concluziei „… satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morţii?”

În Vinerea Patimilor

de Octavian Goga

Vinerea Patimilor, pe înserate…

Din biserica satului, unde s-a săvârşit slujba îngropării lui Isus, ţăranii ies pâlcuri, amestecaţi bărbaţi şi femei, păstrând după vechiul obicei, toată rânduiala *ierarhică*. Dinspre pădurea de fagi unde s-a prăvălit soarele, coboară umbre cernind culmile şi prin sita lor, răzleţ, licurici tremurători se ivesc împrejur. Sunt lumânările care se aprind la morminte, când deodată ca un vaiet subteran începe pe la poalele crucilor *recitativul* monoton al bocetelor muiereşti. Bărbaţii tac duşi pe gânduri, cu buzele strânse, cu fruntea plecată, purtaţi parcă de valul *tânguirii*, copiii privesc speriaţi în lături, satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morţii…

La răspântia uliţei, coborând spre casă mă mai opresc o dată în drum şi cum privesc înapoi *ţintirimul* îmi răsare în amurgul târziu semănat cu limbi de flăcări gălbui-albastre, cuprinzând din toate părţile trupul bisericii într-o cunună de foc ca o aureolă…

Ajuns la casa mea din capul satului mă mai urmăresc încă de departe, aduse de vântul moale de seară, frânturi din *colocviul* cu cei de sub pământ, în vreme ce m-aşez pe scaunul de pe prispă cu mintea răscolită de problemele vieţii de la ţară.

Gândul îşi deapănă firul domol, îndrumat parcă de ritmul ondulat al unui *tropar* bizantin în surdină...

— Da, biserica trăieşte încă în sufletul ţăranilor.

Aşa cum am pomenit-o de mult, casa bătrână cu umerii gârbovi, cu acoperişul de şindrilă pe care creşte muşchiul sau de ţiglă înnegrită de ani, dărăpănată şi obosită, cu *iconostasul* primitiv, cu glasul dogit al cântăreţilor de *strană* şi cu *căzaniile* pilduitoare ale *amvonului*, ea adăposteşte totuşi o concepţie morală, un laborator sufletesc în acţiune permanentă. Ţăranul, sub ocrotirea ei, îl văd trăind o viaţă cu orientări sigure în domeniul binelui şi răului şi cu o tendinţă de *abstracţiune* care-i pune lumină în ochi şi cumpăt în judecată. Satul cu oamenii lui e *cercetat* de mister, altarul deschide aici un larg coridor spre infinit plin de întrebări dincolo de realitate, o lume agitată întreţesută cu *simboluri* şi colorată de imaginaţie. Ţăranii se zbat în imperiul acestei lumi, se opresc în drum, privesc spre cer şi spre pământ şi sufletul lor e plin de rezonanţă ca o fântână adâncă.

Iată-i acum în săptămâna mare, cum îi zic ei, taina răstignitului din Nazaret umbreşte toate feţele în satul meu din munţi. Un văl s-a lăsat, departe, de undeva de sus şi-a prins în foşnetul de primăvară tot ce mişcă împrejurul meu. E o încetineală în gesturi, o undă potolită în rostirea cuvântului, un aer de tristeţă vagă şi nelămurită care stăruie deasupra acestor analfabeţi şi le împrumută o nobleţă particulară. Ei au fost la denii în fiecare seară, asupra lor s-au aşternut *psalmii* cu plângerile lor *patetice*, sufletul lor a resimţit fiori pe urma ornamentaţiei grele de poezie orientală, *parabolele* din cele douăsprezece evanghelii i-au oprit în loc, chinurile lui Hristos le-au biciuit nervii şi le-au furişat accente din frigurile morţii... Mâine după miezul nopţii, cu mic cu mare vor înconjura biserica de trei ori, urmându-şi preotul, care în tăcerea lor mistică va bate în poartă respectând dictonul scripturii: Deschideţi, boieri,

5. Cum este descrisă imaginea bisericii în seara prohodului?

6. Ce rol are dialogul aparent în relatarea impresiilor ?

7. Indicaţi detaliile care completează imaginea bisericii, factor hotărâtor în formarea conduitei morale şi a concepţiei oamenilor despre lume.

8. Ce influenţă are Săptămâna Mare asupra întregii firi?

9. În ce constă ceremonialul Învierii?

10. Care este momentul de maximă

porţile, să intre împăratul măririi… Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înşirui pe rând în dreptul altarului, *se vor cumineca* cu pâine şi cu vin şi cu-o năvală de lumină bruscă pe toată faţa lor aspră, primeniţi şi *transfiguraţi* de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului:

— Hristos a-nviat!
— Adevărat c-a-nviat!

Noaptea s-a lăsat umedă asupra mea; pe creasta dealului s-a ivit luna poleind cu strălucirea ei brumată vârfurile copacilor şi atingând în drum cu un mănunchi de raze turnul bisericii din deal…

Satul doarme şi împrejur respiră eternitatea…

înălţare sufletească?

11. Menţionaţi rolul descrierii din finalul textului literar.

Lectura „În Vinerea Patimilor" sădeşte în suflete sentimente de respect pentru ţăranul român spre care gândul se îndreaptă cu dragoste, pentru că truditorul gliei este crescut în curăţenia credinţei străbune, de aceea îşi cântăreşte semenii, vrea să trăiască în pace cu ei şi păstrează vie amintirea celor strămutaţi la veşnicie lăcaşuri. De la popor înţelegem că totdeauna credinţa a fost un mijloc de înălţare spirituală şi un reazim în ceas de cumpănă.

Răspunsuri posibile

Revenind în Răşinari, satul său natal, Octavian Goga participă la slujba din Vinerea Patimilor şi cu acest prilej reflectează asupra importanţei credinţei în viaţa oamenilor de la ţară. Mărturisirea impresiilor şi consemnarea reflecţiilor impun utilizarea persoanei I.

În partea introductivă se consemnează solemnitatea ceasului când ţăranii ies din biserica „unde s-a săvârşit slujba îngropării lui Isus" şi pătrund în cimitir.

Gravitatea şi misterul momentului se surprind prin imagini vizuale şi auditive. În notaţia „coboară umbrele cernind culmile şi prin sita lor, răzleţ, licurici tremurători se ivesc împrejur", metafora „licurici tremurători" schiţează imaginea lumânărilor aprinse una după alta pe morminte, alungând întunericul nopţii şi al uitării. Liniştea este curmată de bocetele femeilor ca un vaiet subteran care se înalţă de la poalele crucilor. Bărbaţii sunt copleşiţi de gânduri, trăirea intensă a momentului fiind subliniată de notaţiile „cu buze strânse, cu fruntea plecată, purtaţi parcă de valul tânguirii". Copiii se uită „speriaţi"la oamenii din jur.

porţile, să intre împăratul măririi... Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înşirui pe rând în dreptul altarului, *se vor cumineca* cu pâine şi cu vin şi cu-o năvală de lumină bruscă pe toată faţa lor aspră, primeniţi şi *transfiguraţi* de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului:

— Hristos a-nviat!
— Adevărat c-a-nviat!

Noaptea s-a lăsat umedă asupra mea; pe creasta dealului s-a ivit luna poleind cu strălucirea ei brumată vârfurile copacilor şi atingând în drum cu un mănunchi de raze turnul bisericii din deal...

Satul doarme şi împrejur respiră eternitatea...

înălţare sufletească?

11. Menţionaţi rolul descrierii din finalul textului literar.

Lectura „În Vinerea Patimilor" sădeşte în suflete sentimente de respect pentru ţăranul român spre care gândul se îndreaptă cu dragoste, pentru că truditorul gliei este crescut în curăţenia credinţei străbune, de aceea îşi cântăreşte semenii, vrea să trăiască în pace cu ei şi păstrează vie amintirea celor strămutaţi la veşnicie lăcaşuri. De la popor înţelegem că totdeauna credinţa a fost un mijloc de înălţare spirituală şi un reazim în ceas de cumpănă.

Răspunsuri posibile

Revenind în Răşinari, satul său natal, Octavian Goga participă la slujba din Vinerea Patimilor şi cu acest prilej reflectează asupra importanţei credinţei în viaţa oamenilor de la ţară. Mărturisirea impresiilor şi consemnarea reflecţiilor impun utilizarea persoanei I.

În partea introductivă se consemnează solemnitatea ceasului când ţăranii ies din biserica „unde s-a săvârşit slujba îngropării lui Isus" şi pătrund în cimitir.

Gravitatea şi misterul momentului se surprind prin imagini vizuale şi auditive. În notaţia „coboară umbrele cernind culmile şi prin sita lor, răzleţ, licurici tremurători se ivesc împrejur", metafora „licurici tremurători" schiţează imaginea lumânărilor aprinse una după alta pe morminte, alungând întunericul nopţii şi al uitării. Liniştea este curmată de bocetele femeilor ca un vaiet subteran care se înalţă de la poalele crucilor. Bărbaţii sunt copleşiţi de gânduri, trăirea intensă a momentului fiind subliniată de notaţiile „cu buze strânse, cu fruntea plecată, purtaţi parcă de valul tânguirii". Copiii se uită „speriaţi"la oamenii din jur.

porţile, să intre împăratul măririi… Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înşirui pe rând în dreptul altarului, *se vor cumineca* cu pâine şi cu vin şi cu-o năvală de lumină bruscă pe toată faţa lor aspră, primeniţi şi *transfiguraţi* de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului:

— Hristos a-nviat!
— Adevărat c-a-nviat!

Noaptea s-a lăsat umedă asupra mea; pe creasta dealului s-a ivit luna poleind cu strălucirea ei brumată vârfurile copacilor şi atingând în drum cu un mănunchi de raze turnul bisericii din deal…

Satul doarme şi împrejur respiră eternitatea…

înălţare sufletească?

11. Menţionaţi rolul descrierii din finalul textului literar.

Lectura „În Vinerea Patimilor" sădeşte în suflete sentimente de respect pentru ţăranul român spre care gândul se îndreaptă cu dragoste, pentru că truditorul gliei este crescut în curăţenia credinţei străbune, de aceea îşi cântăreşte semenii, vrea să trăiască în pace cu ei şi păstrează vie amintirea celor strămutaţi la veşnicie lăcaşuri. De la popor înţelegem că totdeauna credinţa a fost un mijloc de înălţare spirituală şi un reazim în ceas de cumpănă.

Răspunsuri posibile

Revenind în Răşinari, satul său natal, Octavian Goga participă la slujba din Vinerea Patimilor şi cu acest prilej reflectează asupra importanţei credinţei în viaţa oamenilor de la ţară. Mărturisirea impresiilor şi consemnarea reflecţiilor impun utilizarea persoanei I.

În partea introductivă se consemnează solemnitatea ceasului când ţăranii ies din biserica „unde s-a săvârşit slujba îngropării lui Isus" şi pătrund în cimitir.

Gravitatea şi misterul momentului se surprind prin imagini vizuale şi auditive. În notaţia „coboară umbrele cernind culmile şi prin sita lor, răzleţ, licurici tremurători se ivesc împrejur", metafora „licurici tremurători" schiţează imaginea lumânărilor aprinse una după alta pe morminte, alungând întunericul nopţii şi al uitării. Liniştea este curmată de bocetele femeilor ca un vaiet subteran care se înalţă de la poalele crucilor. Bărbaţii sunt copleşiţi de gânduri, trăirea intensă a momentului fiind subliniată de notaţiile „cu buze strânse, cu fruntea plecată, purtaţi parcă de valul tânguirii". Copiii se uită „speriaţi"la oamenii din jur.

Concluzia „... satul întreg s-a cufundat în convorbire cu morţii", relevă legătura dintre cei vii şi cei morţi, care se adânceşte în săptămâna patimilor, cultul morţilor fiind un factor care înnobilează sufletul omului.

Frumuseţea bisericii ca de icoană veche şi rară este scoasă în evidenţă prin metaforele „limbii de flăcări gălbui-albastre", „o cunună de foc" şi prin comparaţia „ca o aureolă".

Ca într-o convorbire cu sine, autorul revine asupra importanţei credinţei în lumea satului, precizând lapidar[1]: „Da, biserica trăieşte încă în sufletul ţăranilor", vrând parcă să spulbere orice îndoială asupra acestei realităţi spirituale.

Imaginea bisericii, factor hotărâtor în formarea conduitei morale şi a concepţiei ţăranilor despre materie şi spirit, este întregită prin detaliile: „casă bătrână cu umeri gârbovi" (personificare), „dărăpănată şi obosită" (epitet dublu), „cu iconostas primitiv", „cu glasul dogit al cântăreţilor de strană". Faptul că religia are rolul decisiv în formarea profilului spiritual al ţărănimii este relevat, cu mare plasticitate, prin metafora „un laborator sufletesc în acţiune permanentă". Ideea este subliniată de precizarea „ţăranul, sub ocrotirea ei, îl văd trăind o viaţă cu orientări sigure în domeniul binelui şi răului" - biserica luminează sufletul şi sporeşte judecata. Truditorii gliei caută în credinţă răspunsul la marile întrebări ale existenţei: „privesc spre cer şi spre pământ şi sufletul lor e plin de rezonanţă ca o fântână adâncă".

Săptămâna Mare imprimă religiozitate întregii firi: mişcarea arborilor este domoală, stăpânită de o anumită durere, gesturile sunt încete şi cuvintele potolite. Tristeţea sacră înnobilează sufletele oamenilor simpli ai satului din care sunt mulţi neştiutori de carte.

Trăirea pioasă şi intensă a săptămânii mari umple de emoţie sufletele ţăranilor pregătindu-i pentru marea sărbătoare a învierii.

Respectând datina, sătenii uniţi mai mult ca oricând, în noaptea Învierii înconjoară biserica de trei ori, ascultă cu înfiorare mistică bătăile în uşa bisericii şi cuvintele scripturii, rostite de aproape 2000 de ani pe pământul românesc „Deschideţi, boieri, porţile să intre împăratul măririi...".

Momentul de maximă înălţare sufletească îl constituie primirea cuminecăturii. Purificarea dobândită prin această taină se consemnează prin următoarele elemente de limbaj artistic: epitete simple „o năvală de lumină bruscă" şi epitetele duble „primeniţi şi înfriguraţi" raportate la substantivele „oamenii pământului". Pregătiţi astfel, ţăranii pot împărtăşi bucuria vestirii sfinte prin cuvintele tradiţionale: „ — Hristos a înviat!

— Adevărat c-a-nviat!"

---

[1] lapidar = pe scurt, concis

Fragmentul se încheie cu descrierea cadrului de natură: creasta unui deal, copacii argintați de razele lunii și turnul bisericii poleit de lumina tainică lumină selenară. Elementele terestre și cosmice - simboluri ale permanenței - dealul, luna și lumea vegetală sugerează veșnicia dată fiineți naționale, de credința în Dumnezeu.

Fraza finală „Satul doarme și împrejur respiră eternitatea" are valoare de maximă privind rolul fundamental al satului, în dăinuirea prin veacuri a neamului datorită trăiniciei și bogăției valorilor sale morale.

Această concluzie reînvie în mintea noastră cuvintele poetului Lucian Blaga „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat".

Exerciții de fixare

1. Urmăriți pasajele care surprind frumusețea morală a sufletului țăranului credincios, având în vedere:
- ritualul din cimitir;
- atitudinea pioasă a țăranilor la slujba prohodului;
- momentul împărtășaniei.

2. Explicați sensul notației făcute de Octavian Goga „Satul doarme și împrejur respiră eternitatea..." și al reflecției poetului L. Blaga „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat".

3. Alegeți din text cuvintele și expresiile referitoare la credința ortodoxă și alcătuiți cu ele un scurt text.

4. Alcătuiți o compunere în care să vă exprimați sentimentele de care ați fost cuprinși la o anumită sărbătoare creștină.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. Comentați notațiile următoare:

„... taina răstignitului din Nazaret umbrește toate fețele din satul meu din munți",

„Ei au fost la denii în fiecare seară, asupra lor s-au așternut psalmii cu plângerile lor patetice, sufletul lor a resimțit fiori..."

„Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înșira pe rând în dreptul altarului, se vor cumineca cu pâine și cu vin și c-o năvală de lumină bruscă pe toată fața lor aspră, primeniți și transfigurați de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului".

Fragmentul se încheie cu descrierea cadrului de natură: creasta unui deal, copacii argintați de razele lunii și turnul bisericii poleit de lumina tainică lumină selenară. Elementele terestre și cosmice - simboluri ale permanenței - dealul, luna și lumea vegetală sugerează veșnicia dată fiineți naționale, de credința în Dumnezeu.

Fraza finală „Satul doarme și împrejur respiră eternitatea” are valoare de maximă privind rolul fundamental al satului, în dăinuirea prin veacuri a neamului datorită trăiniciei și bogăției valorilor sale morale.

Această concluzie reînvie în mintea noastră cuvintele poetului Lucian Blaga „Eu cred că veşnicia s-a născut la sat”.

Exerciții de fixare

1. Urmăriți pasajele care surprind frumusețea morală a sufletului țăranului credincios, având în vedere:
- ritualul din cimitir;
- atitudinea pioasă a țăranilor la slujba prohodului;
- momentul împărtășaniei.

2. Explicați sensul notației făcute de Octavian Goga „Satul doarme şi împrejur respiră eternitatea...” şi al reflecției poetului L. Blaga „Eu cred că veşnicia s-a născut la sat”.

3. Alegeți din text cuvintele şi expresiile referitoare la credința ortodoxă şi alcătuiți cu ele un scurt text.

4. Alcătuiți o compunere în care să vă exprimați sentimentele de care ați fost cuprinşi la o anumită sărbătoare creştină.

Exerciții pentru completarea cunoştințelor

1. Comentați notațiile următoare:

„... taina răstignitului din Nazaret umbreşte toate fețele din satul meu din munți”.

„Ei au fost la denii în fiecare seară, asupra lor s-au aşternut psalmii cu plângerile lor patetice, sufletul lor a resimțit fiori...”

„Iar după ce imnul învierii va răsuna din toate piepturile, ei se vor înşira pe rând în dreptul altarului, se vor cumineca cu pâine şi cu vin şi c-o năvală de lumină bruscă pe toată fața lor aspră, primeniți şi transfigurați de-o bucurie impersonală, se vor apropia unul de altul, oamenii pământului”.

> *„Zeci şi sute de generaţii ale clanului din care fac parte se petrecuseră într-un colţ de lume, la apa Moldovei, în întuneric şi suferinţă, în tristeţă şi revoltă înăbuşită împotriva unei vieţi care devenea din ce în ce mai grea şi mai apăsătoare."*
>
> *(Mihail Sadoveanu)*

Un om năcăjit

de Mihail Sadoveanu

Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, şi-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben cornii. Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onişor ieşise cu şase oi la mugurul proaspăt al primăverii.

Era un copilaş palid şi mărunţel şi târa pe pământul ravăn nişte ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi trişti învăluiţi ca-ntr-o umbră cenuşie şi-şi scoase cu anevoie din cap pălărioara veche pleoştită ca o ciupercă. Îmi dădu bună ziua c-un glas moale în care parcă suna o suferinţă timpurie; apoi, acoperindu-se, ridică deasupra oilor toiegelul alb, îndemnându-le spre crâng.

— Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieşit cu oile la păscut?

— M-a trimis tătuca să le mai port! îmi răspunse el serios, cu glasu-i subţirel şi peltic; şi se opri.

Oile se opriră şi ele şi întoarseră capetele spre călăuzul lor.

— Dar eşti tu vrednic, bre Niculăeş, să porţi un cârd de oi?

— He, sunt eu vrednic; da' acuma n-am

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului raportând-o la existenţa personajului principal al povestirii.

2. Cine povesteşte întâmplările şi sub ce formă este realizată naraţiunea?

3. Cum contribuie verbele la realizarea evocării?

4. Ce se consemnează în expoziţiunea povestirii?

5. Prin ce notaţii este indicat timpul acţiunii?

6. Ce elemente artistice sunt folosite pentru descrierea lui Niculăeş?

ce purta, sunt supărat...

— Cum se poate? Şi de ce, mă rog?

— De ce? mă întrebă el ridicând spre mine fruntea pe care sta zimţuit în neregulă păru-i buhos, pentru că în primăvara asta tot ne-au căzut din oi; ş-acum am rămas numai cu acestea şase...

Deşi „flăcăul” cu care vorbeam era numai de-o şchioapă, deşi intrase în a opta primăvară a vieţii lui, năcazul lui era adânc şi serios; zâmbetul meu pieri pe dată.

— Şi v-au murit multe, bre Niculăeş?

— Multe... răspunse grav, rezemându-se înaintea mea în băţ, ca ciobanii. Tătuca întruna blastămă şi suduie când cade câte-o oaie; mă mai bate şi pe mine câteodată; dar parcă eu ce-s vinovat? Acum, azi, mi s-a întâmplat alta. Când ieşeam din sat, a trecut unul repede cu căruţa şi mi-a pălit o oaie. A dat-o jos. Acuma abia umblă şi abia suflă. Are să se ducă şi asta. Era a mămucăi, şi mi-o lăsase mie...

Glasul lui dintr-o dată scăzuse într-un tremur de lacrimi.

— Şi pe omul care ţi-a pălit oaia nu-l cunoşti?

— Nu-i din sat de la noi, nu-l cunosc.

— De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?

— Tătuca nu-i acasă, a ieşit la arat cu cei mari.

— Şi de ce spui că ţi-o lăsase mămucă-ta ţie?

— Apoi nu ştii? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului şi ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji... n-are cine-mi spune o vorbă bună... Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, ş-a murit într-o duminică. Şi-nainte de asta, m-a mângâiat aşa pe frunte şi mi-a spus că-mi lasă mie mioara asta...

Copilul cel mărunţel îmi vorbea cu seriozitate şi cu durere, ca un om mare. Aş fi vrut să-l mângâi într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aş putea spune unui copil. Ş-o

7. Menţionaţi detaliile vestimentare şi precizaţi ce reflectă?

8. Prin ce modalitate de expunere se prezintă intriga?

9. Care este cauza supărării lui Niculăeş?

10. Descoperiţi rolul punctelor de suspensie şi al repetiţiei verbului „n-are”.

ce purta, sunt supărat…

— Cum se poate? Şi de ce, mă rog?

— De ce? mă întrebă el ridicând spre mine fruntea pe care sta zimţuit în neregulă păru-i buhos, pentru că în primăvara asta tot ne-au căzut din oi; ş-acum am rămas numai cu acestea şase…

Deşi „flăcăul" cu care vorbeam era numai de-o şchioapă, deşi intrase în a opta primăvară a vieţii lui, năcazul lui era adânc şi serios; zâmbetul meu pieri pe dată.

— Şi v-au murit multe, bre Niculăeş?

— Multe… răspunse grav, rezemându-se înaintea mea în băţ, ca ciobanii. Tătuca întruna blastămă şi suduie când cade câte-o oaie; mă mai bate şi pe mine câteodată; dar parcă eu ce-s vinovat? Acum, azi, mi s-a întâmplat alta. Când ieşeam din sat, a trecut unul repede cu căruţa şi mi-a pălit o oaie. A dat-o jos. Acuma abia umblă şi abia suflă. Are să se ducă şi asta. Era a mămucăi, şi mi-o lăsase mie…

Glasul lui dintr-o dată scăzuse într-un tremur de lacrimi.

— Şi pe omul care ţi-a pălit oaia nu-l cunoşti?

— Nu-i din sat de la noi, nu-l cunosc.

— De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?

— Tătuca nu-i acasă, a ieşit la arat cu cei mari.

— Şi de ce spui că ţi-o lăsase mămucă-ta ţie?

— Apoi nu ştii? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului şi ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji… n-are cine-mi spune o vorbă bună… Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, ş-a murit într-o duminică. Şi-nainte de asta, m-a mângâiat aşa pe frunte şi mi-a spus că-mi lasă mie mioara asta…

Copilul cel mărunţel îmi vorbea cu seriozitate şi cu durere, ca un om mare. Aş fi vrut să-l mângâi într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aş putea spune unui copil. Ş-o

7. Menţionaţi detaliile vestimentare şi precizaţi ce reflectă?

8. Prin ce modalitate de expunere se prezintă intriga?

9. Care este cauza supărării lui Niculăeş?

10. Descoperiţi rolul punctelor de suspensie şi al repetiţiei verbului „n-are".

dezmierdare cu mâna pe fruntea lui cu păr zbârlit nu era o mângâiere pentru acest om. Văzându-mă că tac, el mă privi cu luare-aminte. Fără îndoială că nu aştepta de la mine nici vorbă bună, nici dezmierdare.

— Apoi eu mă duc să-mi port oile... îmi zise el cu hotărâre.

Şi, urnindu-se din loc, începu a-şi târî iar ciubotele grele, îndemnând cu băţul alb oile spre dumbrăvioara de la malul Siretului.

Începui a merge şi eu alăturea cu el, pe cărarea proaspăt zbicită. Cerul era limpede, soarele umplea câmpiile de lumină, şi din când în când se vedea Siretul scânteind la cotituri.

11. Ce durere nouă se adaugă celor vechi?

— Uite, asta-i oaia pălită... îmi zise Niculăeş atingând cu braţul mioara care păşea încet, şchiopătând, în urma cârdişorului? Apoi dac-a pieri şi asta, are ce mă păli şi mustra tătuca... parcă nu mi-ar ajunge mie supărarea pe care o am...

Smârcâi din nas şi-şi trecu deasupra buzelor mânica lungă a anteriului. Apoi oftă adânc.

— De ce oftezi, Niculăeş?

La o asemenea întrebare de prisos copilul nu-mi răspunse.

— Când era mămuca bolnavă, zise el într-un târziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lângă dânsa, ca să-i dau apă, când îi era sete... Avea arşiţă mare. Eram singuri; ceilalţi erau pe-afară, după treburi. Şi ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, şi s-ascult pe tătuca. Şi eu o întrebam aşa: Unde-ai să te duci, mămuţă? Şi ea-mi spunea: Apoi eu am să mor, Niculăeş, şi tu să nu spui la nimeni... Eu nu spuneam, dar tătuca ştia şi el asta şi era supărat şi tot trântea şi izbea şi întreba: Da' cât ai să mai boleşti, măi fumeie?

12. Ce se realizează prin îmbinarea planului prezentului cu planul trecutului?

Copilul vorbea încet cu glasul lui de suferinţă şi nu mă privea; parcă nu vorbea cu mine şi sta la sfat cu oile lui, ca totdeauna.

— Da' tu ce mergi aşa de moale? întrebă el pe mioara lui. Aşa-i că te doare? te-a trântit

13. Ce rol are vorbirea directă în relatarea acestei amintiri?

şi te-a pălit răul cela... He, dac-aş fi fost eu batâr ca bădiţa Mihai, l-aş fi apucat de piept şi l-aş fi scuturat: Măi, cum să-mi calci tu mie oaia?... Hai încet, c-apoi în dumbravă te-i odihni...

— Nu te teme, Niculăeş, că nu piere... îi zisei eu.

El tresări şi întoarse repede capul spre mine. Apoi tăcu până ce ajunserăm la ţărmul apei. Acolo găsirăm alunii şi cornii în floare. Toporaşii violeţi răzbăteau prin frunzele moarte; piţigoii şi cintezoii cântau între mugurii de mesteceni. Siretul venea învolburat, mare şi tulbure, şi trecea c-un fel de supărare parcă pe sub dumbravă. Băiatul lui Onişor rămase privindu-l lung, pe când oile, împrăştiate în juru-i, ciuguleau cu boturile lor mişcătoare iarbă măruntă.

— Uite cocostârcii... zise el deodată, cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarăşelor lui.

Dincolo de mal, într-un smârc, umblau cu paşi rari cocostârci cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crângului trecu cu zbor şuierător un cârd de raţe. Veniră din susul râului fâlfâind rar din aripile lor ascuţite şi doi pescăruşi albi. În dumbrava plină de lumină văzui deodată zburând şi fluturi roşii şi-n singurătatea care ne împresura era ceva blând şi dulce, ca-ntr-un basm al copilăriei.

Lăsai pe Niculăeş al lui Onişor singur în liniştea ţărmului şi pornii în josul apei, spre locuri care şi mie îmi aduceau aminte de anii cei de demult. Imaginea copilului însă nu-mi dispărea dinaintea ochilor şi glasul lui trist îmi suna necontenit în urechi. Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în şcoală şi-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecaţi de un văl fumuriu: ochii ei îi avea şi copilul. Fusese o fată vioaie şi aprigă, foarte frumoasă şi cuminte. De toate darurile ei avusese parte Dumitru Onişor, gospodar bun, dar om hursuz şi cam cărpănos. Acum Irina noastră cea de odinioară murise; povestirea copilului îmi adusese aminte de toate cele de demult

14. La cine caută mângâiere Niculăeş?

15. Ce gând sporeşte îngrijorarea lui?

16. Cum se conturează tabloul naturii pline de viaţă şi de prospeţime în antiteză cu tristeţea sfâşietoare a copilului?

17. Ce efect are asupra scriitorului contemplarea acestui colţ de natură?

18. Care din amintirile trecutului îl tulbură în mod deosebit?

19. Ce consideraţii face prozatorul asupra destinului Irinei lui Avram şi al copilului ei?

şi te-a pălit răul cela... He, dac-aş fi fost eu batâr ca băditța Mihai, l-aş fi apucat de piept şi l-aş fi scuturat: Măi, cum să-mi calci tu mie oaia?... Hai încet, c-apoi în dumbravă te-i odihni...

— Nu te teme, Niculăeş, că nu piere... îi zisei eu.

El tresări şi întoarse repede capul spre mine. Apoi tăcu până ce ajunserăm la țărmul apei. Acolo găsirăm alunii şi cornii în floare. Toporaşii violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoii şi cintezoii cântau între mugurii de mesteceni. Siretul venea învolburat, mare şi tulbure, şi trecea c-un fel de supărare parcă pe sub dumbravă. Băiatul lui Onişor rămase privindu-l lung, pe când oile, împrăştiate în juru-i, ciuguleau cu boturile lor mişcătoare iarbă măruntă.

— Uite cocostârcii... zise el deodată, cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarăşelor lui.

Dincolo de mal, într-un smârc, umblau cu paşi rari cocostârci cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crângului trecu cu zbor şuierător un cârd de rațe. Veniră din susul râului fâlfâind rar din aripile lor ascuțite şi doi pescăruşi albi. În dumbrava plină de lumină văzui deodată zburând şi fluturi roşii şi-n singurătatea care ne împresura era ceva blând şi dulce, ca-ntr-un basm al copilăriei.

Lăsai pe Niculăeş al lui Onişor singur în liniştea țărmului şi pornii în josul apei, spre locuri care şi mie îmi aduceau aminte de anii cei de demult. Imaginea copilului însă nu-mi dispărea dinaintea ochilor şi glasul lui trist îmi suna necontenit în urechi. Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în şcoală şi-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un văl fumuriu: ochii ei îi avea şi copilul. Fusese o fată vioaie şi aprigă, foarte frumoasă şi cuminte. De toate darurile ei avusese parte Dumitru Onişor, gospodar bun, dar om hursuz şi cam cărpănos. Acum Irina noastră cea de odinioară murise; povestirea copilului îmi adusese aminte de toate cele de demult

14. La cine caută mângâiere Niculăeş?

15. Ce gând sporeşte îngrijorarea lui?

16. Cum se conturează tabloul naturii pline de viață şi de prospețime în antiteză cu tristețea sfâşietoare a copilului?

17. Ce efect are asupra scriitorului contemplarea acestui colț de natură?

18. Care din amintirile trecutului îl tulbură în mod deosebit?

19. Ce considerații face prozatorul asupra destinului Irinei lui Avram şi al copilului ei?

frumoase și pentru totdeauna pierdute. Murise, lăsând sufletul ei cald și mintea ei bogată copilului, - care sta acuma sub mesteceni la malul apei, vorbind cu oițele lui.

Mormântul ei, ca al tuturor în tristele noastre țintirimuri, n-avea nici un semn și nici o floare și Onișor își ara ogorul nepăsător, îngrijat numai de holda de mâne. Amintirea Irinei noastre trăia numai în copilul cel palid. Duioșia ei, înțelepciunea ei și ceea ce era în sufletul ei vis parcă trecuseră în măruntul meu tovarăș de drum, în serile acelea, singuratice de suferință, când amândoi sfătuiau cu ochii în lacrimi, ș-afară bântuiau, cu chinuite plângeri, vifornițele iernii.

De la un loc, de pe înălțimea malului, mă întorsei chemat parcă de cineva și privii în urmă. Copilul sta sub mesteceni și-l vedeam parcă nedeslușit, ca-ntr-o ceață de lumină. Oile pășteau în juru-i. Pițigoii își rosteau, cu viers subțire, veșnicele lor cuvinte de bucurie: Sâmț a vară! sâmț a vară! Și de bună-samă, ca-n toate zilele, Niculăeș grăia cu oile lui. Ș-acuma întreba pe mioara cea bolnavă:

— Cum îți mai este? Tot te mai doare?...

Oaia răspundea, behăind ușor și dulce.

— Să nu mori, că numai tu mi-ai mai rămas de la mama... îi zicea el încet.

Cocostârcii clămpăneau în smârcul de peste apă. El îi privea cu luare-aminte. Un pițigoi veni deasupra capului lui acoperit cu pălăria pleoștită, scârțâindu-și necontenit cântecul.

— Tu ești bucuros și fără grijă... îi murmura, ca o mustrare, băiatul. Și ofta, ca un om necăjit și plin de griji ce se afla...

Târziu, întorcându-mă, îl găsii înseninat, căci mioara i se învioarase. Cu o custură cerca să-și facă o trișcă dintr-o rămurică de răchită. Și când ridica zâmbind ochii spre mine, - mă izbi deodată o amintire ce brusc izvora ca din negură, ș-o asemănare izbitoare cu ochii și zâmbetul celei care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare și-mi fermecase c-un zâmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții.

20. Cum își petrece vremea Niculăeș în crângul de mesteceni?

21. Cum se încheie narațiunea?

Titlul povestirii sintetizează existenţa tristă a copiilor fără copilărie, maturizaţi înainte de vreme şi apăsaţi de greutăţile vieţii ca şi cei vârstnici. Articularea substantivului nehotărât sugerează valoarea de generalitate a dramei copiilor de ţărani condamnaţi de timpuriu la griji şi suferinţe. Forma populară a adjectivului „năcăjit" indică faptul că personajul principal al povestirii aparţine lumii satului.

Revenind pe meleagurile natale, scriitorul află drama unui copil pe care-l întâlneşte cu oile la păscut. Destănuirile acestuia au un ecou adânc în sufletul prozatorului contribuind la rememorarea emoţionantă şi convingătoare a întâmplărilor şi trăirilor.

Majoritatea verbelor sunt folosite la timpurile trecutului arătând că scriitorul reînvie icoane dintr-un trecut apropiat de întâlnirea cu Niculăeş, precum şi clipe de odinioară din existenţa sa („ieşise", „ridică", „dădu bună ziua", „tresări", „vorbea", „veniră", „avusese parte", „murise", „adusese aminte", „fermecase", „înflorise").

Expoziţiunea indică faptul că momentul revederii meleagurilor dragi de către scriitor a fost la începutul unei primăveri „într-o dumbravă de pe malul Siretului " când a întâlnit pe „băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onişor". Fixarea în timp se face prin următoarele notaţii: „bătuseseră vânturi sunătoare", „pământul se zbicise", „începuse să înflorească galben cornii", „mugurul proaspăt al primăverii".

Imaginea lui Niculăeş se conturează cu ajutorul epitetelor „palid şi mărunţel", „(ochii) trişti", „(glas) moale", „(suferinţă) timpurie" şi al comparaţiei „ochi trişti învăluiţi ca într-o umbră cenuşie". Din diminutivele „copilaş", „mărunţel" transpare căldura sufletească a autorului faţă de copil.

Detaliile vestimentare scot în evidenţă lipsurile cu care se confruntă băiatul. Era încălţat cu „nişte ciubote grele ale unui frate mai mare" pe care le târa anevoie şi avea capul acoperit cu „o pălărioară veche pleoştită ca o ciupercă".

Dialogul dintre scriitor şi copil dezvăluie intriga: moartea mamei, lipsa căldurii şi dragostei materne, asprimea tatălui, care neţinând seama de vârsta lui fragedă, îl trimite să pască un cârd de oi şi adesea îşi descarcă mânia pe el bătându-l.

Supărarea despre care Niculăeş îi vorbeşte scriitorului este cauzată de îmbolnăvirea şi moartea oilor date în grija sa. Micşorarea cârdului era un prilej în plus pentru Dumitru Onişor de a blestema, de a sudui şi de a-l bate. Copilul se întreabă cu durere, nedumerire şi resemnare „dar parcă cu ce-s vinovat?".

Niculăeş îşi dezvăluie treptat suferinţa. „A dat-o jos. Acum abia umblă şi abia suflă. Are să se ducă şi asta. Era a mămucăi, şi mi-o lăsase mie…” Prin îmbinarea planului prezentului cu planul trecutului se explică de ce îl mâhneşte atât de mult gândul pierderii mioarei. Copilul povesteşte scriitorului despre boala şi moartea mamei sale. Ea s-a sfârşit în postul Crăciunului lăsând un mare gol în sufletele copiilor. Cel mai greu încercat este Niculăeş, mezinul lipsit de îngrijire şi mai ales de căldura sufletească. În destăinuirea lui, una după alta, se succed precizări care dezvăluie adâncirea treptată a suferinţei.

Repetiţia de trei ori a verbului „n-are” subliniază cât de singur se simte Niculăeş, pentru că e rămas orfan de mamă. Punctele de suspensie sugerează emoţia abia stăpânită a copilului „Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji… n-are cine-mi spune-o vorbă bună…”

Imaginile trecutului sunt atât de vii şi de dureroase, încât se revarsă necontenit asupra prezentului. Gândul băiatului se întoarce continuu la zilele triste când şi-a vegheat mama în ceasurile de boală şi de amărăciune „— Când era mămuca bolnavă… eu, care eram cel mezin, stăteam lângă dânsa, ca să-i dau apă când îi era sete…”, „Avea arşiţă mare. Şi ea-mi spunea să fiu cuminte, după ce s-a duce ea şi s-ascult pe tătuca.”

Prin vorbirea directă se surprinde nevinovăţia copilului privind moartea, împăcarea mamei cu soarta care i-a fost hărăzită, cât şi duritatea bărbatului în momentele când s-ar fi cuvenit să fie blând şi bun. «„Şi eu o întrebam aşa: „ — Unde-ai să te duci, mămucă?” Şi ea-mi spunea: „ — Apoi eu am să mor, Niculăeş, şi tu să nu spui la nimeni.” Eu nu spuneam, dar tătuca ştia şi el asta şi era supărat şi tot trântea şi izbea şi întreba! „ — Da! cât ai să mai boleşti măi fumeie ?”»

Singurul alean al lui Niculăeş este mioara lăsată de mamă în ultimele clipe de viaţă. El vorbeşte oiţei cu duioşie ca unui om foarte drag „— Da tu ce mergi aşa de moale… Aşa-i că te doare? te-o trântit şi te-a pălit răul cela… He, dac-aş fi eu batăr ca bădiţa Mihai, l-aş fi apucat de piept şi l-aş fi scuturat: Măi, cum să-mi calci tu mie oaia?… Hai încet, c-apoi în dumbravă te-i odihni…”

Îngrijorarea lui sporeşte la gândul asprimii neîndreptăţite a tatălui care nu se preocupă să-i înţeleagă sufletul chinuit: „Apoi dacă a pieri şi asta, are ce mă păli şi mustra tătuca… parcă nu mi-ar ajunge mie supărarea pe care o am…”.

Imaginile vizuale, auditive şi motorii conturează tabloul primăverii pline de prospeţime şi de bucurie în antiteză cu tristeţea sfâşietoare a copilului! Farmecul şi singurătatea naturii dulci şi blânde i se par prozatorului „un basm al copilăriei care-l cheamă spre anii de demult cu taina şi frumuseţea lor.”

Din amintirile trecutului reînvie imaginea tulburătoare a mamei lui Niculăeş, Irina lui Avram, cu care M. Sadoveanu copilărise în şcoală. Prozatorul schiţează cu mare plasticitate portretul fizic şi moral al acelei care „înflorise ca o floare" şi îi fermecase „c-un zâmbet şi c-o privire un trecător ceas al vieţii". Un rol important în această concisă descriere îl are epitetul „ochii înecaţi de un văl fumuriu… Fusese o fată vioaie şi aprigă, foarte frumoasă şi cuminte".

Destinul trist al Irinei este prezentat succint: ea nu a cunoscut căldura căminului deoarece bărbatul ei, Dumitru Onişor, era „gospodar bun, dar cam ursuz şi cărpănos" şi s-a stins lăsând sufletul ei cald şi mintea ei bogată copilului.

Repetiţia pronumelui „ei" scoate în evidenţă faptul că în sufletul copilului dăinuie tot ce a avut Irina mai bun: duioşia, înţelepciunea şi sensibilitatea.

Nepăsarea lui Dumitru Onişor se subliniază prin precizarea că îşi ară ogorul preocupat de grija holdei de mâine lăsând mormântul fără nici un semn, nici o floare, ca şi când uitarea s-ar fi aşternut definitiv asupra Irinei.

Niculăeş nu ia în seamă frumuseţea crângului de mesteceni din jurul său deoarece grija lui este suferinţa mioarei, căreia îi vorbeşte cu blândeţe întrebând-o dacă o mai doare unde a lovit-o omul cel străin şi o roagă cu deznădejde să nu-l părăsească. „Să nu mori că numai tu mi-ai rămas de la mama!" Este atât de îndurerat, încât mustră un piţigoi care cânta vesel şi fără griji.

Reflecţia scriitorului „Şi ofta ca un om năcăjit şi plin de griji ce se afla" întregeşte înţelesul titlului.

În final apare imaginea lui Niculăeş care, înseninat că mioara i se înviorase, cioplea o trişcă dintr-o crenguţă de răchită. Copilul nu şi-a pierdut ingenuitatea, deşi asprimea vieţii l-a obligat să gândească şi să se poarte ca un om matur. Contemplând ochii şi zâmbetul băiatului, în amintirea scriitorului se încheagă chipul suav şi tainic al Irinei cea care „înflorise ca o floare".

Dramatismul evocării rezultă din arta cu care prozatorul prezintă suferinţele unui copil maturizat înainte de vreme. Repetiţia verbului „nu are" din mărturisirea lui Niculăeş sintetizează suferinţa fără margini a oricărui copil fără mamă.

Evocarea impresionează prin sinceritatea destăinuirilor făcute de Niculăeş şi prin căldura şi duioşia cu care îl ascultă şi-l îmbărbătează prozatorul. M. Sadoveanu topeşte într-un singur fior durerea copilului, emoţia scriitorului şi compasiunea cititorului.

Exerciţii de fixare

1. Descoperiţi gradaţia ascendentă în mărturisirile sfâşietoare făcute de Niculăeş.
2. Urmăriţi autenticitatea imprimată de modul de adresare a copilului către mioară.
3. Punctele de suspensie întrerup adesea evocarea. Imaginaţi-vă derularea povestirii şi după acest semn de punctuaţie.
4. Descoperiţi pasajele descriptive prin care se conturează antiteza dintre eternitatea naturii şi viaţa trecătoare a omului.

Balada „Meşterul Manole” are o intensă circulaţie la popoarele balcanice. Tema sacrificiului se bazează pe o veche practică superstiţioasă. Ideea jertfei se întâlneşte la multe popoare, dar tema baladelor de tipul „Meşterului Manole” rămâne circumscrisă la aria balcanică. Se pare că balada a luat naştere în sudul Dunării. Motivul de bază al baladei este sacrificarea soţiei unuia dintre meşteri în scopul de a întări zidurile care mereu se prăbuşesc. Clădirea este însă, în variantele macedonene, greceşti sau albaneze un pod, în cele sârbeşti şi bulgare e vorba de o cetate, iar în cele româneşti se vorbeşte în cele mai dese cazuri de „Mănăstirea Argeşului”.

(Istoria literaturii române, vol. I, Ediţia Academiei)

MONASTIREA ARGEŞULUI

Pe Argeş în gios
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăşi zece:
Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari
Şi Manoli, zece,
Care-i şi întrece.
Merg cu toţi pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Şi de pomenire.
Iată, cum mergea,
Că-n drum agiungea
Pe-un biet ciobănaş
Din fluier doinaş,
Şi cum îl videa,
Domnul îi zicea:
„Mândru ciobănaş
Din fluier doinaş!
Pe Argeş în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeş în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit,
La loc de grindiş
La verde-aluniş?”
— „Ba, doamne,-am văzut,
Pe unde-am trecut,
Un zid părăsit
Şi neisprăvit.
Cânii cum îl văd
La el se răped
Şi latră-a pustiu
Şi urlă-a morţiu.”
Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Şi curând pleca,
Spre zid apuca
Cu nouă zidari,
Nouă meşteri mari
Şi Manoli, zece,
Care-i şi întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de monastire
Şi de pomenire.

Deci, voi meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Curând vă siliţi
Lucrul de-l porniţi
Ca să-mi rădicaţi,
Aici să-mi duraţi
Monastire naltă,
Cum n-a mai fost altă.
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!"

II

Meşterii grăbea,
Sforile-ntindea,
Locul măsura,
Şanţuri largi săpa
Şi mereu lucra,
Zidul rădica,
Dar orice lucra,
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar,
Lucra în zadar!
Domnul se mira
Ş-apoi îi mustra,
Ş-apoi se-ncrunta
Şi-i ameninţa
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meşterii cei mari,
Calfe şi zidari,
Tremura lucrând,
Lucra tremurând
Zi lungă de vară,
Ziua pân-în seară.
Manoli sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Şi un vis visa,
Apoi se scula
Ş-astfel cuvânta:
„Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari!
Ştiţi ce am visat
De când m-am culcat?
O şoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soţioară,
Cea-ntâi sorioară
Care s-a ivi
Mâni în zori de zi,
Aducând bucate
La soţ ori la frate.
Deci dacă vroiţi
Ca să isprăviţi
Sfânta monastire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toţi să giurăm
Şi să ne legăm
Taina s-o păstrăm;
Ş-orice soţioară,
Orice surioară
Mâni în zori de zi
Întâi s-o ivi,
Pe ea s-o jertfim,
În zid s-o zidim!

III

Iată-n zori de zi
Manea se trezi
Ş-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Şi mai sus, pe schele,
Şi-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când,. vai! ce zărea?
Cine că venea?
Soţioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Şi îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Şi plângând zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă şiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale,
S-o-ntoarcă din cale!"
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceriu-ntuneca.
Şi curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Şi îmflă şiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Şi s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea,
Şi iar se-nchina,
Şi iar se ruga:
„Suflă, Doamne,-un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltinii să îndoaie,
Munţii să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă devale!"
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Şi sufla un vânt,
Un vânt pre pământ,
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munţii răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum şovăia
Şi s-apropia
Şi amar de ea
Iată c-ajungea!

Meşterii cei mari,
Calfe şi zidari,
Mult înveselea
Dacă o videa,
Iar Manea turba,
Mândra-şi săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Şi glumind zicea:
„Stăi, mândruța mea,
Nu te spăria,
Că vrem să glumim
Şi să te zidim!”
Ana se-ncredea
Şi vesel râdea.
Iar Manea ofta
Şi se apucă
Zidul de zidit,
Visul de-împlinit.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la gleznişoare,
Pân' la pulpişoare,
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Ajungă-ți de şagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Trupuşoru-mi frânge!”
Iar Manea tăcea
Şi mereu zidea,
Zidul se suia,
Şi o cuprindea
Pân' la gleznişoare,
Pân' la pulpişoare,
Pân' la costişoare…
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Şi mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge…
Copilaşu-mi frânge!”
Manole turba
Şi mereu lucra.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la costişoare…
Pân' la buzişoare,
Pân' la ochişori,
Încât, vai de ea!
Nu se mai videa,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!”

V

Pe Argeş în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă vine
Ca să se închine
La cea monastire,
Falnică zidire,
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Şi se-nveselea
Şi astfel grăia:
„Voi, meşteri zidari,
Zece meşteri mari!
Spune-ţi-mi cu drept
Cu mâna la pept,
De-aveţi meşterie
Ca să-mi faceţi mie
Altă monastire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă?”
Iar cei meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Cum sta pe grindiş,
Sus pe coperiş
Vesel se mândrea
Şi-apoi răspundea:
„Ca noi, meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Alţii nu mai sunt
Pe acest pământ!
Află că noi ştim
Oricând să zidim
Altă monastire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă!”
Domnu-i asculta
Şi pe gânduri sta,
Apoi poroncea,
Schelele să strice,
Scări să le ridice,
Iar pe cei zidari,
Zece meşteri mari,
Să mi-i părăsească,
Ca să putrezească,
Colo pe grindiş,
Sus pe coperiş.
Meşterii gândea
Şi ei îşi făcea
Aripi zburătoare
De şindrili uşoare.
Apoi le-ntindea
Şi-n văzduh sărea,
Dar pe loc cădea,
Şi unde pica,
Trupu-şi despica.
Iar bietul Manoli,
Meşterul Manoli
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieşea
Un glas năduşit,
Un glas mult iubit,
Care greu gemea
Şi mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli
Zidul rău mă strânge…
Copilaşu-mi frânge,
Viaţa mi se stinge!”
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Şi de pe grindiş,
De pe coperiş,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântână lină,
Cu apă puţină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

Întrebări şi răspunsuri

1. În ce volum se încadrează poezia, cărei specii aparţine şi care este semnificaţia titlului?

2. Ce explică poetul anonim prin îmbinarea elementelor reale cu cele supranaturale?

3. Din câte părţi este alcătuită balada?

4. Care sunt elementele expoziţiunii?

5. În ce scop voievodul şi meşterii străbat ţinutul Argeşului?

6. Prin ce menţiuni se surprind factorii de specific etnic românesc?

7. Ce sugerează determinantele „părăsit", „neisprăvit", „a pustiu", „a morţiu"?

8. Ce dezvăluie intervenţia domnitorului?

9. Care sunt pronumele şi adjectivele pronominale şi ce sugerează?

10. Cum este surprins la începutul părţii a doua ritmul încordat al muncii meşterilor?

11. Observaţi atitudinea domnitorului faţă de încercarea prin care trec meşterii şi precizaţi cum încearcă ei să depăşească această cumpănă?

12. Ce cuprinde visul lui Manole?

13. Menţionaţi ce le cere Manole zidarilor.

14. Ce înfăţişează partea a treia a baladei?

15. Prin ce elemente este descris tabloul stihiilor aflate în concordanţă cu furtuna din sufletul lui Manole?

16. Ce sugerează verbele la modul imperativ şi conjunctiv?

17. De câte ori este folosit dativul etic în partea a II-a şi cu ce scop?

18. Ce se realizează prin interjecţia „iată" din finalul părţii a treia?

19. Descoperiţi secvenţele părţii a patra.

20. Ce elemente lexicale completează portretul Anei?

21. Ce înfăţişează partea a cincea a baladei?

22. Cum încearcă meşterii să se salveze?

23. Cu ce scop se revine asupra rugăminţii Anei către Manole?

24. Ce elemente se contopesc în zbuciumul sufletesc al lui Manole, după încheierea zidirii?

25. Ce simbolizează fântâna din locul unde se prăbuşeşte Manole?

Este o creație populară publicată de Vasile Alecsandri în prima culegere de folclor românesc intitulată *Poezii populare ale românilor - adunate și întocmite de Vasile Alecsandri*.

Titlul denumește un monument românesc de arhitectură, unic prin valoare și frumusețe.

Prin îmbinarea elementelor reale și a celor fabuloase se explică împrejurările în care a fost înălțată această minune a geniului creator popular.

Principalele secvențe din cele cinci părți sunt: zidul părăsit, surparea zidurilor, visul, femeia destinată jertfei, zidirea treptată, atitudinea domnitorului, sfârșitul lui Manole și al meșetrilor, simbolul fântânii.

Poezia are la bază motivul jertfei pentru creație sau al zidirii, motiv de largă circulație în zona Balcanilor; în țara noastră cunoaște aproximativ 900 variante.

Balada este alcătuită din 5 părți: partea întâi fixează timpul și spațiul și prezintă personajele, partea a II-a înfățișează munca îndârjită a meșterilor pentru înălțarea sfântului lăcaș, surparea zidurilor și visul lui Manole, partea a treia urmărește zbuciumul sufletesc al lui Manole când o vede pe Ana venind, partea a IV-a descrie zidirea Anei, durerea lui Manole și deznădejdea Anei, partea a cincea se referă la terminarea mănăstirii și la soarta meșterilor.

În expozițiune se menționează locul acțiunii „Pe Argeș în gios/ Pe un mal frumos”, timpul - un moment din domnia lui Negru Vodă și personajele: domnitorul, nouă meștri mari, Manole și ciobănașul - personaj episodic[1].

Voievodul și meșterii străbat ținutul Argeșului să aleagă locul pentru construirea mănăstirii.

Balada înfățișează un spațiu geografic și un climat spiritual românesc. Un ciobănaș, în procesul transhumanței, urcă și coboară pe plaiul străbun, el cântă din fluier - instrument specific muzicii populare.

Transhumanța legată de păstorit, veche îndeletnicire a poporului nostru, este sugerată prin adverbele „în gios”, „în sus”: „Pe Argeș în sus / Cu turma te-ai dus / Pe Argeș în gios/ Cu turma ai fost./”

Determinantele „părăsit”, „neisprăvit”, „a pustiu”, „a morțiu” subliniază faptul că, deși planează amenințarea morții asupra locului, domnul hotărăște ca acolo să se construiască mănăstirea: „Iată zidul meu!/ Aici aleg eu/ Loc de monastire/ Și de pomenire/”.

---

[1] **episodic** - secundar, întâmplător, apare într-un singur episod

Interjecţia „Iată” cu valoare predicativă aduce imaginea în planul prezent implicând participarea sufletească a cititorului. Pronumele posesiv „(zidul) meu” sugerează concepţia domnului că este stăpânul suprem al lăcaşului sfânt, precum şi pe soarta meşterilor menţionaţi prin pronumele „voi”, „vă”, „(vă siliţi”, „pe voi”). Le porunceşte să zidească un edificiu fără seamăn, pentru că altfel le va curma viaţa.

La începutul părţii a doua este surprins ritmul încordat al muncii zidarilor prin verbele la modul indicativ, timpul imperfect („grăbea”, „întindea”, „măsura”, „săpa”, „lucra”, „rădica”) şi prin repetiţia adverbului „iar” (de trei ori). Numeralele ordinale subliniază stăruinţa cu care meşterii reiau munca de la început în ciuda faptului că „... orice lucra/ Noaptea se surpa”.

La evidenţierea tensiunii momentului contribuie propoziţiile scurte: „Sforile-ntindea/ Locul măsura/ Şanţuri largi săpa/ Şi mereu lucra”.

Domnitorul este neîndurător faţă de meşteri, gândind ca un despot care are drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor. Succesiunea verbelor „se mira”, „mustra”, „se-ncrunta“, „amenința“ surprinde creşterea gradată a stărilor sufleteşti prin care trece domnul - uimirea devine mustrare şi ameninţare cu moartea.

Înfricoşaţi de perspectiva sfârşitului, zidarii încearcă să depăşească această cumpănă muncind fără odihnă. De mare efect stilistic pentru înfăţişarea plastică a imaginii este folosirea verbelor: „tremura” „lucra”, la modul indicativ, timpul imperfect, însoţite de aceleaşi verbe la modul gerunziu. Munca fără preget este subliniată prin substantivul „zi” cu determinantele „lungă de vară“ şi cu precizarea „Ziua până'n seară“.

Visul lui Manole, expresie a dorinţei de împlinire a visului de izbândă, proiectează balada în fantastic şi introduce motivul jertfei pentru creație. Voința divină „o şoaptă de sus“ a încredinţat lui Manole faptul că împlinirea visului este condiționată de zidirea unei fiinţe dragi şi nevinovate.

Manole cere tovarăşilor să păstreze taina jurământului, idee adâncită prin utilizarea verbelor şi pronumelor la plural („noi să ne-apucăm“, „să jurăm”, „să ne legăm”, „s-o păstrăm“), raportate la pronumele „Cu toţi“. Prin reluarea adjectivului pronominal „orice“ şi prin diminutivele „soţioară“, „surioară“ se pune în lumină faptul că nici un meşter nu trebuie să-şi calce jurământul făcut.

Interjecţia „iată“ din primul vers al părţii a III-a a poeziei marchează începutul dramei care se naşte în zorii zilei în sufletul lui Manole după o noapte de zbucium. Îngrijorarea creşte treptat: neliniştit cercetează drumul suindu-se întâi pe gard, apoi pe schele pentru a cuprinde cu privirea depărtările. Interjecţia „vai“, urmată de semnul exclamării şi de două propoziții interogative, exprimă deznădejdea că dintre toți meșterii el va trebui să jertfească ce are mai scump.

Simțindu-și inima sfâșiată de durere, Manole imploră pe Dumnezeu să dea ploaie și vânt pentru ca să o întoarcă pe Ana din cale. Descrierea tabloului dezlănțuirii stihiilor corespunde furtunii din sufletul lui Manole. Impresia de sfârșit de lume se realizează prin conținutul noțional al verbelor și prin ordinea în care apar: „(norii) aduna“, „(ceriu)-ntuneca“, „curgea…(Ploaie spumegată)“, „îmflă (șiroaie)“, „sufla (un vânt), „(Paltini)că-ndoia“, „(munții) răsturna“.

Dativul etic din următoarele trei versuri: „Mândra să-mi oprească“. „Mândra să-mi întoarcă“ „să mi-o întoarne în cale“ reflectă nemărginita dragoste a lui Manole pentru Ana și speranța că doar puterea dumnezeiască ar mai salva-o; repetiția adverbului „iar” întărește această idee.

Interjecția din versul „Iată c-ajungea“ cu care se încheie partea a treia este concluzia dureroasă că nimic și nimeni nu poate schimba destinul amar al Anei.

Dramatismul baladei atinge intensitatea maximă în partea a patra, care este alcătuită din următoarele secvențe: bucuria meșterilor și a clafelor la vederea Anei, desperarea lui Manea și zidirea Anei.

Manole impresionează prin complexitatea trăirilor și reacțiile sale: nemărginita durere care îi întunecă judecata, - realitate subliniată de verbul „turba“ -, delicatețea iubirii manifestată prin gesturi de mare tandrețe și strădania ca jertfa să pară un joc. „Pe schele o urca/ Pe zid o punea/ Și glumind zicea:/ „Stai mândruța mea,/ Nu te spăria,/ Că vrem să glumim/ Și să te zidim!“.

Puterea de interiorizare este evidențiată de verbele „ofta“, „zicea“.

În ceasul zidirii se completează portretul Anei prin sublinierea încrederii și dragostei față de Mnole, prin setea ei de viață („Ana se-ncredea/ Și vesel râdea/“). Repetiția „Manoli, Manoli/ Meștere Manoli“ scoate în evidență dorința Anei de a trăi. La început îl mustră pentru că depășește gluma, și-l roagă să înceteze jocul, apoi dă glas durerii pricinuite de ridicarea zidului, îl imploră printre lacrimi să oprească lucrul pentru a nu curma viața copilului și în final vorbește cu desperarea ființei cuprinse de moarte. Diminutivele „gleznișoare“, „pulpișoare“, „buzișoare“, „ochișori“, relevă delicatețea Anei și sugerează compasiunea poetului anonim pentru ființa care se va stinge în zidul lăcașului sfânt.

Partea a cincea a baladei înfățișează veselia domnului la vederea mănăstirii, mândria de a-și eterniza numele prin acest lăcaș fără pereche, hotărârea de a-i pierde pe meșteri, moartea lor și sfârșitul lui Manea.

propoziţii interogative, exprimă deznădejdea că dintre toţi meşterii el va trebui să jertfească ce are mai scump.

Simţindu-şi inima sfâşiată de durere, Manole imploră pe Dumnezeu să dea ploaie şi vânt pentru ca să o întoarcă pe Ana din cale. Descrierea tabloului dezlănţuirii stihiilor corespunde furtunii din sufletul lui Manole. Impresia de sfârşit de lume se realizează prin conţinutul noţional al verbelor şi prin ordinea în care apar: „(norii) aduna“, „(ceriu)-ntuneca“, „curgea…(Ploaie spumegată)“, „îmflă (şiroaie)“, „sufla (un vânt), „(Paltini)că-ndoia“, „(munţii) răsturna“.

Dativul etic din următoarele trei versuri: „Mândra să-mi oprească“. „Mândra să-mi întoarcă“ „să mi-o întoarne în cale“ reflectă nemărginita dragoste a lui Manole pentru Ana şi speranţa că doar puterea dumnezeiască ar mai salva-o; repetiţia adverbului „iar” întăreşte această idee.

Interjecţia din versul „Iată c-ajungea“ cu care se încheie partea a treia este concluzia dureroasă că nimic şi nimeni nu poate schimba destinul amar al Anei.

Dramatismul baladei atinge intensitatea maximă în partea a patra, care este alcătuită din următoarele secvenţe: bucuria meşterilor şi a clafelor la vederea Anei, desperarea lui Manea şi zidirea Anei.

Manole impresionează prin complexitatea trăirilor şi reacţiile sale: nemărginita durere care îi întunecă judecata, - realitate subliniată de verbul „turba“ -, delicateţea iubirii manifestată prin gesturi de mare tandreţe şi strădania ca jertfa să pară un joc. „Pe schele o urca/ Pe zid o punea/ Şi glumind zicea:/ „Stai mândruţa mea,/ Nu te spăria,/ Că vrem să glumim/ Şi să te zidim!“.

Puterea de interiorizare este evidenţiată de verbele „ofta“, „zicea“.

În ceasul zidirii se completează portretul Anei prin sublinierea încrederii şi dragostei faţă de Mnole, prin setea ei de viaţă („Ana se-ncredea/ Şi vesel râdea/“). Repetiţia „Manoli, Manoli/ Meştere Manoli“ scoate în evidenţă dorinţa Anei de a trăi. La început îl mustră pentru că depăşeşte gluma, şi-l roagă să înceteze jocul, apoi dă glas durerii pricinuite de ridicarea zidului, îl imploră printre lacrimi să oprească lucrul pentru a nu curma viaţa copilului şi în final vorbeşte cu desperarea fiinţei cuprinse de moarte. Diminutivele „gleznişoare“, „pulpişoare“, „buzişoare“, „ochişori“, relevă delicateţea Anei şi sugerează compasiunea poetului anonim pentru fiinţa care se va stinge în zidul lăcaşului sfânt.

Partea a cincea a baladei înfăţişează veselia domnului la vederea mănăstirii, mândria de a-şi eterniza numele prin acest lăcaş fără pereche, hotărârea de a-i pierde pe meşteri, moartea lor şi sfârşitul lui Manea.

Valoarea unică a mănăstirii dată de frumuseţea desăvârşită este subliniată prin determinantele „falnică“, „naltă“ şi de versul cu valoare superlativă „Cum n-a mai fost alta“.

Domnul cel viclean şi trufaş îi întreabă pe zidari dacă mai pot ridica altă mănăstire mai frumoasă decât cea pe care o isprăviseră. Conştienţi de valoarea lor şi stăpâniţi de dorinţa perfecţiunii idealului de frumos, ei răspund că oricând pot împlini un alt vis creator, mai înălţător: „Iar cei meşteri mari,/ Calfe şi zidari,/ Vesel se mândrea/ Şi-apoi răspundea:/ Află că noi ştim/ Oricând să zidim/ Altă monastire/ Pentru pomenire/ Mult mai luminoasă/ Şi mult mai frumoasă“.

Orbit de mândrie şi egoism, domnul hotărăşte moartea zidarilor ridicând schelele şi lăsându-i să putrezească pe acoperiş.

Meşterii încearcă să se salveze făcându-şi aripi din şindrilă ca să zboare, dar strădania lor dă greş.

În zbuciumul sufletesc al lui Manole se contopesc iubirea pentru Ana, durerea jertifirii acesteia şi bucuria împlinirii visului de creaţie. Pentru a evidenţia dramatismul trăirilor meşterului, în final se repetă cuvintele de implorare ale Anei.

Ecoul rugăminţilor dureroase îl tulbură şi-i rămâne în suflet până-n clipa morţii.

Fântâna care izvorăşte în locul unde se prăbuşeşte Manole simbolizează jertfele cerute veşnic pentru desăvârşirea frumosului în artă. Elementul vital - apa - sugerează ideea că artistul poate dobândi nemurirea prin creaţie.

Finalul accentuează sentimentul de veneraţie pentru munca titanică a artistului.

„Literatura lui Vahuţă este expresia unui suflet generos, îndurerat de nedreptăţi, sensibil la suferinţa umană, dornic să aline şi să sfătuiască. În ansamblul său, scrisul lui Vlahuţă slujeşte unei tendinţe moralizatoare...“

(Istoria literaturii române, Ediţia Academiei)

Alexandru Vlahuţă

(1858-1919)

Alexandru Vlahuţă s-a născut la 5 septembrie 1858, în comuna Pleşeşti din fostul judeţ Tudova, fiind al optulea copil al Ecaterinei şi al lui Neculai Vlahuţă. Fiind o fire bolnăvicioasă, îşi petrece primii ani ai copilăriei mai mult în casă cu nostalgia jocurilor şi zburdălniciilor acestei vârste.

A fost profesor şi avocat.

Opera sa este alcătuită din poezii, proză şi publicistică.

A debutat în anul 1879 cu versuri de influenţă eminesciană în revista *Convorbiri literare*. ***A mai colaborat la*** *Revista nouă*, *România liberă*, *Gazeta săteanului*. ***A editat revista*** *Vieaţa* ***(1839-1896). Împreună cu George Coşbuc a făcut parte din conducerea revistei*** *Sămănătorul*.

Cele mai multe versuri sunt incluse în volumele *Iubire* ***(1896) şi*** *Poezii noi şi vechi* ***(1915). Un loc aparte ocupă poemul*** *1907*.

Dintre volumele de nuvele menţionăm *Nuvele* ***(1896),*** *Din goana vieţii* ***(1892),*** *În vâltoare* ***(1896),*** *Clipe de linişte* ***(1899).***

În romanul *Dan* ***valorifică elemente autobiografice din munca didactică, introduce elemente cu caracter de critică socială şi realizează pagini remarcabile de analiză psihologică. Opera memorialistică*** *România pitorească* ***(1901) este rodul observaţiilor, meditaţiilor şi impresiilor dintr-o călătorie prin ţară. În anul 1910 publică monografia*** *Pictorul Nicolae Grigorescu*.

Într-un memoriu adresat ministrului Instrucţiunii Publice şi Şcoalelor, Spiru Haret, prozatorul Alexandru Vlahuţă îşi exprima dorinţa de a face o călătorie prin ţară în vederea realizării unei scrieri memorialistice care să fie „cea mai însemnată şi cea mai înaltă chemare“ a vieţii sale.

Prin împlinirea acestui vis, s-a născut *România pitorească* ***în care se include fragmentul*** *Ţara. Poporul*.

„Literatura lui Vahuță este expresia unui suflet generos, îndurerat de nedreptăți, sensibil la suferința umană, dornic să aline și să sfătuiască. În ansamblul său, scrisul lui Vlahuță slujește unei tendințe moralizatoare...“

(Istoria literaturii române, Ediția Academiei)

Alexandru Vlahuță

(1858-1919)

Alexandru Vlahuță s-a născut la 5 septembrie 1858, în comuna Pleșești din fostul județ Tudova, fiind al optulea copil al Ecaterinei și al lui Neculai Vlahuță. Fiind o fire bolnăvicioasă, își petrece primii ani ai copilăriei mai mult în casă cu nostalgia jocurilor și zburdălniciilor acestei vârste.

A fost profesor și avocat.

Opera sa este alcătuită din poezii, proză și publicistică.

***A debutat în anul 1879 cu versuri de influență eminesciană în revista** Convorbiri literare**. A mai colaborat la** Revista nouă, România liberă, Gazeta săteanului**. A editat revista** Vieața **(1839-1896). Împreună cu George Coșbuc a făcut parte din conducerea revistei** Sămănătorul.

***Cele mai multe versuri sunt incluse în volumele** Iubire **(1896) și** Poezii noi și vechi **(1915). Un loc aparte ocupă poemul** 1907.

Dintre volumele de nuvele menționăm** Nuvele **(1896),** Din goana vieții **(1892),** În vâltoare **(1896),** Clipe de liniște **(1899).

***În romanul** Dan **valorifică elemente autobiografice din munca didactică, introduce elemente cu caracter de critică socială și realizează pagini remarcabile de analiză psihologică. Opera memorialistică** România pitorească **(1901) este rodul observațiilor, meditațiilor și impresiilor dintr-o călătorie prin țară. În anul 1910 publică monografia** Pictorul Nicolae Grigorescu.

Într-un memoriu adresat ministrului Instrucțiunii Publice și Școalelor, Spiru Haret, prozatorul Alexandru Vlahuță își exprima dorința de a face o călătorie prin țară în vederea realizării unei scrieri memorialistice care să fie „cea mai însemnată și cea mai înaltă chemare“ a vieții sale.

***Prin împlinirea acestui vis, s-a născut** România pitorească **în care se include fragmentul** Țara. Poporul.

Țara. Poporul

de Alexandru Vlahuță

Aduşi în Dacia de împăratul Traian, rămaşi aici, în urma celei mai vajnice lupte ce-au văzut timpurile vechi, am păstrat în sângele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem, şi nu o dată, în zbuciumul atâtor veacuri, ne-am arătat urmaşii vrednici şi ai legionarilor biruitori, care-au vânzolit lumea ş-au abătut codrii ca să răzbată în cetatea lui Decebal, şi ai uriaşilor învinşi, care, nemaiputându-se apăra, şi-au dat o moarte aşa de măreaţă şi de tragică în flăcările Sarmizegetusei. De-atunci au trecut aproape două mii de ani. Multe războaie am avut şi multe nenorociri ne-au călcat în vremea asta. Vijelii cumplite au trecut peste noi, la toate am ţinut piept, şi nu ne-am dat, ş-aici am stat. Ca trestia ne-am îndoit sub vânt - dar nu ne-am rupt.

Ş-am rămas stăpâni pe moşioara noastră. Ştie bunul Dumnezeu cu cât sânge ne-am

Comentariu literar

Substantivele din care este alcătuit titlul denumesc două realităţi etnice fundamentale - pământul străbun şi neamul românesc - asupra cărora reflectă scriitorul.

Fragmentul se referă la originea şi statornicia poporului nostru, la varietatea şi frumuseţea peisajului, la setea de frumos şi de cultură a românilor, la îndemnul lui Ştefan cel Mare, surprinde transformările care au avut loc în cuprinsul ţării şi realizează portretul moral al poporului, încheindu-se prin motivarea sentimentului de mândrie naţională.

Prezentarea începe cu o retrospectivă privind istoria naţională de acum 2000 ani, când, în urma războaielor dintre daci şi romani, a început procesul formării poporului român. Românii s-au dovedit a fi la înălţimea vitejiei romanilor, trăsătură relevată prin determinantul „biruitori“ („legionari biruitori“), precum şi a măreţiei dacilor numiţi metaforic „uriaşii învinşi“. Adjectivul „mari“ („două mari popoare“) precizează că atât romanii, cât şi dacii au ocupat un loc aparte în istorie.

Vlahuţă realizează o sinteză a celor două mii de ani din existenţa neamului subliniindu-i statornicia. Locuţiunea adverbială „de atunci“ şi numeralul „două mii (de ani)“ măsoară timpul devenirii noastre. Faptul că poporul a fost ca o stâncă pe care vitregia veacurilor nu au putut-o clinti se subliniază prin verbele „au trecut“, „am ţinut piept“ (locuţiune verbală) „nu ne-am dat“, „am stat“. Verbele la persoana I plural se referă la vremurile cumplite din istorie şi evidenţiază puterea de a lupta şi de a dăinui.

În comparaţia cu valoare de concluzie „Ca trestia ne-am îndoit sub vânt - dar nu ne-am rupt“, construcţiile metaforice scot în evidenţă capacitatea românilor de a înfrunta plătit noi pământul acesta, scump tuturor românilor, - scump pentru frumusețile și bogățiile lui, scump pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el.

Odihnească-n pace gloriosul Ștefan, că n-au fost spuse-n deșert cuvintele mândre și-nțelepte, pe care ni le-a lăsat cu limbă de moarte: „Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri însă se va îndura de lăcrimile slugilor sale și va râdica dintre voi pe cineva carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în voinicia și puterea de mai înainte“.

Din strașina munților, ce-naltă marginea țării de la Severin până la Dorohoi, râuri frumoase, dătătoare de viață, și nenumărate pâraie se despletesc, în cărări de argint, peste-ntinsele șesuri ale Valahiei și printre dealurile blânde ale Moldovii. Singură câmpia Ialomiții s-așterne tăcută, netedă, uscată - vast ostrov însetat, în mijlocul atâtor ape ce-

vrăjmășia vremurilor.

Substantivele „războaie“, „nenorociri“, „vijelii“, determinate de adjectivul pronominal „mulți“ schițează imaginea veacurilor de zbucium necurmat.

Substantivul „stăpâni“ accentuează condiția noastră de popor liber, diminutivul „moșioară“ exprimă gingășia iubirii de țară și determinantul „noastră“ reflectă ideea că scriitorul vorbește în numele tuturor românilor. Pământul străbun este locul iubit pentru frumusețile și bogățiile lui deoarece înseamnă leagănul unei istorii înălțătoare.

Al. Vlahuță vorbește cu venerație despre marele Ștefan care prin testamentul său îndeamnă pe urmași la demnitate și dorință de libertate: „Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre.“

Epitetul „rușinoase“ determinant al substantivului „legăminte“ imaginează perspectiva umilinței pe care o respinge cu hotărâre și îndemnă poporul să-și dea viața pentru apărarea libertății.

Voievodul sădește în sufletele urmașilor speranța că Dumnezeu îi va ocroti ridicând din rândul lor un alt cârmuitor vrednic de slava trecutului. Construcția „Domnul părinților voștri“ subliniază importanța credinței ca element de legătură între generații.

Scriitorul schițează viziunea panoramică a varietății frumuseții peisajului românesc utilizând enumerația, epitetul, metafora și personificarea.

Enumerația subliniază diversitatea pământului românesc și epitetele „frumoase, dătătoare de viață“ surprind farmecul apelor. Epitetul triplu „tăcută, netedă uscată“ și comparația incompletă „vast ostrov însetat“ înfățișează secetoasa câmpie a Ialomiței, în ciuda faptului că se află „în mijlocul atâtor ape“. Personificarea mpodobesc pământul României. Doarme sub şuierul vânturilor deşertul larg, nemărginit al Bărăganului. De mii de ani visează râuri limpezi şi lacuri sclipitoare: în zilele senine de vară, visu-i se răsfrânge-n undele aerului şi-ngână peste lanurile şi bălăriile uscate ale pustiului acele ape vrăjite, amăgitoare, ale „mirajelor“, aşa de frumos numite de popor „apa morţilor“.

Călătorii străini, care-au străbătut văile României pe drumuri hrintuite, în căruţele de poştă de acum patruzeci de ani, cu greu ar mai cunoaşte astăzi locurile pe unde-au umblat. Li s-ar părea că altă ţară s-a pus între Carpaţi şi Mare. Şi-ntr-adevăr, o ţară nouă s-a râdicat de-atunci în răsăritul Europii. Moşia lui Mircea ş-a lui Ştefan, libera şi mândra Românie de azi nemaicrescând în lături, a trebuit să crească în sus, şi saltă zi cu zi - o saltă puterea tinereţii şi setea de lumină! Din hotar în hotar, în lung şi-n lat, o prind acum, ca-ntr-o reţea, şosele netede, pietruite, şi linii ferate, înşirând pe firele lor oraşele-nfloritoare şi suteţe de fabrici, ce scot la lumină bogăţiile ţării.

Astăzi, capitala noastră, care-a stat pitiă prin munţi atâtea veacuri, sporeşte - sigură şi puternică - în mijlocul câmpiei dunărene, râdicând palat lângă palat, pe unde-şi păştea odinioară turmele legendarul Bucur. Şi largi îşi deschid acum porţile altarele luminii, - treptat poporul se înviorează, se

Bărăganului cu ajutorul verbelor „doarme“ şi „visează“ imprimă o notă miraculoasă tabloului.

Imaginea vizuală realizată prin personificare, metaforă şi epitet conturează un tărâm de basm cu ape vrăjite „...nenumărate pâraie se despletesc în cărări de argint“.

Prozatorul constată că în decurs de 40 de ani România s-a transformat într-atât, încât călătorii străini n-ar mai recunoşte-o şi li s-ar părea „că altă ţară s-a pus între Carpaţi şi Mare“. Uimitoarele prefaceri sunt subliniate de repetiţia „Din hotar în hotar“, de locuţiunea adverbială „în lung şi-lat“, de comparaţia „ca într-o reţea“ şi prin enumeraţia „şosele,..., linii ferate, oraşe..., sute de fabrici...“

Epitetul dublu „sigură şi puternică“ surprinde noua înfăţişare a capitalei, construită pe locul „unde-şi păştea odinioară turmele legendarul Bucur“.

Setea de cultură şi de frumos a românilor se concretizează în noile edificii - înfăţişate prin repetiţia „palat lângă palat“, prin lăcaşurile de cultură numite metaforic „altarele luminii“ şi prin marile bulevarde care traversează oraşul. Drumul parcurs de deşteaptă la o viaţă de pace şi de muncă roditoare. În faţa scundelor şi sărăcăcioaselor chilii, unde acum optzeci de ani dascălul Lazăr punea în mâna copiilor cea dintâi carte românească, se-nalţă falnic palatul Universităţii, iar pe locul acela sfânt s-au aşezat trei statui: *Eliade, Mihai Viteazu, Gheorghe Lazăr - poetul, eroul* şi *apostolul*.

Două mari bulevarde taie-n cruciş oraşul. Dâmboviţa se minunează de strălucirea şi mândreţea-n care se desfac malurile ei, ascunse până mai deunăzi sub rădiuri de sălcii.

învăţământul românesc este schiţat prin antiteza dintre chiliile scunde şi sărăcăcioase unde entuziastul dascăl ardelean Gheorghe Lazăr „punea în mâna copiilor cea dintâi carte românească“ şi impunătoarea construcţie a Universităţii. Atenţia prozatorului se opreşte asupra statuilor lui I. H. Rădulescu, Mihai Viteazul şi Gheorghe Lazăr, deschizători de drumuri în literatură, istorie şi învăţământ naţional.

Personificarea Dâmboviţei dă glas admiraţiei prozatorului faţă de strălucirea şi mândreţea capitalei.

De-aici, din mijlocul capitalei zgomotoase, îmi întorn gândurile pe unde-am umblat. Multe din locurile frumoase pe care le-am văzut îmi revin acum, învăluite în farmecul depărtării, şi parcă mă dojenesc, unele că n-am spus destul, altele că n-am spus nimic de ele. Multe vor fi, iarăşi, pe care nu le-am văzut încă. Dar ceea ce se râdică mai luminos şi mai sfânt în mijlocul amintirilor mele, podoaba cea mai aleasă şi mai mândră-ntre podoabele ţării, este poporul românesc. În sufletu-i larg, nespus de duios, lămurit în focul atâtor suferinţi, am găsit izvorul curat al frumoaselor lui cântece şi înţelesul istoric al trăiniciei şi stăruinţii noastre pe acest pământ. În marea lui putere de muncă, de luptă şi de răbdare, în mintea lui trează şi-n inima lui caldă, am găsit sprijinul speranţelor noastre şi dezlegarea înaltei chemări

Scriitorul, călător neobosit, observator atent al locurilor fermecătoare, este copleşit de frumuseţea morală a neamului nostru. Faptul că poporul este comoara cea mai de preţ se subliniază prin adverbul „mai luminos şi mai sfânt“ folosit la comparativ de superioritate, prin adjectivul la superlativ relativ de superioritate „cea mai aleasă“ şi „mai mândră“ şi prin substantivul „podoabă“ cu sensul de comoară.

Sufletul românesc se defineşte prin profunzime, sensibilitate, duioşie şi tărie dobândite în focul suferinţelor - însuşiri scoase în evidenţă prin epitetele „larg“ şi „nespus de duios“. În aceste trei trăsături morale fundamentale se află înţelesul miracolului supravieţuirii poporului. Neamul nostru şi-a împlinit destinul şi datorită altor însuşiri alese: hărnicie, vitejie, răbdare, inteligenţă şi căldură sufletească. Retrospectiva de-a lungul veacurilor conturează imaginea poporului greu încercat în efortul de a munci şi lupta pentru apărarea gliei strămoşeşti.

Verbele la gerunziu „muncind“, „luptând“, „căzând“, „ridicându-se“, „murind“, „renăscând“ sintetizează o întreagă istorie a neamului nostru. Îl urmăresc cu gândul de-a lungul veacurilor, îl văd cu pieptul dezvălit în zloată și-n bătălii, murind în șeș, renăscând în munți, pururea tânăr, pururea mândru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie, și mă-ntreb: ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă și mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz și mai întreg în fața atâtor dureri!

Unde-ar fi ajuns el astăzi, dac-ar fi fost lăsat în pace!...

„O lacrimă-i tremură în glas, și graiul lui e un suspin“, zice Michelet, vorbind de poporul român.

În adevăr, suferințele acestea au pus o blândeță divină pe figura țăranului nostru. Inima lui e plină de milă pentru cei nenorociți, și limba lui e dulce și plină de mângâieri.

Câtă gingășie e în cântecul cu care-și adorm țărancele copiii:

„Nani, nani, puișor...“

Și cu ce vorbe sfâșietoare, adânci ca și durerea din care-au izvorât, își petrec morții la groapă:

„Dragile mamei sprincene,
Cum o să fiți buruiene!
Dragii mamii ochișori,
Cum o să vă faceți flori!...”

Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios, în mijlocul unui popor atât de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie și cum să nu-ți rădici

de muncă și de jertfă. Conținutul antitetic al verbelor „murind“, „renăscând“, repetiția adverbului „pururea“ și adjectivele „tânăr și mândru“ reflectă nesecata putere de renaștere a ființei noastre naționale.

Adjectivele la gradul comparativ de superioritate „mai aprigă“, „mai viteaz“ din construcția excalmativă „ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă și mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz și mai întreg în fața atâtor dureri!“ scot în evidență unicitatea românilor între alte neamuri.

Scriitorul reflectă cu durere la faptul că, dacă poporul nu s-ar fi confruntat cu un destin vitreg, ar fi urcat nebănuite culmi ale împlinirilor.

Citând afirmația lui J. Michelet „O lacrimă-i tremură-n glas și graiul lui e un suspin“, Al. Vlahuță scoate în evidență sensibilitatea poporului.

Portretul poporului se întregește prin notațiile „blândețea divină“, „milă pentru cei năpăstuiți“ și prin aprecieri despre frumusețea limbii. Sensibilitatea se reflectă în dulceața limbii cântecelor de leagăn „cu care-și adorm țărancele copiii“ și din vorbele pline de jale ale bocetelor.

Confesiunea prozatorului privind dragostea față de patrie și neam se încheie prin adjectivele la gradul superlativ absolut care definesc cei doi factori naționali: țara atât de frumoasă cu trecut atât de glorios, popor atât de deștept. Asemeni falnicilor strămoși, fruntea, ca falnicii strămoşi de odinioară, mândru că poţi spune: „Sunt român!“

întregul popor poate spune oricând cu mândrie: «Sunt român!».

Întrebări şi exerciţii

1. Care este semnificaţia titlului?
2. La ce aspecte ale existenţei poporului şi vetrei strămoşeşti se referă fragmentul?
3. Prin ce figuri de stil se evidenţează virtuţile strămoşilor noştri?
4. La ce îndeamnă testamentul spiritual lăsat urmaşilor de marele Ştefan?
5. Care sunt formele de relief ale ţării descrise în fragment?
6. Ce constatare face prozatorul despre transformările care au avut loc în decurs de 40 de ani?
7. Cum este descrisă capitala ţării?
8. Ce trăsături sufleteşti ale poporului înfăţişează?
9. Ce cuprinde confesiunea scriitorului din finalul fragmentului?

> ***„Comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezări superstiţioase, de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre poporale compun o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română."***
>
> ***(V. Alecsandri)***

Mioriţa

Pe un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Ie Cu trei ciobănei,
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Şi unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Şi cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman
Ş-are oi mai multe,
I Mândre şi cornute,
Şi cai învăţaţi,
Şi câni mai bărbaţi!...
Dar cea mioriţă
Cu lână plăviţă
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
— Mioriţă laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ţi mai tace!
Ori iarba nu-ţi place,

dramatic

Întrebări şi exerciţii

1. Menţionaţi versurile care alcătuiesc expoziţiunea poeziei şi elementele artistice folosite pentru a înfăţişa timpul, locul şi personajele.

2. Ce realitate etnică evidenţiază originea celor trei ciobani?

3. Căutaţi în dicţionar explicarea cuvântului *transhumanţă*. Ce cuvinte din poezie se referă la acest fenomen?

4. Precizaţi cele trei părţi ale poeziei şi modalităţile de expunere corespunzătoare fiecăreia.

5. Ce moment al subiectului reprezintă complotul în cadrul baladei? Ce sentiment exprimă dativul etic din versul: *Ca să mi-l omoare?*

> ***„Comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezări superstiţioase, de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre poporale compun o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română.”***
>
> ***(V. Alecsandri)***

Miorița

Pe un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei,
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Şi unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Şi cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman
Ş-are oi mai multe,
Mândre şi cornute,
Şi cai învăţaţi,
Şi câni mai bărbaţi!...
Dar cea mioriţă
Cu lână plăviţă
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
— Mioriţă laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ţi mai tace!
Ori iarba nu-ţi place,

Întrebări şi exerciţii

1. Menţionaţi versurile care alcătuiesc expoziţiunea poeziei şi elementele artistice folosite pentru a înfăţişa timpul, locul şi personajele.

2. Ce realitate etnică evidenţiază originea celor trei ciobani?

3. Căutaţi în dicţionar explicarea cuvântului *transhumanţă*. Ce cuvinte din poezie se referă la acest fenomen?

4. Precizaţi cele trei părţi ale poeziei şi modalităţile de expunere corespunzătoare fiecăreia.

5. Ce moment al subiectului reprezintă complotul în cadrul baladei? Ce sentiment exprimă dativul etic din versul: *Ca să mi-l omoare?*

Ori eşti bolnăvioară,
Drăguță mioară?
„— Drăguțule bace!
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Şi umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ş-un câne,
Cel mai bărbătesc
Şi cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Şi cu cel vrâncean!”
„— Oiță bârsană
De eşti năzdrăvană
Şi de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să-i spui lui vrâncean
Şi lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii,
Să-mi aud cânii,
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraş de fag,
Mult zice cu drag.
Fluieraş de os,
Mult zice duios!
Fluieraş de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul când a bate
Prin ele-a răzbate
Ş-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
pe Să nu le spui lor,
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă,

6. Ce motiv introduce conjuncția *dar*? Care este rolul personificării şi cum contribuie dialogul la realizarea acestui motiv?

7. Argumentați că motivul mioarei înscrie balada în registru fantastic şi îi imprimă un pronunțat caracter dramatic.

8. Urmăriți prezentarea gradată a perspectivei primejdiei.

9. Ce dezvăluie diminutivele, repetițiile şi dativul etic în dialogul dintre mioriță şi ciobănaş?

10. Precizați relația sintactică stabilită prin conjuncția *de* în versurile: *De eşti năzdrăvană / Şi de-a fi să mor* şi indicați motivul cu care încep aceste versuri.

11. Ce idei şi sentimente exprimă monologul ciobănaşului?

12. Urmăriți diversitatea de sensuri ale motivului comuniunii om-natură în această baladă.

13. Ce simbolizează fluieraşele pe care ciobanul şi le doreşte la căpătâi?

14. Moartea este prezentată alegoric (ca o nuntă de proporții cosmice). Descoperiți figurile de stil prin care se prezintă elementele naturii terestre şi cosmice substituite planului uman în alegoria moarte-nuntă.

A lumii mireasă;
Că la nunta mea,
A căzut o stea;
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa.
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi,
Preoţi, munţii mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuţă bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,
Pe toţi întrebând
Şi la toţi zicând:
Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui,
Spuma laptelui;
Mustecioara lui,
Spicul grâului,
Perişorul lui,
Pana corbului;
Ochişorii lui,
Mura câmpului!...
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Şi-i spune curat
Că m-am însurat
C-o fată de crai
Pe-o gură de rai,
Iar la cea măicuţă
Să nu-i spui, drăguţă,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntaşi
Brazi şi păltinaşi,
Preoţi, munţii mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!..."

15. Comentaţi sensul filozofic al metaforei aflată în versurile: *Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă / A lumii mireasă;*

16. Prin ce procedee artistice se conturează portretul măicuţei, simbol al mamei eterne? Cum se accentuează tragismul în această secvenţă?

17. Consemnaţi complexitatea elementelor prin care se realizează portretul ciobănaşului.

Comentariu literar

Balada *Miorița,* capodoperă a poeziei populare românești, a fost descoperită de scriitorul Alecu Russo în Munții Vrancei, la Soveja, și încredințată prietenului său, Vasile Alecsandri, care a publicat-o în volumul intitulat *Poezii poporale, balade (cântece bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri, în anul 1852.* Creată în vremuri îndepărtate ale existenței poporului nostru, a fost transmisă din generație în generație, pe cale orală, cunoscând peste 900 de variante cu răspândire în toate regiunile țării, ceea ce dovedește valoarea sa. Cea mai frumoasă și cea mai cunoscută este varianta reprodusă de Vasile Alecsandri. Alecu Russo socotește *Miorița cea mai frumoasă epopee pastorală din lume, cu care poeți ca Virgiliu și Ovidiu s-ar mândri, cu drept cuvânt, dacă ar fi compus această minune poetică.*

Miorița exprimă concepția poporului despre viață și moarte, pornind de la mitul pastoral, considerat de criticul literar George Călinescu unul din cele patru mituri fundamentale din literatura noastră.

Poezia este alcătuită din trei părți și urmărește cinci motive: motivul complotului, al mioarei năzdrăvane, al testamentului, al alegoriei moarte-nuntă și al măicuței bătrâne.

Tabloul inițial are rol de expozițiune deoarece menționează timpul, locul și personajele. Metaforele *Pe-un picior de plai, / Pe-oi gură de rai* înfățișează un peisaj feeric al spațiului geografic românesc; verbele *vin, se cobor,* substantivul *la vale* sugerează momentul transhumanței când turmele coboară la iernat. Personajele sunt trei ciobani din provincii diferite: Moldova, Muntenia, Ardeal. Atmosfera de calm, de seninătate și echilibru se accentuează prin repetiția cifrei trei: *Trei turme de miei / Cu trei ciobănei / Unu-i moldovan / Unu-i ungurean/ Și unu-i vrâncean.* Menționarea originii celor trei ciobani confirmă faptul că transhumanța a contribuit la păstrarea unității de neam a românilor. Interjecția *iată* - element de oralitate cu valoare predicativă - aduce acțiunea în planul prezentului.

Armonia este amenințată de complotul baciului ungurean și al celui vrâncean împotriva ciobanului moldovean. Complotul constituie intriga baladei deoarece declanșează dramatismul privind moartea posibilă a baciului moldovean. Contrastul dintre cele două aspecte este marcat de conjuncția *iar.*

Dativul etic dezvăluie compasiunea poetului anonim față de cel sortit morții și dezaprobarea crimei generate de lăcomie și invidie. Prin versul *L-apus de soare* se sugerează motivul comuniunii om-natură, în sensul că moartea ciobănașului coincide cu sfârșitul zilei.

Uneltirea este auzită de mioară şi dezvăluită stăpânului. Motivul mioarei năzdrăvane înscrie balada în registrul fantastic, imprimându-i un profund caracter dramatic în dublu sens: exprimă frământări sufleteşti de maximă intensitate şi utilizează dialogul ca modalitate de expunere - este un dramatism de substanţă şi de expresie.

Întrebată despre cauza neliniştii, mioriţa prezintă gradat ciobănaşului perspectiva primejdiei. La început îl sfătuieşte să se ferească din calea răufăcătorilor adăpostindu-se *La negru zăvoi*, apoi îl îndeamnă să-şi ia în preajmă un câine apropiat şi de nădejde, iar când consideră că a înţeles gravitatea pericolului care îl ameninţă, îi vorbeşte despre moarte. Dialogul impresionează prin delicateţea dragostei reciproce dintre cioban şi mioară, sentiment relevat cu ajutorul diminutivelor şi al repetiţiilor *mioriţă, drăguţule, bolnăvioară, laie-laie bucălaie, stăpâne, stăpâne.*

Balada emoţionează prin simplitatea gravă a momentului pe care-l anunţă: *Drăguţule bace! / Dă-ţi oile-ncoace / La negru zăvoi, / Că-i iarbă de noi/ Şi umbră de voi. / Stăpâne, stăpâne, / Îţi cheamă ş-un câne, / Cel mai bărbătesc / Şi cel mai frăţesc*. Implicarea afectivă a oiţei este subliniată de dativul etic din versul *Vor să mi te-omoare*. Epitetul *negru zăvoi* sugerează ameninţarea morţii.

În cazul în care va fi răpus, ciobănaşul încredinţează mioarei ultimele dorinţe. Moartea este ipotetică - fapt dedus din subordonata condiţională *de-ar fi (să mor)* - (*de* având sensul de *dacă*). Monologul prin care se prezintă testamentul ciobănaşului scoate în evidenţă curajul omului din popor în confruntarea cu sfârşitul şi concepţia că moartea este o formă de integrare a vieţii în cosmos (un alt mod de continuare a existenţei în natură), o expresie a legăturii omului cu mediul în care trăieşte. Din această cauză, moartea posibilă este înfăţişată ca o nuntă de proporţii cosmice. Motivul popular al legăturii dintre om şi natură, trăsătură caracteristică a simţirii neamului nostru, este exprimat cu ajutorul personificării, repetiţiei şi epitetelor.

Vestea cumplită nu umbreşte tăria morală a ciobănaşului. Dragostea sa faţă de viaţă şi faţă de natură este exprimată prin părerea de rău că trebuie să părăsească oile, îndeletnicirea lui, că nu va mai putea contempla măreţia peisajului: splendoarea munţilor, cântecul păsărilor, lumina stelelor: *Oiţă bârsană, / De eşti năzdrăvană / Şi de-a fi să mor / În câmp de mohor, / Să-i spui lui vrâncean / Şi lui ungurean / Ca să mă îngroape/ Aice pe-aproape, / În strunga de oi / Să fiu tot cu voi; / În dosul stânii, /Să-mi aud cânii.* Motivaţia dorinţei de a fi îngropat „În strunga de oi" este susţinută de adverbele *Aice pe-aproape* şi de pronumele *cu voi* conturând universul existenţei sale de păstor de care nu se poate despărţi nici prin moarte. Un alt sens al dorinţei de a avea pe mormânt cele trei fluiere este acela al intrării în eternitate prin intermediul artei. Despre destinul său va zice în veci de veci cântecul popular.

Rugămintea de a i se pune la cap cele trei fluiere înseamnă că şi după moarte vrea să rămână în contact cu elementele spirituale de care a fost legat: *Iar la cap să-mi pui / Fluieraş de fag / Mult zice cu drag! / Fluieraş de os / Mult zice duios! / Fluieraş de soc, / Mult zice cu foc! / Vântul când a bate / Prin ele-a răzbate / Şi oile s-or strânge, / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge!* Paralelismul sintactic, repetiţia şi epitetele exprimă sentimentul dorului, specific poporului nostru, diversitatea şi intensitatea altor trăiri cărora le dă glas cântecul popular; duioşie (*duios*), dragoste (*cu drag*) şi pasiuni răscolitoare (*cu foc*). Motivul testamentului este alcătuit în întregime din elemente lirice.

Înfăţişarea alegorică a morţii trebuie pusă în legătură cu un anumit ritual raportat la înmormântarea tinerilor nenuntiţi. În aceste condiţii, mortului i se face o nuntă aparentă, introducându-se în ceremonialul funerar unele elemente ale ritualului nunţii. Obiceiul menţionat decurge din credinţa poporului că omul trebuie să parcurgă trei etape fundamentale ale existenţei: naşterea, nunta şi înmormântarea.

Moartea este înfăţişată ca o nuntă de proporţii cosmice într-un impresionant tablou, unde elementele naturii terestre (brazi, paltini, munţi, paseri) şi ale celei cosmice (soarele, luna, stelele) înlocuiesc universul uman, subliniind tragismul cu care întreaga fire va împărtăşi moartea ciobanului, dacă gândul ucigaş va fi dus la îndeplinire. Testamentul dă glas dragostei faţă de viaţă, de natură şi de animalele credincioase. Oile vor fi atât de îndurerate, încât îl vor jeli *cu lacrimi de sânge*; sintagmă[1] metaforică ce relevă suferinţa mioarelor la moartea prietenului şi stăpânului lor. Alegoria moarte-nuntă este cea mai frumoasă şi emoţionantă expresie a motivului comuniunii omului cu natura, imagine prin care se întăreşte ideea că această legătură este atât de puternică, încât nici moartea nu o poate curma. Metafora *a lumii mireasă* exprimă faptul că moartea este legea implacabilă a existenţei (fiecare se confruntă cu moartea şi este învins).

Portretul măicuţei bătrâne - prezentat în ultimul motiv - este surprins în mişcare (imagine determinată de dramatismul trăirilor mamei care îşi caută fiul), zbuciumul măicuţei fiind evidenţiat prin cele patru verbe la modul gerunziu: *lăcrimând, alergând, întrebând, zicând*:

Măicuţă bătrână,
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,

---

[1] **sintagmă** - unitate sintactică stabilă, formată din mai multe cuvinte sau dintr-o locuţiune, constituind o parte a unei propoziţii sau a unei fraze.

Pe toţi întrebând
Şi la toţi zicând.

Concentrarea maximă în descrierea portretului este dovada geniului popular creator. Caracterul de generalitate decurge din faptul că măicuţa este un simbol al mamei eterne; epitetul *bătrână* indică vârsta, iar epitetul *de lână* sugerează apartenenţa la lumea oierilor.

Elementele prin care se realizează portretul ciobanului sunt din natura rustică, mediul de viaţă al personajului. Repetiţia pronumelui interogativ *cine*, dativul etic *mi-au văzut* şi diminutivele *feţioşoara, mustecioara, perişorul, ochişorii* reliefează dragostea neţărmurită a măicuţei. Din punct de vedere estetic, *portretul ciobanului*, închegat în imaginaţia plină de dor a mamei, este prezentat prin paralelism sintactic şi prin metaforă descifrată:

Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui,
Spuma laptelui;
Mustecioara lui
Spicul grâului;
Perişorul lui,
Pana corbului;
Ochişorii lui,
Mura câmpului!...

Poetul anonim a ilustrat prin imagini de mare plasticitate chipul ciobănaşului, idealul de frumuseţe tinerească şi de cuceritoare bărbăţie.

El dovedeşte o profundă delicateţe sufletească faţă de mama sa, pentru că în concepţia poporului sentimentul filial este considerat sfânt. Nu doreşte să-i întunece anii târzii cu vestea morţii, de aceea o roagă pe mioară să nu pomenească de căderea stelei deoarece în credinţa populară aceasta semnifică moartea unui om. El subliniază că vestea nunţii trebuie să fie atât de clară, încât să nu planeze nici un fel de îndoială asupra fericirii lui de a fi vrăjit inima unei fete de crai şi de a-şi fi unit viaţa cu ea: *Iar la cea măicuţă / Să nu-i spui, drăguţă, / Că la nunta mea / A căzut o stea.*

Pentru comunicarea emoţionantului conţinut de idei şi de sentimente, poetul anonim a folosit elemente specifice vorbirii populare. Sub raport lexical remarcăm prezenţa următoarelor cuvinte: *ortoman, bârsană, plăviţă, bucălaie*; fonetismele populare se află în cuvintele *aice, cânii, paseri*, iar ca elemente morfologice se disting: dativul etic: *să mi-l omoare, să mi te-omoare, şi mi-au cunoscut* şi viitorul popular: *s-or strânge, m-or plânge, a bate, a răzbate.*

Din punct de vedere al versificației se constată versul scurt cu măsura de 5-6 silabe, ritmul trohaic, rima împerecheată și monorima în realizarea portretului mamei și al ciobănelului.

Apreciind locul unic al baladei în literatura română, Tudor Arghezi, afirma: ... *poezia cultă încă n-a putut ajunge la înălțimea Mioriței decât, poate, cu «Luceafărul» marelui Eminescu.*

Filozofia populară despre moarte se află și la baza elegiei eminesciene *Mai am un singur dor,* ceea ce l-a îndreptățit pe criticul literar G. Călinescu să afirme: «*Mai am un singur dor*» *e Miorița lui Eminescu. În vestita baladă moartea e concepută ca o rămânere veșnică în spațiul terestru printre oi, câini. Poporul nu-și poate închipui extincția. Eminescu se așează pe marginile neantului, la mare.*

***Miorița* este o sinteză a sufletului românesc în care se cristalizează felul de a fi al poporului, concepția sa despre moarte, motivul comuniunii om-natură, dragostea maternă și sentimentul filial. Desăvârșirea artistică - dovadă a geniului popular creator românesc - este concretizată prin echilibrul perfect al compoziției, prin stăpânirea deplină a limbii, prin plasticitatea și bogăția imaginilor artistice, prin împletirea modalităților de expunere și prin îmbinarea armonioasă a elementelor lirice, epice și dramatice.**

Exerciții de fixare

1. Demonstrați că *Miorița* este o baladă.
2. Comentați elementele de limbaj popular:
   - de lexic;
   - fonetice;
   - morfologice.
3. Menționați elementele de versificație din baladă.
4. Alcătuiți o compunere în care să prezentați atitudinea ciobanului în fața morții, așa cum se desprinde din balada *Miorița* (valorificând indicațiile din manualul școlar de clasa a VIII-a, întrebarea nr.10).

> *„Eminescu este un poet universal dar, ca oricare altul, nu izolat. Luceafărul e tipicul geniului, al romanticilor.., zeu uman, rege al lumii.“*
>
> *George Călinescu*

MAI AM UN SINGUR DOR

de Mihai Eminescu

Comentariu literar

A apărut în primul volum de poezii eminesciene editat de T. Maiorescu în anul 1884.

Poezia a cunoscut mai multe variante („De-oi adormi“, „Nu voi mormânt bogat“, „Iar când voi fi pământ“), dovadă a importanței problematicii abordate.

Titlul exprimă unica dorință care i-a mai rămas poetului dezamăgit de societatea din vremea sa.

„Mai am un singur dor“ este o elegie filozofică deoarece exprimă direct sentimente de melancolie, de tristețe, de regret raportate la ideea morții.

Reluarea titlului în primul vers subliniază intensitatea dorinței poetului de a-şi dobândi liniştea prin somnul etern.

Cadrul în care ar vrea să se sfârşească este alcătuit din elemente terestre: „marginea mării“, „codrul“, „-ntinsele ape“ şi cele cosmice reprezentate de „cerul senin“.

Poetul îşi imaginează temporal şi spațial momentul stingerii odată cu sfârşitul zilei („liniştea serii“) într-un spațiu vast şi luminos. Nemărginirea este sugerată de epitetul antepus „pe-ntinsele(ape)“, de substantivul „codru“ iar luminozitatea este subliniată prin epitetul „(cer) senin“.

Construcția metaforică „somnul lin“ evidențiază tihna după care tânjeşte sufletul poetului. Substantivul la cazul genitiv cu locuțiune prepozițională „La marginea mării“ are valoare metaforică - marginea mării identificându-se cu sfârşitul vieții.

Respinge cu hotărâre perspectiva unei înmormântări fastuoase, atitudine subliniată de verbele cu aspect negativ „nu(-mi) trebuie“, „nu voi“, propoziția adversativă „Ci-mi împletiți un pat din tinere ramuri“ prefigurând reintegrarea în natură prin somnul veșnic.

Pronumele negative „nime“ și verbul la forma negativă „nu plângă“ dezvăluie profunzimea dorinței poetului de a nu fi jelit decât de elementele naturii, prezentate prin personificare și enumerație. Printr-o armonioasă îmbinare de imagini vizuale, auditive și de mișcare se insistă asupra melancoliei care domină locul și timpul plângerii sale. Toamna să dea glas durerii făcând să sune frunzișul veșted - un rol important în plasticitatea imaginii au substantivul „toamna” - aici simbol al tristeții - și epitetul „veșted“. Mâhnirii toamnei (frunzișul veșted) ar vrea să i se adauge plânsul izvoarelor și tânguirea tălăncii, înfiorate de vântul rece al serii. Adverbul „-ntruna“ exprimă ideea permanenței jelirii de către natura veșnică.

Ca un omagiu suprem, dorește ca mormântul să-i fie acoperit de floarea teiului, copac atât de drag poetului, încât apare însoțit de epitetul adjectival „sfânt“ - „teiul sfânt“ fiind cântat și în alte creații ale sale.

Eminescu își găsește liniștea la gândul că odată cu pacea sfârșitului va fi învăluit de amintiri scumpe:

„Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.“

Verbul „or troieni“ sugerează cât de profundă îi va fi prețuirea de către urmași, precum și cât de vie va fi amintirea sa.

Luceferii, elemente cosmice, simboluri ale veșniciei, semnifică în această elegie eternitatea strălucirii eminesciene.

Adverbul „iar“ relevă faptul că poetul devine nemuritor prin scrisul său. În vreme ce lumea va continua zbuciumul ei dureros și zadarnic, poetul se va cufunda în liniștea somnului fără sfârșit.

Antiteza se scoate în evidență prin predicatele „va geme“ și „voi fi pământ“ și prin conjuncția adversativă „ci“:

„Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi.“

La tonalitatea elegiacă a poeziei contribuie și elementele prozodice: ritmul iambic alternează cu cel amfibrahic și strofa este amplă, alcătuită din 12 versuri.

În cadrul rimei încrucișate se remarcă prezența rimelor rare (de lux) - rimează substantivul cu verbul (dor-mor), adjectivul pronominal cu verbul (mea-să dea), substantivul și pronumele cu formă neaccentuată (patemei-singurătate-mi).

Muzicalitatea este amplificată de folosirea verbelor la conjunctiv (unele verbe sunt utilizate fără conjuncţii): „să lăsaţi“, „nu-mi plângă“, „alunece“ şi de viitorul popular „n-oi fi pribeag“, „or troieni“, „o să zâmbească“.

Atmosfera gravă a poeziei se realizează la nivel lexical prin folosirea verbelor referitoare la sfârşitul vieţii, a substantivelor şi adjectivelor „să mor“, „somn lin“, „sicriu“, „nu plângă“, „să dea glas frunzişului veşted“.

Având în vedere concepția populară despre moarte, motivul dorului şi comuniunii cu natura, criticul literar George Călinescu aprecia în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* că elegia „Mai am un singur dor“ este concepută în manieră populară: „Mai am un singur dor“ este „Miorița lui Eminescu“. Totodată sesiza farmecul limbii poetului: „În folclorul lui Eminescu e o complexă îmbinare de mitologie populară şi filozofie a nimicului într-o formă ce apre liniară, dar care e de o savantă împletitură“.

Exerciții de fixare

1. Din ce elemente morfologice se deduce că *Mai am un singur dor* este o lungă mărturisire a poetului dezamăgit şi obosit de zbuciumul vieţii?
2. Citiţi celelalte variante ale elegiei şi selectaţi cuvintele folosite cu sens figurat care se remarcă prin frumuseţe şi inedit.
3. Personificaţi toamna într-un scurt text privind comuniunea om-natură.
4. Căutaţi sinonimele cuvintelor „sicriu“, „pribeag“, „întruna“ şi folosiţi-le în enunțuri.

> ***„Natura la Coşbuc e grupată pe îndeletniciri omeneşti, e socială, e calendaristică. Coşbuc pune mai mult sistem în aceste poezii... Coşbuc avea, de fapt, simţul sublimului cosmic...”***
>
> ***(George Călinescu)***

Vara

de George Coşbuc

Priveam fără de ţintă-n sus -
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,
Un uriaş cu fruntea-n soare,
De pază ţării noastre pus.
Şi ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Şi n-avea aripi să mai zboare!
Şi tot văzduhul era plin
De cântece ciripitoare.

Privirele de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt
În lan erau feciori şi fete,
Şi ei cântau o doină-n cor.
Juca viaţa-n ochii lor
Şi vântul le juca prin plete.
Miei albi fugeau către izvor
Şi grauri suri zburau în cete.

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aş vrea să plâng de fericit,

Întrebări şi exerciţii

1. Prin ce figuri de stil se realizează descrierea muntelui Ceahlău în prima strofă?

2. Căror planuri aparţin elementele de natură destinate să ilustreze măreţia tabloului iniţial?

3. Subliniaţi verbele din prima strofă, precizaţi modul şi timpul cerut de ideea fundamentală.

4. De ce sentimente este stăpânit poetul când contemplă cadrul terestru?

5. Comentaţi elementele artistice prin care se exprimă comuniunea om-natură în strofa a II-a.

6. Demonstraţi că prin conţinutul noţional şi prin modul şi timpul la care sunt folosite verbele din strofa a II-a se subliniază bucuria de a trăi.

7. Cum contribuie epitetul cromatic la relieferea vitalismului?

8. Care este concepţia filozofică despre moarte exprimată în ultima

Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină -
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină!

strofă a poeziei? În ce operă literară ați mai întâlnit această concepție?

Comentariu literar

Pitorescul naturii patriei a constituit întotdeauna un bogat izvor de inspirație pentru literatura populară şi pentru cea cultă. Aflat la Mirceşti, când se credea că se va retrage din viața culturală a țării, Vasile Alecsandri a dat scrisului românesc o specie nouă: pastelul. Drumul peisagisticii a fost continuat de George Coşbuc, Ştefan Octavian Iosif, Ion Pillat, George Topârceanu, Otilia Cazimir, Tudor Arghezi.

Pastelurile lui Coşbuc sunt solare, înfățişează tablouri dinamice cu o cromatică bogată şi luminoasă, în concordanță cu vitalitatea țăranului (ca în poeziile *Primăvara, Vestitorii primăverii).* Anotimpul îndrăgit de poetul năsăudean este vara pe care o cântă în poeziile *Faptul zilei, Vara, În miezul zilei, Pastel, Noapte de vară* care surprind imaginea unei zile de vară începând cu zorile şi terminând cu noaptea când liniştea pune stăpânire deplină asupra firii.

Poezia *Vara*, încadrată în volumul *Balade şi idile* (1893), este un pastel pentru că aparține genului liric în versuri şi descrie un peisaj prin intermediul căruia sunt exprimate, cu discreție, sentimentele poetului.

Criticul literar Garabet Ibrăileanu în studiul *Vara - considerații tehnice*, afirma că: *Vara este triumful soarelui în poezia lui George Coşbuc şi în poezia românească... este poezia cea mai lirică din toată opera lui George Coşbuc*.

Ceahlăul care urmăreşte pe călător cu silueta lui îndepărtată şi misterioasă, muntele moldovenesc, care a inspirat pe Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Al. Vlahuță, Calistrat Hogaş, l-a fascinat şi pe George Coşbuc.

În primul tablou se schițează imaginea muntelui, copleşitoare prin măreție şi farmec. Metafora *Un uriaş cu fruntea-n soare* relevă grandoarea muntelui, planul vast al orizontului este sugerat de substantivele *zări, senin, văzduhul*, de epitetele *albastre, imens* ca şi de adverbele *în sus şi departe*. În construcția *Într-o sălbatică splendoare,* epitetul *sălbatică* schițează cadrul de natură cu farmecul ei primar. Substantivul *splendoare* comunică ideea de frumusețe deplină, evidențiată și prin inversiunea *sălbatică splendoare* (adjectivul este antepus substantivului ca și în cazul epitetului *imens*).

Primul tablou static, alcătuit din planuri vaste și luminoase cu elemente ale naturii terestre și cosmice, este realizat prin imagini vizuale cărora li se adaugă în ultimele două versuri imagini auditive ca expresie a vitalismului. Totodată ultimele versuri fac trecerea la universul terestru din strofa următoare. Aspectul surprins este cel al vieții trăite intens de om și de fiecare element al naturii. Verbele la imperfect *priveam, vedeam, plutea, n-avea, era,* subliniază eternitatea naturii și admirația față de măreția și splendoarea muntelui. Substantivul *farmec* și epitetul *bete* pun în lumină extazul de care este curpins poetul, martor al bucuriei omului și al vitalității naturii. Sentimentul tonic al setei de viață este exprimat prin personificarea naturii: spicele jucau întocmai unor fete prinse în horă:

Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
Când saltă largul lor vestmânt.

Fericirea omului, care se simte o părticică din natura măreață, misterioasă și plină de viață se relevă prin verbele: *cântau, juca,* repetat de două ori, imagine completată de verbul *saltă* (raportat la planul uman) și prin substantivele (*vesel) cânt, doină, cor* și epitetul *vesel (cânt)*. Epitetele cromatice întăresc impresia de fericire: *blonde (plete), (miei) albi, (grauri) suri.* Verbele la imperfect: *jucau, erau, cântau, fugeau, zburau* scot în evidență veselia deplină și contribuie la dinamismul imaginii:

Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt.
În lan erau feciori și fete,
Și ei cântau o doină-n cor,
Juca viața-n ochii lor
Și vântul le juca prin plete,
Miei albi fugeau către izvor
Și grauri suri zburau în cete.

Impresia că viața este trăită plenar atât de om, cât și de toate elementele naturii, se subliniază prin pluralul substantivelor (*privirile, spicele, copilele, feciori, fete, miei, grauri)* și prin cele care implică ideea de colectivitate (*horă, cor, cînt).*

Referirile la muntele Ceahlău şi la cântecul doinei conturează cu discreţie faptul că este un peisaj românesc şi totodată dezvăluie mândria poetului pentru frumuseţea pământului nostru şi pentru unicitatea doinei.

Propoziţiile exclamative şi adresarea directă, realizată prin vocativele *Naturo, tu*, dau glas încântării care îl copleşeşte pe poet:

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aş vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit.

Puritatea şi sacralitatea naturii, faţă de care poetul are puternice sentimente de dragoste şi admiraţie, este evidenţiată şi prin epitetele *drag, iubit, fericit.*

Stăpânit de o fericire fără margini, priveşte moartea cu seninătate deoarece consideră sfârşitul ca o formă de integrare în cosmos, ca pe un alt mod de continuare a existenţei în natură.

Referindu-se la atitudinea poetului în faţa morţii, criticul literar Garabet Ibrăileanu face următoarea precizare: „***Vara*** *are un caracter aparte în opera lui... Aici e altceva; e sentimentul de comuniune recunoscătoare cu natura, comuniune în viaţă şi în moarte, e (dacă putem da acest nume unei astfel de stări sufleteşti) optimismul unui om care se simte o parte din natură*”.

Poetul doreşte să-şi doarmă somnul veşnic în mijlocul naturii la fel ca generaţiile anterioare:

Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină -
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină.

Epitetul *lină*, determinantul substantivului *mare,* metafora *lumină* şi adjectivul *cald* exprimă imaginea luminoasă a morţii care nu-l înspăimântă pe poet.

Caracterul descriptiv al poeziei impune realizarea rimei cu ajutorul substantivelor şi al adjectivelor, element care contribuie la exprimarea optimismului.

Poezia este alcătuită din trei strofe ample, din câte 12 versuri, cu măsura de 8-9 silabe şi cu ritm iambic.

Înaltul sentiment patriotic exprimat de Coşbuc în acest pastel se desprinde din arta cu care face din Ceahlău un simbol al măreţiei şi al eternităţii pământului românesc.

Poezia *Vara* este de o frumuseţe clasică revelatoare pentru comuniunea omului cu natura, pentru optimismul românesc, pentru înţelepciunea cu care poporul nostru priveşte viaţa şi moartea.

Exerciţii de fixare

1. Identificaţi planurile descrierii din primele două strofe, apreciind plasticitatea imaginilor poetice.
2. Realizaţi o paralelă între balada *Mioriţa* şi pastelul *Vara* urmărind comuniunea om-natură şi atitudinea în faţa morţii.
3. Explicaţi semnele de punctuaţie şi de ortografie din ultima strofă a poeziei.
4. Folosiţi în enunţuri sinonimele cuvântului *bete*.
5. Selectaţi elementele de limbaj popular din poezie.

> *„Eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor, din drumul obiectiv, didactic şi aproape geografic, de până acum, pe drumul subiectiv pe care trebuie să meargă, după socotinţa mea, acest gen de literatură.“*
>
> *(Calistrat Hogaş)*

Calistrat Hogaş

(1847-1917)

Calistrat Hogaş, scriitor reprezentativ al prozei memorialistice, se naşte la 19 aprilie 1848 la Tecuci, în familia protopopului Gheorghe Dimitriu. Un prieten de familie îi schimbă numele Dimitriu cu cel al bunicului dinspre tată: Hogaş.

Studiază la şcoala primară din Tecuci, absolvind cele patru clase cu calificativul „eminent“, frecventează cursurile Academiei Mihăilene din Iaşi se înscrie la Facultatea de litere a Universităţii din Iaşi. În urma unui concurs din anul 1869 este numit profesor şi director la gimnaziul din Piatra Neamţ, unde lucrează, cu unele întreruperi, până în anul 1889 când se stabileşte la Iaşi.

În fosta capitală a Moldovei, ca profesor la „Liceul Internat“ îl are coleg pe criticul literar Garabet Ibrăileanu, care îl atrage în cercul *Viaţa Românească*. Publică în acesată prestigioasă revistă până în anul 1912.

Se sfârşeşte la Piatra Neamţ la 28 august 1917.

Calistrat Hogaş îşi dedică proza literară descrierii munţilor Moldovei. *Pe drumuri de munte* cuprinde ciclurile *Amintiri dintr-o călătorie* şi *În munţii Neamţului*. În cel de al doilea ciclu, peisajele ocupă un loc tot atât de important ca şi portretele. Reprezentative sunt capitolele *Părintele Ghermănuţă*, *Singur*, *La Tazlău*, *Spre Nichit*.

> *„Eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor, din drumul obiectiv, didactic şi aproape geografic, de până acum, pe drumul subiectiv pe care trebuie să meargă, după socotinţa mea, acest gen de literatură.“*
>
> *(Calistrat Hogaş)*

Calistrat Hogaş

(1847-1917)

Calistrat Hogaş, scriitor reprezentativ al prozei memorialistice, se naşte la 19 aprilie 1848 la Tecuci, în familia protopopului Gheorghe Dimitriu. Un prieten de familie îi schimbă numele Dimitriu cu cel al bunicului dinspre tată: Hogaş.

Studiază la şcoala primară din Tecuci, absolvind cele patru clase cu calificativul „eminent“, frecventează cursurile Academiei Mihăilene din Iaşi se înscrie la Facultatea de litere a Universităţii din Iaşi. În urma unui concurs din anul 1869 este numit profesor şi director la gimnaziul din Piatra Neamţ, unde lucrează, cu unele întreruperi, până în anul 1889 când se stabileşte la Iaşi.

În fosta capitală a Moldovei, ca profesor la „Liceul Internat“ îl are coleg pe criticul literar Garabet Ibrăileanu, care îl atrage în cercul *Viaţa Românească*. Publică în acesată prestigioasă revistă până în anul 1912.

Se sfârşeşte la Piatra Neamţ la 28 august 1917.

Calistrat Hogaş îşi dedică proza literară descrierii munţilor Moldovei. *Pe drumuri de munte* cuprinde ciclurile *Amintiri dintr-o călătorie* şi *În munţii Neamţului*. În cel de al doilea ciclu, peisajele ocupă un loc tot atât de important ca şi portretele. Reprezentative sunt capitolele *Părintele Ghermănuţă*, *Singur*, *La Tazlău*, *Spre Nichit.*

Fragmentul *Singur* face parte din volumul *În Munţii Neamţului* şi descrie natura într-o zi toridă de vară: o dimineaţă liniştită, o amiază toridă, înserarea, semnele prevestitoare ale furtunii şi biruinţa luminii.

Singur

(fragmente) ***de Calistrat Hogaş***

....

Când mă deşteptai a doua zi, numai după o clipă, parcă, de somn, băgai de samă că soarele fusese cu mult mai harnic decât mine, căci se părea că se înălţase pe ceruri, în vârful degetelor, şi de peste întărituri, se uita furiş la mine tocmai în fundul peşterii. Focul somnoros mistuia, fumegând, cel de pe urmă tăciune; Pisicuţa, cu câteva fire de iarbă afară din bot, dormita pe toate cele patru picioare ale sale... Dădui în lături stavila de la intrare şi ieşii afară din... vizunie. Linişte neturburată în cer şi pretutindeni! şi nici un vânt din cele patru nu-şi părăsise încă culcuşul său, spre a învia codrii adormiţi. Peste deşertul înalt şi plin de lumină al văilor adânci, numai gaia, cu ţipet flămând şi ascuţit, spinteca văzduhurile ca o săgeată neagră şi iute. Şi, deşi ziua era la început, soarele totuşi ardea cu putere şi prevestea o adevărată zi de cuptor. În zădar cercetai cu privirea întinderea cerurilor până la cele mai depărtate margini ale sale: nici o pată de nor nu plutea peste seninu-i albastru şi limpede. Soarele îşi acoperise faţa cu un zabranic de aburi roşietici şi stihiile păreau că plănuiesc ceva în încremenirea lor.

....

Dimineaţa trecuse călduroasă şi sosi de-amiaza ucigător de arzătoare. Soarele

Titlul sugerează condiţia prozatorului care admiră în singurătate frumuseţea şi măreţia naturii.

Observaţiile şi impresiile sunt consemnate la persoana I singular, modalitate de redactare care imprimă caracter de confesiune scrierii („mă deşteptai“, „băgai de seamă“, „ieşii“, „cercetai“).

În primele clipe ale dimineţii domnesc liniştea şi somnolenţa, atmosferă realizată de verbe („dormita“, „nu-şi părăsise (culcuşul)“, „fumegând“), de adjective („somnoros“, „cel de pe urmă“, „netulburată“, „adormiţi“) şi substantivele („somn“, „linişte“). Substantivul „în cer“ şi adverbul „pretutindeni“ subliniază faptul că liniştea este atotstăpânitoare. Imaginea auditivă este realizată prin substantivul „cu ţipet“, determinat de epitetele „flămând“ şi „ascuţit“, prin verbul „spinteca“, de comparaţia „ca o săgeată“ şi prin epitetele „neagră şi iute“.

Descrierea dimineţii începe cu imaginea soarelui în ipostaza unei fiinţe harnice şi iscoditoare care privea de pe cer, în fundul peşterii, locul de odihnă pentru scriitor şi se încheie tot cu imaginea soarelui învăluindu-şi „faţa cu îşi râdicase de pe faţă zabranicul său de aburi roşietici şi, ajuns în răscrucile cerurilor, îşi cumpănea, parcă, neclintit, pe albastrul şters al adâncurilor, discul său alb de lumină topită; iar din ceruri peste pământ, ca din o sită imensă, mâni colosale şi nevăzute cerneau o ploaie de foc mistuitor... şi pământul părea cufundat într-o genune de flăcări... De prin adâncul văilor, de peste înălţimea coamelor codrului, de pe întinderea scânteietoare a smidurilor înflorite, valuri străvezii de aburi sclipitori se râdicau în unde creţe şi, tremurând în zare, se topeau în văpaia înaltă a cerului aprins... În turbarea ei caniculară, arşiţa miezului înflăcărat al zilelor de iuliu muşca cu dinţi de foc de pretutindeni şi îşi ostoia setea sa covârşitoare cu cele de pe urmă picături de viaţă, umede şi vii, sorbite din vinele adânci ale lucrurilor... Şi de pretutindeni, toate, într-un susur nedesluşit, sfârâiau a uscăciune!... Codrii uriaşi, ca o mână de vreascuri netrebnice, se zvârcoleau neputincioşi şi ţipau de usturime înăduşită, sub văpaia incendiului universal. Greierul, cântăreţ neobosit al zilelor de vară, amuţise, istovit, sub umbra înălţimii ocrotitoare a ierburilor; veveriţa pusese frâu neobositei sale zburdălnicii şi, cuprinsă, parcă, de neclintirea prefăcută a morţii, îşi mistuise fiinţa sa în încheietura umbroasă a unei crengi aeriene. Gaia nu mai spinteca văzduhurile cu ţipet flămând şi ascuţit, vântul nu mai clătina frunza pădurilor şi nici un fulg de nor nu mai îndrăznea să brăzdeze cu umbra-i subţire înălţimile aprinse ale împărăţiei focului... Cât despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel mai adânc al peşterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală cum aş putea împărtăşi posterităţii depărtate deosebitele simţiri, pe care le încearcă cineva, când e aruncat de viu şi fără păcate, în gurile de flăcări ale un zăbranic de aburi roşietici", amănunt care prevesteşte o zi toridă.

Imaginea hiperbolică a pământului şi a cerului arzând în dogoarea soarelui amiezei de vară se realizează printr-o suită de secvenţe cu ajutorul unor procedee artistice de mare bogăţie şi plasticitate. Superlativul absolut „(de-amiază) ucigător de arzătoare", deschide perspectiva atmosferei caniculare. Personificarea („îşi ridicase de pe faţă zabranicul") surpinde rolul predominant al soarelui în acea zi de cuptor.

Revărsarea arşiţei solare peste cuprinsul văzduhului şi al pământului se înfăţişează printr-o comparaţie hiperbolizantă „ca din o sită imensă mâni colosale şi nevăzute cerneau o ploaie de foc mistuitor" şi pământul părea cufundat într-o genune de flăcări.

Enumeraţia („De pe adâncul văilor, de peste mulţimea coamelor codrului, de pe întinderea scânteietoare a smârcurilor înflorite") şi repetiţia adverbului „de pretutindeni" conturează imaginea panoramică pârjolită de focul verii. Seceta este înfăţişată ca o fiinţă cu dinţi de foc care ucide orice formă de viaţă. Codrii par „o mână de vreascuri netrebnice" tânguindu-se şi frământându-se zadarnic. Verbele „se zvârcoleau", „ţipau" şi metafora „sub văpaia incendiului universal" sugerează atotputernicia arşiţei.

Sub „ploaia de foc mistuitor" greierul îşi curmă neobositul cântec şi se ascunde la umbra

Tartarului! Şi, fiindcă Pisicuţa, din iarba înaltă în care stătea înmormântată până la gât, sforăia deznădăjduit, mă dusei s-o dezleg din pripon şi s-o aduc între întărituri. Nu mă putui totuşi opri de a nu mă desfăta o clipă privind la lupta uriaşă, ce se încinsese între ea şi o muscă mare cu spetele lucitoare şi verzii, care năzuia, numaidecât, să se adăpostească de arşiţa dogoritoare a soarelui în umbra umedă a uneia din nările ei; şi cu greu ai fi putut hotărî care dintre amândouă erau mai iscusite în strategie, musca sau Pisicuţa? Căci, dacă Pisicuţa îşi apăra nasul, scuturând din cap în toate părţile, musca nu mai puţin, cu o preciziune vrednică de cea mai desăvârşită balistică, ochea şi prindea nasul Pisicuţii din zbor şi se înfunda, cu iuţeala unei săgeţi, în adâncul uneia din nările ei; atunci Pisicuţa sorbea şi îşi umfla pieptul său puternic cu jumătate din atmosfera pământească; iar când aerul, astfel sorbit, era înapoiat cerului sub forma ruptă şi zguduitoare a unei furtunoase note de trombon, musca ţâşnea zăpăcită din nara Pisicuţii, şi îi trebuia vreme până să se dezmeticească şi să se descurce din ierburile încâlcite, în care fusese aruncată, spre a-şi găsi din nou echilibrul de luptă... De la o vreme, musca îşi schimbă planul de atac şi începu să bată părţile mai slabe ale citadelei, ca şi cum adică Pisicuţa n-ar fi avut nici picioare, nici coadă, nici dinţi şi, mai cu samă, darul nepreţuit de a-şi scutura cu atâta putere pielea spetelor sale, încât geniul strategic al tuturor muştelor universului, la un loc, ar fi rămas neputincios faţă de cutremurul prăpăditor al spinării şi al coastelor ei... Şi, deşi eram încredinţat că în cele din urmă biruinţa va cumpăni spre partea Pisicuţii, mă hotărâi totuşi să intru la mijloc în această epopee măreaţă şi crâncenă ce se desfăşura ochilor mei şi, dezlegând-o deci din pripon, o condusei,

ierburilor, veveriţa pune frâu obişnuitei sale zburdălnicii, adăpostindu-se sub o creangă umbroasă şi nici chiar gaia nu mai sfâşie liniştea văzduhului. Impresia de neclintire este adâncită de încremenirea vântului. Scriitorul are sentimentul că a fost aruncat de viu în focul nestins al infernului. Hiperbola mitologizantă „gurile de flăcări al Tartarului“ contribuie la plasticitatea tabloului canicular.

Descrierea este înviorată de secvenţa luptei dintre Pisicuţă şi o muscă. Îmbinând observaţia realistă cu ironia, prozatorul atribuie proporţii de epopee unui incident banal. Pisicuţa apare ca o zeitate antică chinuită de adversarul său iscusit şi viclean.

Minuţiozitatea descrierii luptei, folosirea termenilor neologistici specifici artei militare („balistică“, „citadelă“, „cu iuţeala unei săgeţi“, „echilibrul de luptă“, „geniul strategic“) sporesc umorul prin importanţa exagerată acordată unui fapt obişnuit: un cal apărându-se de o muscă supărătoare.

ca o altă zeitate antică, sub egida-mi ocrotitoare, înlăuntrul sacrosant al întăriturilor mele!... Iar pornirile războinice şi sângeroase ale muştei cu spetele lucitoare şi verzii se ostoiră la hotarele umbroase ale pădurii.

Soarele păşise de mult, acum, peste creştetul stâncii mele de adăpost, şi înălţimile din apus îşi prelungeau răpede chipurile lor de umbră deasupra văilor dimpotrivă. Noaptea se vestea grăbită din adâncuri şi luna nu păşise, încă, dincoace de hotarele răsăritului său. În schimb însă, de sub marginile depărtate ale văzduhului de pretutindeni, nenumărate grămezi vinete de nouri posomorâţi cu frunţi îndrăzneţe şi ameninţătoare se iviră fără de veste şi împânziră într-o clipă, de jur împrejur, linia de împreunare a cerurilor cu pământul... Ai fi zis că imense şi negre urdii de fantome uriaşe urcau, în rândri strânse, pe nalte trepte de haos, spre asaltul cel mai de deasupra al tăriilor cereşti... Un tunet răzleţ, răsărit din miazănoapte, răscoli clocotitor nemărginirile rotunde, şi un ropot fără întrerupere şi nedesluşit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cerşti... O puternică suflare de vânt trecătoare şi iute, ca un glas de pieire, strecurându-se printre frunzişuri, se stânse, tânguios şi jalnic, în nesfârşitul umbros al depărtărilor... Vijelia îşi trimisese înainte pe cel mai ager dintre vestitorii săi înaripaţi... Şi de peste firea întreagă, până la hotarele auzului, într-o clipă se râdică, pe mii de note discordante şi totuşi armonice, simfonia înfricoşată a frământării şi a zbuciumului universal!... Puterile adâncului se treziră de pretutindeni şi, sub ocrotirea oarbă a nopţii, îşi dezlănţuiră asupra pământului îngrozit furia lor prăpăditoare... Uraganele umplură jgheaburile largi ale munţilor şi, ca nişte imense puhoaie vijelioase, se rostogoleau prăpăstios la vale;

Înserarea se lasă ameninţătoare şi de pretutindeni apar norii caracterizaţi prin personificare, epitet şi comparaţie: „posomorâţi“, „cu frunţi îndrăzneţe“ şi „ameninţători“, „imense şi negre urdii de fantome uriaşe“. Semnele prevestitoare ale furtunii sunt surprinse prin notaţia „urcau în rânduri srânse, pe înaltele trepte de haos, spre asaltul cel mai de deasupra al tăriilor cereşti“.

Tunetul răzleţ, ca un sol, ameninţă răscolind nemărginirile şi vestind dezlănţuirea stihiilor. Furtuna este prezentată ca o amplă orchestraţie cu ajutorul gradaţiei ascendente aflate la baza unor imagini vizuale, auditive şi motorii. Tunetul este urmat de o puternică suflare de vânt. Comparaţia „ca un glas de pieire“ atrage atenţia asupra prăpădului ce va urma.

Sintagma metaforică „simfonie înfricoşată a frământării şi zbuciumului universal“ caracterizează furtuna care stăpâneşte văzduhul, pământul şi apele.

Descrierea este realizată prin împletirea imaginilor vizuale, auditive şi motorii.

Prozatorul utilizează un număr mare de verbe de mişcare, adverbe şi adjective la superlativ absolut pentru a înfăţişa dezlănţuirea vântului, a apelor, a fulgerelor şi a trăsnetelor ca nişte stihii ameninţătoare. Tabloul înfricoşător este realizat cu ajutorul substantivelor „uraganelor“, „jgheaburilor“, „puhoaie“, „viforul“, prin viforul şuiera, gemea şi urla în răstimpuri cu glas acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumaţi, acum de munţi cu furie zguduiţi pe temeliile lor de cremene eternă... Sclipirile neîntrerupte şi orbitoare de lumină frântă ale fulgerelor spintecau, pe linii fantastice şi nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopţii înalte... Şi între cele patru hotare ale nesfârşitului, întinderile oarbe tremurau cu răstimpuri scurte de întuneric şi lumină albăstrie, sub licăririle fulgerătoare şi iuţi ale focului ceresc... Fierbeau văzduhurile şi cerurile clocoteau sub descărcările zguduitoare ale tunetelor, şi pământul înfricoşat se cutremura nemernic, până în cele mai din adânc ale temeliilor sale, sub ropotul de trăsnete care cădeau asurzitoare prin întuneric, ca nişte imense boambe de flăcări, şi spulberau, ca şi cum ai sufla într-un strop de ţărână, frunţile de stânci îndrăzneţe ale celor mai sumeţi dintre munţii săi… Şi sub zvârcolirea fără de margini a frământării şi sub urgia întregului zbucium al făpturii, zăgazurile cerului se rupseră, jgheaburile adâncului se desfundară şi, din înaltul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pământului, cu şuier de aer sfâşiat, potopul greu al apelor cereşti. Şi geamătul vijeliei pustiitoare îşi amesteca simfonia sa de nimicire cu urletul rostogolirii clocotitoare a şivoaielor pământului… Iar sub urgia vijelioasă a apelor, stâncile, zguduite din înălţime şi smulse de pe temeliile lor de veacuri, se rostogoleau prăpăstios în genunile adânci ale văilor... şi, sub izbirea lor neîndurată, brazii trufaşi ai codrilor se frângeau cu glasuri de trăsnet şi umpleau depărtările întunecoase şi goale cu cel mai de pe urmă răsunet prelung al prăpăstuirii lor de veci!...

....

Poate să fi fost pe la cântători, când urletele vijeliei începură a-şi scobori

adjectivele „oarbă“, „îngrozită“, „prăpăditoare”, „imense“, „vijelioase“, prin adverbele „prăpăstios“, „de pretutindeni“, şi prin verbele „îşi dezlănţuiră“, „se rostogolesc“.

Prin ordinea în care sunt aşezate verbele „şuiera“, „gemea“ şi „urla“, aflate la imperfect, se realizează o gradaţie ascendentă, sugestivă pentru zbuciumul neîntrerupt şi înspăimântător al naturii. Repetarea adverbului „acum“ întăreşte acest crescendo - iniţial se referă la şuierul viforului cu glas de frunze spulberate, apoi la codrii, biciuiţi de furtună şi în cele din urmă la munţii zguduiţi de pe temeliile lor de cremene.

Epitetul multiplu contribuie la înfăţişarea măreţiei înfricoşătoare a fulgerelor care spintecă văzduhul ca „nişte linii fantastice şi nemărginit de lungi“. Tabloul fascinează prin extinderea vertiginoasă a luminii: mai întâi întunericul este străbătut de sclipiri neîntrerupte care devin apoi linii fantastice punând stăpânire asupra întinderilor ca un foc ceresc.

Verbele („fierbeau“, „clocoteau“, „se cutremurau“, „cădeau“, „se spulberau“, „se rupseră (jgheaburile)“, „se prăpăstuiră“, „se rostogoleau“, „se frângeau“), substantivele şi determinantele lor („văzduhurile“, „cerurile“, „sub descărcările zguduitoare, „pământul înfricoşat“, „sub ropotul de trăsnete”, „ca nişte imense boambe de flăcări”, „frunţile de stânci îndrăzneţe“, „sub zvârcolirile fără de margini a frământării“, „sub urgia întregului zbucium al făpturii”, „jgheaburile adâncului“, „cu şuier de aer sfâşiat“, „geamătul vijeliei pustiitoare“ creează imaginea apocaliptică a întregii naturi ameninţate de furtună, glasul, şi zbuciumul codrilor a se mai potoli; un tunet răzleţ încercă, din miazăzi, să mai răscolească clocotitor nemărginirile întunecoase, dar iute îşi stânse neputincios, în tăcerea nopţii adânci, duruitu-i depărtat... Artileria cerească scoborâse treptele văzduhului spre lumea cealaltă... Cineva trase, parcă, în lături perdeaua neguroasă a norilor şi, în întunericul cel mai de deasupra al cerurilor, o poartă de senin limpede se deschise spre adâncimile umbrelor albastre şi o stea cu lumină tremurătoare îşi cumpăni sfioasă, parcă, chipul său peste adâncuri... Numai şivoaiele apelor, nepotolite încă, îşi mai trimiteau de prin văi, până-n depărtare, vuietul lor nedesluşit şi surd... Fiori iuţi de vânturi uşoare însufleţeau, în răstimpuri, neclintirea frunzişului negru, şi picături de apă mari cădeau grele pe pământ...

....

Iar a doua zi, când mă deşteptai şi-mi aruncai privirile peste împrejurimi, Firea întreagă mi se păru ca răsărită atunci, pentru întâiaşi dată, din sânul adânc al apelor creaţiunii. Atât era de fragedă, atât era de virginală! Soarele însufleţea, cu lumina de aur idealizat a razelor sale, picăturile mari şi grele de rouă curată, care atârnau pe vârful negru-verde al fiecărei frunzei mici şi ascuţite de brad; ierburile subţiri şi mlădioase, sub greutatea aceloraşi picături de rouă, îşi plecau molatec fruntea spre pământ; iar sub căldura soarelui dătător de viaţă, florile galbene, albastre şi roşii, ca trezite din somn, îşi râdicau încet, către ceruri, potirul lor strălucitor. Un val străveziu, ţăsut din fire limpezi de lumină trandafirie şi cer albastru, acoperea imensitatea solemnă a nesfârşitului, şi imnul tăcerii neturburate se înălţa de pretutindeni, ca o rugă de mulţumire...

numită metaforic „simfonia nimicitoare a vijeliei".

Prozatorul umanizează tabloul, imprimându-i puternice accente dramatice, descriind stâncile spulberate, rostogolirea munţilor în genuni şi brazii care „se frângeau cu glasuri de trăsnet" ca un vaiet nesfârşit al trecerii lor în nefiinţă.

Sfârşitul simfoniei nimicitoare este anunţat de un tunet răzleţ aşa cum şi începutul îi fusese vestit de acelaşi sol.

Prin gradaţia descendentă se surprinde cum liniştea pune stăpânire asupra firii. Tunetele - numite metaforic artilerie cerească - se sting, perdeaua neagră a norilor se risipeşte, făcând loc seninului care se deschide ca o poartă pe bolta cerească unde răsare o stea cu lumină tremurătoare. Ultimele acorduri care se sting pierzându-se în depărtare sunt cele ale glasului apelor.

Secvenţa finală a descrierii copleşeşte sufletul prin graţia, luminozitatea şi puritatea peisajului. Firea este atât de proaspătă, încât scriitorului i se pare că se află în prima zi a genezei - impresie accentuată de adjectivele la superlativ absolut „Atât era de fragedă, atât de virginală!". Propoziţia exclamativă evidenţiază intensitatea emoţiei scriitorului.

Luminozitatea tabloului rezultă din notaţiile „soarele însufleţea, cu lumina de aur idealizat a razelor sale, picăturile mari şi grele de rouă curată". Acelaşi rol îl au şi epitetele cromatice: „(florile) albastre şi roşii", „(potirul) strălucitor", „(Un văl) străveziu", „(lumină) trandafirie". Suavitatea priveliştii este dată de imaginea firelor de iarbă subţiri şi mlădioase, şi a florilor ridicându-şi către cer potirul de lumină. Adverbul „pretutindeni“, care surprindea imensitatea naturii cuprinse de incendiul universal, înfăţişa firea ameninţată de vânt cu nimicirea boambelor de foc ale tunetelor şi trăsnetelor artileriei cerşti, în finalul tabloului înfăţişează faptul că liniştea pune stăpânire deplină peste întregul univers: „...şi imnul tăcerii neturburate se înălţa de pretutindeni, ca o rugă de mulţumire“.

Capitolul „Singur“ evidenţiază interesul lui Hogaş pentru grandios şi sublim, trăsături prezente atât în tablourile de natură dezlănţuită, cât şi în cele statice. El priveşte natura cu ochii scriitorului, cu delicateţea pictorului şi cu încântarea arhitectului.

Din proza sa răzbate vitalismul poporului şi dragostea pentru pământul românesc înzestrat cu neasemuită frumuseţe.

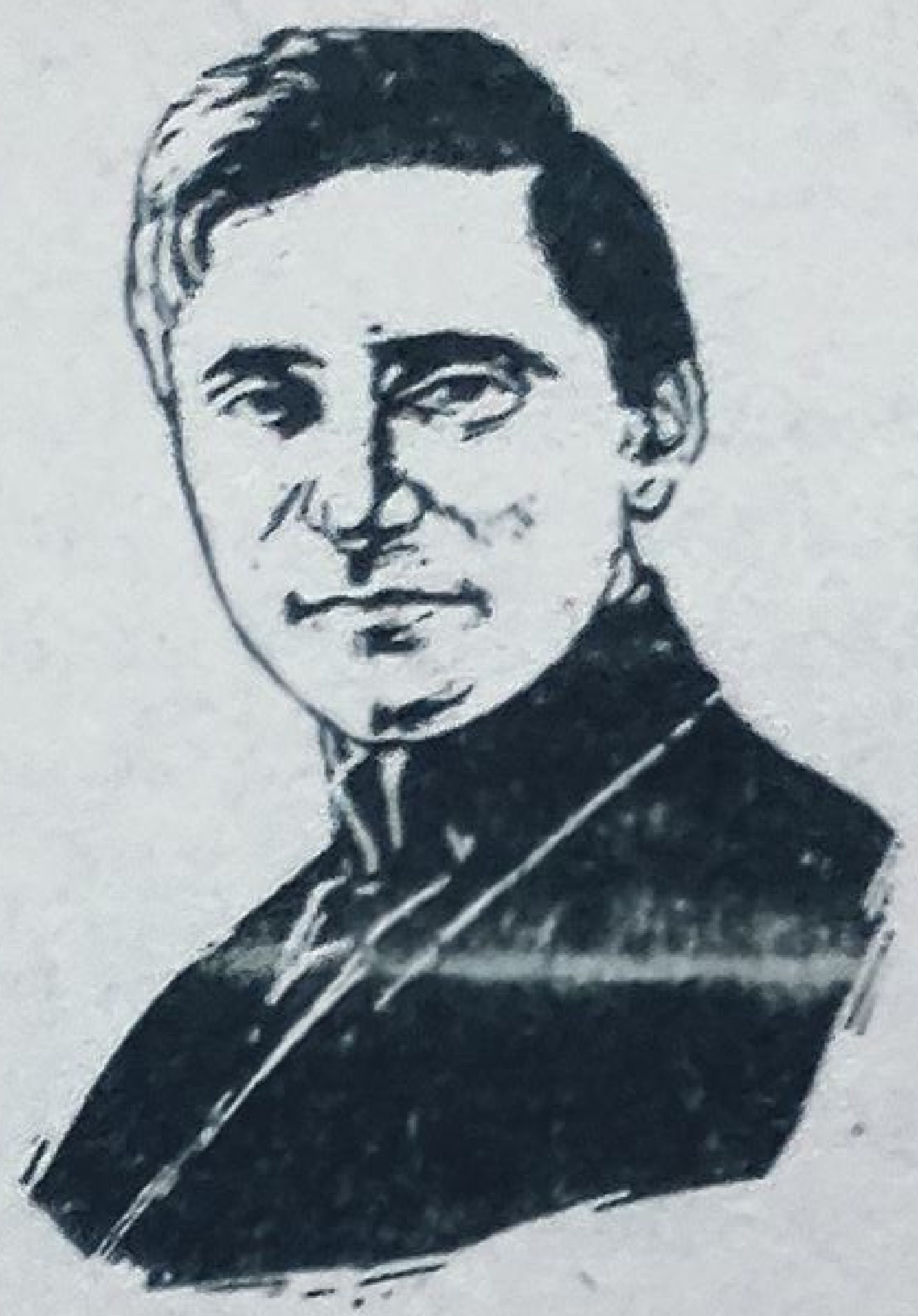

„... Topîrceanu este mai întâi un poet liric. Dar un poet liric de o natură specială. D-sa combină în multe din poeziile sale, și anume în cele mai reușite, impresionabilitatea și pasiunea celui mai subiectiv liric, cu observația pătrunzătoare a unui realist.”

(Garabet Ibrăileanu)

George Topîrceanu

(1886-1937)

George Topîrceanu, poet de mare originalitate, aparține perioadei interbelice. Părinții săi erau ardeleni; tatăl dinTopîrcea - Sibiu, de unde vine și numele familiei, iar mama din Săliștea.

Se naște în București în anul 1886 într-o familie modestă care se stabilește la Nămăiești-Muscel.

Poetul urmează cursurile liceale la București.

Debutează în anul 1905 cu poezii în suplimentul literar al ziarului *Adevărului*. În anul 1909 trimite la *Viața românească* poezia *Răspunsul micilor funcționari*, primită cu interes de criticul literar Garabet Ibrăileanu. La îndemnul lui se stabilește la Iași în toamna anului 1914. Lucrează ca secretar de redacție al revistei și colaborează cu scrieri literare, cu unele întreruperi, pricinuite de primul război mondial, până în anul morții - 1937.

Opera sa este alcătuită din versuri, schițe, povestiri, cronici, dramatice, recenzii, articole polemice și note critice.

În anul 1916 îi apar volmele de versuri *Balade vesele* și *Parodii originale*. În 1920, primul volum completat este publicat cu titlul *Balade vesele și triste* și în 1928 apare volumul *Migdale amare*. Versurile lui Topîrceanu se remarcă prin lirism cald, umor și duioșie.

Interesul lui George Topîrceanu se îndreaptă atât asupra frumuseții și diversității naturii, cât și asupra omului ca ființă socială.

Impresiile din prizonierat (din primul război mondial) sunt sintetizate în volumele *Amintiri din luptele de la Turtucaia* și *Pirin-Planina*. Prozei sale îi aparține și romanul umoristic neterminat *Minunile Sfântului Sisoie* publicat în volumul *Postume*, considerat de Mihail Sadoveanu „o capodoperă în proză.”

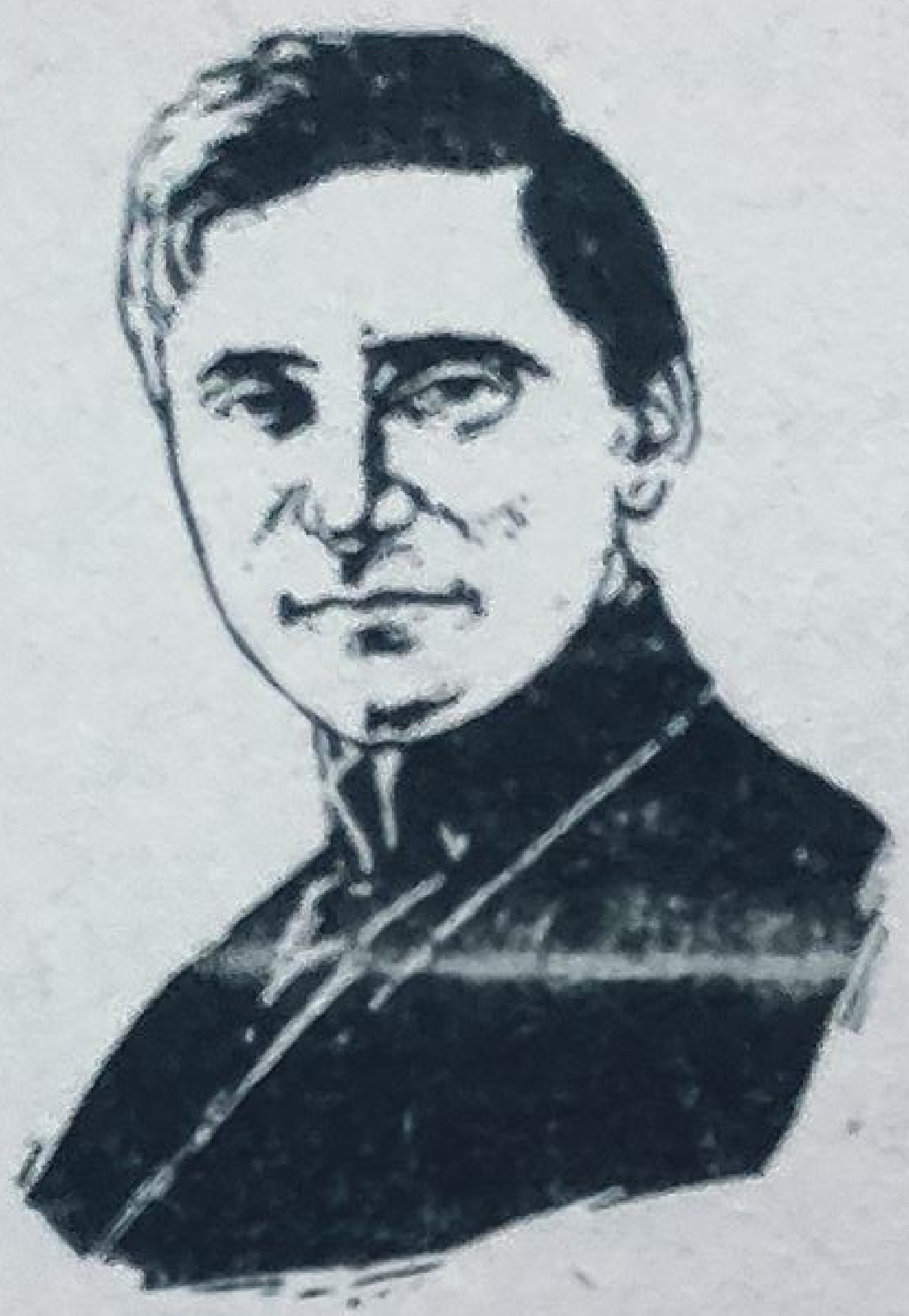

„... Topîrceanu este mai întâi un poet liric. Dar un poet liric de o natură specială. D-sa combină în multe din poeziile sale, şi anume în cele mai reuşite, impresionabilitatea şi pasiunea celui mai subiectiv liric, cu observaţia pătrunzătoare a unui realist.”

(Garabet Ibrăileanu)

George Topîrceanu

(1886-1937)

George Topîrceanu, poet de mare originalitate, aparţine perioadei interbelice. Părinţii săi erau ardeleni; tatăl dinTopîrcea - Sibiu, de unde vine şi numele familiei, iar mama din Săliştea.

Se naşte în Bucureşti în anul 1886 într-o familie modestă care se stabileşte la Nămăieşti-Muscel.

Poetul urmează cursurile liceale la Bucureşti.

Debutează în anul 1905 cu poezii în suplimentul literar al ziarului *Adevărului*. În anul 1909 trimite la *Viaţa românească* poezia *Răspunsul micilor funcţionari*, primită cu interes de criticul literar Garabet Ibrăileanu. La îndemnul lui se stabileşte la Iaşi în toamna anului 1914. Lucrează ca secretar de redacţie al revistei şi colaborează cu scrieri literare, cu unele întreruperi, pricinuite de primul război mondial, până în anul morţii - 1937.

Opera sa este alcătuită din versuri, schiţe, povestiri, cronici, dramatice, recenzii, articole polemice şi note critice.

În anul 1916 îi apar volmele de versuri *Balade vesele* şi *Parodii originale*. În 1920, primul volum completat este publicat cu titlul *Balade vesele şi triste* şi în 1928 apare volumul *Migdale amare*. Versurile lui Topîrceanu se remarcă prin lirism cald, umor şi duioşie.

Interesul lui George Topîrceanu se îndreaptă atât asupra frumuseţii şi diversităţii naturii, cât şi asupra omului ca fiinţă socială.

Impresiile din prizonierat (din primul război mondial) sunt sintetizate în volumele *Amintiri din luptele de la Turtucaia* şi *Pirin-Planina*. Prozei sale îi aparţine şi romanul umoristic neterminat *Minunile Sfântului Sisoie* publicat în volumul *Postume*, considerat de Mihail Sadoveanu „o capodoperă în proză.”

Rapsodii de toamnă

de George Topârceanu

Întrebări şi exerciţii

1. Ce observaţii se pot face privind compoziţia şi aspectele ilustrate? Ce aspecte sunt prezentate de-a lungul poeziei?
2. Care este procedeul artistic fundamental folosit?
3. La ce se referă primele două strofe?
4. Ce sugerează imaginea salcâmului?
5. Pe cine reprezintă coţofana?
6. Menționați elemente al gradaţiei din primul tablou.
7. Selectaţi cuvintele edificatoare pentru mediul prezentat în tabloul al doilea.
8. Ce se descrie în tabloul al treilea?
9. Delimitaţi cele trei secvenţe din tabloul al patrulea.
10. Ce înfăţişează tabloul al cincilea?

Comentariu literar

Poezia este alcătuită din cinci tablouri şi înfăţişează vestea despre venirea toamnei, reacţia lumii livezilor, bălţilor, atitudinea florilor şi a buruienilor, apariţia şi descrierea toamnei.

Procedeul artistic fundamental folosit este umanizarea lumii vegetale şi a micilor vieţuitoare.

Rapsodia este cântec epic ilustrând fapte şi evenimente neobişnuite. Originalitata poemului rezultă din modificarea elementelor specifice, din înlocuirea solemnităţii cu ironia şi cu verva umoristică. Poezia este concepută ca o piesă muzicală, o rapsodie în care primele două strofe au rolul de „uvertură".

Fiorii începutului de toamnă se surprind prin cuvinte cu o muzicalitate aparte - „o boare", „acorduri lungi de liră". O adiere a vântului răspândeşte funigeii păpădiilor, şi natura personificată îi răspunde,

Imaginea salcâmului sugerează pe omul neînfricat, atribut subliniat prin epitet şi comparaţie: „Un salcâm privi spre munte/Mândru ca o flamură./"

Coţofana, ca o persoană fără ocupaţie dornică de senzaţional, răspândeşte vestea despre sosirea vântului de iarnă, zvonul înspăimântând ciulinii. Starea de spirit a acestora este scoasă în evidenţă prin verbul „fug” şi substantivul „de panică”.

Un pui de cioară împărtăşeşte în treacăt unui bâtlan vestea stranie privind plecarea frunzelor în pribegie.

Pe parcursul tabloului întâi se urmăreşte creşterea treptată a zvonului despre sosirea toamnei: boarea este urmată de acordurile de liră cărora le ia locul vântul de iarnă cu voce tiranică având drept consecinţă fuga ciulinilor şi bejania frunzelor.

Cuvintele edificatoare pentru lumea bălţii prezentată în tabloul al doilea sunt: „papura”, „lacul”, „un lăstun”, „trestia”, „broscoii”, „răstoace”, „lişiţele”, „cocostârcii”, „un ţânţar”.

Descrierea este alcătuită printr-o succesiune de secvenţe ilustrative pentru reacţia păsărilor şi plantelor la venirea toamnei. Neastâmpărul vrăbiilor se surprinde prin verbul „ies” şi adjectivul „alarmate”, locuţiunea adverbială „într-o clipă”.

Pregătirea papurei de a lupta împotriva primejdiei se comunică prin personificare şi metaforă: „Papura pe lac se zbate/ Legănându-şi săbiile.”

Prin intermediul lăstunului, poetul îşi exprimă ironia faţă de lumea demagogilor convinşi că este necesar să ţină cuvântări în haine de gală oriunde se iveşte o problemă senzaţională.

Invenţia broscoilor, întocmai unor spectatori de la o galerie, simbolizează opoziţia şi contribuie la accentuarea comicului de situaţie.

Vacarmului general i se adaugă ţipetele lişiţelor, strigăte caracterizate prin notaţia familiară cu valoare de superlativ absolut „ca de mama focului”.

Larma atrage cocostârcii care vin să constate întâmplările la faţa locului.

Ţânţarul schiţează imaginea omului agitat, puţin la trup, lipsit de personalitate, care încearcă zadarnic să atragă atenţia asupra sa.

Poetul vede eretele ca pe un simbol al poliţaiului, satirizat pentru siguranţa cu care descinde în mijlocul lumii agitate a bălţii, convins că se află un vinovat ce trebuie arestat pentru a nu tulbura liniştea statului.

Tensiunea este diminuată prin ironia cu care se prezintă păstaia de sulcină explodând „subt un snop de bozie”.

Tabloul al treilea surprinde reacţia florilor la apariţia toamnei.

Dalia, corespunzând în planul uman unei aristocrate veritabile, sfidează agitaţia generală.

Petuniile personificate apar ca nişte tinere vesele şi gălăgioase pline de prospeţime, comentând zvonul.

În descrierea florii-soarelui se remarcă subtilitatea cu care poetul înfăţişează trecerea timpului, nostalgia după anii tinereţii şi spaima de moarte. Îmbătrânirea continuă care duce spre sfârşit este exprimată prin epitetul „bătrână” şi metaforele „dinţi de mizerie”, „galbena ei zdreanţă”.

Precizarea „Aplecat pe-o latură.../” urmată de puncte de suspensie sugerează inevitabilul sfârşit.

Tabloul se încheie cu note de umor şi duioşie referitoare la drama gărgăriţei pricinuită de dispariţia bărbatului „în costum de ginere”. De asemenea sunt amuzante confesiunea făcută unei molii tinere şi glumele greierilor.

Partea a patra este alcătuită din trei secvenţe: prima prezintă buruienile care sunt hotărâte să scape de vitregia vremii călugărindu-se, a doua înfăţişează lobodele decise să se bucure de libertăţile vieţii şi a treia secvenţă o constituie imaginea libelulei. Ironia alunecă spre sarcasm, poetul sancţionează ignoranţa şi răutatea unei părţi a clerului. Alegerea stareţei este motivată doar de faptul că aceasta ştie o rugăciune, apreciere a întregului sobor.Răutatea este sugerată de faptul că nu întâmplător viitoarea stareţă aparţine lumii plantelor otrăvitoare.

Universul mahalalei este schiţat prin limbaj familiar: „Vor de-acuma - n văduvie / Să trăiască slobode/ Să le spuie-n în faţă una / Care să le usture.”

Imaginea libelului este revelatoare pentru talentul de poet şi de pictor cu care Topîrceanu prezintă miniaturalul. Delicateţea se conturează cu ajutorul substantivelor „campanulă”, „libelulă”, „graţie”, epitetele „mic”, „fin” şi cu ajutorul metaforei „juvaier de smalţ şi aur/ Cu sclipiri de platină”.

Plasticitatea descrierii este amplificată de substantivele „smalţ”, „aur”, „platină”, metale folosite în arta de bijutier.

Încordarea atinge intensitatea maximă în tabloul al cincilea, stare de spirit exprimată printr-un şir de propoziţii eliptice şi interogaţii, prin repetiţii şi sugerată de punctele de suspensie. Stilistic emoţia este susţinută prin personificarea vântului: „De mirare parcă-şi ţine vântul respiraţia/”.

Interjecţia predicativă „Iat-(o)” concentrează întreaga atenţie asupra toamnei, a cărei imagine se încheagă treptat. Metafora referitoare la vânt, unul din elementele toamnei, accentuează impresia de nedefint („Aşternând pământului/Haina ei cu trenă lungă de culoarea vântului/) ”. Cele trei metafore prin care se caracterizează toamna „Zâna melopeelor, Spaima florilor şi Doamna Cucurbitaceelor” anunţă că toamna este anotimpul tristeţei, melancoliei, al sfârşitului florilor şi apogeului cucurbitaceelor. Personificarea subliniază momentul în care toamna devine măreaţă şi biruitoare, punând stăpânire asupra întregii firi - notaţiile „sus în deal” şi „ ... îşi flutură spre vale” subliniază planul vast peste care domneşte toamna. Victoria deplină se evidenţiază prin adverbul „mai departe”, verbele „pustiind”, „să colinde” şi prin substantivele „cărările” şi „zorile”.

Punctele de suspensie care preced ultimele două strofe anunţă conţinutul diferit al părţii finale.

Precizarea „Aplecat pe-o latură.../” urmată de puncte de suspensie sugerează inevitabilul sfârşit.

Tabloul se încheie cu note de umor şi duioşie referitoare la drama gărgăriţei pricinuită de dispariţia bărbatului „în costum de ginere”. De asemenea sunt amuzante confesiunea făcută unei molii tinere şi glumele greierilor.

Partea a patra este alcătuită din trei secvenţe: prima prezintă buruienile care sunt hotărâte să scape de vitregia vremii călugărindu-se, a doua înfăţişează lobodele decise să se bucure de libertăţile vieţii şi a treia secvenţă o constituie imaginea libelulei. Ironia alunecă spre sarcasm, poetul sancţionează ignoranţa şi răutatea unei părţi a clerului. Alegerea stareţei este motivată doar de faptul că aceasta ştie o rugăciune, apreciere a întregului sobor.Răutatea este sugerată de faptul că nu întâmplător viitoarea stareţă aparţine lumii plantelor otrăvitoare.

Universul mahalalei este schiţat prin limbaj familiar: „Vor de-acuma - n văduvie / Să trăiască slobode/ Să le spuie-n în faţă una / Care să le usture.”

Imaginea libelulei este revelatoare pentru talentul de poet şi de pictor cu care Topîrceanu prezintă miniaturalul. Delicateţea se conturează cu ajutorul substantivelor „campanulă”, „libelulă”, „graţie”, epitetele „mic”, „fin” şi cu ajutorul metaforei „juvaier de smalţ şi aur/ Cu sclipiri de platină”.

Plasticitatea descrierii este amplificată de substantivele „smalţ”, „aur”, „platină”, metale folosite în arta de bijutier.

Încordarea atinge intensitatea maximă în tabloul al cincilea, stare de spirit exprimată printr-un şir de propoziţii eliptice şi interogaţii, prin repetiţii şi sugerată de punctele de suspensie. Stilistic emoţia este susţinută prin personificarea vântului: „De mirare parcă-şi ţine vântul respiraţia/”.

Interjecţia predicativă „Iat-(o)” concentrează întreaga atenţie asupra toamnei, a cărei imagine se încheagă treptat. Metafora referitoare la vânt, unul din elementele toamnei, accentuează impresia de nedefint („Aşternând pământului/Haina ei cu trenă lungă de culoarea vântului/) ”. Cele trei metafore prin care se caracterizează toamna „Zâna melopeelor, Spaima florilor şi Doamna Cucurbitaceelor” anunţă că toamna este anotimpul tristeţei, melancoliei, al sfârşitului florilor şi apogeului cucurbitaceelor. Personificarea subliniază momentul în care toamna devine măreaţă şi biruitoare, punând stăpânire asupra întregii firi - notaţiile „sus în deal” şi „ ... îşi flutură spre vale” subliniază planul vast peste care domneşte toamna. Victoria deplină se evidenţiază prin adverbul „mai departe”, verbele „pustiind”, „să colinde” şi prin substantivele „cărările” şi „zorile”.

Punctele de suspensie care preced ultimele două strofe anunţă conţinutul diferit al părţii finale.

Poetul include bogate note lirice prin care își exprimă duioșia, dragostea și solidaritatea față de micile viețuitoare. Căldura sufletească se exprimă prin adresare directă „Gâze, flori întârziate” şi prin locuţiunea adverbială „cu drag” care condensează dragostea pentru lumea miniaturalului. Solidaritatea cu ființele neluate în seamă se exprimă prin substantivul „o tristețe” și epitetul „iremediabilă”.

Cât de mare este compasiunea față de suferințele celor mici se deduce din substantivul „o tristețe” și epitetul „iremediabilă”. Punctele de suspensie din final sugerează că este legat sufletește de drama acestei lumi.

Lirismul din final este în opoziție cu parodia prezentă pe tot parcursul rapsodiei ca o modalitate de a-și cenzura în permanență trăirile.

Poezia se impune prin finețea observației psihologice care decurge din arta personificării miniaturalului.

Neologismul („ocupație”, „senzație”, „panică”, „stranie”, „chestie”, „constituție”, „vibrație”, „grație”), alternând cu expresii și cuvinte familiare, trădează prezența a două registre: unul care exprimă sentimentele poetului și altul care definește specificul elementelor descrise cu limitele și calitățile lor.

Poezia surprinde prin muzicalitate și fantezie rară. La melodicitatea rapsodiei contribuie și elementele de versificație: versul de opt silabe, rimă încrucișată, ritmul iambic.

În contextul literaturii române, pastelurile lui George Topîrceanu se înscriu în tradiția peisagisticii românești, inaugurate de Vasile Alecsandri, continuată de George Coşbuc, Ştefan Iosif şi D. Zamfirescu.

> ***„... copil al poporului moldovean, Creangă a consacrat cea mai mare parte a operei sale acestui popor, a cărui viață, tradiții, superstiții, ficțiuni, limbă și spirit le reda. Poveștile și Amintirile sale sunt două modele aproape perfecte din această „literatură națională” pe care o cereau, în jurul anului 1840, tinerii scriitori ai școlii moldovenești.***
>
> ***Prin calitățile fondului și ale formei operei sale literare, Creangă se așează printre cei mai mari scriitori români ai secolului al XIX-lea.”***
>
> ***(V.V. Haneș)***

Amintiri din copilărie

(fragment)

de Ion Creangă

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul mieu este aceasta? Iaca de ce nu? drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț, ca Fălticenii, de unde, toamna târziu și mai ales prin câșlegele de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam repezi din când în când pâșlind așa cam pe după toacă, și tot înainte, sara pe lună, cu tovarășii mei la clăci în Humulești, pe unde știam noi, ținând tot o fugă, ca telegarii. Și după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprințare, și până-n ziuă fiind ieșiți din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculți prin vad, în dreptul Baei, Moldova înghețată

Întrebări și exerciții

1. Ce evidențiază tripla comparație de la începutul părții a patra?

2.Cum se autocaracterizează Nică?

3. La ce mod și timp sunt verbele din secvența în care se consemnează reflecțiile despre distanța de la Humulești la Iași?

pe la margini, şi la dus şi la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gândeam şi izbândeam. De la Neamţ la Fălticeni şi de la Fălticeni la Neamţ era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şese poşte, lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ. Căci nu vă pară şagă: de la Neamţ până la Iaşi e câtu-i de la Iaşi până la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin. Şi mai bine să rămâi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiat şi să te usuci, de dorul cui ştiu eu, văzând cu ochii!... Dar, vorba ceea: „Ursul nu joacă de bunăvoie". Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voinţă şi să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumoasă curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea Neamţului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu cari, în zilele geroase de iarnă, mă desfătam pe gheaţă şi la săniuş, iar vara, în zilele frumoase de sărbători, cântând şi chiuind, cutreiram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinele cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii!

Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire! De piatră de-ai fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie când auzeai în puterea nopţii pe Mihai scripcarul din Humuleşti umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după dânsul şi cântând:

4. Cum schiţează scriitorul universul uman din Humuleşti, în funcţie de sentimentele care îl stăpânesc?

5. Menţionaţi elementele de limbaj artistic care subliniază legătura dintre Nică şi satul natal privit sub raport geografic, uman şi spiritual.

Frunză verde de cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Şi cânta cu glas duios,
De picau frunzele jos;
Şi cânta cu glas supţire
Pentru-a noastră despărţire;
Şi ofta şi ciripea,
Inima de ţ-o rupea!

Şi câte şi mai câte nu cânta Mihai lăutariul din gură şi din scripca sa răsunătoare, şi câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: „Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători şi numai o zi de lucru, şi atunci să fie praznic şi nuntă".

Apoi lasă-ţi, băiete, satul, cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de te du în loc strein şi aşa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă. Şi doar mă şi sileam eu, într-o părere, s-o fac a înţălege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... şi să mor printre streini! că văru-mieu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţătură şi, despre asta, tot mănâncă pâne pe lângă părinţii lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Şi Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moşneagu, megieşul nostru, vă duce cu căruţa cu doi cai ca nişte zmei. Ia, mai bine, răpezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâne dez-dimineaţă, cu ajutorul Domnului, plecaţi.

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi.

6. **Deşi holtei, Nică gândeşte şi acţionează ca un copil când încearcă să-şi înduplece mama să nu-l mai trimită la seminarul de la Socola. Argumentaţi această realitate.**

Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie.

— Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că ştii tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuş, să ieu culeşerul din ocniţă şi să te dezmierd, cât eşti de mare!

Apoi cheamă pe tata şi-i zice hotărâtor:

— Spune-i şi d-ta băietului, omule, ce se cuvine, ca să-şi ieie nădejdea şi să-şi caute de drum.

— Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât. Are să urmeze cum ştim noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele. Şi la işti vro şese, afară de dânsul, dacă rămân acasă, nu li mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se ştiu zilele omului! Şi poate vreodată să fie şi el sprijin pentru iştialalţi.

Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinţilor, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune: „Ce năcaz pe capul mieu! Preuţii noştri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, şi, mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoşi ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglişi, din toată lumea, cuibăriţi prin mânăstire, ce nu ajung? Şi eu să înşir atâtea şcoli: în Humuleşti, la Broşteni în crierii munţilor, în Neamţ, la Fălticeni, şi acum la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo, un popă prost, cu preuteasă şi copii; prea mult mi se cere!"

Acuş îi spun mamei că mă duc la călugărie, în Neamţ, ori la Secu. Şi cu câtă carte ştiu, cu câtă nu ştiu, peste câţiva ani pot s-ajung dichiu la vrun

7. Indicaţi expresiile populare din vorbirea Smarandei şi arătaţi cum contribuie acestea la accentuarea notei de umor şi la expresivitatea limbajului.

8. Prin ce procedee artistice şi elemente sintactice se înfăţişează împotrivirea lui Nică privind plecarea la Iaşi ?

9. Ce problemă evidenţiază intervenţia tatei?

mitoc şi să strâng un ştiubei plin de galbeni, ca părintele Chirilaş, de la jugărit, din Vânătorii Neamţului. Ş-apoi atunci... pune-ţi, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la şold, icrişoare moi cât se poate de multe şi altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în brâu, pe sub rasă, comanacul pe-o ureche şi, cu sabia Duhului în mână şi pletele în vânt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău" spre „Cărarea Afurisită" dintre Secu şi Agapia din deal. (...)

10. Comentaţi observaţiile critice din monologul interior al lui Nică în legătură cu viaţa monahală.

În sfârşit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, feliu şi chip, cum aş putea îndupleca pe mama să mă deie mai bine la mânăstire; şi tocmai când eram hotărât a spune mamei aceste, iaca şi soarele răsare, vestind o zi frumoasă, şi Luca Moşneagu, însurăţel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp şi să-l pregă-tească de pornire... se şi aude strigând afară: „Gata sunteţi? Haidem! că eu vă aştept cu caii înhămaţi". Mama atunci mă şi ia răpede-răpede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie.

Şi, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moş Luca, sărutăm noi mâna părinţilor, luându-ne rămas-bun cu ochii înecaţi de lacrămi, şi, după ce ne suim în căruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi, Luca Moşneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor...

Era dimineaţa, în ziua de Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, când ieşeam din Humuleşti, şi fetele şi flăcăii, gătiţi frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părţile, cu bucurie zugrăvită pe feţe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiţi în căruţa lui moş Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

11. Cum este descris satul în dimineaţa plecării lui Nică şi a lui Zaharia?

— Rogu-te, mână mai tare, moş Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi! Luca Moşneagu însă mâna cum ştia el, căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară, şi slabi, şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi, nu zmei, cum zicea mama, care nu ştia cum să mă urnească mai degrabă din casă.

— Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce-am ieşit la drum, afară. Când să-ţi petreci şi tu tinereţea, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieţi! Tot umblând noi din şcoală în şcoală, mai mult, ia, aşa „De frunza frăsinelului", mâne, poimâne avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigoşi - numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola.

— Ce zici dumneata, moş Luca, despre unele ca acestea?

— Ce să zic, dascăle Zaharia: ştim noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, şi, de-aci încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluţii tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă!

Când auzeam noi pe moş Luca pomenind cu drag de acasă şi când mai vedeam cum rămân satele şi locurile frumoase în urmă, şi tot altele necunoscute se înfăţoşază înainte-ne, supărarea noastră creştea la culme! Pentru fiecare fântână, pârău, vâlcică, dumbravă şi alte locuri drăgălaşe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre! Şi, după mintea ce-o aveam, ne-am fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram daţi în sama lui moş Luca, de care ne ruşinam ca şi de părinţii noştri.

După un scurt popas, făcut la podul de la Timişeşti, de pe Moldova, pornim înainte spre Moţca şi suim încet-încet codrul Păşcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nimernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munții Neamțului: urieşii munții, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele şi se revarsă pâraile cu răpejune, şopotind tainic, în mersul lor neîncetat, şi, ducând, poate, cu sine multe-multe patimi şi ahturi omeneşti, să le înece în Dunărea măreață!

— Ei, ei! măi Zaharie, zic, eu, coborându-ne în vale spre Paşcani; deacum şi munții i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme!

— Cum ni-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ş-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgeşti, peste Siretiu, unde ni-a fost şi masul în noaptea aceea.

Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotariu, puțin de nu era să rămânem chiori. De cu sară şi până după miezul nopții am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, şi tot ne-au coşit țânțarii.

— Aşa-i viața câmpenească, zise moş Luca, cioşmălindu-se şi învârtindu-se ca pe jăratic, de răul țânțărimei. Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci; iar vara te înăduşi de căldură, şi țânțarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheața; lemne, de-ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de la câmp: sarbezi la față şi zbârciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor.

— Ştii una, moş Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinuşa-i spre asfințit, rarițile de-asemine, şi Luceafărul-de-Ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem

12. În ce constă antiteza dintre viața oamenilor de la munte şi a celor de la şes?

să pornim la drum!

— Că bine zici, dascăle Zaharie! parcă ţ-a ieşit un sfânt din gură! Decât ne-om tot învârti şi cioşmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări!

Şi aşa, luându-ne rămas-bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Şi cum ieşim în şleah, părerea noastră de bine: întâlnim câţiva oameni, cu nişte cară cu draniţă, mergând spre Iaşi. Ne întovărăşim cu dânşii, de frica lăieşilor din Ruginoasa, şi hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacă-tă-ne în Târgul Frumos, unde-am şi înjunghiat câţiva harbuji într-ales, de ni-am potolit, deocamdată, şi foamea, şi setea. Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie; şi, de aici, tot înainte spre Iaşi, mai mult pe jos decât în căruţă, căci zmeii lui moş Luca se muiese de tot, şi ţăranii noştri, glumeţi cum sunt ei, ne tot şfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai mare ruşinea, de ruşinea lui moş Luca. Iar, mai ales, pe la asfinţitul soarelui, tocmai când intram în Iaşi, pe rohatca Păcurari, un flăcăoan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând:

— Moşule, ie sama de ţine bine telegarii ceia, să nu ieie vânt; că Iaşul ista-i mare şi, Doamne fereşte, să nu faci vreo primejdie!...

Atâta i-a trebuit lui moş Luca, ş-apoi lasă pe dânsul! câte parastase şi panaghii, toate i le-a rădicat...

— I-auzi, măi! Dac-ar şti el, chiolhănosul şi ticăitul, de unde-am pornit astă-noapte, ş-ar strânge lioarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căişorilor mei! Ş-apoi doar nu vin eu acum întâiaşi dată la Iaşi, să-mi deie povăţ unul ca dânsul ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan!

13. Cum contribuie contactul cu noile realităţi la risipirea mâhnirii celor doi băieţi?

Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în râs!

Văzând noi că ne ieu oamenii tot peste picior și pe moș Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruță, ne acoperim peste tot c-un țol, zicând eu, cam cu sfială:

— Moș Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să-i spui că aduci niște drobi de sare de la Ocnă, și las' dacă nu te-a crede fiecare!...

— Ei, apoi?! Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de-aceștia, zise moș Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduh; nu mă faceți, că ia acuș vă ard câteja jordii prin țolul cela, de v-a trece spurcatul!

Auzind noi ce ni se pregătește, ghiontindu-ne-am unul pe altul, chicotind înădușit, și ca mai ba să zicem nici cârc! În sfârșit, după multe șfichiuiri ce-a primit moș Luca de la unii-alții, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcinile de pe ulițile Iașilor, am ajuns într-un târziu, noaptea, în cieriul Socolei și am tras cu căruța sub un plop mare, unde-am găsit o mulțime de dăscălime adunată de pe la catiheți, din toate județele Moldovei; unia mai tineri, iar cei mai mulți cu niște târsoage de barbe cât badanalele de mari, șezând pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preuți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele!

Comentariu literar

În literatura română, C. Negruzzi, Alecu Russo și V. Alecsandri au scris proză de evocare a copilăriei, prilej de a-și exprima ideile și sentimentele față de anumite realități ale timpului. În scrisoarea intitulată *Cum am învățat românește*, C. Negruzzi notează împrejurările în care a învățat să scrie și să citească în limba maternă, Alecu Russo evocă în opera *Amintiri* primii ani ai vieţii, regretând dispariţia timpurilor patriarhale, iar Vasile Alecsandri în scrisoarea intitulată *Vasile Porojan* prezintă prietenia lui cu un copil de ţigan şi scoate în evidenţă necesitatea eliberării robilor ţigani. Spre deosebire de operele menţionate, *Amintiri din copilărie* constituie *primul roman al copilăriei ţărăneşti în literatura noastră* (Zoe Dumitrescu-Buşulenga), prilej de retrăire a propriei copilării în mediul cel mai îndrăgit de scriitor.

Partea a IV-a a operei exprimă regretul pentru despărţirea de locurile natale şi de copilărie şi descrie drumul de la Humuleşti până la seminarul de la Socola.

Fragmentul dă glas durerii cauzate de părăsirea locurilor natale, prezintă satul, consemnează încercările lui Nică de a-şi îndupleca mama să nu-l trimită la Socola, prezintă opiniile părinţilor despre învăţătură, consemnează gândurile lui Nică şi urmăreşte drumul parcurs până la sosirea la Iaşi.

Fragmentul începe cu o triplă comparaţie (*Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti...*), care exprimă durerea lui Nică, nevoit să plece la Socola în toamna anului 1855, după hotărârea părinţilor, stare sufletească completată cu precizarea *nu m-aş fi dat dus nici în ruptul capului*.

Motivele pentru care Nică nu vrea să părăsească meleagurile natale sunt: vârsta, teama de necunoscut şi dragostea pentru satul său.

I. Creangă se autocaracterizează cu ironie: ... *drăgăliţă Doamne, eram şi eu holtei din păcate*, ironie accentuată de reflecţia *dacă te lasă pârdalnica de inimă*.

Distanţa de la Humuleşti la Tg. Neamţ şi la Fălticeni unde învăţase Nică până atunci, îi permitea să vină în sat oricând voia. În apropierea plecării îl împresoară icoane ale unor clipe frumoase, petrecute în tovărăşia fetelor şi a flăcăilor de vârsta lui, la clăci, la joc, pe uliţele satului în nopţile de vară. Nici gerul iernii, nici depărtarea nu constituiau piedici, pentru că dorinţele lor erau uşor de îndeplinit: ... *inima însă ni era fierbinte, că ce gândeam şi izbândeam*.

Majoritatea verbelor folosite la imperfect (trecut al duratei), *ştiam, jucam, furam, ne aflam, gândeam, izbândeam*, surprind momentele fericirii despre care Nică şi prietenii lui credeau că nu se va mai termina niciodată. Prin comicul de limbaj, care decurge din observaţiile făcute asupra distanţei şi asupra vârstei, se atenuează tristeţea: ... *o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şese poşte, lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ. Căci să nu vă pară şagă: de la Neamţ până la Iaşi e câtu-i de la Iaşi până la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin.*

Pentru Nică spaţiul natal evocat nostalgic înseamnă: Ozana cea frumos curgătoare, tata, mama, fraţii, surorile, băieţii satului, dumbrăvile, luncile umbroase, prundul, mândrele dealuri - toate acestea fiind raportate la vârsta înfăţişată metaforic prin construcţia *de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereţii*. Din ordinea elementelor enumerate se deduce importanţa lor pentru Nică: Ozana cea frumos curgătoare, care deschide perspectiva priveliştii sugerând permanenţa cadrului natural românesc unde-şi va putea găsi oricând leagănul copilăriei; urmează cei apropiaţi menţionaţi în funcţie de gradul de afectivitate faţă de ei. Dragostea pentru locuri, oameni şi viaţa spirituală se relevă prin repetiţia: *dragu-mi era, dragi îmi erau* (lunci umbroase, ţarini cu holde, câmpul cu florile, mândrele dealuri, prundul cu ştioalnele). Epitetul antepus *mândrele* (*dealuri*), *zburdalnica (vârstă)*, verbele *cântând, chiuind, mă desfătam* reflectă lipsa de griji a copilăriei când totul înseamnă bucurie, frumuseţe, sărbătoare. Cu adâncă emoţie Nică îşi aminteşte de şezătorile, clăcile, horele, petrecerile şi mai ales de cântecul lui Mihai Scripcariul. Cântecul este o adevărată doină de înstrăinare din care străbat dorul şi jalea despărţirii:

Frunză verde de cicoare,
Astă-noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Şi cânta cu glas duios
De picau frunzele jos;
Şi cânta cu glas subţire
Pentru-a noastră despărţire;
Şi ofta şi ciripea
Inima de ţ-o rupea!

Notaţia *cu cea mai mare însufleţire* relevă ideea că Nică trăia din toată inima bucuriile vieţii spirituale. Construcţia cu sens superlativ *Şi câte şi mai câte nu cânta* surprinde încântarea faţă de mulţimea cântecelor care îl copleşiseră şi i se întipăriseră în suflet. În formularea *şi câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare!* subordonata consecutivă întăreşte impresia de permanentă veselie. Imaginea luminoasă a vieţii petrecute în Humuleşti - leagăn al copilăriei - se conturează prin utilizarea substantivelor: *petreceri, sărbătoare, praznic, farmecul, bucurie.*

Pe Nică nu-l lasă „pârdalnica de inimă" să se despartă de lumea fascinantă a Humuleştilor şi să plece la *loc străin şi depărtat*. Din această perspectivă se defineşte încercarea lui disperată de a-şi îndupleca mama să renunţe la hotărârea de a-l trimite la Socola. Argumentele lui Nică sunt fără temei. Spune că se va îmbolnăvi de dorul ei şi va muri printre străini, că vărul lui *Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oşlobanu şi alţii s-au lăsat de învăţat şi despre asta tot mănâncă pâine pe lângă părinţii lor.*

Mama îmbină asprimea cu blândeţea făcându-l să înţeleagă că orice încercare de a-i clinti hotărârea este zadarnică. Smaranda, ca orice ţărancă, foloseşte expresii populare *să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă, degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, ştii tu moarea mea,* amintind *şi de culişerul din ocniţă cu care l-ar putea dezmierda.*

Împotrivirea lui Nică este subliniată prin repetiţia *Nu mă duc, mamă, la Socola, nu mă duc*, de propoziţia consecutivă *măcar să mă omori*, de verbul *plângând* şi prin construcţia *cu zece rânduri de lacrimi.*

Intervenţia tatălui relevă două aspecte: autoritatea părinţilor faţă de copii - *Are să urmeze cum ştim noi... nu cum vrea el că doară nu-i de capul său* - şi lupta grea pentru existenţă: *banii nu se culeg de la trunchi ca surcelele... şi că poate vreodată să fie şi el sprijin pentru iştilalţi.*

Monologul interior consemnează frământările lui Nică în ajunul plecării. Se gândeşte să-i spună mamei că se va face călugăr la vreun mitoc de prin apropiere şi va trăi în belşug şi libertate. Reflecţiile despre cler au un caracter critic: *Preuţii noştri din sat n-au mai trepădat pe la Socola şi mila Sfântului! nu-i mai încape cureaua de pântecoşi ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglişi, din toată lumea, cuibăriţi prin mânăstire, ce nu ajung?*

Părintele Ilarie are plosca de rachiu la şold, pistoalele în brâu, comanacul pe-o ureche şi pletele în vânt - detalii care sintetizează linii ale unui portret caricatural ce dezvăluie lăcomia, lenea şi imoralitatea călugărilor, care nu respectau legile vieţiii monahale.

Nică nu mai are timp să-i înfăţişeze Smarandei nici unul din gândurile care l-au chinuit toată noaptea, pentru că Luca Moşneagu vine odată cu răsăritul soarelui. După ce sărută mâna părinţilor - aşa cum se cuvenea - Nică şi Zaharia lui Gâtlan îşi iau rămas bun de la celelalte rude „cu ochi înecaţi de lacrimi".

Descrierea satului natal este făcută din perspectiva celor doi nevoiţi să plece *surghun dracului, pomană.* Ziua de sărbătoare - Ţăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul - le sporeşte regretul pentru că spre deosebire de ei *fetele şi flăcăii, gătiţi frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părţile cu bucuria zugrăvită pe feţe.* Ca să nu prelungească durerea despărţirii şi pentru a nu fi un prilej de mirare pentru sat, băieţii îl roagă pe căruţaş să mâne mai tare, dar el, *mâna cum ştia, căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi de cale-afară şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi...*

Zaharia îşi descarcă năduful prin blestemul: *— Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră!*

Îndepărtarea de meleagurile natale accentuează nostalgia băieţilor ce suspinau *după fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă şi alte locuri drăgălaşe*. Enumerarea completează imaginea leagănului copilăriei.

Călătoria de la Humuleşti la Iaşi are valoare iniţiatică, în sensul că Nică şi Zaharia cunosc locuri noi şi oameni deosebiţi faţă de cei de la munte - ca înfăţişare şi ca mod de viaţă.

Momentele drumului sunt: popasul la Timişeşti, Moţca, Codrii Paşcanilor, Blăgeşti, Ruginoasa, Târgu Frumos, Podu-Leloaie, intrarea în Iaşi pe rohatca Păcurari şi sosirea la Socola.

Aspectul panoramic al munţilor Neamţului, a căror imagine se pierde în zare, face ca durerea despărţirii să atingă punctul maxim. Intensitatea sentimentului este relevată prin repetiţia interjecţiei *Ei ei!* şi prin sublinierea *de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme*. Înţelegând că orice frământare este zadarnică, ei se resemnează: *Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ş-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul*.

Noaptea trecută la Blăgeşti este un prilej de reflecţii privind antiteza dintre viaţa câmpenească şi cea de la munte. După ce toată noaptea i-au coşit ţânţarii şi au stat într-o *fumăraie de balegi*, Moş Luca afirmă: *Cum treci Siretul, apa-i rea şi lemnele pe sponci; iar vara te înăduşi de căldură, şi ţânţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa; lemne, de-ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părţile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de la câmp; sarbezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci, fripte, în toată viaţa lor*.

Pe măsură ce se depărtează de casă, mâhnirea băieţilor se risipeşte datorită noilor preocupări: să-şi potolească foamea şi să uşureze drumul cailor. În acest scop, la Târgu Frumos înjunghie nişte harbuji, iar de la *Podu-Leloaie* merg *mai mult pe jos decât în căruţă, căci zmeii lui moş Luca se muiase de tot* şi ţăranii îl luau în râs *în treacăt care dincotro*.

La rohatca Păcurari, *un flăcăoan al dracului* îl mânie din cale afară pe Moş Luca, supărarea lui revărsându-se într-un potop de ocări: *chiolhănosul, ticăitul, şi-ar strânge lioarba, n-ar mai dârdăi degeaba, Patruzecilea mâne-sa de golan* - cuvinte care alungă orice urmă de tristeţe din inima lui Nică şi a lui Zaharia.

Ei ajung noaptea târziu la seminarul de la Socola, în curtea căruia văd o mulţime de dăscălime venită din toate judeţele Moldovei.

Opera sa încheie cu notele de umor prezente în observaţiile făcute asupra catiheţilor: „unia mai tineri, iar cei mai mulţi cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor ş preuţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele!"

Stilul operei lui I. Creangă se caracterizează prin două trăsături distincte: oralitatea şi umorul. Despre oralitate, criticul literar George Călinescu remarca: „*Ion Creangă vorbeşte ca un povestitor, ca un om care stă pe laviță și istoriseşte altora fiind el însuşi erou în narațiune.*"

Caracterul oral îşi are izvorul în farmecul povestirii populare. Scriitorul foloseşte cu pricepere cuvintele, încât acestea par spuse unui interlocutor prezent pe tot parcursul evocării. Prozatorul precizează că îşi spune povestea cuiva: *În sfârşit să nu-mi uit vorba*, *Mai rămâne vorbă despre asta?*, *Că mai bine n-oi putea zice*, *Căci nu vă pară şagă*.... Alteori recurge la autoadresare: *Apoi, lasă-ți, băiete, satul cu tot farmecul frumuseților lui, și pasă de du în loc strein și aşa de depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă.*

Interjecţiile subliniază diverse stări sufleteşti: durerea - *Ei, ei! măi Zaharie... de-acum şi munții i-am pierdut din vedere...*, îndemnul: *Hi căluții tatei..*, ironia: *Dar vai de masul nostru!*, mândria: *Halal pe la noi!*, indignarea: *I-auzi măi!* Interjecţiile *iată* şi *iacă* aduc acţiunea în planul prezentului: ... *iaca şi soarele răsare...*, *Iaca de ce...*, *Iacă-tă-ne la Târgu Frumos...*.

La realizarea oralităţii contribuie expresiile intraductibile, luate din vorbirea vie a poporului: *Căci nu vă pară şagă...* , *...trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se ştiu zilele omului!*, *... să nu dăm cinstea pe ruşine și pacea pe gâlceavă*, *...banii nu se strâng de la trunchi ca surcelele.*

Locuţiunile verbale şi adverbiale, formarea superlativului absolut după modelul limbii vorbite sunt alte elemente de oralitate care dau expresivitate: *...să-şi ieie nădejdea şi să-şi caute de drum*, *...m-am frământat cu gândul...*, *Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei...*, *căci smârțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară...*, *...moş Luca tulburat din cale-afară...* . Repetiţia adverbului dinamizează povestirea: *Mama atunci mă ia răpede-răpede la pornit, fără să mai am când îi spune de călugărie*, *...suim încet, încet dealul Păşcanilor.* Prin adverbul *mai* în construcţiile: *Mai trăiesc ei oamenii și fără popie. — Mai rămâne vorbă despre asta?*, *... că mai bine n-oi putea zice*, *... să nu se mai uite satul ca la urs la noi!* povestitorul concentrează atenţia ascultătorului asupra unor realităţi în continuă desfăşurare.

Din imprecaţii izbucnesc nemulţumirea şi mânia personajelor: *Fire-ar afurisit să fie cine-a mai desființat și catihețiile celea...*, *Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în râs!*

Interesante pentru oralitatea stilului sunt şi construcţiile: *Și cu câtă carte știu și cu câtă nu știu*, *Și după ce jucam cât jucam*, *Și câte și mai câte nu cânta.*

barbe cât badanalele de mari, şezând pe iarbă, împreună cu părinţii lor preuţi şi mireni, şi mărturisindu-şi unul altuia păcatele!”

Stilul operei lui I. Creangă se caracterizează prin două trăsături distincte: oralitatea şi umorul. Despre oralitate, criticul literar George Călinescu remarca: *„Ion Creangă vorbeşte ca un povestitor, ca un om care stă pe laviţă şi istoriseşte altora fiind el însuşi erou în naraţiune.”*

Caracterul oral îşi are izvorul în farmecul povestirii populare. Scriitorul foloseşte cu pricepere cuvintele, încât acestea par spuse unui interlocutor prezent pe tot parcursul evocării. Prozatorul precizează că îşi spune povestea cuiva: *În sfârşit să nu-mi uit vorba, Mai rămâne vorbă despre asta?, Că mai bine n-oi putea zice, Căci nu vă pară şagă....* Alteori recurge la autoadresare: *Apoi, lasă-ţi, băiete, satul cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de du în loc strein şi aşa de depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă.*

Interjecţiile subliniază diverse stări sufleteşti: durerea - *Ei, ei! măi Zaharie... de-acum şi munţii i-am pierdut din vedere...*, îndemnul: *Hi căluţii tatei..*, ironia: *Dar vai de masul nostru!*, mândria: *Halal pe la noi!*, indignarea: *I-auzi măi!* Interjecţiile *iată* şi *iacă* aduc acţiunea în planul prezentului: ... *iaca şi soarele răsare...*, *Iaca de ce...*, *Iacă-tă-ne la Târgu Frumos....*

La realizarea oralităţii contribuie expresiile intraductibile, luate din vorbirea vie a poporului: *Căci nu vă pară şagă...* , *...trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se ştiu zilele omului!*, ... *să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă*, *...banii nu se strâng de la trunchi ca surcelele.*

Locuţiunile verbale şi adverbiale, formarea superlativului absolut după modelul limbii vorbite sunt alte elemente de oralitate care dau expresivitate: *...să-şi ieie nădejdea şi să-şi caute de drum*, *...m-am frământat cu gândul...*, *Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei...*, *căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară...*, *...moş Luca tulburat din cale-afară...* . Repetiţia adverbului dinamizează povestirea: *Mama atunci mă ia răpede-răpede la pornit, fără să mai am când îi spune de călugărie*, *...suim încet, încet dealul Păşcanilor.* Prin adverbul *mai* în construcţiile: *Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie. — Mai rămâne vorbă despre asta?*, ... *că mai bine n-oi putea zice*, ... *să nu se mai uite satul ca la urs la noi!* povestitorul concentrează atenţia ascultătorului asupra unor realităţi în continuă desfăşurare.

Din imprecaţii izbucnesc nemulţumirea şi mânia personajelor: *Fire-ar afurisit să fie cine-a mai desfiinţat şi catiheţiile celea.... Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăţ eu a mai lua de altă dată drumeţii în râs!*

Interesante pentru oralitatea stilului sunt şi construcţiile: *Şi cu câtă carte ştiu şi cu câtă nu ştiu, Şi după ce jucam cât jucam, Şi câte şi mai câte nu cânta.*

În plan sintactic oralitatea rezultă din introducerea propozițiilor temporale prin adverbul relativ *cum: Cum treci Siretul apa-i rea...* și din așezarea propozițiilor circumstanțiale de timp înaintea regentelor, indiferent prin ce element sunt introduse. Procedând astfel, Creangă sugerează desfășurarea rapidă a evocării: *...când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca și soarele răsare...*

Alte modalități de realizare a oralității sunt monologul interior, dialogul, numărul mare de propoziții exclamative și interogative.

Comparațiile, metaforele și dativul etic contribuie, de asemenea, la oralitate: *Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei..., ... mândrele dealuri de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții, Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de aceștia...*

Povestirea este însoțită permanent de voioșie, expresie a vitalității și a optimismului poporului nostru. Ca surse ale umorului se remarcă: buna dispoziție a povestitorului - Nică face haz de necaz - alunecarea povestirii de la lucruri serioase la glumă, ironia: *... să nu mă faci, ia acuși, să iau culeșerul și să te dezmierd, cât ești de mare!, ... ne suim în căruță, supărați și plânși, ca vai de noi..., ... ne duceam surgun dracului pomană, ... drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Tot umblând din școală în școală, mai mult, ia așa de frunza frăsinelului mâne, poimâne avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigioși - numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola.* Comicul de situație este întâlnit în descrierea popasului de la Blăgești, în prezentarea felului cum glumeau drumeții pe seama cailor lui moș Luca și în înfățișarea incidentului de la rohatca Păcurari între căruțaș și flăcăoanul *al dracului*.

> **Cu ajutorul oralității și al umorului, *Creangă restituie povestirea funcției și estetice, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor capabil de a fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu.***
>
> **(T. Vianu)**

Exerciții de fixare

1. Alcătuiți planul simplu al fragmentului.

2. Menționați motivele pentru care Nică nu vrea să părăsească satul natal.

3. Explicați sensul cuvântului nostalgie, alcătuiți familia de cuvinte și redactați un scurt text despre legătura dintre Nică și leagănul copilăriei.

4. Care sunt momentele drumului parcurs de la Humulești la Iași?

5. Cum contribuie această călătorie la formarea lui Zaharia și a lui Nică?

6. Indicați elementele prin care se realizează comicul de limbaj și de situație.

7. Folosiți substantivele *supărare* și *mânie* într-un scurt text, ținând seama de intensitatea diferită a sentimentului exprimat.

8. Selectați și grupați elementele de oralitate din text: adresarea către un interlocutor, autoadresarea, interjecțiile, locuțiunile verbale și adverbiale, forme de superlativ absolut, proverbe și zicători, așezarea subordonatei temporale înaintea regentei, dialogul, monologul.

9. Alcătuiți o compunere despre oralitatea și umorul operei lui Creangă referindu-vă la fragmentele studiate în clasele a VII-a și a VIII-a .

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

Urmăriți elementele specifice artei narative a lui I. Creangă în prezentarea călătoriei de la Humulești la Iași, insistând asupra legăturii sufletești a celor doi tineri cu satul natal și asupra caracterului inițiatic al drumului.

1. Realizarea imaginii plastice a descrierii dimineții plecării cu ajutorul interjecțiilor a locuțiunilor verbale și al propozițiilor exclamative și interogative - ca elemente ale vorbirii directe.

2. Momentul despărțirii subliniind gradarea sentimentelor durerii părăsirii celor dragi prin utilizarea anumitor verbe și locuțiuni verbale, a superlativului absolut de factură populară, a atributelor adjectivale și a complementelor.

3. Aspectul satului și al oamenilor surprins prin elemente ale antitezei.

4. Mâhnirea și deznădejdea, sentimente exprimate prin folosirea verbului la imperativ, adverbului la comparativ de superioritate și a comparației.

5. Mânia, sentiment exprimat prin imprecație și elemente de limbaj popular (locuțiuni verbale, adjectivele pronominale demonstrative, fonetisme populare, elemente de lexic popular).

6. Accentuarea nostalgiei și durerii îndepărtării celor doi de locuri și oameni dragi, meditații asupra farmecului și misterelor ținutului Neamț și asupra existenței umane prin topică, enumerare, dativ posesiv, locuțiuni adverbiale, epitet, epitet antepus, construcții exclamative, repetarea interjecției și utilizarea vocativului.

7. Sentimentul resemnării exprimat prin limbaj popular și prin analiza cu ochi critic a elementelor noi întâlnite.

8. Prezentarea locurilor necunoscute (Blăgești, Moțca, Ruginoasa, Tg. Frumos, Podul Leloaie) prin interjecții, enumerare, viitor formă populară lexic popular, elemente de umor.

„Gala Galaction are comun cu Agârbiceanu obişnuinţa de a pune problema de conştiinţă. Convingerea lui este că „îndeletnicirea" literară trebuie să fie prevăzătoare, dornică să instruiască pe ceilalţi şi „să le folosească" iar scriitorul „un pedagog".

(George Călinescu)

Gala Galaction

(1879 - 1961)

Gala Galaction este pseudonimul lui Grigore Pişculescu, scriitor român care s-a născut în satul Dideşti-Teleorman în anul 1879.

A debutat în revista** Adevărul literar **şi a colaborat la** Viaţa românească, Viâţa socială **şi** Chemarea. **A creat mai multe volume de nuvele în care a ilustrat aspecte dramatice din lumea satului:** Bisericuţa din răzoare **(1914),** Clopotele din mânăstirea Neamţu. **Talentul de romancier este evidenţiat de romanele** Doctorul Taifun, Roxana **şi** Papucii lui Mahmud. **Proza sa îl situează în rândul scriitorilor valoroşi din literatura interbelică şi îl caracterizează prin subtilitatea analizei psihologice, prin îmbinarea realului cu fantasticul şi prin lirism - adesea patetic.

Gala Galaction şi-a manifestat talentul de pamfletar în articole publicate în reviste editate de N. D. Cocea, în paginile cărora a colaborat şi Tudor Arghezi.

A murit în anul 1961.

La Vulturi!

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului (observând de câte ori şi cum apare imaginea vulturilor).

2. Urmăriţi elementele expoziţiunii (prezentarea aşezării sub culmile Scripetelui, biografia lui Dănilă, sprijinul dat de acesta revoluţiei lui

Tudor, viaţa bătrânului şi a fiicei sale, ocupaţiile Agripinei şi jocul copiilor în ziua desfăşurării întâmplărilor dramatice), subliniind elementele de limbaj artistic.

3. Care este intriga?

4. Ce dovedeşte hotărârea Agripinei de a urca pe cărarea *cea mai scurtă, dar cea mai anevoioasă*?

5. Urmăriţi drumul dramatic parcurs de Agripina, referindu-vă la monologul interior şi la corespondenţa om-natură.

6. Prezentaţi punctul culminant al nuvelei, ţinând seama de:
- sosirea la stână a copiilor şi a Agripinei;
- plecarea ciobanilor în căutarea lui Păunaş;
- descoperirea morţii copilului.

7. Comentaţi ruga bătrânului Dănilă din finalul nuvelei.

Comentariu literar

Gala Galaction înfăţişează în operele sale dureri şi frământări omeneşti, conflicte sociale şi morale - eroii prozei sale fiind dominaţi de pasiuni mistuitoare. Cele mai cunoscute nuvele care prezintă probleme de conştiinţă sunt: *Moara lui Călifar, Gloria Constantini, De la noi, la Cladova.* Nuvelele: *Lângă apa Vodislavei, Zile şi necazuri din zaveră, La Vulturi* evocă momente din trecutul istoric.

Opera *La Vulturi*! a fost publicată iniţial în revista *Viaţa românească* în anul 1912, apoi inclusă în volumul de debut *Bisericuţa din răzoare*. Nuvelele lui Gala Galaction se înscriu în tradiţia cultivată de Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, I. L. Caragiale, I. Slavici, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu şi alţi scriitori români de prestigiu.

Titlul este o metaforă cu simboluri multiple: simbol al idealului de libertate - care izvorăşte din măreţia morală a eroilor -, simbol al înălţimii muntelui Scripetele, unde oamenii întemeiaseră un sat, ca un *cuib de vulturi* - simbol al morţii -, sens schiţat la începutul nuvelei: ... *Vulturii pluteau neobosiţi scăldându-şi aripile în lumină şi dând fiorii morţii păsăretului de casă din jurul celor cincisprezece-douăzeci de locuinţe din fundul văii.* Acest înţeles este adâncit în final de rugămintea bătrânului Dănilă adresată cerului. Naraţiunea este construită pe baza metaforei simbol - *La Vulturi!* - care include cele două sensuri: al înălţării pentru libertate şi al morţii pentru acest ideal.

Prozatorul evocă lupta şi jertfa poporului român pentru libertate naţională, acţiunea petrecându-se în timpul Revoluţiei de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu.

Expoziţiunea este amplă - întinderea neobişnuită constituind o particularitate de compoziţie. În expoziţiune se fixează locul acţiunii - muntele Scripetele şi personajele - Dănilă, fiica sa Agripina, Păun Ozun, soţul Agripinei, copiii lor, Măriuca, Vlad şi Păunaş.

Cadrul natural impresionează prin măreţie, izolare şi duritate. Muntele Scripetele reţine atenţia prin culmile sale *colţuroase şi limpezi ca o cunună de securi* proiectată pe albastrul cerului. Râul Iablanicioarei îşi poartă *undele oţelite* printre fagii *cosiţi mereu la rădăcină.* Între munţi se află un sat ca un cuib *de vulturi* locuit de un pumn de oameni. Pe lângă cursul apei, coboară, chinuită, singura cărare mai *lesnicioasă.* Este o natură aspră, ca şi viaţa oamenilor din această aşezare, idee sugerată de elemente semnificative: comparaţie, epitet, metafore (*colţuroase, o cunună de securi, se ştirbea, zdrobiţi, cosiţi, oţelite, chinuită*).

Din punct de vedere temporal, nuvela se desfăşoară pe două planuri: timpul istoric al rememorării evocă existenţa zbuciumată a bătrânului Dănilă şi timpul prezent - al acţiunii directe.

Vatra păstorească de la Iablanicioara este rezultatul pribegiei bătrânului Dănilă, după ce turcii îi distruseseră pentru a treia oară întreaga avere.

Aprecierea că *era un om care trecuse prin multe suferinţe şi încercase multe vaduri de amărăciune* este adâncită prin scurta retrospectivă asupra existenţei duse de Dănilă pe plai. Fusese un gospodar de frunte, fapt relevat prin exclamaţiile retorice: — *Ce conace! ce gospodării! ce rost temeinic!* Drama trăită, când şi-a văzut spulberat rostul, este exprimată printr-o metaforă şi o comparaţie de mare plasticitate: *Dar precum fierul plugului trece prin inima muşuroiului de furnici, spintecând într-o clipă cetatea harnicelor muncitoare, aşa şi fierul nenorocirii spintecoase în trei rânduri rostul şi viaţa românului Dănilă.* A treia oară n-a putut salva nimic deoarece casa lui s-a mistuit în flăcări - împreună cu întregul sat - şi a urcat în munţi *să nu mai vadă plaiul şi silnicia de pe el*, menţiune care evidenţiază faptul că legea după care şi-a orânduit viaţa este idealul de libertate.

Dănilă este personaj simbolic; pribegiile şi suferinţele sale semnifică istoria poporului român, greu încercat, dar niciodată înfrânt, hotărârea de a se urca în munţi reflectând revolta împotriva unui destin istoric nedrept şi dorinţa de a trăi în libertate. Descrierea vieţii lui Dănilă în satul de pe Iablanicioara relevă încrederea în viaţă, hărnicia, tenacitatea, priceperea de a-şi impune prestigiul în noua aşezare omenească: *Din an în an, Dănilă a crescut în turme şi în argaţi, a însurat, a măritat şi şi-a întins pe câţiva munţi neamul şi întâietatea.* Valoarea de personaj simbol poate fi evidenţiată prin raportarea la consideraţiile făcute de Alexandru Vlahuţă în opera *România pitorească* asupra permanenţei poporului nostru: *Îl urmăresc cu gândul de-a lungul veacurilor, îl văd cu peptul dezvălit în zloată şi-n* *bătălii, muncind ca să plătească dările țării, luptând ca să-și apere pământul, căzând și ridicându-se iar, murind în șes și renăscând în munți, pururea tânăr, pururea mândru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie...*

La vârsta de optzeci de ani, moș Dănilă a trăit bucuria că s-a ridicat la luptă pentru libertatea ţării un român vrednic: *Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți câți aveau o scânteie de bărbăţie în piept la viață și la arme!* Deşi bătrân, dorea să fie cât mai mult de folos revoluţiei, de aceea l-a trimis pe ginerele său, Păun Ozun, împreună cu zece voinici, îmbrăcaţi pe cheltuiala lui. Îndemnul *Du-te tu în locul meu și slujeşte pe Tudor până la moarte* încheie ca într-un corolar devotamentul față de țară. Dănilă își asumă răspunderea grea de a avea grijă de Agripina şi de copii, deoarece doreşte ca Păun Ozun să nu fie tulburat de gândul celor de acasă: *Mergi cu inima slobodă și Dumnezeu din cer să aibă milă de tinerețea ta!* Scurte secvențe descriptive surprind mulțimea oamenilor care se înflăcărează la chemarea glasului de libertate. Din punct de vedere stilistic ideea este subliniată de enumerații care imprimă o anumită cadență descrierii: *Coborau din stâncă, în stâncă, din munte în plai și pretutindeni întâlneau cete-cete de zaplani, tot oameni hotărâți și aspri, neştiutori de dor şi de păreri de rău, porniți cu flinta, cu coasa ori cu furca la spinare, spre steagul ridicat de domnul Tudor.*

Bătrânul era un sprijin de nădejde pentru Agripina. Când venea îngrijorată la el, cu Păunaş în brațe, găsea puterea necesară să o liniştească. Îi alunga gândurile negre care o stăpâneau spunându-i că boierii de țară s-au dat de partea lui Tudor şi că acesta şi Ozun stăpânesc în Bucureşti. Cu toate că veştile erau destul de vechi şi altele întârziau să sosească, Dănilă îi vorbea Agripinei *cu niște ochi de flacără* şi se emoţiona sperând într-un viitor fericit. Bătrânul se lumina când îl privea pe Păunaş, deoarece vedea în el nu numai pe nepotul cel mai drag, ci şi generația despre care credea că va trăi în libertate. Valoarea de simbol a acestui personaj se conturează prin cuvintele:

— Fată dragă, nici nu ştii ce-mi aduci!... Tu-mi aduci ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de Tudor!

Desfăşurarea acţiunii directe este determinată de năvălirea turcilor în acest *cuib de vulturi*. Era o zi senină după o lună de ploi putrede. Moş Dănilă se suise la stână, în sat rămăseseră doar femeile, bătrânii şi copiii pentru că *oamenii în putere și cei tineri* urcaseră cu oile, iar alții coborâseră la şes ca să aducă mălai. Agripina începuse ziua în mod obișnuit, se ocupa de treburile gospodărești și privea mulţumită la Măriuca şi la Vlad, care se jucau pe malul Iablanicioarei. Păunaş dormea liniştit în albie *cu trupuşorul scăldat în soare*.

Vestea despre venirea turcilor constituie intriga nuvelei. Momentele dramatice din nuvelă sunt precedate de o pace adâncă - antiteza dintre linişte şi zbucium având rolul de a sublinia frământarea sufletească a eroilor: *În această pace adâncă, în această fântână dintre munţi, plină de chipul şi de aleanul soarelui, pocni răcnetul deznădăjduit: Fugiţi! fugiţi! vin turcii!, căzând ca un trăsnet în liniştea zilei de vară.* Intriga declanşează o tensiune care se intensifică pe măsura desfăşurării acţiunii într-o gradaţie ascendentă. Agripina hotărăşte să urce la stâna tatălui pentru a-şi salva copiii şi pentru ca să-i vestească pe ciobani despre venirea turcilor în sat.

Atenţia prozatorului se opreşte asupra gândurilor, gesturilor şi luptei Agripinei cu muntele abrupt cu oboseala şi cu spaima. Verbele la perfectul simplu *se repezi, ridică, puse, începu* subliniază încordarea maximă a trăirilor şi hotărârile luate de personajul aflat într-o situaţie limită. Pentru a fi sigură că nu va fi urmărită de turci, Agripina porneşte cu cei trei copii alegând *cărarea cea mai scurtă, dar cea mai anevoioasă*. În descrierea cărării se notează amănunte cu scopul de a se evidenţia eforturile mamei hotărâte să învingă cu orice preţ greutăţile urcuşului: *Trebuia un om zdravăn pentru ca să poată să biruiască pieptul muntelui, nu o muiere cu un copil în poală şi cu alţi doi târâş după dânsa.* Era o cărare cumplită, care scotea sufletul din om pas cu pas, mai mult o scară de bolovani şi de rădăcini decât o potecă. Se precizează că şi Păun Ozun urca rar pe acolo, fiindu-i foarte greu chiar unui bărbat, să străbată prin asemenea locuri. Din cauza arşiţei şi a emoţiei, Agripina este chinuită de o sete cumplită; *îi era atât de sete încât s-ar fi aruncat în şuvoiul Iablanicioarei, dar ştia că ar fi murit pe loc, iar copiii ar fi căzut în mâinile turcilor. O sete groaznică îi frigea gâtlejul şi măruntaiele.*" Agripina urca din greu ducând pe Păunaş în poală, pe Vlad în spinare, iar pe Măriuca de capătul brâului.

Printr-o acumulare de imagini hiperbolice se subliniază chinul urcuşului: *În pieptul ei ardea toată pădurea*, iar *bătăile inimii erau bolovani încinşi, pieptul îi horcăia ca nişte foale*. Oboseala ajunge la paroxism[1], stare surprinsă în notaţiile: *Copacii dimprejur zvâcneau şi începeau să se facă roşii, Gândurile i se topeau în cap, O perdea de sânge şi de nebunie i se lăsa, încet, pe creieri.*

Monologul interior completează imaginea înverşunării cu care Agripina îşi adună puterile pentru a ajunge la stână. Hotărârea este subliniată de verbele *să lupte, să urce, să nu se lase: Mai bine să lupte până când i-o plesni inima în piept. Dacă ajunge la stână, poate să cadă şi să moară: au scăpat copilaşii... Mai bine să urce, să urce! Să nu se lase până ce nu s-a vedea măcar în poieniţa de sub stână şi atunci când o cădea moartă, Măriuca, Vlad şi Păunaş au scăpat cu viaţă.*

---

[1] **paroxism** - intensitate maximă a unei senzaţii, a unui sentiment.

Exclamaţia retorică din reflecţia Agripinei *O, dar până la poieniţă mai e mult!*, exclamaţie reluată *Şi până la poieniţa de sub stână tot mai era* pune în lumină desperarea şi totodată speranţa că îşi va salva copiii. Gândurile Agripinei dezvăluie dragostea de mamă şi puterea de jertfă pentru salvarea copiilor, răspunderea şi ataşamentul faţă de tatăl şi faţă de soţul ei, sintetizând cele trei ipostaze ale personajului: de mamă, de fiică, de soţie: *Cum să mai dea ochii cu tată-său! Ce mi-ai făcut copiii? Unde e nădejdea şi mângâierea mea?...*

Când Vlad *căzu ca un bujor frânt de ploaie*, Agripina îl luă în spate, pe Măriuca o legă de capătul brâului şi adunându-şi puterile *cu oarbă înverşunare* urcă până ajunse în poiana de sub culmea Brăcinelului. Aici Agripina îl ascunse pe Păunaş într-o căpiţă de fân, iar pe Măriuca şi Vlad îi trimise la stână.

Moş Dănilă a înţeles gravitatea situaţiei din plânsul şi din vorbele Măriucăi, din înfăţişarea Agripinei care avea *umbletul şi schimele unei nebune*. Venirea Măriucăi a fost ca un răspuns dureros la întrebările ce îl chinuiau pe bătrânul aflat în singurătatea munţilor: *Moş Dănilă se gândea departe, se gândea la Tudor, la Păun Ozun şi la Bucureşti unde viteazul oştean pare că intrase într-un mormânt: „Încotro să fie Tudor şi ai lui? Tot în Bucureşti, ori aiurea? Ce a făcut el atâta vreme?”* Aflând vestea cumplită, chemă pe ciobani sunând podobia din bucium, o lăsă pe Agripina în grija lui Dragomir Ozun - fratele lui Păun Ozun - şi porni spre poieniţă să-l aducă pe Păunaş.

Monologul interior al bătrânului exprimă dramatismul trăirilor sufleteşti când şi-a dat seama că îngrijorarea lui cu privire la înfrângerea revoluţiei era întemeiată: *Gânduri-gânduri - nori şi corbi - treceau prin cugetul bătrânului Dănilă*. Episodul este semnificativ pentru demnitatea şi curajul bătrânului hotărât să-i înfrunte pe turci dacă-i va întâlni.

Moş Dănilă găseşte în poieniţă scutecele lui Păunaş însângerate şi o *largă spulberătură de fulgi cenuşii ca după o încăierare între vulturi.* Moartea copilului reprezintă punctul culminant al nuvelei. Sfârşitul lui Păunaş are valoare simbolică. După afirmaţia lui Dănilă, acesta înseamnă *ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de domnul Tudor.* Bătrânul înţelege că împlinirea visului de libertate naţională avea să fie posibilă numai peste multă vreme. Păunaş fusese smuls, din chinul unei vieţi omeneşti, în mijlocul unui popor nenorocit şi rob încă pentru multă vreme!

Moş Dănilă plânge pentru a doua oară în viaţă implorând Cerul:

— Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinţiei Tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi din mana bietei ţări şi din carnea noastră! Faptul că suferinţele cumplite ale poporului trebuiau

Exclamația retorică din reflecția Agripinei *O, dar până la poieniță mai e mult!*, exclamație reluată *Și până la poienița de sub stână tot mai era* pune în lumină desperarea și totodată speranța că își va salva copiii. Gândurile Agripinei dezvăluie dragostea de mamă și puterea de jertfă pentru salvarea copiilor, răspunderea și atașamentul față de tatăl și față de soțul ei, sintetizând cele trei ipostaze ale personajului: de mamă, de fiică, de soție: *Cum să mai dea ochii cu tată-său! Ce mi-ai făcut copiii? Unde e nădejdea și mângâierea mea?...*

Când Vlad *căzu ca un bujor frânt de ploaie*, Agripina îl luă în spate, pe Măriuca o legă de capătul brâului și adunându-și puterile *cu oarbă înverșunare* urcă până ajunse în poiana de sub culmea Brăcinelului. Aici Agripina îl ascunse pe Păunaș într-o căpiță de fân, iar pe Măriuca și Vlad îi trimise la stână.

Moș Dănilă a înțeles gravitatea situației din plânsul și din vorbele Măriucăi, din înfățișarea Agripinei care avea *umbletul și schimele unei nebune*. Venirea Măriucăi a fost ca un răspuns dureros la întrebările ce îl chinuiau pe bătrânul aflat în singurătatea munților: *Moș Dănilă se gândea departe, se gândea la Tudor, la Păun Ozun și la București unde viteazul oștean pare că intrase într-un mormânt: „Încotro să fie Tudor și ai lui? Tot în București, ori aiurea? Ce a făcut el atâta vreme?”* Aflând vestea cumplită, chemă pe ciobani sunând podobia din bucium, o lăsă pe Agripina în grija lui Dragomir Ozun - fratele lui Păun Ozun - și porni spre poieniță să-l aducă pe Păunaș.

Monologul interior al bătrânului exprimă dramatismul trăirilor sufletești când și-a dat seama că îngrijorarea lui cu privire la înfrângerea revoluției era întemeiată: *Gânduri-gânduri - nori și corbi - treceau prin cugetul bătrânului Dănilă*. Episodul este semnificativ pentru demnitatea și curajul bătrânului hotărât să-i înfrunte pe turci dacă-i va întâlni.

Moș Dănilă găsește în poieniță scutecele lui Păunaș însângerate și o *largă spulberătură de fulgi cenușii ca după o încăierare între vulturi*. Moartea copilului reprezintă punctul culminant al nuvelei. Sfârșitul lui Păunaș are valoare simbolică. După afirmația lui Dănilă, acesta înseamnă *ce are să fie peste patruzeci-cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de domnul Tudor*. Bătrânul înțelege că împlinirea visului de libertate națională avea să fie posibilă numai peste multă vreme. Păunaș fusese smuls, din chinul unei vieți omenești, în mijlocul unui popor nenorocit și rob încă pentru multă vreme!

Moș Dănilă plânge pentru a doua oară în viață implorând Cerul:

— Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinției Tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi din mana bietei țări și din carnea noastră! Faptul că suferințele cumplite ale poporului trebuiau

curmate este relevat de verbul *pune*, folosit la modul imperativ, de repetiția verbului *ajungă* - cu nuanța imperativă - și de substantivele *jerfă, risipă și jaf*. Implorarea constituie expresia suferințelor seculare ale poporului silit să plătească tribut de vieți omenești și de bunuri materiale cotropitorilor. Dănilă este deznădăjduit, dar nu înfrânt; el are credința că îndurarea lui Dumnezeu va ajuta la mântuirea neamului.

Nuvela se impune prin arta cu care scriitorul imprimă faptului particular valoare de generalitate; șirul întâmplărilor dramatice trăite de *pumnul de oameni* de valea Iablanicioarei reprezentând secvențe ale suferințelor poporului român de-a lungul istoriei sale zbuciumate.

***La Vulturi!* poate fi considerată o operă antologică și datorită virtuozității artistice care constă în: ușurința trecerii de la rememorarea trecutului la prezent, măiestria îmbinării descrierii, dialogului, monologului și a narațiunii, calități prin care impresionează puternic pe cititorul de orice vârstă și orice formație.**

Exerciții de fixare

1. Alcătuiți planul dezvoltat al nuvelei *La Vulturi!*

2. Caracterizați personajul Dănilă ținând seama de cele două planuri de perspectivă și subliniați procedeele artistice folosite.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. Pornind de la implorarea din finalul nuvelei și de la conținutul de idei al poeziei *Noi* de Nichita Stănescu, alcătuiți o compunere despre statornicia neamului. Dați-i un titlu adecvat.

„Prin viziunea sa creatoare, umanitară, originală, străbătută de filoane ale unei măreții autentice, prin varietatea și frumusețea expresivă a formelor poetice, cu ritmuri învățate din horă, din dans. Labiș a lăsat în urmă-i o poezie de făgăduinți geniale.“

(Zoe Dumitrescu-Bușulenga)

Nicolae Labiş

(1935 - 1956)

Nicolae Labiş s-a născut la 2-XII- 1935 la Poiana Mărului - Mălini, județul Suceava.

A fost fiul învățătorilor Eugen și Ana-Profira Labiș.

A făcut școala primară la Mălini, liceul l-a început la Fălticeni, l-a terminat la Iași la Liceul „Mihail Sadoveanu“ și în anul 1952 se înscrie la Școala de literatură „Mihai Eminescu“ din București.

După absolvirea acestei forme de învățământ lucrează la revistele *Contemporanul* și *Gazeta literară*.

Se stinge în noaptea de 22 - XII - 1956, într-un spital din București în urma uni accident de tramvai.

În anul 1952 au apărut volumele de versuri *Puiul de cerb* și *Primele iubiri*. Postum, poeziile sale au fost adunate în volumele *Lupta cu inerția* (1958), *Moartea căprioarei* (1964), *Albatrosul ucis* (1966).

Este deschizător de drum pentru poeții generației sale. Creează o poezie în care zugrăvește natura și satul de la munte, aspecte dramatice despre cel de al doilea război mondial, seceta din anul 1947, cântă iubirea. Abordează teme filosofice majore: geneza (nașterea), lumii, sensul istoriei, mișcarea materiei în univers și evoluția conștiinței umane.

Mama

de N. Labiş

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.
2. Cum se realizează tonul de confesiune?
3. Ce veşti îi aduce poetului un om şi ce efect au în sufletul său?
4. Care sunt noutăţile aflate de la alt consătean?
5. Ce îl nelinişteşte şi contrariază pe poet?

Comentariu literar

Articolul hotărât al substantivului care constitue titlul poeziei individualizează fiinţa către care se îndreaptă gândurile şi sentimentele poetului.

Tonul de confesiune este cerut de caracterul epistolar al poeziei şi se realizează prin redactarea la persoana I şi prin adresare directă.

Poetul dă glas dragostei faţă de mamă, dorului pentru ea şi nostalgiei pentru locurile dragi. Adverbul „demult“ parcă este o măsură a timpului îndelungat de când fiul se află printre străini.

Universul familial se schiţează prin substantivul „(prin) sat“ şi locuţiunea adverbială „de pe-acasă“ - sugestivă pentru faptul că satul echivalează în sufletul său cu atmosfera căminului părintesc. Pronumele „la noi“ (persoana I plural) se referă la colectivitatea rurală în care se include şi poetul.

Un om venit de pe-acasă îi vorbeşte despre frumuseţea mălinului înflorit - simbol al primăverii - şi despre îmbătrânirea mamei. La auzul acestor veşti fiul meditează asupra permanenţei naturii care veşnic întinereşte, în antiteză cu omul aflat sub semnul timpului neiertător. Repetiţia verbului „ai albit” scoate în evidenţă durerea fiului la gândul că mama sa îmbătrâneşte pe zi ce trece şi viaţa i se scurtează. Neliniştea şi îngrijorarea pun stăpânire pe sufletul lui când un alt om din sat îi spune că mama sa a fost bolnavă mult timp, locuţiunea verbală „ai stat la pat“ relevând faptul că sănătatea i-a fost zdruncinată. Nedumerirea exprimă zbuciumul feciorului şi sugerează delicateţea mamei care îşi ascunde cu discreţie suferinţa pricinuită de boală şi de trecerea timpului, pentru ca să nu-şi mâhnească băiatul.

Versul final subliniază strădania mamei de a-l convinge prin scrisori că este la fel de tânără ca şi atunci când se aflau împreună acasă. Diminutivul „mămucă“ şi forma populară a pronumelui de politeţe „matale“ exprimă gingăşia iubirii faţă de mamă şi puterea de convingere..

Frumuseţea şi valoarea poeziei rezultă din sinceritatea cu care se prezintă succint - numai în două catrene - sentimente sfinte: dragostea maternă, dragostea filială şi dragostea pentru leagănul copilăriei.

Exerciţii de fixare

1. Faceţi o paralelă între poeziile „Mama“ de George Coşbuc şi „Mama“ de Nicolae Labiş, urmărind sentimentul filial şi matern.
2. Ce sugerează adjectivele pronominale nehotărâte din formulările „un om“, „alt om“, „atâtea veşti“?
3. Realizaţi familia lexicală a cuvântului „om“.
4. Compuneţi un scurt text despre omenie.

> ***„Drama reflectă evenimente consumate într-un anume moment istoric, dar confruntarea cu evenimentele altor momente conduce la ideea existenței unor identități de probleme. Davila pare să continue din acest punct de vedere pe Alecsandri din „Despot-Vodă", pe Hasdeu din „Răzvan și Vidra" și să se dezvolte simultan cu Delavrancea din trilogia sa dramatică; realitatea este că mai mult decât oricare altul, autorul lui Vlaicu-Vodă intuiește caracterele esențiale ale problematicii politicii românești."***
>
> ***(Marian Popa)***

Alexandru Davila

(1862-1929)

Alexandru Davila, fiul generalului Carol Davila, întemeietorul învățământului medical românesc, este apreciat ca dramaturg valoros, grație unei singure opere, drama istorică Vlaicu-Vodă***. Restul operei, versuri, proză și alte piese de teatru, incluse în trei volume.*** Din torsul zilelor ***prezintă doar valoare de document biografic.***

Alexandru Davila lucrează în diplomație (1881-1884) ca reprezentant al Ministerului de Externe la Roma și Bruxelles.

O dată cu reprezentarea piesei de teatru Vlaicu-Vodă ***în anul 1902, se dedică teatrului. Ca director al Teatrului Național din București (190[illegible]-1908, 1912-1914), a introdus reforme vizând repertoriul național și capodopere din dramaturgia universală și crearea unei școli de interpretare. Între 1909 și 1912, conduce o trupă particulară formată din actori tineri. În cadrul companiei „Davila" se formează artiști celebri ai scenei românești: Lucia Sturza Bulandra, Mărioara Voiculescu, Ion Manolescu, Ion Morțun, Niculescu-Buzău.***

„Drama reflectă evenimente consumate într-un anume moment istoric, dar confruntarea cu evenimentele altor momente conduce la ideea existenței unor identități de probleme. Davila pare să continue din acest punct de vedere pe Alecsandri din „Despot-Vodă”, pe Hasdeu din „Răzvan și Vidra” și să se dezvolte simultan cu Delavrancea din trilogia sa dramatică; realitatea este că mai mult decât oricare altul, autorul lui Vlaicu-Vodă intuiește caracterele esențiale ale problematicii politicii românești.”

(Marian Popa)

Alexandru Davila

(1862-1929)

Alexandru Davila, fiul generalului Carol Davila, întemeietorul învățământului medical românesc, este apreciat ca dramaturg valoros, grație unei singure opere, drama istorică Vlaicu-Vodă. Restul operei, versuri, proză și alte piese de teatru, incluse în trei volume. Din torsul zilelor prezintă doar valoare de document biografic.

Alexandru Davila lucrează în diplomație (1881-1884) ca reprezentant al Ministerului de Externe la Roma și Bruxelles.

O dată cu reprezentarea piesei de teatru Vlaicu-Vodă în anul 1902, se dedică teatrului. Ca director al Teatrului Național din București (190[illegible]-1908, 1912-1914), a introdus reforme vizând repertoriul național și capodopere din dramaturgia universală și crearea unei școli de interpretare. Între 1909 și 1912, conduce o trupă particulară formată din actori tineri. În cadrul companiei „Davila” se formează artiști celebri ai scenei românești: Lucia Sturza Bulandra, Mărioara Voiculescu, Ion Manolescu, Ion Morțun, Niculescu-Buzău.

VLAICU VODĂ

Drama în cinci acte, în versuri

Vlaicu-Vodă, domnul țării
Rumân Grue, credinciosul lui
Mircea Basarab, nepotul domnului
Costea Mușat
Banul Miked
Spătarul Dragomir
Groza Moldoveanul
Preacuviosul Nicodim
Pala italianul
Baronul Kaliany
Vlad Dobceanul
Manea
Aldea Algiu
Român Herescu
Murgu
Baldovin
Pârcălabul Curții
Solul sârbesc
Moș Neagu
Un căușel
Întâiul boier
Al doilea boier
Al treilea boier
Întâiul moșnean
Al doilea moșnean
Un boier bătrân
Clara-Doamna, mama vitregă a lui Vodă și mama bună a Domniței Anca
Domnița Anca, fiica Doamnei Clara și soră despre tată, cu Vodă
Sanda
Un copil de casă
Boieri - ostași - moșneni etc.

La acțiune participă un număr mare de personaje.

Individualizarea lor are în cele mai multe cazuri un rol documentar prin faptul că trimite la personalități reale atestate de istorie - Vlaicu-Vodă, domnitorul Țării Românești (în a doua jumătate a secolului al XIV-lea - Vladislav Vlaicu), doamna Clara - mama sa vitregă, a doua soție a lui Basarab, Ludovic de Anjou - regele Ungariei.

Precizarea rangului - spătar, pârcălab, ban contribuie la reconstituirea specificului epocii.

Prezentarea generală a conţinutului dramei

Alexandru Davila a intenţionat să realizeze trilogia dramatică „Mirceada" alcătuită din „Vlaicu-Vodă", „Dan-Vodă" şi „Mircea cel Bătrân" - singura piesă terminată este „Vlaicu-Vodă" reprezentată pentru prima oară pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti pe 12 februarie 1902.

Inspirată din zbuciumatul trecut istoric naţional, drama alcătuită din 5 acte evocă domnia lui Vlaicu-Vodă, lupta românilor împotriva tendinţelor de expansiune ale catolicismului şi ale statului feudal maghiar.

În actul I acţiunea se petrece într-o poiană sălbatică de unde se vede Valea Argeşului învăluită de razele lunii. Un grup dintre boierii ataşaţi lui Vlaicu are în mijlocul său pe boierul moldovean Groza, venit să ceară sprijin pentru înlăturarea lui Laţcu, unealtă a catolicismului şi a regelui Ludovic de Anjou. Împreună cu boieri din Ţara Românească, hotăresc să-l aleagă domn pe Mircea, nepotul lui Vlaicu. Din considerente diplomatice, Vlaicu îşi ascunde sentimentele şi intenţiile dând impresia că este lipsit de personalitate şi că întreaga putere a ţării se află în mâna doamnei Clara. Nemulţumiţi, boierii plănuiesc înlocuirea lui Vlaicu, crezându-l supus mamei sale vitrege, care urmărea uzurparea independenţei Ţării Româneşti prin aservirea faţă de regele Ungariei şi prin încurajarea răspândirii catolicismului.

Italianul Pala, iscoadă a Doamnei, aude complotul boierilor şi-l dezvăluie Doamnei Clara. Descoperind prezenţa lui Pala, boierii vor să-l omoare, dar este salvat de Mircea, aflat în poiană împreună cu Anca, sora cea mai mică a lui Vlaicu. Clara îi cere voievodului pedepsirea boierilor complotişti.

În actul al II-lea acţiunea se petrece la curtea domnească: acum conflictul se adânceşte: doamna Clara îşi dă seama de intenţiile domnitorului, înţelege că umilinţa şi supunerea sa constituie o tactică în realizarea visului de libertate naţională, de aceea, ajutată de boierul Kaliany, se pregăteşte să-l înlăture de la tron şi să-l omoare.

În actul al III-lea acţiunea se petrece în odaia lui Mircea unde au loc discuţii între acesta, Pala, Anca şi boieri.

Boierii îşi dau seama că Vlaicu este un bun cârmuitor, devotat poporului a căruidorinţă de libertate naţională luptă să o înfăptuiască. Doamna Clara înţelege că Vlaicu este un duşman puternic de care trebuie să se teamă.

Acţiunea în actul al IV-lea se petrece în iatacul domnului, noaptea. În puterea nopţii, doamna Clara, ajutată de Pala, încearcă să-l omoare pe Vlaicu astfel conflictul latent izbucneşte violent. Boierii se desolidarizează şi dovedesc credinţă faţă de Vlaicu.

În ultimul act, în care acţiunea are loc tot noaptea, afară în curtea domnească, de unde se văd luminile, se înfăţişează triumful politicii de consolidare a Ţării Româneşti, lupta pentru libertate impunând jertfe din partea poporului călăuzit de domnul devotat.

Acţiunea piesei se desfăşoară pe mai multe planuri: planul principal constituie lupta dintre forţele care apără libertatea ţării şi duşmani poporului român, iar planurile secundare urmăresc iubirea lui Mircea pentru Anca şi conspiraţia boierilor - aceste planuri accentuează conflictul principal.

Comentarea textului dramatic urmărind natura conflictului, individualizarea personajelor, elemente de limbaj artistic, importanţa indicaţiilor scenice

Actul al cincilea

(*Acelaşi decor ca în actul al doilea. Afară însă e noapte. Torţele şi lampadarele din sală sunt aprinse.*)

Scena I

Vodă, Mircea, Muşat, Groza, Vlad, Manea, Aldea, Român Herescu, Murgu, Baldovin, Pârcălabul Curţii

(*Lume multă purtând arme: boieri, căpitani, streji etc.*

Pe prispa din afară se văd câţiva crainici şi pristavi domneşti. La ridicarea cortinei se aud sunând clopotele de la biserici. Vodă îmbracat cu mantia domnească stă pe gânduri, în jeţul de la dreapta. Deodată se aud trâmbiţe. Vodă cată spre uşă cu grijă. Intră Dragomir, Miked, *boieri în arme.*)

Fragmentul se încadrează în actul[1] al V-lea, care înfăţişează sfârşitul conflictului.

Indicaţiile scenice[2] privind prezenţa crainicilor şi pristavilor domneşti care anunţă poporului ştirile oficiale, numărul mare de personaje individuale şi colective, detaliile despre vestimentaţia lui Vlaicu şi starea sa sufletească subliniază solemnitatea momentului şi sugerează triumfului dragostei de neam.

DRAGOMIR

Doamne, fostu-ţi-a porunca îndeplinită cu-nlesnire,
Căci, de cele petrecute, nimeni n-avea nici o ştire.
Kaliany, cu hotnogul său călare, s-a predat
Şi, sub pajera domneasc, armele le-a lepădat.
Iar vrăjmaşii tăi şi-ai noştri duc la rândul lor povara

Boierul Dragomir aduce la cunoştinţă voievodului mersul evenimentelor: faptul că boierul Kaliany s-a predat, că doamna Clara a fost demascată şi că norodul înştiinţat de uneltirile mişeleşti cere moartea imediată „fără judecată” a tâlharilor.

Replica[3] lui Miked subliniază necesitatea izolării şi supravegherii

Lanțurile făurite pentru noi de Doamna Clara.
Clopotele și pristavii spun uimitului norod
Din ce cursă mișelească a scăpat al lui voivod.
Gloata-ntreagă cere moartea, moartea fără judecată,
A tâlharilor de cari așa crima fu-ncercată.

VODĂ

Ei și-au ispășit-o-ndată.

MIKED

Dar nu toți.

VODĂ

Voi pedepsi!
Oh! și pentru dânsa ceasul ispășirii va sosi.

MIKED

Cred. Dar pentru ce la Curte slobodă și-acum să fie,
Oare, încă se mai cade către ea măriminie?
Doamne, pune-o-n neputință de-a mai face-o faptă rea:
Strejuiește-o.

VODĂ

(*cu intenție*)

Las-o, bane, să se piarză, dacă vrea.

(*Sfetnicii se-nchină dumeriți. O tăcere. Sunetul clopotelor a încetat treptat.*)

Aduceți-mi pe baronul Kaliany.

(*Pârcălabul iese de îndeplinește porunca. Intră Kaliany, dezarmat, între două streji. Pârcălabul îi poartă spada.*)

Scena II

Aceiași, Kaliany

(*El se înaintează către Vodă care șade pe jeț, cufundat pe gânduri. La apostrofa lui, Vodă ridică capul și-l privește liniștit.*)

KALIANY

Doamne Vlade,
Mi se pare că la Curtea-ți nu se știe ce

doamnei Clara pentru a o împiedica de la alte fapte primejdioase.

Indicațiile scenice surprind situația umilitoare în care se află baronul Kaliany, adus de pârcălab între două străji și de armată

În scena a II-a dialogul dintre Kaliany și Vodă dezvăluie trufia baronului. El reproșează domnitorului că nu i se acordă respectul cuvenit unui sol împărătesc și îl umilește pe Vlaicu subliniind condiția lui de domn vasal. Solidaritatea boierilor cu domnul se deduce din atitudinea

se cade
Unui sol trămis de craiul, unui sol imperial,
Către sine, Basarabe-domn, ce-i drept, dar domn vasal.

BOIERII

(*amenințători*)

Ah!

(Vodă le impune tăcere cu gestul; apoi îi face semn solului să urmeze.)

KALIANY

Oh! mie nu mi-e teamă de necazul curții tale;
Apărat sunt de solia-mi ca de nepătrunse zale!
Şi resping orce-apărare, fie clipa cât de grea,
Câtă vreme am pe-aceea ce mi-o dă solia mea.

(Acelaşi joc de scenă ca mai sus din partea Curții şi a lui Vodă.)

VODĂ

(după o tăcere)

Ştiu c-ai depăşit adesea dreptul dat de o solie;
C-ai cătat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar până-acolo să dai o mână de-ajutor
Ucigaşilor ce-asupră-mi încercat-au un omor;
Ştiu ce crime sunt acestea, şi c-ar fi dreptate dreaptă
Să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gâdelui ce-aşteaptă;
Ştiu, dar nu vreau!... Până-n ziua de la Curte vei ieşi...
În trei zile cată bine peste graniță-a păşi.
Singur vei pleca, căci singur eşti sub pavăza soliei;
Ceilalți sunt zălog la mine, de credința-mpărăției.
Tu la Ludovic vei merge; îi vei spune

lor - deşi nu dau nici o replică, devin amenințători.

Răspunsul lui Vodă, care urmează după o tăcere - moment de suspans - exprimă siguranța de sine a conducătorului conştient de responsabilitatea sa privind destinele neamului. Cuvintele lui Vodă îl caracterizează pe Kaliany ca pe un uzurpător al tronului şi al libertății țării, realitate evidențiată prin repetarea verbului „ştiu” edificator pentru străşnicia cu care veghea la liniştea treburilor țării. Enumerațiile referitoare la acțiunile duşmănoase ale solului maghiar realizează o acumulare privind acțiunile duşmănoase ale solului maghiar justificând pedepsirea iminentă cu moartea. Bun diplomat, domnul îl lasă în viață, dar îi condiționează părăsirea țării în trei zile iar restul suitei care-l însoțea să

craiului
Că n-a fost - şi nu e - vodă Vlad vasalul lui;
Că nu mai domneşte sluga lui în Ţara Românească,
Ci eu, care-am ars, în vremuri, Alba-Iulia crăiască;
C-amândoi ne-om înţelege după placul meu şi-al lui:
De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
C-am aflat la el ducaturi, ţări mănoase, scumpe scule,
Şi că,-n ţara mea străbună, mai sunt Gherghiţe destule.
(*către pârcălab:*)
Daţi-i spada...
(*către Kaliany*)
Mergi. La Curte până mâine vei şedea.
(*Kaliany iese. Către Dragomir:*)
Pân' la Făgăraş să-l ducă un sutaş, din streaja mea.

....

Scena V

Aceiaşi, Doamna Clara etc.

CLARA

Doamne Vlade, mă priveşte.

VODĂ

(*sărind în picioare*)
Doamna Clara! Tu aci!

CLARA

A mă mai lupta cu tine nu m-oi îndărătnici.

VODĂ

Ucigaşa!

CLARA

rămână zălog.

Mesajul către regele Ludovic este expresia demnităţii voievodului care respinge cu hotărâre perspectiva supunerii - Vlad precizează că nu s-a considerat niciodată vasalul Ungariei, că s-a răzvrătit arzând Alba Iulia crăiască şi că acceptă că orice înţelegere între el şi rege să se facă pe picior de egalitate. Este un adept al păcii - caracterul paşnic fiind o trăsătură fundamentală a poporului - dar nu se înspăimântă nici la gândul unei confruntări armate, ştiind că se poate baza pe eroismul neamului.

Prin fina ironie a domnitorului se conturează că regatul maghiar are ţinuturi rodnice, podoabe de preţ, dar că pentru români comoara cea mai scumpă este eroismul cu care îşi apără libertatea. În acest scop se referă la strălucita victorie dobândită de români contra crăimii în prima jumătate a secolului al XIV-lea.

Tonul imperativ cu care se adresează şi recomandarea făcută spătarului Dragomir reflectă autoritatea domnească marcând schimbarea raportului de forţe între Vlaicu şi Kaliany.

Scena a V-a începe cu intrarea doamnei Clara, dezvăluind încordarea maximă a conflictului dintre aceasta şi vodă. Indicaţia scenică („sărind în picioare") şi scurta replică exprimată prin construcţii exclamative eliptice („Doamna Clara! Tu aici") subliniază surprinderea lui Vlaicu. Substantivul „ucigaşă" folosit de două ori şi substantivul „fiară" scot în evidenţă ticăloşia doamnei Clara, care nu se dă în lături de la nici o fărădelege pentru a-şi atinge scopul de aservire faţă de

Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte
Noi, şi-aceleaşi gânduri negre ni se zugrăvesc pe frunte
Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ

Sfânt se face orice mijloc pentru-a ţării apărare!
Şi că ţara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare:

(*Curtea îşi manifestă zgomotos bucuria. Când zgomotul se linişteşte, Vodă continuă, adresându-se Clarei:*)

Ucigaşă! Tu cu junghiul încercaşi a mă lovi,
Eu mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!

(*Curtea îşi manifestă zgomotos aprobarea*)

CLARA

(*într-un răcnet*)

Vorbe late! Vorbe late!

(*Către Vodă:*)

Oh! făţarnic! tot făţarnic,
Dar o să te-ajungă, doamne Vlade, ceasul cel amarnic!
Toţi, ca mine-n astă noapte, Vlade, nu vor fi trădaţi;
Toţi, toţi, fără să lovească n-o să cadă-njunghiaţi.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pân' la tine
Şi... Atunci îţi vei aduce-aminte, poate, şi de mine.

(*Pentru a curma o scenă între muma-să şi frate-său, scenă dureroasă pentru ea, Anca trage şi pe Clara spre ieşire.*)

Iacă ruga ce voi face pururi domnului ceresc
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!

(*Iese prin dreapta, cu Anca şi urmaşelor lor. Boierii, învrăjbiţi se năpustesc înspre uşă.*)

coroana maghiară şi de susţinere a expansiunii catolicismului.

Replica Doamnei Clara este o succintă modalitate de autocaracterizare şi de caracterizare a lui Vodă. Ambele personaje se definesc prin inflexibilitate şi tenacitate în realizarea idealului urmărit.

Doamna Clara condamnă cruzimea şi duplicitatea[4] lui Vlaicu, dar acesta îi răspunde că este capabil să devină chiar călău, să-şi pună braţul şi mintea în slujba libertăţii neamului. Cuvintele domnului au valoare de confesiune reflectând credinţa lui şi puterea de jertfă pentru neatârnare.

Orbită de ură împotriva celor care i-au zădărnicit planul de a-l răpune pe domnitor, Clara nutreşte speranţa că gândul său ucigaş va fi împlinit de alt uneltitor mai norocos decât dânsa. Locuţiunea adverbială „din tot sufletul" şi repetiţia „te

Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte
Noi, şi-aceleaşi gânduri negre ni se zugrăvesc pe frunte
Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ

Sfânt se face orice mijloc pentru-a ţării apărare!
Şi că ţara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare:
(Curtea îşi manifestă zgomotos bucuria. Când zgomotul se linişteşte, Vodă continuă, adresându-se Clarei:)
Ucigaşă! Tu cu junghiul încercaşi a mă lovi,
Eu mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!
(Curtea îşi manifestă zgomotos aprobarea)

CLARA

(într-un răcnet)
Vorbe late! Vorbe late!
(Către Vodă:)
Oh! făţarnic! tot făţarnic,
Dar o să te-ajungă, doamne Vlade, ceasul cel amarnic!
Toţi, ca mine-n astă noapte, Vlade, nu vor fi trădaţi;
Toţi, toţi, fără să lovească n-o să cadă-njughiaţi.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pân' la tine
Şi... Atunci îţi vei aduce-aminte, poate, şi de mine.
(Pentru a curma o scenă între muma-să şi frate-său, scenă dureroasă pentru ea, Anca trage şi pe Clara spre ieşire.)
Iacă ruga ce voi face pururi domnului ceresc
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!
(Iese prin dreapta, cu Anca şi urmaşelor lor. Boierii, învrăjbiţi se năpustesc înspre uşă.)

coroana maghiară şi de susţinere a expansiunii catolicismului.

Replica Doamnei Clara este o succintă modalitate de autocaracterizare şi de caracterizare a lui Vodă. Ambele personaje se definesc prin inflexibilitate şi tenacitate în realizarea idealului urmărit.

Doamna Clara condamnă cruzimea şi duplicitatea[4] lui Vlaicu, dar acesta îi răspunde că este capabil să devină chiar călău, să-şi pună braţul şi mintea în slujba libertăţii neamului. Cuvintele domnului au valoare de confesiune reflectând credinţa lui şi puterea de jertfă pentru neatârnare.

Orbită de ură împotriva celor care i-au zădărnicit planul de a-l răpune pe domnitor, Clara nutreşte speranţa că gândul său ucigaş va fi împlinit de alt uneltitor mai norocos decât dânsa. Locuţiunea adverbială „din tot sufletul" şi repetiţia „te urăsc", „da te urăsc" scot în evidenţă sentimentele ce o stăpânesc.

Atitudinea doamnei exprimă iniţial disperarea subliniată de afirmaţia scenică „într-un răcnet", apoi dispreţul manifestat prin aprecierea „Vorbe late! Vorbe late!" şi în cele din urmă ura şi ameninţarea.

Scena VI

Aceiaşi, afară de Doamna Clara, Anca etc.

VODĂ

(*opreşte boierii; apoi către pârcălab*)

Pârcalabe, ştii porunca, te priveşte: mâine seară,
Vreau să ştiu c-a fost închisă la Snagov această fiară!

(*Intră Dragomir. Vodă merge la el cu aer de-ntrebare.*)

DRAGOMIR

Parte-n beciuri, parte...

VODĂ

Bine-Costeo, Grozo, dragii mei...
Mergeţi la Moldova soră pentru mântuirea ei;
Ce-aţi văzut c-aci făcut-am noi, în Ţara Românească,
O veţi face voi acolo, pentru legea creştinească,
Pentru sfântul drept al ţării, pentru neamul ei străbun,
Căci e sfântă râvna voastră şi nu-ngăduie răsbun.

COSTEA

Fii slăvit, în duhu-ţi ager ce-n adânca-i prevede,
Doamne, pentru neamul nostru pregătit-a o-nviere.
Dar, în cumpăna de faţă, când te bat aşa nevoi,
Nu se cade vrăjmaşia, s o lovim întâi - la noi?

Îndemnul - adresat de vodă în scena a VI-a boierilor Costea, Groza - pune în lumină legătură strânsă, ca de familie, dintre Moldova şi Ţara Românească, realizată prin unitatea de credinţă „legea creştinească" şi prin dorinţa de libertate naţională.

Pronumele personale „noi" şi „voi" se referă la românii din cele două provincii surori. Adjectivul „sfântul" din sintagma metaforică „sfântul drept al ţării" reflectă înălţimea idealului de libertate, reluarea epitetului în construcţia „sfânta râvna noastră" sugerează identitatea năzuinţelor care se cer neîntârziat împlinite.

VODĂ

Mergi în tihnă la Suceava, să n-ai grijă despre mine;
Pentru Mikloş palatinul am eu tot ce se cuvine.
Te trudeşte papistaşa cu grozavul ei blestem?
Zică! Dumnezeu n-ascultă de păgâni, deci nu mă tem.
Nu mai sunt, aci, în juru-mi, decât suflete curate.
Lasă. Biruieşte-acolo, precum eu aci, Muşate.

COSTEA

Voi căta măreaţa-ţi pildă s-o urmez.
Dar ce voivod
Ai menit Moldovei?

VODĂ

Pregăteşte-ntâi acest izod!
Şi când totul va fi gata, fii pe pace, ţi-l voi spune.

(*Vodă lasă pe Costea şi merge spre fund, unde vorbeşte cu Grue şi cu Dragomir. Costea se închină şi merge spre boieri, care-l înconjură şi-l felicită, ca şi pe Groza.*)

MIRCEA

(*aparte*)

Se codeşte... nu răspunde la-ntrebarea ce i-o pune
Costea. Pentru ce? Mă-nşală! I-am scăpat Viaţă şi mă-nşală! pentru ce? De ce sunt vinovat?
Să-mi răzbun? Să mai îngădui? Pe când? Oh! ce rămâne
De făcut?... Blestemul doamnei?... Luminează-mă, stăpâne,
Luminează-mă!

(*Se aude sunet de bucium la poarta Curţii.*)

VLAD

(*ascultând buciumul de afară*)

Ascultă!

MANEA

Glas de bucium a sunat!

Voievodul este conştient că se poate sprijini pe fidelitatea moldovenilor.

Vodă este apropiat faţă de boierii moldoveni. Indicaţiile scenice pun în lumină firescul comportării lui Vlaicu.

Monologul lui Mircea reflectă - printr-un mare număr de propoziţii interogative, şi exclamative eliptice - nedumerirea sa privind încrederea voievodului faţă de el.

Buciumul - vestitorul evenimentelor creeează nelinişte, stare surprinsă prin replici concise, exprimate prin scurte propoziţii interogative şi exclamative.

VLAD

Cine-o fi?

MURGU

În toiul nopții!

ROMÂN HERESCU

Şi la Curte!

VLAD

E ciudat.

VODĂ

(*care s-a coborât cu Grue*)

L-a găsit pristavul nostru, Grue.

UN COPIL DE CASĂ

(*intrând*)

Doamne, o solie
De la Kralul Simon Stareț, aliatul tău.

VODĂ

Să vie.

MIRCEA

(*aparte*)

Ah! voi şti dar adevărul! Îndoiala va-nceta!

(*La un semn al lui Vodă, boierii se grupează în jurul jețului din dreapta, pe care se aşază el. Intră Solul sârbesc.*)

Scena VII

Aceiaşi, Solul sârbesc

(*El intră cu urmaşii săi, vine până în fața lui Vodă şi i se îngenunche.*)

Începutul scenei a şaptea înfățişează atmosfera solemnă în care este primit solul craiului sârbesc Simon Stareț, trimis ca să ceară mâna domniței Anca.

VODĂ

Bun sosit la Curtea noastră.

SOLUL

Să trăieşti, Maria ta!

VODĂ

Scoală. Sufletul mi-e dornic să te-asculte. Cuvântează.

SOLUL

Preaslăvitul Simon Stareț, kralul nostru, îți urează,
Pentru tine, mare doamne! cum şi pentru neamul tău,
Zile line şi mănoase întru bunul Dumnezeu.
După ce-ascultă scrisoarea-ți îndelung

porni a plânge,
Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strânge
Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin
Şi să-i curețe moşia de păgân şi de străin. [...]
Şi dorind, prin înrudire,
Mai desăvârşit a strânge o statornică unire
- Care-n chiar urmaşii voştri roduri veşnic va purta -
El îți cere de soție pe domnița, sora ta.

MIRCEA
(*aparte*)
Oh! de-acum atârnă soarta de-un cuvânt!... Ce va răspunde?

VODĂ
Cuvântarea ta, jupâne, în adâncul meu pătrunde,
Inima-mi e-nduioşată când, în clipa cea mai grea,
Văd cum dragostea lui Stareț înfăşoară țara mea.
Măgulit sunt eu pe Simon să-l aud zicându-mi frate!
Iar moşia mea va ține ca, la rându-i, să se-arate
Credincioasă, dacă soarta şi pe el l-ar prigoni:
Măgulită-i şi domnița, sora mea, de-a se uni
Cu bărbatul care pune, pe-ai frunte feciorească,
Cu cununa de soție şi coroana sa domnească.
Mâine, te-oi primi, cu falǎ şi mai cuvenit alai,
Ca-nvoiala mea domnița s-o-ntărească din viu grai.

MIRCEA
(*aparte*)
Totul s-a sfârşit!

Vlaicu este bucuros că se va înrudi cu un domn creştin, pe care-l asigură de devotamentul său:

Mărturisirea domnului reconstituie imaginea vremurilor zbuciumate din epoca feudală când legăturile de familie constituiau chezăşia unor relații politice cu țările ortodoxe.

Indicațiile scenice privind comportarea lui Mircea şi cuvintele acestuia schițează izbucnirea unui alt

VODĂ

Acum, dragă oaspe, mergi cu bine.

SOLUL

Să trăieşti, mărite doamne!

MIRCEA

Ba să moară! Şi, prin mine...

(*Solul iese cu urmaşii săi.*)

Scena VIII

Aceiaşi, afară de Solul sârbesc

VODĂ

Pârcălabe, vreau poporul meu să fie-nştiinţat
De unirea şi-nrudirea care-aci s-au încheiat
Ca să pomenească ţara, ca pe o zi de praznic mare,
Ziua când din letopiseţ şi-a şters anii de-nchinare,
Iar eu m-oi ruga la Domnul şi-i voi mulţumi, smerit,
Că de mână ucigaşă-n astă noapte m-a ferit.
În biserica domnească să mă-nconjure norodul;
Nicodim va zice slujba.

(Senzaţie. Boierii, comentând, formează grupuri.)

MIRCEA

(aparte)

El îţi va sluji prohodul.

MANEA

(în grupul din extrema stângă)

Veste bună pentru ţară.

VLAD

Pentru ţară, aşa e.
Pentru domnu Mircea însă, nu prea.

MANEA

Dar de ce?

VLAD

Că iubeşte pe Domniţa Anca:

MANEA

Şi?

conflict izvorât din dragostea lui Mircea pentru Anca şi desperarea că o va pierde prin căsătoria cu Simon Stareţ.

Dorinţa lui Vodă, încredinţată pârcalabului, subliniază convingerea că unirea craiului cu domniţa Anca bucură norodul deoarece consfinţeşte ziua când Ţara Românească a rupt lanţurile robiei maghiare, „ziua când din letopiseţ s-au şters anii de închinare.”

Adresarea directă şi metafora „pavăza şi braţul meu” exprimă dragostea şi preţuirea domitorului faţă de slujitorul său credincios Grue.

Vlaicu împărtăşeşte sfetnicului fericirea că şi-a redobândit stăpânirea deplină asupra ţării şi că i-a învins pe duşmanii săi şi ai neamului.

COSTEA MUŞAT

Iubirea
E putere foarte mare. Prin ea ni se schimbă firea:
Dintr-un om cinstit, s-a ajunge cine ştie ce pungaş;
Din boier înalt la suflet, un mişel, un ucigaş.
Vezi, amorul zăpăceşte. Câteodată ne învaţă
Să facem o nebunie, cel puţin o boroboaţă.

(Pârcălabul a ieşit, cu crainicii şi pristavii. Vodă, sprijinit de Grue, se urcă pe pridvor, prim care se vede cerul înălbit de zorile zilei. Mircea îi urmăreşte mişcările, strecurându-se printre grupuri.)

VODĂ

(pe pridvor)

Grue, vechiul meu tovarăş, pavăza şi braţul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu şi eu.
(S-aud afară trâmbiţele crainicilor. Ca însufleţit:)
Mi-am redobândit coroana, iar sunt domnul ţării mele!
Uite cum se şterg, pălite, de pe boltă, mii de stele,
Când de zori s-anunţă firii soarele biruitor,
Astfel, când se-nalţă fruntea mea de domn stăpânitor,
Pier în preajma mea duşmanii, mi se luminează zarea!
Tot se-nchină, se-ngenunche, tot, tot, tot.

MIRCEA

(sărind la el, cu pumnalul ridicat)

Uiţi răzbunarea!

(El se năpusteşte asupra lui Vodă. Dar Grue, care-i observă apucăturile de la începutul actului şi-l pândeşte din ochi, se repede

Conflictul între Mircea şi Vlad, schiţat în scena a VII-a, izbucneşte violent în scena a VIII-a când Mircea se năpusteşte asupra domnitorului. Dar Grue îl apară cu preţul propriei vieţi. Încordarea momentului este sugerată de replici scurte. Propoziţiile exclamative, interjecţia „Ah”, repetiţiile „Grue, Grue, Grue, El, El”, dativul etic „mi(l-au ucis)”, duioşia comportării lui Vodă surprind durerea de care este cutremurat când îşi dă seama că Grue a fost ucis.

Indicaţiile scenice surprind tensiunea momentului, generată de conflictul dintre Vlad şi de emoţionanta *înaintea lui. Se produce o învălmăşeală, boierii sărind din toate părţile.)*

VODĂ

Ah! mişelul!

VLAD

Stai!

MANEA

Păzeşte!

MURGU

Doamne Mirceo!

BALDOVIN

Nu lăsa!

ROMÂN HERESCU

Ține-l bine!

COSTEA

Ticălosul!

(Boierii au apucat şi dezarmat pe Mircea. Vodă se coboară în scenă, înconjurat de câțiva.)

GROZA

E rănit Maria Sa!

VODĂ

Nu, nu sunt rănit!

MIKED

Dar iată sânge.

COSTEA

Mâinile ți-s pline.

VODĂ

Da, adevărat! De unde? Eu nu sunt rănit. Dar cine,
Cine? Căutați!...

(Boierii se privesc şi Vodă, întorcându-se spre fund, vede pe Grue, care coboară spre el, împleticindu-se.)

Ah! Grue! Grue! El! El!

(Vodă aleargă la Grue, îl primeşte-n brațe şi vine în față, sprijinindu-l.)

Eşti rănit,
Grue? Vorbeşte:...

(Grue face o sforțare, dar se prăvăleşte la pământ.)

Grue!

(Vodă se-ngenunche susținându-l.)

Doamne! cum a-ngălbenit!
Oh! mi l-a ucis, desigur! Grue!

putere de jertfă a lui Grue.

Vlaicu şi boierii Costea, Groza şi Miked sunt cutremurați când îl văd pe Grue rănit; indicațiile scenice sugerează gravitatea situației

Interogațiile şi exclamațiile retorice, indicațiile scenice evidențiază dramatismul trăirilor domnitorului:

- mirare;
- descumpănire;
- compasiune;
- durere;
- gingăşie şi dragoste;
- recunoştință;
- desperare în fața morții iminente;

(*Îl ridică în brațe. Grue face o mişcare de durere.*)

Da, te doare...
Stai aşa!

(*Îl aşază binişor cu capul pe genunchiul său. Grue îi caută mâna.*)

Ce vrei?

(*Grue, care i-a luat mâna, o duce la gură şi o sărută lung.*)

Răspunde, e mai bine?

(*Grue răstoarnă capul, se întinde, îşi dă sufletul.*)

Grue! Moare!
Moare!... Grue! Doamne sfinte! moare! Grue!

(*Îl ridică în brațe, îl pipăie*)

Mort! e mort!
Oh! deşert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!
Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue!...
Doamne, mi se frânge
Inima! Oh! Oh!...

(*Toți cei de față dau în genunchi.*)

MIKED

(*care a-ngenuncheat lângă mort*)

Stăpâne,...

VODĂ

Plângi, Mikede? Oh! va plânge
Obştea-ntreagă-a țării noastre, din român pân' la boier,
Când va şti ce suflet mare napoiatu-s-a la cer.

(*Vodă se scoală din genunchi, îşi scoate dulama de domn şi o azvârlă pe trupul lui Grue.*)

Bane, vreau să i se facă pogribanie domnească,
Iată-i giulgiul.

(*Câtiva boieri ridică trupul lui Grue şi ies cu el prin stânga. Vodă, cu brațele întinse, cuvântează:*)

Grue! Grue! ca pe veci să pomenească
Datina moşiei tale dragostea ce i-ai purtat,
Fi-vei la piciorul stranei domnilor

Pierderea lui Grue pustieşte sufletul lui Vodă.

Gestul îngenuncherii exprimă venerația domnitorului şi a boierilor, sentiment împărtăşit de întregul neam îndurerat celui care a luptat pentru aceleaşi idealuri.

Vlaicu porunceşte ca Grue să fie înfăşurat în mantia domnească, să fie îngropat la „piciorul stranei” domnilor în semn de aleasă cinstire pentru statornicia cu care a apărat datina strămoşească şi pentru dragostea fierbinte față de țară.

înmormântat.

Căci în tine, biet Române Grue, fost-au întrupate
Însuşirile de suflet în popor adânc săpate!
Şi, prin tine,-n el găsit-am, când restriştea mă lovea,
Singurul statornic reazăm ce-am, avut în ţara mea.
(*Boierii fac către Vodă un gest de mâhnire; el le răspunde:*)
Da! căci v-a citit în suflet inima-mi îndurerată:
Toţi v-aţi îndoit de mine, toţi m-aţi renegat vreodată,
Pentru toţi, cândva, cocoşul lui Sîn Petru a cântat…
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic ne-ncetat,
El, ce sufere, ce tace, ce iubeşte şi *ce crede*
Făr-a cerceta, în domnul pus de datină, Mikede!
Şi ce, pururi, cade jertfă când, în vremuri de nevoi,
Dezbinarea se strecoară sângeroasă printre noi!
Grue! Grue! Vai! sărmanul!
(*Îşi întoarce ochii şi vede pe Mircea între streji. Într-un imbold îşi trage paloşul şi se repede la el răcnind:*)
Câine!
(*Miked, Dragomir şi alţii îl reţin. Toţi s-au sculat în picioare. El atunci se stăpâneşte, îşi pune paloşul în teacă.*)
Da, aveţi dreptate;
Aşa crime nu se cade să rămână ne-nfierate;
Nici să piară osânditul de-aşa paloş fulgerând,
Ci de funia menită ucigaşilor de rând.
(*Mircea face un gest de revoltă.*)
Ah! te doare, te răneşte, ţi-e osânda grea şi crudă.

Nu? Dar spune, suflet negru, cuget buimăcit de ciudă,
Ca să făptuieşti aceasta, ce duh rău te-a prididit?
Spune!

MIRCEA

Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.

VODĂ

Moartea? Zău! Pentru-aşa crime crezi că e-ndestulătoare?

MIRCEA

Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port cotropitoare,
Le-am cătat tămăduire-n răzbunare-asupra ta,
Dar de ele numai moartea, blânda moarte, m-a ierta.

VODĂ

(*pauză. Apoi cu exaltare*)

Chinuri? Tu vorbeşti de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie
Ce s-aprinde cu-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins
Şi din care numai rodul fără vlagă iese-nvins!
Chinuri! Dar deşteaptă-ţi mintea, dar te uită-n neagra zare!
De eşti om, fă-ţi ochii roată peste ţară şi hotare.
Chinuri!... Dar priveşte sânul bietei noastre de moşii.
Numără, de poţi, pe dânsul urmele de vrăjmăşii;
Prin palaturi, prin colibe, jos, la şesuri, sus, la munte!
Despicate de cu veacuri, rănile-i sunt încă crunte!
Sabie şi foc, din vale, din deal, sabie şi foc!
Ani de groază şi de sânge mulţi!... de

Monologul lui Vodă constituie un tablou impresionant al chinurilor cumplite suferite de popor în lupta pentru neatârnare.

Prin repetiţiile cuvintelor „chinuri”, „sabie”, „foc”, „mor” se realizează imaginea cutremurătoare a durerilor cu preţul cărora poporul român a apărat libertatea.

Prin interogaţiile „Chinuri? Tu vorbeşti de chinuri? Chin, a inimii bătaie?/ Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie” Vlaicu încearcă să-i lămurească lui Mircea semnificaţia profundă a încercărilor neamului românesc în antiteză cu chinurile pricinuite de iubirea pentru Anca şi să-l ajute să depăşească propria dramă.

Indiferent de condiția socială sau de colțul de țară în care s-au aflat, românii au trecut prin ani de groază înfruntând duşmanii ca să-şi apere datina şi glia.

Metonimia „sabie şi foc”, enumerațiile „Prin palaturi, prin colibe, jos la şesuri, sus la munte”, „din vale din deal” conturează imaginea cuprinsului românesc atât de greu încercat.

Repetiția verbului „mor” duce la concluzia că sacrificiul pentru apărarea moşiei strămoşeşti se înscrie în normele etice naționale

linişte, deloc!
Veşnic lupta pentru lege, veşnic lupta pentru nume,
Mor flăcăii înainte de moşnegi şi chiar de mume!
Roşul focului pe ceruri, roşul sângelui pe-ogor;
Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o ştiu, dar mor;
Şi, murind, sărută sânul ţării mume, căci îi doare
Plânsul ei bătrân pe-obrajii încă-a unui fiu ce-i moare!
Şi sunt veacuri de când unii după alţii anii fug
Şi de când această ţară nu e, vai! decât un rug
Unde mucenicii noştri, muritori într-o credinţă,
Moştenire-şi lasă vlaga şi nădejdea-n biruinţă!
Rug pe care se tot urcă, nesătui, moştenitori,
Ucenicii biruinţei amânate-atâtea ori!...
Iată chinurile noastre, şi cu ele, doruri, vise,
Pe moşia strămoşească-n lung şi lat, cu sânge scrise!
Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic şi de numele-i bătrân,
Pe când tu, tu... Ce văd?... plânge?

MIKED

Doamne!

DRAGOMIR

Doamne!

MIRCEA

Mi-e ruşine.

MIKED

Pocăinţa este cauza sufletului.

VODĂ

păstrate cu sfinţenie de către fiecare generaţie. Tinerii îşi dau viaţa sărutând cu sfinţenie pământul ţării.

Dramaturgul imaginează ţara ca pe un imens rug pe care s-au jertfit vitejii ca şi mucenicii odinioară - uniţi prin credinţa în biruinţă.

Adjectivele pronominale posesive „noastră” şi „mele” determinante ale substantivelor „chinurile” subliniază identificarea lui Vladislav Vlaicu Basarab cu „chinurile” ţării.

Precizarea „ale unui domn român“exprimă ideea că legea de la care nu trebuie să se abată nici un cârmuitor este aceea de a împărtăşi chinurile ţării, de a o apăra pentru a se dovedi vrednic de numele ce-l poartă.

(*îndurerat, ca pentru sine*)
Grue!

DRAGOMIR

Cine
N-a păcătuit!…

COSTEA

E tânăr.

VODĂ

(*idem*)

Grue! Vai!

MIRCEA

(*sculându-se*)

Măria ta,
Sunt nevrednic, şi nevrednic fi-voi chiar de m-ai ierta!
Dar să-ngăduie mărirea sufletului tău, stăpâne,
Să mă urc şi eu pe rugul vitejiilor române!
De rugina mişeliei să nu-mi fie gergul ros!
Să nu mi se stingă viaţa, cât o fi, făr' de folos!
Să simţesc şi eu, ca tine, chinurile ţării mele!
Rănile-i de veci deschise, lacrimile-mi să le spele!
Şi să mor ca morţii noştri, după pilda ce au dat,
Plâns de tine, cum e Grue, şi de Dumnezeu iertat.

VODĂ

(*idem*)

Grue, vai!

MIKED

Mărite doamne, miluieşte-atâta jale.

COSTEA

Duhul lui văzu lumina.

DRAGOMIR

S-a robit Măriei tale.

(Toţi întind mâini rugătoare. Vodă face un gest solemn de tăcere)

VODĂ

Cuvintele lui Vlaicu au un profund ecou în sufletul lui Mircea care se căieşte pentru fapta sa, transformarea radicală produsă în conştiinţa lui concretizându-se prin dorinţa de a se jertfi cu cinste pentru ţară, asemeni tuturor eroilor neamului.

Impresionat de suferinţa şi căinţa nepotului său şi convins de rugăminţile boierilor, Vlaicu îl iartă pe Mircea. Dând dovadă de înţelepciune şi de cunoaşterea profundă a sufletului omenesc, îi încredinţează misiunea importantă pe care a avut-o Grue.

Toți v-ați îndoit de mine...
(către Mircea:)
Să te crez?

MIRCEA

Pe Dumnezeu...

VODĂ

(întrerupându-l)

Nu, taci!
(Tainic, luîndu-l la o parte)
Mi-ai ucis pe Grue, pavăza și brațul meu!
Mă pricepi! Fii... ce-a fost Grue!

(*Joc de scenă. Mircea face un gest ca și cum ar întreba:„Eu“? Vodă răspunse din cap: „Da“.)*

MIRCEA

Te-nțeleg și jur!

GLOATA

(afară)

Trăiască
Vodă Vlaicu!

(*Vodă, sprijinit de Mircea, îndemnat de Dragomir și de Miked, merge cu ei la pridvor și se arată poporului. Se face tăcere.)*

VODĂ

Să trăiască Țara noastră Românească!

GLOATA

(afară)

Să trăiască! să trăiască! Ura!

VODĂ

Drag norodul meu,
Ține datina străbună ca credința-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfântă dintre domn și tine...

GLOATA

(afară)

Ura! Ura! Ura! Ura!

(Cortina cade în timpul uralelor.)

Drama se încheie într-o atmosferă solemnă în care norodul îl ovaționează pe Vlaicu, iar cuvintele adresate de el poporului subliniază importanța datinei ca element de legătură între domn și țară: datina înseamnă credință în Dumnezeu și dorința de libertate, lege nescrisă prin care se asigură veșnicia neamului. Adresarea directă prin adjectivul „drag“ și adjectivul pronominal posesiv „meu“ pun în lumină profunzimea dragostei voievodului față de toți supușii săi credincioși.

---

[1])act=diviziunea mai mare în desfășurarea acțiunii unei opere dramatice.

[2]) scena=subdiviziune a unui act dintr-o operă dramatică, marcată prin intrarea sau ieşirea unui personaj.

[3]) replică=răspuns care comentează sau combate afirmaţiile cuiva; ripostă.

[4]) duplicitate=făţărnicie, ipocrizie.

Alexandru Davila, plecând de la un episod important din istorie, lupta pentru consolidarea statului feudal în Ţara Românească la sfârşitul secolului al XIV-lea, urmăreşte ca un laitmotiv ideea că iubirea de ţară şi de popor înnobilează pe orice cârmuitor care nu precupeţeşte nimic pentru libertatea neamului.

Arta dramaturgului constă în capacitatea de a crea caractere puternice, de a prezenta eroul masă şi de a reconstitui cu fidelitate culoarea locală.

„Eu am pornit în literatură de la o idee monografică a unui sat. Am crezut că satul reprezintă prin sine, unitatea organică a sufletului acestui popor.

… Aşa că primul volum, pe care eu, dintr-un sentiment explicabil de modestie, l-am intitulat „Poezii”, pe când trebuia să poarte titlul „Acasă”,e monografia unui sat.”

(O. Goga)

Octavian Goga

(1881 - 1938)

S-a născut la 1 aprilie 1881 în satul Răşinari, situat în apropiere de Sibiu.

A fost primul copil al preotului Iosif Goga şi al învăţătoarei Aurelia Goga.

A făcut şcoala primară la Răşinari, a studiat la liceul unguresc din Sibiu, ultima clasă a învăţat la liceul românesc din Braşov, apoi a urmat cursurile Facultăţii de litere şi filozofie din Budapesta. În 1902, împreună cu alţi tineri înfiinţează revista** Luceafărul **în paginile căreia se afirmă ca poet.

Realităţile dramatice ale Ardealului, aflat sub stăpânirea austro-ungară, aprind în sufletul poetului dorinţa de libertate naţională şi socială şi dragostea pentru poporul asuprit, sentimente exprimate în poezii de intensă vibraţie lirică.

Opera celui mai mare poet naţional pe care l-a dat Ardealul este grupată în volumele:** Poezii **(1905),** Ne cheamă pământul **(1909),** Din umbra zidurilor **(1913),** Cântece fără ţară **(1916), prin care realizează o monografie a satului transilvănean de la sfârşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru.

Poetul recurge la tonul profetic demascând asuprirea socială şi naţională, exprimându-şi convingerea în triumful dreptăţii şi libertăţii celor mulţi.

„Eu am pornit în literatură de la o idee monografică a unui sat. Am crezut că satul reprezintă prin sine, unitatea organică a sufletului acestui popor.

... Aşa că primul volum, pe care eu, dintr-un sentiment explicabil de modestie, l-am intitulat „Poezii", pe când trebuia să poarte titlul „Acasă",e monografia unui sat."

(O. Goga)

Octavian Goga

(1881 - 1938)

S-a născut la 1 aprilie 1881 în satul Răşinari, situat în apropiere de Sibiu.

A fost primul copil al preotului Iosif Goga şi al învăţătoarei Aurelia Goga.

A făcut şcoala primară la Răşinari, a studiat la liceul unguresc din Sibiu, ultima clasă a învăţat la liceul românesc din Braşov, apoi a urmat cursurile Facultăţii de litere şi filozofie din Budapesta. În 1902, împreună cu alţi tineri înfiinţează revista Luceafărul *în paginile căreia se afirmă ca poet.*

Realităţile dramatice ale Ardealului, aflat sub stăpânirea austro-ungară, aprind în sufletul poetului dorinţa de libertate naţională şi socială şi dragostea pentru poporul asuprit, sentimente exprimate în poezii de intensă vibraţie lirică.

Opera celui mai mare poet naţional pe care l-a dat Ardealul este grupată în volumele: Poezii *(1905),* Ne cheamă pământul *(1909),* Din umbra zidurilor *(1913),* Cântece fără ţară *(1916), prin care realizează o monografie a satului transilvănean de la sfârşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru.*

Poetul recurge la tonul profetic demascând asuprirea socială şi naţională, exprimându-şi convingerea în triumful dreptăţii şi libertăţii celor mulţi.

Plugarii

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului având în vedere concepţia lui O. Goga despre ţărănime, formulată în confesiunea:

Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.

2. Prima strofă este un corolar al ideilor şi sentimentelor din întreaga poezie. Urmăriţi-i semnificaţiile şi structurile artistice.

3. Selectaţi cuvinte şi expresii prin care sunt caracterizaţi plugarii.

4. Prin ce imagini este ilustrată comuniunea om-natură? Analizaţi complexitatea aspectelor tratării acestui motiv.

5. Explicaţi înţelesul strofei a IV-a.

6. Prin ce modalităţi artistice se concretizează legătura dintre plugari-poet-operă?

7. Indicaţi versurile care exprimă încrederea poetului în triumful luptei plugarilor pentru libertate. Comentaţi-le evidenţînd mesianismul[1] operei.

Comentariu literar

Criticul literar George Călinescu, în monumentala operă *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* precizează astfel locul poetului transilvănean în spiritualitatea românească: *Octavian Goga e întâiul mare poet din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totodată şi pur ca şi Eminescu.*

Volumul de *Poezii* transpune liric declaraţia poetului: *Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.*

---

[1] **mesianic** - care cuprinde o prevestire, o profeţie.

Plugarii

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului având în vedere concepţia lui O. Goga despre ţărănime, formulată în confesiunea:

Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.

2. Prima strofă este un corolar al ideilor şi sentimentelor din întreaga poezie. Urmăriţi-i semnificaţiile şi structurile artistice.

3. Selectaţi cuvinte şi expresii prin care sunt caracterizaţi plugarii.

4. Prin ce imagini este ilustrată comuniunea om-natură? Analizaţi complexitatea aspectelor tratării acestui motiv.

5. Explicaţi înţelesul strofei a IV-a.

6. Prin ce modalităţi artistice se concretizează legătura dintre plugari-poet-operă?

7. Indicaţi versurile care exprimă încrederea poetului în triumful luptei plugarilor pentru libertate. Comentaţi-le evidenţind mesianismul[1] operei.

Comentariu literar

Criticul literar George Călinescu, în monumentala operă *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* precizează astfel locul poetului transilvănean în spiritualitatea românească: *Octavian Goga e întâiul mare poet din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totodată şi pur ca şi Eminescu.*

Volumul de *Poezii* transpune liric declaraţia poetului: *Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelele sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc.*

---

[1] **mesianic** - care cuprinde o prevestire, o profeţie.

Poezia *Plugarii* a apărut la 1.I.1905, în revista *Luceafărul* şi a fost inclusă în volumul de debut - fiind a doua ca ordine; aparţine genului liric şi este un imn cu elemente de elegie.

Octavian Goga realizează portretul moral al ţărănimii ardelene, exprimându-şi dragostea şi compasiunea pentru truditorii gliei, subliniind rolul lor de făuritori ai bunurilor materiale, de creatori ai tezaurului spiritual şi de izbăvitori ai neamului.

Titlul alcătuit din substantivul *Plugarii* denumeşte clasa socială pe care poetul o consideră *fundamentul edificiului nostru naţional.*

Prin adresarea directă se evidenţiază puternica legătură afectivă dintre poet şi ţărănime, legătură care generează o emoţionantă poezie a *cântării pătimirii noastre*:

— La voi aleargă totdeauna
— Truditu-mi suflet să se-nchine,
Voi singuri străjuiţi altarul
Nădejdii noastre de mai bine.

Adverbul *totdeauna* subliniază faptul că permanenţa neamului se datorează plugarilor pentru că sunt păstrătorii idealului de libertate naţională numit metaforic „altarul nădejdii noastre de mai bine." Alternanţa adjectivelor şi pronumelor posesive *al vostru (al vostru-i plânsul), mele (strunei mele), a mea (a mea e lacrima), al meu (al meu e cântul), voastre (obidirii voastre)* proiectează o lumină intensă asupra implicării totale a lui Octavian Goga în viaţa plugarilor:

Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creştini ce n-aveţi sărbătoare
. . . .
A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-şi plânge.
. . . .
Ci-n pacea obidirii voastre

Plugarii sunt caracterizaţi prin următoarele formulări poetice: *Creştini ce n-aveţi sărbătoare, Voi cei mai buni copii ai firii, / Urziţi din lacrimi şi sudoare, Fraţi buni şi frunzelor din codru.* Deşi au fost înzestraţi cu alese calităţi: puritate - însuşire proprie adevăraţilor creştini - şi bunătate - relevată de adjectivul la gradul superlativ relativ - *cei mai buni* - plugarii au fost predestinaţi suferinţei şi trudei de către realităţile istorice vitrege: *urziţi din lacrimi şi sudoare.* Dumnezeu a pus în fiinţa plugarului *cea mai curată* *rază / din sfânta lui seninătate*. Adjectivul *cea mai curată rază*, la gradul superlativ relativ, evidenţiază sacralitatea plugarului care poartă în sine o fărâmă de dumnezeire. Relaţia plugari-divinitate este întărită de adjectivul pronominal *voastre*, raportat la substantivul *seninătate*, determinat de pronumele personal *lui* şi de adjectivul *sfântă*. Metafora *creştini* sugerează condiţia plugarilor de martiri (*Creştini ce 'n-aveţi sărbătoare*), de creatori şi rolul de eliberatori ai neamului - prin nesecata lor energie spirituală.

Trăindu-şi viaţa în mijlocul naturii, ţăranii sunt sensibili faţă de farmecul şi misterul acesteia pentru că pământ şi plugari constituie un tot inseparabil. Receptivitatea faţă de frumuseţile şi secretele firii rezultă din folosirea substantivelor *inimă, suflet* al verbelor *să tresară, să se-nfioare* şi al personificării: *El v-a dat suflet să tresară / Şi inimă să se-nfioare, / De glasul frunzelor din codru, / De şopot tainic de izvoare.*

Definiţiile poetice - *Fraţi buni ai frunzelor din codru, / Copii ai mândrei bolţi albastre* - prin care plugarii sunt raportaţi la spaţiul terestru şi cosmic, întăresc ideea că ei reprezintă elementul etnic fundamental. Substantivele *fraţi* şi *copii* relevă legătura om-natură văzută ca o relaţie de familie care poate să fie încadrată în miturile străvechi despre pământul şi neamul românesc.

Desfăşurarea ciclică a anotimpurilor impune un anumit ritm vieţii şi muncii plugarilor. Primăvara, ei încredinţează brazdei sămânţa din care va zămisli rodul: *În coapsa grăitoarei mirişti / Devreme plugul vostru ară.* Adverbul *devreme* sugerează hărnicia plugarilor şi personificarea *Blând tainele vi le desface din sânu-i milostiva glie / Căci toată floarea vă cunoaşte / Şi toată frunza ei vă ştie*, înfăţişează pe plugari ca pe nişte cunoscători deplini ai pământului, recunoscuţi de natură ca unici stăpâni. Această idee este întărită de repetiţia adjectivului nehotărât *toată* şi de verbele *vă cunoaşte, vă ştie*, aflate la sfârşitul versurilor, poziţie care impune accentuarea mesajului transmis.

Vara, plugarii adună belşugul pământului lucrat cu dragoste şi cu dăruire: *Purtaţi cu braţele-amândouă / A muncii rodnică povară / Subt strălucirea-nlăcrimată / A dimineţilor de vară.* Dumnezeu alină suferinţele plugarilor, în antiteză cu stăpânul pământului, faţă de care poetul îşi exprimă dispreţul prin metaforele *piticul şi fiere*:

> *Dar dacă-n schimbul pânii voastre,*
> *Piticul vă plăteşte fiere,*
> *Îndurător v-ascultă Domnul*
> *Şi vă trimite mângâiere.*

Repetiţia pronumelui posesiv *a voastră* la începutul versurilor subliniază suferinţa plugarilor al căror destin hotărât de asupritori este definit prin conceptele *muncă* şi *jale: A voastră-i jalea cea mai mare, / A vostră-i truda cea mai sfântă.*

În tihna serilor de toamnă, când muncile câmpului s-au terminat, plugarii creează comori de aleasă simţire românească. Personajele de mitologie populară, *Coşânzeana*, *zâne*, sunt simboluri ale idealului popular de frumuseţe fizică şi sufletească: *Când doarme plugul pe rotile, / În pacea serilor de toamnă, / La voi coboară Cosânzeana, / A visurilor noastre doamnă. / Vin crai cu argintate coifuri / Şi-n aur zânele bălaie. / Atâta strălucire-ncape / În bietul bordeiaş de paie.* Tabloul evocării vieţii spirituale se remarcă prin luminozitatea intensă, sugestivă pentru incandescenţa actului creator. Ideea este susţinută stilistic de epitetele *argintate, bălaie* şi de substantivele *aur* şi *strălucire*, ultimul fiind determinat de adjectivul pronominal nehotărât *atâta*, cu valoare de superlativ absolut.

Compasiunea pentru plugarii asupriţi se exprimă prin diminutivul *bordeiaş*, însoţit de epitetul adjectival *bietul*. Prin munca sa trudnică plugarul sfinţeşte pământul: *Sfinţiţi cu roua suferinţii / Ţărâna plaiurilor noastre!*

Octavian Goga prezintă profetic rolul plugarilor de izbăvitori ai neamului: *Din casa voastră, unde-n umbră / Plâng doinele şi râde hora, / Va străluci odată vremii / Norocul nostru-al tuturora.* Din acumularea energiilor latente va izbucni teribila confruntare menită să aducă libertatea: *Ci-n pacea obidirii voastre, / Ca-ntr-un întins adânc de mare, / Trăieşte-nfricoşatul vifor / Al vremilor răzbunătoare.* Imaginea plastică a luptei pentru *o dreaptă sărbătoare* se încheagă din comparaţia *Ca-ntr-un întins adânc de mare*, din metafora *vifor*, din epitetele *înfricoşatul* (epitet antepus) şi *răzbunătoare*.

Poetul îmbină termeni populari (*trudit, trudă, nădejde, urziţi, sudoare)* cu cei religioşi ceruţi de tonul mesianic al creaţiei sale (*altarul, creştini, sărbătoare, cerul, sfânta seninătate, Domnul, cununa razelor sfinte)* pentru a evidenţia vechimea poporului, credinţa neamului nostru şi pentru a condamna pe cei care ne-au lipsit de libertate.

Bogăţia de idei şi sentimente este exprimată prin octave, prin versuri alcătuite din nouă silabe şi prin ritmul iambic.

Inspirată din realităţile dramatice ale Ardealului, opera lui Octavian Goga se ridică, prin solemnitate, prin tonul profetic, prin căldura şi frumuseţea versului, la înălţimea marii arte naţionale şi universale.

D. Micu sublinia în lucrarea *Început de secol* unicitatea lui Octavian Goga: *De pe Mureş şi Olt, de pe cele trei Crişuri, poetul pătimirii ardelene vorbeşte nu doar întregii sale naţiuni, ci umanităţii, în eternitate.*

Exerciţii de fixare

1. Demonstraţi că poezia *Plugarii* este un imn cu elemente de elegie.
2. Justificaţi utilizarea verbelor la timpul prezent.
3. Construiţi propoziţii cu sinonimele şi antonimele substantivului *jale*, ale verbului *plâng* şi ale adverbului *devreme*.
4. Formaţi familia lexicală a cuvântului plug.

Exerciţii pentru completarea cunoştinţelor

1. Selectaţi cuvintele populare şi arhaice din poezie şi motivaţi folosirea lor. Alcătuiţi un portret sentimental închinat truditorilor gliei. Daţi-i un titlu potrivit.

> ***„Aşa cum cel care doreşte să înalţe un monument important, strângând, după ce şi-a făcut proiectul, cele mai durabile şi mai potrivite materiale, aduse de aproape şi de departe, Preda - acest gospodar român, în privinţa aceasta semănând cu Arghezi - cu îndârjire şi calcul, a fost în stare să piardă mulţi ani căutând, marmura, cărămizile, fierul…, plătind preţurile, tocmindu-se cu inginerii, salahorii şi ţăranii. Palatul său nemaipomenit trebuia să aibă două ieşiri: una la ţară şi una la oraş.”***
>
> ***(Marin Sorescu)***

Marin Preda

(1922 - 1980)

S-a născut în anul 1922, în satul Siliştea-Gumeşti, judeţul Teleorman, într-o familie de ţărani.

Urmează cursurile şcolii primare în satul natal, din anul 1937 este elev la Şcoala Normală din Abrud, transferată la Cristun-Odorhei. După dictatul de la Viena (1940) Marin Preda este obligat să-şi continue studiile liceale la Bucureşti.

Din 1941 desfăşoară o bogară activitate în redacţia unor ziare (Timpul, Evenimentul zilei, România Liberă, Viaţa românească, al cărui redactor-şef adjunct este din 1957).

Moare la Bucureşti în luna mai 1980, în împrejurări nelămurite, când nici nu se uscase cerneala tiparului de pe ultimul său roman Cel mai iubit dintre pământeni.

O oră din august

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.
2. Urmăriţi expoziţiunea nuvelei.
3. Prin ce procedeu se prezintă biografia sublocotenentului Roşu pe parcursul nuvelei? Selectaţi fragmente ilustrative.
4. Care este intriga?
5. Prezentaţi aspectele luptei tunarilor de la Otopeni împotriva aviaţiei germane.

6. Faceți observații asupra limbajului nuvelei și asupra felului în care se îmbină modalitățile de expunere.

Comentariu literar

Marin Preda, prozator reprezentativ al literaturii actuale, a debutat în anul 1948 cu volumul de nuvele intitulat *Întâlnirea din pământuri*. Capodopera creației sale de inspirație rurală este romanul *Moromeții* (vol. I - 1955; vol. II - 1967). Romanele *Risipitorii, Intrusul, Delirul, Marele singuratic, Cel mai iubit dintre pământeni* oferă o imagine realistă a universului citadin raportat la momente bine definite din evoluția istorico-socială. Din activitatea nuvelistică mai fac parte: *Desfășurarea, Ferestre întunecate, Îndrăzneala.*

Marin Preda s-a apropiat cu înțelegere și cu dragoste de omul simplu, el însuși fiind fiu de țăran, cunoscând durerile, bucuriile și filozofia acestor oameni.

Nuvela *O oră din August* a fost publicată în anul 1969 și evocă aspecte din luptele eroice pentru apărarea țării de bombardamentele aviației germane la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Titlul operei evidențiază faptul că evenimentele de la sfârșitul lunii august din anul 1944 prezentate constituie un moment de răscruce în istoria poporului nostru. Semnificația titlului este precizată de prozator în notația: *Cine poate să știe care e ora și locul decisiv într-o luptă... și nici tunarii de lângă Otopeni nu știuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a Capitalei, ci și a altor puncte esențiale ale situației militare din acele zile.*

În expozițiune sunt prezentate personajele principale: sublocotenentul Roșu, sergentul Ionescu și armata. Timpul - consemnat în titlu - este ziua de 24 august, când nemții au deschis ostilitățile asupra românilor.

Acțiunea este urmărită pe două planuri: prezent și trecut. În planul prezentului se înfățișează lupta eroică a unui batalion de tunari de lângă Otopeni împotriva aviației germane, iar trecutul apare prin rememorarea unor episoade importante din viața personajelor principale.

Retrospectiva introduce în atmosfera unității militare de unde vine Roșu în bateria de la Otopeni și ajută la caracterizarea acestui personaj. Ostașii îl urau pentru că era ofițer crud: *Îi plăcea să bată și nu mai știa să mai adauge nimic la asta ca să facă cu putință conviețuireq cu soldații.* În asemenea împrejurări, superiorii spuneau *că armata e o școală a asprimii și a încercărilor grele menită să facă din tinerii cruzi... soldați cu inimă de piatră și cu voința călită.* Militarii se înspăimântau cînd Roșu îi bătea până îi umplea de sânge, când el se făcea vânăt la faţă şi pleca încruntat, fără să dea nici o explicaţie. Ei considerau nejustificată cruzimea ofiţerului, de aceea se simţeau umiliţi. Demni şi răbdători, aveau puterea să se stăpânească sub ploaia loviturilor, dar când îl vedeau îndepărtându-se nepăsător, îşi înecau în plâns revolta şi neputinţa unei riposte ferme.

Un soldat nou venit în regiment *avu un surâs bizar* când fu bătut, deoarece în mintea lui încolţise planul răzbunării propriei umilinţe şi a tuturor camarazilor care trecuseră prin situaţii similare.

Când era ofiţer de rond, Roşu considera că este momentul potrivit să le demonstreze militarilor cât de gravă era abaterea de la regulament dacă adormeau în post. Deşi intenţia sa era bună, pentru că urmărea să-i formeze în spiritul disciplinei, obligatorie în executarea oricărei misiuni, sublocotenentul folosea o cale necinstită. *Dacă se întâmpla ca soldatul să adoarmă în post datorită oboselii şi bromurii din ciorbă*, se apropia tiptil, „mai ales de cei din posturile izolate şi singuratice", le lua închizătorul de la armă şi-i lăsa să doarmă mai departe. După un timp revenea şi nu se oprea la somaţia soldatului, ştiind că nu avea cu ce să tragă; atunci soldatul era cuprins de groază realizând cât de grav încălcase disciplina militară.

Ostaşul, care surâsese, găsi prilejul să se răzbune în timpul gărzii de noapte. Ofiţerul îi luă închizătorul, considerând că *adormise cu adevărat în post*, dar soldatul alergă la corpul de gardă de unde trase un închizător de la altă armă, îl puse în puşca sa şi se întoarse la post. Când Roşu reveni îl somă: *Stai că trag. Trage... zise ofiţerul. Soldatul îl ochi cu grijă şi-l împuşcă*. Ofiţerul se prăbuşi, iar santinela îl somă din nou, trase în aer ca să se audă împuşcăturile reglementare şi numai după aceea trase în omul pe care pretindea că nu-l cunoscuse şi că nu se oprise când fusese avertizat. Puse la armă închizătorul luat din buzunarul rănitului, celălalt închizător îl duse la corpul de gardă apoi îşi anunţă camarazii că a tras într-un om care nu s-a oprit la somaţia sa. La anchetă nu s-a putut descoperi adevărul, deoarece Roşu nu a avut nici un singur soldat de partea lui. Ofiţerul nu a dat răspunsuri clare privind corectitudinea somaţiilor şi felul cum reacţionase el. După ce s-a însănătoşit, înţelegând că oamenii îl urau de moarte, a cerut transferarea în altă unitate, ajungând astfel la Otopeni, unde nu mai bătu pe nimeni, dar ostaşilor le era frică de el pentru că aflaseră ce fel de om era.

Portretul fizic şi moral conduce spre aceeaşi situaţie de suspiciune şi de rezervă: *Era într-adevăr greu să rămâi multă vreme, chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofiţer. Avea o voce neplăcută şi rece, ca şi chipul lui galben-vânăt care spânzura parcă deasupra unui corp înalt cât o prăjină. Capul lui de girafă înfipt în aer părea că scrutează orizonturile*. Era un om tăcut şi rigid pe care-l irita expresia de veselie permanentă de pe chipul sergentului Ionescu, considerând că s-ar fi cuvenit să fie preocupat în mod serios de consecinţele armistiţiului. Portretul se desăvîrşeşte prin dialogul cu sergentul:

— *Spune, zise el adresându-se sergentului, chiar nu înţelegi ce s-a întâmplat? Te văd că ai o figură inteligentă, nu eşti văcar de meserie... ce meserie ai în civil?*

— *Brutar, dom' sublocotenent.*

— *Brutar! Şi cum de n-ai ajuns la bucătărie, cum dracu' ai nimerit la tunuri?*

Sergentul îi răspunde cu semeţie:

— *Nu uitaţi că sunt şi eu sergent... domn' sublocotenent, zise artileristul cu aceeaşi expresie de petrecere care atrăsese atenţia tuturor de când venise.*

Demnitatea şi sfidarea din cuvintele artileristului sporesc suspiciunea sublocotenentului, trăsătură subliniată prin verbul *scrută*, adverbul *îndelung* şi prin adjectivul *adâncă* din notaţia: *Ofiţerul îl scrută îndelung, într-o tăcere adâncă.*

Tot la planul trecutului sunt raportate şi întâmplările în urma cărora Ionescu a ajuns la Otopeni. Făcuse parte dintr-o baterie antiaeriană care avea misiunea să apere rafinăriile de la Ploieşti de aviaţia americană: *Un servant de tun s-a simţit umilit considerând că pistolarul neamţ care stătea între ei în timpul bombardamentelor îi socotea laşi şi venise acolo să-i înveţe să lupte şi să-i supravegheze să nu dezerteze. De aceea, după ce i-a împărtăşit sergentului sentimentele şi intenţiile sale, a zdrobit capul neamţului cu o ură greu de imaginat.* „Vă puteţi închipui, nu forţa, fiindcă băiatul ăla nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovise? Ne-am dat seama când a încetat bombardamentul: îi împrăştiase creierii prin iarbă."

Prozatorul subliniază solidaritatea oamenilor în armată atunci când unul din ei se află în primejdie; Ionescu şi tunarii au procedat cu mare prudenţă să nu dea naştere la nici un fel de bănuieli şi să fie de real folos camaradului lor. *I-am săpat o groapă (neamţului)... dar cu mare grijă să putem pe urmă să punem iarba la loc, l-am îngropat, am şters perfect orice urmă şi ne-am întors la baterie.* Au cântărit bine răspunsul cu privire la timpul când pistolarul a părăsit bateria lor: *Şi ne înţelegem noi ca unii să zică la un sfert de oră după bombardament, alţii aşa, la douăzeci de minute. Nu poţi să spui la fix, dar aşa aproximativ: să fi fost cincisprezece, douăzeci de minute...*

În timpul anchetei Ionescu şi-a păstrat sângele rece, a dovedit perspicacitate în răspunsurile la întrebările puse, după cum mărturisea el însuşi: *Când m-am auzit vorbind, mi-am dat seama că chiar dacă mă împuşcă, nu voi spune şi am simţit în acelaşi timp că nu mă vor împuşca, fiindcă mă auzeam cu urechile mele cum ştiu să mă apăr, şi pe mine şi pe* *oamenii mei.* Propoziția concesivă *chiar dacă mă împușcă*, subordonată regentei *nu voi spune* subliniază fermitatea hotărârii sergentului de a-și salva camarazii chiar cu prețul vieții.

Colonelul Caragea, care conducea cercetările din partea autorităților militare române, s-a solidarizat și el cu tunarii, apărându-i cu înverșunare să nu fie judecați de tribunalul militar german, fiind convins că și superiorii săi vor proceda la fel: *Să sperăm că și alții mai mari ca noi or să le țină piept*... îi spune lui Ionescu a patra zi după cercetări, când se părea că lucrurile s-au rezolvat în favoarea artileriștilor. Prin această întâmplare prozatorul subliniază legătura care se stabilește între oamenii din armată ca într-o familie. Primejdia războiului și dragostea de țară îi unește pe toți, indiferent de gradul militar și de mediul social. Deși Caragea le-a luat apărarea, Ionescu nu i-a mărturisit adevărul, ceea ce dovedește că sergentul era un om de nădejde, foarte serios și precaut - în ciuda expresiei de veselie permanentă și de aparentă superficialitate.

Cele relatate ar fi trebuit să-l determine pe ofițer să-și facă o impresie favorabilă. Dar cu toate acestea, el a rămas la fel de batjocoritor și de neîncrezător. Astfel se explică ordinele pe care i le-a dat caporalului Ana: — *Fii atent în special la sergentul Ionescu, dacă-l vezi că uită de tun și se bagă cu capul în pământ, ca să scape, împușcă-l dacă eu nu mai sunt în viață.*

Acțiunea revine în planul prezentului - plan cu care a început nuvela - și urmărește fapte din bateria de la Otopeni unde întâmplarea adusese pe sergent și pe sublocotenent.

Ordinul telefonic transmis lui Roșu de colonel constituie intriga nuvelei. Ofițerul este informat că nemții au deschis ostilitățile, și că datoria bateriei este de a distruge orice avion care ar decola de pe aeroportul german. Deși fusese avizat că bateria este vulnerabilă la un atac de infanterie și că ar fi fost posibil să fie obligați să folosească grenade în luptă, Roșu a procedat ca un conducător diplomat, nu le-a înfățișat subordonaților gravitatea situației. Ofițerul era un militar priceput, dădea comenzi scurte și sigure: *Și căutați să prindeți avioanele încă deasupra solului, pentru ca în cazul în care vreunul scapă după primul tir, să avem timp să nu ne scape la cel de-al doilea. Nu se mulțumește numai să dea ordine, ci se implică supraveghind operațiunile militare cu mare atenție, de la postul său de comandă. Cu binoclul, cu încheietoarea de la pistol desfăcută să poată trage rapid semnalul de deschidere a focului.* La apariția formației de trei avioane a mobilizat pe tunari, care ochiseră cu atâta precizie, încât două bombardiere explodară în aer, iar al treilea a fost doborât de Ionescu, după ce primise încuviințarea să tragă singur. În timpul atacului de infanterie, a demonstrat competență desăvârșită comandând pregătirea rapidă a tunurilor pentru tragere razantă, după ce a analizat situaţia şi a înţeles riscul care ar fi decurs pentru baterie - dacă ar fi distrus marea de porumb ce îi camufla, a ordonat militarilor să folosească puştile pentru apărare şi pentru a ţine duşmanul cât mai departe de baterie.

Ofiţerul a fost emoţionat puternic atunci când a văzut cu câtă precizie ocheau ostaşii pe infanteriştii germani. Acest moment este revelator pentru sensibilitatea lui Roşu, capabil să vibreze în faţa pregătirii militare a ostaşilor, împrejurare care permite să i se descopere fondul de omenie: *Ocheau cu grijă, un foc de aici, unul de dincolo. Ofiţerul se uita din când în când cu binoclul să vadă efectul. Era bun. Din şapte, opt, zece focuri, doi, trei pistolari nu se mai sculau. Ce băieţi bine instruiţi, şi ce liniştiţi erau, cum nu le tremurau câtuşi de puţin degetele pe trăgaci!*. În momentul când vru să dea ordin de contraatac cu grenade, deoarece nemţii se apropiaseră foarte mult de poziţia bateriei, a fost *izbit de un val de pământ şi pietriş care îl orbi atât de rău, încât zadarnic începu apoi să dea din pleoape, că vederea nu i se limpezea. În acelaşi timp zgomotul exploziilor şi pârâitul automatelor parcă se îndepărta şi deodată se făcu linişte*... Moartea sugerată este confirmată de sergentul Ionescu, care avea un bun instinct militar: din liniştea care se aşternuse asupra bateriei el a înţeles că ofiţerul a fost omorât şi bateria a rămas fără comandant. Ionescu era un sergent neînfricat; dovedind spirit de iniţiativă în situaţii critice, descoperi pe cei doi pistolari nemţi care împuşcaseră pe ofiţer şi pe doi artilerişti, căută locul potrivit şi-i răpuse.

Îşi dădu seama că avea datoria de a prelua comanda bateriei, în această situaţie demonstrând competenţă, autoritate şi stăpânire de sine, ordonând oamenilor să se adăpostească, atrăgându-le atenţia că au fost atacaţi de avioane de vânătoare şi că poziţia lor fusese reperată de duşmani. Oamenii au fost salvaţi datorită intervenţiei prompte a sergentului: *Artileriştii săriră în şanţuri, tocmai la timp căci poziţia bateriei fusese reperată şi o ploaie de gloanţe se abătu asupra lor*. Ionescu raportă colonelului cu exactitate situaţia bateriei şi a răspuns că deşi nu primise întăriri, erau hotărâţi să reziste *până la unul*... Adunându-şi puterile, Ionescu şi artileriştii luptau cu înverşunare să nimicească duşmanii. Tunul sergentului *bubuia, parcă se zguduia pământul. Ai fi zis că între timp artileriştii dormiseră, se odihniseră din gros, luaseră o masă bine pregătită şi acum cu mare poftă de luptă şi cu manevre sigure şi de mare precizie trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decât cu patru*. Sub comanda lui Ionescu bateria a izbutit să doboare o mare parte din escadrila germană care se ridicase de pe aeroport crezând că lichidaseră unitatea militară, apoi sergentul şi oamenii de sub comanda sa doborâră două din ultimele avioane şi reduseră inamicul la tăcere.

Ostașii - eroul colectiv - sunt priviți cu dragoste și admirație de prozator pentru patriotismul lor. Ei își iubesc țara mai mult decât viața, așa cum sunt capabili oamenii simpli să trăiască acest sentiment. Ei nu luptă pentru glorie, pentru decorații și pentru că se tem de ordinele comandanților, ci pentru că înțeleg jertfa ca pe o datorie firească - ca pe o lege a existenței umane. Raportul de forță a fost inegal - s-au confruntat o baterie de artilierie cu un aeroport întreg care era pregătit și pentru atacul de infanterie. Tunarii au învins pentru că au fost gata să-și apere țara cu prețul vieții. *La urma urmei, parcă spuneau ei, ce e viața ca să te bâțâi tot timpul de frică să n-o pierzi? Chestia mai supărătoare e că dacă aceștia distrug bateria, se duc pe urmă cu avioanele și cine știe ce mai fac cu ele, îneacă țara în sânge.* Războiul este privit și trăit prin prisma omului din popor.

Un rol important în luptă l-a avut caporalul Ana, care alături de sergentul Ionescu, a condus bateria. El simbolizează pe luptătorul țăran cu filozofia sănătoasă despre viață, despre moarte, despre datoria patriotică. Înțelept, echilibrat, cu respect pentru cei din jur, cu pregătire militară desăvârșită se face iubit atât de superiori, cât și de ostași.

Sfârşitul nuvelei are valoare de epilog pentru că rezumă destinele eroilor. Orfelinatul care îl crescuse pe sublocotenentul Roșu primi o decorație și felicitări pentru modul exemplar în care și-a îndeplinit datoria „fostul lor copil". Acest element biografic ajută la înțelegerea rigidității, asprimii şi firii închise a ofițerului, care fusese lipsit de căldura și de înțelegerea unei familii.

Caporalul Ana redeveni plugar în satul său, iar Ionescu se întoarse la meseria de brutar. Războiul, în care își făcuse exemplar datoria față de țară, fără vanitate, a rămas pentru el o experiență de viață. În clipele de răgaz, el povestește întâmplările neobișnuite prin care trecuseră, dar văzând că nu era crezut, începu să vorbească despre lucrurile auzite de la alți militari, fără să se laude cu faptele sale eroice.

Stilul din această nuvelă se definește prin elemente de oralitate creând impresia de autenticitate prin: formele de adresare, interjecții, transcrierea fonetică a unor forme ale vorbirii populare, folosirea cu precădere a monologului și a dialogului ca modalități de expunere. Prin vocea autorului, prin îmbinarea stilului direct cu cel indirect, prin lexic se diferențiază personalitatea eroilor nuvelei.

Valoarea nuvelei este dată de realismul și de capacitatea prozatorului de a prezenta prin câteva aspecte și personaje o întreagă filozofie despre viață și despre moarte privind: prețul libertății - existența fără libertate este de prisos -, prietenia trainică și solidaritatea oamenilor uniți printr-o cauză comună și supuși aceluiași destin, înalta demnitate - în numele căreia este respinsă umilința atât din partea

conducătorilor români, cât şi din partea conducătorilor străini - şi curajul în faţa morţii.

Exerciții de fixare

1. Caracterizaţi personajele individuale şi colective.
2. Faceți o compunere în care să vi-l imaginaţi pe sublocotenentul Roşu dacă ar fi supraviețuit războiului.

Exerciții pentru completarea cunoştințelor

1. Descoperiţi pasaje în care întâlniţi stilul indirect.
2. Urmăriți modalitățile de expunere şi selectaţi elementele de limbaj prin care se motivează respectul şi afecțiunea subalternilor față de caporalul Ana.

> ***„... el a adus la perfecţiune naraţiunea istorică, reprezentarea vieţii populare, evocarea întregii naturi româneşti. A făcut aceasta cu o imensă putere poetică a spiritului, în forme de expresie nobile şi pure, care dezvăluie cultura interioară a poporului român, într-o operă de o fecunditate fără precedent.”***
>
> ***(Tudor Vianu)***

Neamul Şoimăreştilor

de Mihail Sadoveanu

Întrebări şi exerciţii

1. Faceţi lectura integrală a romanului, întocmiţi fişe cu extrase revelatoare pentru semnificaţia titlului, caracterizarea personajelor şi pentru elementele etnografice.[1]
2. Descoperiţi momentele subiectului romanului (expoziţiunea, intriga, punctul culminant, deznodământul).

Prezentarea generală a romanului

În monografia *Mihail Sadoveanu* capitolul *Moment retrospectiv*, criticul literar Constantin Ciopraga surprinde admirabil monumentalitatea prozatorului în scrisul românesc: *Între coloanele de bronz ale literaturii române, Mihail Sadoveanu se distinge de departe; masiva lui operă sugerează impresia de vastitate şi totodată de profunzime.* Dacă în orice metaforă intră o doză de convenţional, imaginea care îl reprezintă pe Sadoveanu ca pe un *Ceahlău al cuvântului* este dintre acelea care, prin asociaţie, configurează mai expresiv adevărul. Cu excepţia lui Alecsandri, în secolul trecut, şi a lui Arghezi în secolul nostru, literatura română (şi chiar cea universală) nu oferă multe asemenea exemple de creaţie susţinută, continuată cu egală intensitate mai mult de jumătate de veac.

În cele peste o sută de volume Sadoveanu a înfăţişat bogăţia sufletească a omului din popor *(Povestiri, Dureri înăbuşite, Baltagul*), a descris frumuseţile naturii *(Împărăţia apelor, Ţara de dincolo de negură, Valea Frumoasei, Nada Florilor)*, viaţa târgurilor de provincie *(Însemnările lui Neculai Manea, Floare ofilită, Locul unde nu s-a întâmplat nimic)*, a evocat istoria naţională în romanele *Şoimii, Fraţii Jderi, Zodia Cancerului şi Neamul Şoimăreştilor* în care ilustrează trei etape din istoria Moldovei. Secolul al XV-lea, perioadă de maximă înflorire în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, este înfăţişat în romanul *Fraţii Jderi*, secolul al XVI-lea, caracterizat prin puternice frământări politice legate de succesiunea la tron a lui Ion Vodă cel Cumplit şi de continuarea luptei pentru libertatea ţării, constituie substanţa romanelor *Şoimii* şi *Nicoară Potcoavă* şi secolul al XVII-lea - când Moldova a fost condusă de domni ambiţioşi ca Vasile Lupu şi Duca-Vodă - este prezentat în romanele *Nunta domniţei Ruxanda* şi *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi Vodă*.

---

[1] **etnografie** - ramură a istoriei care urmăreşte evoluţia culturii materiale şi spirituale ale unui popor.

Romanul *Neamului Şoimăreştilor*, apărut în anul 1915, evocă lupta împotriva boierimii acaparatoare, luptă proiectată pe fundalul istoric a trei domnii: a lui Aron Vodă, a lui Ştefan Tomşa şi cea a familiei Movileştilor.

Neamul Şoimăreştilor este un roman deoarece aparţine genului epic, are o acţiune complexă şi de mare întindere, conţine mai multe episoade, prezintă conflicte sociale şi frământări sufleteşti, narează întâmplări care se desfăşoară pe mai multe planuri, la acţiune participă un număr mare de personaje şi oferă o imagine amplă asupra vieţii sociale şi politice de la începutul secolului al XVII-lea.

Opera este alcătuită din 36 de capitole, fiecare având un titlu sugestiv pentru evoluţia acţiunii. (S-au studiat capitolul al XIII-lea intitulat *Crucea răzeşilor*, capitolul al XXXV-lea, *Morţii poruncesc celor vii* şi ultimul capitol denumit *Orice istorisire are un sfârşit)*.

Până la capitolul al XIII-lea principalele fapte înfăţişate sunt: uciderea lui Ionaşcu, răzeş de frunte în satul Şoimăreşti, din ţinutul Orheiului, risipirea gospodăriei lui Ionaşcu şi a familiei sale, anii petrecuţi de Tudor în pribegia peste hotare şi lupta sa pentru existenţă ca mercenar la diverse curţi din Europa.

Fiind peste graniţă şi aflând că Ştefan Tomşa strânge oaste să înlăture de la cârma ţării familia Movileştilor, Tudor Şoimaru este cuprins de nostalgia ţinuturilor natale. Tătarul Cantemir-Bei îi surprinde astfel acest sentiment: *Pe prietenul ista al nostru, iar l-a apucat dorul, boala moldovenească*, subliniind dragostea de ţară a oşteanului.

Descrierea bătăliei pentru cucerirea puterii de către Ştefan Tomşa constituie expoziţiunea romanului. Tudor se înrolează în armata domnitorului Ştefan Tomşa, ia parte la bătălia de la Cornul lui Sas şi pentru faptele sale de arme este ridicat la rangul de căpitan de oşti şi i se permite să-şi revadă satul. În drum spre Şoimăreşti, în timpul popasului de la hanul lui Chirilă, salvează pe fiica boierului Stroie Orheianu din mâinile cazacilor care o răpiseră. În sufletul oşteanului se aprinde o iubire mistuitoare pentru Magda, sentiment ce îi tulbură hotărârile şi-i sporeşte nerăbdarea de a o revedea pe fata venită la conacul de la Murgeni împreună cu tatăl său: *Hotărâse să se întoarcă cu calul aburind de fuga drumului. Pentru el iubirea cea mare a vieţii lui este mai presus de toate.*

Acţiunea romanului se desfăşoară pe trei planuri: istoric, social şi erotic, fiecăruia corespunzându-i un conflict: lupta pentru tron, lupta răzăşilor împotriva boierului acaparator şi frământarea sufletească a lui Tudor, generată de cele două sentimente contradictorii (iubirea pentru Magda şi împlinirea datoriei faţă de părintele ucis).

Capitolul al XIII-lea, *Crucea răzăşilor,* prezintă iubirea pătimaşă pentru Magda, întâlnirea emoţionantă şi dureroasă cu satul şi descoperirea adevărului despre moartea lui Ionaşcu.

Tudor crede că şi sufletul Magdei este stăpânit de focul iubirii, că şi-ar putea uni destinele stingând ura dintre Şoimăreşti şi boier. Cu această convingere porneşte în Polonia unde Magda şi tatăl său se refugiaseră. În casa panului Coribut, unde o întâlneşte la un bal dat în cinstea Elisabetei Movilă, Magda se preface că nu-l cunoaşte, iar Stroie îl declară spionul lui Tomşa. Îl salvează slujitorul său şi prietenii Simeon Bârnovă şi Cantemir-Bei. În aceste împrejurări Tudor înţelege că între el, răzeş de pe apa Răutului, şi Magda, fiica boierului, *nu este decât sânge.*

Tudor cercetează hrisoave privind drepturile răzeşilor asupra pământurilor, merge la curtea domnească de la Iaşi, se plânge lui Tomşa care le înapoiază ocina strămoşească. Dreptatea şi liniştea sunt de scurtă durată pentru că Tomşa este înlăturat de la domnie de către Elisabeta Movilă, ajutată de polonezi şi de boierii moldoveni lezaţi în drepturile lor de către noua domnie.

În capitolul al XXXV-lea, *Morţii poruncesc celor vii,* se află punctul culminant şi deznodământul.

Capitolul al XIII-lea - Crucea răzăşilor

Când Tudor intră în satul strămoşilor lui, la Şoimăreşti, parcă i se luă un văl de pe frunte. Toată noaptea stătuse ca ameţit, cu icoana fetei Orheianului înaintea ochilor. După ce tatăl şi

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia titlului.

2. Care este dominanta sufletească a lui Tudor Şoimaru?

fiica intrată în curtea lor de piatră, oşteanul, ca să poată revedea pe Magda cât mai curând, se despărţise de ei ca să facă un ocol grabnic în satul lui. Hotărâse să se întoarcă cu calul aburind încă de fuga dusului. Pentru el iubirea cea mare a vieţii lui era mai presus de toate. Ce-i mai păsa acum de celelalte? Aplecată puţin în şaua ei, fecioara îl privise cu ochi umezi, arşi de sărutările lui. Cu zâmbetu-i neclintit şi viclean, parcă-i spunea că-l aşteaptă şi-l chiamă; îi zâmbea întocmai ca-n umbra mestecenilor, când, frântă de la mijloc, se agăţă de grumazul lui, lăsându-se biruită pe iarba moale, umezită de roua înserării.

Acum, vântul dimineţii îi deştepta încet-încet. Îl deşteptau şi amintirile vechi.

— Fraţilor, zise el cuprinzând mâinile tovarăşilor lui, acesta-i satul meu!

— E un sat ca oricare altul… îi răspunse Cantemir.

— Se poate, dar acesta-i al meu şi nu l-am văzut de douăzeci de ani.

— Totuşi, Tudore, adă-ţi aminte de cuvântul meu: cât de tare schimbă Dumnezeu şi întâmplările toate hotărârile noastre…

Şoimaru se încruntă uşor.

— Vreau să-ţi spun că ai pornit aprig într-acoace. Dar drumul ţi-a schimbat tare gândurile…

Şoimaru privi cu luare-aminte spre tovarăşii lui, dar taina o ascunsese în fundul sufletului ca pe un lucru scump.

— Vă înşelaţi, prietinilor, răspunse el cu linişte… Iată biserica. Iată ţintirimul. Aicea zac mulţi de-ai mei. Mai încolo e casa în care m-am născut…

Satul cu casele mari acoperite cu stuh, case curate, răzăşeşti, se întindea într-o vălcică, sub poală de pădure. Apa Răutului curgea pe vale, subţire şi limpede, scăzută de secetele verii. Nuci mari se ridicau din vii, şi un grangur cânta în pacea satului, în lumina dimineţii. Era o zi de duminică şi toaca începu să sune în clopotniţa bisericii albe c-o duruire melodioasă.

3. Ce semnifică substantivele „ţintirimul” şi „casa”?

Şoimaru se opri, îşi descoperi capul cu plete scurte, creţe, şi-şi făcu încet cruce.

— De învăţătura aceasta veche a bunicului uitasem… zise el încet.

Apoi descălecă, şi prietenii punând şi ei piciorul pe pământ, porniră tustrei pe cărarea din marginea drumului, lăsând slujitorilor frâile.

Femei şi fete cu caţaveici de vulpe şi cu fuste de lână, dungate cu vrâste galbene şi roşe pe fund negru, veneau la liturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Unele erau frumoase şi spionau cu priviri agere pe cei trei oşteni.

4. Descoperiţi elementele etnografice în descrierea satului şi portului Şoimăreştilor.

Veneau şi răzăşi în urma lor, îmbrăcaţi în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele roşă, pantaloni largi şi încreţiţi în jurul mijlocului dintr-un şiac cafeniu şi ilice negre cu nasturi rotunzi de argint şi cu mâinicile largi. Toţi priveau curioşi la străinii care intraseră în sat. Se uita şi Şoimaru cu luare-aminte la ei, dar nici un obraz nu-i era cunoscut.

5. Cum este realizată atmosfera de linişte şi echilibru sufletesc?

Când apucară pe poteca bisericii, unul dintre răzăşi, om cărunt cu obrazul brăzdat, se abătu spre ei şi le pofti ziua-bună. Apoi grăi:

— Domnilor, să nu vă fie cu bănat. Eu sunt vataman în sat aicea. V-aş întreba pe cine căutaţi…

Şoimaru stătu în loc zâmbind. Apoi către vataman:

— Ai să înţelegi îndată ce caut în sat la dumneavostră, când ţi-oi spune cum mă chiamă… Dumnealor sunt numai prietini ai mei…

— Dar dumneata cine eşti?

Femeile şi bărbaţii se opriseră curioşi şi aşteptau.

— Pe mine mă chiamă Tudor Şoimaru! zise oşteanul privind în juru-i. Îndată se stârni zarvă între răzăşi; oamenii se apropiară cu murmur.

— Dar cine-i fi dumneata şi de unde? întrebă cu neîncredere vatamanul. Noi ne cunoaştem toţi; cu toţi suntem Şoimăreşti şi neamuri şi ştim unul de altul…

6. Comentaţi dialogul dintre Tudor Şoimaru şi vatamanul satului; întâlnirea oşteanu

Deodată însă îşi făcu loc prin îngrămădeală un bătrân mărunt, îndesat, cu barba scurtă şi ţepoasă, cu ochii ascuţiţi şi aspri.

— Oşteanul acesta se dă drept din neamul nostru… zise el c-un glas îndesat. Să mă uit şi eu la el…

Cu îndrăzneală apucă mâna lui Tudor, îl trase spre el şi-l privi în ochi.

— Nu eşti tu, zise el scurt, dintre ai lui Ionaşcu, care au pribegit peste Nistru?

— Sunt Tudor, feciorul lui Ionaşcu… răspunse mişcat Şoimaru; dintre toţi pribegii, eu singur mă întorc înapoi…

— Atunci eu îţi sunt moş drept, frate cu tatăl tău… strigă bătrânul. Uită-te la mine şi mă cunoaşte!

— Te cunosc, moşule Mihu! îngână Şoimaru.

Deodată glasurile răzăşilor, ale tuturor neamurilor lui, se ridicară, şi braţe multe se întinseră spre el ca să-l îmbrăţişeze. Deodată oşteanul îşi simţi pieptul înfierbântat de o căldură necunoscută.

— E feciorul lui Ionaşcu ş-al Anisiei… grăiau şi femeile cu glasuri tânguitoare. Şi dintre cele mai bătrâne porniră a boci încet.

Clopotele bisericii cântau. Fără să ştie de ce, în mijlocul oamenilor adunaţi deodată din toate locuinţele satului, în mijlocul glasurilor, care întrebau şi răspundeau, Cantemir şi Bârnovă se simţeau mişcaţi. Şoimaru era cuprins de mâini, îmbrăţişat de veri şi de mătuşe, şi glasuri rosteau nume: toţi erau ai unui Şoimaru; dar unul era Gavril a lui Ion a lui Vasile Neculai Şoimaru; altul era Grozav a lui Dumitru a lui Matei Neculai Şoimaru; alţii se trăgeau dintr-un Vasile, alţii dintr-un Mihai, din bătrâni vechi care luptaseră pentru moşie şi dobândiseră pământ pe vremurile lui Ştefan-Vodă cel Bătrân.

— Vină cu mine! zise cu glas aspru bătrânul Mihu.

Îl apucă de mână şi-l trase între mormintele ţintirimului. Clopotele bisericii tăcură; se aliniară şi vocile oamenilor; şi sub cireşii sălbatici, care-şi coborau rădăcinile între oasele morţilor,

lui cu neamurile; descoperiţi notaţiile semnificative pentru explicarea titlului.

se făcu în lumina dimineţii tăcere.

Bătrânul îl opri dinaintea unei cruci de piatră, lângă un mormânt plivit cu îngrijire, acoperit cu flori răsădite.

— Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihneşte părintele tău Ionaşcu! La mormântul lui noi îngenunchem cu toţii…

Ca prin farmec, clopotele porniră iar, a treia oară - şi răzăşii îngenunchiară. Cu ochii împânziţi de lacrimi, Tudor cetea slovele săpate pe crucea de granit:

Aici este groapa

unde zace robul lui Dumnezeu IONAŞCU

din neamul ŞOIMĂREŞTILOR

care s-a strămutat la veşnicele lăcaşuril

la anul de la zidirea lumii 7102…

7. Descoperiţii seriile sinonimice folosite în dezvăluirea morţii lui Ionaşcu.

—,Aici este îngropat părintele tău! îi strigă la ureche bătrânul Mihu. A pierit ucis de buzdugan mişelesc, pentru că s-a ridicat pentru drepturile şi ocinile nostre strămoşeşti, sculând la război toate neamurile şi toate aşezările orheienilor!…

Clopotele tăcură iar.

— Tu nu-ţi mai aduci aminte? îl întrebă bătrânul. Erai un copil când s-a întâmplat aceasta; pe urmă, printre străini, ai uitat de toate!

Amintiri crâncene răscoliră deodată mintea şi sufletul lui Tudor. Cu ochii încruntaţi cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său, şi-i veni în minte dintr-o dată dintre icoanele înnegurate de uitare chipul palid, stropit de sânge, al unui oştean mort. Acela era tatăl său. Şi ciolanele lui se odihneau înainte-i, sub pământ.

8. Ce icoane ale trecutului impresoară sufletul lui Tudor?

— Priveşte şi-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră! îi strigă răzăşul cel bătrân. Suflă prin ea vânturile iernii şi bat peste dânsa puhoaiele ploilor. Ca ea s-au risipit, duse de valuri şi vânturi, odraslele lui Ionaşcu. Iar cel ce ne-a despoiat pe noi de pământurile din bătrâni câştigate, de la Alexandru-Vodă şi de la Ştefan-Vodă, se îngraşă şi râde nepedepsit, şi şi-a pus piciorul pe grumazul nostru…

— Cine-i? strigă Tudor sărind în sus cu ochii mânioşi.

— Cine-i? rânji bătrânul. Cine nu-l ştie? şi copilul din leagăn îi aude numele cu blăstăm! căci ne-a sărăcit şi ne-a umilit! ne-a bătut şi ne-a sângerat! Şi pe tine te-a lăsat orfan!

— Cine-i? strigă înăbuşit Şoimaru.

— E boierul cel mare de la Murgeni! Stroie Orheianu cel plin de averi şi falǎ!... zise răzăşul Mihu întunecat şi aspru.

La aceste vorbe, Cantemir şi Simeon se repeziră înainte. Tudor Şoimaru rămăsese ca fulgerat, cu ochii rotunzi, înfricoşaţi de groază lăuntrică. Abia avu putere să se stăpânească, înghiţi greu de câteva ori şi rămase privind întunecos spre mormântul de dinaintea lui.

9. Cum prezintă scriitorul reacţiile lui Tudor când află numele ucigaşului său?

Comentariul literar

La începutul fragmentului, dominanta eroului este dragostea pentru Magda - *iubirea cea mare* - taină pe care în zadar încearcă să o ascundă *ca pe un lucru scump*, deoarece prietenii săi îi înțeleg frământarea: — *Totuşi, Tudore, adă-ți aminte de cuvântul meu: cât de tare schimbă Dumnezeu şi întâmplările şi hotărârile noastre*. Emoția de care este cuprins Tudor la revederea satului natal relevă sensibilitatea eroului şi profunzimea dragostei pentru Şoimăreşti: *Acum vântul dimineții îl deştepta încet-încet. Îl deşteptau şi amintiri vechi.*

— *Fraților, zise el cuprinzând mîinile tovarăşilor lui, acesta-i satul meu!*

La remarca lui Cantemir-Bei că este o aşezare obişnuită, Tudor precizează: — *Se poate, dar acesta-i al meu şi nu l-am văzut de douăzeci de ani!* Interjecția *iată* aduce în prim-plan imaginea cimitirului *unde zac mulți* dintr-ai lui şi casa în care s-a născut. Punctele de suspensie şi asocierea celor două substantive cu sens antitetic *țintirimului, casa* sugerează legătura de viață şi de moarte dintre Tudor şi sat.

Prozatorul introduce elemente etnografice înfățişând tabloul unui sat răzăşesc *cu case mari acoperite cu stuh, case curate*, sat aflat *sub poala de pădure pe apa Răutului.*

Fiind zi de duminică, oamenii - păstrători ai credinței în Dumnezeu - se îndreptau spre biserică în haine de sărbătoare: „Femei şi fete cu cațaveici de vulpe şi cu fuste de lână, dungate cu vrâste galbene şi roşe pe fund negru, veneau la liturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap; fetele erau cu capetele goale gătite cu flori de grădină. Veneau şi răzăşii în urma lor, îmbrăcaţi în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste: ciubote de piele roşă, pantaloni largi şi încreţiţi în jurul mijlocului şiac cafeniu şi ilice cu nasturi rotunzi de argint şi cu mâinicile largi." În descrierea vestimentaţiei este evidenţiată admiraţia prozatorului faţă de simplitatea şi frumuseţea portului popular transmis cu sfinţenie din generaţie în generaţie.

Prin formulările *un graur cânta în pacea satului, în lumina dimineţii, o duruire melodioasă de toacă* se conturează o atmosferă de linişte şi echilibru sufletesc.

Dialogul dintre Tudor Şoimaru şi vatamanul satului reprezintă parcă întâlnirea prezentului cu un martor al trecutului - *om cărunt cu obrazul brăzdat* - care le vorbeşte cu bunăvoinţă ţărănească ea spunându-le: — *Domnilor nu vă fie cu bănat. Eu sunt vataman în sat aicea. V-aş întreba pe cine căutaţi...* La răspunsul oşteanului că se numeşte Tudor Şoimaru, vatamanul întreabă în numele colectivităţii de răzeşi, unită prin legături de sânge: — *Dar cine-i fi dumneata şi de unde?... noi ne cunoaştem cu toţi; cu toţi suntem Şoimăreşti şi neamuri şi ştim unul de altul...* Ideea legăturii dintre Şoimăreşti este reluată după ce Tudor se întâlneşte cu unchiul său Mihu, când glasurile răzeşilor şi ale neamurilor se ridicară şi braţele se întinseră spre el: *Şoimaru este cuprins de mâini, îmbrăţişat de veri şi mătuşe, şi glasuri rosteau nume*. La legătura de sânge se adaugă idealul comun al luptei pentru libertate: *Toţi erau ai lui Şoimaru... se trăgeau din bătrâni vechi care luptaseră pentru moşie şi dobândiseră pământ pe vremurile lui Ştefan-Vodă cel Bătrân*. Episodul este important pentru semnificaţia titlului romanului: *Neamul* - substantiv care exprimă legătura de sânge între cei care poartă acelaşi nume, *Şoimăreştilor* este onomastic derivat de la substantivul comun şoim - pasăre care simbolizează cutezanţa şi dragostea de libertate.

Prozatorul realizează atmosfera unei dezvăluiri grave prin anumite detalii *clopotele tăcură, vocile se aliniară*, se făcu tăcere pentru ca în liniştea aceasta adâncă să se audă glasul amintirilor crâncene. Se remarcă folosirea gradaţiei în dezvăluirea morţii lui Ionaşcu prin notaţii în care se includ serii sinonimice: *aici odihneşte părintele tău, aici zace robul lui Dumnezeu, s-a strămutat la veşnicile lăcaşuri, este îngropat părintele tău, a pierit ucis de buzdugan mişelesc.* Verbele *grăi* şi *strigă* şi determinantele acestora *(Mihu îndesat, îi strigă la ureche bătrânului Mihu)*, *îi strigă (răzăşul cel bătrân)*, *strigă (înăbuşit)* constituie punctul maxim al gradaţiei ascendente în care verbul *strigă* este repetat de trei ori. Uncheşul Mihu ştie cum să reînvie icoane vechi, aproape uitate, şi să-i aprindă în suflet dorinţa de a cunoaşte şi de a pedepsi pe cel care i-a ucis părintele, i-a risipit familia şi gospodăria şi le-a luat pământurile răzeşilor. Contemplarea crucii lui Ionaşcu, vorbele bătrânului Mihu şi prezenţa răzeşilor produc o impresie puternică asupra lui Tudor: *Cu ochii împânziţi de lacrimi, Tudor cetea slovele săpate pe crucea de granit*", „*Cu ochii încruntaţi cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său.* Dintre imaginile trecutului capătă contur *chipul palid stropit de sânge al unui oştean mort. Acela era tatăl său.*

Revine imaginea casei - ca simbol a tot ce a năruit Orheianu prin cruzimea lui - semn al pustiului şi al durerii semănate de acesta în neamul Şoimăreştilor: — *Priveşte şi-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră! Suflă prin ea vânturile iernii şi bat peste dânsa puhoaiele ploilor. Ca şi ea s-au risipit, duse de valuri şi vânturi, odraselele lui Ionaşcu.* Verbele din evocarea făcută de bătrân reflectă antiteza între suferinţa cauzată de boier răzeşilor şi libertatea şi prosperitatea în care trăieşte, *se-ngraşe, râde, şi-a pus piciorul pe grumazul nostru"*.

Prin relatarea bătrânului se evidenţiază conflictul social - lupta răzeşilor pentru pământ - căruia i se va adăuga cel psihologic.

În momentul când află numele ucigaşului, *Tudor Şoimaru rămase ca fulgerat, cu ochii rotunzi, înfricoşaţi de groază lăuntrică.* Intensitatea trăirilor este relevată prin comparaţie, epitete şi prin surprinderea gesturilor semnificative: *Tudor se stăpâni cu greu, înghiţi anevoie şi rămase privind întunecos spre mormântul unde îşi dormea Ionaşcu somnul de veci.*

Titlul capitolului exprimă veneraţia Şoimăreştilor faţă de Ionaşcu răpus *de buzdugan mişelesc pentru că s-a ridicat să apere drepturile şi ocinile strămoşeşti.* El a fost conducătorul răzeşilor din satele din ţinutul Orheiului, de aceea mormântul lui era plivit şi acoperit cu flori răsădite. Acolo veneau să îngenuncheze răzeşii; cel dispărut a purtat aceeaşi cruce a soartei nedrepte, la fel ca şi ei.

XXXV. Morţii poruncesc celor vii

Şoimaru nu s-a arătat până a doua zi în sat. Pe după miezul nopţii trecuse pe la fântâna lui Grozav şi avusese tainic sfat cu oştenii lui; după aceea nimeni nu ştia pe unde rătăcise. Nu ştia nici Lie, care se întorsese singur acasă, îngrijat şi uimit, dar cu straşnică poruncă de la stăpân să nu crâcnească nimic nimănui de cele ce văzuse şi auzise.

Un soare blând răsări a doua zi, într-o duminică, ş-o lumină prietinoasă se împânzi

Întrebări şi exerciţii

1. Raportaţi semnificaţia titlului capitolului la etica populară în lumina căreia trebuie să acţioneze urmaşii.

peste sat, asupra căsuţelor albe ş-a livezilor desfrunzite. Clopotul suna în turnul bisericii vechi prelung, şi tremura cântarea lui până la mari depărtări, unde s-amestecau cerul şi pământul într-o brumă alburie şi-ncepea spre Mare sălbatica stepă.

Oamenii fuseseră îngrijoraţi, dar vestise Constantin, slujbaşul de la Murgeni, pacea boierească, şi acum împreună cu preotul, mulţămeau lui Dumnezeu, „că-i scăpase de tot vrăjmaşul, mânia şi primejdia…”

— Poate tot aveau dreptate moşnegii… şopteau muierile cu mâna la gură. Suntem şi noi şi boierul de-o lege şi ne închinăm lui Hristos!… Ne fereşte Cel-de-Sus să ne vedem feciorii sângerând sub ochii noştri. Destule suferinţi au fost în trecut!

Slujba, după tipicul cel mare, se petrecu în linişte şi gospodarii ieşiră în ţintirimul larg. Pe morminte căzuseră florile şi putrezeau. Femeile umblau, îşi căutau morţii şi le aprindeau candele. Iar bătrânii, rezemaţi în toiegele lor, grăiau încet, privind cum trec peste locaşurile veşnice fire lungi şi argintii de mătasea-morţilor.

În liniştea aceasta a satului, deodată se făcu un uşor zvon. Lostun, care fusese pândar la Murgeni, se repezi în ograda bisericii şi vesti pe cei adunaţi că boierul Stroie Orheianu a intrat în sat cu puţini slujitori, şi vine să steie de vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor.

— Vine fără sfială… grăi Lostun. Se leagănă pe cal şi-şi mângâie barba mare… Se uită la unii şi la alţii pe care-i întâlneşte, şi râde…

2. Prin ce notaţii se surprinde siguranţa de sine a boierului?

— Ciudat lucru şi foarte de mirare!… mormări clătinând din cap Mihu.

Dar Lostun parc-ar fi vestit şi pe Tudor Şoimaru; căci neamurile lui îl văzură venind încet pe poarta bisericii. Era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea foarte liniştit. Privi spre femei şi spre copiii strânşi la o parte; după aceea se alătură de sfatul bătrânilor, fără să zică nici o vorbă. Cu braţul drept îşi pipăi mâna stângă, să vadă dacă stă bine în chinga ei, apoi îşi rezemă pumnul de straja săbiei şi scoase un picior înainte.

— Ai auzit? îi şopti cu oarecare îngrijorare uncheşul Mihu. Vine la sfatul nostru boierul Stroie…

— Da, răspunse Tudor; să aşteptăm!

Măreţ în straiul lui bogat, călare pe un roib nalt de Lehia, Orheianu se arătă în uliţă, urmat de slujitorii lui înarmaţi. Erau mazuri[1] voinici, cu ochi verzi şi cu umerii obrajilor roşcovani şi ieşiţi în afară. Boierul coti la podeţ şi intră călare în ograda bisericii. Răzăşii îl priveau venind, ridicară capetele, dar nu-şi scoaseră cuşmele.

Orheianu se opri şi zise c-un fel de mulţămire, rotindu-şi ochii asupra tuturor celor care erau de faţă:

— Bine v-am găsit, oameni buni!

— Îţi mulţămim, boierule… răspunse preotul cu bunătate şi cu privire bună, făcând un pas înainte. Ceilalţi murmurară încet salutarea şi priveau cu luare-aminte la vechiul lor duşman.

3. Ce evidenţiază dialogul dintre boier şi răzeşi?

— Aţi auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, că domnia Tomşei s-a petrecut din lumea asta ş-a venit în scaunul ţării Alexandru-Vodă, pe care şi noi l-am ajutat şi l-am apărat…

— Am auzit! răspunse uncheşul Mihu.

— Acest Domn al nostru a auzit de toate câte s-au petrecut aici. Ştie că, Orheiul a dat osteni lui Tomşa, ştie că Şoimăreştii au dat şi căpitan de steaguri, şi cu toate acestea m-am milostivit eu ş-am pus cuvânt să ierte toate…

Răzăşii nu răspunseră. Boierul dintr-o dată dădu cu ochii de Şoimaru şi-ncepu a râde c-o veselie ciudată.

— Cum, căpitane Tudore? şi dumneata eşti aici? te-ai întors de la oaste?

— Da, boierule… răspunse liniştit răzeşul.

— Foarte bine se nimereşte atunci întâlnirea, şi mă bucur, căci am venit aicea la împăcăciune…

— Dumnezeu îţi va ajuta pentru tot binele ce-l vei face… grăi popa mulţămit; şi moşneagul ar mai fi spus ceva dacă privirea aprigă a lui Şoimaru nu i-ar fi îngheţat vorba pe buze.

— Bătrânii ajung o vreme rea, şopti oşteanul la urechea lui Mihu, când nu înţeleg nimica şi, ca şi copiii, nu se pricep s-aştepte!...

Mihu îşi încruntă sprâncenile şi-şi întoarse o ureche către boier.

— Eu vă rog, gospodarilor, zise cu umilinţă Orheianu, aveţi bunătatea şi mă răsplătiţi pentru toate ostenelile mele... Daţi-mi de bunăvoie moşia voastră, căci eu mi-am pus obrazul pentru voi şi v-am cerut iertare de la Vodă!...

Răzăşii deodată se priviră înfioraţi ş-apoi începură să se frământe. Acuma pricepeau râsul cel bun al Orheianului!

— Nu-mi răspundeţi nimica, oameni buni? întrebă cu aceeaşi înmlădiere moale de glas boierul.

— Cum, boierule? întrebă Mihu, azvârlindu-i o privire ageră. Dumneata ne ceri moşia pe care-ai stăpânit-o şi noi am câştigat-o prin dreaptă judecată acu patru ani?

— Nu, moşule, răspunse zâmbind Orheianu. Cer toată moşia voastră: daţi ce-a mai rămas, ca să-mi întregesc ce-i al meu.

— Şi noi ce facem?

— Ce vă va lumina Dumnezeu!...

Bătrânii rămaseră înmărmuriţi. Femeile prinseră a plînge.

— Ce te miri aşa de tare, căpitane Tudore? strigă apoi deodată boierul cu semeţie. Ce mă priveşti astfel? Îţi pare ciudat? Ieri ai fost tu tare şi astăzi sunt eu!...

Şoimaru făcu doi paşi şi grăi:

— Boierule, eu nu te-nţeleg!

— Ce nu-nţelegi? strigă Orheianu privindu-l ţintă. Iată judecata mea. Asta-i! Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? Astăzi nu mai este mişelul vostru Tomşa, şi Domnia v-ar spulbera de pe faţa pământului de-aţi îndrăzni... De aceea eu am venit în mijlocul vostru, şi nu va cuteza unul să mişte braţul! Ha-ha!

— Boierule, te-nşeli, zise cu linişte Şoimaru.

— Aşa? Ha! mă-nşel? Nu mă-nşel, căci dacă mazurii mei vor răcni numai o dată, cu

4. Urmăriţi reacţiile lui Tudor Şoimaru în strășnicie, în limba lor, vor veni toți ceilalți și vă vor pune pe toți cu fețele la pământ! Îndrăznești tu, poate, Șoimarule? Nu îndrăzni, că ți-i brațul frânt. Și te iert pentru cuvântul tău prost, căci odată, în viață, mi-ai făcut un bine...

— Boierule, strigă Șoimaru cu ochii scăpărând, ai greșit dac-ai venit în vizuina lupului! Eu mai am un braț tare, și te voi așeza cu pieptul pe mormântul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron! Ai ucis: ți-a venit ceasul pedepsei!

Boierul atunci smuci năprasnic frâul calului. Mazurii chiuiră prelung, și le răspunseră răcnete cumplite la marginea satului.

— Să nu cutezați, mișeilor! urlă Orheianu. Să nu cutezi, mișele! rânji el către Șoimaru. Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, și voi spulbera pe toți nemernicii ca tine...

Izbucnind într-o mânie grozavă, de mult stăpânită sub vorbe blajine și rânjite, - Orheianu își repezi din șa trupu-nainte, scuipă pe Șoimaru și ridică asupră-i buzduganul, pe care-l scoase de sub cingătoare.

Dar oșteanul trăsese sabia. Atunci îl văzură întâi neamurile lui, turbat ca fiara, cu ochii crunți și cu obrazul ca de var. Se schimbase într-o clipă și nu-l mai cunoșteau. Cu brațul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc, și lovi în creștet pe Orheian. Și-nălțând a doua oară sabia, răcni așa de cumplit, încât mazurii, înfricoșați, smuciră frâiele și se năpustiră pe poartă.

Urletul lui Tudor era o chemare. Pe ulița satului, din râpa din dosul bisericii, se repeziră flăcăii Șoimăreștilor călări, cu săbiile și sulițele. Lie venea în frunte ducând de căpăstru calul căpitanului. O clipă se opriră, îmbulziți în uliță până departe, în urmă, așteptând. Iar pe Șoimaru îl priveau neamurile lui cum c-o mână trage de barbă trupul greu al boierului și-l leapădă lângă piatra de mormânt pe care era însemnat numele Ionașcu și anul cumplit al morții lui...

Fără să mai privească în urmă, Tudor se prăpăstui pe poartă; Lie îl prinse la subsuoară și-l ajută să salte în șa; și la țipătul de năvală cunoscut de ei, călăreții porniră în ropot spre

timpul întâlnirii cu Stroie Orheianul.

5. Comentați pasajul referitor la judecata lui Tudor în numele Șoimăreștilor

Murgeni, spre mazuri şi spre curtea boierească.

În urmă, numai uncheşul Mihu se urni din loc, se apropie de boier, îl privi cum zăcea în balta-i de sânge, îşi scoase domol contăşul din spate şi i-l aşeză cu grijă peste piept şi peste faţă.

Se întoarse apoi la ceilalţi şi cuvântă cu voce răguşită parcă de trudă:

— Să-l ierte Dumnezeu!

Iar Şoimaru îşi duse într-o întinsoare călărimea întărâtată ca şi el spre curtea boierului. Izbiră pe mazuri, îi întoarseră în loc, şi începură a-i bate şi a-i tăia până ce-i nărui în iazul Răutului. Şi trecură mai departe şi se opriră cu caii în răsuflet greu la curtea boierească.

— Aici e ghizuina duşmanului! zise Şoimaru arătând cu sabia. S-o risipim şi s-o dăm vântului!

Ludno şi cu domniţa lui, înspăimântaţi de neaşteptata năvală, ieşiră în pridvor, coborâră scările; apoi, văzând săbii sclipind spre ei, se răsuciră ca să scape îndărăt. Femeia ţipa cu glas sfredelitor şi ascuţit. Leahul trase pala. Flăcăii năvăliră asupra lor. Dar Şoimaru se repezise, şi acoperi pe Magda cu sabia.

— Fraţilor, nu ucideţi! strigă el.

Când ceilalţi se traseră îndărăt, el zise gâfâind celor căzuţi în genunchi:

— Sculaţi, luaţi-vă caii şi plecaţi. Vă vor întovărăşi oameni de-ai mei până-n târg la Soroca!

Dar numai Magda îi înţelegea graiul lui moldovenesc. Şi din mânia stăpânită, din tulburarea lui, din ochii sticloşi ca de fiară, ea pricepu o parte de adevăr, şi gemea cu mâinile la tâmple, îl privea cu groază, şi se lăsa dusă de subsuori de flăcăii răzăşilor.

Atunci porunci Şoimaru să s-aducă şumuioacele de paie şi tăciunii, şi dădu foc curţii de la Murgeni el singur cu mâna lui. S-au zbătut, s-au răsucit flăcările toată noaptea. Ş-a poruncit pe urmă răzăşilor s-o dărâme şi s-o împrăştie în patru părţi. Şi, până luni la amiază fiind curtea asemănată cu pământul, a hotărât să vie pluguri.

Era un cer fără soare şi mohorât deasupra şi

6. Ce concluzie trageţi din atitudinea lui Tudor faţă de Magda?

7. Comentaţi finalul

soseau de la munţi, pe vârfurile înălţimilor, nouri zdrenţuiţi. Tudor sta drept pe cal şi neînduplecat; şi ieşiseră şi toţi Şoimăreştii, bătrâni, muieri şi copii; şi priveau cum trec fără încetare brăzdare cu şase boi şi apasă pe cormane oşteni, înnegrind şi asemănând încet bătătura unde sălăşluise stăpânirea Orheiului.

mazur - oştean polonez.

capitolului.

Comentariu literar

Titlul conţine imperativul de a se înfăptui dreapta răzbunare în numele celor răpuşi *de buzdugan mişelesc*.

În liniştea aparentă a dimineţii de duminică, scăldată de un soare blând şi de o lumină prietenoasă care învăluie satul, se simte o încordare nelămurită. Prozatorul menţionează că Tudor avusese *tainic sfat* cu oştenii lui de după miezul nopţii, apoi nimeni, în afară de slujitorul său credincios Lie, nu ştia *pe unde rătăcise*.

Ca şi în capitolul *Crucea răzăşilor* sunt înfăţişaţi ţăranii din Şoimăreşti în cimitir, un loc sfânt prin care se păstrează legătura între generaţii. Respectând credinţa, femeile aprindeau candelele, în timp ce bătrânii *grăiau încet*, contemplând mormintele. Cimitirul - ca element de cadru - este un loc simbolic: în capitolul *Crucea răzăşilor* este locul unde îşi doarme somnul de veci cel care s-a ridicat pentru drepturile răzeşilor şi locul unde Tudor află numele ucigaşului şi înţelege datoria faţă de tatăl său. În capitolul *Morţii poruncesc celor vii*, în cimitir are loc confruntarea dintre Orheianu, Tudor şi neamul Şoimăreştilor - cimitirul devenind un loc de judecată şi de pedeapsă în numele dreptăţii care se cerea înfăptuită.

Liniştea oamenilor este tulburată de vestea adusă de Lostun - fost pădurar la Murgeni - că boierul Stroie Orheianu *vine să stea de vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor*. Notaţiile: *vine fără sfială, ...se leagănă* sugerează gândurile ascunse ale lui Stroie şi faptul că întâlnirea nu este lipsită de primejdie. Boierul vine şi se comportă ca un stăpân sigur de puterea şi de drepturile lui *şi-şi mângâia barba mare, se uită la unii şi la alţii, şi râde*; punctele de suspensie invită la meditaţie asupra intenţiilor ascunse ale asupritorului. Ideea este exprimată clar de Mihu: *Ciudat lucru şi foarte de mirare.*

Apariţia lui Tudor Şoimaru subliniază rolul său important în desfăşurarea evenimentelor. Adânca implicare sufletească este ascunsă printr-o mare putere de stăpânire: *era tăcut, îi ardeau ochii, dar părea* *foarte liniştit*, se alătură sfatului bătrânilor fără să zică o vorbă. Îngrijorării uncheşului Mihu, în legătură cu venirea boierului, îi răspunde liniştit: *...să aşteptăm!*

Imaginea lui Orheianu şi a însoţitorilor săi, contrastează cu simplitatea mulţimii adunate: *venea măreţ în straiul său bogat, călare pe un roib nalt de Lehia*, iar slujitorii lui erau înarmaţi.

Răzeşii nu-şi scoaseră cuşmele, semn al ostilităţii faţă de boier. Salutul acestuia *Bine v-am găsit, oameni buni* reflectă falsitatea, apelativul *oameni buni* implicând o apropiere sufletească, atitudine străină lui Stroie în relaţiile sale cu răzeşii. De la aparenta bunăvoinţă, boierul trece la înfăţişarea situaţiei sale privilegiate de sub noua stăpânire şi ridică pretenţia de a intra în posesia întregului pământ al Şoimăreştilor ca răsplată că i-a apărat de pedeapsa domniei:

— Aţi auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, că domnia Tomşei s-a petrecut din lumea asta ş-a venit în scaunul ţării Alexandru-Vodă, pe care noi l-am slujit şi l-am apărat...

Dramatismul momentului rezultă din dialogul dintre boier, Mihu şi Tudor Şoimaru. Cuvintele, gesturile, intervenţia autorului dezvăluie încordarea conflictului şi schimbarea atitudinii boierului care iniţial se poartă *cu prefăcută umilinţă, are înmlădiere moale în glas*, seninătate în priviri, pentru ca apoi să-şi manifeste lăcomia şi lipsa de omenie când spune: *Cer toată moşia voastră, daţi ce-a mai rămas ca să-mi întregesc ce-i al meu.*

Răzeşii întreabă deznădăjduiţi:

— Şi noi ce ne facem? Boierul răspunde cu nepăsare:

— Ce v-a lumina Dumnezeu!

Tudor împărtăşeşte uimirea sătenilor faţă de pretenţiile boierului: *Bătrânii rămaseră înmărmuriţi...*

— Ce te miri, aşa de tare, căpitane Tudore? strigă apoi deodată boierul cu semeţie... Ieri ai fost tu tare şi astăzi sunt eu!...

Deşi boierul devine ameninţător, Tudor îşi păstrează stăpânirea de sine:

— Care din voi va îndrăzni astăzi să ridice un deget asupra mea? Astăzi nu mai este mişelul vostru Tomşa, şi Domnia v-ar spulbera de pe faţa pământului de-aţi îndrăzni...

— Boierule, te-nşeli, zise cu linişte Şoimaru.

Mânia îndelung stăpânită a căpitanului de oşti se dezlănţuie prin vorbe tăioase. Demn, Tudor îi atrage atenţia că va putea să-l răpună cu un singur braţ sănătos, că a făcut rău nesocotind ura şi forţa oamenilor, venind în *vizuina lupului*, deoarece a sosit momentul judecăţii şi pedepsei pentru moartea părintelui său:

— Ai ucis, ţi-a venit ceasul pedepsei.

Puterea de sugestie a episodului confruntării pe viaţă şi pe moarte între boier şi Tudor rezultă din utilizarea limbajului popular. Stroie *smuci năprasnic frâul*, şi-i spuse căpitanului ca să-l intimideze: *Să nu cutezi, mişele!... Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, şi voi spulbera pe toţi nemernicii ca tine...*

Orheianu manifestă dispreţ şi cruzime faţă de Tudor Şoimaru pe care îl scuipă, ridică asupra lui buzduganul ţinut sub cingătoare, dar răzeşul nu se înfricoşează. Reacţiile lui Şoimaru sunt relevate de comparaţiile *turbat ca fiara, cu obrazul ca de var, se repezi ca scăpat dintr-un arc,* prin epitetele *crunţi şi aşa de cumplit, cu ochii crunţi, răcni aşa de cumplit* şi prin verbele la perfectul simplu: *se repezi, lovi, răcni.*

Strigătul lui Tudor Şoimaru înfricoşează pe mazuri şi constituie o chemare pentru flăcăii răzeşilor care se adună în curtea bisericii, clocotind de dorința de dreptate.

Îndeplinind porunca morţilor pentru cei vii îl răpune pe boier, îl aşeză pe mormântul lui Ionaşcu, îi nimiceşte pe mazuri şi, ajutat de Şoimăreşti, se îndreaptă spre conacul de la Murgeni pe care îl distruge.

Aglomerările verbale contribuie la dinamismul scenelor descrise: — cele mai multe sunt verbe de acţiune - *(izbiră* pe mazuri, *îi întoarseră, începu a-i bate).*

Tudor - care pentru o clipă apăruse *turbat ca fiara* - este generos faţă de Magda şi faţă de soțul ei Ludno, dovedind că fondul lui de omenie a rămas nealterat. Apără pe cei doi de mânia răzeşilor, le dă oameni să-i însoțească şi să-i păzească până la hotarul ţării.

Şoimaru este neînduplecat în pedepsirea duşmanului; are sentimentul datoriei împlinite numai când vede că pe locul unde fusese curtea boierească ară plugurile, dar nu se bucură că a fost nevoit să ridice sabia şi nici că a risipit conacul. Starea sufletească a oşteanului este surprinsă cu subtilitate prin introducerea motivului comuniunii cu natura: *Era un cer fără soare şi mohorât deasupra şi soseau de la munți pe vârfurile înălțimilor nouri zdrențuiți.*

Fragmentul se încheie cu imaginea colectivităţii răzeşilor martori la năruirea conacului, notaţii care accentuează ideea de neam a acelor oameni însetaţi de dreptate socială: *şi veniseră cu toţi Şoimăreştii, bătrâni, muieri şi copii; şi priveau cum trec fără încetare brăzdare cu şase boi şi apasă pe cormane oşteni, înnegrind şi asemănând încet bătătura unde sălăşuise stăpânirea Orheianului.*

XXXVI.Orice istorisire are un sfârşit

Priveghiul conteneşte; cartea se-nchide. Se cuvine, după rânduiala bunilor povestitori de odinioară, să arătăm că sfârşitul văduvei lui Irimia-Vodă a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor doamnelor Moldovei, căci după un an, în 1617, turcii şi tătarii şi gloatele pământenilor, pătrunzând până la Iaşi, i-au zdrobit oastea aşa de frumos întocmită de ginerii ei, şi pe ea au prins-o ş-au ruşinat-o păgânii, cum spune cu durere cronicarul. Casa ei în ţara moldovenească a fost risipită şi feciorii înjosiţi. Numai domniţele ei, în Lehia, s-au bucurat de averi şi nume; dar, după firea mamei lor, semeţe şi poftitoare s-ajungă tot mai sus, la puterile lumii, au stârnit zâzanii, certuri şi războaie, până ce s-au stins, şi numele le-au rămas pomenite cu blăsteme de şleahtici.

Când Tomşa, târziu, a venit în ţară, într-a doua domnie, a lăsat să cadă un ban de argint celui dintâi calic orb de la scara bisericii domneşti. După glas, nevolnicul, care era Nicoriţă, fost armaş odată, l-a cunoscut şi a bătut cu umilită mulţămire mătanie Domnului său. Iar Vodă, cuminţit acum şi mult îmblânzit, a suspinat - aducându-şi aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor.

Bârnovă, precum se ştie, a venit domn în ţara lui şi-l chema Barnovschie; iar în vremea lui niciodată nohaii lui Cantemir n-au călcat pământul nostru.

Domniţa Magda şi-a purtat lumina ochilor ei prin ţări străine şi pribeagă a rămas până la mormânt; ci totuşi ceva din visul ei de tinereţă a rămas pentru totdeauna în taina poienii de unde se vedeau satele şi apele Orheiului.

Au pierit codrii; s-a stins şi această rămăşiţă a ei, ca mireasma unei flori.

Iar Tudor cu soţia lui Aniţa, şi Mihu, şi toţi ceilalţi răzăşi au fost urgisiţi şi prigoniţi,

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi cuvântul *epilog*, raportat la locul capitolului în compoziţia romanului.

2. Descoperiţi elementele autentice din istoria Moldovei.

dar s-au ţinut cu tărie. Pe urmă cei ce-au venit după ei au fost călcaţi şi supuşi de alţii; şi vremea necontenit i-a lovit până ce le-a plecat frunţile adânc spre pământ.

Bunicii mei sunt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoşii erau încă dârji, am scris-o în linăştea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor.

3. Cum se evidenţiază legătura dintre scriitor şi neamul său de răzeşi?

Comentariu literar

Întocmai povestitorului de odinioară, scriitorul vorbeşte despre fapte cunoscute din istorie: *Sfârşitul văduvei lui Irimia Vodă* a fost cel mai nenorocit dintre al tuturor doamnelor Moldovei, căci după un an, în anul 1617, turcii şi tătarii şi gloatele pământenilor, pătrunzând până la Iaşi, i-au zdrobit oastea aşa de frumos întocmită de ginerii ei. Domniţele sale s-au bucurat de mărire şi averi în Lehia, dar pentru că au fost lacome şi orgolioase au stîrnit *„certuri şi războaie”* şi de aceea numele lor au fost pomenite cu blestem.

Tomşa a venit în a doua domnie, *cuminţit... aducându-şi aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor*, Bârnoavă a ajuns domn şi se numea Barnovschie *iar în vremea lui niciodată nohaii lui Cantemir n-au călcat pământul nostru.* Magda *a rămas pribeagă până la mormânt*, Tudor, Aniţa - soţia lui -, Mihu şi ceilalţi răzeşi *au fost urgisiţi şi prigoniţi, dar s-au ţinut cu tărie*, precizare care scoate în evidenţă demnitatea şi dârzenia Şoimăreştilor în apărarea libertăţii. Prozatorul urmăreşte în perspectiva veacurilor procesul de deposedare a răzeşilor de ocina strămoşească *...vremea necontenit i-a lovit până ce le-a plecat frunţile adânc spre pământ.*

M. Sadoveanu se declară descendent al neamului de răzeşi pentru care scrie cu sentimente de adâncă preţuire, dragoste şi compasiune. Alternanţa formei de singular şi de plural a adjectivului posesiv *mea* (inima mea) şi a pronumelui *lor* (durerii lor) scoate în evidenţă adânca legătură sufletească dintre scriitor şi neam. Elementele autobiografice imprimă o notă de autenticitate romanului stabilind o punte între trecut şi prezent: *Bunicii mei sunt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoşii erau încă dârji, am scris-o în liniştea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor.*

La baza limbii lui Sadoveanu se află limba populară din jumătatea de nord a Moldovei, cu aspectele ei arhaice şi contemporane, precum şi limba cronicilor.

Sub pana lui Sadoveanu cuvintele capătă o adevărată vrajă stilistică prin îmbinarea măiestrită a metaforelor, a comparaţiilor, a personificărilor şi prin puterea de sugestie a locuţiunilor şi expresiilor create.

Aceste elemente realizează o atmosferă tainică necesară evocării: (*Clopotele bisericii tăcură; se aliniară şi vocile oamenilor; şi sub cireşii sălbatici, care-şi coborau rădăcinile între oasele morţilor, se făcu în lumina dimineţii tăcere*) sintetizează destinele omeneşti (*Domniţa Magda şi-a purtat lumina ochilor ei prin ţări străine şi pribeagă a rămas până la mormânt... Au pierit codrii, s-a stins în această rămăşiţă a ei, ca mireasma unei flori*), meditează asupra existenţei umane (*După glas, nevolnicul, care era Nicoriţă, a fost armaş odată, l-a cunoscut şi a bătut cu umilită mulţămire mătanie Domnului său. Iar Vodă, cuminţit acum şi mult îmblânzit, a suspinat - aducându-şi aminte cât de schimbătoare sunt toate ale oamenilor*")).

Monumentalitatea şi unicitatea operei lui Mihail Sadoveanu sunt asigurate deopotrivă de farmecul limbii, de fraza armonioasă (cumpănită) şi de complexitatea aspectelor din viaţa poporului român.

Îmbinând realitatea istorică şi ficţiunea, Mihail Sadoveanu prin *Neamul Şoimăreştilor* creează primul roman istoric cu caracter social din literatura română.

Valoarea operei constă în arta cu care învie sau imaginează fapte dintr-un trecut zbuciumat, în complexitatea şi măreţia sufletească a personajelor, adevărate apariţii de baladă prin care întruchipează sentimentul sfânt al dragostei de ţară, dorinţa de libertate socială şi prin felul cum surprinde comuniunea cu natura.

Exerciţii de fixare

1. Căutaţi pasajele din care reiese faptul că cimitirul este pentru Şoimăreşti:

- loc de aducere-aminte;
- loc de dezvăluire a adevărului cutremurător;
- loc de judecată;
- loc de osândă.

2. Demonstraţi că Tudor Şoimaru şi Stroie Orheianu sunt personaje antitetice şi indicaţi modalităţile de caracterizare folosite.

3. Arătaţi că operea „Neamul Şoimăreştilor" este un roman.

Exerciții pentru completarea cunoștințelor

1. Urmăriți momentele dezvăluirii gradate de către Mihu a morții lui Ionașcu și a celorlalte fărădelegi săvârșite de Stroie Orheianu.
2. Observați corespondența dintre glasul clopotului și starea sufletească a personajelor prin raportare la conținutul fragmentelor din capitolele al XIII-lea și al XXXV-lea.
3. Ce comparație folosește M. Sadoveanu când vorbește despre moartea Magdei? Faceți un scurt eseu despre perisabilitatea omului.
4. Încercați să realizați o incursiune în viața Magdei, referindu-vă la povestea de dragoste cu Tudor Șoimaru, refugiul în Polonia, reîntâlnirea cu Tudor Șoimaru în case panului Coribut, revederea de la Murgeni când era însoțită de Ludno și moartea ei pe pământ străin.

> *„N. Stănescu şi-a câştigat dreptul de a forța materia verbală în sensul dorit de el şi numai el singur poate spune, azi, fără a scandaliza spiritul nostru latin, iubitor de ordine şi granițe sigure între categorii.”*
>
> *(Eugen Simion)*

Nichita Stănescu

(1933 - 1983)

Poetul modern, prezență unică în lirica românească, s-a născut la Ploieşti, la 31 martie 1933 într-o familie de intelectuali.

A studiat la Liceul „I.L. Caragiale” din Ploieşti, apoi la Facultatea de Filologie din Bucureşti pe care a absolvit-o în 1957.

A debutat în anul 1957 în revista Tribuna. Primul volum de versuri Sensul iubirii a fost publicat în 1960. Alte volume de poezii sunt O viziune a sentimentelor (1961), Dreptul la timp (1965), 11 elegii 1967, Necuvintele (1969), Un pământ numit România, Epica Magna (1978); toate cuprind versuri care îi asigură unicitatea în spațiul liricii româneşti contemporane. Nota de originalitate o constituie metaforele neobişnuite privind relația dintre elementele universului - metafore aflate la baza unui limbaj poetic abstract.

N. Stănescu a abordat marile teme ale liricii universale: iubirea, destinul, istorie, geneză, moartea, jocul.

Un motiv frecvent în poezia primelor volume este patria, implicit relația poet-patrie-popor, temă tradițională, tratată în viziune proprie printr-o surprinzătoare bogăție de metafore simbol.

Noi

Noi suntem seminţe şi pământul e al nostru,
ştim cel mai bine locul şi patima şi rostul,
ştim cel mai bine legea şi mersul înainte,
suntem, după nevoie, şi lacrimă şi dinte.

Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim şi prieten şi vecine.
Aici şi pâinea, sarea, noi o avem la masă,
Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă.

Nu zicem rău de nimeni, stăpâni peste pământ,
Noi suntem în picioare, sub noi străbunii sunt.
De-aceea poate-n libertate să lucească,
deasupra noastră, universala boltă albastră.

Întrebări şi exerciţii

1. Explicaţi semnificaţia pronumelui din titlu. Remarcaţi de câte ori este folosit acesta, la ce cazuri şi cu ce scop.

2. Comentaţi definiţia poetică *Noi* suntem seminţe din primul vers.

3. Ce denumesc substantivele *pământul* şi *locul*, raportate la semnificaţia titlului?

4. Descoperiţi procedeele artistice folosite în versul *ştim cel mai bine legea şi mersul înainte.*

5. Explicaţi cu ajutorul dicţionarului sensurile cuvintelor *patima, rostul, legea,* căutaţi sinonimele lor, motivaţi preferinţa poetului pentru formele din poezie.

6. Menţionaţi trăsăturile poporului român relevate de metaforele *lacrimă* şi *dinte* şi precizaţi în ce raport semantic se află cele două substantive.

7. Identificaţi pronumele din strofa a II-a şi arătaţi ce substantive înlocuiesc, la ce relaţii dintre români şi alte popoare se referă?

8. Prin ce cuvinte se evidenţiază unitatea şi demnitatea poporului în ultima strofă?

Comentariu literar

Poezia *Noi*, realizată în manieră clasică, este o odă în care se sintetizează trăsăturile morale şi principiile etice ale românilor, elemente care ne-au asigurat permanenţa. Poporul român este privit în raport cu ţara, cu istoria şi cu alte neamuri.

Definiţia poetică *Noi suntem seminţe*, cu care începe consemnarea atributelor noastre fundamentale, sugerează atât veşnicia poporului - la fel cu cea a lumii vegetale asigurată de miracolul seminţei generatoare de viaţă - cât şi geniul creator al românilor în mintea şi în sufletul cărora au încolţit gânduri şi sentimente concretizate în mari înfăptuiri de ordin material şi spiritual - unele unice în lume.

Prin substantivul *locul* se revine asupra ideii că suntem singurii stăpânitori ai vetrei străbune şi că ne cunoaştem ţara mai bine decât oricine: *pământul e al nostru, ştim cel mai bine locul*. Această realitate este subliniată prin repetiţia verbului *ştim* determinat de adverbul *cel mai bine* - aflat la superlativ relativ. De asemenea numai noi cunoaştem *cel mai bine* intensitatea trăirilor neamului exprimate prin substantivul *patima* şi destinul, definit prin substantivul *rostul*.

Poporul ştie pe deplin *cel mai bine* legile ca norme etice făurite de cei în drept pentru înfăptuirea progresului - numit prin locuţiunea populară *mersul înainte*. Cuvântul *legea* semnifică şi datina, unul din factorii permanenţei etnice.

În versul *suntem după nevoie şi lacrimă şi dinte* se surprind alte trăsături ale românilor: sensibilitatea, puterea de a vibra la suferinţele oamenilor şi intransigenţa faţă de cei care ameninţă *rostul şi mersul înainte*.

Demnitatea neamului şi dorinţa lui de a trăi în armonie cu toţi acei care respectă relaţiile de bună vecinătate şi doresc prietenia cu noi se consemnează în versurile: *Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine / dacă el vrea-l numim şi prieten şi vecine*.

Românii sunt mândri că tot ce au creat se datorează efortului propriu: *Aici şi pâinea, sarea, noi o avem la masă, căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă*. Substantivele *pâinea, sarea* pot fi interpretate ca un simbol al ospitalităţii strămoşeşti. Metafora *o casă* pune în lumină unitatea poporului muncind laolaltă ca o mare familie pentru casa - respectiv ţara trăiniciei - însuşire evidenţiată de gerunziul *zidindu-ne*. Determinantul *singur* şi pronumele personal la persoana I plural *noi, ne* subliniază mândria naţională izvorâtă din conştiinţa efortului propriu.

Ultima strofă a poeziei are valoare de concluzie: înţelegerea cu alte popoare decurge din faptul că nu căutăm să denigrăm pe nimeni: *nu zicem rău de nimeni*. Noi am supravieţuit demni *în picioare* pentru că am ştiut să păstrăm legătura cu strămoşii prin continuarea şi desăvârşirea ideilor străbune: *sub noi străbunii sunt*.

Astfel timpul, în curgerea lui necurmată, este martorul existenţei noastre alături de alte popoare vechi ale lumii care s-au condus după aceleaşi înalte norme etice: *De-aceea poate-n libertate să lucească, / deasupra noastră, universala boltă albastră.*

Caracterul clasic este imprimat de elementele de versificaţie: gruparea versurilor în trei catrene, măsura de 12-14 silabe, ritmul iambic şi rima împrecheată.

Poezia se remarcă prin concentrarea maximă a ideilor care subliniază însuşirile alese ale poporului nostru, dreptul de a stăpâni vatra strămoşească şi permanenţa neamului nostru greu încercat.

La fel ca toţi poeţii generaţiei sale, Nichita Stănescu debutează sub influenţa lui Nicolae Labiş, ca poet al candorii şi bucuriei tinereşti, apoi se îndreaptă spre o poezie în care se împleteşte sensibilitatea cu reflecţia. Nichita Stănescu îşi sintetizează concepţia despre creaţia artistică prin afirmaţia: *Poezia nu este numai arta, ea este însăşi viaţa, însuşi sufletul vieţii.*

Exerciţii de fixare

1. Memoraţi poezia.

2. Selectaţi verbele, precizaţi modul şi timpul, raportaţi-le la ideea fundamentală a poeziei.

3. Indicaţi cuvintele polisemantice din versul *Aici şi pâinea, sarea, noi o avem la masă.* Precizaţi formele polisemantice şi construiţi propoziţii cu ajutorul lor.

păstrăm legătura cu strămoşii prin continuarea şi desăvârşirea ideilor străbune: *sub noi străbunii sunt*.

Astfel timpul, în curgerea lui necurmată, este martorul existenţei noastre alături de alte popoare vechi ale lumii care s-au condus după aceleaşi înalte norme etice: *De-aceea poate-n libertate să lucească, / deasupra noastră, universala boltă albastră.*

Caracterul clasic este imprimat de elementele de versificaţie: gruparea versurilor în trei catrene, măsura de 12-14 silabe, ritmul iambic şi rima împrecheată.

Poezia se remarcă prin concentrarea maximă a ideilor care subliniază însuşirile alese ale poporului nostru, dreptul de a stăpâni vatra strămoşească şi permanenţa neamului nostru greu încercat.

La fel ca toţi poeţii generaţiei sale, Nichita Stănescu debutează sub influenţa lui Nicolae Labiş, ca poet al candorii şi bucuriei tinereşti, apoi se îndreaptă spre o poezie în care se împleteşte sensibilitatea cu reflecţia. Nichita Stănescu îşi sintetizează concepţia despre creaţia artistică prin afirmaţia: *Poezia nu este numai arta, ea este însăşi viaţa, însuşi sufletul vieţii.*

Exerciţii de fixare

1. Memoraţi poezia.
2. Selectaţi verbele, precizaţi modul şi timpul, raportaţi-le la ideea fundamentală a poeziei.
3. Indicaţi cuvintele polisemantice din versul *Aici şi pâinea, sarea, noi o avem la masă.* Precizaţi formele polisemantice şi construiţi propoziţii cu ajutorul lor.

„Poezia trebuie să fie concisă, aproape algebrică, sunt prin urmare pentru poezia care-şi pune marile probleme ale omului, fără a se angaja să răspundă mecanic la ele.“

(Marin Sorescu)

Marin Sorescu

(n.1936)

Se înscrie în galeria celor mai valoroşi poeţi contemporani, ca o voce inconfundabilă.

S-a născut la 18 februarie 1936 în comuna Bulzeşti, judeţul Dolj.

Editorial a debutat în anul 1964 cu volumul de versuri *Singur printre poeţi.*

Cele mai importante volume de poezii ale lui Marin Sorescu sunt: *Poeme* ***(1965),*** *Moartea ceasului* ***(1966),*** *Tinereţea lui Don Quijote* ***(1968),*** *Tuşiţi* ***(1970),*** *La Lilieci* ***(1973),*** *Fântâni în mare* ***(1982).***

A creat piese de teatru: *Matca, Iona, Răceala, Paraclisierul.*

A îmbogăţit proza cu romanul *Trei dinţi din faţă, Viziunea viziunii* ***şi cu scrieri pentru copii.***

Eseurile lui Marin Sorescu se impun printr-o surprinzătoare bogăţie de idei.

Astfel

de Marin Sorescu

Comentariul poeziei

„Astfel“ se situează în rândul poeziilor patriotice și izvorâte din sentimentul mândriei naționale.

Titlul, exprimat printr-un adverb de mod, sintetizează factorii care au contribuit la permanența poporului nostru.

Această creație lirică este un succint portret al ființei noastre naționale privit în raport cu istoria şi cu pământul românesc.

Caracterul paşnic, aspirația spre înălțime şi strălucire - întruchipate de luceafăr - sunt trăsături sădite în sufletele românilor de armonia reliefului simbolizată de arcul Carpaților. Precizarea „chiar mai sus“ subliniază setea de absolut a neamului nostru, stăpân al unei țări cu bogății rare, dintre care sunt menționate cele mai valoroase: uraniul şi aurul.

Despre demnitate și dorința de libertate, idealuri ce ne-au asigurat supraviețuirea de-a lungul istoriei zbuciumate, stă mărturie natura ocrotitoare. Holdele din Bărăgan amintesc de vitejia cu care strămoşii noştri au luptat împotriva perşilor (514-513 î.e.n.). Regele Darius, pomenit şi de poetul Mihai Eminescu în *Scrisoarea III*, a devenit în literatura română simbol al cotropitorilor numeroşi şi puternici veniți asupra noastră cu gânduri de cucerire şi nevoit să dea piept cu un popor mic, dar nespus de viteaz.

Din sintagma metaforică „paşnică recoltă“ transpare mulțumirea poetului că brazda peste care mulți stăpâni s-au dorit stăpâni le-a devenit mormânt.

Ultima strofă este o concluzie asupra procesului neîntrerupt de cunoaştere a factorilor de la care am învățat să rămânem stăpâni ai vetrei strămoșești, în ciuda tuturor greutăților. Notațiile „atenți“, „la tot“, „la toate“, „mereu“ subliniază faptul că noi românii am vegheat necontenit la libertatea noastră, învățând nemurirea din experiența istoriei, din cunoaşterea gliei străbune şi din valorificarea tezaurului spiritual şi a bogățiilor solului și subsolului.

Verbele la timpul perfect compus „am înţeles“, „am ştiut“, „am învăţat“ reflectă etape ale consolidării conştiinţei naţionale pentru ca să putem dăinui peste veacuri alături de alte popoare dornice de pace şi de frumos.

Limbajul este obişnuit, dar, ca în majoritatea creaţiilor acestui poet contemporan, arta sa rezultă din simbolurile şi sintagmele metaforice realizate prin cuvinte care la prima vedere par banale, dar comunică sentimente profunde şi idei rare.

Din punct de vedere prozodic, poezia aparţine artei moderne. Cele trei strofe nu au acelaşi număr de versuri, măsura este inegală (există versuri de 9 - 12 - 4 silabe), iar rima este albă.

Lirica lui Marin Sorescu, aparent simplă, la o lectură mai atentă se dovedeşte a fi o poezie filozofică inedită despre marile probleme ale existenţei: eternitatea în istorie, timpul, spaţiul, arta, dragostea, natura şi universul miraculos al copilăriei.

NOȚIUNI DE STILISTICĂ

Stilistica *este disciplina care se ocupă cu studiul științific al stilului.*

Stil Cuvântul stil înseamnă:

a) felul specific de a se exprima al unei persoane;

b) totalitatea de procedee proprii de expunere, prin mijloacele limbii literare.

Limba literară *este aspectul cel mai îngrijit al limbii naționale, cel mai corect din punct de vedere gramatical, stabilit prin norme ortografice (de scriere) și ortoepie (de rostire).*

În cadrul limbii literare întâlnim stilul științific (în opere științifice), stilul publicistic (în presă), stilul administrativ (în documente oficiale) şi stilul beletristic sau artistic.

Cuvintele pot fi folosite în procesul comunicării cu sensul de bază sau sensul propriu şi cu sensul figurat.

Scriitorii îmbină în operele beletristice cuvintele într-un anumit mod, dându-le un sens figurat.

Folosirea cuvintelor şi expresiilor cu sens figurat constituie o modalitate stilistică prin care se măreşte puterea de expresie a limbii în realizarea imaginilor artistice şi în exprimarea sentimentelor.

Pentru a înțelege specificitatea stilului unui scriitor trebuie să urmărim - pe lângă alte fapte de limbă - cuvintele cu sens figurat.

În scopul de a oferi un instrument de lucru elevilor am reamintit succinte elemente teoretice despre figurile de stil şi procedeele artistice învățate, iar pentru a sublinia cât de important este rolul cuvintelor cu sens figurat, ne-am referit la opere literare cuprinse în programa pentru treapta I urmărind plasticitatea imaginilor create cu ajutorul figurilor de stil.

Alegoria *este figura de stil alcătuită dintr-o înşiruire de* *metafore, personificări, comparaţii, formând o imagine unitară prin care se sugerează noţiuni abstracte, prin intermediul faptelor, întâmplărilor, lucrurilor.*

În balada *Mioriţa* sfârşitul baciului moldovean este prezent prin alegoria moarte-nuntă:

Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă
A lumii mireasă,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa,
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi,
Preoţi munţii mari
Paseri lăutari
Păsărele mii
Şi stele făclii...

Aliteraţia *este un procedeu stilistic străvechi care constă în repetarea aceleiaşi litere la începutul sau interiorul mai multor cuvinte succesive, cu scopul de a sugera o mişcare sau de a crea efectul unor armonii imitative.*

În *Scrisoarea III*, aliteraţia surprinde curgerea vijelioasă a armatelor Ţării Româneşti conduse de Mircea cel Bătrân împotriva cotropitorilor turci:

Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare
Care vine, vine, vine calcă totul în picioare.

Anafora *este procedeul stilistic care constă în repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte la începutul mai multor versuri sau a mai multor fraze succesive:*

Fluieraş de fag
Mult zice cu drag!
Fluieraş de os
Mult zice duios!
Fluieraş de soc
Mult zice cu foc!

Antiteza *este procedeul stilistic sau figura de stil prin care se exprimă opoziţia între două idei, sentimente, două obiecte, două fenomene.*

În balada *Paşa Hassan*, poetul George Coşbuc pune în antiteză figura viteazului voievod muntean cu cea a laşului paşă:

Hassan de mirare e negru pământ
Nu ştie de-i vis, ori aieve-i
El vede că Bogdan e suflet de vânt

. . . .

Dar iată-l! E vodă ghiaurul Mihai!
Aleargă năvală nebună,
Împrăştie singur pe câţi îi adună,
Cutreieră câmpul tăind de pe cai -
El vine spre paşă; e groază şi vai,
Că vine furtună.

Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea.
Cu scările-n coapse fugaru-şi loveşte,
Şi gâtul i-l bate cu pumnii amândoi
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară şoimeşte.

Suntem după nevoi şi lacrimă şi dinte
(N. Stănescu)

Metaforele *nouri negri, zări albastre* folosite de Al. Mateevici în poezia *Limba noastră* subliniază antiteza dintre vremurile întunecate ale istoriei şi clipele de linişte, de speranţă şi de lumină.

Comparaţia *este figura de stil prin care se scot în evidenţă însuşirile specifice ale unei persoane, acţiuni, ale unui obiect - aceasta constând în alăturarea a doi termeni cu trăsături asemănătoare.*

Comparaţii cu mare forţă de evocare se găsesc în pastelul *Vara* de George Coşbuc:

Şi ca o taină călătoare
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin.

Comparaţia menţionată imprimă o notă de mister peisajului. Umanizarea naturii se realizează prin intermediul comparaţiei care are ca scop să evidenţieze intensitatea bucuriei vieţii:

Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
(Vara)

În contrast cu paşa Hassan, care dă ordine lui

Mihnea, dar el rămâne departe de primejdii, Mihai Viteazul se avântă asupra păgânilor nimicindu-i, fapt subliniat prin două comparații cu mare putere de sugestie:

Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi.
(Pașa Hassan de George Coșbuc)

Deșteaptă-te române de Andrei Mureșanu:

ca brazi în munte
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii.

Sar ca lupi în stâne
jug din seculi ca vitele-l purtăm.

Darul lui moș Miron de Ion Agârbiceanu:

s-a dus ca din pușcă
Moș Miron, sprinten ca un flăcău...
... niște otavă ca strămătura

Țara mea de Ioan Nenițescu:

Și ca și munții nu clintesc
Voinicii ...
Și ca seninul cer zâmbesc
Femei...

Domnu Trandafir de M. Sadoveanu

o tăcere adâncă, ca într-o biserică.
parcă eram copiii lui

Greuceanu (basm popular):

plânseră ca niște copii
ca un tartor cătrănit (zmeul)
mergeau repede ca vântul și lin ca gândul
norul ca o flăcăruie

Scrisoarea III de M. Eminescu:

ca păduri de lănci și săbii
ca și zidul neînvins

Mihnea, dar el rămâne departe de primejdii, Mihai Viteazul se avântă asupra păgânilor nimicindu-i, fapt subliniat prin două comparații cu mare putere de sugestie:

Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi.
(Pașa Hassan de George Coșbuc)

Deșteaptă-te române de Andrei Mureșanu:

ca brazi în munte
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii.

Sar ca lupi în stâne
jug din seculi ca vitele-l purtăm.

Darul lui moș Miron de Ion Agârbiceanu:

s-a dus ca din pușcă
Moș Miron, sprinten ca un flăcău...
... niște otavă ca strămătura

Țara mea de Ioan Nenițescu:

Și ca și munții nu clintesc
Voinicii ...
Și ca seninul cer zâmbesc
Femei...

Domnu Trandafir de M. Sadoveanu

o tăcere adâncă, ca într-o biserică.
parcă eram copiii lui

Greuceanu (basm popular):

plânseră ca niște copii
ca un tartor cătrănit (zmeul)
mergeau repede ca vântul și lin ca gândul
norul ca o flăcăruie

Scrisoarea III de M. Eminescu:

ca păduri de lănci și săbii
ca și zidul neînvins

ca un zid înalt de suliţi
iubirea de moşie e un zid
ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni
vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie.
ca potop ce prăpădeşte, ca o mare tulburată

Dan, căpitan de plai de V. Alecsandri:

ca şoimul singuratic (Dan)
(vechi pustnic) *ca pe un gol de munte*
o stâncă solitară
Iar munţii albi ca dânsul...”
Să vânture ca pleava oştirile duşmane
Ursan pletos ca zimbrul
Intrând în duşmani singur ca vierul în stuhul tare
... se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca ghiunghiul cel de moarte...
Ameninţând cu ochii tătarii mi-i aşteaptă.
Precum aşteaptă zimbrul de lupi încongiurat.
El (Ghirai) merge şi se-nchide în cortu-i umilit,
Precum un lup din codru, ce-au fost de câni gonit
Mormântul meu să fie curat şi alb ca mine
(viaţa) *...Alb ca zăpada în iarna bătrâneţii*

Amintiri din copilărie de Ion Creangă:

Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa

„Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul”

... să nu se mai uite satul ca la urs la noi

ca nişte mâţi de cei leşinaţi

o fumăraie de baligi, ca la carantină

apele-s reci ca gheaţa

cu nişte târsoage de barbe, cât badanalele de mari.

Enumeraţia *este figura de stil constând într-o prezentare detaliată a faptelor sau a anumitor aspecte.*

În partea a doua a operei *Amintiri din copilărie*, Nică şi fraţii săi apar ca nişte copii fericiţi că sunt sănătoşi şi au tot ce le trebuie: *Ce le pasă; lemne la trunchi sunt, slănină şi făină în pod deavolna, brânză în putină asemenea, curechi în poloboc* *slavă domnului.*

Din enumerațiile cuprinse în textul citat transpare mândria țăranului că are casa îndestulată şi copiii îşi pot trăi din plin vârsta de aur.

În descrierea Ardealului, Nicolae Bălcescu subliniază, cu ajutorul enumerației, varietatea şi frumusețea pădurilor: „Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalță capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu şi de porumb din care nu se mai vede calul şi călărețul."

Călin (file din poveste) de Mihai Eminescu:

Feți-Frumoşi cu solzi de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele
Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbuşii

Taine de Mihail Sadoveanu:

„Bâtlani de felurite mărimi treceau pe deasupra noastră, o găinuşă pe un fir de trestie plecat ne privi, rațele grăbeau..."

„De la mistrețul care dormitează pe plăvii, de la lebedele şi pelicanii care înspumează noaptea negrul ghiolurilor, până la popoarele de păsărele, până la puzderia de peşti..."

Epitetul *este figura de stil care scoate în evidență acele trăsături ale lucrurilor sau acțiunilor ce au impresionat pe scriitor şi au răsunet în fantezia şi sensibilitatea acestuia.*

Mai pot fi epitete substantivele (substantive cu rol de atribut) şi epitete adverbiale (adverbe şi locuțiuni adverbiale cu funcție de atribut sau complement). Epitetele - indiferent de natura lor - depăşesc funcția gramaticală prin puterea de sugestie a trăsăturilor caracteristice. În pastelul „Vara", planul vast al muntelui şi al orizontului este ilustrat de epitetele: „albastru" şi „imens".

Epitetele cromatice întăresc ideea de fericire trăită cu aceeaşi intensitate de om şi de elementele naturii: „blonde (plete)", „(miei) albi", „(zări) albastre"

În poemul „Călin (file din poveste)" feeria naturii se surprinde printr-o suită de epitete cromatice: „(codru) de aramă”, „(pădure) de argint”, „mii (de fluturi) mici albaştri, „(flori) albastre”, „(râuri) sclipitoare”, „(iarba) pare de omăt”.

Deşteaptă-te române de Andrei Mureşanu:

„... (Un nume) triumfător în lupte”
„...oarba (trufie)”
„...(scopul) preasfânt”

Cântec sfânt de Ştefan Octavian Iosif:

„(cântec) sfânt, vechi şi simplu de la ţară” - epitet triplu
„(versul lui) cel dulce”

Darul lui Moş Miron de I. Agârbiceanu:

„(o sfială) ciudată”
„îngârbovit (timpul)”
„(bani) frumoşi”
„(noapte) neagră”

Ţara mea de Ioan Neniţescu:

„(dor de ţară) strămoşesc”
„(neamul) cel românesc”
„bătrâne (urme) vitejeşti” - epitet dublu
„(piepturile) tari”
„(dorul) de moşie”
„bărbătească (vitejie)”

Domnu Trandafir de M. Sadoveanu:

„(au rămas) vii”
„(întâmplări) luminoase”
„(soarele) prieten”
„(ochi) foarte blajini”
„(într-un murmur) subţire”
„(ne privea întâi) blând, (cu un zâmbet) liniştit.”
„(învăţătură) sufletească”
(„îl privesc cu ochii dintr-o dată) încălziţi”
„(întreabă) tainic”

Bade Ioane… de Tudor Arghezi:

„de bărbăţie şi de vitejie" (ghiersul) - epitet dublu

Greuceanu (basm popular):

„(corbule, pasăre) cernită"
„(răutate) drăcească".
„mangosit (de sfetnic")
„bicisnicul (de sfetnic)"
„(fiinţă) netrebnică şi păgubitoare" - epitet dublu

Scrisoarea III de M. Eminescu:

„(turbare) furtunoasă"
„(se-ntinde) falnic (armia) română"

Călin (file de poveste) de M. Eminescu:

„dulce (ropot)"
„mândra (glăsuire)"
„mândrul (întuneric)"
„somnoros şi lin se bate" - epitet dublu
„ţapăn, drept (craiul) - epitet dublu.
„Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi" - epitet triplu.

Gradaţia *este figura de stil întâlnită mai ales în creaţia epică şi dramatică constând în trecerea treptată, crescândă - gradaţia ascendentă - sau descrescândă - de la o idee la alta, urmărind scoaterea în evidenţă a unor idei sau nuanţarea exprimării.*

Delicateţea sentimentelor mioriţei pentru stăpânul ei se desprinde din gradaţia prin care prezintă perspectiva primejdiei:

„Drăguţule bace,
Dă-ţi oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Şi umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îţi cheamă ş-un câne
Cel mai bărbătesc
Şi cel mai frăţesc,

Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Şi cu cel vrâncean"

Hiperbola *este figura de stil constând în exagerarea trăsăturilor unei ființe, a unui lucru, a unui fenomen sau a unei întâmplări.*

În balada „Paşa Hassan" hiperbola ilustrează măreția lui Mihai văzut de paşă ca o apariție înfricoşătoare:

„Sălbatecul vodă e-n zale şi fier
Şi zalele-i zuruie crunte.
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte."

În nuvela „La Vulturi!", prozatorul Gala Galaction subliniază dragostea Agripinei pentru copiii ei descriind dificultatea urcuşului la stână şi înverşunarea oarbă cu care-şi continuă drumul; în acest scop apelează la o acumulare de imagini hiperbolice:

„În pieptul ei ardea toată pădurea".
„...bătăile inimii erau bolovani încinşi"
„...pieptul îi horcăia ca nişte foale."

Imprecaţia *este procedeul stilistic sub formă de blestem, exprimând ura adâncă a poetului:* „De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă, / Oricare s-ar retrage, din gloriosul loc" (*Deşteaptă-te, române* de Andrei Mureşanu)

Interogaţia retorică *este figura de stil constând din una sau mai multe întrebări, de la care nu se aşteaptă răspuns.* Interogaţia contribuie la sublinierea intensităţii sentimentelor poetului: „Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?" (*Scrisoarea III* de Mihai Eminescu)

Inversiunea *este procedeul stilistic realizat prin schimbarea ordinei obişnuite a cuvintelor în frază cu scopul de a se scoate în evidenţă profunzimea sentimentelor şi a ideilor, sau anumite însuşiri ale personajelor .*

În pastelul *Vara*, ideea de vastitate a tabloului de natură se accentuează prin epitetul antepus (pus înaintea substantivului):

Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Şi cu cel vrâncean"

Hiperbola *este figura de stil constând în exagerarea trăsăturilor unei ființe, a unui lucru, a unui fenomen sau a unei întâmplări.*

În balada „Paşa Hassan" hiperbola ilustrează măreţia lui Mihai văzut de paşă ca o apariţie înfricoşătoare:

„Sălbatecul vodă e-n zale şi fier
Şi zalele-i zuruie crunte.
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte."

În nuvela „La Vulturi!", prozatorul Gala Galaction subliniază dragostea Agripinei pentru copiii ei descriind dificultatea urcuşului la stână şi înverşunarea oarbă cu care-şi continuă drumul; în acest scop apelează la o acumulare de imagini hiperbolice:

„În pieptul ei ardea toată pădurea".
„...bătăile inimii erau bolovani încinşi"
„...pieptul îi horcăia ca nişte foale."

Imprecaţia *este procedeul stilistic sub formă de blestem, exprimând ura adâncă a poetului:* „De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă, / Oricare s-ar retrage, din gloriosul loc" (*Deşteaptă-te, române* de Andrei Mureşanu)

Interogaţia retorică *este figura de stil constând din una sau mai multe întrebări, de la care nu se aşteaptă răspuns.* Interogaţia contribuie la sublinierea intensităţii sentimentelor poetului: „Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?" (*Scrisoarea III* de Mihai Eminescu)

Inversiunea *este procedeul stilistic realizat prin schimbarea ordinei obişnuite a cuvintelor în frază cu scopul de a se scoate în evidenţă profunzimea sentimentelor şi a ideilor, sau anumite însuşiri ale personajelor .*

În pastelul *Vara*, ideea de vastitate a tabloului de natură se accentuează prin epitetul antepus (pus înaintea substantivului):

Plutea-ntr-acest imens senin.

În poezia *Plugarii*, bunătatea nesfârşită a lui Dumnezeu, singurul care alină suferinţa plugarilor, se relevă prin inversiunea: *Îndurător v-ascultă Domnul.*

Litota

este figura de stil care apare ca inversul hiperbolei. Prin litotă se exagerează micşorându-se:

Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac, Călin (file de poveste) de Mihai Eminescu.

Metaforele şi sintagmele metaforice

constau în înlocuirea unui termen propriu prin altul impropriu, asemănător.

Orice metaforă implică o comparaţie sintetică (din care lipseşte termenul comparat).

În răspunsul prin care Dan respinge îndemnul lui Ghirai de a-şi lepăda credinţa strămoşească, Ceahlăul devine metaforă care simbolizează măreţia eroului:

Ceahlăul sub furtună nu scade muşunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să cad păgân nu voi .
(„Dan, căpitan de plai” de V. Alecsandri)

Confruntarea înfricoşătoare dintre plugarii Ardealului şi asupritorii lor de veacuri este înfăţişată de Octavian Goga prin intermediul unei comparaţii urmată de o metaforă:

Ci-n pacea obidirii voastre
Ca-ntr-un întins adânc de mare
Trăieşte-nfricoşatul vifor
Al vremilor răzbunătoare
(„Plugarii” de O.Goga)

Prin metafora *o casă*, Nichita Stănescu pune în lumină unitatea poporului muncind laolaltă ca o mare familie pentru înfăptuiri de durată:

„Aici şi pâinea, sarea noi o avem la masă.
Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă”
(„Noi” de N. Stănescu)

În balada „Mioriţa”, poetul anonim relevă caracterul universal al morţii prin metaforele:

„…o mândră crăiasă,
a lumii mireasă”

„Voi fi pământ" („Cântec sfânt")

„uraganul maşinilor iscodite de oameni"
„a dat gură de primăvară" („Darul lui Moş Miron" de I. Agârbiceanu)

„somnul cel de moarte" („Deşteaptă-te, române" de A. Mureşanu)
„ cu focul în vine" („Deşteaptă-te române" de A. Mureşanu)

„curcubee de stropi", „adiere uşoară de glasuri" („Domnu Trandafir" de M. Sadoveanu)

„toată floarea cea vestită",
„fulgerele" - „fulgerul" („Fulgerele adunat-au contra fulgerului care)

„laurii" - (Simbol al gloriei) „Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier"

„vijelia-ngrozitoare" - „Mircea însuşi mână-n luptă vijelia-ngrozitoare"
(„Scrisoarea III" de M. Eminescu)

„Un şirag de piatră rară"
„foc ce arde"
„graiul pâinii"
„piatră lucitoare/ Ce din soare se aprinde"

„Un potop nou de cuvinte" („Limba noastră" de Alexe Mateevici)
„urnele lor de zăpadă"
veşnică diademă de ninsoare
mare de grâu şi porumb („Ardealul" de N. Bălcescu)

vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară
bici de urgie
rugina nu s-a pus („Pe inimă şi paloş rugina nu s-a pus")
zmeii hergheliei
fulger de urgie
vultur de oţel - „Căci paloşul năprasnic e vultur

de oțel!"

fulgeri de cruntă răzbunare
... sub vântul soartei să cad păgân nu voi
Alb am trăit un secul...
... o cupă mult plină de amaruri
...cu fulgeru-n mână („Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

cuibar rotind de ape
colb mărunt de aur („Călin (file de poveste)") de M. Eminescu)

picior de plai
gură de rai
... o mândră crăiasă („Miorița")

Un uriaş cu fruntea-n soare
Juca viața-n ochii lor („Vara" de G. Coşbuc)

îmi zâmbeam zorile în zburdalnica vârstă a tinereții („Amintiri din copilărie" I. Creangă)

trecuse prin multe vaduri de amărăciune
în această fântână dintre munți, plină de chipul şi de aleanul soarelui.
... atâta jaf la vulturi, din mana bietei țări şi din carnea noastră... („ La vulturi!" de Gala Galaction)

altarul nădejdii noastre de mai bine
Creştini ce n-aveți sărbătoare
Urziți din lacrimi şi sudoare
...coboară Coşânzeana, a visurilor noastre doamnă
Piticul vă plăteşte fiere („Plugarii" de O. Goga)

„Noi suntem semințe"
„Noi suntem în picioare, sub noi străbunii sunt"
„... poate-n libertate să lucească/ deasupra noastră universala boltă albastră" („Noi" de N. Stănescu)

„şoimane" - „N-ai grijă, măi şoimane"
„fulger" - „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc"

„lupii, şerpii” - „Pân'ce-oi strivi toţi lupii, toţi şerpii de pe plai”

„leul” - „Unealta de robie sub care leul zace” („Dan, căpitan de plai” de V. Alecsandri)

Metonimia *este figura de stil realizată prin înlocuirea unui termen prin altul cu care se află într-un raport oarecare (cauză - efect, abstract - concret; operă - autor; conţinut - obiect;* obiect - locul de unde provine)

În „Scrisoarea III”, prin substantivul „Apusul” Eminescu se referă la adversarii lui Bazaid din această parte a Europei: „N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face/ Şi Apusul îşi împinse toate neamurile-ncoace”.

„E sabie în ţară” („Dan, căpitan de plai” de V. Alecsandri)

Personificarea *este procedeul prin care se atribuie fiinţelor, lucrurilor, elementelor naturii, însuşiri şi manifestări ale omului.*

Prin personificare, poetul O. Goga exprimă comuniunea plugarilor cu natura care îi consideră adevăraţii ei prieteni şi stăpâni:

„Blând tainele vi le desface din sânu-i milostiva glie
Căci toată floarea vă cunoaşte
Şi toată frunza ei vă ştie.” („Plugarii” de O. Goga)

Capacitatea folclorului de a exprima o gamă largă de sentimente este evidenţiată de personificarea realizată prin verbele „plâng”, „râde”:

„Din casa voastră unde-n umbră”
Plâng doinele şi râde hora…” („Plugarii” de O. Goga)

Repetiţia *este figura de stil care constă în folosirea de mai multe ori a aceluiaşi cuvânt sau a mai multor cuvinte, pentru a sublinia sentimente, idei, impresii, însuşiri.*

Hotărârea cu care bătrânul Dan respinge darurile lui Ghirai, precum şi îndemnul de a-şi părăsi credinţa în Dumnezeu se subliniază prin repetiţia adverbului „nu”

„Nu-mi trebuie-a ta milă, nu voi a tale daruri…
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri”.

„lupii, șerpii" - „Pân'ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai"

„leul" - „Unealta de robie sub care leul zace" („Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

Metonimia *este figura de stil realizată prin înlocuirea unui termen prin altul cu care se află într-un raport oarecare (cauză - efect, abstract - concret; operă - autor; conținut - obiect;* obiect - locul de unde provine)

În „Scrisoarea III", prin substantivul „Apusul" Eminescu se referă la adversarii lui Bazaid din această parte a Europei: „N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face/ Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace".

„E sabie în țară" („Dan, căpitan de plai" de V. Alecsandri)

Personificarea *este procedeul prin care se atribuie ființelor, lucrurilor, elementelor naturii, însușiri și manifestări ale omului.*

Prin personificare, poetul O. Goga exprimă comuniunea plugarilor cu natura care îi consideră adevărații ei prieteni și stăpâni:

„Blând tainele vi le desface din sânu-i milostiva glie
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe." („Plugarii" de O. Goga)

Capacitatea folclorului de a exprima o gamă largă de sentimente este evidențiată de personificarea realizată prin verbele „plâng", „râde":

„Din casa voastră unde-n umbră"
Plâng doinele și râde hora..." („Plugarii" de O. Goga)

Repetiția *este figura de stil care constă în folosirea de mai multe ori a aceluiași cuvânt sau a mai multor cuvinte, pentru a sublinia sentimente, idei, impresii, însușiri.*

Hotărârea cu care bătrânul Dan respinge darurile lui Ghirai, precum și îndemnul de a-și părăsi credința în Dumnezeu se subliniază prin repetiția adverbului „nu"

„Nu-mi trebuie-a ta milă, nu voi a tale daruri...
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri".

Repetiția verbului „ajungă”, cu nuanță imperativă alături de substantivele „jertfă”, „risipă”, „jaf”, relevă dorința fierbinte ca suferința seculară a poporului să fie curmată de Dumnezeu.

„Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi
din mana bietei țări și din carnea noastră.”
(„La Vulturi!” de Gala Galaction)

Dragostea lui Nică față de oamenii și locurile care i-au fermecat copilăria se subliniază prin repetiția adjectivului „drag” și prin enumerație:

„Dragu-mi era satul nostru…

Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului… dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire.”

„merse, merse, merse, cale lungă”
„merse cale lungă și mai lungă…”
„venea, măre, venea…”
„în suliți se loviră ce se loviră”
„… și se luptară, și se luptară…”
„corbule, corbule, pasăre…”
(„Greuceanu” - basm popular)

„Ard satele române, ard holdele-n câmpii / Ard codrii…”

„Trei zile, trei nopți hanul nu gustă-n suflet pace” („Dan, căpitan de plai” de V. Alecsandri)

Exerciții de verificare și completare a cunoștințelor privind noțiunile de limbaj

I. Recunoașteți autorul citatelor și identificați figura de stil din cuvintele subliniate (test grilă)

1. *„Astăzi chiar de m-aș întoarce*
A-nțelege n-o mai pot…
Unde ești, copilărie
Cu pădurea ta cu tot?”

metaforă
antiteză
personificare

Alexe Mateevici
Ana Blandiana
M.Eminescu

2. „*Dunăre, Dunăre,* drum către larg, *Valuri de valuri* în goană se sparg, *Neamuri de neamuri cu valul și vântul*... Noi stăm cu doinele și cu pământul!”	hiperbolă repetiție metaforă	George Coşbuc N. Crainic folclor
3. „Sau clopoţeii *molcomi, cernuți* pe-ntreaga vale, Care-aduceau colinde la noi, *în lung* convoi, Când ascultam la geamuri şi palma dumitale Îmi mângâia obrajii *îmbujorați și moi*”	enumeraţie personificare epitet simplu şi dublu	Ştefan A. Doinaş N. Labiş N. Crainic
4. „Cine țara îşi iubeşte Nu dă lumea pentru ea: *Oh! atunci inima-mi creşte,* Când gândesc a o vedea.”	epitet invocație exclamație retorică	L. Blaga G. Coşbuc M.Eminescu
5. „Vântul suflă liber peste câmpuri Marea se zbate după voie în prăpăstiile ei Noi, geții, suntem liberi *ca marea* şi *ca vântul*...”	metaforă comparație inversiune	Alexandru Mitru George Coşbuc Geo Dumitrescu
6. „Vom visa un vis *ferice* Îngâna-ne-vor c-un cânt *Singuratece* izvoare, *Blânda* batere de vânt”	epitet comparație inversiune	Şt. O. Iosif M. Eminescu O. Goga
7. „Spună lumii *large* steaguri *tricolore,* Spună ce-i poporul *mare românesc,* Când s-aprinde sacru *candida-i* vâltoare *Dulce* Românie, asta ți-o doresc.”	repetiție metaforă epitet	Andrei Mureşanu Alexandru Vlahuță Mihai Eminescu
8. „*Împărat* slăvit e codru Neamuri mii îi cresc sub poale, Toate înflorind din mila	metaforă anaforă personificare	George Coşbuc O. Cazimir M.Eminescu

Codrului, *Măriei - Sale.*		
9. „Doar *izvoarele suspină* Pe când *codrul* negru *tace* *Dorm* şi *florile*-n grădină Dormi în pace!	inversiune personificare enumeraţie	George Topîrceanu Şt. O. Iosif M.Eminescu
10. „În aer *ciocârlia*, pe casă *rândunele*, Pe crengile pădurii *un roi de păsărele* C-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc Şi pe deasupra bălţii Nagâţii se-nvârtesc.”	personificare enumerație metaforă	M. Eminescu George Coşbuc V. Alecsandri
11. „De lume *răzleţită* şi *sfioasă* În rama de salcâm zăresc o casă.”	hiperbolă enumerație metaforă	Şt. O. Iosif Panait Cerna M. Eminescu
12. *„Dacă-n vreme tulburată* *Nu ne-am dat noi graiul țării,* *Azi în ziua deşteptării,* *Cum să-l dăm?”*	enumerație gradație interogație retorică	G. Coşbuc O. Goga Al. Vlahuță
13. „Dar din țara lor nu-i scoase Nici *potop* şi nici *furtună*, Graiul lor de voie bună Nu l-au dat!”	metaforă inversiune exclamație retorică	Panait Cerna Alexe Mateevici G. Coşbuc

II. Recunoaşteţi figura de stil din cuvintele subliniate:

1. *„ Mai departe, mai departe* *Mai încet*, tot *mai încet*, Sufletu-mi nemângâiet Indulcind cu dor de moarte.” (M. Eminescu)	epitet repetiție gradație ascendentă
2. *„Ştefane, Măria Ta,* *Tu, la Putna nu mai sta,*	invocație retorică

Las' Arhimandritului
Toată grija schitului
Lasă grija sfinților
În sama părinților"
(M. Eminescu)

metaforă
repetiție

3. „Nici îi merge, *nici* se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vara, vara lui,
Și-i străin în țara lui."

inversiune
anafora
repetiție

4. „Cine-au îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia"
(M. Eminescu)

gradație
ascendentă
imprecație
metaforă

5. „*De-i suna din corn* o dată,
Ai s-aduni Moldova toată;
De-i suna de două ori,
Îți vin codri-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară!"
(M. Eminescu)

anafora
repetiție
inversiune

6. „Să-mi fie somnul *lin*
Și codrul aproape,
Să am un cer *senin*
Pe-*adâncile* ape"

epitet
comparație
metonomie

7. „S-aud cum *blânde* cad
Izvoarele-ntr-una,
Prin vârfuri lungi de brad
Alunece luna"
(M. Eminescu)

inversiune
metaforă
repetiție

8. „În biserica *pustie* lângă arcul în perete
Genunchiată stă pe trepte o copilă ca un înger
Pe-a altarului icoană unde raze roșii frângeri
Palidă și *mohorâtă* maica Domnului se vede"

epitet
comparație
personificare

9. „*Mereu* se vor tot bate,
Tu vei dormi *mereu*"
(M. Eminescu)

epitet
comparația
personificarea

10. „Îngânat de glas de ape
Cât-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și *mai tare*,

gradație
ascendentă
personificare

Mai aproape, mai aproape"
(M. Eminescu)

anafora

11. „Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăştiet,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe, mai departe."
(M. Eminescu)

repetiție
gradație
ascendentă
epitet

12. „o lume *de legen e şi miresme" d*
(George Bacovia)

epitet
personificare
comparație

13. „*soarele răsare sau apune pe Rarău"*
(Geo Bogza)

antiteză
epitet
metaforă

14. „Rarăul ia parte la viața lor, şi *ca o inimă puternică* şi *ca o frunte* în jurul căreia bat marile aripi ale fanteziei."
(Geo Bogza)

epitet
imprecație
comparație

15. „Se înalță de pe fundul lumii spre cer, *ca un enorm telescop."*
(Geo Bogza)

epitet
metaforă
comparație

16. „Se zăresc *ca două turnuri de catedrale* Pietrele Doamnei"

comparație
inversiune
personificare

17. „Pietrele Doamnei *îşi leapădă de pe umeri cămaşa vegetației alpine* şi *țâşnesc* sper cer goale, albe, lunatice"
(Geo Bogza)

personificare
metaforă
repetiție

18. „Anii tăi se par *ca clipe*
Clipe dulci ce par *ca veacuri*"
(M. Eminescu)

comparație
litotă
hiperbolă

19. „Astfel *zise* lin pădurea
Bolți deasupra clătinând
Şuieram la-a ei chemare"

personificare
repetiție
metaforă

20. „Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân'la gleznişoare,
Pân'la pulpişoare,
Pân'la costişoare..."
(„Monastirea Argeşului")

epitet
anafora
gradație
ascendentă

21. „Sus, peste plai,
Păcurul crai,
Al nopții reci
Umbrind poteci
Se-nalță-n zări...”
(Șt. O. Iosif)

hiperbolă
enumerație
metaforă

22. „*Se tânguiesc*
Și plâng tălănci
Pe căi pustii...”
(Șt. O. Iosif)

repetiție
comparație
personificare

23. „Jos sub nucul *uriaș*
Gruia adormise
Doarme *ca un copilaș*
Legănat de vise
(Șt. O. Iosif)

inversiune
epitet
comparație

24. „Cu acorduri lungi de liră
I-au răspuns fânețile
Toate florile *șoptiră,*
Întorcându-și fețele”
(George Topîrceanu)

personificare
comparație
litotă

25. „Mic, *cu solzii ca de balaur*
Trupu-i fin se clatină
Giuvaer de smalț și aur
Cu sclipiri de platină.”
(George Topîrceanu)

hiperbolă
comparație
metaforă

26. „Dar când știu c-o să vă-nghețe
Iarna *mizerabilă*
Mă cuprinde o tristețe
Iremediabilă

enumerație
epitet
repetiție

27. „În biserica *pustie* lângă arcul în pârete
Genunchiată stă pe trepte o copilă *ca un înger,*
Pe-a altarului icoană în de raze roșii frângeri
Palidă și mohorâtă maica Domnului se vede.”
(M. Eminescu)

epitet
comparație
personificare

28. „*Mereu* se vor tot bate,
Tu vei dormi *mereu*”
(M. Eminescu)

epitet
comparație
personificare

29. „Îngânat de glas de ape
Cânt'un corn cu'nduioșare,
Tot mai tare și mai tare,

personificare
gradație
ascendentă

21. „Sus, peste plai,
Tăcutul crai,
Al nopţii reci
Umbrind poteci
Se-nalţă-n zări…”
(Şt. O. Iosif)

hiperbolă
enumeraţie
metaforă

22. „*Se tânguiesc*
Şi plâng tălănci
Pe căi pustii…”
(Şt. O. Iosif)

repetiţie
comparaţie
personificare

23. „Jos sub nucul *uriaş*
Gruia adormise
Doarme *ca un copilaş*
Legănat de vise
(Şt. O. Iosif)

inversiune
epitet
comparaţie

24. „Cu acorduri lungi de liră
I-*au răspuns* fâneţile
Toate florile *şoptiră,*
Întorcându-şi feţele”
(George Topîrceanu)

personificare
comparaţie
litotă

25. „Mic, *cu solzii ca de balaur*
Trupu-i fin se clatină
Giuvaer de smalţ şi aur
Cu sclipiri de platină.”
(George Topîrceanu)

hiperbolă
comparaţie
metaforă

26. „Dar când ştiu c-o să vă-ngheţe
Iarna *mizerabilă*
Mă cuprinde o tristeţe
Iremediabilă

enumeraţie
epitet
repetiţie

27. „În biserica *pustie* lângă arcul în părete
Genunchiată stă pe trepte o copilă *ca un înger*,
Pe-a altarului icoană în de raze roşii frângeri
Palidă şi mohorâtă maica Domnului se vede.”
(M. Eminescu)

epitet
comparaţie
personificare

28. „*Mereu* se vor tot bate,
Tu vei dormi *mereu”*
(M. Eminescu)

epitet
comparaţie
personificare

29. „Îngânat de glas de ape
Cânt'un corn cu'nduioşare,
Tot mai tare şi mai tare,

personificare
gradaţie
ascendentă

Mai aproape, mai aproape" (M. Eminescu)	inversiune

III Exerciții de consolidare a cunoştinţelor despre felul în care limbajul artistic contribuie la evidenţierea conţinutului de idei şi sentimente (aplicaţii: poezia „Doina" de M. Eminescu)

Textul este reprodus după primul volum de „Poesii" de M. Eminescu, Bucureşti, Decembrie 1883 (volumul apare la începutul anului 1884), sub îngrijirea lui T. Maiorescu.

Doină

De la Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.

Din Hotin şi pân' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin

Mereu calea ne-o aţin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii,
Şi străinul te tot paşte
De nu te mai poţi cunoaşte.
Sus la munte, jos pe vale
Şi-au făcut duşmanii cale,

Din Sătmar pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet Român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,

Nici îi merge, nici se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,

1. Definiţi specia literară „Doina", evidenţiaţi deosebirea între o poezie cultă şi una populară. Precizaţi felurile Doinei. Ce realităţi specifice istoriei naţionale prezintă această poezie?

2. Descoperiţi inversiunile care dezvăluie faptul că poetul vibrează la durerile neamului.

3. La ce realităţi etnice se referă numele proprii şi cu ce scop au fost folosite?

4. Apreciaţi forţa expresivă a sintagmelor metaforice: *Mereu calea ne-o aţin, Au umplut omida cornii*; Cum se accentuează sensul acestor construcţii prin determinările spaţiale *sus la munte, jos la vale*?

5. Explicaţi ortografierea cu iniţială majusculă a substantivului *Român*, referindu-vă la sentimentele poetului şi la ipostazele în care este prezentat românul: interlocutor; neam oropsit; frate al codrului.

6. Ce realitate dramatică din existenţa neamului surprinde

Mai aproape, mai aproape" (M. Eminescu)	inversiune

III Exerciţii de consolidare a cunoştinţelor despre felul în care limbajul artistic contribuie la evidenţierea conţinutului de idei şi sentimente (aplicaţii: poezia „Doina" de M. Eminescu)

Textul este reprodus după primul volum de „Poesii" de M. Eminescu, Bucureşti, Decembrie 1883 (volumul apare la începutul anului 1884), sub îngrijirea lui T. Maiorescu.

Doină

De la Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.

Din Hotin şi pân' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin

Mereu calea ne-o aţin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii,
Şi străinul te tot paşte
De nu te mai poţi cunoaşte.
Sus la munte, jos pe vale
Şi-au făcut duşmanii cale,

Din Sătmar pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet Român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,

Nici îi merge, nici se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,

1. Definiţi specia literară „Doina", evidenţiaţi deosebirea între o poezie cultă şi una populară. Precizaţi felurile Doinei. Ce realităţi specifice istoriei naţionale prezintă această poezie?

2. Descoperiţi inversiunile care dezvăluie faptul că poetul vibrează la durerile neamului.

3. La ce realităţi etnice se referă numele proprii şi cu ce scop au fost folosite?

4. Apreciaţi forţa expresivă a sintagmelor metaforice: *Mereu calea ne-o aţin, Au umplut omida cornii*; Cum se accentuează sensul acestor construcţii prin determinările spaţiale *sus la munte, jos la vale*?

5. Explicaţi ortografierea cu iniţială majusculă a substantivului *Român*, referindu-vă la sentimentele poetului şi la ipostazele în care este prezentat românul: interlocutor; neam oropsit; frate al codrului.

6. Ce realitate dramatică din existenţa neamului surprinde

Nici e vara vara lui,
Şi-i străin în ţara lui.
De la Turnu-n Dorohoi
Curg duşmanii în puhoi
Şi s-aşează pe la noi;
„Şi cum vin pe drum de fier
Toate cântecele pier.
Zboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului
La uşa creştinului.

Îşi dezbracă ţara sânul,
Codrul-i frate cu Românul -
De secure se tot pleacă
Şi izvoarele îi seacă -
Sărac în ţara săracă!

Cine-au îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima cânii,
Mânca-i-ar casa pustia,
Şi neamul nemernicia!

Ştefane Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta;
Las' Archimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinţilor
În sama părinţilor,
Clopotele să le tragă
Ziua'ntreagă, noaptea'ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu,
Ca să-ţi mântui neamul tău!

Tu te 'naltă din mormânt,
Să te aud din corn sunând
Şi Moldova adunând.
De-i suna din corn o dată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îţi vin codri 'n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toţi duşmanii or să piară
Din hotară în hotară -
Îndrăgi-i-ar ciorile
Şi spânzurătorile!

anafora din versurile alăturate?

7. Observaţi frecvenţa substantivului *străinătate* şi sensul în context; raportaţi familia lexicală a cuvântului la mesajul poeziei.

8. Ce idee subliniază repetiţia cuvântului *toate*; asociaţi această repetiţie altor elemente de limbaj poetic din poezie.

9. Urmăriţi paralela dintre soarta vitregă a românilor şi natură apreciind frumuseţea elementelor de personificare.

10. Observaţi concentrarea maximă a ideilor şi sentimentelor şi bogăţia elementelor de stil (imprecaţia, inversiunea, viitor popular, gradaţia ascendentă).

11. La ce elemente artistice şi lexicale recurge poetul pentru a releva valoarea de simbol a voievodului Ştefan cel Mare? Demonstraţi că poetul vorbeşte în numele neamului.

12. Cum se schiţează perspectiva ceasului dezrobirii naţionale? Observaţi rolul personificării şi gradaţiei ascendente în crearea tabloului grandios al libertăţii.

CUPRINS

Argument 5
Andrei Mureşanu - Deşteaptă-te române 8
Ştefan O. Iosif - Cântec sfânt 11
Ion Agârbiceanu - Darul lui Moş Miron 14
Ioan Nenițescu - Țara mea 20
I.A. Brătescu-Voineşti - Puiul 23
Mihai Eminescu - Fiind băiet păduri cutreieram... 33
Traian Coşovei - Pădurea Letea 36
Mihail Sadoveanu - Domnu Trandafir 40
Literatura populară 59
Ion Luca Caragiale - Vizită 65
Ion Creangă - Amintiri din copilărie 73
Tudor Arghezi - Bade Ioane 82
George Coşbuc - Mama 87
Petre Ispirescu - Greuceanu 92
Vasile Alecsandri - Oaspeții primăverii 104
Creația populară în proză 107
Nicolae Iorga - Lupta de la Podul Înalt 113
George Coşbuc - Patria română 122
Ionel Teodoreanu - Prăvale-Baba (fragmente) 125
Mihai Eminescu - Scrisoarea III 135
Alexe Mateevici - Limba noastră 152

Costache Negruzzi - Sobieski şi românii 158
Nicolae Bălcescu - Ardealul 169
Toma Alimoş 175
Literatura populară - Doine 183
Vasile Alecsandri - Iarna 190
Ion Creangă - Amintiri din copilărie. 193
Grigore Alexandrescu - Câinele şi căţelul 198
Ioan Neniţescu -Voinţa neamului 203
Tudor Arghezi - Mamă Ţară 205
Geo Bogza - Rarăul 208
Mihai Eminescu - O, rămâi 213
Mihail Sadoveanu - Taine 217
Vasile Alecsandri - Dan, căpitan de plai 225
George Coşbuc - Paşa Hassan 242
Octavian Goga - Dăscăliţa 249
Ion Creangă - Amintiri din copilărie II 253
Mihai Eminescu - Călin 265
Ion Agârbiceanu - Fefeleaga 273
Octavian Goga - În Vinerea Patimilor 287
Mihail Sadoveanu - Un om năcăjit 292
Monastirea Argeşului 301
Alexandru Vlahuţă - Ţara. Poporul 312
Mioriţa 318
Mihai Eminescu - Mai am un singur dor 326
George Coşbuc - Vara 329
Calistrat Hogaş - Singur 334
George Topîrceanu - Rapsodii de toamnă 342
Ion Creangă - Amintiri din copilărie 347

Gala Galaction - La Vulturi! *363*
Nicolae Labiș - Mama *370*
Alexandru Davila - Vlaicu-Vodă *373*
Octavian Goga - Plugarii *395*
Marin Preda - O oră din august *401*
Mihail Sadoveanu - Neamul Șoimăreștilor *409*
Nichita Stănescu - Noi *431*
Marin Sorescu - Astfel *435*
NOȚIUNI DE STILISTICĂ *438*
Exerciții de verificare și completare a cunoștințelor privind noțiunile de limbaj *451*

IMPORTANT

Casa Editorială MOLDOVA îşi propune să întreprindă o vastă acţiune de valorificare şi răspândire a literaturii române prin publicarea operelor complete ale clasicilor români.

Primul autor care va intra la tipar va fi *Mihai Eminescu.* Această ediţie de masă, într-un format 54x84 a 300-350 pagini volumul, va cuprinde aproximativ 75 de tomuri şi ele vor apare într-un ritm de 5 volume pe lună. Va fi folosită ediţia Perpessicius.

Integrala operei eminesciene, ce se va încheia cu studiul lui George Călinescu, va constitui un adevărat tezaur bibliofil pentru orice bibliotecă şcolară comunală, orăşenească, particulară, tezaur ce se va îmbogăţi treptat în anii următori cu operele celorlalţi clasici.

Editura asigură primirea integrală a volumelor în ordinea apariţiei prin facerea de comenzi ferme la compartimentul „Cartea prin poştă". Solicitările dumneavoastră vor constitui o orientare utilă în stabilirea tirajului. Preferabil ar fi să figuraţi pe listele noastre de comenzi pentru a nu risca o epuizare a ediţiei.

Preţurile practicate de noi sunt de 12 lei pagina.

Supuşi unei avalanşe de literatură străină ce a inundat piaţa cărţii aşa zisă de consum, nu ezitaţi să vă îmbogăţiţi biblioteca cu valorile perene şi inestimabile ale culturii şi spiritualităţii româneşti, pilon esenţial în formarea intelectuală şi patriotică a tinerei generaţii.

BIBLIOTECA
Şcoala
MOLDOVA

Lucrarea este concepută ca instrument de lucru în procesul comentării unor texte literare prevăzute în programa şcolară şi se adresează candidaţilor la examenul de admitere în licee şi şcolile profesionale, dar nu numai acestora. Obiectivul major urmărit este, cum spun, explicit, autoarele, în Argumentul introductiv, **să învețe elevii cum să învețe,** *altfel spus, să-i învețe cum să comenteze o operă literară, evitând carențele ce decurg din practica frecventă - din păcate - a memorării mecanice de comentarii gata făcute, care au invadat piața cărții didactice în ultimii ani şi întocmite, adeseori, prin compilație. Pentru atingerea obiectivului menționat, îndrumătorul în discuție propune un algoritm didactic bine articulat şi consecvent urmărit pe întregul său parcurs.*

Cartea profesoarelor ieşene este, neîndoios, o izbândă a genului, unică în felul ei, dacă o raportăm la ceea ce s-a publicat până acum la noi.

Constantin Parfene

I.S.B.N. 973-572-035-3

eaca trăgînd al picior“.

Mai tîrziu, V. Alecsandri, în poezia „Eroii de la Plevna“, va constata, cu mîhnire, *că acești eroi, care în timpul războiului s-au întors acasă în zdrențe, au ajuns după terminarea acestuia niște cerșetori:*

„Ce-i astă, sărăcime, și goală și flămîndă!
Eroii de la Plevna! . . . Iată-i! . . . Ah! cine-i crede?
Le plînge chiar de milă tot omul care-i vede,
Și eu plîng de rușine . . . în țara ospeției
Să văd cerînd pomană vitejii României?

IARNA

Vasile Alecsandri — admirabil prezentat de M. Eminescu în poezia sa *Epigonii*:

„Ș-acel rege-al poeziei, veșnic tînăr și ferice,
Ce din frunză îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește—veselul Alecsandri
. . . .
El deșteaptă-n sînul nostru dorul țării cei străbune!“

---

[1] *Sergentul* — aparține genului *liric*.

este primul poet în versurile căruia natura ocupă un loc deosebit de însemnat. El este socotit, pe bună dreptate, *nu numai creatorul pastelului în literatura română , ci și unul dintre reprezentanții lui cei mai de seamă.* Îndrăgostit de natură, încă din fragedă copilărie, Bardul de la Mircești — cum a fost supranumit — închină frumoase versuri locurilor natale, cîntînd anotimpurile, ocupațiile cîmpenești.

Probabil, pentru că avea obiceiul să-și petreacă iernile la țară și deci avea ocazia să reactualizeze unele icoane din copilărie, V. Alecsandri închină acestui anotimp, acestei domnițe îmbrăcată-n alb, mai multe pasteluri (*Gerul*, *Viscolul*, *Sania*, *La gura sobei*, *Miezul iernei* și altele).

Sub puternica impresie pe care i-o lasă unele tablouri din natură, pastelurile lui V. Alecsandri capătă un pronunțat caracter static, descripti De multe ori însă el acordă loc narațiunii realizînd interesante treceri d la sugerarea vieții, la prezentarea însăși a vieții *(Concertul în luncă)*.

Iarna este un pastel, adică o creație lirică în care poetul își exprimă sentimentele prin zugrăvirea unor tablouri de natură. În primele șase versuri, anotimpul rece este prezentat în plină *instalare*:

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.
Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară“.

Atotputernicia iernii, idee de bază în primele trei strofe, este întruchipată prin armata de „troiene călătoare adunate-n cer grămadă“, prin „fiorii de gheață“ pe care-i răspîndește pe „ai țării umeri dalbi“ și mai ales prin victoria asupra soarelui redus la dimensiunile unui glob „rotund și palid“ ce se prevede printre nori „Ca un vis de tinerețe printre anii trecători“.

După ninsoarea din abundență, ce ne-a fost sugerată, cu ajutorul repetiției „Ziua *ninge*, noaptea *ninge*, dimineața *ninge* iară“, iarna și-a întins mantia peste „dealuri, împrejur, în depărtare“, transformînd pămîntul într-o întindere pustie, fără urme, fără drum“.

Imaginea monumentală a iernii, ce-și impune prezența anihilînd parcă și viața (satele trăiesc doar prin „clăbucii albi de fum“) este realizată în special cu ajutorul *epitetului*: iarna *cumplită*, troiene *călătoare*, *mîndra* țară, îndinderea *pustie*.

Culoarea albă, dominantă, este realizată tot cu ajutorul epitetului. Astfel, umerii țării sînt *dalbi*, ea se îmbracă cu o zale *argintie*, clăbucii de fum sînt și ei tot *albi*, pînă și plopii par niște „fantasme *albe*“. Chiar comparația „Fulgii zbor, plutesc în aer *ca un roi de fluturi albi*“, pe lîngă ideea de mișcare, este pusă în slujba *albului*, a *imaculatului*.

Ultima strofă are menirea de a însufleți peisajul, de a umaniza iarna, care nu mai este *cumplită*, ci dimpotrivă, darnică în plăceri.

„Doritul soare“ își reia, după o temporară înfrîngere — mai mult o repliere tactică — locul pe cer, făcînd să strălucească „oceanul de ninsoare“.

Prezența omului se face simțită în ultimele două versuri:

> „Iat-o sanie ușoară care trece peste văi . . .
> În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi“.

Sentimentele de admirație sau de îngrijorare, generate de *cumplita* iarnă în plină năvală, cedează locul în ultima strofă bucuriei de a trăi, liniștii. Parcă simțim, sub stratul gros de zăpadă, răsuflarea odihnitoare a pămîntului ce-și adună forțele pentru o nouă germinație.

Ritmul trohaic și amplitudinea versurilor de 16 silabe slujesc discret acestui scop, realizînd o muzică în registru de bas, menită a servi drept acompaniament contrastant clinchetelor tinerești ale zurgălăilor ce se ridică deasupra tăcerii văzduhului, risipind-o.

HORA UNIREI

Poetul Vasile Alecsandri este unul dintre reprezentanții de frunte ai generației de scriitori și luptători pașoptiști, generație revoluționară care și-a înscris pe steagul ei de luptă cele mai mărețe idealuri ale poporului român. Coeziunea, unitatea de vederi și spiritul de sacrificiu al acestor revoluționari merită să constituie pentru noi un model demn de urmat.

Idealul fundamental (de perspectivă, nu imediat) al acestei generații glorioase era *realizarea unității naționale a tuturor românilor într-un stat independent și suveran.* Pînă și numele țării noastre — România — lor li-l datorăm.

Așa se explică de ce Bardul de la Mircești nu s-a mulțumit să fie un simplu poet visător (care să scrie poezii închinate doar iubirii, naturii etc.), ci a cîntat cele mai importante evenimente politice ale vremii sale, evenimente la care, cu excepția Războiului pentru Independență (era prea în vîrstă), a participat activ: Revoluția din 1848 *(Deșteptarea României);* Unirea *(Jurămînt; Hora Unirei);* Războiul pentru Independență (ciclul de poezii *„Ostașii noștri“)*

Hora Unirei, scrisă în 1856 în scopuri propagandistice, s-a bucurat de un prestigiu atît de mare în sînul poporului, încît a pătruns în tezaurul folcloric.[1] Poetul însuși va publica-o, mai tîrziu, în culegerea de *Poezii populare ale românilor*, ediția 1866. Acest lucru se explică în primul rînd prin faptul că ea a corespuns unei năzuințe generale și în al doilea rînd spiritului popular în care a fost scrisă. Un merit deosebit în rapida ei difuzare l-a avut și muzica scrisă de A. Flechtenmacher, prieten al poetului, compozitor și animator muzical de frunte.

Scrisă „dintr-o răsuflare“ — sub imperiul unui sentiment puternic — și într-o limbă populară, simplă, *Hora Unirei* impresionează în mod deosebit datorită *mesajului* ei patriotic și *tonului fundamental* avîntat, tineresc și izvorît dintr-o mare încredere în destinele neamului nostru. Ritmul puternic cadențat al melodiei va servi și el acestui scop.

---

[1] Mihai Eminescu definea folclorul ca o totalitate a operelor *create* sau *însușite* de popor.

Sub raport *compozițional*, poezia este alcătuită din două părți perfect sincronizate. Astfel, primele două strofe cuprind *un apel la unire adresat tuturor românilor:*

„Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României!“

și o motivare convingătoare a acestui apel:

„Iarba rea din holde piară!
Piară dușmănia-n țară!
Între noi să nu mai fie
Decît flori și *omenie!*“

(Atenție la semnificația cuvîntului *„omenie“*

Partea a II-a se oprește asupra unui obiectiv imediat — unirea principatelor — și constituie un apel adresat fraților din Țara Românească. *Sinecdoca* — figura de stil care constă în înlocuirea singularului prin plural, a pluralului prin singular, a unui cuvînt care arată întregul prin altul care arată o parte etc. — a fost aleasă să joace rolul de suport artistic principal al acestui mesaj:

„*Măi muntene, măi vecine* (munteni, vecini)
.. ..
Amîndoi sîntem de-o mamă (moldovenii și muntenii)
.. ..
Amîndoi avem un nume .

Chemarea la unire nu este pe-o zi, pe două, ci pentru veșnicie:

„Vino să te prinzi cu mine
Și la viață cu unire,
Și la moarte cu-nfrățire!“

Principalele argumente ale unirii sînt:

— *Întărirea capacității de apărare a ființei noastre naționale:*

„Unde-s doi, puterea crește
Și dușmanul nu sporește!“;

— *originea comună a românilor:*

„Amîndoi sîntem de-o mamă
De-o făptură și de-o seamă,“;

— *numele comun, destinul unic, calitatea de frați:*

„Amîndoi avem un nume,
Amîndoi o soartă-n lume,
Eu ți-s frate, tu-mi ești frate,
În noi doi un suflet bate!“

şi izvorît dintr-o mare încredere în destinele neamului nostru. Ritmul puternic cadenţat al melodiei va servi şi el acestui scop.

Sub raport *compoziţional*, poezia este alcătuită din două părţi perfect sincronizate. Astfel, primele două strofe cuprind *un apel la unire adresat tuturor românilor:*

„Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăţiei
Pe pămîntul Românieil“

şi o motivare convingătoare a acestui apel:

„Iarba rea din holde piară!
Piară duşmănia-n ţară!
Între noi să nu mai fie
Decît flori şi *omenie!*“

(Atenţie la semnificaţia cuvîntului *„omenie“*

Partea a II-a se opreşte asupra unui obiectiv imediat — unirea principatelor — şi constituie un apel adresat fraţilor din Ţara Românească. *Sinecdoca* — figura de stil care constă în înlocuirea singularului prin plural, a pluralului prin singular, a unui cuvînt care arată întregul prin altul care arată o parte etc. — a fost aleasă să joace rolul de suport artistic principal al acestui mesaj:

„*Măi muntene, măi vecine* (munteni, vecini)
.. ..
Amîndoi sîntem de-o mamă (moldovenii şi muntenii)
.. ..
Amîndoi avem un nume .

Chemarea la unire nu este pe-o zi, pe două, ci pentru veşnicie:

„Vino să te prinzi cu mine
Şi la viaţă cu unire,
Şi la moarte cu-nfrăţire!“

Principalele argumente ale unirii sînt:

— *Întărirea capacităţii de apărare a fiinţei noastre naţionale:*

„Unde-s doi, puterea creşte
Şi duşmanul nu sporeşte!“;

— *originea comună a românilor:*

„Amîndoi sîntem de-o mamă
De-o făptură şi de-o seamă,“;

— *numele comun, destinul unic, calitatea de fraţi:*

„Amîndoi avem un nume,
Amîndoi o soartă-n lume,
Eu ţi-s frate, tu-mi eşti frate,
În noi doi un suflet bate!“

Apa Milcovului — semnul material al despărțirii — trebuie secată „dintr-o sorbire“, iar „Hora noastră cea frățească“ trebuie să se-ntindă pe toată „cîmpia românească!“, s-o vadă și „sfîntul soare“.

Alături de tonul fundamental amintit, realizat cu ajutorul interjecției predicative „hai“, al unor verbe la imperativ sau conjunctiv cu sens imperativ *(vin; să-nvîrtim; să nu mai fie; piară“; să treacă)* și a unor propoziții (fraze) exclamativ-imperative („În noi doi un suflet bate!“; „Să-nvîrtim hora frăției / Pe pămîntul României!“), vom aminti, pentru a sublinia caracterul popular al limbii, comparațiile de esență folclorică: „*Ca doi brazi într-o tulpină / Ca doi ochi într-o lumină*“; metafora „*Iarba rea din holdă piară!*“; unele elemente des întîlnite în creația noastră orală: *sfîntul soare*“; *hora; brazii; ochii; drumul mare*, precum și *repetiția (Amîndoi* avem un nume */ Amîndoi* o soartă-n lume“.*)*.

O mențiune specială merită și *versificația* (versul de 8 silabe, ritmul trohaic, rima împerecheată):

„Ca să	trea-că	dru-mul	ma-re
/ —	/ —	/ —	/ —
Pes-te-a	noas-tre	vechi ho	-ta-re;“
/ —	/ —	/ —	/ —

Hora Unirei aduce pînă în zilele noastre, ca o mărturie menită să însoțească veacurile, ecoul unor lupte ale strămoșilor noștri și bucuria unui vis împlinit.

DAN, CĂPITAN DE PLAI

Poemul „Dan, căpitan de plai“, de inspirație folclorică, este una din cele mai izbutite poezii ale lui V. Alecsandri, menite să reînvie chipuri legendare de viteji apărători ai pămîntului străbun.

Așa cum arată și titlul, personajul principal, în care Bardul de la Mircești a întruchipat cele mai alese virtuți ale poporului nostru, este Dan, un vestit căpitan de plai, așezat de Ștefan cel Bun de strajă țării, sus, în împărăția munților.

Viteazul voievod s-a petrecut de mult în lumea umbrelor, dar bătrînul Dan, credincios înaltei porunci:

„. . . trăiește ca șoimul singuratic
În peștera de stîncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dînd viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale cum soarele apune . . .“

Prezența viteazului oștean în acest decor din care răzbate un sentiment de senină liniște vine, foarte subtil, să sugereze dragostea de pace a poporului român. Așezat aici, în floarea vieții, Dan nu s-a gîndit niciodată să încalce moșie străină, deși s-au scurs atît de mulți ani, încît s-a pomenit „vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară . . .“

Bogat sufletește, aflîndu-se pe pragul înaltei încheieri, Dan se bucură cînd „Soarele răsare“, dar, în același timp, privește „trist“ cum „Fantasma gălașă a verdei tinereți“ fuge de „răsuflul geroasei bătrîneți“ și meditează la eterna problemă a căii fără întoarcere. Sentimentul că se-afundă-n zile, că „timpul trece“ îi apasă umărul, îi smulge o dramatică exclamație:

„O! lege-a nimicirei, o lege nemiloasă!
Cînd, cînd s-a toci oare a vremei lungă coasă!“

Dar, asemenea poporului, care nu-și pierde cumpătul în fața morții, Căpitanul își „pleacă fruntea și cade în visare“, topindu-se parcă în natură, căci „munții albi ca dînsul se-nclină-n depărtare“.

Această prezentare, pe lîngă faptul că e plină de poezie, subliniază cu putere patriotismul, vitejia și spiritul de sacrificiu de care dă dovadă bătrînul soldat. Aflînd din gura a „doi vechi stejari“ că „e sabie în țară“, că „au năvălit tătarii“, că „ard satele române“ și „holdele-n cîmpii“ și zărind pe ceruri „un stol de vulturi urmați de uli grămadă“, simbol al morții, Dan se transformă miraculos, „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc“ și hotărîrea de-a pleca de îndată înaintea dușmanilor este și luată!

„La luptă, Dane! țara-i în jac, țara-i în foc!“

Înarmat cu paloșul care-i „lucește voios în mîna lui“, simțind că-n pieptu-i „tot bate o inimă română“, fericit că „Pe inimă și paloș rugină nu s-au pus“, printr-o impresionantă *invocație*, bravul ostaș își rostește cea mai fierbinte rugă:

„O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pîn'ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Cînd inima-nceta-va să bată-n peptul meu,
Ș-atunci inima numai de-a bate să înceteze,
Cînd voi culca sub țărînă a dușmanilor cete“!

Fără a mai pierde nici o clipă, călcînd „cu pași gigantici pe urme mai mărunte“, Dan pornește spre fratele său de arme Ursan, cu care va ține piept hoardelor tătare pînă la sosirea arcașilor orheieni. Apărîndu-l pe Ursan, străpuns de o săgeată, este și el rănit și dus peste Nistru prizonier.

Umilit, pentru că a fost gonit „precum un lup din codri“ de cîini, după trei zile și trei nopți de frămîntări, hanul Ghirai, prin ochii căruia „trec fulgeri de cruntă răzbunare“ strigă„ să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul“.

Scena care urmează, de un cutremurător dramatism, accentuat printre altele și de folosirea prezentului istoric, este de natură să dezvăluie noi însușiri ale eroului.

Dialogul, încordat și dinamic, cuprinde întrebări și răspunsuri cu valențe simbolice și scăpărări de inteligență:

„Ghiaur! zice tătarul cu inima *haină*
Ce simte firul ierbei cînd coasa e vecină?
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunse căpitanul
Căci are să renască mai fragedă la anul“

Iarba care *„are să renască mai fragedă“* simbolizează poporul român, popor menit să nu piară niciodată și pe care loviturile, departe de a-l [illegible], îl fac și mai puternic, generațiile viitoare, care vor continua lupta.

Răspunsul plin de demnitate îl impresionează pe Ghirai care, în schimbul iertării, îi propune să-și părăsească *legea*:

„. . .O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume
Pe mulți tătari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!
Acum îți vine rîndul și ție ca să mori.
.. ..
Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,
Gîndind la bătrînețea ce-apasă-al meu părinte,
Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de *legea* ta!“

Menționăm că, în acele timpuri străvechi, prin lege se înțelegea *atît religia*, cît și *apartenența la poporul român. Calitatea de român* presupunea și pe aceea de *creștin*. Așa se și explică de ce, în trecut, turcii și tătarii erau denumiți *păgîni*, iar românii *creștini*.

Am făcut această precizare pentru a asigura înțelegerea justă a răspunsului metaforic, de-a dreptul impresionant, dat de ilustrul nostru înaintaș:

„Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoi
Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi“.

Patriotismul fierbinte, cuprins în cererea bătrînului oștean:

„Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai! mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut odată pămîntul țării mele“.

îl face pe han să uite că are în față un dușman și plin de admirație îi spune:

„. . . Tată, ia calul meu și du-te!“

Întîlnirea cu țara, cu „aerul Moldovei“ cu care-și „umflă peptu-i rece“ lacrimile care-i curg din „ochi-i plini de jale“, în timp ce privește pentr ultima dată „podoaba țării sale“, constituie un tablou sublim, chintesenț de patriotism.

Întrucît cuvîntul dat trebuie respectat, Dan „se întoarce la hanul, intră-n cort“, dar vîrsta, rănile și dorul de patrie îl izbăvesc de sabie — el „suspină, șovăiește și, palid, cade mort!“ Și Ghirai, plin de ură la început, puternic impresionat apoi de înțelepciunea și demnitatea bătrînului, căruia nu se sfiește să-i spună *tată* este cel care, de data aceasta, „cu durere“ îi va aduce — ca o imparțială și pioasă recunoaștere — ultimul omagiu:

„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Avînd o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții“

Fragmentul din manual are puține versuri care se opresc asupra unui nui alt oștean al lui Ștefan cel Mare. Și totuși admirabilul portret al lui Ursan ne stăruie în minte:

„Om *aspru* care doarme culcat pe-un buzdugan
Ursan *pletos* ca *zimbrul*, cu peptul *gros și lat*
Cu brațul *de bărbat*, cu pumnul *apăsat*
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos“.

Utilizînd epitete sonore, unele aspre, la care se adaugă comparația „ca zimbrul“ — simbol al puterii, poetul sugerează nu numai *forța*, *hotărîrea*, ci și o undă de *duritate* și *mister:*

„Toți care știu de dînsul spun multe, dar șoptind
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind“.

Versul „El e de peste Milcov pribeag misterios“ prefigurează atît ideea că românii, ori de unde ar fi, sînt voinici, sînt viteji, cît și ideea unirii. Nararea unui simplu episod ne dă dimensiunile acestui Hercule al „cîmpiilor pustii“:

„Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan domn cel mare,
Intrînd în dușmani singur *ca vieru-n stuhul tare*
Au prins pe hanul Mîrza din fugă cu arcanul“.

Drept răsplată, Ștefan „I-au zis“:

„Ursane frate! să-ți faci ochirea roată
Și cît îi videa zarea, a ta să fie toată!“

Cu toate că Ursan are fată, are herghelii, deci răspunderi și avere, cînd Dan îi spune: „De pe munte venit-am să te ieu“, răspunde fără ezitare: „Dar să mergem!“

Alt personaj, remarcabil realizat, este hanul Ghirai. La prima vedere s-ar părea că acest *agresor*, setos de sînge, este de la început și pînă la capăt negativ, căci din ordinul lui, „sub robie cad fete și copii“, iar tătarii, „în bălți de sînge își joacă armăsarii“. Și totuși, în fața vitejiei și a demnității se pleacă, recunoscînd în „dușmanul“ său un om ce merită să fie respectat. De fapt, trecerea de la mînia neiertătoare („Un semn și capu-ți zboară la cîini și la vulturi“) la respectul aproape filial („Tată, ia calul meu și du-te“), culminînd cu durerea pe care o simte la moartea viteazului — eprezintă o formă indirectă de evidențiere a deosebitelor însușiri ale ătrînului căpitan.

O dovadă deosebit de grăitoare că acest poem este nu numai inspirat din folclor, ci și scris în spiritul creației noastre folclorice este prezența motivului popular **al *legăturii dintre om și natură***. Sugerat în versurile

„Apoi el pleacă fruntea și cade în v
Iar munți

este remarcabil pro

„Nu
D

Așadar, rîul, care-l cunoaște din alte lupte, scăzîndu-și apele, dă ajutor viteazului să ajungă mai repede înaintea tătarilor.

Legătura dintre om și natură este atît de intimă, încît Dan înțelege graiul stejarilor „Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte“ (aluzie la stejarii „frați“ din apropierea conacului de la Mircești), iar pămîntul Moldovei, cînd primește ultimul sărut al osteanului „tresare“ și-l recunoaște.

Față de conducătorii iubiți, poporul român a păstrat vii sentimente de admirație și recunoștință. Chipul lui Ștefan cel Mare strălucește în multe din cele 42 de legende adunate de Ion Neculce sub titlul „O samă de cuvinte“. V. Alecsandri, care iubește și are „multă sperare în acest popor plin de simțiri“, evocă la rîndu-i măreața figură a „apărătorului creștinătății“:

„Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie“!

Sub raportul măiestriei literare remarcăm în primul rînd talentul cu care îmbină *narațiunea*, *descrierea* și *dialogul*. Pentru înviorarea narațiunii, V. Alecsandri folosește frecvent *vorbirea directă*. Astfel reproduce întocmai spusele stejarilor:

„O! frate!, zice unul, un vînt de miazănoapte
. . . .
„Așa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă noapte pe cer lumină mare“!

precum și *monologul* căpitanului:

„Pe inimă și paloș rugină nu s-au pus“ ...

Cu multă artă mînuiește *dialogul* care are loc între cei doi viteji. Primejdia, faptul că nu-i timp de pierdut, ca și spiritul de sacrificiu al ostenilor sînt surprinse în propoziții scurte, dinamice:

„. . . *Bine-am găsit, Ursane!*“

un aspru glas răspunde: „*Bine-ai venit, moș Dane!*
Ce vînt te-aduse aicea?

— Vînt rău și de jălire!
Ne calc păgînii, frate și țara-i la pieire!“
„De pe munte venit-am, să te ieu
Să mergem“.

Dialogul dintre Dan și Ghirai, în esență, se aseamănă cu cel dintre Mircea cel Bătrîn și Baiazid din „Scrisoarea III“ de M. Eminescu.

Tonul fundamental, vestind marea dragoste de moșie și calmul în fața primejdiei, *este grav* [illegible] grave sînt semnalele de bucium ce-anunță pîrjolul. [illegible] impresionat [illegible] cărora nu se sfiește să-i spună *tata* este cel care, de datele bătute-n dungă îi va aduce — ca o imparțială și pioasă recunoașterordurile de pace ale

„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere[illegible]l — [illegible]
Avînd o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții“

a a *ergentul*, ea îmbinării unor momente (eroul în dru casă; odihna la umbra unui „stejar bătrîn“; întîlnirea cu regimen rusesc și dialogul cu comandantul acestuia; reluarea drumului spre casă) care se succed și se țes armonic, mărind forța de impresionare a acestei poezii închinate soldatului simplu, anonim și tocmai de aceea simbolic. Citind-o, avem impresia că sîntem în fața unui scenariu cinematografic definitivat, gata să fie transpus pe peliculă.

În primele versuri, V. Alecsandri insistă asupra chipului sergentului, care, deși pentru eroismul său a primit cele mai înalte decorații românești și rusești, se întoarce acasă „*palid, slab*“, cu „*sumanul rupt*“, cu „*o cămașă ruptă bucăți pe dedesupt*“ tîrîndu-și piciorul rănit, încălțat cu o opincă „*spartă*“. Nota de tristețe, *care răzbate din aceste versuri, este amplificată de constatarea că, din feciorul frumos de altădată, n-au mai rămas decît ochii „de vultur adînci, vioi și mari“ ce amintesc* de „lucioase umbre de eroi legendari“.

De fapt, bardul de la Mircești, aproape pe tot parcursul poeziei, insistă cu finețe asupra *contrastului* dintre *înfățișarea exterioară mizeră* (opinca *spartă; căciula desfundată; calică* haina) *și însușirile sufletești remarcabile* ale Sergentului în ochii căruia vitejia strămoșească se arată „ca o lumină de glorie măreață“.

Dialogul cu colonelul rus, comandantul corpului „de oaste mîndră în aur strălucind“ scoate în evidență calitățile morale ale Sergentului, con-

	descrierea, dialogul • Verbul: categorii gramaticale. Verbe auxiliare. Verbul copulativ a fi • Comunicare: Părțile unei compuneri • Evaluare		5 1 1	15 – 19 octombrie 22 – 26/4h octombrie	
IV	Modalități de expresivitate artistică • Text suport: Balada unui greier mic, de George Topârceanu • Concepte operaționale: Personificarea • Verbul: categorii gramaticale, verbe auxiliare, verbul copulativ a fi • Comunicare: Organizarea textului scris • Evaluare	1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 4.3, 4.4	**11 ore** 3 6 1 1	VI – VIII 22 – 26 octombrie/1h 29 octombrie– 2 noiembrie 5 – 9 noiembrie	
V	Specii ale genului epic • Text suport: Prâslea cel Voinic şi merele de aur • Concepte operaționale: Basmul popular • Substantivul: categorii gramaticale (gen, număr, caz). Articolul • Comunicare: Planul simplu şi dezvoltat de idei • Evaluare	1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.4	**15 ore** 6 7 1 1	IX – XI 12 – 16 noiembrie 19 – 23 noiembrie 26 – 30 noiembrie	
VI	Evaluare sumativă • Recapitulare pentru lucrarea scrisă semestrială • Lucrare scrisă semestrială • Discutarea lucrărilor	1.4, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 4.3, 4.4	**5 ore** 3 1 1	XII 3 – 7 decembrie	
VII	Poezia obiceiurilor de Crăciun şi Anul Nou • Text suport: Colindul. Pluguşorul • Concepte operaționale: Literatura populară. Colindul. Urătura • Recapitulare finală: verbul, substantivul, articolul • Comunicare: Organizarea dialogului • Evaluare	1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.2, 3.3, 3.4, 4.2, 4.3, 4.4	**10 ore** 2 6 1 1	XIII – XIV 10 – 14 decembrie 17 - 21 decembrie	

Planificare calendaristică semestrială

Nr. crt.	Unitatea de învățare	Obiective de referință	Nr. ore alocate	Săptămâna	Observații
I	Cartea – obiect cultural • Concepte operaționale: Cartea. Părțile componente. Titlul. Autorul. Tabla de materii. Biblioteca. Lectura particulară • Noțiuni elementare de morfologie şi sintaxa propoziției • Evaluare sumativă – test inițial • Discutarea testelor	2.2, 3.5, 4.3	**5 ore** 1 2 1 1	I 17 – 21septembrie	
II	Genul liric. Modalități de expresivitate artistică. Copilărie, Victor Eftimiu • Text suport: Toamna, de Octavian Goga • Concepte operaționale: Epitetul. Comparația. Enumerația. Repetiția • Vers. Rimă. Strofă • Vocabularul: cuvânt de bază, cuvânt derivat, sufix, prefix, radical, familie lexicală • Fonetica: sunetele limbii române, grupuri de sunete, despărțirea cuvintelor în silabe, accentul, semnele de punctuație şi ortografie • Comunicare: Comunicare orală. Comunicare scrisă • Evaluare	1.3, 2.1, 2.3, 2.4, 2.6, 3.3, 3.5, 3.6, 4.1, 4.3	**12 ore** 4 2 4 1 1	II – IV 24 – 28 septembrie 1 – 5 octombrie 8 – 12 octombrie/2h	
III	Genul epic. Moduri de expunere • Text suport: Ciobănilă, de Vasile Voiculescu • Concepte operaționale: Planul simplu de idei. Sinonime. Antonime. Opera literară. Narațiunea,	1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.6, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.3, 4.4	**12 ore** 5	IV – VI 8 –12 octombrie/3h	